

FUNDACIÓ NOGUERA

ESTUDIS, 45

MUNICIPIS SOTA LA SENYORIA DELS CREDITORS DE CENSALS:

LA GESTIÓ DEL DEUTE PÚBLIC
A LA BARONIA DE LA LLACUNA
(SEGLE XV)

Estudi a cura de
JORDI MORELLÓ BAGET

BARCELONA, 2008

© Jordi Morelló Baget, 2008

Edita: Pagès Editors, S L

Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida

ed.pages.editors@cabrescat.es

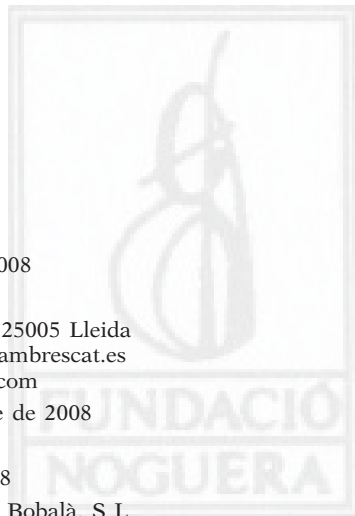
www.pageseditors.com

Primera edició: novembre de 2008

ISBN: 978-84-9779-696-5

Dipòsit legal: L-1.301-2008

Impressió: Arts Gràfiques Bobalà, S L

“Neither a borrower nor a lender be”

SHAKESPEARE

SUMARI

PREÀMBUL	13
RECERCA ARXIVÍSTICA	27
Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (AHPB).	27
Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA)	28
Arxiu Ducal de Medinaceli a Catalunya (ADMC)	29
Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona (AHAT)	30
Altres arxius	31
LA SENYORIA DELS CERVELLÓ DE LA LLACUNA	35
La jurisdicció baronial.	39
Vers la constitució de la baronia de la Llacuna	41
Els llocs constitutius de la baronia	47
Les castlanies sotmeses als Cervelló.	50
Les exaccions senyorials	55
Altres dominicatures “dins” la baronia	58
Les parròquies	61
Els barons de la Llacuna al segle xv	65
La població de la baronia.	77
La llacuna: centre de la baronia	81
Els municipis: forma de funcionament	87
Els consells i juradies	87
Recursos fiscals i financers.	93
L'ENDEUTAMENT COL·LECTIU DE LA BARONIA (SEGO- NA MEITAT DEL SEGLE XIV)	107
Els compradors de censals	118

La concòrdia de 1397: la primera regulació del deute censal	127
LA NOVA CONCÒRDIA DE 1413: LA BARONIA SOTA LA “SENYORIA” DELS CREDITORS	133
L'ADMINISTRACIÓ DEL DEUTE DE LA BARONIA A PARTIR DE 1413	147
Les fonts notarial, base primordial de l'estudi.	147
Funcionament del sistema implantat el 1413	150
Els mercaders administradors del deute	158
Els Gibert	160
Els Solsona	162
La col·lecta del vuitè: forma de percepció	166
Evolució de la col·lecta	174
La gestió comptable.	178
El còmput final.	182
Les despeses de gestió	185
El procés d'amortització: balanç del període 1413-1450	188
La qüestió de la restitució de les cartes dels censals	192
ELS CREDITORS DE LA BARONIA (PRIMERA MEITAT DEL SEGLE XV)	195
El nombre de creditors	197
Localització geogràfica.	198
Anàlisi per categories socioprofessionals.	203
Mercaders	206
Nobles	214
Professions liberals	217
Altres creditors laics	220
L'Església.	223
L'herència del mercader Bertran Nicolau.	231
Balanç final: els principals creditors	234
REPLANTEJAMENT DEL SISTEMA D'AMORTITZACIÓ: NOUS PACTES AMB ELS CREDITORS A LA DÈCADA DE 1450	239
L'arrendament del vuitè	239

La concòrdia de 1453	244
Introducció de mesures correctores (1459-1460)	249
La gestió del deute fins al 1462	253
 LES CONSEQÜÈNCIES DE LA INSOLVÈNCIA: LES TRI- BULACIONS DELS HOMES DE SANTA PERPÈTUA	 265
 CONCLUSIONS	 281
El paper de la senyoria	284
Una fiscalitat en auge	285
L'endeutament censal en el període de gestació	287
L'amortització gradual del deute	288
Els creditors de la baronia	293
La insolvència de Santa Perpètua	295
 APÈNDIX DOCUMENTAL	 299
Criteris de transcripció	299
 ANNEX	 329
 BIBLIOGRAFIA	 369
 ÍNDIX ONOMÀSTIC I TOPONÍMIC	 373
 ÍNDIX DE MAPES I DE GRÀFICS.	 391

PREÀMBUL

La gran expansió de l'economia de mercat, a l'Europa de finals del segle XIII, arrossegà l'expansió del crèdit.¹ En una societat cada vegada més mercantilitzada i necessitada de diners, el crèdit passà a ocupar un lloc destacat, gairebé omnipresent. Parlem d'un fenomen generalitzat no únicament a les ciutats o a les principals urbs, on es movien els grans capitals de les companyies mercantils i de la banca, sinó també en el món rural, en el si de les petites comunitats pageses.²

Tothom, qui més qui menys, freqüentava el mercat del crèdit com a prestatari, i molts eren al mateix temps prestamistes i prestataris. Representants de totes les classes socials participaven en el món del crèdit, des dels més poderosos (reis, nobles, jerarques eclesiàstics, patricis urbans...) fins als més humils camperols i menestrals de les ciutats. El crèdit fins i tot s'utilitzava en les compravendes al detall, a còpia d'ajornar el pagament fins que es disposés de liquiditat. I, òbviament, la seva pràctica no quedava restringida a l'àmbit privat des del moment que també les monarquies i d'altres institucions públiques, com els municipis, van convertir l'endeutament en una forma habitual de

1. De fet, com recorda Juan Vicente García Marsilla, el crèdit començà a difondre's als segles X-XI, arran de la implantació del feudalisme; cf. J. V. GARCÍA MARSILLA, "Feudalisme i crèdit a l'Europa medieval", dins M. SÁNCHEZ (COORD.), *Seminari d'Història de Barcelona: El món del crèdit a la Barcelona medieval / Barcelona. Quaderns d'Història*, 13 (2007), p. 109 i s.

2. Sobre això, vegeu, per exemple, M. AVENTÍN, "El crèdit a pagès als segles XIV-XVI. Sobre la lògica econòmica del mercat de rendes", *Pedralbes*, 13-II (1993), pp. 55-64; ÍDEM, "Mercat de rendes, mercat de salvació", dins M. SÁNCHEZ (COMP.), *Estudios sobre renta, fiscalidad y finanzas en la Cataluña bajomedieval*, Barcelona, 1993, pp. 133-151. Vegeu també M. BERTHE (ED.), *Endettement paysan et crédit rural dans l'Europe médiévale et moderne. Actes des XVIIe Journées Internationales d'Histoire de l'Abbaye de Flaran (septembre 1995)*, Tolosa de Llenguadoc, 1998.

finançament. Àdhuc l'Església, malgrat les seves reiterades condemnes a la usura que podia amagar-se darrere de determinades formes de préstec, participà en les xarxes de crèdit i fins i tot acabà per legitimar aquelles modalitats de les quals en treia profit.³

Ara bé, el crèdit tenia formes molt diverses. En efecte, a l'època de referència hi havia diversos instruments crediticis, no sols els préstecs amb interès (“*mutua*”) sinó també les comandes, les vendes anticipades de collites, les vendes a crèdit, el carregament de censals damunt immobles, els censals i els violaris...⁴ Al marge de les categories tipològiques, hom sol considerar dues esferes diferents segons que es tractés de formes de crèdit a curt i a llarg termini. El primer àmbit es pot compartimentar en tres nivells diferents: crèdit al consum, préstecs i dites de canvistes.⁵ El crèdit a llarg termini està representat per la compravenda de rendes vitalícies (violaris) i perpètuas (censals morts). En aquest treball de recerca, el principal focus d'atenció estarà posat en les esmentades rendes a llarg termini.

El censal va jugar un paper molt important en el mercat creditici de l'època, entre altres coses perquè permeté superar el dèficit de numerari i perquè alhora suposà un considerable abaratiment del preu del diner.

3. A parer del frare gironí Francesc Eiximenis, el deute públic (sota la forma de censals i violaris) era una pràctica legítima i moral, lícitament sovintejada pels mercaders i aprovada per l'Església, la qual també en treia profit en tant que possessora de beneficis; cf. G. TODESCHINI, “L'Església, la usura i el crèdit a l'edat mitjana (segles XII-XV)”, *L'Avenç*, 252 (2000), p. 13. Sobre les disputes suscitades a mitjan segle XIV entre partidaris i detractors dels censals, vegeu J. HERNANDO, “Quaestio disputata de licitudine contractus emptionis et venditionis censualis cum conditione revenditionis. Tratado sobre la licitud del contrato de compraventa de rentas personales y redimibles. Bernat de Puigcercós, O.P. (siglo XIV)”, *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 10 (1989), pp. 9-87; ÍDEM, “Un tratado sobre la licitud del contrato de compraventa de rentas vitalicias y redimibles (“violaris”). Ramon Saera (siglo XIV)”, *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 11-12 (1991-92), pp. 9-107; ÍDEM, “El contracte de venda de rendes perpètuas i vitalícies (censals morts i violaris), personals i redimibles (amb carta de gràcia). El tractat d'autor «Pulchrioris allegationes super contractibus censualium» (segle XIV). Edició i estudi del text”, dins *Arxiu de Textos Catalans Antics*, 11 (1992), pp. 137-179; ÍDEM, “Les controvèrsies teològiques sobre la licitud del crèdit a llarg termini”, dins M. SÁNCHEZ (COORD.), *Seminari d'Història de Barcelona...*, pp. 211-238.

4. A. FURIÓ, “Endettement paysan et crèdit dans la péninsule ibérique au Bas Moyen Âge”, dins M. BERTHE (ed.), *Endettement Paysan & Crèdit Rural...*, pp. 139-168; M. SÁNCHEZ, “El mundo del crédito en la Corona de Aragón”, dins A. PÉREZ JIMÉNEZ/G. CRUZ ANDREOTTI (eds.), *Hijos de Mercurio. Banqueros, prestamistas, usureros y transacciones comerciales en el mundo mediterráneo*, Madrid-Màlaga, 2006, pp. 343-374, on s'inclouen textos d'alguns documents a tall d'exemple i una selecció bibliogràfica orientativa.

5. Sobre això, vegeu M. SÁNCHEZ, “El mundo del crédito...”.

El censal mort, la pràctica del qual arrenca de principis del segle XIV, tingué una difusió ràpida. Per a Juan Vicente García Marsilla, l'aparició del censal mort i del violari en l'àmbit privat constituí una veritable "revolució financera", ja que permeté augmentar de manera important la capacitat d'endeutament de les famílies. Els avantatges respecte dels préstecs tradicionals són força evidents: d'una banda, pel fet d'operar amb interessos rebaixats, molt menors si es comparen amb els que solien tenir els préstecs usuraris, i, d'una altra banda, pels terminis de devolució, o sigui, per la no-obligació de retornar el capital en els terminis tan breus que estipulaven els préstecs. El mateix autor parla de la constitució d'una "societat del censal", des del moment que esdevingué una forma d'endeutament instal·lada en tots els nivells de la societat.⁶ Posteriorment, si seguim Pere Ortí, hauria tingut lloc una segona revolució financera, o sigui, a partir de quan es produí l'adopció, pels municipis, d'aquest instrument de crèdit.⁷

Centrant-nos en aquest àmbit, les primeres emissions d'aquesta nova modalitat d'endeutament es troben a les dècades de 1330-1340,⁸ però fou a partir de mitjan segle XIV quan es produí un increment espectacular de tals emissions a fi de poder pagar els donatius reclamats per la monarquia, cosa que serví, al seu torn, per posar a punt el sistema fiscal dels municipis. Parlem d'un sistema que es basa en els ingressos obtinguts de les impositcions —impostos indirectes sobre productes bàsics de consum i les transaccions comercials—, a banda del recurs més subsidiari o irregular a altres instruments fiscals. Tals impositcions, inicialment autoritzades per la pròpia monarquia, aviat es regularitzaren, ja no tant per poder satisfer amb el seu producte el muntant dels donatius, sinó per pagar l'endeutament provocat per aquests mateixos donatius.⁹

6. J. V. GARCÍA MARSILLA, *Vivir a crédito en la Valencia medieval. De los orígenes del sistema censal al endeudamiento del municipio*, València, 2002, espec. a partir p. 313.

7. P. ORTÍ, "Les finances municipals de la Barcelona dels segles XIV i XV: del censal a la Taula de Canvi", dins M. SÁNCHEZ (coord.), *El món del crèdit...*, p. 262.

8. M. SÁNCHEZ, "La Corona en los orígenes del endeudamiento censal de los municipios catalanes (1343-1344)", dins D. MENJOT/M. SÁNCHEZ (ed.), *Fiscalidad de Estado y fiscalidad municipal en los reinos hispánicos medievales*, Madrid, 2006, pp. 239-273. Vegeu també M. SÁNCHEZ, "Dettes publiques, autorités princières et villes dans les Pays de la Couronne d'Aragon (XIVe-XVe siècles)", dins M. BOONE, K. DAVIDS, P. JANSSENS (eds.), *Urban Public Debts. Urban Government and the Market for Annuities in Western Europe (14th-18th centuries)*, Turnhout, 2003, pp. 27-50 (la versió en castellà del mateix article a M. SÁNCHEZ, *Pagar al rey en la Corona de Aragón durante el siglo XIV*, Barcelona, 2003, pp. 523-561).

9. Diversos autors han abordat el tema de la pressió fiscal de la monarquia i la cristal·lització del sistema fiscal municipal en l'àmbit de Catalunya, sobretot pel que fa a les dècades centrals del segle XIV, de la qual cosa es pot fer remissió als següents treballs:

Durant la segona meitat del segle XIV, a la intensificació de la pressió fiscal de la Corona, plasmada a través dels donatius de Corts o altres tipus d'exigències, com les redempcions del *Princeps Namque* i, més endavant, el pagament dels coronatges/maridatges, s'hi afegiren, especialment a partir de la dècada de 1370, altres motius importants de despesa, com els costos generats per les reformes de les muralles —davant dels temuts intents d'invasió del Principat— i l'abastament de forment en moments de forta carestia com la que es produí els anys 1374-1375. Es tracta de dos factors que, sens dubte, afavoriren la inflació de l'endeutament dels municipis.

A l'hora de fer front a despeses elevades o de caràcter urgent, el censal esdevenia la fórmula més idònia, fins i tot l'única que podia ser utilitzada (en els mateixos contractes de compravenda de rendes sovint es declara que no hi havia cap altra solució que seguir aquesta via). Tanmateix, el recurs al censal no suposà abandonar, de moment, altres formes creditícies, en especial la demanda de manlleus —préstecs tradicionals— o també alguns préstecs forçosos, més aviat assimilables a talles anticipades. Però era a través dels censals/violaris que es podien obtenir sumes més quantioses.¹⁰

Ben mirat, cap municipi català del segle XIV, des dels més grans, com Barcelona, fins als més petits, no va poder escapar de la voràgine creada per la dinàmica de l'endeutament censal. Per si no n'hi hagués prou, aquest endeutament passà a retroalimentar-se mitjançant la venda de censals destinats a amortitzar altres censals, o per tal de continuar pagant les pensions dels que havien estat contractats prèviament. Aquest fenomen comença a observar-se en el darrer terç d'aquell segle

M. SÁNCHEZ/P. ORTÍ, "La Corona en la génesis del sistema fiscal municipal en Catalunya (1300-1360)", dins M. SÁNCHEZ/A. FURIÓ (Comp.), *Actes del Col·loqui "Corona, Municipis i Fiscalitat a la Baixa Edat Mitjana"*, Lleida, 1997, pp. 233-278 (ara a M. SÁNCHEZ, *Pagar al rey en la Corona de Aragón durante el siglo XIV*, Barcelona, 2003, pp. 379-425); P. ORTÍ, "La construcció del sistema fiscal municipal a Barcelona, segles XIII-XIV", *Barcelona. Quaderns d'Història*, 2/3 (1996), pp. 17-34; P. VERDÉS, "La consolidació del sistema fiscal i financer municipal a mitjan s. XIV: el cas de Cervera", dins M. SÁNCHEZ (ed.), *Fiscalidad real y finanzas urbanas en la Cataluña medieval*, Barcelona, 1999, pp. 185-217.

10. N'hi ha prou amb comparar les sumes ingressades a partir de simples préstecs amb les obtingudes a través dels censals per adonar-se de la desigual magnitud assolida per un i altre tipus d'endeutament: així, per exemple, tant a Reus com a Valls, en aquells exercicis financers en els quals és possible de confrontar ambdós tipus d'endeutament pel nivell d'ingressos reportats, els censals solen registrar percentatges superiors; cf. J. MORELLÓ, *Fiscalitat i deute públic en dues viles del Camp de Tarragona: Reus i Valls, segles XIV-XV*, Barcelona, 2001, p. 863 i 865. Vegeu també P. VERDÉS, "Per ço que la vila no vage a perdició". *La gestió del deute públic en un municipi català (Cervera, 1387-1516)*, Barcelona, 2004, pp. 289-292.

i és, doncs, a partir d'aquest moment que ja es pot començar a parlar d'un deute públic consolidat.

Aquest endeutament ha estat valorat, per regla general, de forma bastant negativa, per tot el que suposà d'asfíxia de les finances municipals en el marc de la crisi econòmica de l'època i pel fet d'haver fomentat el rendisme entre la classe mercantil i les inversions no productives. Actualment, hom tendeix a subratllar també alguns aspectes positius de l'endeutament, com seria el fet d'haver contribuït al desenvolupament institucional del municipi (juntament amb l'adquisició d'un major grau d'autonomia respecte de la monarquia).¹¹ I és que gràcies al deute públic es creà un complex sistema financer per fer front al pagament dels interessos i a la progressiva amortització de les rendes municipals, sistema que, altrament, potser hauria tingut un desenvolupament molt menor. Això, que sembla força evident en el cas de Cervera o altres viles d'una certa entitat, potser no ho és tant quan abordem petits municipis rurals, que mantingueren una forma d'organització molt elemental. Sigui com vulgui, és un factor a tenir en compte en qualsevol anàlisi que es vulgui fer del deute públic en l'àmbit local.

Qui més qui menys, tothom sap la forma com funcionava aquesta modalitat de crèdit, que adoptava la forma d'una compravenda, en virtut de la qual el venedor (persona privada o persona jurídica) venia a una altra persona (privada o institució) el dret a percebre una determinada quantitat anual (*pensió* o "annual") a canvi de rebre un capital, considerat el "preu" del censal. Es tractava, de fet, d'un préstec camuflat: el venedor era el prestatari o deutor i el comprador el creditor, i la pensió equivalia a l'interès del préstec, per bé que el seu pagament no implicava retornar res a compte del capital.

La pensió era el resultat d'aplicar una determinada taxa d'interès al preu de venda o capital. L'anomenat *for* posava en relació la pensió i el preu, i s'expressava mitjançant diverses fórmules: la més habitual, a tant per mil.¹² Que fos més alt o més baix depenia, en principi, de

11. Com diu A. Furió, "la presión fiscal de la monarquía no fue sólo una hemorragia continua para las haciendas urbanas, sino que contribuyó también de manera decisiva al desarrollo institucional del municipio"; cf. A. FURIÓ, "Deuda pública e intereses privados. Finanzas y fiscalidad municipales en la Corona de Aragón", *Edad Media. Revista de Historia*, 2 (1999), p. 39. Vegeu també A. FURIÓ, "La dette dans les dépenses municipales", dins D. MENJOT, M. SANCHEZ MARTÍNEZ (COORD.), *La fiscalité des ville au Moyen Âge (Occident méditerranéen)*, 3. *La redistribution de l'impôt*, Tolosa de Llenguadoc, 2002, pp. 321-350.

12. Així, per exemple, un for de 14.000 (sous) per mil (sous) equival a una determinada taxa percentual: 7,14%. Hom troba fors establerts a raó de 10.000 per mil (10%), 12.000 per mil (8,33%) o 20.000 per mil (5%), entre altres possibles.

la llei de l'oferta i la demanda. Amb el temps, però, s'observa una tendència de progressiva disminució dels tipus d'interès: així, si durant la primera època de difusió dels censals, els interessos podien ser del 10%, 8,33% o 7,14%, al segle xv esdevingué habitual el 5%, i alguns tipus encara més baixos. En suma, es produí un abaratiment del cost d'aquestes rendes, tant en l'esfera pública com també en la privada, però es tracta d'un fenomen segurament molt vinculat a la dinàmica endegada per les institucions públiques deutes que acostumaren a endeutar-se per importants sumes de diners.¹³

Una altra modalitat fou la del violari, que es contractava en vida generalment de dues persones (la del mateix comprador i cònjuge o la del seu fill) i que tenia un interès estipulat més o menys el doble del censal (14,28% o 16,66%). Els violaris, força utilitzats durant una primera època (segona meitat del segle xiv), van acabar pràcticament desapareixent al segle següent, mentre que el censal adquiria tot el protagonisme del crèdit a llarg termini. La preferència pel censal es manifestà fins i tot en la reconversió d'alguns violaris en censals.

Fos sota una modalitat o sota una altra, el fet és que es traspasava el dret a percebre una determinada renda, que a partir d'aleshores s'hauria d'anar satisfent cada any en una determinada diada o festivitat (una de sola era el més habitual, però de vegades es fixaven dos terminis anuals de pagament). A canvi, doncs, de rebre un capital, la part deutora s'obligava a trametre puntualment al domicili del censalista la suma estipulada com a pensió, que es començava a pagar a partir de l'any següent. L'esmentat contracte de compravenda es complementava amb moltes altres clàusules respecte de les garanties, ostatges, renunciïes i penes imposades en cas d'incompliment.¹⁴

13. A parer de Daniel Rubio, la baixada dels tipus d'interès es degué a un augment de la demanda com a conseqüència de l'ampliació del mercat i, doncs, de la participació d'un major nombre de gent; cf. D. RUBIO, "El circuit privat del censal a Barcelona", dins M. SÁNCHEZ (COORD.), *El món del crèdit a la Barcelona medieval...*, pp. 239-255.

14. Vegeu D. RUBIO, "L'estructura diplomàtica dels censals morts i el violari", dins *El territori i les seves institucions històriques. Actes (Ascó, 28, 29 i 30 de novembre de 1997)*, II, Barcelona, 1999, pp. 843-863, espec. pp. 859-863. Aquest autor s'ha especialitzat en l'estudi del mercat del censal en l'àmbit privat, partint de la seva tesi doctoral (*El crèdit a llarg termini a Barcelona a la segona meitat del segle xiv: els censals morts i els violaris*, Universitat de Barcelona, 2003). Podem citar altres treballs: D. RUBIO, "L'evolució dels censals morts a l'Alta Edat Moderna", *Pedralbes*, 13-II (1993), pp. 65-70; ÍDEM, "El Penedès en el mercat de capital creditici a llarg termini de Barcelona (s. xiv)", *Miscel·lània Penedesenca*, XXII (1995), pp. 135-145; ÍDEM, "El Penedès dins el mercat creditici a llarg termini de Barcelona (segle xiv). Noves aportacions", *Miscel·lània Penedesenca*, XXV (1996), pp. 381-399; ÍDEM, "Terrassa dins el mercat creditici a llarg termini de Barcelona (segle xiv)", *Terme*, 11 (novembre 1996), pp. 30-34.

És important recordar que la garantia del censal no era cap bé en concret (tot i que algun cop es fes una especial assignació sobre una propietat concreta que en cap cas no suposava, per al comprador/creditor, l'obtenció d'un dret real sobre la propietat o renda assignada), sinó sobre tots els béns, mobles i immobles del venedor/deutor. Justament, la denominació "censal mort" obeïa al fet d'adquirir el dret de poder percebre una renda desvinculada explícitament de la propietat dels béns. Quan el venedor del censal era una institució pública com una *universitas*, no era, de fet, el municipi el qui venia un censal mort o un violari, sinó tots els habitants d'una determinada comunitat, cosa que obligava a posar com a garantia del pagament de les pensions les seves pròpies persones i béns.¹⁵

El contracte estrictament dit de venda s'acompanyava de l'època conforme s'havia rebut la suma objecte del contracte i, generalment, també de la carta de gràcia, per mitjà de la qual es garantia la devolució íntegra del capital dins un determinat nombre d'anys, si bé cada vegada fou més freqüent establir un temps indefinit ("*quandocumque*") per a la devolució del capital (de fet, les cartes de gràcia a temps fix acabaren per ser prohibides en època moderna).

La devolució, quan s'esqueia, del capital implicava la realització d'un altre contracte: de redempció, lluïció o quitament del censal, segons la diferent terminologia emprada. Tal redempció implicava anul·lar el contracte de venda, document que el censalista havia de retornar al venedor/prestatarí, a més de cancel·lar l'escriptura de terç (escriptura realitzada a la cort del veguer).

Això no obstant, abans hi havia altres solucions intermèdies, com era retornar una part del capital (amortitzacions parcials), cosa que, evidentment, no posava fi al pagament de la pensió, que quedava rebaixada segons el capital restant. Altres vegades la via seguida era renegociar amb el rendista una disminució del tipus d'interès, mitjançant un augment del for, cosa que també es traduïa en una pensió un xic disminuïda. Les reduccions dels tipus d'interès es van fer molt habituals al llarg del segle xv (al començament —finals del segle xiv—, s'acostumaven a realitzar per mitjà de la revenda del censal a la mateixa persona que l'havia adquirit abans).¹⁶ I és que, davant la incapacitat de retornar els capitals, la rebaixa dels tipus d'interès esdevingué la millor recepta per aconseguir alleujar la càrrega censal, és a dir el cúmul de pensions que els municipis havien de pagar cada any, però tals reduccions no

15. P. ORTÍ, "Les finances municipals de Barcelona...", p. 263.

16. Encara una altra fórmula de reducció consistia a afegir, per part del censalista, més capital, però sense modificar el tipus d'interès ni la pensió.

podien tirar endavant sense tenir la conformitat dels creditors. Amb l'esmentat col·lectiu es començaren a establir acords, si més no per intentar que reduccions d'aquesta mena fossin aplicades per igual a tots, esvaint possibles greuges comparatius en aquest sentit. De resultes de les successives reduccions practicades, s'aconseguí situar el muntant de les pensions a nivells molt baixos.

Aquestes rendes tendiren a perpetuar-se de facto,¹⁷ bé perquè no es podien redimir —per manca de diner líquid— o perquè el creditor era partidari de seguir cobrant la pensió, encara que fos rebaixada. Entretant, el censalista podia vendre o transmetre a un tercer el dret a percebre la pensió anual, àdhuc, podia realitzar cessions temporals, de tot o d'una part. Aquestes rendes anaren canviant de mans a partir de les herències traspasades als fills o a altres parents dels primers compradors, però també a partir dels traspassos efectuats a favor d'almoines o d'altres deixes piadoses; sovint, van anar a parar a clergues o institucions religioses. Per a tots aquests rendistes, el fet primordial era la seguretat de percebre una renda, per minsa que fos. I com a rendistes, devien estar poc disposats a desprendre's de les rendes davant la disjuntiva de seguir cobrant la pensió o de recuperar el capital, o això almenys és el que caldria pensar a priori.

A l'entorn del censal s'anà teixint una densa xarxa d'interrelacions. Barcelona capitalitzà des de bon principi el mercat del censal, ja que molts dels lligams crediticis establerts (no sols dins el Principat) ho eren amb censalistes d'aquesta ciutat; si més no, aquests solen figurar entre els principals beneficiaris del deute dels municipis catalans.¹⁸ Indubtablement, la poderosa oligarquia barcelonina tingué un paper destacadíssim en el mercat de rendes, però tot seguit també cal dir que les seves inversions no van ser presents a tot arreu, ni la seva quota de

17. Justament, hi hagué alguns censals que eren "perpetuals", de caràcter irredimible, i que havien estat contrets amb un tipus d'interès molt baix. No en va, solen ser rendes vinculades al pagament d'almoines o altres causes pies.

18. A Manresa (1365), quasi la meitat dels 89 creditors de 1365 (41) eren ciutadans de Barcelona; cf. M. TORRAS, "El deute públic a la ciutat de Manresa a la Baixa Edat Mitjana", dins M. SÁNCHEZ (ed.), *Fiscalidad real y finanzas urbanas...*, p. 178. A Cervera, el pagament als creditors barcelonins implicava la meitat de les pensions satisfestes pel municipi; cf. P. VERDÉS, "Per ço que la vila no vage a perdició"..., pp. 323-324. Al comtat de Cardona, una bona part dels trenta-dos creditors consignats el 1415-16 (25) eren de la Ciutat Comtal; vegeu A. GALERA, "Endeutament i fiscalitat senyorial a la Catalunya del segle xv. El cas del comtat de Cardona", dins M. SÁNCHEZ (ed.), *Fiscalidad real y finanzas urbanas...*, pp. 392-393. El cas de Mallorca aporta xifres molt més espectaculars: així, el 1431, de les prop de 800 pensions que la universitat insular satisfieia al Principat, n'hi havia poc més de 700 pertanyents a persones o institucions barcelonines; cf. J. MORELLÓ, "Mallorca i la seva dependència financera...", p. 137.

participació s'havia de mantenir sempre igual a cada lloc. En aquest sentit, hom observa en certs municipis polítiques encaminades a fomentar la substitució dels censalistes forans pels locals, com una forma, si més no, d'afavorir les oligarquies locals, o sigui els membres del propi grup dirigent que formaven part del col·lectiu de censalistes.

Ara bé, no tot es pot enfocar cap al paper de les oligarquies, perquè el mercat de rendes era molt heterogeni i es nodria amb la participació d'individus i institucions de diversa procedència i condició social. D'alguna manera, el censal permeté una certa democratització en el repartiment de la riquesa i acomplí un rol social pel fet que també se'n podien beneficiar vídues i orfes, a més d'institucions caritatives. Seria, doncs, un altre aspecte positiu a considerar a l'hora de passar a analitzar el rerefons social i el grau de participació de tots els qui prenien part en el negoci del censal.

Per als municipis, independentment de qui portés el timó de la política financera, el deute censal es convertí en un greu problema, des del moment que una part molt important de la despesa municipal passà a ser absorbida pel pagament dels interessos dels censals.¹⁹ Les finances del municipi es van posar al servei, doncs, del deute públic, perquè la major part, si no tot del que es recaptava de les imposicions —principals ingressos ordinaris de la hisenda municipal— anava consignat a pagar les pensions anuals, i des d'aquest punt de vista quedava molt poca cosa per fer inversions en altres necessitats que es puguin realment etiquetar de comunitàries. No oblidem, però, que el muntant de les pensions de censals només constituïa la punta de l'iceberg de tota la hipoteca que s'havia contret. I si, a tot arreu, hi havia força dificultats per poder retornar els capitals manllevats, en alguns casos fins i tot esdevingué problemàtic el pagament de les pensions a causa de la insuficiència dels ingressos.

Entre finals del segle XIV i principis del XV la situació havia esdevingut força crítica per a molts municipis: alguns fins i tot van fer fallida (o suspensió de pagaments), davant la impossibilitat de fer front a tot el deute que havien acumulat fins aleshores. Al marge de les situacions més extremes, a tot arreu els dirigents locals van haver de cercar noves fórmules o adoptar estratègies de diferent índole per

19. Per exemple, a Cervera, a finals del tres-cents, i encara durant els primers anys del segle XV, més del 70% dels recursos de la clavaria s'esmerçaven en el pagament dels interessos i en l'amortització dels crèdits; cf. P. VERDÉS, "*Per ço que la vila no vage a perdició*"..., p. 253. En una vila més petita com Valls, el pes del deute censal també registra, a les clavaries comunes de principis del segle XV, percentatges superiors al 70%. Vegeu una mostra més extensa dels percentatges d'endeutament de diverses ciutats i viles a A. FURIÓ, "*Deuda pública e intereses privados...*", pp. 35-36.

intentar reduir la càrrega censal. Les mesures adoptades van ser de tipus divers (segons el moment i el lloc, depenent de situacions més o menys crítiques):

1) ampliació de la fiscalitat mitjançant la implantació de recàrrecs sobre les imposicions i el recurs a nous impostos (per exemple, onzens i drets similars),²⁰ fos per pagar les pensions, fos també per poder realitzar amortitzacions;

2) obtenció de rebaixes contributives (mitjançant la disminució del muntant de les demandes, reducció del nombre de focs fiscals, obtenció de pròrrogues...);

3) reformes hisendístiques de cara a aconseguir una gestió més eficient, mitjançant el desdoblament de claveries o la creació de receptories de censals, complementat amb intents de reducció d'algunes despeses administratives (salaris d'alguns oficis) i actuacions de pressió sobre els morosos o deutors del municipi.

Amb els creditors s'establiren pactes de cara a obtenir reduccions del tipus d'interès i/o endegar plans d'amortització de major o menor abast. Alguns municipis, de resultes de les suspensions de pagaments, van passar a ser controlats pels creditors, convertits en una mena de tutors i supervisors de la gestió de les seves finances o, si més no, d'algunes fonts d'ingressos, a través de les quals es podia assegurar el cobrament de les seves pensions.

Hom es pregunta si hi hagué voluntat real per solucionar el problema de soca-rel, com hauria estat, doncs, la devolució dels capitals, l'única cosa que possibilitava deixar de pagar pensions, excepte si per fer això calia carregar altres censals, cosa que donava lloc al pagament de noves pensions més reduïdes (al cap i a la fi, era una forma indirecta d'aconseguir reduir els interessos dels deutes que s'havien contret). El sosteniment de la càrrega censal es convertí en un problema que restà enquistat al cor del sistema financer municipal, i ni tan sols les reformes practicades a l'època de Ferran II en el si d'alguns municipis (els famosos "redreços") haurien servit de gran cosa.²¹ El problema, si més no, fou traspassat als municipis d'època moderna.

20. J. MORELLÓ, "Els impostos sobre la renda a Catalunya: redelmes, onzens i similars", *Anuario de Estudios Medievales*, 27/2 (1997), pp. 903-968. Al llarg d'aquest llibre citarem altres treballs relatius a aquests impostos.

21. A la ciutat de Barcelona s'aconseguí reduir-lo amb el redreç de 1491, però al segle XVI tornà a créixer; cf. J. VICENS VIVES, *Ferran II i la ciutat de Barcelona*, II, Barcelona, 1936, pp. 341-349, citat per J. DANTÍ, "La hisenda municipal a l'època moderna a Catalunya", dins *III Congrés internacional d'història local de Catalunya: funcionament de les finances locals al llarg de la història*, Barcelona, 1996, p. 81. Sobre situacions concretes d'alguns municipis a cavall dels segles XV-XVI, vegeu P. VERDÉS, "Per ço que la vila no vage a destrucció"...; J. MORELLÓ, *Reus en el trànsit a la Modernitat...*

Certament, la qüestió del deute públic dels municipis interessa tant als medievalistes com als modernistes, però no és un tema que, ara per ara, es pugui considerar esgotat. No fa gaire, Manuel Sánchez es referia a les llacunes i els importants buits que encara existeixen en aquest camp d'estudi, la qual cosa té la virtut, en canvi, de servir d'estímul per prosseguir-ne l'estudi com a única manera de poder avançar.²²

Darrerament, han aparegut alguns estudis o treballs directament centrats en el deute públic d'alguns municipis. Deixant de banda els treballs més antics, com el d'Yves Roustit sobre Barcelona,²³ actualment hi ha estudis més o menys aprofundits sobre algunes localitats: aquest és el cas de Cervera (a l'estudi realitzat fa un temps per Max Turull, on el tema del deute públic només ocupava una part, s'hi ha afegit el de Pere Verdés, de caràcter plenament monogràfic, i que es perllonga fins a la primeria del segle XVI)²⁴ i els casos de Reus i Valls (estudiats per mi mateix),²⁵ a més d'alguns apartats de la monografia local sobre Tarragona de Francesc Cortiella²⁶ i de les incursions realitzades per altres autors sobre Vic (J. M. Passola),²⁷ Manresa (M. Torras)²⁸ i Cardona (A. Galera),²⁹ al marge de les noves recerques endegades per alguns joves investigadors.³⁰

Com se sap, l'endeutament dels municipis catalans presenta moltes afinitats amb el que es desenvolupà als municipis valencians i mallorquins (no en va, tots estaven sotmesos a la mateixa Corona), d'on es

22. M. SÁNCHEZ, "Algunas consideraciones sobre el crédito en la Cataluña medieval", dins ÍDEM (COORD.), *Seminari d'Història de Barcelona...*, p. 9.

23. Y. ROUSTIT, "La consolidation de la dette publique à Barcelone au milieu du XIV siècle", *Estudios de Historia Moderna*, 4 (1954), pp. 15-155.

24. M. TURULL, *La configuració jurídica del municipi baix-medieval. Règim municipal i fiscalitat a Cervera entre 1182-1430*, Barcelona, 1990, pp. 457-487; P. VERDÉS, "Per ço que la vila no vage a perdició"...

25. J. MORELLÓ, *Fiscalitat i deute públic... Per a època més tardana*; J. MORELLÓ, *Reus en el trànsit a la modernitat: fiscalitat i finances d'una vila en via de creixement*, Reus, 2003, pp. 128-137 i 304-312.

26. F. CORTIELLA, *Una ciutat catalana a darreries de la baixa edat mitjana: Tarragona*, Tarragona, 1984, pp. 216-238.

27. J. M. PASSOLA, "Introducció del censal i del violari en el Vic medieval", *Ausa*, XII/117 (1986), pp. 113-123.

28. M. TORRAS, "El deute de la ciutat de Manresa l'any 1365", dins *III Congrés internacional d'història local de Catalunya: funcionament de les finances locals al llarg de la història (Barcelona, 17-18 de novembre de 1995)*, Barcelona, 1996, pp. 199-204; ÍDEM, "El deute públic a la ciutat de Manresa...", pp. 155-183.

29. A. GALERA, "Endeutament i fiscalitat senyorial...", pp. 363-397; ÍDEM, "Fiscalitat senyorial, endeutament censalista i alçaments populars en el cas del comtat de Cardona i la Vall de Lord (any 1459)", en premsa.

30. En especial, el prometedor estudi iniciat per Albert Martí sobre la vila de Castelló d'Empúries.

deriven problemes financers similars,³¹ però també fets diferencials.³² Aquesta modalitat de crèdit també es difongué per altres regions d'Europa sota el nom de "cens consignatiu", "rente constituït" o "juros", si és que parlem de termes equivalents. Fora de l'àmbit de la Corona d'Aragó, el model de referència i que més s'aproxima a la realitat catalana seria el de les ciutats flamenques i alemanyes, més que no pas el model italià, en el qual fins ara tothom s'emmirallava.³³

Malgrat, doncs, els estudis que s'han fet a Catalunya en els darrers temps, és obvi que encara hi ha molt de camí per recórrer, tenint en compte, a més, la gran riquesa de la documentació que hi ha dipositada als arxius catalans tot esperant els estudiosos interessats en aquest tema.

No fa gaire, després de l'estudi consagrat a Reus i Valls i d'alguns altres treballs centrats en el deute exterior mallorquí, vaig iniciar una nova recerca prenent com a referent l'àmbit territorial d'una baronia: la dels Cervelló de la Llacuna. L'elecció d'aquest espai senyorial arrenca de la troballa, a l'Arxiu Comarcal de Valls, d'una concòrdia que els homes de l'esmentada senyoria van establir amb els seus creditors i de la subsegüent revisió d'una sèrie de volums notariais conservats a l'Arxiu de Protocols de Barcelona, referits a la gestió del deute en el

31. Respecte del País Valencià, a banda de l'estudi de J. V. García Marsilla, podem esmentar els següents: A. FURIÓ, "La dette dans les dépenses municipales", dins D. MENJOT/M. SÁNCHEZ (coord.), *La fiscalité des villes au Moyen Âge (Occident méditerranéen)*. 3. *La redistribution de l'impôt*, Tolosa de Llenguadoc, 2002, pp. 321-350; J. MIRA, *Las finanzas del municipio: gestión económica y poder local. Sueca (s. xv-xvi)*, València, 1997, pp. 71-96; V. OLASO, "L'endeutament censal a la vila de Gandia durant la Baixa Edat Mitjana", *Ullal*, 11 (1987), pp. 51-64; P. VICIANO, "Fiscalitat local i deute públic al País Valencià. L'administració de la vila de Borriana a mitjan segle xv", *Anuario de Estudios Medievales*, 22 (1992), pp. 513-533; F. GARCIA-OLIVER, "El censal en el senyoriu de Valldigna (1393-1539)", *Revista d'Història Medieval*, 8 (1997), pp. 153-173. Pel que fa a la situació de l'endeutament a Mallorca al segle xv, cal remetre's als treballs de R. URGELL, "Dinàmica del deute públic a la Universitat de Mallorca en el segle xv", dins M. SÁNCHEZ/A. FURIÓ (comp.), *Actes del Col·loqui "Corona, Municipis i Fiscalitat a la Baixa Edat Mitjana"*, Lleida, 1997, pp. 675-701; ÍDEM, "Les finances al Renaixement. La Universal Consignació i les finances de la Universitat de la Ciutat i Regne de Mallorca durant el segle xv", dins P. CATEURA (COORD.), *Cicle de conferències: Hisenda Reial i Finances Municipals (segles XIII-XIX)*, Palma de Mallorca, 1999, pp. 27-45. Respecte d'Aragó, podem destacar els estudis consagrats a Fraga: A. BERENGUER GALINDO, *Censal mort. Historia de la deuda pública del concejo de Fraga (siglos XIV-XVIII)*, Fraga, 1998; també J. SALLERAS, "La deuda censal en los siglos XIV y XV", dins ÍDEM, *La baronía de Fraga: su progresiva vinculación a Aragón (1387-1458)*, tesi doctoral en xarxa, Universitat de Barcelona, pp. 601-698.

32. Per exemple, a diferència del que s'observa a Catalunya, ni a Mallorca ni al País Valencià es va haver de recórrer als impostos sobre la renda (redelmes/onzens), en el que fou l'esclat d'una fiscalitat molt lligada a la problemàtica del deute censal.

33. Vegeu aquest punt de vista a M. SÁNCHEZ, "Algunas consideraciones...", pp. 16-21.

marc de l'esmentada baronia. A partir d'aquí, vaig adonar-me del gran interès que tindria l'anàlisi a fons de tot aquest material documental; i també pel fet de poder incorporar, als estudis realitzats fins ara, un nou exemple d'endeutament col·lectiu, dins l'àmbit, a més, d'una jurisdicció senyorial.

Al llarg d'aquest estudi, podré posar de manifest, no sols un grapat de similituds sinó també les particularitats que presenta aquest cas amb relació al que fins ara sabíem d'altres localitats estudiades. D'aquesta manera, voldria contribuir, encara que sigui modestament, a conèixer millor l'impacte que va tenir, a Catalunya, l'endeutament censal i, sobretot, el mètode que hom va seguir per intentar de posar-hi remei.

Aquest estudi s'ha dut a terme gràcies a la beca que em va concedir la Fundació Raimon Noguera l'any 2006.

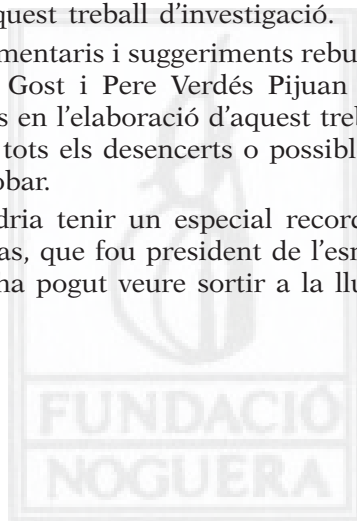
El meu agraïment, primer de tot, als membres del jurat, sobretot a la doctora Maria Teresa Ferrer Mallol, que de bon començament va mostrar un gran interès pel que aleshores només era un projecte.

He d'agrair al personal de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, amb el seu director al capdavant, el senyor Laureà Pagarolas, i a les altres persones d'aquest i de tots els altres arxius que he anat visitant al llarg de l'any i escaig que ha durat la meva recerca, la bona atenció que m'han dispensat i les facilitats de tot tipus de les quals m'he pogut beneficiar.

El meu agraïment també és per al doctor Josep M. Sans i Travé, cap d'edicions de la Fundació Noguera, perquè d'alguna manera ha estat l'animador d'aquest treball d'investigació.

Agraeixo els comentaris i suggeriments rebuts de Manuel Sánchez Martínez, Pere Ortí Gost i Pere Verdés Pijuan sobre algunes de les qüestions plantejades en l'elaboració d'aquest treball. Amb tot, em faig únic responsable de tots els desencerts o possibles mancances que els lectors hi puguin trobar.

Per acabar, voldria tenir un especial record per al malaguanyat Josep M. Puig Salellas, que fou president de l'esmentada entitat i que, dissortadament, no ha pogut veure sortir a la llum aquest llibre.

RECERCA ARXIVÍSTICA

El treball que ara presentem ha suposat dur a terme una àmplia recerca documental per diversos arxius del país. Tot i que la part més substancial de l'estudi es basa en una sèrie de registres pertanyents al fons de l'Arxiu de Protocols de Barcelona, i on, per tant, hem hagut de passar més temps dedicats a la labor de buidatge, ha estat necessari fer un pelegrinatge per altres arxius barcelonins i tarragonins per tal de poder completar el treball de recerca a partir d'altres fonts de tipus notarial o d'altra índole. Tot seguit, passem a comentar el tipus de documentació extreta de cada arxiu, el seu interès i el grau d'exploació:

ARXIU HISTÒRIC DE PROTOCOLS DE BARCELONA (AHPB)

Del fons notarial de Barcelona, hem dut a terme un buidatge parcial dels llibres de dos notaris: Pere Pellicer (o Pellisser) i Antoni Vinyes. Ambdós foren, a més a més de notaris públics de Barcelona, notaris reials, la qual cosa suposava que podien treballar per tot el Principat i més enllà (per tota la terra i dominació del rei d'Aragó); i així com l'actuació del primer es pot circumscriure als anys 1393 i 1434/35, la del segon comprèn entre 1424-1489.

Corresponent a la documentació notarial de Pere Pellicer, hem passat revista als següents volums:

—*“Capitula conventa inter universitates baronie Ville de Mager et creditores eiusdem”* (1413-1460): quadern constituït per una vintena de folis, però bastant malmès (remet al notari Antoni Vinyes, a l'inventari del qual torna a aparèixer inventariat);

—*“Secundus liber apocarum et aliorum negociorum baronie”* [Vilademàger de la Llacuna] (1423-1432): volum de 202 folis;

—llibre d'èpoques i altres negocis de la baronia de Vilademàger (1432-1435), constituït per un centenar de folis sense numerar.

Pel que fa a Antoni Vinyes, hem tingut en compte aquests altres volums (a més dels capítols indicats més amunt):

—“*Primus liber sive capibrevium apocarum et aliorum contractuum faciencium pro baronie que fuit nobilis Berengarii Arnaldi de Cervilione*” (1435-1442): uns 200 folis;

—“*Secundus liber apocarum et aliorum negociorum universitatum castri de Vilademager*” (1442-1449): uns 180 folis;

—“*Tertius liber apocarum et aliorum negociorum universitatum castri de Vilademager*” (1449-1459): uns 150 folis;

—“*Primus liber negociorum super arrendamento reddituum et juriū octavi fructuum castri baronie de Vilademager*” (1453-1462): uns 200 folis.

Més avall (p. 147 i s.), a més de referir-nos a alguns aspectes biogràfics d'aquests dos notaris, farem un comentari detallat del tipus de documentació continguda en cada un d'aquests volums. Això no obstant, podem avançar que la utilització dels susdits llibres d'èpoques s'ha fet a partir d'un buidatge parcial o selectiu del contingut.

També hem realitzat la consulta d'alguns llibres “comuns” pertanyents a aquests mateixos notaris, a partir, si més no, de les remissions que es fan en alguns instruments que figuren dins els volums de la baronia i que malauradament estan incomplets, o també sota el guiatge de l'inventari de llocs que l'arxiu té disponible.

A més de l'activitat desplegada per aquests notaris barcelonins, calia comprovar si existia algun vestigi documental de les notaries vinculades als pobles de la baronia. Precisament, dins la secció anomenada “notaries foranes”, hem localitzat un volum pertanyent a Santa Perpètua de Gaià (1443-1458), del qual hem extret informació diversa i en part complementària de la documentació notarial que es troba a l'Arxidiocesà de Tarragona en relació amb aquesta mateixa localitat.

Així mateix, la consulta dels registres dels pergamins conservats al mateix arxiu (dins la sèrie A de l'indicat fons) ens ha permès localitzar diverses èpoques expedides a favor d'alguns censalistes de la baronia, al marge, doncs, de les que foren copiades als corresponents llibres notariais.

ARXIU DE LA CORONA D'ARAGÓ (ACA)

Bàsicament, la nostra labor investigadora s'ha limitat a la consulta de diversos registres pertanyents al fons de Cancelleria, a la recerca de notícies relacionades amb les localitats que formaven part de la baronia estudiada. Així, per exemple, ha estat de gran importància la localitza-

ció de diversos privilegis de concessió d'imposicions, que comentarem en l'apartat corresponent. Amb tot, el principal gruix d'informació que n'hem obtingut es refereix a les actuacions dels Cervelló per qüestions de senyoria i a les seves relacions amb la Corona.

Encara que de manera molt més puntual, també hem extret algunes informacions d'altres fons custodiats en aquest arxiu, segons que indicarem en el moment oportú.

ARXIU DUCAL DE MEDINACELI A CATALUNYA (ADMC)

Com se sap, aquest arxiu és el resultat de la concentració de patrimonis nobiliaris d'origen divers, on es conserven fons documentals pertanyents a un gran nombre de cases nobiliàries catalanes, progressivament emparentades amb els llinatges castellans. Actualment, aquest arxiu té dues seus: Sevilla i Toledo. Sortosament (per als investigadors de les nostres contrades), tota la documentació de procedència catalana es troba microfilmada i dipositada a Poblet (Arxiu General de la Fundació Casa Ducal de Medinaceli), a on, doncs, vaig haver de desplaçar-me per realitzar algunes indagacions.

Naturalment, el meu objecte d'interès era la família Cervelló i el senyoriu de la Llacuna, que quedà agregat en temps més recents als Medinaceli, més concretament a la casa d'Aitona. De les quatre seccions en què es troba dividit aquest fons, he fet la consulta de la que porta per títol "Castro" (o sigui, "Marquesat de la Puebla de Castro"), i és aquí on he trobat documentació directament referida als Cervelló.

La major part d'aquesta documentació va precedida d'un regist d'època moderna, no sempre gaire curós però en principi suficient per poder reconèixer el tipus de document que figura a continuació del microfilm (algun cop, però, només hi ha el regist). Lògicament, he limitat la meva recerca a la documentació que s'ha catalogat com dels segles XIV-XV. Concretament, he realitzat la consulta i, si s'esqueia, he extret informació, dels següents apartats: Reials cèdules, privilegis i mercès (1112-1762); Compromisos, sentències i concòrdies (1278-1744); Donacions i cessions (1374-1547), i Testaments.

Hi ha més apartats que ja no val la pena de mencionar, perquè no n'he trobat res que fos d'interès, ja que normalment sol ser documentació d'època posterior o de qüestions familiars que són més de la incumbència dels genealogistes o altres estudiosos de les cases senyorials.

Així i tot, la major part de la documentació obtinguda d'aquestes recerques es relaciona amb les herències i amb la transmissió del patrimoni dels Cervelló, així com amb algunes qüestions derivades de

la relació d'aquesta família noble amb la Corona, de manera que hi ha molt poques referències a l'activitat pública de les poblacions que integraven el senyoriu. El meu objectiu, malgrat el que pugui semblar algun cop, no ha estat seguir la trajectòria d'aquest llinatge (per això, ja hi ha altres investigadors que s'hi podrien dedicar amb molta més solvència), sinó conèixer l'actuació dels senyors de la baronia en determinats aspectes, com seria la seva implicació en el procés d'endeutament dels seus vassalls, i des d'aquest punt de vista cal reconèixer que la recerca en aquest arxiu ha estat més aviat decebedora, amb algunes notables excepcions.

ARXIU HISTÒRIC ARXIDIOCESÀ DE TARRAGONA (AHAT)

D'aquest arxiu eclesiàstic hem treballat més que res el fons notarial i parroquial que es conserva referent a les dues localitats de la baronia que pertanyien a la diòcesi de Tarragona: Santa Perpètua i Pontils.

La documentació consultada apareix classificada de la següent manera (amb les seves equivalències segons si es remet a un o altre fons):

Santa Maria de Pontils	Fons notarial	Fons parroquial
Manual notarial (1416-31)	Núm. 12a	Capsa 2, núm. 12
Manual notarial (1418-30)	Núm. 12b	-
Santa Maria de Santa Perpètua de Gaià	Fons notarial	Fons parroquial
Documents diversos (s. XV-XVI)	-	Capsa 1, núm. 1
Lligall (s. XIV-XV) / Manual (1302-89)	Núm. 6b	Capsa 2, núm. 6
Manual notarial (1341-46)	Núm. 20	Capsa 3, núm. 20

Ara bé, alguns d'aquests "manuais" són en realitat una amalgama de documents de diversa cronologia, no sempre estrictament notarials, la qual cosa ha donat lloc a un compendi de fragments o quaderns totalment inconnexos que havien de procedir de diversos llibres; i fins i tot s'inclouen documents cronològicament molt anteriors als que apareixen indicats a la susdita catalogació arxivística.

Malgrat tot, la informació extreta d'aquesta documentació notarial ha estat força més profitosa del que havia previst inicialment, ja que he pogut treure a la llum una sèrie d'aspectes relacionats amb l'activitat fiscal i financera endegada a escala local, sobretot pel que fa a Santa Perpètua, cosa que, si no, hauria passat totalment per alt.

A l'últim, també he de fer constar alguns sondejos realitzats sobre els protocols notarials de Conesa, una de les poques localitats situades a l'entorn de la baronia de la Llacuna que conserva documentació de l'època estudiada (segle xv).

ALTRES ARXIUS

En primer lloc, caldria mencionar l'Arxiu Històric Comarcal de Valls (AHCV), perquè fou aquí on vaig localitzar una còpia de la concòrdia establerta amb els creditors de la baronia de la Llacuna el 1397.¹ Teòricament, hi hauria moltes més notaries a les quals hauria estat tramès el text d'aquesta concòrdia, o sigui, a totes les localitats on hi havia creditors, però per molt que he cercat en els fons notarials d'altres arxius no ha estat possible de localitzar-la en cap més lloc.

L'Arxiu de Valls també ha estat important en la meua recerca perquè conserva un capbreu de les rendes que els habitants de Pontils pagaven a la senyoria, confeccionat els anys 1422-1423² (forma part del fons notarial, per tal com fou escripturat pel notari vallenc Pere Negre), i que bàsicament m'ha permès aclarir una sèrie d'aspectes tocant a l'estructura senyorial en aquell àmbit local. De tots els pobles de la baronia, Pontils potser seria el que va estar més relacionat amb les notaries de Valls, com així sembla que s'infereix d'altres informacions més puntuals extretes d'alguns protocols pertanyents al fons vallenc.

També vaig voler ampliar la recerca documental als arxius notarials de la zona que envolta el territori de l'antiga baronia, passant per localitats com Igualada, Vilafranca del Penedès, Montblanc i Santa Coloma de Queralt, a banda de les ja indicades de Tarragona i Valls. A partir dels corresponents inventaris publicats per la Fundació Noguera, vaig fer un examen preliminar dels diferents fons notarials d'acord amb els meus interessos; així, per exemple, vaig donar prioritat a aquells notaris que intervingueren en els processos d'endeutament dels pobles de la baronia de la Llacuna.

Una de les nostres primeres visites va tenir lloc a l'Arxiu Històric Comarcal d'Igualada (AHCI), on vaig poder consultar alguns protocols notarials de finals del segle xiv i de la primera meitat del xv. De fet, el

1. Document publicat inicialment a la revista de l'Associació Cultural Baixa Segarra: J. MORELLÓ, "Les universitats de la baronia de la Llacuna a la llum d'una concòrdia amb llurs creditors de l'any 1397", *Recull*, 10 (2007), pp. 105-118.

2. "Capbreu de totes les terres, aous i possessions del lloc i terme i castell de Pontils", citat per F. DE MORAGAS, "Catàleg de l'arxiu parroquial de l'Església de Sant Joan Baptista de la vila de Valls", *Estudis Universitaris Catalans*, XI (1926), p. 181.

fons notarial d'aquesta població està dividit, ja que una altra part es troba dipositada a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, on també vaig estar sondejant alguns protocols d'aquella època.

A priori, semblaria que aquesta documentació notarial, a causa de la proximitat d'aquella vila a la zona d'estudi, podria proporcionar bastant informació sobre la gent de la baronia, però després de les diferents aproximacions realitzades, les expectatives en aquest sentit han quedat bastant rebaixades. De fet, si consultem el manual editat per M. Torras, que bàsicament cobreix la segona meitat del segle xv, ens adonarem que les referències a la Llacuna i als llocs de les seves rodalies són més aviat escasses.³

També vaig anar a l'Arxiu Històric Comarcal de Vilafranca del Penedès (AHCVP) a fi de poder consultar alguns protocols del seu fons notarial, però els resultats obtinguts tampoc no van ser gaire gratificants, excepte per la localització d'algunes informacions de caire més aviat puntual.

Un altre desplaçament el vaig fer a l'arxiu de Montblanc (AHCCB), en aquest cas per tal de poder consultar els protocols pertanyents a Santa Coloma de Queralt, també amb el propòsit de trobar referències sobre alguns creditors de la baronia de la Llacuna i extreure'n dades identificatives.⁴ Així mateix, també he hagut informació del fons de pergamins de Santa Coloma que està dipositat a l'Arxiu Històric Provincial de Tarragona (AHPT),⁵ si més no pel que fa a alguns documents relacionats amb certs personatges.

Una altra via de recerca d'informació ha estat el fons de pergamins de l'Arxiu del Castell de Vilassar de Dalt, que hom pot consultar en línia. Bàsicament, ha estat útil de cara a poder ampliar alguns aspectes sobre la senyoria dels Cervelló i d'algunes de les famílies castlanes que tenien possessions dins la baronia.

Altres informacions relatives als Cervelló han estat localitzades al fons de pergamins que es troba dipositat a la Biblioteca de Catalunya (BC), sigui a partir dels registres que l'esmentada institució ofereix en línia, o en alguns casos a partir de la consulta directa del document original.

3. M. TORRAS, *El manual del notari Pere Pau Solanelles de l'escrivania pública d'Igualada (1475-1479)*, 2 vols., Barcelona, 2003.

4. J. M. PORTA, "Inventari del fons dels comtes de Santa Coloma de Queralt dipositat a l'Arxiu Històric Comarcal de Montblanc (C. de Barberà)", *Recull*, 3 (1995), pp. 205-235; ÍDEM, "Els notaris de Santa Coloma de Queralt (segles xiii-xx). El retorn dels protocols notarialis anteriors al segle xix", *Recull*, 9 (2005), pp. 129-148.

5. D. PIÑOL, "Unes notes sobre el fons de pergamins de Santa Coloma de Queralt a l'Arxiu Històric de Tarragona", *Recull*, 6 (1999), pp. 91-108.

Encara que s'aparti del centre d'interès d'aquest estudi, la recerca documental sobre el llinatge dels Cervelló ha estat prou àmplia com per justificar un llarg capítol de presentació per veure més que res quin fou el procés de constitució de l'esmentada baronia, com a pas preliminar i introductori a totes les qüestions que tractarem després, ja directament referides al tema de l'endeutament.

LA SENYORIA DELS CERVELLÓ DE LA LLACUNA

El territori per on s'estenia aquesta senyoria està actualment repartit entre les comarques de l'Anoia i la Conca de Barberà. Situat en un altiplà a més de 600 m d'altitud (la Llacuna: 615 m), està envoltat, pel nord, per la conca d'Òdena i la Segarra; per l'est, per l'Alt Penedès; pel sud, per l'Alt Camp; i, per l'oest, per la Conca de Barberà i la Segarra tarragonina o Baixa Segarra.¹

Amb tot, aquest altiplà, configurat a l'interior de la Serralada Prelitoral, presenta una orografia bastant accidentada, constituïda per diverses serres (de Queralt, Brufaganya, Miralles, Ancosa...), amb alguns punts que superen els 900 m, com el puig Castellar, a la serra d'Ancosa; el puig de les Creus, a la de Bufraganya; o la punta de Sant Miquel, a la tossa de Montclar.

Entremig d'aquestes serres, s'obren diverses valls: principalment la de Miralles i la de la Llacuna (aquest topònim prové d'un petit llac que hi havia hagut al fons de la vall)² i altres valls menors, com la de Sant Magí de Brufaganya, a la zona corresponent a la conca alta del Gaià. Aquest riu prové de les rodalies de Santa Coloma de Queralt, i passa per la vora de Pontils, on se li afegeix per l'esquerra el rierol de Sant Magí, des d'on es va obrint pas, encaixat en el corresponent congost, vers el Camp de Tarragona, passant per Santa Perpètua, Seguer, Querol i el Pont d'Armentera, ja no gaire més amunt de Santes Creus.

Altres cursos d'aigua principals són tributaris del riu Anoia: la riera de Miralles, que passa per la vora de Sant Romà, neix als plans d'Esblada, i més avall pren el nom de riera del Carme, abans de desembocar en aquell riu; la riera de Mediona (o riu de Bitlles) s'inicia

1. Com a Baixa Segarra es coneix la rodalia de Santa Coloma de Queralt i el sector de Vallfogona de Riucorb; cf. A. PLADEVALL, "La Segarra Calafina", *Geografia Comarcal*, vol. 5 (El Penedès i l'Anoia), Barcelona, 1982, p. 425.

2. J. RIBA, "La Llacuna", *Geografia Comarcal*, vol. 5 (El Penedès i l'Anoia), Barcelona, 1982, p. 404; M. VALLS, *Cronologia històrica...*, pp. 102-103.

prop de la Llacuna, i segueix el seu curs fins a desguassar també a l'Anoia.

Els municipis actuals són la Llacuna, Miralles (Anoia) i Pontils (Conca de Barberà), dins el qual s'inclou Rocamora i Santa Perpètua de Gaià. Els termes actuals d'aquests tenen una extensió si fa no fa de 145 km², però la senyoria devia ser un xic més reduïda, perquè cal posar fora Vallespinosa, dins l'actual terme de Pontils, cosa que implica deixar isolat Selmella —ara dins el municipi de Pont d'Armentera—, que també va pertànyer al senyoriu dels Cervelló.³

Seguint de llevant a ponent, la senyoria quedava compresa entre el turonet on s'aixeca l'església de Sant Pere de Vilademàger, prop de les restes del castell, i la tossa de Montclar, on es conserven les runes de l'antiga fortalesa i la capella romànica de Sant Miquel, que probablement fou l'església del castell. Ambdós indrets, separats per uns 17 km, configuren els límits est-oest de l'antiga senyoria.

Parlem, doncs, d'una senyoria de petites dimensions, on tot el que queda de vestigi mil·lenari ens transporta al feudalisme rural que es mantingué a les zones menys desenvolupades del rerepaís.

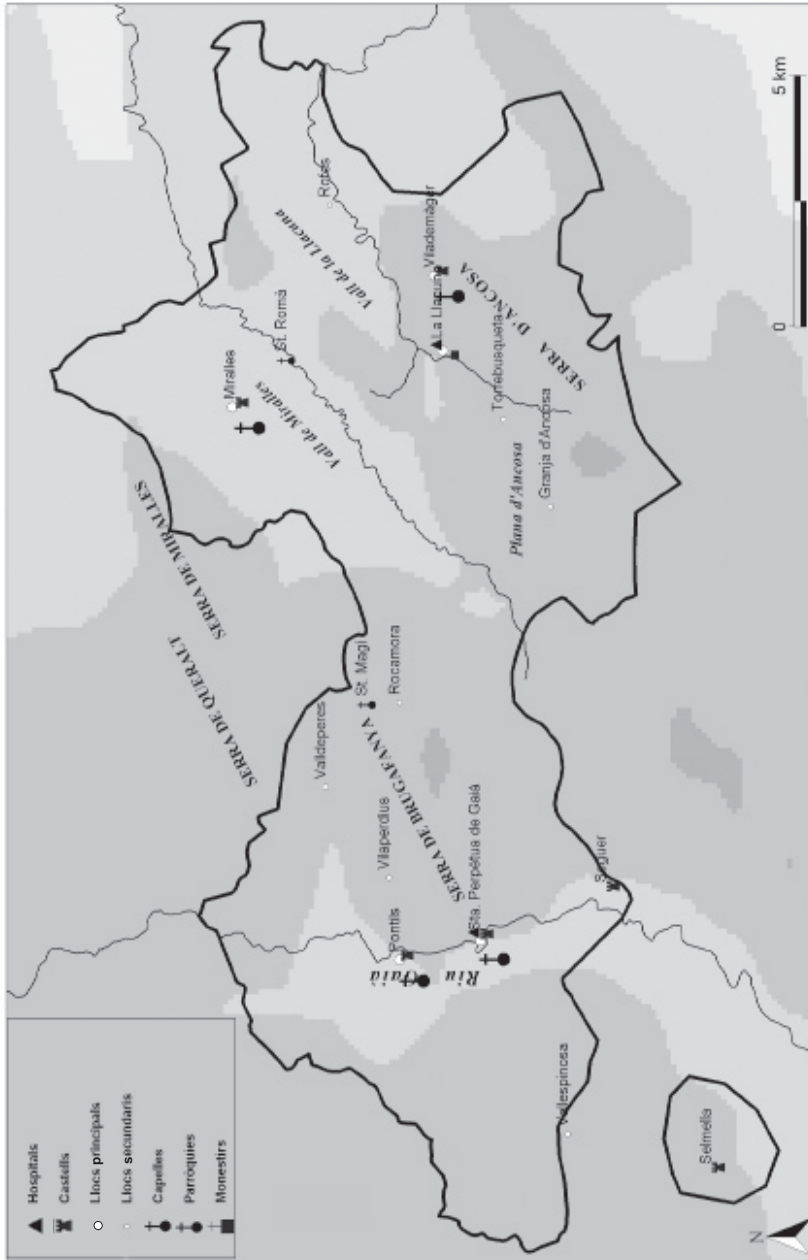
Des del punt de vista històric, es tracta d'una zona intermèdia entre la Catalunya Vella i la Nova, antiga regió de la marca configurada al límit del comtat de Barcelona, fent de frontera amb les terres d'Alandalús. Parlem d'un espai començat a ocupar i a organitzar al llarg del segle x i principis de l'xi: la incorporació del Penedès, l'Anoia i part de la Conca de Barberà i la Segarra es produí dins el que seria el segon període d'expansió proposat per Flocel Sabaté.⁴

Parlem d'un territori típicament casteller, caracteritzat per una gran densitat de fortificacions (castells i torres de guaita), que van donar peu a una espessa xarxa de termes castrals. Els diferents senyors dels castells, teòricament supeditats al comte, tal com quedà regulat en els Usatges, delegaren la custòdia dels seus castells als castlans, reclutats entre les mainades de cavallers.

3. En un judici celebrat a principis del segle xi, es qüestionava si el castell de Selmella s'havia d'incloure o no dins els termes del castre de Santa Perpètua de Gaià; vegeu A. BENET, F. ESPAÑOL, "Castell de Santa Perpètua de Gaià", dins *Catalunya Romànica*, XXI, p. 512.

4. F. SABATÉ, *L'expansió territorial de Catalunya (segles IX-XII): ¿conquesta o repoblació?*, Lleida, 1996, p. 68 i s. Vegeu també N. CANYELLAS, "La marca del Penedès: avenç de la frontera i repoblació al Baix Penedès. Problemes jurisdiccionals, s. XI-XII", *Miscel·lània Penedesenca*, XIV (1990), pp. 227-248; M. ALBAREDA, "Els comtes del feudalisme català vinculats a les terres del Gaià", *Recull*, 1 (1993), pp. 7-14; J. F. CABESTANY, "El castell de Queralt (segles IX-X)", *Recull*, 3 (1995), pp. 27-46.

MAPA 1
La baronia de la Llacuna al segle XV

En aquesta zona, començaren a destacar una sèrie de nobles, en tant que senyors de castells fronterers, que van ser l'origen de diversos llinatges, com els Claramunt, els Òdena, els Castellví, els Castellet, els Queralt..., o els Cervelló. El primer representant d'aquest llinatge fou Hug I de Cervelló, que visqué a cavall dels segles x-xi.⁵

Els descendents d'Hug van anar reunint un important patrimoni territorial, que d'alguna manera es veié culminat amb Guerau Alemany V, a finals del segle XII.⁶ Amb el temps, del tronc principal del llinatge en sorgiren diverses branques, que tingueren possessions preferentment ubicades en una determinada àrea.⁷ A continuació passem a indicar les branques constituïdes al Principat (n'hi hagué altres formades al regne de València i a Sardenya):

—(línia troncal) la branca principal, que deu el seu nom al lloc situat al Baix Llobregat, s'extingí a principis del segle XIV; Guerau VII en fou el darrer baró i el darrer del llinatge a tenir la possessió del castell i terme de Cervelló, que fou venut a Jaume II el 1297 (es mantingué en poder de la Corona fins al 1390, en què fou traspassat a la ciutat de Barcelona);⁸

—(línia primogènita) els Cervelló de Querol-Montagut (barons de Querol i Montagut), també anomenada dels Alemany de Cervelló; no en va Alemany de Cervelló, germà del susdit Guerau VII, en fou el primer baró;⁹

5. Fou el primer que va portar el cognom Cervelló, en referència al castell que adquirí per via matrimonial; cf. P. NEGRE, "La casa de Caramany i el castell de Vallespinosa", *Annals Gironins*, 22 (1974), pp. 234-235.

6. Guerau Alemany V testà el 1193, deixant al seu fill Guillem el castre de Cervelló i altres llocs, entre els quals figuren Vilademàger i Miralles; i a l'altre fill, Ramon Alemany, altres castres com Pontils, Montclar, Selmella, Santa Perpètua i Vallespinosa; cf. *Els Castells Catalans*, III, p. 532; V, p. 426.

7. Sobre els orígens del llinatge vegeu A. BENET, "Hug de Gurb, un vigatà iniciador de la família Cervelló (996-1027)", *Ausa*, X/101 (1982), pp. 1-12; ídem, "L'origen de les famílies Cervelló, Castellvell i Castellet", *Acta Historica Archaeologica Mediaevalia*, 4 (1983), pp. 67-85; J. MIOUËL, "Estratègies senyorials per a la formació d'un domini: els Cervelló a l'Edat Mitjana", *Miscel·lània Penedesenca*, 25 (2000), pp. 317-357; ídem, "El llinatge dels Cervelló", *La Resclosa*, 4 (2000), pp. 33-52, on es proporciona un extens arbre genealògic amb totes les branques principatines dels Cervelló. A més, M. VALLS, *Cronologia històrica de la Llacuna*, Capellades, 1984, p. 69 i s. i P. NEGRE, "La casa Caramany...", p. 233 i s. Alguns d'aquests treballs tenen com a referència l'obra setcentista de M. RIBERA, *Genealogia de la nobilíssima família de Cervellón*, Barcelona, 1733.

8. Sobre la problemàtica del castell de Cervelló, vegeu C. CUADRADA, "Senyors i ciutadans: les senyories catalanes a la Baixa Edat Mitjana", *Revista d'Història Medieval*, 8 (València/1997), pp. 64-66.

9. Línia estudiada per J. MIOUËL, "Els Cervelló, barons de Querol-Montagut a l'Edat Mitjana", *Miscel·lània Penedesenca*, 26 (2001), pp. 165-201.

—(línia il·legítima) els Cervelló de Santa Perpètua i Vallespinosa; o, simplement, barons de Vallespinosa,¹⁰ corresponent a una branca il·legítima encapçalada per l'anomenat *Bord de Cervelló*, mort devers el 1325;

—(línia secundària) els Cervelló de Vilademàger-la Llacuna, que també té el seu origen si fa no fa a la mateixa època: principis del segle XIV. Aquesta fou la branca que més es va beneficiar de l'extinció de la línia principal i del corresponent transvasament patrimonial.

Efectivament, Guerau de Cervelló, darrer representant de la branca principal, trobant-se sense fills llegítims (només el sobrevisqué el susdit *Bord*), va fer donació, el 1308, de la part més important de les seves possessions al seu cosí germà Guillem, excepte, no obstant això, els drets que poguessin tenir altres parents més pròxims.¹¹ El beneficiari fou Guillem III, a partir del qual es formà la línia dels Cervelló de Vilademàger-la Llacuna. Gràcies, doncs, a haver-se fet càrrec d'aquella herència, aquests Cervelló es constituïren, a partir d'aleshores, en la línia principal del llinatge.¹²

Naturalment, a nosaltres sols ens interessarà parlar d'"aquests" Cervelló, encara que de tant en tan ens calgui fer referències més puntuals a altres línies col·laterals. En els següents apartats, abordarem diversos aspectes que concerneixen la jurisdicció de l'àmbit baronial, d'ençà de la seva creació, seguit d'altres qüestions relatives a l'organització interna del consegüent espai territorial de la senyoria.

LA JURISDICCIO BARONIAL

A Catalunya, els requisits per a constituir una baronia eren, segons Armand de Fluvià, els següents: que hi hagués un castell termenat i que qui la posseís fos un magnat o un noble, el qual n'havia de tenir la plena jurisdicció (alta i baixa, mer i mixt imperi, civil i criminal).¹³

Una baronia era, doncs, un domini jurisdiccional sobre un territori integrat per castells termenats, viles, llocs i forteses, on el senyor —el baró— detentava l'alta i la baixa jurisdicció, amb dret a posar

10. M. CARBONELL, "Els barons de Vallespinosa", dins F. ANGLÈS/J. FUGUET (eds.), *Vallespinosa i el seu patrimoni monumental i artístic conservat (segles XII-XVIII)*, Tarragona, 2002, pp. 19-69.

11. P. NEGRE, "La casa Caramany...", p. 238. Hom ignora els motius pels quals l'herència de Guerau VII no es traspasà als fills del seu germà Alemany, ja difunt.

12. Si no hagués anat així, l'herència que aquest Guillem de Cervelló hauria rebut del seu pare hauria estat molt inferior.

13. A. DE FLUVIÀ, "Naturalesa jurídica de la baronia de Rocafort de Queralt", *Paratge*, 15 (2003), p. 63.

un batlle jurisdiccional.¹⁴ Això significa que el titular estava investit d'una plenitud jurisdiccional que el situava pràcticament al marge de la jurisdicció reial. Els barons ocupaven, dins l'escala nobiliària, una posició intermèdia entre la noblesa titular (comtes, vescomtes) i els cavallers (generosos, homes de paratge) o simples donzells.

Ara bé, la jurisdicció, per ella sola, no procurava gran cosa quant als ingressos. Tot i així, com diu Gaspar Feliu, era la clau de volta de tot el sistema senyorial, sense la qual hagués estat molt difícil de mantenir els pobles subjectes i les rendes segures.¹⁵ Els nobles més poderosos cercaren afegir al domini territorial la possessió del senyoriu jurisdiccional.

De fet, d'ençà la caiguda de les rendes senyorials, i del consegüent endeutament de moltes famílies nobles —en el marc de la crisi del segle XIV—, la noblesa cercà fonts de renda alternatives en la nova fiscalitat extraordinària, aprovada a les Corts (on la noblesa hi estava representada per mitjà del braç corresponent) o imposada privadament a cada senyoriu; en aquest sentit, més que no pas la propietat de la terra, allò que veritablement esdevingué important fou la jurisdicció sobre les persones, i especialment la possessió de la jurisdicció criminal (el mer imperi), a través de la qual s'obtenia el control dels vassalls pel seu lloc de residència.¹⁶ En altres paraules, la subjecció econòmica dels camperols vassalls es podia completar amb la subjecció governativa i judicial.

Aquesta situació es va veure afavorida, al seu torn, pel procés de desmembració del reialenc, arran de les contínues alienacions efectuades per la monarquia, que tothora necessitava diners per tal de finançar les seves guerres. A través d'aquestes alienacions, la Corona es desprenia de tota una sèrie de béns i drets (rendes, propietats i també jurisdiccions) que sovint foren del tot irrecuperables, malgrat els posteriors intents realitzats per reintegrar-los al fisc reial.¹⁷ Així, mentre el reialenc disminuïa, arreu del país s'incrementaven les jurisdiccions nobiliàries. Com ha posat de manifest Flocel Sabaté, la majoria de la

14. J. MESTRE (dir.), *Diccionari d'Història de Catalunya*, p. 104.

15. G. FELIU, *El funcionament del règim senyorial a l'Edat Moderna. L'exemple del Pla d'Urgell*, Lleida, 1990, pp. 26-27.

16. E. GUINOT, *La Baja Edad Media en los siglos XIV-XV. Economía y sociedad*, Madrid, 2003, p. 125.

17. M. T. FERRER MALLOL, "El patrimoni reial i la recuperació dels senyorius jurisdiccional en els estats catalano-aragonesos a la fi del segle XIV", *Anuario de Estudios Medievales*, 7 (1970-1971), pp. 351-491.

població i del territori del Principat passà a dependre de totes aquestes jurisdiccions.¹⁸

Hem fet esment a la nova fiscalitat extraordinària, en auge al segle XIV, fiscalitat justificada per les enormes despeses reportades pel permanent estat bèl·lic de l'època (el conegut binomi guerra-fiscalitat). Classe militar per definició, la noblesa participava en aquestes guerres, no sols per aconseguir honor i botí, que també, sinó sobretot com a forma d'obtenir remuneracions i altres beneficis que poguessin servir per compensar, almenys en part, la disminució de la renda senyorial. I així és que, com a premi o retribució pels seus serveis militars, la Corona acostumà a fer cessions a la noblesa. Però els serveis a la Corona no es limitaven a les prestacions militars; una altra forma de repartiment de prebendes era la designació de membres de la noblesa per ocupar determinats càrrecs de l'administració reial, preferentment la territorial (governadors, veguers...).¹⁹ La noblesa feudal d'antany, sovint díscola i poc de fiar, fou reemplaçada per una noblesa molt més submissa i al servei de la Corona —noblesa cortesana—, en el marc del nou feudalisme centralitzat o d'Estat que es gestà a l'època tardomedieval. Els membres de l'extens llinatge dels Cervelló van participar en les empreses militars de la Corona i van ocupar importants càrrecs de nomenament reial. Però, a part d'això, van procurar consolidar els seus dominis mitjançant la constitució de baronies, a imatge i semblança de les que s'anaven creant a favor d'altres llinatges nobles.

Vers la constitució de la baronia de la Llacuna

A Catalunya, l'aparició de baronies és un fenomen que arrenca del segle XIII o, si més no, el seu procés de gestació s'inicià a partir d'aquest segle.²⁰ De tota manera, és en el decurs del segle XIV²¹ quan

18. El 1414, sols el 27,87% del territori i el 30% de la població vivia sota jurisdicció reial; cf. F. SABATÉ, "Vivir bajo jurisdicción nobiliaria", dins P. A. PORRAS, E. RAMÍREZ, F. SABATÉ, *Historia de España medieval. La época medieval: administración y gobierno*, Madrid, 2003, p. 437-447. Vegeu també, del mateix autor, el capítol titulat "Baronies", dins F. SABATÉ, *El territori de la Catalunya medieval. Percepció de l'espai i divisió territorial al llarg de l'Edat Mitjana*, Barcelona, 1997, pp. 260-266.

19. D'entre els diversos exemples que poden ser extrets del llinatge Cervelló, podem destacar el cas de Ramon Alemany de Cervelló, de la línia primogènita de Querol-Montagut, que fou governador de Catalunya (1374), càrrec que exercí més o menys contínuament fins gairebé les portes de la seva mort, a principis del segle XV; cf. M. COSTA, "Cervelló i de Cardona, Ramon Alemany de", dins *Enciclopèdia Catalana*, vol. 7, Barcelona, 1987², p. 196.

20. Així, per exemple, el 1281 ja es fa esment a la baronia del vescomtat de Cardona; cf. M. del C. ÀLVAREZ, *La Baronia de la Conca d'Òdena*, Barcelona, 1990, p. 14.

21. De fet, és al llarg de la segona meitat d'aquest segle quan, segons veiem, comencen a proliferar les mencions a baronies, com les dels Montcada, Erill, Pinós,

aquestes denominacions baronials comencen realment a proliferar. La que és objecte del nostre estudi es creà, en principi, a finals del regnat de Jaume II, no en va coincidint amb l'ascens de la corresponent branca dels Cervelló. I ho fou a partir de la concessió d'un privilegi reial.

Sens dubte, aquest privilegi, concedit el 1325 (i no, com s'ha dit, el 1324), hauria estat una fita molt important en la creació de l'esmentada baronia. Ara bé, la pregunta que caldria fer-se és, si n'hi ha prou a fixar una única data, com se sol fer en aquests casos, partint de determinats privilegis, o si més aviat s'ha d'entendre com un procés evolutiu, que pot tenir diverses fites cronològiques. Personalment, m'inclinaria pel segon punt de vista.

El fet és que, l'any esmentat, el rei Jaume II féu donació a Guillem (IV) de Cervelló del mer imperi sobre Vilademàger-Pontils, tot reconeixent que aquests castells ja eren en possessió dels Cervelló com a feus reials.

L'adquisició del mer imperi significava que el beneficiari obtenia la plena jurisdicció, o quasi. Hom podia jutjar els plets entre els seus vassalls i dictar sentències sense que la persona inculpada pogués recórrer a cap altra instància de fora la senyoria. El signe més visible de l'exercici del mer imperi eren les forques aixecades al terme o altres símbols relacionats amb el poder de castigar i empresonar els delinqüents (ceps i argolles). Durant els segles XIV i XV, molts senyors van adquirir l'alta jurisdicció, unes vegades mitjançant compra i unes altres vegades en paga pels serveis prestats a la Corona.²²

El rei Jaume, en consideració als serveis prestats, tant a ell com a l'infant Alfons, pel noble Guillem de Cervelló, mort a la campanya de Sardenya, i el seu fill homònim, concedí a aquest²³ i als seus successors, de forma perpètua, el mer imperi sobre els castells i llocs de

Orcau, Castellvell de la Marca, Llagostera, Bellera, Queralt, Cervelló..., fins assolir l'època de plenitud al segle XV, quan hom troba referències a desenes de baronies repartides per tot el territori.

22. Un exemple: el 1357 Pere el Cerimoniós vengué a Arnau de Cervelló, fill del *Bord*, el mer i mixt imperi, amb tota la jurisdicció civil i criminal, del lloc de Vallespinosa, a canvi de 7.000 sous, cosa que es justificava per les despeses concretes per la guerra amb el rei de Castella; cf. P. NEGRE, "La casa Caramany...", p. 241; M. CARBONELL, "Els barons de Vallespinosa...", p. 25. El mateix any hauria obtingut el mer i mixt imperi de Santa Perpètua de Gaià; cf. M. VALLS, *Cronologia històrica...*, p. 117.

23. Guillem de Cervelló i de Banyeres fou, entre altres càrrecs i missions que tingué, governador de Sardenya i morí, a l'igual de dos dels seus fills, a conseqüència de la desastrosa batalla dels Aidu di Turdu (1347).

Vilademàger i Pontils, que eren tinguts en feu pel rei.²⁴ Aquest mer imperi s'exerciria de forma íntegra sobre tots els homes i dones habitants en els esmentats termes. De tal concessió n'eren exclosos, però, els forasters que fossin de jurisdicció reial, els quals, en cas de delinquir dins aquells termes, s'havien de conduir als oficials reials per tal de castigar-los. Els forasters no pertanyents a la jurisdicció reial, se'ls podia castigar en virtut de l'exercici del mer imperi.²⁵

La concessió del mer imperi no suprimia la forma de possessió dels castells de la senyoria, en tant que eren detinguts en feu del monarca i així s'havia de mantenir en època posterior. D'aquestes forteses, el monarca podia reclamar-ne la potestat sempre que volgués, per una raó o altra, segons que veurem posar en pràctica en diverses ocasions, al llarg del segle XIV.

El privilegi de 1325 d'alguna manera assenyala un punt de partença de cara a la constitució de la baronia de la Llacuna;²⁶ Guillem (IV) de Cervelló es pot considerar el primer representant de la línia dels barons,²⁷ i amb aquesta etiqueta figuren els seus descendents en els corresponents arbres genealògics (els seus antecessors, fins Guillem III, *només* tenien el "senyoratge" sobre els respectius castells). No obstant això, la concessió de 1325, tot i la seva importància, és només el punt d'arrencada d'un llarg procés, en el decurs del qual els Cervelló van anar ampliant o reforçant el seu poder jurisdiccional. Des d'aquest punt

24. Efectivament, els castells de Vilademàger i de Pontils eren tinguts en feu del rei, segons que reconegué anys abans, el 1313, el noble Guillem de Cervelló, el qual deia tenir en alou els llocs de Foix, Miralles, Rocamora i Selmella. Per la seva part, Guerauló de Cervelló, de la branca Querol-Montagut, deia tenir Querol en alou i Montagut en feu; ACA, C, reg. 241, fol. 82r. Uns mesos abans de l'any indicat s'havien produït alguns incidents al terme de Pontils contra el sotsveguer de Montblanc, raó per la qual el rei reclamà de Guillem de Cervelló la potestat sobre el castell de Pontils, en tant que feu seu. Pel que sembla, ambdós nobles cediren al rei els castells que tenien en alou, de manera que també aquests haurien passat a ser feus reials. Des d'aquest punt de vista, es pot comprendre la cessió de la jurisdicció que va fer la monarquia el 1382, pel que fa als castells de Foix, Rocamora i Selmella (vegeu més avall).

25. ACA, C, reg. 226, fol. 95r-v. Hi ha una altra còpia localitzada a ADMC, Casa Aitona, secc. Castro, "Reials cèdules, privilegis i mercès (1112-1762)", L 10/1, fotograma 315 i s.

26. Això no obstant, l'especialista Armand de Fluvià classifica la baronia de la Llacuna, juntament amb la de Cervelló i algunes altres, com a baronia immemorial "no revalidada", entenent per això les que no van ser creades per privilegi ni revalidades de cap altra manera; cf. A. DE FLUVIÀ, "Las Baronías del Principado de Cataluña", *Hidalguía*, 292-293 (2002), pp. 459-464.

27. Amb tot, considerem prematur dir que amb Guillem IV comença la intitució de barons de la Llacuna, suposant que ja havia establert en aquesta vila el centre administratiu dels seus dominis.

de vista, calgué que passés un cert temps perquè la baronia quedés plenament configurada.

La baronia dels Cervelló de la Llacuna passà a ocupar un espai situat enmig d'altres baronies: els dominis dels senyors de la Llacuna confrontaven, d'una banda, amb la baronia de la Conca d'Òdena (pertanyent als vescomtes, després comtes, de Cardona) i, d'altra, amb la baronia dels Queralt de Santa Coloma,²⁸ així com també amb els dominis pertanyents a altres branques dels Cervelló: les baronies de Querol-Montagut i de Vallespinosa.

L'esmentat privilegi fundacional fou ratificat per Joan I, el 1387, a favor de Guerau de Cervelló, nét del primer concessionari, si bé amb una important novetat, i és que s'anul·laven les restriccions imposades abans a còpia d'ampliar el mer imperi a tots els forasters que delinquisin dins els termes esmentats, àdhuc si eren de jurisdicció reial.²⁹

La intervenció dels oficials del rei, els veguers, restava, en conseqüència, molt limitada. Aquest fet suposà fer un nou pas cap a un gaudi més ple de la jurisdicció baronial, amb una subjecció cada vegada més nominal d'aquest territori senyorial al màxim poder sobirà.

L'esmentat Guerau (VIII) havia estat empresonat en poder de la gent de l'infant Jaume de Mallorca a l'època de la invasió —o intent d'invasió, des del Rosselló— del Principat (1374), i per pagar el seu rescat es diu que es va veure obligat (1382) a empenyorar diversos castells;³⁰ però més aviat sembla que fou a la inversa, és a dir, que fou el rei qui empenyorà a favor del dit noble la jurisdicció, tant el mer com el mixt imperi, dels seus castells de Selmella, Rocamora, Foix i Santa Perpètua.³¹ Aquesta nòmina de castells s'ha d'afegir, doncs, al mer imperi que hom ja detentava sobre els de Vilademàger-Pontils, d'aquesta manera completaven l'àmbit jurisdiccional que acabaria tenint la futura baronia (en canvi, no sabem res del concernent a la jurisdicció del castell de Miralles, si és que en algun moment fou objecte d'algun traspàs).

28. Recordem que ambdós llinatges, Queralt i Cervelló, sorgiren de la mateixa soca familiar.

29. Aquest document inclou una còpia del privilegi de 1325; ACA, C, reg. 2007, fols. 125r-127r. La mateixa concessió figura als fols 21v-23r amb la indicació "non fuit expeditum". Hem localitzat una altra còpia a ADMC, Casa Aitona, secc. Castro, "Reials cèdules, privilegis i mercès (1112-1762)", L 10/1, fotograma 338 i s.

30. M. VALLS, *Cronologia històrica...*, p. 124.

31. DD. AA., "Cervelló", dins *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 7, Barcelona, 1987², p. 193. I així devia ser perquè, el 1387, Joan I es referia a la venda efectuada pel seu pare sobre la jurisdicció d'aquests castells (ACA, C, reg. 1929, fols. 37v-38r).

La monarquia seguí remunerant els serveis dels nobles fidels, fins i tot a còpia de desprendre's dels darrers drets que poguessin restar a les seves mans. El 1385 era l'infant-primogènit Joan, qui, en consideració als serveis prestats pel seu conseller Guerau de Cervelló (donzell), i per intercessió de la seva muller Violant, li féu donació graciosa de 5.000 florins, en paga dels quals assignà els castells de Vilademàger, Pontils, Santa Perpètua i Montclar, de manera que pogués posseir-los com si es tractessin d'alous, eximits de moment de tot dret feudal degut a la seva persona i al mateix Infant. Tot això es féu a títol, doncs, de penyora i a condició que els feus havien de revertir a la Corona tan bon punt es pagués al comptat aquella quantitat.³²

Al cap de dos anys, el ja rei Joan I afegí 3.000 florins més (un total, doncs, de 8.000 florins) per igual concepte i condicions expressades a l'anterior carta.³³ Cal suposar que la monarquia devia tenir serioses dificultats per recobrar els drets cedits.³⁴ Sigui com vulgui, els Cervelló continuaren beneficiant-se d'altres concessions reials.

El mateix any (1387), pocs dies abans de la ratificació del privilegi de 1325, el rei Joan atorgava llicència a Guerau de Cervelló, en remuneració, un cop més, pels serveis prestats a ell i al seu pare, tant per l'esmentat Guerau com pels seus germans (Pere i Berenguer Arnau), per poder establir a la seva senyoria un màxim de vint famílies jueves, sobre les quals podria exercir tota la jurisdicció (alta i baixa, mer i mixt imperi) "*prout et in aliis degentibus in predictis locis seu castris ubi dicti judei sua domicilia confovebunt*", i percebre, així mateix, tots els drets que aquells jueus acostumaven a pagar al rei, o sigui, pel que fa a qüestions, toltes, forces, subsidis i emprius.³⁵ D'aquesta manera, els

32. ACA, C, reg. 1800, fol. 90r-v; també ADMC, Casa Aitona, secc. Castro, "Reials cèdules, privilegis i mercès (1112-1762)", L 10/1, fotograma 334 i s.

33. Això no obstant, d'aquesta carta s'indica que "non fuerit expedita" i, per consegüent, no hauria estat, en principi, validada; ACA, C, reg. 2007, fols. 19r-21r.

34. De fet, encara el 1430 el germà de Guerau i successor a la baronia, Berenguer Arnau de Cervelló, tenia la il·lusa esperança de poder cobrar els 3.000 florins que li devia la Corona "ex cessione seu concessione" de la reina Violant; AHPB, Llibre d'èpoques 1423-32, fol. 119r-v. D'altra banda, tenim constància del transferiment que féu, el 1416, Bernat de Gallach, actuant com a receptor general de les demandes del matrimoni i la "nova milícia" del rei, d'un total de 872 florins a favor del mateix Berenguer Arnau, en tant que hereu del seu germà Pere. Aquesta quantitat podria provenir, doncs, d'aquell deute. Concretament, es traspassà a Berenguer Arnau els drets de cobrament sobre les quantitats promeses per diverses universitats reials per l'esmentada raó, i entre les quals figuren Manresa (per 350 fl.) i Cervera (400 fl.); ADMC, Casa Aitona, secc. Castro, "Donacions i cessions (1374-1547)", L 7/2, fotograma 518.

35. ADMC, Casa d'Aitona, secc. Castro, "Reials cèdules, privilegis i mercès (1112-1762)", L 10/1, fotograma 337. Trobem una concessió similar efectuada el 1359 a favor del bisbe de la Seu d'Urgell, respecte de l'establiment a les terres d'aquest prelat de

jueus, independentment del nombre de residents, s'equipararien amb els restants habitants de la senyoria, si més no des del punt de vista jurisdiccional.

Durant el regnat de Martí l'Humà hi hagué noves concessions. Així, el 1408 aquest monarca féu donació a Berenguer Arnau de Cervelló dels lluïsmes i altres drets (foriscapis i comissos) que poguessin ésser-li deguts a la baronia de Vilademàger.³⁶ Finalment, es féu un pas més decisiu quan el 1410 el rei concedí al mateix noble tot el domini directe i alodial i altres drets que la Corona solia tenir als castells de Vilademàger, Pontils i Santa Perpètua.³⁷ Amb això, alhora que palesa la incapacitat de la monarquia per recuperar els drets cedits fins llavors, significava renunciar a tots els altres que poguessin restar a les seves mans, amb la qual cosa es consolidava la "senyorialització" en aquell àmbit baronial; però això, com hem vist, fou el resultat d'un llarg procés que s'havia iniciat el 1325 i que sembla que està totalment conclòs pels volts, doncs, de 1410.

De tot el que hem comentat fins aquí, s'infereix un progressiu reforçament de la jurisdicció baronial dels Cervelló en detriment del poder reial. Els problemes tocant a la jurisdicció rebrotaren al segle xv: pel que sembla, Vilademàger i altres castells dels Cervelló (Font-Rubí i Foix) van estar en el punt de mira d'algunes actuacions dels oficials de l'administració reial en el marc de la política de recuperació patrimonial endegada per la reina Maria, esposa del Magnànim, en concret pel que fa a salvaguardes expedides a les universitats de la baronia, el 1448, i a les missives adreçades als senyors de cada castell (en el nostre cas, a Arnau Guillem de Cervelló) perquè respectessin els processos oberts.³⁸ Ignorem quines repercussions hauria tingut aquest afer en el marc de la baronia que estudiem. Sigui com vulgui, sembla clar que aquesta senyoria no va restar del tot aliena als intents de recuperació del patrimoni reial.

En teoria, els Cervelló seguien sent feudataris de la monarquia, de la qual cosa es tenia constatació a l'arxiu reial. En l'inventari de les

quaranta casades de jueus, a canvi de donar al rei la meitat dels tributs que havien de satisfer aquestes famílies; vegeu C. BATLLE, *La Seu d'Urgell medieval: la ciutat i els seus habitants*, Barcelona, 1985, pp. 174-175.

36. ADMC, Casa d'Aitona, secc. Castro, "Reials cèdules, privilegis i mercès (1112-1762)", L 10/1, fotografia 346. El fet de deixar de pagar el cens sobre una parcel·la de terra implicava que aquesta parcel·la queia en comís i havia de restituir-se al propietari eminent.

37. *Ibidem*.

38. El veguer de Vilafranca del Penedès rebé l'encàrrec de donar auxili i consell a les universitats dels castells, amb intervenció igualment del procurador fiscal reial; cf. J. MIQUEL, "Els Cervelló, barons de Querol-Montagut...", pp. 190-191.

rendes reials de la vegueria de Vilafranca de 1425 es declara que “lo hereu d'en Guillem Ramon de Cervelló té en feu los castells de Vila de Màger, de Santa Perpètua e de Pontils”.³⁹ El fet de retrotraure's al pare de qui aleshores era baró de la Llacuna, mort el 1365, sembla donar a entendre una manca d'actualització deliberada enfront d'una realitat que la monarquia no acabava d'acceptar.

Els llocs constitutius de la baronia

El 1397 els llocs de la baronia, aleshores en mans d'Elisenda de Queralt, vídua de Guillem Ramon II, eren els següents: Vilademàger-la Llacuna, Miralles, Pontils, Rocamora, Santa Perpètua i Selmella (si fa no fa, la mateixa llista que trobarem després, a propòsit de la donació realitzada el 1454). Cal tenir en compte, però, que mentre els castells de Miralles, Rocamora i Selmella eren en alou dels Cervelló, els de Vilademàger, Pontils i, com acabem de veure, també el de Santa Perpètua, es tenien en feu pel rei.

Amb tot, la inclusió o no d'alguns d'aquests llocs dins la baronia esdevé problemàtica tenint en compte les relacions i successions realitzades entre els diferents membres del llinatge Cervelló.

El problema principal es planteja amb Santa Perpètua, a l'hora de saber en certs moments si es considerava dins o fora de la baronia. I és que, durant un temps, aquesta localitat va dependre d'una altra branca dels Cervelló, concretament de la que descendia de l'anomenat *Bord de Cervelló* (mort devers 1325).⁴⁰

A mitjan segle XIV, Arnau de Cervelló, fill del *Bord*, s'intitulava senyor de Vallespinosa i Santa Perpètua. Sobre ambdós castells n'havia obtingut de Pere el Cerimoniós el mer i mixt imperi (1357), però el de Santa Perpètua el tenia en feu pels descendents de Guillem (III) de Cervelló.⁴¹ Aquest Arnau de Cervelló testà el 1362 i en el fogatjament de 1365-1370, Santa Perpètua, com també Vallespinosa, figura ja del seu hereu (del mateix nom).

39. M. SÁNCHEZ, “La estructura del dominio real en Vilafranca del Penedès y en los castillos de Cubelles/Vilanova y de la Geltrú en el primer tercio del siglo xv”, *Miscel·lania de Textos Medievales*, 6 (1992), p. 244.

40. Guerau de Cervelló deixà al seu fill natural, de nom Guillem, el castell de Santa Perpètua, que tenia, però, en feu “honrat” de Guillem III, de la línia de Vilademàger. El *Bord* adquirí per via matrimonial el castell de Vallespinosa, situat prop del de Santa Perpètua.

41. M. VALLS, *Cronologia històrica...*, p. 117. El 1358, Arnau de Cervelló i la seva muller Gueraula establiren a una vídua unes cases situades a la vila de Santa Perpètua (B-101).

Això no obstant, Santa Perpètua apareix inclòs, entre d'altres castells, en sengles actes d'investidura realitzats pel rei a favor dels Cervelló de Vilademàger, tant el 1352 com el 1377.

Justament, a la dècada de 1370 hi hagué plantejat un plet respecte del domini del castell de Santa Perpètua entre ambdues branques dels Cervelló: entre, d'una banda, Elisenda, vídua de Guillem Ramon de Cervelló, que exercia com a tudriu dels seus fills, i, d'una altra, Arnau de Cervelló, donzell. Segons les tesis defensades per Elisenda, el domini del castell de Santa Perpètua pertanyia als seus fills i hereus, i era, en tot cas, en nom d'aquests que Arnau tenia aquell castell. I així també ho entengué el rei, que demanà que li fos tramès el jove Guerau de Cervelló, fill d'Elisenda i encara menor d'edat, per poder procedir a la investidura del feu de Santa Perpètua.⁴²

Efectivament, el 1377 Guerau de Cervelló, fill i hereu de Guillem Ramon, reconeixia tenir en feu del rei els castells de Vilademàger, Pontils i (ara també) Santa Perpètua, a més de la fortalesa de Montclar, i acte seguit el mateix rei li féu la investidura.⁴³

A pesar d'això, en el fogatjament de 1378 Santa Perpètua, juntament amb Vallespinosa, seguien adscrits a Arnau de Cervelló i el seu fill Lluís Alemany, de la línia del *Bord de Cervelló*. L'any següent (1379), el rei reclamava als Cervelló, en reconeixement de senyoria, la potestat sobre els castells de Pontils i de Santa Perpètua, en el primer cas adreçant-se a Elisenda de Cervelló, vídua de Guillem Ramon de Cervelló, i en el segon cas adreçant-se al mateix Guerau de Cervelló, així com també a Arnau de Cervelló i el seu fill Lluís Alemany.⁴⁴ Ambdues branques dels Cervelló seguien compartint, doncs, la senyoria sobre el castell de Santa Perpètua, cosa que potser ja no era així el 1386: aleshores, els homes de Santa Perpètua i de Montalegre (quadra situada dins el

42. ACA, C, reg. 1451, fol. 38r-39v. De fet, l'esmentat Arnau de Cervelló no sols es querellà contra els seus superiors de Vilademàger, sinó també contra el titular de la castlania del mateix lloc: els Montagut.

43. ACA, C, reg. 1478, fols. 179v-180r. L'anterior acte d'investidura de 1352 fou realitzat a favor de Guillem Ramon (II) de Cervelló sobre els castells de Vilademàger, Santa Perpètua, Pontils i Montclar; AHPB, Pergamins, B-93 (trasllat del 1372); s'hi referia P. NEGRE, "La casa de Caramany...", p. 240.

44. ACA, C, reg. 1478, fol. 192v. Al cap d'uns anys, arran de l'homenatge exigít pel lloctinent del veguer de Vilafranca als homes del terme de Santa Perpètua, s'advertia que no s'havia de perjudicar l'homenatge prestat a Guerau de Cervelló, considerat llur senyor, tot això a propòsit de la potestat reclamada sobre els castells de Pontils i Santa Perpètua (AHAT, Manual de Pontils 12b).

mateix terme) reconeixien Guerau de Cervelló com a llur senyor, al qual havien prestat homenatge.⁴⁵

En síntesi, Santa Perpètua era una possessió que els Cervelló de Vilademàger havien adquirit del darrer representant de la branca principal. No ha de sorprendre que la línia il·legítima —representada pels descendents del *Bord de Cervelló*— restés supeditada a la branca cervelloriana de la Llacuna. Aquest doble senyoriu s'hauria mantingut fins a la dècada de 1380, a partir de quan el castell va passar a dependre únicament dels barons de Vilademàger. En conseqüència, a partir d'aleshores Santa Perpètua i Vallespinosa van seguir camins diferents.⁴⁶

Independentment de l'adscripció senyorial de cada lloc o castell i del tipus de possessió (en alou o en feu), hi havia establerta una xarxa de vegueries, plasmació igualment de la sobirania eminent del rei.

Amb la creació de les vegueries, el territori de la senyoria que estudiem havia quedat partit entre la vegueria del Penedès, a la qual pertanyien Vilademàger-la Llacuna i Miralles,⁴⁷ i la de Montblanc, dins la qual hem de situar-hi Pontils, Rocamora i també Santa Perpètua, tot i que l'adscripció vicarial d'aquesta localitat no està prou clara.⁴⁸

45. AHAT, Fons notarial [Pontils] 1418-1430, s. f. El 1412 tenim esment d'un batlle de Santa Perpètua que ho era pel noble Berenguer Arnau de Cervelló, germà i successor de Guerau VII; AHAT, Manual de Pontils 12b.

46. En poder dels Cervelló de la línia del *Bord* només restà el castell de Vallespinosa, com ja havia inheritance P. NEGRE, "La casa de Caramany...", p. 246. D'altra banda, el senyoriu sobre Vallespinosa va acabar transferit a la família Armengol: Arnau de Cervelló morí el 1408 carregat de deutes, sense descendència masculina (el seu fill Lluís havia mort tres anys abans que el pare). La seva filla Violant, casada des del 1399 amb el donzell barceloní Guillem d'Armengol, senyor de Marçà, prengué possessió de la baronia al·legant que era l'única hereva. Tanmateix, com que hi havia altres persones que podien reclamar drets sobre la dita baronia, aquesta va haver de ser venuda en subhasta, i fou adquirida per aquest matrimoni, el 1415, per 84.000 sous; cf. M. CARBONELL, "Els barons de Vallespinosa", pp. 26-27. També Selmella, que encara el 1454 entrava dins les possessions dels Cervelló de la Llacuna, passà a formar part de la baronia de Vallespinosa. Si més no, modernament pertanyia als Armengol; cf. *Els Castells Catalans*, p. 533.

47. Això no obstant, Miralles, segons el fogatjament de 1359, tenia una majoria de focs dins la vegueria de Vilafranca i alguns altres dins la de Cervera; cf. M. VALLS, *Cronologia històrica...*, p. 138. De fet, la veïna baronia de Queralt se situava dins el radi d'acció del veguer de Cervera.

48. El 1354 el rei Pere aprovà un privilegi expedit per la cancelleria de Jaume II pel qual aquest monarca es comprometia a no disminuir l'extensió de la vegueria de Montblanc. Aquesta confirmació inclou l'enumeració dels llocs que integraven la demarcació vicarial de Montblanc, entre els quals figura Pontils, Selmella, Montclar, Vallespinosa i altres llocs relacionats amb alguna de les branques dels Cervelló, però no Santa Perpètua; cf. J. FELIP, *Llibre de privilegis, concòrdies i cartes reials de la vila de Montblanc (Col·lecció factícia)*, Montblanc, 2001, p.131. Això no obstant, en el fogatjament de 1365-1370, el lloc de Santa Perpètua apareix inclòs dins la vegueria de Montblanc, just després dels

Si més no, durant un temps bastant llarg Santa Perpètua tan aviat pertanyia a l'una com a l'altra. En el fogatjament de 1378, aquest lloc apareix anotat dos cops, un a la vegueria de Vilafranca i l'altre a la de Montblanc⁴⁹ (i el mateix advertiment caldria fer respecte de Rocamora, anotat dins la vegueria de Montblanc però indicant al marge que era de la de Vilafranca);⁵⁰ i és que aquell mateix any Pere el Cerimoniós atorgà el transferiment del lloc de Santa Perpètua a la vegueria de Montblanc.⁵¹

Aquest transferiment, fet a instància d'Arnau de Cervelló i el seu fill Lluís, sembla lògic tenint en compte que aleshores Santa Perpètua estava associat per vincles senyorials amb la veïna Vallespinosa, que era de la vegueria de Montblanc (les raons expressades per efectuar el canvi eren dues: per la menor distància existent respecte de Montblanc i per la inseguretat del camí que anava a Vilafranca, ja que corria la brama que estava poblat per enemics (?) dels dits Cervelló). Això no obstant, encara en un document de 1385, Santa Perpètua se seguia incloent dins la vegueria de Vilafranca, potser perquè el transferiment no arribà a efectuar-se o es tornà a canviar al cap de poc.⁵² A finals del segle XV, aquesta localitat es tornà a considerar que pertanyia a la vegueria de Montblanc.⁵³

Però, com hem dit, l'actuació dels veguers dins aquest territori baronial, fos el de Montblanc o el de Vilafranca, seria molt limitada, d'acord amb els poders jurisdiccionals amb els quals es van anar investint els Cervelló.

Les castlanies sotmeses als Cervelló

Internament, la senyoria estava formada per un mosaic de demarcacions castrals, herència de l'antiga organització feudal del territori.

llocs de Pontils, Rocamora i Selmella, i just abans de Vallespinosa; cf. J. IGLÉSIES, *El fogaje de 1365-1370*, Barcelona, 1962, p. 85.

49. E. REDONDO, *El fogatjament general de Catalunya de 1378*, Barcelona, 2002, p. 169.

50. *Ibidem*, p. 157.

51. ACA, C, reg. 931, fols. 235r-236v; s'hi referia P. NEGRE, "La casa de Carmany...", p. 245.

52. El 1386, el lloctinent del veguer de Vilafranca exigí homenatge als homes de Santa Perpètua i de Montalegre, a propòsit de la potestat reclamada sobre els castells de Pontils i de Santa Perpètua; AHAT, Fons notarial [Pontils] 1418-1430, s. f. I, com s'indica en uns capítols de greuges del 1389: "segons ús e costum axí de Vilafranca qui és cap de la vegueria dins la quall és situat lo dit castell (de Santa Perpètua)."

53. El 1425, Santa Perpètua s'inclouia encara dins la vegueria de Vilafranca; en canvi, en el fogatjament de 1496-1497, torna a figurar dins la vegueria de Montblanc.

Com hem vist, els castells eren els de Vilademàger, Miralles, Pontils, Rocamora, Santa Perpètua, Seguer i Selmella, a més de Montclar, fortificacions situades, per regla general, dalt de puigs o altres punts elevats, d'entre els molts que oferia l'orografia de la zona. A banda, també es pot parlar de l'existència de diverses torres, o del que serien cases fortes o simples masos fortificats.

Com arreu, dins els termes castrals hi havia circumscripcions menors: les anomenades quadres. Aquest era el cas del lloc de Valldeperes (dins el terme del castell de Pontils), de Vilaperdius, Cortadelles i Montalegre (dins el de Santa Perpètua), de Brufaganyes (dins el de Rocamora), i la quadra dita d'en Salada, al terme castral de Vilademàger; el nom del qual es remet a una família de cavallers. Algunes d'aquestes quadres estaven associades a les dominatures d'altres senyors, com l'anomenada quadra de l'Hospital, dins també el terme de Santa Perpètua.

Al capdavant dels principals castells hi havia els castlans. A banda de les funcions militars (custòdia del castell), tenien reconeguda una jurisdicció menor (la baixa o civil), ja que l'alta, òbviament, estava reservada als Cervelló.

Originàriament, els castlans pertanyien a llinatges de la petita noblesa. Referent als de Vilademàger, les notícies més antigues que es tenen són d'una família que prengué com a cognom el mateix nom del castell.⁵⁴ I devia passar el mateix amb els castlans de Miralles.⁵⁵ Amb tot, sembla que hi havia altres famílies possessores de feus o sotscastlanies.⁵⁶

A finals del segle XIV tenim esment de Sibil·la, vídua del castlà Pere Galceran de Miralles.⁵⁷ A principis del segle XV, n'era castlà Ber-

54. Els castlans de Vilademàger són documentats al segle XII a partir d'un tal Bernat de Vilademàger; cf. M. VALLS, *Cronologia històrica...*, p. 78; cf. P. CATALÀ, V. CARBONELL, "Castell de Vilademàger", dins DD. AA., *Els castells catalans*, V, p. 252.

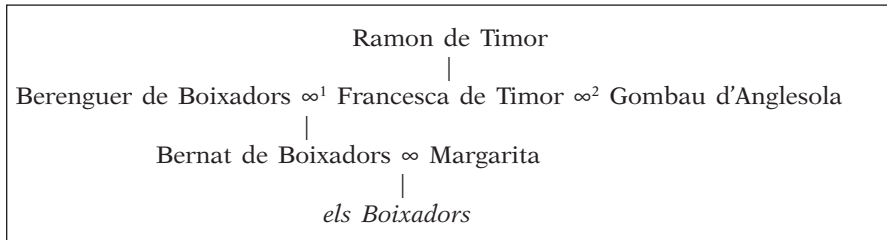
55. Al llarg del segle XII es documenta una família cognomenada Miralles vinculada a la castlania d'aquest castell; cf. *Catalunya Romànica*, XIX, p. 513.

56. En el cas concret de Vilademàger, hi hauria hagut fins a sis sotscastlanies, segons F. SABATÉ, "Les castlanies i la comissió reial de 1328", dins M. SÁNCHEZ (comp.), *Estudios sobre renta, fiscalidad y finanzas en la Cataluña bajomedieval*, Barcelona, 1993, p. 182.

57. ACA, Protocols notarials d'Igualada (F. Rovires), *Liber sive capibrevium notarum* (1397-1398), s. f. El difunt Pere Galceran de Miralles, donzell, a més de castlà de Miralles, també fou senyor de les Roques, al terme del castell d'Aguiló; s'hi refereix G. CARCELLER, *La baronia de Queralt al segle XV. Organització del territori i gestió econòmica d'un espai feudal*, Montblanc, 1998, p. 16. El 1358, els prohoms de les Roques deien que eren del cavaller Galceran de Miralles; cf. DD. AA., *Els castells catalans*, V, Barcelona, 1976, p. 427.

tran de Montoliu, a partir del qual s'hauria iniciat una nova nissaga de titulars.⁵⁸ De fet, en els casos més ben documentats de Pontils i Santa Perpètua no en trobem un, sinó diversos castlans o feudataris, formant un marc de relacions jeràrquiques. Concretament, sembla que a Pontils hi hagué quatre castlanies i a Santa Perpètua, dues.

Des d'antic (segle XIII), la castlania major de Pontils havia pertangut als Timor, família que acabà entroncant amb la dels Boixadors d'ençà el matrimoni de Francesca, filla de Ramon de Timor, amb Berenguer de Boixadors.⁵⁹ El 20 de març de 1367 Francesca, vídua del seu primer marit, donà el feu i castlania de Pontils, entre altres dominis, al seu fill Bernat de Boixadors, amb qui s'inaugurà una nova línia familiar.

Font: AHCV, capbreu de Pontils (1422-1423).

Però, com hem dit, hi havia altres feus a Pontils: la família Montagut detentava drets de castlania d'ençà que el 1304 Pere Arnau de Pontils en féu cessió al seu nebot Dalmau de Montagut. Pel que sembla, els Montagut també foren castlans dels Cervelló als castells de Rocamora i Brufaganyes.⁶⁰

També la castlania de Santa Perpètua de Gaià acabà en possessió dels Montagut, per donació que en féu Gueraulona, vídua de Ramon Arnau Sacirera, a favor de Bernat de Montagut, que ja era castlà de

58. ACCB, Protocols de Santa Coloma de Queralt (notari Berenguer Gaià), Manual (1400-01), fol. 66v. Al cap d'uns anys, Francesc de Bas, prevere de Santa Coloma, deia que era senyor del feu de Miralles; AHCV, Capbreu de Pontils (1422-23), fol. 10r. Però devia tractar-se d'un altre feu, perquè el 1445 ens surt referenciat el donzell Gabriel de Montoliu com a castlà de Miralles.

59. Francesca de Timor també figura com a senyora de Savallà, Rubió, Montlleó, Guialmons i les Piles. Amb el seu matrimoni amb Berenguer de Boixadors s'inicià l'anomenada "branca dels senyors", després comtes de Savallà; vegeu DD. AA., "Boixadors", *Enciclopèdia Catalana*, vol. 5, Barcelona, 1986², p. 172, i el quadre genealògic corresponent a aquest llinatge.

60. J. M. SANS I TRAVÉ, "Santa Perpètua de Gaià", *Geografia Comarcal*, vol. 9 (La Segarra, l'Urgell i la Conca de Barberà), Barcelona, 1983, p. 408.

Pontils, el 1371.⁶¹ Tanmateix, com reconeixia la mateixa vídua, aquesta castlania la tenia per l'hereu d'un altre Bernat de Montagut, aleshores difunt, qui, al seu torn, la tenia per Arnau de Cervelló, senyor de Vallsespina i de Santa Perpètua.⁶² Arran d'aquest traspàs s'originà un plet entre l'indicat Cervelló i els Montagut (Bernat i Joan) respecte de la possessió del feu de Santa Perpètua, i que portà a una primera sentència donada el 1374 a favor dels segons.⁶³

A finals del segle XIV, Bernat i Joan de Montagut, pare i fill respectivament, eren castlans —ambdós— de Santa Perpètua, o sigui, pel que fa a la castlania major i menor.⁶⁴ L'esmentat Bernat de Montagut encara vivia el 1398, quan el trobem intítulat castlà, no sols de Santa Perpètua sinó també de Pontils.⁶⁵ Així mateix, els Montagut també van estar en possessió del castell de Seguer, dins la parròquia de Santa Perpètua.⁶⁶

Els agents senyorials. Els Cervelló tenien els seus propis agents que administraven la baronia en el seu nom: cada castell tenia una cort de batlle; n'hi havia a Vilademàger, Miralles, Santa Perpètua i Pontils. Així mateix, també els castlans podien tenir batlles propis, segons es comprova en alguns llocs, tot i que les seves atribucions serien menors a la d'aquells altres, considerats batlles majors. És clar que tots aquests oficials eren escollits d'entre els mateixos habitants de cada terme, i segurament d'entre els prohoms més destacats.⁶⁷

61. A la dècada de 1370 n'era titular l'esmentat Bernat de Montagut. I abans que la muller de Ramon Arnau Sacirera, es recorda que n'havia estat castlà Bertran d'Anguera; ACA, C, reg. 1452, fols. 69r-70r. Cal indicar que Gueraulona era filla del susdit Anguera.

62. ACVD, Fons de pergamins, Sig. 24-1-20 (A-6).

63. Sentència dictada pel batlle general Pere Sacosta i el jurista Jaume de Vallseca; ACVD, Fons de pergamins, Sig. 6-7-18 (B-10). Tanmateix, el plet prosseguí a causa de la disconformitat d'Arnau de Cervelló a acatar-la, ni aquesta, ni altres dictàmens emesos posteriorment. Però, segons la declaració feta per un dels jurisperits que intervingué en aquest afer, l'exercici de la cort del castell de Santa Perpètua, on s'havien de dirimir totes les qüestions civils que poguessin sorgir entre els habitants del lloc, pertanyia completament ("indistincte et in solidum") a Bernat de Montagut, "ut habenti donacionem de castlania seu feudo dicti castris et juribus eiusdem"; ACA, reg. 1452, fols. 69r-70r.

64. "...e jascia que après sien fetes dues castlanies o castlans, és saber, castlà major e castlà menor", segons que es declarava el 1389; AHAT, Fons parroquial de Santa Perpètua, lligall (segles XIV-XV), fragment d'un quadern.

65. AHAT, Manual de Pontils (1418-30), s. f.

66. Pels volts de 1418, Berenguer de Montagut, *miles*, s'intitulava senyor d'aquest castell.

67. Tenim referenciats els següents batlles de Vilademàger-la Llacuna: Francesc Torner (1413-1415), Berenguer Quintana (1431-1437), Montserrat Alamany (1459-1460). Miralles: Joan Febrer o Ferrer (1431), Guerau de Santgenís (1437). Pontils: Guillem Guaites (1422), Berenguer Balcells (1431), Antoni Roca (1437-1443). Santa Perpètua:

Els batlles tenien diverses funcions: en primera instància, les judicials (a les corts es resolien qüestions entre els vassalls, amb el concurs de jutges o altres assessors) i policiaques, per tot el que fa al manteniment de l'ordre públic.⁶⁸ Els batlles dels castlans també podien intervenir en assumptes judicials, almenys pel que fa a plets civils.⁶⁹ Els mateixos senyors podien actuar personalment com a àrbitres en certes qüestions, com les suscidades entre els vassalls i els castlans.⁷⁰

D'altra banda, els batlles de cada castell s'encarregaven de convocar i presidir les reunions dels consells de les universitats de cada castell. I cap sindicat no es podia configurar sense tenir la seva autorització.⁷¹

Finalment, no podem passar per alt que una altra de les seves funcions era la col·lecta de les rendes corresponents al senyor en nom del qual exercien el càrrec. De la seva gestió n'havien de retre compte en el moment que finalitzava el corresponent exercici. Així, per exemple, el 1370, en presència d'un notari vallenc, el donzell Guillem de Montagut, en tant que castlà del castell de Pontils, féu l'absolució, com se solia dir, al seu batlle Arnau Balcells per mor de tots els rèdits, drets i altres emoluments que havia rebut en el seu nom.⁷² A l'apartat que ve a continuació veurem quins eren els drets o rendes que els senyors percebien sobre els homes de la baronia.

Berenguer Vedell (1412-1413); Pere Mas (1443-1447). I així com Antoni Roca i Pere Mas eren batlles per la noble Antònia de Cervelló, també tenim esment d'un altre batlle que ho era per Elionor de Montagut: Antoni Torres (1448).

68. Així, per exemple, el batlle de la Llacuna, Francesc Torner, rebé sagrament i homenatge de dos individus (el sastre Joan Gaver, habitant de la Llacuna, però oriünd de Sant Martí d'Esglesioles, i el paraire Francesc Gili, de Miralles), que li prometien no infligir cap mal al prevere Bartomeu Olivella i altres de la seva parentela; prèviament, ambdues parts havien acordat una treva fins que el senyor (Berenguer Arnau de Cervelló) tornés de València; AHCI, Manual de Joan Tarragó (1414-1416), fol. 25r.

69. Així ho veurem en el darrer capítol a propòsit de la cessió de béns que es va fer a Santa Perpètua.

70. "E la cort que-l dit en Bernat [castlà de Santa Perpètua] allega aver se estén e ha loch en causes civils qui sien prohoms a prohoms enten-s-i e no de causa qui sien entre el matex e los dits prohòmens", s'indica en un procés sostingut el 1389 a propòsit d'uns greuges presentats pels prohoms d'aquesta localitat al senyor principal, que aviat comentarem.

71. "Berenguer Balcell, com a oficial o batlle del dit castell ha posada sa ferma, consentiment, actoritat e decret", s'indica en el sindicat constituït a Pontils el 1431.

72. Sobre això, no es donen més precisions ni tampoc s'indica cap quantitat. Com a testimonis de l'acte figuren el donzell Bernat de Tamarit i Bernat Sagí, de Valls; AHCV, Manual de testaments (1370), fol. 51r.

Les exaccions senyorials

Com arreu, els senyors percebien diverses exaccions sobre els homes dels seus termes castrals, tant dels Cervelló com dels diferents castlans que estaven sota la seva dependència (a banda dels senyors de les dominicatures, dels quals parlarem després). Naturalment, les formes de sostracció no podien ser gaire distintes de les vigents en altres àmbits senyorials, com a la veïna baronia dels Queralt.⁷³

Un dels tributs que més ens interessa destacar és el delme. Originàriament, com explica Flocel Sabaté, els diferents castlans de cada castell percebien la part proporcional de delme segons les prestacions militars a què estaven obligats.⁷⁴ Aquest impost l'havien de satisfer tots els habitants del terme castral, llevat d'aquells que havien aconseguit algun tipus de franquesa.⁷⁵ Segons la definició que en fa Pere Benito, el delme era "una exacció d'origen fiscal sobre el conjunt de la producció agropecuària d'un territori que els senyors dels castells o els seus castlans percebien en els seus districtes i les institucions eclesiàstiques a les seves dominicatures i en els territoris on gaudien de plena immunitat".⁷⁶

En el cas estudiat, la seva percepció era de la incumbència dels batlles dels castlans. Així, el 1399, Bernat de Montagut, castlà de Santa Perpètua, encomanava al seu batlle Miquel Guda de plegar tots els delmes del terme del castell "de totes e sengles coses que deume donen a son cost e messió; e d'aquels lo dit Miquell age son redeume segons que redeume se deu donar", incloent-hi, doncs, la retribució del mateix recaptador per mitjà d'un redelme. Alhora, també li eren encomanats tots els censos que es prenién en el mateix terme, "e d'aquels age axí mateix son redeume".⁷⁷ De tot el que plegués (delmes i censos) n'havia de retre compte més endavant. Al cap d'uns anys, trobem Gueraula,

73. G. CARCELLER, *La baronia de Queralt al segle xv...*, Montblanc, 1998, caps. 3-7; ÍDEM, "Renda senyorial i exacció sobre el camperolat de Santa Coloma de Queralt (segle xv)", *Recull*, 3 (1995), pp. 27-46. Per a època més tardana, i en una regió no gaire distant de la nostra, com és la comarca de l'Urgell, vegeu G. FELIU, *El funcionament del règim senyorial...*

74. El delme es constituïa com a renda pròpia de tots aquells que detenien castlanies, vegeu F. SABATÉ, "Les castlanies i la comissió reial de 1328"..., pp. 191-194.

75. Precisament, Santes Creus aconseguí deslliurar Ancosa, ja a la segona meitat del segle XII, de la part del delme corresponent a cadascun dels castlans de Vilademàger; cf. F. SABATÉ, "Estructura socio-econòmica de l'Anoia. Segles x-xiii", *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 13 (1992), p. 209.

76. P. BENITO, *Senyoria de la terra i tinença pagesa al comtat de Barcelona (segles xi-xiii)*, Barcelona, 2003, p. 364.

77. AHAT, *Manual de Pontils (1418-1430)*, s. f.

vídua de Bernat de Montagut, liquidant amb el seu batlle tots els delmes i censos que rebia al castell de Pontils, en aquest cas "*ratione baiulie*".⁷⁸

Amb tot, a més dels castlans, també el senyor eminent de la baronia devia percebre una part d'aquests delmes, com així queda testimoniat a la veïna baronia de Queralt.⁷⁹ Examinant el capbreu de Pontils (1422), es comprova com l'anotació més repetida és la referida al delme dels castlans (sense especificar res més) i només algun cop es contemplen altres participacions, com ara la que adjudicava 1/3 part al senyor i les 2/3 parts restants a Berenguer Arnau de Montagut (segon castlà); o la que repartia meitat i meitat entre el senyor i els castlans, segons que es documenta al lloc o quadra de Valldeperes; o encara respecte d'alguns delmes percebuts únicament per un dels castlans (Francesc de Bas).

Hom havia de pagar delme de tots els fruits, però més enllà d'aquesta generalitat, a penes s'indica gran cosa més, llevat de l'obligació dels homes de Pontils de portar el delme de la verema als cups dels castlans, segons una norma establerta el 1325.⁸⁰

Hi havia una altra forma de sostracció cobrada en espècie, les anomenades "guaites", que, com el mateix nom dóna a entendre, seria una exacció exigida als habitants d'un castell a canvi de quedar dispensats del corresponent servei de vigilància del terme (com veurem més avall, es pagava en ordi).

Altres exigències serien les clàssiques prestacions en treball (joves, batudes...) i els censos percebuts sobre les terres i els albergs (cobraments fixes en diner o bé en espècie), i per l'ús dels monopolis banals, com els molins, forns i ferreries.

Com se sap, el curs del riu Gaià concentrava un gran nombre d'edificacions molineres, que estaven en mans de diferents senyors.⁸¹

78. AHAT, Manual de Pontils (1418-1430), s. f.

79. Vegeu G. CARCELLER, *La baronia de Queralt al segle xv...*, p. 147 i s., on la part corresponent al senyor major en el repartiment de l'impost era menor a les parts adjudicades als castlans.

80. "Item altra carta la qual designe com los hòmens del dit castell de Pontills havent lurs cellés e habitacions dins los murs del dit castell són tenguts de portar lo delme de la verema als cups dells castlans"; AHCv, capbreu de 1422-23, fol. 32v.

81. Entre els quals, la família Queralt, el monestir de Santes Creus o el convent de Santa Maria de Bell-lloc, o encara l'església de Santa Coloma; vegeu A. VIRGILI, "La infraestructura hidràulica a la Conca del Gaià mitjà al segle XII, segons el "Llibre blanc" de Santes Creus", *Universitas Tarraconensis*, VIII (1985-86), pp. 215-226. També M. L. CASES, "Breus notes sobre els molins fariners d'aigua a la conca alta del Gaià. Segles XII i XIV", *Aplec de Treballs*, 3 (1981), pp. 225-235.

El 1405 Gabriel de Vilafranca, feudatari dels Montagut, tenia un molí al terme de Pontils, sobre el qual la noble Antònia de Cervelló li reclamà els títols de possessió, a propòsit d'haver-hi fet algunes obres de reparació, segons que afirmava el susdit Gabriel, enfront de l'opinió d'ella, que deia que havia estat edificat de bell nou.⁸² Dins aquest terme hi havia almenys dos molins: el 1422 Berenguer Roca declarava tenir l'aigua del molí, concretament d'aquella que discorria del molí sobirà al jussà, per la qual havia de satisfer al senyor un parell de capons.

En el mateix capbreu, el ferrer Antoni Roca declarava que tenia pel noble Cervelló i pel senyor del castell de Pontils la fàbrega amb el corresponent lloçol. Altres monopolis banals eren els forns; n'hi havia en els principals nuclis de població (la Llacuna, Santa Perpètua, Pontils...), sobre els quals també es cobraven alguns censos.⁸³

A més del delme i dels censos dominicals, tenim indicat el cobrament de la quèstia. Es tracta d'una exacció col·lectiva que era tarifada en diners mitjançant el lliurament d'una quantitat fixa anual, cosa que podia ser el resultat d'anteriors acords establerts entre el senyor i els seus dependents. Això no obsta perquè es pogués recaptar també en espècie. De les quèsties en tornarem a parlar més endavant, quan abordem el funcionament fiscal dels municipis de la baronia i també a l'hora d'exposar el sistema de pagament del deute de la baronia.

La senyoria també devia percebre tributs sobre l'activitat mercantil —lleudes o drets de mercat—, però això només tindria raó de ser a la Llacuna, l'únic lloc de la baronia on s'instituí un mercat (i fira), segons que comentarem després.

Tot el concernent als tributs senyorials es regia pel costum establert. Els problemes sorgien quan el perceptor pretenia exigir més del compte: precisament, el 1389 hi havia plantejat un plet entre els homes de Santa Perpètua i els castlans Montagut per raó dels diferents drets que aquests els reclamaven i que, segons al·legaven aquells altres, havien començat a cobrar sense tenir-ne dret o exigint més del que els pertocava, contra el costum establert, tot plegat amb relació al que es pot entendre com una ofensiva en tota regla per intentar aixecar el llistó de la renda feudal, fins i tot aplicant mesures coercitives sobre els homes sotmesos. Al llarg d'aquest procés, hom fa esment al delme

82. AHAT, Manual de Pontils (1418-1430), s. f.

83. El de Pontils fou declarat per Joan Batlle, que estava subjecte a un cens en diner i en espècie de 10 sous i 2 gallines, respectivament; AHCv, capbreu de Pontils (1422-23), fol. 46r. Posteriorment la renda del forn de la Llacuna va estar assignada a certs beneficis creats pels Cervelló.

del farratge, a les joves i batudes, als lluïsmes i als bans.⁸⁴ La nova situació (duplicació de la castlania) pot justificar, en primera instància, el comportament d'aquests castlans, però el cert és que el nivell de sostracció rendal devia haver minvat a causa de la davallada de la població (per les pestes, caresties...) i el fort impacte que tingué la crisi econòmica a les zones rurals.

Davant això, ¿no es buscarien altres formes alternatives d'obtenció d'ingressos? En el cas dels Cervelló, és possible que haguessin demanat subsidis als seus vassalls, cosa que haurien pogut fer sense gaires impediments legals. Anteriorment ens hem referit a la cessió realitzada per Joan I, a favor seu, de les quèsties, subsidis i altres drets que acostumava a percebre sobre els jueus de la baronia. És clar que els rèdits que es podien obtenir de la comunitat hebraica de la Llacuna ja no devien estar al mateix nivell d'altres èpoques. Aleshores, seria més profitós reclamar més ajut dels municipis de la baronia. La via escollida seria bé la demanda de subsidis, com ja hem dit, bé la utilització d'altres vies indirectes, per exemple, obligant les universitats a fer-se càrrec dels seus deutes. Més endavant veurem com s'actuà.

Altres dominicatures "dins" la baronia

En l'àmbit baronial que estudiem trobem constituïdes una sèrie de dominicatures pertanyents a altres senyors, sobretot eclesiàstics. L'origen de tals dominis s'ha de cercar a l'època de la colonització del territori.

Aquest territori —fronterer entre la Catalunya Vella i la Nova— també fou àrea d'expansió d'alguns ordes monàstics: els monjos del Cister, procedents de Valldaura, s'instal·laren a l'Espluga d'Ancosa, dins el terme de Vilademàger, però aviat es considerà que l'indret no oferia totes les condicions necessàries perquè pogués prosperar la comunitat monacal i tot seguit se cercà un nou emplaçament, a la riba del riu Gaià. Tal establiment restà com a granja dependent del nou cenobi de Santes Creus. Juntament amb la granja d'Ancosa, s'hi afegien algunes

84. Respecte de les joves i batudes, es deia que no podien exigir-ne dues l'any, segons pretenien per raó de les dues castlanies, sinó una, com era acostumat de quan hi havia una sola castlania; respecte del delme del farratge, només podien cobrar-lo si es venia però no si el feien servir per alimentar el bestiar; respecte dels lluïsmes o terços (sobre els traspassos de béns emfitèutics), el costum era de no pagar-lo; també es queixaven que exigien més de les palles i per haver-se apropiat del terç dels bans, que corresponia al guardià o baner; AHAT, Fons parroquial de Santa Perpètua, lligall (segles XIV-XV), fragment d'un quadern.

terres o masos dins el mateix terme.⁸⁵ Els cistercencs també tenien una dominicatura o domenge al terme de Pontils, segons queda recollit al capbreu de 1422,⁸⁶ per no parlar de les terres i dels drets adquirits dins el terme de Selmella i el seu castell.⁸⁷

Així mateix, tenim constància de certs drets dominicals exercits per un altre monestir, el de Sant Benet de Bages, sobre la quadra de Vilaperdius, al terme de Santa Perpètua.⁸⁸ D'altra banda, es constituí el priorat benedictí de Santa Maria (filial de Sant Llorenç del Munt),⁸⁹ al voltant del qual s'anà configurant la vila de la Llacuna.

I encara caldria referir-se als dominis adquirits per l'orde de l'Hospital al terme de Vilademàger (segle XIII), dependents de la comanda de Sant Valentí de les Cabanyes (prop de Vilafranca).⁹⁰ L'existència d'un hospital a la vila de Santa Perpètua i d'una quadra de l'Hospital dins el mateix terme, potser també estaria associat a possessions pertanyents al mateix orde militar-assistencial.

L'existència de diverses dominicatures es veu reflectit a través del repartiment de focs que es dona en el recompte efectuat el 1378:⁹¹ hi havia aleshores 93 focs registrats al terme de Vilademàger, 78 dels quals eren del castell d'en Cervelló [Guerau VIII] i els 15 restants pertanyien a altres senyors, dels quals, 3 focs eren de l'abat de Santes Creus (amb tota probabilitat, devien ser dels habitants de la granja d'Ancosa, ja que es tracta del mateix nombre que trobem anotat posteriorment, el 1413), com també ho eren els 15 localitzats a la Llacuna, lloc que apareix anotat a part. Dins l'indicat terme es computen 5 focs del comandador de Vilafranca (de l'orde de l'Hospital), el mateix nombre que encara trobem inscrit en una llista de prohoms del 1413. La implantació d'aquest orde estaria relacionat amb l'hospital creat a la Llacuna una cinquantena d'anys abans. D'altra banda, es computaven 4 focs perta-

85. P. CATALÀ, V. CARBONELL, "Castell de Vilademàger", dins *Els castells catalans*, V, p. 253.

86. A més d'algunes peces de terra; AHCV, capbreu de Pontils (1422-1423), fols. 1v-2r. I a més, d'altra banda, d'alguns drets rendals (tasques).

87. *Els castells catalans*, III, p. 532; E. PIQUER, "El Pont d'Armentera", dins *Catalunya Romànica*, XXI, p. 345.

88. Domini originat a partir de la donació que n'havia fet Sal·la de Santa Perpètua al cenobi, a principis del segle XI (el donador era nét, justament, d'un altre Sal·la, fundador del monestir); cf. A. BENET, F. ESPAÑOL, "Castell de Santa Perpètua de Gaia", dins *Catalunya Romànica*, vol. XXI, p. 512.

89. P. CATALÀ, V. CARBONELL, "Castell de Vilademàger", dins *Els castells catalans*, V, p. 255.

90. *Ibidem*, V, pp. 252-54.

91. E. REDONDO, *El fogotament general de Catalunya de 1378*, Barcelona, 2002, p. 217.

nyents al prior del monestir de Montserrat, al qual es devia considerar agregat aleshores el priorat de Santa Maria de la Llacuna.⁹²

Entre els focs no eclesiàstics, a banda dels pertanyents als Cervelló, només es registren 3 focs d'un tal Salada, pertanyent a una família de cavallers, l'origen de la qual es remunta als primers temps de la colonització del territori.⁹³

Els restants dominis de la baronia (Miralles, Pontils, Rocamora de Sant Magí, Santa Perpètua de Gaià) computen un total de 117 focs, tots els quals pertanyien al noble Guerau de Cervelló. Per tant, en el conjunt de la baronia predominaven els focs de nobles sobre els dels eclesiàstics: 198 focs i 27, respectivament (en termes percentuals: 88% i 12%).

La jurisdicció dels Cervelló sobre algunes d'aquestes dominicaures i sobre els respectius habitants, sembla que era nul·la, i tot i que van fer intents per exercir-la, no se'n sortiren. Així, per sentència emesa el 1373 es considerà que la jurisdicció dels homes de l'orde de l'Hospital, habitants al terme del castell de Vilademàger, així com també els del lloc de *Çaumell* (Selmella), pertanyien sols a l'esmentat orde; d'acord amb aquest dictamen, els Cervelló no podien reclamar-los cap prestació militar.⁹⁴

Referent a la granja d'Ancosa, existeix una concòrdia emesa just un segle després, el 1473, per la qual es reconegué al monestir cistercenc l'exercici de la plena jurisdicció (alta i baixa) enfront de la pretensió del baró de la Llacuna de possessionar-se del mer imperi.⁹⁵

En suma, cal concloure que l'exercici del mer imperi pels Cervelló no abraçava tot el territori de la baronia, a causa de l'existència d'alguns espais que estaven sotmesos a altres senyors, per bé que això només afectés una part —no majoritària— de la població. Caldrà tenir present novament aquesta situació a propòsit del que veurem estipulat a la concòrdia establerta entre els homes de la baronia i els creditors, el 1413.

92. El 1413 tenim esment de Pere Ombert, prior de la Llacuna, de l'orde de Sant Benet.

93. El 1098 es documenta la donació a Bernat Bonfill i la seva muller de tres masos situats al terme de Vilademàger, al lloc de sa Celada, amb la condició de construir-hi una torre de pedra i calç i que en endavant hi fessin guàrdia permanent; cf. P. BENITO, *Senyoria de la terra...*, p. 434, n. 19. Del 1317 tenim esment de la muller de Ramon Sacelada, cavaller de la parròquia de Vilademàger; ACA, C, Processos, núm. 222.

94. DD. AA., *Els castells catalans*, p. 534, citant un treball de Miret.

95. Sentència recollida al *Manuale instrumentorum decimum nonum* del notari Bartomeu Requesens, a l'ALHPB. Al segle XIX, arran de la desamortització, encara es feia recordatori de les disposicions contingudes en aquesta concòrdia de 1473; cf. M. VALLS, *Cronologia històrica...*, pp. 86-88.

Les parròquies

Dins el territori de la baronia trobem constituïdes diverses parròquies, que, no ho oblidem, constituïen una altra forma d'enquadrament dels habitants de la senyoria; concretament, tenim indicades les següents: Sant Pere de Vilademàger i Santa Maria de Miralles, ambdues pertanyents a la diòcesi de Barcelona;⁹⁶ Sant Sadurní de Pontils, Sant Jaume de Rocamora —l'existència, però, com a parròquia és tardana— i Santa Maria de Santa Perpètua (que tenia com a sufragània la de Seguer), aquestes altres pertanyents a la diòcesi de Tarragona.

També l'església del priorat de Santa Maria de la Llacuna, dins el terme de Vilademàger, actuà quasi com a parròquia: el 1310, arran de la rivalitat existent entre el rector de Vilademàger i el prior de la Llacuna, s'arribà a una concòrdia per la qual es transferiren a favor del priorat algunes funcions parroquials, en detriment, és clar, de la seu principal.⁹⁷

La dotació econòmica d'aquestes parròquies rurals devia ser bastant minsa. Podem prendre com a índex referencial les taxes decimals de la Cambra Apostòlica: segons les *Rationes decimarum* de 1279-1280, la relació contributiva d'aquestes esglésies era:⁹⁸ en primer lloc, el rector de Vilademàger (amb 91 sous), seguit del rector de Miralles (55 sous), del de Santa Perpètua (52 sous) i del de Pontils (36 sous). En el cas de Vilademàger i Miralles també s'hi computen les respectives sagristies, si bé per quantitats menors. Així mateix, cal assenyalar la inclusió del prior de la Llacuna, amb poc més de 44 sous (el 1279) i 32 sous (el 1280).

Posteriorment, tocant a les dècimes percebudes a la diòcesi de Tarragona durant el bienni 1354-1355 (poc després, per tant, de la Pesta Negra), trobem de nou registrats els rectors de Santa Perpètua i Pontils, aquest per una quantitat que podria ser similar a la indicada setanta-cinc anys enrere o quelcom més baixa (depenent de si es pren la xifra de la primera o de la segona tanda, que era de 27 sous); el

96. Això no obstant, en la donació dels llocs de la baronia efectuada pels Cervejlers el 1454, el lloc de Miralles s'inclou dins la diòcesi de Vic, però probablement és un error. En altres fonts documentals, l'església parroquial de Miralles sempre figura com a pertanyent a la diòcesi de Barcelona.

97. Per als serveis religiosos, la gent acudia al priorat, lloc més planer i accessible per a la població del terme; cf. J. RIBA, "La Llacuna", dins *Geografia Comarcal*, vol. 5, p. 406; J. M. MARTÍ, A. RICH, "Llacuna, Santa Maria de la", dins *Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya*, II, Barcelona, 2000, pp. 472-473.

98. J. RIUS SERRA, *Rationes Decimarum Hispaniae (1279-1280)*, I, *Cataluña, Mallorca y Valencia*, Barcelona, 1946, pp. 12 i 26 (diòcesi de Barcelona); pp. 151 i 157 (diòcesi de Tarragona).

de Santa Perpètua havia de contribuir amb una quantitat bastant més baixa que abans (35 sous); aquest cop també s'inclou el rector de la parròquia de Rocamora, situat al capdavall de la contribució decimal, amb només 15 sous.⁹⁹ De fet, aquesta parròquia anà a menys, fins al punt que el 1401 l'arquebisbe de Tarragona decidí dispensar el seu rector de fer-hi residència.¹⁰⁰ Tot i així, continuà computant-se en les taxacions decimals.

A principis del segle xv, el rector de Vilademàger seguia al capdamunt de l'escala contributiva (no endebades era la parròquia més poblada).¹⁰¹

rector de Vilademàger	100 sous (per 1.000 sous d'estima)
rector de Miralles	80 sous (per 800 sous d'estima) ¹⁰²
rector de Santa Perpètua	70 sous
rector de Pontils	55 sous
rector de Rocamora	30 sous

Al capdavant de cada parròquia hi havia un prevere-rector, en alguns casos assistit per un vicari. Com arreu, cada rector cobrava dels seus feligresos els corresponents drets parroquials, la primícia o alguna altra mena de prestacions.¹⁰³ Aquests drets podien ser arrendats: tenim localitzats els capítols de l'arrendament que féu Asbert Batlle, rector de Pontils, a Pere Batlle, prevere, dels drets pertanyents a l'església d'aquell lloc durant tres anys pel preu de 8 lliures i mitja

99. J. TRENCHS, "Los diezmos de la diócesis de Tarragona (1354-1355)", *Miscelánea de Textos Medievales*, 2 (1974), pp. 23 i 41.

100. F. ESPAÑOL, A. BENET, "Sant Jaume de Rocamora", dins *Catalunya Romànica*, vol. XXI, p. 520.

101. Pel que fa a la diòcesi de Tarragona: ACA, RP, MR, reg. 1882, fol. 17v. I pel que fa a la de Barcelona: ibídem, reg. 1860, fols. 92v i 94r; registres corresponents, el primer, al període 1400-1403 i el segon al període 1404-1407. Com de costum, la contribució a aquestes dècimes es feia en dues festivitats anuals, de manera que qui tenia una taxa de 100 sous, pagava 50 sous en cada tanda.

102. De fet, pel que fa a la diòcesi de Barcelona, les taxes decimals eren les mateixes que les indicades a la dècima de 1391-1392: cf. P. BERTRAN, "La dècima del bisbat de Barcelona (1391-1392)", *Miscel·lània de Textos Medievales*, 7 (1994), p. 441-442.

103. Per exemple, el rector de Pontils rebia de cada feligrés, a més de la primícia, un punyeró de forment (capbreu 1422). A finals del segle xvii, el rector de la Llacuna manifestava que ell i els seus antecessors acostumaven a percebre la primícia de la següent manera: "se'n fan sinch pars, de las quals ne pren lo rector dos parts de tots los grans per la primícia, y lo senyor pren las tres parts per lo delme"; cf. M. VALLS, *Cronologia històrica...*, p. 79.

l'any.¹⁰⁴ La contractació d'una altra persona religiosa no seria un fet casual, si allò que es pretenia era evitar la ingerència dels laics en els afers d'aquestes esglésies parroquials.

Com en qualsevol zona de la ruralia, cada rector de parròquia exercia també com a notari dins la mateixa demarcació, si és que no s'optava per delegar aquesta funció a un prevere subordinat.¹⁰⁵ Dins la baronia trobem constituïdes quatre notaries: les de Vilademàger, Miralles, Santa Perpètua i Pontils. Com ja hem indicat en el corresponent apartat, s'han conservat alguns llibres —o fragments de llibres— produïts a les notaries de Pontils i Santa Perpètua.¹⁰⁶

En aquestes esglésies parroquials es crearen beneficis eclesiàstics, bé a instància d'alguns religiosos o de persones laiques.¹⁰⁷ En algun cas, la iniciativa correspongué als mateixos senyors. Així, el 1327 Guillem (IV) de Cervelló instituí una capella perpètua al castell de Pontils sota invocació de Maria. Com arreu, això implicava la designació, per part de l'instituent, d'un prevere perquè s'ocupés dels corresponents serveis religiosos a canvi de rebre les rendes que tingués assignades. En el cas que comentem, es comanà a un prevere de celebrar missa diària a l'altar de la Verge, per remei de la seva ànima —de l'instituent— i de la dels seus pares (Guillem i Blanca),¹⁰⁸ per a sustentació d'aquest capellà, Guillem de Cervelló assignà diversos censos que rebia al terme d'aquell castell, així dels que eren satisfets en diner (62 sous sobre totes les honors de la dominicatura; 30 sous sobre tots els horts) com també en espècie (10 quarteres de forment, mesura local, sobre

104. Concretament, li arrendà "la dita mia sglea / ab tots sos drets e homolumens i ab tots sos càrrechs als quals la dita sglea sie tenguda de pagar dintre lo dit temps, agradables o forçats"; AHAT, Protocols [Pontils] 1418-1430, s. f. Entre les terres pertanyents a aquesta església es menciona una vinya i alguns horts o sembrats. Aquests capítols podrien datar del 1412, o si fa no fa. Al cap d'uns anys, a la mort d'Asbert Batlle, Pere Batlle passà a ocupar aquesta rectoria.

105. Hom observa situacions diferents segons qui fos el notari (el mateix rector o el seu vicari): el 1400 surt esmentat Pere Mediona, vicari i notari de Pontils per Guillemó de Viladeures, rector; el 1407 es parla de Pere de Cases, prevere regent de l'escrivania de Vilademàger pel rector-notari Berenguer Oller.

106. El més complet és el que es troba a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, cobrint el període 1443-1458: el redactor d'aquest manual devia ser Pere Solivella, en tant que vicari del rector Pere Desclergue.

107. Igualment, els beneficis s'havien de taxar a les dècimes. En els registres de principis del segle xv trobem indicada una capellania instituïda a l'església de Pontils, dues a la de Santa Perpètua, a més de tres beneficis a l'església de Miralles i tres més a la de Vilademàger, dos dels quals adscrits, però, a la vila o al monestir de la Llacuna. Alguns d'aquests beneficis o capellanies estaven vinculats a censals morts.

108. Com es veurà més endavant, una Blanca de Cervelló, possiblement la mateixa, fou fundadora d'un benifet al castell de Selmella.

les “annonnes” o “civades” del castell; i 2 mitgeres de forment, mesura de Cervera, sobre les “civades” de Valldeperes).

Al cap d'uns anys, el mateix noble suplicà a Pere el Cerimoniós que volgués confirmar la fundació d'aquesta capellania per mor dels béns del castell que es tenien en feu pel rei, cosa que li fou concedida, sense perjudici, però, del domini directe i altres drets alodials.¹⁰⁹ Potser el que més sobta és el temps que hom trigà a fer aquesta confirmació: 1341.

L'acte de col·lació del benefici (o de nomenament del capellà, malgrat el que sembla que es desprèn d'una clàusula inclosa en l'instrument fundacional suara exposat) competia a la corresponent autoritat eclesiàstica, en aquest cas a l'arquebisbe de Tarragona, però la col·lació no es podia fer sense el vistiplau dels Cervelló, en tant que patrons del benefici.¹¹⁰ En el capbreu confeccionat a Pontils el 1422, aquest benefici fou declarat pel prevere Pere Batlle, per tal com n'era el beneficiari.¹¹¹

Aquí, com arreu, els censos no eren l'única forma de sustentació d'aquests beneficis. Alguns, si més no, s'associen a la percepció de censals morts. Aquest era el cas del benefici instituït per Bernat de Santromà a l'altar de Sant Macari de l'església de Miralles, el qual “*habet redditus in censuali mortuo*”.¹¹² A més d'aquest, trobem altres censals satisfets pels pobles de la baronia que es vinculen a benefets localitzats a les diferents esglésies de la baronia, com ara la capellania del prevere Pere Mirat, instituïda a l'església de Santa Maria del priorat de la Llacuna; el benefici de Sant Antoni, vinculat a l'església del castell de Selmella; o els anomenats aniversaris de la Llacuna, que devia percebre el mateix rector de la parròquia per les misses d'alguns feligresos difunts.

109. ACA, C, reg. 872, fols. 62v-63r.

110. Tal com tenim testimoniat en data més tardana, el 1477, quan apareix actuant com a patró Arnau Guillem de Cervelló; AHAT, Manual [Pontils] 1416-1431, s. f.

111. “Pere Batle, prevere, migançant sagrament, denuncia si tenir e possehir hun benyfeyt instituhit en lo castell de Pontills sots invocació de madona Sancta Maria per los nobles G. de Cervelló e Blanca de Cerveló, sa muller, per vigor de la quall institució lo dit beneficiat reb quiscun any sobre certes propietats e mesies certs censos, de la quall institució féu fe per hun treslat autèntich de una provisió del seynor rey en Pere, de bona memòria, lo qual traslat fo feyt *XII die mensis aprilis anno a Nativitatis Domini millesimo CCCXIII*”; AHCV, Capbreu de Pontils (1422-1423), fol. 3v.

112. Arran del censal comprat el 1354 per Bernat de Santromà, rector de la parròquia, a la universitat de Miralles. La pensió era satisfeta en espècie: 13 quarteres de forment, a mesura de la Llacuna. A la dècima de 1404-1407, aquest benefici era taxat en 110 sous; ACA, RP, MR, reg. 1860, fol. 93r.

Com ja hem vist, la presència eclesiàstica en aquesta senyoria no es limitava al personal de les parròquies, des del moment que trobem altres institucions (monestirs) com a senyors d'algunes dominatures. Tampoc no hi van faltar altres establiments de caire més eremític, situats en els indrets més isolats i abruptes de la conca alta del riu Gaià. Així, al terme castral de Rocamora (dit de Sant Magí), s'hi construí una capella que prengué el nom de Sant Magí de Brufaganya.¹¹³ Amb el temps (segle XVI), aquesta església ermitana acabaria convertint-se en un santuari, sota el patronatge dels senyors de la baronia, que també hi fundaren alguns beneficis; alhora, la devoció a aquest sant s'anà estenent a diferents localitats de Catalunya.¹¹⁴ Afegim, a l'últim, que, segons diu la tradició, la casa de la Salada (terme de Vilademàger) fou habitada durant un temps per Maria de Cervelló, posteriorment fundadora de les mercedàries.¹¹⁵

ELS BARONS DE LA LLACUNA AL SEGLE XV

Al segle XV, la baronia de la Llacuna semblava haver assolit una situació immillorable —just abans de la seva dissolució en el si de cases nobiliàries de rang major—, si més no perquè és durant aquest segle quan trobem els Cervelló com a dipositaris de la plenitud jurisdiccional al capdavant de la baronia. També el patrimoni familiar s'incrementà amb nous dominis.

Com era preceptiu, i encara més en el si d'una família noble, la transmissió del patrimoni familiar s'havia de realitzar a favor d'un únic hereu, el baró primogènit, que aplegava en la seva persona tota l'herència, deixant a la resta de germans i germanes únicament sumes de diners i de riquesa moble. Amb tot, la transmissió no sempre es podia fer d'aquesta manera bé perquè no hi havia fills mascles o per

113. El 1412 Ramon Mas consta com a obrer de la capella de Sant Magí, escollit pels prohoms de la parròquia de Sant Jaume de Rocamora; AHCVP, Protocols (Francesc Gabiol), Llibre de notes (1412-1413), s. f.

114. En el testament del cavaller Berenguer de Biure, el 1441, s'inclouen deixes tant a Montserrat com a Sant Magí; cf. M. CARBONELL, "Els barons de Vallespinosa...", p. 33. Entre les localitats devotes del sant figuren Tarragona, Igualada, Cervera i també Barcelona; J. M. MADURELL, "L'antiga devoció popular barcelonina a Sant Magí. Notes documentals per a la seva història", *Boletín arqueológico*, LXVI (1966), pp. 161-168. Des d'aquest santuari hi hagué un camí que anava directe a la Llacuna; vegeu M. BARTOLI, I. SURROCA, *Cartografia històrica de l'Anoia*, Poble de Claramunt, 2007, pp. 70-71 (croquis de la Llacuna i pobles immediats, de 1813).

115. M. VALLS, *Cronologia històrica...*, p. 112; J. RIBA, "La Llacuna", *Geografia Comarcal*, vol. 5, p. 406. Aquesta Maria de Cervelló, morta el 1290, era néta de Guillem I de Cervelló, que senyorejà Vilademàger i Miralles.

la desaparició prematura del primogènit; per exemple, Guerau VIII fou pare de dues filles i el va haver de succeir el seu germà Berenguer Arnau II, qui, al seu torn, traspasà l'herència, no pas al primogènit, que morí abans que ell, sinó al seu segon fill mascle: Arnau Guillem. La transmissió també podia complicar-se en funció dels drets reservats a les mullers pels béns dotals i d'esponsalici o altres drets que tenien adscrits.

Tot això ho podem veure reflectit en la successió dels barons de la Llacuna, a propòsit dels testaments realitzats per alguns dels principals representants d'aquesta família, a través dels quals també podrem indagar sobre el seu estatus econòmic. A més, també ens interessarà remarcar alguns aspectes de l'actuació pública dels barons i la seva participació en algunes empreses de la monarquia.

LA LÍNIA DELS CERVELLÓ DE LA LLACUNA

(...)	
Guillem Ramon II (†1365)	fill de Guillem IV
i	
Guerau VIII (†1392)	fill de Guillem Ramon II
i	
Berenguer Arnau II (†1433) / [Martí Joan I (†1430)]	germà de Guerau VIII / fill de Berenguer Arnau II
i	
Arnau Guillem I († d. 1478)	fill de Berenguer Arnau II
i	
Berenguer Arnau III (†1501)	fill d'Arnau Guillem I
(...)	

El 1397, a propòsit de la concòrdia que comentarem més endavant, apareix Elisenda de Cervelló, vídua de Guillem Ramon, actuant en nom propi i com a procuradora del seu fill Berenguer Arnau.

El testament d'Elisenda de Cervelló, àlies de Queralt, data del 1414. Nomenà marmessors l'arquebisbe de Tarragona (Pere Sagarriga), el seu nebot Guerau Alemany de Cervelló, governador general de Catalunya, els seus fills Berenguer Arnau i Pere, així com el comanador de Santa Maria de Bell-lloc, establiment de l'orde de la Mercè proper a Santa Coloma de Queralt. Inicialment, escollia sepultura a l'església de Sant Sadurní del castell de Pontils, fins que el seu cos es pogués traslladar a l'església de Sant Francesc dels frares menors de Barcelona,

a la capella dita d'en Cervelló. Nomenava hereu el seu fill Berenguer Arnau o, en substitució d'aquest, el seu nét Martí Joan, o encara, en defecte d'aquests dos, l'altre fill: Pere.¹¹⁶

L'esmentat Berenguer Arnau, esdevingut camarlenc del rei Martí, participà en diverses campanyes militars del seu temps, especialment al regne de Sicília. L'abril del 1397 es trobava absent de la baronia, que havia heretat des de la mort del seu germà Guerau,¹¹⁷ tot i que tornà aviat al Principat. El 1408, el rei Martí, atenent els serveis prestats per Berenguer Arnau de Cervelló a Sicília i en altres llocs, s'avingué a fer una concessió al seu fill, el donzell Martí Joan de Cervelló, de qui aleshores es diu que el castell de Vilademàger era seu. Això s'explicaria per les ocupacions de Berenguer Arnau fora de la baronia. Martí Joan, fill de la primera dona de Berenguer Arnau, Teresa de Boixadors, era a tots els efectes l'hereu i, per tant, també es podia intitular baró de la Llacuna.¹¹⁸

Posteriorment, entre Berenguer Arnau de Cervelló, senyor de la baronia de Vilademàger, i el seu fill Martí Joan sorgiren diferències per qüestions d'herència (en relació, per exemple, amb els capítols dotals i nupcials que foren signats en el matrimoni de Martí Joan de Cervelló amb Antònia d'Alagó, pels quals Berenguer Arnau assegurà el dot de la seva nora sobre els castells de Pontils, Santa Perpètua, Rocamora i Selmella), cosa que requerí la mediació de l'arquebisbe de Tarragona, Dalmau de Mur.

Volent solucionar aquests problemes tocant a l'herència, es propicià una mena d'escissió dins la baronia: entre altres coses, hom dictaminà d'assignar les rendes de Pontils en paga d'una quantitat que Berenguer Arnau havia de satisfer al seu fill, el qual es constituïa com a procurador general del seu pare en aquell lloc, on podria exercir tota la jurisdicció i nomenar batlles o altres oficials.¹¹⁹ Així és que, un cop en

116. ADMC, Casa Aitona, secc. Castro, "Testaments", L 7/3, fotograma 90 i s. L'esmentat Pere (de Cervelló i de Queralt) morí a Sicília al cap de poc.

117. Guerau de Cervelló testà el 1390 —dos anys abans de la seva mort— nomenant hereu el seu germà Berenguer Arnau o, en el seu defecte, el seu nebot Macià; ADMC, Casa Aitona, secc. Castro, "Testaments", L 7/3, fotograma 736. L'al·ludit Macià, fill de Guillem de Cervelló, morí el 1401 després de fer el testament en què instituï com a hereu universal el seu oncle Berenguer Arnau.

118. Martí Joan de Cervelló, donzell, fill del noble Berenguer Arnau de Cervelló, "senyor del castell de Vila de Màger y de tota sa baronia", es localitza, el 1421, residint a la Selva del Camp; cf. J. PIÉ, *Annals inèdits de la vila de la Selva del Camp de Tarragona*, Tarragona, reed. 1984, p. 679; E. FORT, *La vida en una vila del Camp de Tarragona al segle XIV*, Barcelona, 1964, p. 61.

119. Sentència donada a Valls el 15 de juliol de 1420; AGFCDM, Casa Aitona, secc. Castro, "Compromisos, sentències i concòrdies (1278-1744)", fotograma 119 i s.

possessió de la jurisdicció de Pontils, Martí Joan ordenà la confecció d'un capbreu, amb la qual cosa podria conèixer tots els drets que tenia sobre els diferents feudataris d'aquell castell i les rendes que satisfien els pagesos per totes les possessions situades dins el terme.¹²⁰

El mencionat prelat, a més d'actuar com a àrbitre de les disputes internes de la família, també figura com a marmessor en els respectius testaments de Martí Joan de Cervelló (1429) i en el del seu pare Berenguer Arnau de Cervelló (1432), quan ja era arquebisbe de Saragossa. Ara per ara, sols ens interessa comentar el testament del segon.

Berenguer Arnau dictà la seva darrera voluntat a la casa del Pujol, al terme del castell de Vilademàger.¹²¹ Elegí sepultura a l'església del priorat de la Llacuna, on ja hi havia enterrades les seves dues primeres mullers: Teresa de Boixadors i Beatriu de Rajadell. Deixava 20.000 sous, dels quals 3.000 havien de servir per pagar la sepultura i les misses corresponents (novena i cap d'any). Cada marmessor (n'hi havia cinc) rebria 20 lliures per la càrrega de la marmessoria. Hom havia d'extreure d'aquella suma diverses quantitats per destinar-les a obres piadoses (donzelles pobres per maridar), a pagues consignades a favor d'alguns dels seus servents (un escuder, un barber..., fins i tot l'alliberament d'una serva de mare sarda) i pagaments de deutes pendents amb diverses persones, que potser no podien ser satisfets perquè feia molts anys que s'havien contret.¹²² En cas que no es trobés la persona interessada o el seu hereu, aquestes quantitats s'havien d'invertir en les esmentades causes pies i obres de caritat. En certa manera, podríem parlar de reassignació de deutes "vagants". A l'últim, entre els beneficiaris per altres quantitats de diners figura el rector de l'església de Vilademàger, Joan de Montroig, el qual era un dels marmessors.

El testador, a fi de poder disposar més ràpidament d'aquella quantitat, ordenà als marmessors de prendre, just el dia de la seva mort, tot l'argent que tingués —avaluat aleshores en uns 100 marcs—, així

120. Aquest capbreu, conservat a l'Arxiu de Valls, data de 1422. Només un estudi específic d'aquesta documentació permetria saber com es repartien aquestes rendes i quin era el seu muntant.

121. El pare de Berenguer Arnau, Guillem Ramon, testà el 1365 a la Llacuna; en canvi, el germà, Guerau VIII, ho féu el 1390 a Pontils, a l'igual de la mare d'ambdós, Elisenda de Queralt (testament de 1414), i el seu nét Martí Joan (1429), fill de Berenguer Arnau.

122. Tal era el cas del preu d'un mul que va rebre d'un anterior prior de la Llacuna pel viatge realitzat al regne de Castella en temps del rei Pere (probablement, en l'expedició organitzada per l'infant Martí el 1381 en ajut de Castella, en la guerra contra Portugal) o encara un préstec que li havia fet vint anys enrere algú que havia estat rector de Foix.

com l'or, les joies, els animals i les cavalcadures, i que tot es posés a la venda a fi d'obtenir diner líquid. Tot allò que restés dels 20.000 sous es podia destinar a la institució d'un presbiterat o benefici a l'església del mateix priorat, sota invocació de Sant Jordi, adjunt, però, al benefici que havia creat el seu germà Guerau al mateix temple. El beneficiari, que ho seria per ambdós beneficis, havia de fer residència personal a la Llacuna i celebrar una missa diària per la seva ànima i la del seu germà i també per l'ànima del seu nebot Macià. Hom disposà que el rèdit d'aquest benefici havia d'ascendir a 30 lliures, incloent-hi la renda del forn de la Llacuna, segons l'assignació que ja havia fet el seu germà.

Segueixen les deixes als seus parents més pròxims: a Margarida, la seva filla, vídua del noble Jofre Gilabert de Cruïlles, per llegítima, 1.000 sous; i als néts o nétes, fills de Margarita, 100 sous cada un. A Caterina Beneta, una altra de les seves nétes, filla del seu primogènit Martí Joan, li deixava 1.000 sous. A la seva actual muller, Joana de Vilanova, li deixava tots els vestits i joies, i l'habitació del castell de Miralles, amb una condició: que no es tornés a maridar i es mantingués casta.

Atès que el primogènit Martí Joan ja era mort i que (del seu matrimoni amb Antònia d'Alagó) no havia tingut descendència masculina,¹²³ nomenà hereu el seu segon fill mascle, Arnau Guillem, el qual tenia aleshores uns dotze anys. Aquest rebria tots els altres béns que li pertanyien a la baronia i castell de Vilademàger, tant mobles com immobles, animals, serfs i serves..., una vegada pagats els 20.000 sous de la marmessoria. Finalment, assignava com a tutors d'Arnau Guillem diverses persones (dos religiosos, dos donzells i un jurista), en bona part coincidents amb els mateixos marmessors.¹²⁴

En suma, aquest testament ens informa de força coses, per bé que resulta decebedor si volem saber quina era la composició del patrimoni que es transmetia a l'hereu; i tot i fer al·lusió a alguns deutes, no sabem quines obligacions creditícies tindria contretes aquell noble ni si havia de satisfer pensions de censal, ni quins eren els seus creditors. Per saber-ho, caldria escorcollar altres fonts documentals.

123. Martí Joan havia instituït hereu la criatura que la seva muller Antònia gestava, en cas que fos mascle; si no, seria hereva la seva filla Caterina Beneta, per a qui calgué assignar igualment diversos tutors. Aquest testament, segellat pel mateix testador, fou obert a requeriment del seu pare, Berenguer Arnau, el 15 de juliol de 1430, quan devia fer poc temps de la seva mort; ADMC, Casa Aitona, secc. Castro, "Testaments", L 7/3, fotograma 161 i s. Entre els assistents a aquest acte figura el mercader barceloní Andreu Solsona, el qual trobarem més endavant gestionant la baronia.

124. AHPB, Protocols de P. Pellicer, *Liber testamentorum* (1395-1435), fols. 116v-120v; també ADMC, Casa Aitona, secc. Castro, "Testaments", L 8/1, fotograma 181 i s.

La mort de Berenguer Arnau no trigà a produir-se (1433) i el succeí, com era previst, el seu fill Arnau Guillem. Aquest, continuant amb la fulla de serveis a la Corona dels seus antecessors, arribà a ser governador d'Eivissa (1461), per la qual cosa degué estar bastants anys absent dels seus dominis patrimonials.¹²⁵ Potser per això, deixà arreglada la successió de la baronia amb bastant d'anticipació.

Efectivament, el 1454, Arnau Guillem de Cervelló féu donació de la baronia, encara intitulada de Vilademàger, al seu fill emancipat Berenguer Arnau. La donació incloïa les següents localitats:¹²⁶ la vila de la Llacuna, així com els castells i llocs de Miralles, Pontils, Rocamora, Santa Perpètua i Selmella; a més, també es traspassaven els llocs de Miralcamp, Bellfort i Vilaplana (diòcesi de Lleida), dels quals també n'era senyor.¹²⁷ Malgrat això, la transmissió a l'indicat hereu encara havia de tardar bastant de temps a produir-se.

Entretant, esclatà al Principat la guerra civil que provocà l'escissió de l'estament nobiliari entre partidaris del rei Joan i afectes al bàndol de la Generalitat. Arnau Guillem es mostrà com un ferm partidari de la monarquia, la qual cosa li valgué ser declarat enemic del Principat pels diputats del General.¹²⁸ El baró de la Llacuna participà en diverses accions militars,¹²⁹ mentre la seva família restava als seus dominis, coadjuvant en la mateixa causa.¹³⁰

Arnau Guillem va mantenir la titularitat de la baronia fins a la seva mort, ocorreguda després de 1478, quan ja gairebé devia ser sexa-

125. Fou governador de l'illa fins al 1473, segons B. ESCANDELL, *Ibiza y Formentera en la Corona de Aragón*, II, *Siglos XIV-XVI*, Palma de Mallorca, 1995, p. 386. Això no obstant, el nomenament del seu substitut en aquest càrrec data del 1466; ACVD, Fons de pergamins, sig. 37-2-03 (A-4).

126. ACA, RP, Libro de enajenaciones, f. 931v.

127. Aquests llocs del Pla d'Urgell només podien haver revertit a Arnau Guillem pel seu matrimoni amb Alieta de Castre-Pinós, família que els havia adquirit dels Anglesola. I així devia ser quan trobem Alieta signant una concòrdia de 1453 al castell de Miralcamp, que era de la vegueria de Tàrraga. La mateixa senyora passà a residir, anys després, a la baronia del seu marit.

128. En canvi, el seu parent, Guerau Alemany de Cervelló, va ser un ferm partidari de la Diputació del General. Tota la noblesa catalana restà dividida per la contesa i els Cervelló en són un bon exemple; vegeu S. SOBREQÜÉS i J. SOBREQÜÉS, *La guerra civil catalana del segle XV*, II, Barcelona, 1987², p. 146.

129. Així, per exemple, els camperols que treballaven a la Muntanya i que col·laboraven en el setge de Girona van estar sota el comandament d'Arnau Guillem de Cervelló; cf. S. SOBREQÜÉS i J. SOBREQÜÉS, *La guerra civil catalana...*, I, p. 59, nota 137.

130. A l'inici de la guerra es parla de "lo noble en Berenguer Arnau, fill d'en Arnau Guillem de Cervelló, qui vuy se troba se diu en lo castell de Vilademàger", amb referència també a la senyora de La Llacuna i fills; cf. P. CATALÀ, V. CARBONELL, "Castell de Vilademàger", dins *Els castells catalans*, V, p. 254.

genari. Com era preceptiu, el succeí el seu fill, Berenguer Arnau (III), que fou titular de la baronia per tot el que resta de la centúria.

Anteriorment, ens hem referit a l'escissió, en el si de la família Cervelló, de la jurisdicció de la baronia. Doncs bé, abans de la donació efectuada el 1454, els termes de Pontils-Santa Perpètua van ser detinguts per la vídua de Martí Joan de Cervelló, tot i que això, com expliciten els documents, i pel que ja hem comentat més amunt, s'explica pels drets dotals que tenia adjudicats.¹³¹ El novembre de 1430, a través del procurador de l'esmentada Antònia de Cervelló, foren requerits els jurats i homes del castell de Santa Perpètua que, en virtut del sagrament i homenatge que li havien prestat quan es casà la tinguessin per senyora només a ella, "segons fels e leyalls vasaylls són tenguts a lur senyor natural". A tal requeriment, li respongueren que ho consultarien a llur senyor Berenguer Arnau de Cervelló.¹³² Així doncs, sembla obvi que hi havia plantejat un problema de competències tocant a la senyoria d'aquell lloc.

Durant la dècada de 1440, trobem esmentats els respectius batlles de Pontils i Santa Perpètua, sempre actuant en representació d'ella en tant que detentora d'aquests castells.¹³³ Ens consta que Antònia de Cervelló va tenir una residència a Valls, ja que a les estimes de 1445 hi ha registrat un alberg pertanyent a "la senyora de Pontils", valorat en 1.000 sous.¹³⁴

La filla de Martí Joan de Cervelló i d'Antònia, de nom Caterina Beneta, es casà amb Guerau Alamany de Cervelló, senyor de la baronia de Querol (un exemple de les aliances matrimonials establertes entre diferents branques dels Cervelló, segurament responent a algun tipus d'estratègia patrimonial). El 1450 el batlle de Santa Perpètua, el mateix que ho era per Antònia de Cervelló, també ho continuava sent per la noble Caterina Beneta, ja com a muller de Guerau de Cervelló. En el

131. "Antònia de Cervelló, uxor relicte del noble Martí Joan de Cervelló, posseint dit castell pel seu dot i esponsalici" (1437); "dona Antònia de Cervelló, tenint e posseint lo castell de Pontils i de Sta. Perpètua i altres castells per son dot i espoli...". Anteriorment, també Elisenda de Cervelló es trobava en una situació similar; almenys respecte del lloc de Pontils: "tenint dit castell e los drets d'aquell ypothecats per son dot e spoli" es diu en un document de 1405.

132. AHAT, Manuals notarials (Pontils) 1416-31, fol. 14r-v.

133. Pere Mas, batlle del castell i terme de Santa Perpètua, i Antoni Roca, batlle del castell i terme de Pontils; AHPB, Manual notarial [Santa Perpètua de Gaià] 1443-1458, fol. 1v.

134. "Siti, un alberch situat al carrer dels Preveres, affronta ab l'alberch del senyor bisbe e ab en P. Tusquer [Casquer?], fa entre diversos censalls XII s. VI (d.)." Posteriorment al 1445, potser arran de la mort d'Antònia de Cervelló, es devia transferir al prevere Joan Solsona, amb una estima rebaixada; AHCv, Estimes, 1445, fol. 135r.

seu testament, publicat el 27 d'agost de 1481, declarava ésser filla de Martí Joan de Cervelló, que aquí apareix intítulat com a senyor de la baronia de la Llacuna (!). Elegí la seva sepultura al convent de frares menors de Barcelona, "*in tumulto* dels Cervellons".¹³⁵ Nomenà hereu el seu fill, també anomenat Martí Joan, a través del qual havia de continuar la línia Querol-Montagut.¹³⁶

Com es pot inferir dels trets biogràfics d'alguns Cervelló, senyors de la Llacuna, aquests acostumaven a estar absents dels seus dominis pel fet de participar en les empreses militars de la monarquia o també pels diferents càrrecs que ocupaven en l'administració reial.

Fins aleshores, el castell de Vilademàger havia estat el centre dels seus dominis. Al segle xv, o potser abans i tot, traslladaren la seva residència prop de la Llacuna, en l'anomenat castell o casa del Pujol ("*in domo dez Pujol*", del noble Berenguer Arnau de Cervelló, *militis*, segons s'indica el 1413).¹³⁷ La Llacuna esdevingué, doncs, el centre de la baronia. En el fogatjament de 1496-1497, el baró de la Llacuna consta com a no domiciliat a la vegueria de Montblanc, respecte dels seus vassalls de Pontils i Santa Perpètua, i sí que apareix registrat a la Llacuna (vegueria de Vilafranca).¹³⁸

Al segle xvi els Cervelló canviaren de nom pels de Castre i de Pinós, o sigui, arran del casament de Berenguer Arnau (III) amb Joana de Castre-Pinós,¹³⁹ i això malgrat el grau de parentiu que existia entre ambdós pel fet de ser cosins germans (ja hem vist com la relació entre ambdues cases nobiliàries va precedida per l'anterior matrimoni d'Arnau Guillem, pare de Berenguer Arnau, amb una altra Castre-Pinós), un enllaç que requerí l'obtenció prèvia d'una dispensa papal.

A finals d'aquest segle, la baronia passà als Alagó, barons d'Alfajarín, i després als Montcada, marquesos d'Aitona i, finalment, als Fernández de Còrdova, ducs de Medinaceli, d'aquí, doncs, que una bona part de

135. BC, Pergamins, núm. 11752.

136. Al seu torn, una filla d'aquest Martí Joan (Alemany) es casà, el 1516, amb el fill de Berenguer Arnau III, també dit Martí Joan, que també esdevingué baró de la Llacuna. Hom és del parer que a través de la unió matrimonial de dues branques d'un mateix llinatge hi havia una intencionalitat de concentrar el patrimoni en una època de dificultats; cf. J. MIOUËL, "Els Cervelló, barons de Querol-Montagut...", p. 198.

137. Abans i tot (1408), tenim registrada una anada dels jurats de Santa Perpètua a la Llacuna per parlar amb el senyor, cosa que ja es devia fer en aquesta casa.

138. En aquest cens fiscal hi ha tres Cervelló encapçalant la llista: mossèn Guillem Arnau, mossèn Berenguer Arnau i mossèn Guillem Ramon; cf. J. IGLÉSIES, *El fogatge de 1497*, I, p. 225.

139. "En esta doña Joanna de Castro se acabó la línea directa de la casa de Castro y entró en la de los barones de la Laguna"; AGFCDM, casa Aitona, secc. Castro, "Memorials i arbres genealògics 1596".

l'arxiu patrimonial dels Cervelló (adscriu a la casa d'Aitona) passés a ésser part integrant de l'Arxiu Medinaceli.

—*Canvis en les castlanies*

Durant el segle xv, l'única informació de què disposem sobre l'evolució de les castlanies es refereix a Pontils i a Santa Perpètua.

A Pontils, la situació, en vista del que apareix al capbreu de 1422, era la següent:

Martí Joan de Cervelló, senyor del castell		
Joan de Boixadors, 1r castlà	Berenguer Arnau de Montagut, 2n castlà	
	Lluís de Vilafranca, ¹⁴⁰ 3r castlà	Francesc de Bas, prevere de Santa Coloma, un altre castlà

Així doncs, aquell any trobem quatre castllans, situats en diferents nivells jeràrquics. Alguns d'ells detenien senyories en altres llocs; per exemple, el donzell Joan de Boixadors, a més de ser castlà major de Pontils,¹⁴¹ també s'intitulava senyor del castell de Savallà i de les Piles, cosa que, com ja sabem, provenia de la seva àvia Francesca de Timor. Aquest Joan de Boixadors és el mateix que casà amb una filla de Guerau VIII de Cervelló i germana de Berenguer Arnau II, la primera muller del qual fou, com hem vist, una Boixadors. Atenent aquestes relacions amb els Cervelló i les senyories que ostentaven en altres localitats, no és res d'estrany que ocupessin la primera castllania.¹⁴²

140. Seria l'hereu del donzell Gabriel de Vilafranca, mencionat anteriorment, el qual era castlà de Figuerola. La presa de possessió del feu de Pontils es realitzà el 1389 de mans del donzell Bernat de Montagut.

141. També es documenta com a castlà [major] del castell d'Aguiló; cf. G. CARCELLER, *La baronia de Queralt...*, p. 16.

142. Joan de Boixadors fou el qui s'enfrontà a Francí Desvallés a Ceuta, en els típics duels entre cavallers que proliferaren a l'època; cas magistralment estudiat per M. DE RIQUER, *Caballeros medievales y sus armas*, Madrid, 1999, pp. 45-59. Mantingué després un llarg plet amb Santes Creus per qüestions jurisdiccionals, així com amb la comunitat de preveres de Santa Coloma de Queralt; cf. DD. AA., "Boixadors", dins *Enciclopèdia Catalana*, vol. 5, p. 172.

A mesura que baixem de graó, també davalla la categoria dels individus concernits. Com sabem, els Montagut eren també castllans de Santa Perpètua. El tercer castlà de Pontils, el donzell Lluís de Vilafranca, seria fill o parent del també donzell Gabriel de Vilafranca, esmentat abans a propòsit de la possessió d'un molí, quan reclamava ajuda de Bernat de Montagut, "tal com deu lo senyor del feu ajudar lo feveter". Potser el més sorprenent és la inclusió d'un religiós com a castlà, encara que sigui al capdavant de l'escala jeràrquica. Els Bas, pel que es veu, procedien de Figuerola, lloc situat dins la baronia de Santa Coloma de Queralt.¹⁴³

Tots estaven sotmesos, de forma més directa o indirecta, al senyor alodial del castell: Martí Joan de Cervelló, quan feia poc que n'havia assumit la titularitat jurisdiccional d'aquest lloc.

D'altra banda, les castlanies de Santa Perpètua seguien en possessió de la família Montagut. Devers el 1418, Bernat Ramon de Montagut, donzell, s'intitulava castlà major del castell de Santa Perpètua.¹⁴⁴ Aquest Bernat Ramon devia ser fill de Bernat, així com ho era Berenguer Arnau, el segon castlà de Pontils.¹⁴⁵ El 1448 Elionor de Montagut tenia la cúria i tots els altres béns que foren de Berenguer Arnau, *milite*, per raó del seu dot i esponsalici (en règim d'hipoteca, per tant).

Finalment, ambdues castlanies, la de Pontils i la de Santa Perpètua (més ben dit, la segona castlania de Pontils i probablement les dues de Santa Perpètua) van passar dels Montagut a una altra família, la dels Montsuar, a partir del traspàs que en va fer l'esmentada Elionor, vídua de Berenguer de Montagut, a la seva filla Elisabet, o Isabel, vídua de Dalmau de Montsuar, senyor de Puiggròs.¹⁴⁶

A partir d'aleshores, les relacions entre els castllans i els Cervelló, que potser no van veure amb bons ulls els canvis realitzats al

143. I probablement relacionats amb els Bas afincats a Valls. Francesc de Bas, que al capbreu apareix representat per un Berenguer de Bas, també era senyor del feu de Miralles; AHCV, Capbreu de Pontils (1422-23), fol. 10r.

144. AHAT, Manual de Pontils 12a, s. f.

145. Berenguer Arnau de Montagut, fill de Bernat, donzell, domiciliat a la veueria de Montblanc, s'emancipà dels seus tutors el 1418, a l'edat de divuit anys; ACA, C, reg. 2590, fol. 72r-v.

146. Recordem que Montsuar és el cognom d'una important família lleidatana. Hom coneix especialment la trajectòria política de Manuel de Montsuar, a propòsit de la biografia que li dedicà J. LLADONOSA, *Manuel de Montsuar, president de Catalunya (1410-1491)*, Barcelona, 1962; vegeu també J. J. BUSQUETA, "Manuel de Montsuar en la Catalunya del segle xv", dins J. J. BUSQUETA, M. E. BALASCH, *Manuel de Montsuar, degà de Lleida i president de la Generalitat de Catalunya (societat, política i mecenatge cultural a la Catalunya del segle xv)*, Lleida, 1994, pp. 13-31.

capdavant de les dites castlanies, no van ser gaire bones. El 1447 hi havia plantejat un contenciós per certes demandes que feia la noble Antònia de Cervelló pels feus que aquells detenien.¹⁴⁷ Posteriorment, es parla de l'ocupació de les castlanies de Pontils i de Santa Perpètua pels Cervelló, en la causa sostinguda amb Elionor, vídua d'Honorat de Montsuar, a principis del segle XVI.¹⁴⁸

En definitiva, a la tardor de l'edat mitjana, algunes d'aquestes castlanies ja havien passat a mans d'unes altres famílies, diferents de les que originàriament n'havien estat titulars.

—Drets senyorial

Respecte del valor de les rendes que els Cervelló podien extreure dels llocs de la seva baronia, disposem únicament d'algunes dades referencials: vers 1420, hom estimava les rendes de Pontils (agrers, tasques, censos, quèsties, molins...) en 2.800 sous i les de Santa Perpètua, Rocamora i Selmella en 4.000 sous entre els tres llocs.¹⁴⁹ No es tracta de quanties gaire importants, almenys si es compara amb el muntant de les quèsties percebudes sobre els homes de Vilademàger i de Miralles, que ho era per un total de 4.500 sous.¹⁵⁰

Pel que fa a les quèsties plegades a Santa Perpètua a la dècada de 1440 hi ha consignades algunes pagues realitzades a Antònia de Cervelló (com a receptora, per exemple, de 12 florins i mig per la quèstia de 1441, paga que, sens dubte, devia ser parcial).¹⁵¹ El producte de la quèstia podia ser cedit, en tot o en part, a terceres persones,¹⁵² i això

147. Queixa presentada per Elionor de Montagut al batlle d'Antònia de Cervelló a Santa Perpètua el 10 de setembre de 1447: "Maravellat és de la molt nobla dona Antònia de Cervelló e de son batlle o seu procurador, qui no cesse vexar, oprimir e tribular madona Elienor de Montegut e Ysabell, filla sua, muller de Joan Dalmau de Monsuar, donzell, requerint aquells que li mostren los títols dels feus que possehexen lo loch de Pontils e de Santa Perpètua, los quals no creen tenir per la dita dona Antònia, e no creen ésser tenguts de fer demostració d'això per les raons ja especificades en altra cèdula"; AHAT, Manual de Pontils 12a, full solt. El mateix protest a ACVD, Fons de pergamins, sig. 24-1-17 (A-6).

148. Hom esmenta el noble Jeroni de Cervelló i el seu successor Guillem Ramon de Cervelló; ACA, C, reg. 3865, fols. 35v-36v.

149. AGFCDM, Casa Aitona, secc. Castro, "Compromissos, sentències i concòrdies (1278-1744)", fotograma 122.

150. La dels homes de Vilademàger-la Llacuna era de 150 lliures (3.000 sous), mentre que la dels homes de Miralles era de 75 lliures (1.500 sous).

151. També Joan de Boixadors rebia pagues d'aquestes quèsties, potser per drets que tenia cedits d'Antònia de Cervelló.

152. Del 15 de desembre de 1422 és la següent transacció: Guillem Ramon de Jorba cedia a favor de Ramon d'Argentona, donzell domiciliat a Vallmoll, tots els drets

és el que veurem fer més endavant a propòsit dels tractes realitzats amb els creditors de les universitats de la baronia respecte de la qüestió del terme de Vilademàger.

Quant a Santa Perpètua, coneixem els censos acostumats a pagar a cada senyor pels homes habitants en aquest castell i terme, segons una declaració que data del 1448.

	<i>Forment</i>	<i>Ordi</i>	<i>Civada</i>	<i>Animals</i>
Senyor major	8 q. 8 pu.	30 q.	30 q.	24 gallines
Castlà major	5 q.	-	18 q.	7 gallines
Filla de Berenguer Arnau de Montagut †, <i>milite</i> ¹⁵³	-	-	-	22 gallines / 12 conills

Les 30 quarteres d'ordi satisfetes al senyor major —els Cervelló— ho eren en concepte de guaita.¹⁵⁴ La resta es considerava que eren censos. Com es veu, el còmput sobre el bestiar menut (gallines i conills) és tant o més rellevant que els censos reclamats sobre la producció cerealícola del terme.¹⁵⁵

Així mateix, també s'inclouen els homes de la quadra de Vila-perdius, pel cens que satisfien al monestir de Sant Benet de Bages: 17 quarteres i 8 punyerons, probablement en forment.

És clar que, a més d'aquestes prestacions, realitzades a títol col·lectiu, hi havia una llarga llista de censos percebuts individualment sobre els diferents tipus de béns que hom posseïa dins el terme de cada castell (terres de diversa índole, a més dels albergs), segons la

contra els jurats, prohoms i questiers del castell de Pontils i contra llur universitat, per 5 lliures de les 15 que rebia sobre la qüestia; AHCV, Protocols notarials (1421-1423), fol. 183r-v. En el mateix document es fa referència a la donació efectuada uns anys abans per la noble Elisenda de Cervelló a Francesca, muller de Ponç de Jorba, i mare de Guillem Ramon, sobre el feu de Pontils (26 de febrer de 1413). Com veieu, aquest feu, directament dependent dels Cervelló, no formava part de l'organigrama de castellanies que hem comentat més amunt.

153. Si pel que fa a la senyoria major no hi ha dubte que era de la família Cervelló (aleshores d'Antònia de Cervelló), pel que fa a la castlania major és probable que fos detinguda per Joan de Boixadors, al document etiquetat d'honorable senyor, per tal com ja era castlà major de Pontils. Els Montagut tenien drets menors.

154. També a la baronia de Queralt, la guaita, documentada conjuntament amb una altra exacció anomenada "levanta", satisfeta en espècie, era deguda al senyor eminent; cf. G. CARCELLER, *La baronia de Queralt al segle xv...*, pp. 185-186.

155. La quartera de forment potser es taxava per 10 sous. De les altres espècies de cereal ja no en podem dir res.

informació exhaustiva que es podia extreure a partir d'un estudi a fons del capbreu confeccionat a Pontils el 1422-1423.

A mitjan segle XVI, hom arrendava tots els drets que el senyor baró rebia al terme de la Llacuna, on s'inclouïen censos en diners i en espècie (gallines, conills i perdis) i delmes sobre diversos productes agropecuaris: cereals, verema, safrà, cànem, cols, faves, llana, cabrits...¹⁵⁶ Aquests serien, doncs, els productes contemplats en el delme dels "fruits" mencionat abans (cf. l'apartat "les exaccions senyorials").

Tot plegat dóna una mínima idea de les rendes que es percebien a la senyoria estudiada, i tot i que no constitueix el tema que centra aquest treball, serà convenient de tenir-ho en compte en relació amb altres qüestions que abordarem més endavant.

LA POBLACIÓ DE LA BARONIA

Dins la senyoria, la població apareix concentrada a recer dels castells (fenomen de l'encastellament) o, en algun cas, també de les parròquies o d'altres establiments eclesiàstics, com en el cas de la Llacuna, que s'originà al voltant d'un priorat. Castells i parròquies són, de fet, dos elements interrelacionats que serveixen per refermar el control dels habitants dels respectius termes. També a les quadres constituïdes dins els termes castrals es produí una certa concentració de poblament, per bé que en un grau inferior.

En tot cas, convé establir una jerarquització del poblament de la baronia, començant per diferenciar entre viles i simples llocs: sens dubte, dels diversos nuclis constituïts dins la baronia, els més importants serien la Llacuna, Miralles, Pontils i Santa Perpètua. ¿Es tractava de llocs prou poblats com per a poder etiquetar-los de viles? (òbviamment, el nombre de població no és l'únic factor que cal considerar). Abans, però, de passar a comentar el component demogràfic, seria bo de veure com els coetanis es referien a cada localitat.

Situats al segle XV, l'única vila considerada com a tal era la Llacuna; la resta solen ser tinguts per llocs de castells. Això no obstant, observem una certa indefinició. Per exemple, respecte de Pontils, hom l'esmentava com a vila en el capbreu de 1422-1423; respecte de Santa Perpètua, hom s'hi referia tant com a vila o com a lloc en un procés endegat el 1448. En aquest sentit, sembla que, encara en aquesta època, l'aplicació del terme "vila" o "lloc" no estava del tot fixat.

156. M. VALLS, *Cronologia històrica...*, p. 57-58.

A més, d'acord amb la donació efectuada el 1454 per Arnau Guillem de Cervelló al seu fill i hereu, l'única vila pròpiament dita de la baronia era la Llacuna; la resta no passaven de ser noms referents a llocs o castells.

Efectivament, la Llacuna, com veurem després, anà reunint una sèrie d'elements que marcarien la distinció respecte d'altres localitats de la senyoria. Amb el temps, esdevingué el centre de la baronia, assumint d'alguna manera la capitalitat.

Seguint amb la jerarquia del poblament, hi havia, a banda dels esmentats, altres llocs menors, en alguns casos equivalents a les quadres que ja hem mencionat anteriorment, conformant el rang de simples caserius: Torrebusqueta, Rofes, Valta i Valtanell (dins el terme de Vilademàger); Sant Romà¹⁵⁷ (terme de Miralles); Valldeperes (terme de Pontils); Vilaperdius (terme de Santa Perpètua). El nombre de famílies residents en aquests llocs devia ser molt reduït.

A més, constatem l'existència de nombrosos masos. Sobre la base de la documentació que hem manejat, tenim referenciats els següents (segurament n'hi havia molts més):¹⁵⁸

—(dins el terme de Vilademàger-la Llacuna) mas de Codonyer, mas de les Clotes, mas de Fons, mas de Fontpregona, mas de Valta, mas de Conill, mas Mercader;

—(dins el terme de Miralles) mas d'Osset, mas de Florençola (o Françola),¹⁵⁹ mas Vilar, mas Guitart i mas de Manyaneta,¹⁶⁰ a més del mas d'Estalella;

—(dins el terme de Santa Perpètua) mas d'en Pere del Grau, mas d'en Ferrix, mas d'en Barberà, mas d'en Santgenís, mas d'en Tosquella, mas de Montalegre...;¹⁶¹ adjuntem-hi el mas de n'Espanyol i de l'Alquiarra (?), a la quadra de Vilaperdius.

157. El 1437 trobem un individu, almenys, que es deia Santromà. Hi havia, així mateix, diversos prohoms que portaven aquest cognom i que, òbviament, es relacionen amb el lloc del mateix nom: així, en un capbreu de 1408, la masia de Sant Romà fou declarada per Antoni de Santromà; cf. J. RIBA, "Santa Maria de Miralles", dins J. M. TORRAS RIBÉ (coord.), *Història de l'Anoia*, p. 212).

158. A la veïna baronia de Santa Coloma de Queralt s'han documentat prop d'una trentena de masos; vegeu G. CARCELLER, *La baronia de Queralt al segle xv...*, p. 215.

159. El 1437 hi havia com a mínim dues famílies adscrites al mas de Florençola.

160. Masos citats, entre d'altres, dins la llista publicada per J. RIBA, "Santa Maria de Miralles", pp. 211-212, llevat, però, del mas Codonyer; que nosaltres tenim localitzat dins el terme de Vilademàger.

161. Pels volts de 1413 s'indiquen 9 persones que habitaven als masos del terme, entre les quals figuren, precisament, Berenguer Barberà, Guillem de Santgenís i Guillem Tosquella. A mitjan segle xv, segons es declarava, als masos ja només quedava un sol habitant!

Dins el terme de Pontils trobem indicats un nombre molt més elevat de masos a partir del que trobem anotat al capbreu confeccionat el 1422: mas d'en Daroca, d'en Vedell, d'en Prats, d'en Queralt, d'en Sabater, d'en Querol, d'en Batlle, etc.¹⁶² No tots els masos que apareixen esmentats en aquest capbreu devien estar habitats, malgrat que hom fa constar l'obligació de tenir les masies "afogades" (segons una fórmula que es va repetint al final de cada declaració: "e confessa que ha tenir la masia afogada e amasada e ab sagrament e omenatge de faeltat", o semblantment).

En suma, malgrat l'existència d'alguns nuclis de població, parlem d'una població bastant disseminada. Per descomptat, la majoria dels habitants de la baronia serien pagesos, gent dedicada més que res a l'activitat agrària o ramadera.

La producció agrària seria sobretot cerealícola (amb predomini del forment per sobre de qualsevol altre cereal),¹⁶³ complementat amb el conreu de la vinya i d'altres cultius: farratge, cànem, hortalisses/llegums... i també safrà, un dels productes que majors dividends podia donar als seus cultivadors. D'acord amb el que veiem anotat al mateix capbreu de Pontils, allò que més abunda eren les terres de pa (de cereal), de vegades acompanyades de plantacions de vinyes, a més de farraginals i d'horts que apareixen ubicats a les proximitats del nucli de població.¹⁶⁴

Semblantment a la veïna baronia dels Queralt, la parcel·lació no seria gaire extensa, amb zones de rompuda concentrades i ben localitzades. La resta quedaria disponible per a la pastura del bestiar (preferentment oví i caprí) i l'explotació forestal.

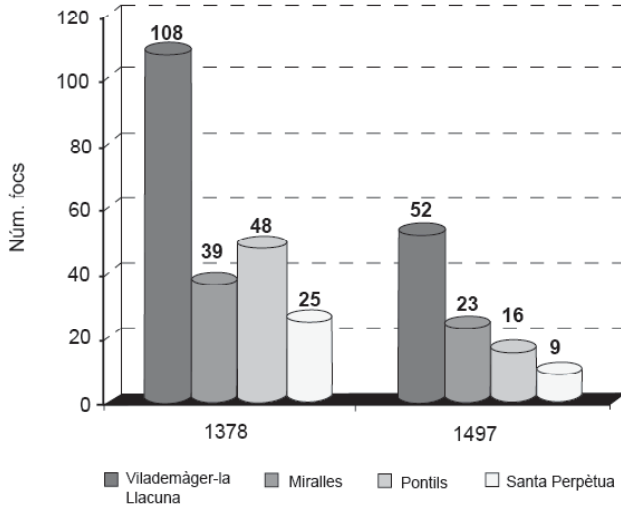
Altrament, per saber quins serien els efectius demogràfics de la senyoria, hem de recórrer als dos fogatjaments de l'època: sobre la base de comparar les dades proporcionades per sengles recomptes realitzats el 1378 i el 1497.

162. Molts d'aquests masos havien canviat de propietari i, per consegüent, també de nom. Observem, d'altra banda, el cas d'algun mas inicialment isolat que hauria passat a integrar-se dins la localitat: "un alberg a Pontils appellat antigament lo mas d'en Rocha" (fol. 4v).

163. Tocant al terme de Santa Perpètua de Gaià, podem calcular, a partir de les quantitats anotades en una estima de blats realitzada el 1403, que prop de la meitat de la producció seria de forment (45%); segueix a molta distància la civada (19%), el mestall (17%) i l'ordi (13%). Altres cereals (espelta, sègol, veces) no passen del 4%.

164. Del cultiu de safrà no s'indica res en aquest capbreu, però és possible que estigués camuflat entre els mateixos horts. D'altra banda, una de les condicions imposades per Ramon Ferrer —rector de Pontils durant el primer quart del segle XIV— sobre els esplets que posseïa l'església era el cobrament anual de 5 sous per quartó de safrà "in tempore saffranos"; AHAT, Protocols de Pontils (1418-1430), s. f.

GRÀFIC 1
La població de la baronia de la Llacuna

El nombre de focs comptabilitzats el 1378 dóna un total de 225 focs, cosa que suposaria una població superior al miler d'habitants (i una densitat de població d'1,5 hab./km²). El terme més poblat era el de Vilademàger (amb més d'un centenar de focs, si als 93 computats hi sumem els 15 que tenia la Llacuna) i duplicava amb escreix la cinquantena que tenia Pontils i la quarantena de Miralles.

Seguint la tònica general, la població experimentà una forta davallada al llarg del segle xv: en el posterior fogatjament de 1497 ja només es comptabilitza un centenar de focs (implica una davallada d'un 55,5% segons les xifres indicades), al mateix temps, però, que es produïa una redistribució demogràfica a la senyoria.

	1378	1497
Vilademàger	93	-
La Llacuna	15	52
Miralles	39	23
Pontils	48	16
Rocamora	5	-
Santa Perpètua de Gaià	25	9
Selmella	-	1
Total de focs	225	101

El principal fet que crida l'atenció en el còmput realitzat a finals del quatre-cents és la primera posició que passa a ocupar la Llacuna correlativament a la "desaparició" de Vilademàger. Les dades dels fogatjaments sembla que indiquen que es produí un procés de reagrupament de la població del terme de Vilademàger a l'entorn d'aquella vila. Justificaria, d'altra banda, el canvi de nomenclatura en la intitució de la baronia, que passà a dir-se de la Llacuna, bo i postergant el nom de l'antic castell.

De fet, a finals del segle xv, la població de la Llacuna superava, ja de bon tros, els altres nuclis de la baronia, que també van veure molt minvat el seu potencial demogràfic (el que menys: Miralles). És clar que no sabem quin percentatge de població vivia realment a cada nucli i quin estaria escampat pels masos de cada terme; sens dubte, paral·lelament a la davallada de la població, també s'hauria produït un abandonament dels masos, que deixarien d'estar "afogats". Fos com fos, l'ascens de la Llacuna es confirma en el posterior fogatjament de 1553, quan els focs d'aquesta vila sobrepassaven els que eren fora vila.¹⁶⁵ Aquest fet, de tota manera, ja es pot documentar des d'almenys el 1460, segons el que veurem més endavant. Tot seguit apuntarem alguns dels trets diferencials d'aquesta localitat.

La Llacuna: centre de la baronia

Com ja hem dit, la Llacuna té l'origen no pas a recer d'un castell, com és el cas d'altres nuclis configurats a la zona, sinó d'un emplaçament apartat del castell de Vilademàger, a l'entorn d'un establiment eclesiàstic o priorat, on hi quedà agregat un hospital, fundat el 1325 (la mateixa època de fundació de l'hospital de Santa Coloma de Queralt), i que aviat tingué annexada l'església de Santa Maria de Natzaret, àlies de l'Hospital, que ocupava part del lloc on s'aixeca l'actual església parroquial.¹⁶⁶

En principi, la situació en un lloc planer era molt més favorable al trànsit d'hommes i de mercaderies. Per la Llacuna es canalitzà l'activitat mercantil de la baronia, de primer mitjançant l'obtenció d'un mercat setmanal, el 1319, i després (1335) mitjançant l'obtenció d'una fira anual. Cap altra localitat de la baronia va rebre aquest tipus de concessió.

165. Hi havia 38 focs a la vila, exclosos dos eclesiàstics, i 31 focs fora vila, a banda de la baronessa; cf. J. IGLÉSIES, *El fogatge de 1553*, I, Barcelona, 1979-1981, pp. 402-403; cf. R. BORI, "La Llacuna", dins J. M. TORRAS RIBÉ (coord.), *Història de l'Anoia*, p. 195.

166. No fou, tanmateix, l'únic hospital existent a la baronia, perquè, segons sembla, també a Santa Perpètua n'hi havia un, documentat del 1447.

S'han conservat ambdós privilegis de concessió: en virtut del primer, que data del 18 de març de 1319, el rei Jaume II atorgà permís al noble Guillem de Cervelló per poder endegar la celebració al lloc de *ça Llacuna* d'un mercat ("forum") els dimarts de cada setmana, que començaria el dimarts següent a la festa de Resurrecció d'aquell mateix any. Com de costum, el rei concedia el seu guiatge o la seva protecció a tothom que acudís a aquest mercat.¹⁶⁷

Setze anys després, amb data del 5 d'abril de 1335, el rei Alfons el Benigne concedia a Guillem de Cervelló, fill de l'esmentat, un altre permís, en aquest cas, per poder celebrar fires anuals, que començarien deu dies abans de la festa de Sant Andreu (30 de novembre), que en seria la cloenda. Aquesta concessió es justificava per l'increment que experimentava aquell lloc i, com abans, l'acompanyava el guiatge reial.¹⁶⁸ D'aquesta manera, la Llacuna passà a integrar-se dins la xarxa firal constituïda per altres localitats de la rodalia que ja havien rebut privilegis de fira de feia més temps o menys: Vilafranca del Penedès, Tàrrrega, Montblanc, Santa Coloma de Queralt, Igualada, Valls...¹⁶⁹

Aquesta activitat devia tenir lloc a l'ampli espai ocupat ara per la plaça major, datada del segle xv. Amb tot, ignorem si aquest mercat, així com la fira, va tenir continuïtat per tot el que resta del període baixmedieval.¹⁷⁰

Durant la segona meitat del segle xiv, de resultes de les diferents conteses bèl·liques i intents d'invasió del Principat, calgué emprendre la reforma de les muralles als principals nuclis de població, i més en aquells llocs, com la Llacuna, on no n'hi havia i era un dels que estaven més exposats que cap altre per tal com era situat en una plana.

167. Entre els testimonis signataris del document figura l'arquebisbe de Tarragona Eiximèn (de Luna); ACA, C, reg. 216, fol. 124v. Una altra còpia d'aquest privilegi es localitza a ADMC, Casa Aitona, secc. Castro, "Reials cèdules, privilegis i mercès (1112-1762)", L 10/1, fotograma 311. La data (15 de les calendes d'abril de l'any del Senyor 1318) correspon a 1319.

168. ACA, C, reg. 489, fol. 116v.

169. La de Santa Coloma de Queralt funcionava des del 1312 (se celebrava durant quinze dies començant per Santa Maria de setembre), la d'Igualada, des del 1330 (per Sant Llorenç, sis dies); i la de Valls, des del 1332 (per la festa de la Santa Creu de setembre, quinze dies). Com Montblanc, Igualada i Valls també van acabar tenint dos períodes firals a la segona meitat del segle xiv; vegeu C. BATLLE, *Fires i mercats: factors de dinamisme econòmic i centres de sociabilitat (segles xi a xv)*, Barcelona, 2004; J. MORELLÓ, "Les fires de Valls", dins DD. AA., *Valls i la seva història, Edat Mitjana: del buit a la plenitud*, Valls, 2006, p. 309 i s.

170. Com a mínim havia de subsistir el mercat, sense el qual difícilment s'haurien pogut recaptar els impostos indirectes autoritzats a la primera meitat del segle xv, segons el que comentarem més endavant.

La Llacuna, justament perquè estava massa apartat del castell de Vilademàger, no tenia cap altra forma de garantir la defensa dels seus habitants que bastint muralles. Les obres, com a molts altres llocs, s'iniciaren cap a la dècada de 1370, bé de conformitat amb l'edictat general de Pere el Cerimoniós o per ordre més directa del senyor. En l'actualitat, les traces d'aquest emmurallament són ben evidents: per fora es pot resseguir una bona part de l'antic perímetre de muralla i transitar per alguns portals d'accés a l'antiga vila closa (se'n conserven tres dels quatre que hi havia, si bé remodelats posteriorment).¹⁷¹ Així i tot, els homes de la Llacuna seguien sent habitants del terme de Vilademàger, i encara a principis del segle xv van haver de contribuir a les reparacions del castell del senyor.

També les altres viles de la baronia haurien hagut de reforçar els seus elements defensius (més endavant parlarem de les talles de murs que es documenten durant la segona meitat del segle xiv a Santa Perpètua), però devia ser un imperatiu menor pel fet de tenir més a prop el castell.

Aquestes muralles, construïdes en una època de davallada poblacional posterior a la Pesta Negra, havien de servir per donar refugi sobretot a la població del terme que vivia en masos, no únicament la població que residia dins el clos de la vila. De fet, sorprèn que a la Llacuna només s'hi registrin, el 1378, 15 focs, enfront del nombre que hom comptabilitzava al terme de Vilademàger, i que sexduplicava els d'aquella vila. Per aquestes dates, Miralles, Pontils o fins i tot Santa Perpètua devien tenir més habitants que la Llacuna, o sigui, en els nuclis pròpiament dits.

El fet és que el 1444, arran d'un acte pel qual es requerí l'assistència dels prohoms de la baronia, es comptabilitza més població al terme de Vilademàger que no pas a la Llacuna: a la vila només vuit prohoms (equivalents a vuit unitats familiars?), als quals es pot afegir un altre que habitava a prop, mentre que hi havia dotze prohoms residents al terme. Un total, doncs, de vint-i-un prohoms que de tota manera devien ser menys dels que realment hi devia haver habitant tant al terme com a la vila.

A finals, però, del segle xv, la Llacuna ja havia pres tot el protagonisme a l'antic terme de Vilademàger. Com ja hem indicat, fins i tot els senyors van passar a fer-hi residència, d'aquí que fos més apropiat de referir-se a ells com a barons, precisament, de la Llacuna. A més, com veurem després, la Llacuna era el lloc on es reunien els

171. Com el portal d'en Garreta, tocant a l'església parroquial, que té esculpit un cérvol, emblema dels Cervelló, a la clau; cf. M. VALLS, *Cronologia històrica...*, pp. 139-140; R. BORI, "La Llacuna", dins J. M. TORRAS RIBÉ (coord.), *Història de l'Anoia*, p. 205.

prohoms del terme de Vilademàger per decidir els seus afers, amb el beneplàcit del batlle del senyor.

D'altra banda, si passem revista a les professions que apareixen indicades en les llistes de prohoms que tenim disponibles, també observem elements diferencials pel que fa al tipus de població que residia a cada lloc de la baronia.

Així, al segle xv, entre la població domiciliada a la Llacuna (o a la rodalia, en tant que eren habitants del terme de Vilademàger)¹⁷² trobem algunes persones relacionades amb oficis menestrals, tant del tèxtil (se n'esmenten alguns relacionats amb els següents oficis: paraire de draps de llana, teixidor, pentinador de llana, sastre) com d'altres rams (ferrer, sabater, picapedrer...) i també del sector terciari: barber, hostaler, carnisser... a més d'algun mercader.¹⁷³ El nombre d'oficis o professions diferenciades és molt més reduït a les altres poblacions de la baronia, almenys pel que fa a Miralles i Pontils, on, de fet, només es detecta la presència d'algun ferrer. Per consegüent, de totes les localitats analitzades, només la Llacuna presenta una població més variada, d'acord amb el prototip d'una vila-mercat.

A part, cal recordar la presència de jueus establerts en aquesta vila. Abans, ja ens hem referit a la concessió atorgada per Joan I que preveia un possible trasllat de vint famílies jueves, com a màxim, als llocs que estaven sota la jurisdicció de Guerau de Cervelló, cosa que no sabem si es portà a cap. En tot cas, el lloc més adient per establir aquestes famílies era a la Llacuna, on, en principi, ja hi havia constituïda una comunitat hebrea. El call, al carrer dels Jueus (actualment del Granell), tenia sinagoga i banys, segons la descripció que en fa un capbreu de 1417.¹⁷⁴ Alguns dels seus pobladors eren prestadors, bé envers els municipis de la baronia, com veurem més endavant, bé envers altres clients, com els castllans.¹⁷⁵ Els jueus devien tenir un

172. Això no obstant, d'alguns individus dels quals es dona a conèixer l'ofici s'indica de forma expressa que eren "de dita vila [de la Llacuna]".

173. Ferrers: [Arnau] Ferrer (1413), Ramon Vilallonga, Antoni Satorra (1431); Antoni Valta (1431, 1437). Picapedrers: Joan Sanahuja (1431). Fusters: Berenguer Vidal (1437). Sabaters: Pere Sanahuja (1413, 1431); Antoni Roig (1431, 1437). Paraires: Berenguer Vella (1413); Francesc Gili (1431, 1459). Teixidors: Berenguer Carbonell, Berenguer Jovenat, Guillem Vidal (1431); Berenguer Vidal, Francesc Valta (1437). Pentinadors: Bernat Torrents (1431). Sastres: Joan de Tagamanent (1459). Mercaders: Pere Almúnia (1431); Antoni Alamany [o del mas Mercader] (1437, 1459). Barbers: Francesc Quintana (1431, 1437, 1460). Hostalers: Pere de Puig (1431). Notaris: Berenguer Oller (1437).

174. M. VALLS, *Cronologia històrica...*, pp. 136-137.

175. Per exemple, Bernat Ramon de Montagut, castlà de Santa Perpètua, obligà les rendes que rebia al castell de Santa Perpètua a compte del préstec que li havia fet Vidal Bonjuà, jueu de la Llacuna, de 27 florins i mig; AHAT, Protocols notariais [Pontils], c. 12b, s. f. (4 d'agost de 1419).

paper important en la dinamització del mercat local, no sols com a prestamistes sinó també com a mercaders o artesans.

* * *

A l'últim, podem referir-nos a les vies de comunicació, que feien de nexa de relació entre l'espai baronial i el marc territorial circumdant. La Llacuna no era gaire distant del camí reial d'Aragó que unia Barcelona i Lleida a través d'Igualada, seguint el curs del riu Anoia. Pel coll de Miralles passava el "camí general" que, davallant de la baronia de la Llacuna, portava cap a Igualada (i Santa Coloma de Montbui).¹⁷⁶

Per l'oest, hom podia anar a cercar el camí reial que unia Igualada amb Montblanc. Durant els segles xv-xvii va ser molt freqüentat un camí transversal que comunicava el monestir de Montserrat amb els de Poblet i Santes Creus, passant per Igualada i Santa Coloma de Queralt.¹⁷⁷ Des d'aquesta vila sortia un altre camí en direcció al Penedès (Vilafranca) que travessava tota la baronia de la Llacuna.¹⁷⁸ Un brancal d'aquest camí passava pel terme de Pontils o, si més no, des d'aquesta localitat també hi havia un camí en direcció a Vilafranca venint de Sant Gallard. I, finalment, per davallar al Camp de Tarragona (Santes Creus, Valls) es devia seguir el congost del riu Gaià (travessant la plana d'Ancosa, si es venia de la banda de Miralles).

Coincidint en part amb les rutes principals, hi havia els diferents camins que connectaven les poblacions situades a l'interior de la baronia (aquests camins constituïen un element més de l'ordenació feudal), a més, és clar, de moltes altres vies secundàries —existents a l'interior de cada terme— que conduïen als diferents masos i partides rurals, o a determinats indrets on hi havia fonts, pous, molins..., segons el que podem observar a través de la microtoponímia que ens brinda el capbreu de Pontils.

En aquest cas, hom pot assajar d'establir una jerarquitització de camins a còpia d'anar destriant aquelles vies que eren considerades

176. El 1422 el fet d'haver trencat aquest camí, a instàncies del noble Berenguer Arnau de Cervelló, comportà que els homes de la baronia no poguessin anar a Igualada a vendre blat; cf. R. BORI, "La Llacuna", dins J. M. TORRAS RIBÉ (coord.), *Història de l'Anoia*, Manresa, 1990-1991, p. 195.

177. J. M. TORRAS RIBÉ, *Camins i viatgers a la comarca de l'Anoia (1494-1834)*, Barcelona, 1991, p. 13.

178. Respecte d'un dels itineraris seguits per Joan II, el 1462: des de Santa Coloma de Queralt anà a Vilafranca del Penedès, passant —se suposa— per la Llacuna, Sant Martí Sarroca i la Granada; cf. SOBREQÜÉS, *La guerra civil catalana...*, I, p. 377. La Llacuna també era lloc de pas dels ramats adquirits pels carnisers de Barcelona al mercat de Verdú.

públiques (o generals) d'altres vies que no tenien reconegut aquest caràcter. Així, des d'aquella localitat trobem sis camins que seguien diverses direccions, com anotem en el següent quadre.

VIES DE COMUNICACIÓ DES DE PONTILS

Camins generals:

Vers la Llacuna:	Via pública (passant per Valdeperes: camí públic)
Vers Santa Coloma de Queralt:	Via pública, camí general/públic (via de Vilafranca a Santa Coloma; camí públic de Vilafranca; camí de Sant Gallard a Vilafranca)
Vers Biure:	Via pública, camí general/públic
Vers Vallespinosa:	Via pública, camí general (camí de Montclar i Vallespinosa)

Altres camins:

Vers Santa Perpètua de Gaià:	Camí
Vers Guialmons:	Via/camí

En suma, les vies de comunicació amb l'exterior serien les que connectaven amb les principals viles de l'entorn: Igualada, Vilafranca, Montblanc, Santa Coloma de Queralt... A aquests llocs s'hi podia acudir perquè eren capital de vegueria (Vilafranca, Montblanc),¹⁷⁹ coincidint amb els dies de mercat o amb la celebració d'alguna fira, on els pagesos de la contrada podien anar a comprar o a vendre, segons el cas.¹⁸⁰ En aquests llocs conflüen, al seu torn, persones d'altres indrets veïnals, amb els quals es podien establir tractes econòmics o d'altra mena. Hom podia cercar-hi, per exemple, persones disposades a comprar censals.

179. Entre el castell de Santa Perpètua i Vilafranca es deia que hi havia una distància de 4 llegües (prop de 27 km), mentre que la distància entre aquell castell i Montblanc es reduïa a 2 llegües i mitja (menys de 17 km). Aquesta era una de les raons esgrimides el 1378 per donar el vistiplau al traspàs d'aquella localitat a la vegueria de Montblanc, segons que ja hem comentat més amunt.

180. Un tipus de transacció era la compra a crèdit de mules. Precisament, G. Carceller ha documentat diverses persones de la Llacuna (Vilademàger), així com també algunes de Pontils, que acudiren a les fires de Santa Coloma de Queralt per comprar mules, durant el període 1437-1440. Així mateix, també documenta dues persones de Vilademàger actuant com a venedors-creditors d'aquests animals; vegeu G. CARCELLER, "Mercat de bestiar...".

ELS MUNICIPIS: FORMA DE FUNCIONAMENT

En el marc baronial que analitzem trobem actuant quatre ens municipals, o sigui: la universitat del castell de Vilademàger (i vila) de la Llacuna; la universitat del castell i terme de Miralles; la universitat del castell i terme de Pontils; i la universitat de Santa Perpètua.

Com veurem, cada una d'aquestes universitats funcionava independentment l'una de l'altra, fins i tot quan gestionaven qüestions concernents a totes. En aquest sentit, no trobem cap organització que pugui tenir parangó amb la d'altres associacions de municipis de l'època, com, per exemple, la Comuna del Camp de Tarragona. En el cas ara estudiat, no hi havia constituïda cap plataforma supracomunitària que s'erigís en interlocutora única envers la senyoria o que pogués representar els municipis de la baronia amb una sola veu de cara a l'exterior.

Dit això, podem passar a veure quina era l'organització interna d'aquests petits municipis, començant per les convocatòries dels respectius consells.

Els consells i juradies

Cada universitat tenia un lloc designat habitualment per a congregar els seus veïns, mitjançant repic de les campanes de l'església i previ pregó realitzat pel saig del batlle de l'indret: la universitat de Vilademàger se solia congregar a l'església de Santa Maria de Natzaret, o sigui, a la capella de l'hospital de la Llacuna, o simplement es diu que es reunien dins l'hospital.¹⁸¹ Els habitants del castell i terme de Miralles ho feien a l'església parroquial de Santa Maria o bé a la capella de Sant Romà. Els de Santa Perpètua es devien reunir a l'església parroquial. En canvi, els de Pontils es congregaven, segons es fa constar el 1431 i el 1437, al lloc dit lo Solà d'en Bas.

Quant al nombre d'assistents a aquestes reunions, podem aportar les informacions de diverses convocatòries, en les quals s'indiquen els noms de tots els que hi van acudir, a continuació de la menció del batlle i dels jurats d'aquell any.

Una primera informació en aquest sentit seria l'aplec que es va fer de tots els prohoms de la baronia per jurar els "capítols del vuitè" el

181. Al segle XVII, el Consell General de la vila encara seguia congregant-se "en la capella de Nra. Sra. de Natzaret del hospital de dita vila"; cf. M. VALLS, *Cronologia històrica*, pp. 150-151.

1413. Un acte tan solemne com aquest comportaria citar tots els veïns de cada terme, i no n'hi podia faltar cap (situacions similars permeten inferir el nombre de veïns que tenia cada lloc).¹⁸² Malauradament, el quadern en qüestió presenta folis bastant o molt escapçats, de manera que resulta força problemàtic poder comptabilitzar tots els prohoms que van ser-hi presents i encara menys de poder-los tenir tots identificats pel nom. Tot i així, podem fer les següents càbales: pel que fa al terme de Vilademàger, hi ha 52 prohoms (d'alguns ens manca saber el nom de pila), però segurament podríem afegir-ne una quinzena si fa no fa. El total d'habitants del terme, incloent-hi també els veïns dependents d'altres senyors,¹⁸³ seria de 75.

En el cas de Miralles, tenim comptabilitzats, a més dels 3 jurats, un mínim de 20 prohoms, però de segur que serien més.

En el cas de Pontils, tenim referenciats encara no una quarantena de noms, als qual s'hi hauria d'afegir prop d'una desena més que signaren a part, i els 4 prohoms de Rocamora, formant potser un total de 53. Aquesta seria la xifra que més correspon a la dada del fogatjament de 1378; en canvi, les dels prohoms de Vilademàger i Miralles estan clarament per sota.

El 1431 tornem a trobar les mateixes universitats convocades (a finals de gener) per tal de nomenar els respectius síndics que havien d'anar a Barcelona per assistir a l'audició dels comptes dels hereus de Pere Gibert: en el cas de Vilademàger hi ha anotats 38 prohoms, a més del prohom que fou escollit com a síndic. Tant en el cas de Miralles com de Pontils, tenim referenciats només 18 prohoms, a més dels síndics. Cal suposar que no tots els veïns acudien a aquests actes. A Pontils, si es compara amb el nombre comptabilitzat el 1413, havien de ser bastants més. Així ho devia entendre el notari Pere Pellicer, que requerí el rector d'aquell lloc per saber "los noms de aquells qui han firmat lo dit sindicat, que axí ho han fet tots los altres castells...". Doncs bé, en la corresponent relació de noms tramesa pel rector, a part dels jurats i del síndic, que havia passat a ser un altre (sindicat datat el 3

182. M. T. Ferrer ha pogut indagar sobre la població present a Flix i altres llocs del senyoriu dels Santcliment a partir, precisament, de les llistes d'habitants que figuren en la venda d'un censal; vegeu M. T. FERRER, "La població d'Alcarràs, Montagut, Sarroca, Llardecans, Flix i la Palma, dominis dels Santcliment, el 1386", *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, XX (2002) específicament pp. 82-93. En aquest mateix sentit podem citar l'estudi d'E. PLOUER, "Aproximació a l'antroponímia valenca del segle XIV", *ibidem*, XVI (1998), pp. 211-236.

183. De Santes Creus, 3 prohoms, i de l'hospital de Sant Joan de Vilafranca, 5 prohoms.

de març de l'any indicat), comptabilitzem 28 prohoms, o sigui, més o menys tots els que ja sortien referenciats abans i deu més que no hi sortien. En tot cas, aquest nombre segueix estant bastant per sota de l'annotat una vintena d'anys abans.

Sis anys després tornem a tenir convocatòries dels respectius consells de cada lloc; com abans, per anar a auditar els comptes d'Andreu Solsona ("*sindicatum pro redditione compotorum Andree Solsona*"). En el cas de Vilademàger-la Llacuna, tenim indicats 49 prohoms, a més, com sempre, del síndic escollit aquesta vegada,¹⁸⁴ del batlle (i del seu saig) i dels jurats: 42 signaren el mateix dia de la constitució del sindicat (15 de desembre de 1437),¹⁸⁵ mentre que 7 prohoms més ho van fer l'endemà.

En la llista corresponent a Miralles trobem referenciats 24 noms, mentre que en l'acte realitzat a Pontils figuren, una vegada més, 18 prohoms. Aquest sindicat va haver de rebre l'autorització de la possessoria del terme, Antònia de Cervelló, d'acord amb els drets que hi tenia, amb les següents paraules:

Los jurats e prohòmens de Pontills e de Rocamora, atenen que la dita senyora en lo dit sindicat fet tansolament en aquest acte d'oïr e diffinir los comptes del vuytè aposa sa auctoritat e decret, que per la dita imposició de decret fet o fahedor en lo dit sindicat no sia fet negun perjudici, derogació a la ypotecha de la sua dot [e] spoli, la qual ha en lo dit castell, ans ara e per tostemps los dits seus drets a la dita senyora romanguen sans, e que los dits jurats e prohòmens non pusquen en res al·legar qui sia perjudici [o] derogació dels drets de la dita senyora.

Aquesta clàusula d'indemnitat es troba afegida al final de la corresponent cèdula del sindicat.

El 1445 es congregaren les universitats de la Llacuna (i terme de Vilademàger) i de Miralles per ratificar certes disposicions en relació amb un benifet. I, així com en el cas de Miralles podem comptabilitzar un nombre similar d'assistents (23 prohoms, a banda dels 3 jurats), en el cas de Vilademàger trobem anotats un nombre força més elevat: una seixantena de prohoms.¹⁸⁶

184. Es dona el cas que el prohom escollit, Pere Almúnia, es trobava aleshores absent de la Llacuna. Com succeeix en altres casos, el síndic era un dels jurats.

185. D'aquests 42, n'hi havia 7 explícitament anotats del lloc (mas) de Torrebussqueta.

186. AHPB, *Vigesimum tertium manuale comune* d'Antoni Vinyes (1444-45), s. f. (17/18.IV.1445).

L'abril del 1459 tornem a trobar una altra convocatòria dels prohoms del terme de Vilademàger, amb l'assistència de només 37 prohoms.¹⁸⁷ En canvi, ja no figuren les altres universitats de la baronia (Miralles, Pontils-Rocamora), tot i que també estaven implicades en el mateix afer. Probablement, l'acte s'hauria protocol·litzat en un altre moment o potser en un altre registre.

Novament, a finals de març de 1460 es convocà la universitat de la vila de la Llacuna, segons s'indica ara, que comptà amb l'assistència de 33 prohoms, dels quals 25 eren habitants ("tots") a la Llacuna i els 8 restants d'altres llocs del terme.¹⁸⁸

Més enllà de les xifres comptabilitzades, observem com a mitjan segle xv la Llacuna comença a posar-se en un primer pla: si abans es congregava la universitat i els singulars del terme del castell de Vilademàger, acte que, això no obstant, es feia a la vila ubicada dins aquest terme, ara la convocada era la universitat de la vila de la Llacuna, al mateix lloc de sempre, com si de cop i volta hom hagués volgut deixar de costat en els formularis el que es deia per tradició per passar a anotar el que es corresponia més amb la realitat: que, dins aquell terme, una bona part de la població residia a la Llacuna, constituït en el centre pròpiament dit de la baronia.

D'ençà aleshores, ja no tenim cap altra llista de convocatòries de les universitats de la baronia. El nombre d'assistents tendí a disminuir, si comparem els 75 prohoms comptabilitzats a Vilademàger el 1413 amb les xifres inferiors a 40 dels volts del 1460. I la davallada també és prou perceptible en els termes dels altres castells de la baronia. Òbviament, tot això, per bé que es tracta de dades a les quals no es pot donar un valor demogràfic gaire estricte, també seria indicatiu d'una disminució de la població al llarg d'aquell període, pel que hem vist reflectit en els fogatjaments de 1378-1496/97.

En aquestes convocatòries no s'inclou mai la universitat de Santa Perpètua de Gaià, talment com si els homes d'aquesta localitat es trobessin al marge de la baronia, tot i que, com Pontils, també s'inclouia en els drets que tenia reservats la noble Antònia de Cervelló (més endavant tindrem ocasió de comentar alguns aspectes relatius al nombre de veïns que habitaven el seu terme pel que fa a la primera meitat del segle xv).

187. Aquesta llista precedeix uns capitols acordats entre el senyor i les universitats de la baronia i els arrendataris del dotzè; AHPB, *Primus liber negotiorum*, s. d. La mateixa llista ha estat localitzada al XXXXI *Manuale Comune* del notari Antoni Vinyes (1458-1459), fols. 96v-97r.

188. Localitzat a la bossa del *Primus liber negotiorum* d'Antoni Vinyes.

Cada universitat de la baronia estava representada per un nombre variable de jurats, que havien de ser escollits cada any d'entre els prohoms locals. A partir de les mateixes convocatòries referenciades més amunt, el compte és: pel que fa a Vilademàger-la Llacuna, generalment 4 jurats;¹⁸⁹ a Miralles, 3;¹⁹⁰ a Pontils, 2;¹⁹¹ i el mateix nombre a Santa Perpètua.¹⁹²

S'han conservat alguns memorials referents a l'actuació dels jurats de Santa Perpètua: de Guillem Roca (1401), de Joan Prim i Guillem Carbonell (1405), de Bartomeu Fonoll (1408), de Guerau Prim (1413)... Sempre a títol individual, es tracta de la "remembrança de rebudes i dates" que presentaven a la fi de la seva gestió.

Així, per exemple, Bartomeu Fonoll, jurat el 1408, féu memòria d'algunes petites quantitats rebudes per raó de la juradia, entre les quals s'inclou la percepció d'un cens sobre un tros de terra i no gaire cosa més.¹⁹³ A més d'això, hom dóna constància dels diferents desplaçaments realitzats a diversos llocs per un o altre motiu, com ara l'anada a la Llacuna amb Guerau Prim (probablement l'altre jurat) per parlar amb el senyor del "fet dels predicadors" (també a aquestes zones del rerepaís arribava l'apostolat dels dominics) i altres desplaçaments realitzats a Igualada, Santa Coloma de Queralt, Sant Gallard (prop de l'anterior vila) i Seguer (dins la parròquia de Santa Perpètua), pels quals va cobrar 2 sous o 18 diners per dia esmerçat, depenent de la major o menor distància. Altres vegades, hi ha anades registrades a Vilafranca del Penedès, Montblanc...; el 1413 es féu un viatge a Balaguer i encara que no s'indiqui el motiu, devia ser per algun afer relacionat amb la

189. Jaume Tosquella de mas Ferrer i un altre jurat no identificat, més probablement Berenguer Quintana i G. Marimon de Rolfes (4 el 1413); Bernat Felip, Ramon Valtanell, P. Conill i P. Santacana (4 el 1431); Guillem Cerdà, P. Conill, Berenguer Granell, P. Almúnia i R. Marimon (5 el 1437); Arnau Busquet, G. Marimon, Berenguer Quintana i Antoni Alamany de les Clotes (4 el 1459); F. Felip, Bernat Santacana, P. Mallendric i Antoni Alamany (4 el 1460).

190. Antoni de Santromà, Berenguer Palau i P. Macip (3 el 1413); R. Claramunt, Bernat Ferrer i Berenguer Espelt (3 el 1431); Bartomeu Martí, Berenguer d'Estalella i Nicolau Claramunt (3 el 1437).

191. Jaume Domingo i Bernat Ponç (2 el 1431); Jaume Domingo i Guerau Cugull (2 el 1437).

192. G. Balcells i P. Domingo (2 el 1447); Arnau Martinet i Antoni Queralt (2 el 1455); G. Vilar i P. Alió (2 el 1456).

193. "Item, rebí d'en P. Ferer per rahó del sensal del tros d'Arbocetes: XXI s." Uns anys abans (1392), els jurats Guillem del Grau i Pere Vedell, "de consilio et voluntate" dels altres pròcers del castell, van vendre a Joan Clarassó aquest tros de terra situat a la indicada partida, afrontant amb el camí que anava a Tarragona, i que havia estat de Bernat Ferrer, pel preu de 250 sous. L'operació va seguida de la venda d'un altre tros de terra i vinya a Clarassó, que també havia estat de Bernat Ferrer, per 50 sous. Ambdues vendes es van fer lliures de cens; AHAT, Manuals [Pontils] 1418-30, s. f.

Corona, coincidint amb el setge imposat sobre aquella ciutat per l'exèrcit reial contra el comte revoltat Jaume d'Urgell (a propòsit potser del *Princeps Namque* convocat pel nou monarca Trastàmara).

Cal tenir en compte, però, que aquests memorials eren fets a títol individual (cada jurat realitzava la seva memòria), i és possible que més d'un cop fos només un de sol qui assumís aquestes funcions de comptabilitat perquè era l'única persona capacitada per fer-ho.

La liquidació de la gestió de cada un dels jurats es duia a terme davant la corresponent comissió integrada per uns altres jurats (els nous escollits) i alguns prohoms, generalment dos. Per exemple, el 1394 els jurats Ramon Cabot i Tomàs de Riudescalles reconegueren a Pere Vedell i Guillem del Grau, jurats de l'any anterior, que havien donat bon compte de l'administració de la juradia, de manera que no quedava res. A aquest acte, que es féu en presència d'altres prohoms, dels quals només dos són esmentats pel nom, també hi participà un jueu de la Llacuna, elegit per Elisenda de Cervelló.¹⁹⁴

Aquesta pràctica de comprovar l'estat de comptes queda reflectida en altres documents que hem pogut localitzar: el gener de 1449 Bernat Domènec donà compte a Guillem Vilar i Jaume Andreu, jurats, i als prohoms Pere Mas i Guillem Roca, d'algunes despeses que havia fet; el mateix dia, Antoni Clarassó, companyó d'aquell altre, reté compte de la seva juradia per algunes altres despeses.¹⁹⁵ En aquest cas, no hi va haver necessitat d'establir el saldo (la diferència entre les despeses i els ingressos), per tal com declaraven no haver rebut res!

Òbviament, davant declaracions com aquestes, cal pensar que el volum de diners manejat per aquests regidors municipals havia de ser molt minso: Joan Prim i Guillem Carbonell, jurats el 1405, consignen un total de rebudes de 269 sous 10 diners (entre les quals hi ha diverses deixes rebudes per l'obra de l'església de Santa Maria), i un total de despeses que podem xifrar en 261 sous 5 diners, de manera que en sortiria un saldo bastant ajustat; en canvi, Guerau Prim, que fou jurat el 1413, anota un total de només 68 sous 1 diner de totes les despeses que havia fet i 160 sous 3 diners pel que fa a les rebudes.¹⁹⁶ Ben mirat, els principals volums manejats en l'àmbit d'aquesta localitat no són els corresponents a la gestió de les juradies sinó de les col·lectes de les quèsties, que pel que sembla eren fiscalitzades a part, segons l'anàlisi que en farem més endavant.

194. AHAT, fons notarial (Pontils) 1418-1430, s. f.

195. AHAT, fons parroquial (Santa Perpètua), c. 2, núm. 6c.

196. *Ibidem*. En tant que es tracta de "memòries de juradia" no s'indica cap saldo.

Recursos fiscals i financers

¿Amb quins mitjans o recursos financers comptaven aquests petits municipis? Pel que fa estrictament a la fiscalitat municipal, podem dir-ne alguna cosa, encara que haguem de limitar la nostra anàlisi a una sola localitat: Santa Perpètua.

Com arreu, per cobrir determinades necessitats comunitàries hi havia el recurs a la talla. La percepció de talles hauria esdevingut força habitual a la segona meitat del segle XIV, en el context d'una intensificació de la pressió fiscal de la Corona per causa dels donatius i altres imperatius. Un document relatiu a l'administració d'una curadoria de Santa Perpètua ("remembrança sie que fa en Johan Batle e en Bernat Ferrer d'açò que han reebut dels béns den Ferrayx, axí com a curadors") ens ho fa palès a l'hora d'exposar les despeses realitzades en successius anys compresos entre 1368-1376:¹⁹⁷ només per a l'any 1368, hom es refereix a la "tayla" que plegava un tal Nadal per raó dels "servents" (per pagar, doncs, la gent tramesa al Pallars en virtut de la convocatòria de l'usatge *Princeps Namque*)¹⁹⁸ com també la talla que es féu "per lo pleyt d'en Martí dez Castel" (citant per separat dos plegadors: en Marc i un tal Solanelles), o una altra talla plegada per n'Eimeric, "per la obra del portal" i encara una altra que es féu "per lo veguer". En suma, durant aquell any es recaptaven o liquidaven almenys quatre talles diferents.

L'any següent (1369), hi ha una referència a la talla del mur, plegada per Bernat Vendrell, i a "altra tayla que feren los pròmens per raó del mur", a més del fogatge que plegava el mateix Eimeric, indicat abans. El 1370 només es fa esment d'una talla, i, una vegada més, "per lo deute d'en Martí dez Castel" (plegador: un tal Constantí). El 1371 s'al·ludeix únicament a la "tayla del comú" que plegava en Fonoll. Amb el parèntesi del 1372, l'any 1373 s'anota la talla que plegava Guillem Artús, sense indicar-ne el motiu. Durant els dos anys següents (1374-1375) de nou figura el pagament del fogatge (recaptador un any en Vedell i l'altre Joan Batlle). A l'últim, el 1376 es parla del "comú" que

197. AHAT, fons notarial (Pontils) 1418-1430, s. f. Malgrat que pertany al fons notarial de Pontils, sembla inqüestionable que es tracta de Santa Perpètua. Probablement, la unió de les castellanies d'ambdós llocs afavorí aquesta barreja de papers notariais.

198. Vegeu M. SÁNCHEZ, "La convocatòria del «usatge» *Princeps namque* en 1368 y sus repercusiones en la ciudad de Barcelona", dins *El temps del Consell de Cent, I: L'emergència del municipi, segles XIII-XIV, Barcelona. Quaderns d'Història*, IV (2001), pp. 79-107; ÍDEM, "«Defensar lo Principat de Cathalunya» pendant la seconde moitié du XIV siècle: du service militaire à l'impôt", dins *L'impôt dans les villes de l'Occident méditerranéen (XIII-XV siècle)*. Colloque tenu à Bercy les 3, 4 et 5 octobre 2001, París, 2005, pp. 83-122.

plegava, en aquest cas, Guillem Ferrer de Riufred. Malauradament, d'aquests comuns no s'indica el motiu de l'exacció, si és que responien a una raó concreta (el mateix vocable suggereix que eren despeses de diversa mena).

En suma, durant un període de nou anys es va tramitar la recaptació de més d'una dotzena de talles per diferents motius, que van des d'afers comunitaris estrictament locals (plets, obres públiques...) fins a prestacions a la Corona (servents, fogatges). Les quantitats satisfetes en cada cas a compte de la curadoria de Santa Perpètua varien considerablement, probablement d'acord amb algun criteri de proporcionalitat que no tenim especificat, oscil·lant entre uns pocs diners i quelcom més de 2 sous. En termes comparatius, i tenint en compte que ens referim a un cas particular, sembla que es pagaria més per la quèstia del senyor (xifrada, en cada cas, en 7, 9, 10 o 12 sous, en xifres rodones), de manera que ni tan sols el cúmul de talles del primer any arriba a superar el muntant del tribut senyorial, amb l'excepció del darrer any (1376), a propòsit de l'indicat comú, a compte del qual la curadoria va haver de satisfer 26 sous.

Així doncs, fa l'efecte que la fiscalitat senyorial (exemplificada en el pagament sobretot de la quèstia) havia de ser bastant més onerosa i que, d'altra banda, per fer front a determinades necessitats sobrevingudes, no hi havia cap més via de finançament que el recurs a la talla. Fem notar, a l'últim, que alguns col·lectors de talles també figuren com a recaptadors de la quèstia senyorial; si més no, el mètode de percepció devia ser semblant.

Tenim localitzada, d'altra banda, una definició de comptes que va ser feta per manament del batlle de Santa Perpètua al recaptador d'una talla imposada el 1391, i el còmput es féu davant dels jurats del lloc (Guillem Artús i Ramon de Vallbona) i síndics (Berenguer Oller, Nadal Clarassó i Joan Prim). Aquesta col·lecta ascendia a 1.871 sous 8 diners, tot i que a això s'hi afegia encara una altra quantitat de rebuda.¹⁹⁹ Hem localitzat el memorial d'aquesta talla, plegada per Andreu Alió de Vila-perdius, on tenim la relació de prop d'una setantenta de contribuents, els quals apareixen taxats per quantitats que oscil·len entre només 6 diners i un màxim de 170 sous (en aquest cas, per la contribució del mas de Santgenís). Com és obvi, hom aplicava una taxa proporcional a cada contribuent en funció de la capacitat econòmica o índex de riquesa que cada un tindria avaluada. Tot suma 1.935 sous 5 diners.²⁰⁰

199. AHAT, fons notarial (Pontils) 1418-1430, s. f.

200. AHAT, fons parroquial (Santa Perpètua), c. 2, núm. 6d.

Amb això es cobriren diverses despeses, entre les quals figuren alguns censals (a Berenguer de Montagut, a la capella de Miralles...).

El volum manejat per les “qüèsties” era major: ho podem comparar amb la que es recaptà just l’any següent, el 1392, el muntant de la qual era de 2.523 sous 4 diners.²⁰¹ I és que la taxació d’aquesta qüèstia hauria estat més elevada que la que s’aplicà a la talla de l’any anterior, cosa que eleva el llistó de cada contribuent en un cert percentatge (el mas de Santgenís, amb 210 sous, representa de nou la quota màxima):

TAULA COMPARATIVA DE CONTRIBUTIONS DELS HOMES DE SANTA PERPÈTUA

<i>Nom del contribuent</i>	<i>Talla 1391</i>	<i>Quèstia 1392</i>
P. Prim	32 s. 7 d.	41 s.
G. Ferrer	35 s. 3 d.	47 s.
Nadal Clarassó	23 s. 8 d.	29 s.
F. de Molins	11 s. 6 d.	28 s.
Berenguer Martí	54 s. 4 d.	72 s.
Marc Gilida	36 s.	44 s.
Nicolau Solà / Scolà	11 s. 6 d.	13 s.
Berenguer Alió	30 s. 6 d.	41 s.
Berenguer Andreu	39 s.	52 s.
A. Desclergue	44 s.	54 s.
En Tomàs / íd. de Riudescalls	22 s. 6 d.	32 s.
G. Vedell	2 s. 10 d.	4 s.
Berenguer Vedell	12 s. 8 d.	26 s.
Na Vanrella	12 s.	17 s.
P. Barberà	15 s. 11 d.	22 s.
Ramon Carbonell	62 s.	83 s.
G. Desclergue	22 s. 6 d.	34 s.
Berenguer Oller	30 s. 4 d.	27 s.
G. Desgrau	33 s. 4 d.	45 s. 7 d.
Jacme Alió	28 s.	35 s.
Berenguer Martí de Capdevila	12 s.	16 s.
Berenguer Granera	51 s. 9 d.	66 s.
G. Fonoll	11 s. 6 d.	13 s.
Joan Batlle	57 s. 5 d.	74 s.
Berenguer Termes	17 s.	17 s.

201. *Ibidem*.

<i>Nom del contribuent</i>	<i>Talla 1391</i>	<i>Quèstia 1392</i>
Na Santjaume	4 s. 6 d.	5 s. 6 d.
G. Satorra	3 s. 6 d.	5 s. 6 d.
Ramonic Carbonell	7 s. 7 d.	11 s.
Lo tros de Rusquet / Ruquet	6 d.	18 d.
G. Artús del mas	45 s. 6 d.	61 s.
Los mas d'en P. Desgrau	6 s. 6 d.	10 s.
Lo mas d'en Ferrux / Ferrix	5 s. 6 d.	8 s.
G. Alió del mas	26 s. 6 d.	35 s.
Berenguer Alió de la curnereda (?)	4 s.	5 s. 6 d.
G. Martí del mas	48 s.	63 s.
Ramon Cabot	70 s.	89 s.
P. Vedell	44 s.	56 s.
Mas d'en Barberà	55 s.	65 s.
Mas d'en Santgenís	170 s.	210 s.
Mas d'en Tosquella	50 s.	62 s.
G. Roca	82 s. 6 d.	115 s.
Ramon de Vallbona	52 s. 6 d.	68 s.
G. Pont	11 s. 6 d.	15 s.
Ramon Roca	34 s. 6 d.	44 s.
Joan Prim	57 s.	76 s.
P. Villar	57 s.	78 s.
A. Roca	17 s. 6 d.	23 s.
Andreu Alió	29 s. 9 d.	48 s.
A. Ferrer	46 s.	58 s.
G. Pedrosa	24 s. 10 d.	34 s.
G. de Vallbona	26 s. 3 d.	36 s.
Berenguer Batlle	102 s.	132 s.
G. Artús	40 s.	55 s.
Bernat de Vallbona	11 s.	20 s.
Bernat Domènech	22 s. 6 d. +9 d. ²⁰²	22 s. 9 d.
Joan Bover	13 s. 6 d.	12 s.
En Guaites	15 d.	2 s.
Fer[rer] Tous	20 d.	2 s.
P. Balcell del coll	6 d.	9 d.
P. Ninoi prevere	9 s.	11 s.
P. Balcells de Pontils	7 s. 6 d.	14 s.
P. Batlle	7 s.	8 s.

202. "Per ço que [ha] senbrat en les terres d'en P. de Valbona."

<i>Nom del contribuent</i>	<i>Talla 1391</i>	<i>Quèstia 1392</i>
La coma dels Bens	18 d.	2 s. 3 d.
Mateu Segura	4 s.	-
G. Desquer	10 s.	-
En Vidal de Rocamora	6 s. 6 d.	8 s.
G. Fonoll de Pontils	4 s. 3 d.	6 s.
Lluc, fill d'en Joan Batlle	2 s.	2 s.
A. Montserrat de Brufaganyes	-	10 s.

El nombre de contribuents és bastant elevat: gairebé una setantena de persones, si bé també s'inclouen alguns forasters (n'hi havia que eren de Pontils i Rocamora), i propietaris dels masos del terme. En tot cas, el nombre de contribuents contrasta amb el baix nombre de focs computats el 1378 en aquesta localitat: només 25!

D'altra banda, el fet que entre les despeses cobertes amb el producte de la col·lecta de 1392 també figurin alguns censals que satisfieia la universitat (una vegada més, a la capella de Miralles i a la dona de Berenguer de Montagut) ens fa sospitar fins a quin punt no es tractaria en realitat d'exaccions mixtes (senyorials/municipals): en aquest sentit, la universitat acompliria un paper d'intermediari pel que fa al pagament d'un tribut senyorial que requeia sobre tota la col·lectivitat, alhora que es mantenia activada una fiscalitat a través de la qual s'obtenien fons per poder afrontar les despeses del municipi.²⁰³

D'una manera o d'una altra, la recaptació de talles (o quèsties) prosseguí al llarg de la següent centúria. El 1415 es revisaren els comptes de Guillem Roca, quèstier de l'any anterior, en presència del batlle i dels jurats i altres prohoms de Santa Perpètua: d'un total de 2.608 sous de talla (*sic*), resultava que aquell havia de tornar a la vila 117 sous 8 diners, un cop descomptades diverses despeses.²⁰⁴ Tenint al davant la llista corresponent a la contribució, observem que no tots els contribuents efectuaren pagaments i entre els que sí que ho van fer la majoria de vegades no s'arriba a cobrir la quota assignada,²⁰⁵ la qual

203. Aquesta interconnexió també sembla que existeix a la veïna baronia de Queralt, on es parla, per exemple, de "totes taylles de qüestions comunes e altres contribucions e càrrechs d'aquella universitat"; cf. G. CARCELLER, *La baronia de Queralt al segle xv...*, p. 175. No obstant això, el punt de vista d'aquest autor resta cenyit a l'estudi del tribut senyorial.

204. AHAT, fons parroquial (Santa Perpètua), c. 2, núm. 6d.

205. Per exemple, Pere Mas només satisféu 11 sous dels 47 que tenia taxats; Guillem Alió té anotades quatre pagues que sumen un total de 64 sous, per sota, però, dels 71 sous de taxa. D'una cinquantena de contribuents, n'hi ha més de vint que teòricament no haurien pagat res.

cosa evidencia certes dificultats en la percepció d'aquests impostos. A més, resulta interessant que algunes de les pagues anotades es fessin en cereal, a partir del producte obtingut de la seva venda.

La satisfacció de talles en espècie devia ser una pràctica bastant corrent. El 1403 es procedí a l'estima del cereal de cada habitant del terme de Santa Perpètua, àdhuc els forasters, d'acord amb els diferents "fors" assignats.²⁰⁶

ESTIMA DELS BLATS A SANTA PERPÈTUA (1403)

<i>Quantitat de cereal (expressada en quarteres)</i>								
<i>Nom</i>	<i>Forment</i>	<i>Mestall</i>	<i>Ordi</i>	<i>Civada</i>	<i>Espelta</i>	<i>Sègol</i>	<i>Veces</i>	<i>Estima</i>
P. F.	8	13	6	10	2	-	-	274 s.
Guerau Prim	7	7	5	-	-	-	-	151 s.
Joan Clarassó	4	27	2	8 pu.	14 pu.	-	-	275 s. 2 d.
Antoni de Molins	16	-	4	15	-	-	-	255 s.
Berenguer Martí	25	11,5	5	16	4,5	-	-	469 s. 6 d.
Marc Gelida	14	-	-	6	6	-	-	200 s.
Nicolau Escolà	-	5	1	-	-	-	-	45 s.
Berenguer Alió	9,5	5	4	2 i 1 mitgera	1,5	-	-	178 s. 6 d.
Berenguer Andreu	12,5	10,5	4	15	-	-	-	304 s.
Antoni del Clergue	11	-	4,5	4,5	-	-	-	155 s.
La Molnera	5	-	-	-	-	-	-	50 s.
en Tomàs de Riudescales	9	2	5	6	-	-	-	161 s.
G. Vedell	1	-	-	-	-	-	-	10 s.
Berenguer Vedell	12	-	5	-	1	-	-	150 s.
Miquel Guda	-	6	3	8,5	-	-	-	105 s. 6 d.
Antoni Gironès	-	5	1	5	-	-	-	80 s.

206. Els següents: forment 10 sous (per quartera), mestall 8 sous i la resta (ordi, civada, espelta, sègol i veces) 5 sous. Per exemple, Guerau Prim declarà tenir set quarteres de forment, set de mestall i cinc d'ordi, la qual cosa, després d'haver aplicat els corresponents fors, dona un total de 151 sous, que és la xifra anotada al capdavant de la seva estima.

<i>Quantitat de cereal (expressada en quarteres)</i>								
<i>Nom</i>	<i>Forment</i>	<i>Mestall</i>	<i>Ordi</i>	<i>Civada</i>	<i>Espelta</i>	<i>Sègol</i>	<i>Veces</i>	<i>Estima</i>
P. Barberà	6	5	4,5	-	-	-	-	122 s. 6 d.
G. Carbonell	41	10	10	13	4	-	-	635 s.
P. Ninoy	-	-	3	-	-	-	-	15 s.
Antoniet del Clergue	5	6,5	3	-	2	-	-	127 s.
Berenguer Martí del Cantó	6	-	-	-	-	-	-	60 s.
Berenguer Termes	6	-	3	-	-	-	-	75 s.
G. del Grau	4	26	1,5	2	-	-	2,5	278 s.
Jaume Alió	-	13	-	2	-	-	-	114 s.
P. Granera	28	-	7,5	24	-	-	-	437 s. 6 d.
Joan Batlle	16	6	9	8	1,5	-	-	300 s. 6 d.
G. Fonoll	3,5	13	5	2	-	-	-	174 s.
Berenguer Artús	18	-	5	0,5	-	-	-	207 s. 6 d.
G. Alió de la Roca	18	4,5	8	5	-	-	-	281 s.
Berenguer Alió de la Curnereda (?)	30	-	2	16,5	-	-	-	392 s. 6 d.
Joan Martí	8	5	1,5	-	-	-	-	127 s. 6 d.
R. Cabot	23	13	25	7	-	2	-	504 s.
P. Vedell	3	-	-	7	-	-	-	65 s.
Berenguer Domingo	22	-	8	20	-	-	-	360 s.
mas del Quer	18	10	-	-	-	-	-	260 s.
G. Tosquella	20	-	10	5	5	-	-	300 s.
G. Roca	18	11	11	7	1	-	-	363 s.
R. de Vallbona	8	27	-	8	-	-	-	336 s.
Joan Prim	25,5	9	10	15	-	-	-	452 s.
P. Vilar	48	-	5	10	-	-	-	555 s.
Berenguer Batlle	25	3,5	2	-	-	-	-	288 s.
Andreu Alió	11	-	-	9	-	-	-	155 s.
A. Ferrer	40	-	4	-	-	-	-	420 s.
en Pedrosa	9	-	-	6	-	-	-	120 s.
G. de Vallbona	3	6	-	-	-	-	-	78 s.
Joan Blanc	20	16	7	18	4	-	-	473 s.

<i>Quantitat de cereal (expressada en quarteres)</i>								
<i>Nom</i>	<i>Forment</i>	<i>Mestall</i>	<i>Ordi</i>	<i>Civada</i>	<i>Espelta</i>	<i>Sègol</i>	<i>Veces</i>	<i>Estima</i>
Bernat de Vallbona	-	-	-	-	-	-	-	(en blanc)
G. Artús	21	-	5	-	-	-	-	235 s.
Forasters								
Bernat Domènec	15	-	-	-	11	-	-	205 s.
Joan Bover	16	-	-	12	3	-	-	235 s.
G. Desquer	12,5	9	-	-	-	-	-	197 s.
Lo vicari (en les terres que té del mas d'en Marc)	8			6	6	-	-	140 s.
G. Fonoll de Pontils	1	-	-	-	-	-	-	10 s.
Pericó Ferrer	-	-	-	-	2	-	-	10 s.

La suma de tot el cereal, a raó de “mitja valia”, estava xifrada en 5.983 sous 10 diners, cosa que equival més o menys a la meitat del que tenim calculat nosaltres (11.971 s. 8 d.). Això suposa un 7,1% en relació amb tota la vàlua de la riquesa “sient e movent” que apareix indicada al mateix quadern (84.257 sous); l'esmentat percentatge ben bé podria equivaler a la taxa d'un catorzè. Així, potser, Marc Gelida, que tenia estimats 200 sous de cereal, havia de pagar, aplicant aquella taxa, 14 sous, una quota que hem de qualificar de moderada, comparada amb el que el mateix individu tenia adjudicat a la talla de 1391 (36 s.) així com a les quèsties de 1392 (44 s.) i 1414 (24 s. 1 d.).

En conclusió, estem davant d'un impost calculat sobre la producció cerealista, a imatge i semblança dels onzens establerts en altres localitats per la mateixa època i dels quals en tornarem a parlar més endavant a propòsit de l'impost començat a recaptar a partir de 1413 a la baronia.

Pel que sembla, la recaptació de talles-quèsties seguiria tenint un funcionament bastant regular encara a mitjan segle xv. El 1451 es féu l'audició de comptes a Guillem Roca de la quèstia que havia plegat l'any 1447, que pujava a 1.804 sous 2 diners, de la qual cosa sortia que havia de tornar a la vila algunes quantitats.²⁰⁷ Així mateix, entre les

207. Que en l'audició de comptes de 1451 era de 91 sous 10 diners, mentre que en una memòria anterior del seu compte, realitzada el 1449, s'indica que la vila havia de cobrar 754 sous 2 diners; AHAT, Fons parroquial [Santa Perpètua], c. 2, núm. 6c.

“dades” anotades per Joan Clarassó per la quèstia que havia plegat el 1440 figuren tant despeses realitzades “a manament dels jurats”, entre les quals s’inclou, per exemple, el salari d’un dels jurats, com també alguns pagaments realitzats a favor d’Antònia de Cervelló i a Joan de Boixadors, en aquest cas com a paga de les 11 lliures que el lloc de Santa Perpètua li feia cada any (per raó també de quèstia?).²⁰⁸ D’alguna manera, el pagament de la quèstia dels senyors quedava subsumida dins aquestes col·lectes que en podríem dir “municipalitzades”; i el fet que es facin servir ambdós termes indistintament, tant quèstia com talla (o talla de la quèstia), seria com a resultat d’aquest mateix procés.

Així mateix, el sistema de taxació aplicat en ambdós casos sembla que era el mateix, o sigui, d’acord amb estimacions prèvies de la riquesa de cada contribuent.²⁰⁹

En suma, el cas de Santa Perpètua exemplificaria el tipus de fiscalitat que devia ser prevalent a la major part dels pobles que configuraven la baronia. En canvi, la recaptació d’impostos indirectes només tenia raó de ser en aquelles localitats on hi havia un mercat funcionant, com sembla que era el cas de la Llacuna, d’acord amb sengles privilegis atorgats a la primera meitat del segle XIV per poder tenir mercat i fira. Com arreu, per poder recaptar aquests impostos indirectes, calia obtenir una llicència de la Corona, on es fixava, entre altres coses, la temporalitat i el destí adjudicat al producte de la seva recaptació. Sobre això, la informació de què disposem és ja del segle següent. Concretament, tenim constància de tres concessions, realitzades, respectivament, en temps de Martí l’Humà i d’Alfons el Magnànim.

La primera data del 15 de març de 1408 i es féu a favor del noble Martí Joan de Cervelló, en atenció als serveis prestats pel seu pare (Berenguer Arnau de Cervelló, conseller i camarlenc del rei Martí) així al regne de Sicília com en altres llocs.²¹⁰ Com a favor dispensat, doncs, als Cervelló, s’atorgà el permís per poder recaptar impositcions o cises dins el terme de Vilademàger durant cinc anys (fins, per tant, el 1412-

208. *Ibidem*, c. 2, núm. 6d.

209. Els elegits a taxar la quèstia de 1414 “talaren e partiren a cascú (...) segons la valia”. Semblantment, de la quèstia de 1440 es diu que havia estat “talada partida a cascú segons valia”. Del 1455, tenim notícia d’algunes desavinences plantejades entre alguns prohoms de Rocamora respecte de les “valies” que havien fet de nou, amb llicència del noble Guerau Alemany de Cervelló (marit de Caterina Beneta), per raó de talles, quèsties i altres càrrecs; AHPB, Manual [Santa Perpètua] 1443-1458, fol. 48v.

210. Òbviament, una altra forma d’“agrair” els serveis prestats fou mitjançant l’assignació de rendes. El 25 d’abril de 1401 el rei Martí concedí a Berenguer Arnau de Cervelló 2.500 florins sobre la meitat dels drets i emoluments de la ciutat i Regne de Mallorca, i així ho féu saber uns dies després als oficials competents; ACA, C, reg. 2266, fol. 11r.

1413), com és habitual en aquests casos, sobre els productes de primera necessitat (pa, vi, carn) i altres mercaderies que poguessin ser objecte de transaccions dins el dit terme, afectant qualsevol persona (privada o estranya) que contractés en aquell lloc. Es donava plena llibertat per poder gestionar aquests impostos com es considerés millor (collir o arrendar), amb possibilitat de poder-la augmentar o disminuir sempre que es volgués. I el més important de tot: el producte d'aquests impostos era destinat a les despeses de reparació i fortificació del castell de Vilademàger.²¹¹ Tot plegat obeïa a un interès merament senyorial.

La segona concessió que tenim documentada fou realitzada deu anys després, en temps d'Alfons el Magnànim, concretament el 30 de juny de 1418: aquesta concessió anava adreçada ara a Berenguer Arnau de Cervelló perquè es poguessin collir impositons a la Llacuna durant deu anys, aplicades igualment sobre els habituals productes alimentaris (pa, vi, carn) i altres mercaderies.²¹² Aquesta concessió es justificava per l'important deute censal amb què estava oprimida aquesta localitat, per tant, aquestes noves impositons foren concedides per pagar els censals (*"in solutionum pensionum et exonerationem censualium et aliorum onerum loci predictis"*).

Un element nou d'aquesta concessió és que es féu *"cum reservatione quinti"*. La reserva del quint implicava l'obligació que el concessionari cedís una cinquena part del producte de la col·lecta a benefici del fisc reial, exigència que s'havia començat a implantar durant el regnat del primer monarca Trastàmara. Del producte d'aquestes impositons, un cop descomptada la cinquena part, hom n'havia de respondre al tresorer del rei cada tres mesos, per comprovar que s'esmerçava en el pagament dels deutes *"et non in alios usus"*.

La tercera concessió data del 22 d'octubre de 1429 (quan l'anterior termini ja havia vençut): Alfons el Magnànim donà llicència de nou a Berenguer Arnau de Cervelló per establir cises, durant deu anys més, sobre els productes bàsics (pa, vi, carn) i altres coses que fossin venudes a la Llacuna. Com abans, aquesta concessió es justificava pel gran nombre de "censos i cargass" amb què estava gravat aquest lloc.²¹³

Així doncs, a la Llacuna, en la trentena d'anys compresos en el període 1408-1439, es van estar collint impositons durant almenys vint-i-cinc anys (1408-1413; 1418-1439). De conformitat amb el destí donat al producte d'aquests impostos, hi ha dues etapes ben diferenciades:

211. ACA, C, reg. 2208, fol. 99v-100r.

212. ACA, C, reg. 2590, fol. 67.

213. ADMC, Casa Aitona, secc. Castro, "Reials cèdules, privilegis i mercès (1112-1762)", L 10/1, fotograma 354 (el document original no és al microfilm).

abans de 1413 encara es donava prioritat a altres qüestions diferents de l'endeutament, just tot el contrari del que s'escau en els anys posteriors, quan la universitat ja estava immersa en el procés encetat arran de la concòrdia d'aquell any, que estudiarem més avall.

De moment, ho ignorem tot sobre els possibles precedents d'aquestes concessions, tant en el període anterior com pel que resta del segle xv. Tampoc no hem trobat cap testimoniatge documental sobre la forma de gestió d'aquests impostos (preus dels arrendaments, compradors, condicions estipulades...), però el fet que no s'hagi conservat cap llibre notarial de la Llacuna ni cap altra documentació de la gestió municipal limita molt la recerca en aquest sentit.

Un aspecte que convé destacar d'aquestes tres concessions és que s'adreçaven únicament als senyors de la baronia, sense la participació, que es faci constar, de la universitat implicada en l'afer: la Llacuna. La concessió d'imposicions era una regalia, de manera que la monarquia era l'única que es considerava competent per poder concedir imposicions a favor dels seus súbdits. No obstant això, a l'època considerada aquí (principis del segle xv), les concessions d'imposicions, quan anaven adreçades a localitats pertanyents a senyories, laïques o eclesiàstiques (fora, per tant, del reialenc), havien de comptar amb la conformitat dels respectius senyors jurisdiccionals. Així de clar s'expressava Martí I tocant a aquesta qüestió:

Jatsia per pròpia regalia e preheminiència nostra pertanga a nós, e no a altri, auctoritat y poder d'otorgar imposicions e vectigals. Emperò, en les viles e lochs que no sien reals pertany als senyors d'aquelles conèixer per justícia si és necessari o expedient exigir e levar aquelles (o) no en les dites lurs viles o lochs, e per consegüent permetre o denegar la dita exacció.²¹⁴

Encara al segle xvii, el Consell General de la Llacuna reconeixia que calia comptar amb la preceptiva autorització dels senyors barons, després que aquests haguessin interposat una demanda judicial contra la universitat i els singulars de la vila per un privilegi obtingut sense el seu consentiment.²¹⁵ La qual cosa també ens informa de la

214. R. FERRERO MICÓ, *La Hacienda municipal de Valencia durante el reinado de Carlos V*, València, 1987, p. 152. Sobre aquesta qüestió, vegeu, pel que fa al Camp de Tarragona, J. MORELLÓ, *Fiscalitat i deute públic en dues viles...*, p. 446 i s.

215. "y per què entengan dits S^{ors} nobles barons ésser axí veritat, que per çò no volien ni entenien en ningun temps valer-sa ni usar de dit privilegi (...) com si mai fos estat concedit"; cf. M. VALLS, *Cronologia històrica...*, pp. 151-152. Respecte del tipus de concessió, el text del mateix document ho deixa prou clar: "privilegi sobre poder imposar imposicions en la dita vila y terme".

continuïtat que hauria tingut la recaptació local d'aquells impostos en època posterior.

La Llacuna, a diferència de les altres universitats de la baronia, va poder fer un ús del producte de les impositcions, establertes sobre les transaccions comercials realitzades a la vila (especialment els dies de mercat), per tal de fer front a l'endeutament censal: ara bé, es tractaria del deute censal que arrossegava la vila, no del que havia contret el conjunt de la baronia. Si més no, la recaptació d'impositcions no queda contemplada en els diferents pactes establerts amb els creditors de la baronia ni en l'administració encomanada a alguns mercaders sobre el pagament del deute censal, de la qual cosa es pot inferir que aquests impostos, tant pel que fa a la seva gestió com a l'ús, restaren funcionant només en aquell àmbit local.

Com veurem aquí, i a causa, doncs, de l'endeutament que afectava totes les universitats de la baronia, també es va haver de recórrer a altres tipus d'impostos directes (sobre la producció agrària), afer en el qual participà la Llacuna juntament amb les altres universitats de la baronia.

Al marge de les fonts fiscals, una altra via d'obtenció d'ingressos fou la utilització de formes de crèdit a curt termini (naturalment, de l'altre, el de llarg termini, ens n'ocuparem més endavant).

Alguns préstecs eren registrats a les corts dels batlles. Si convenia, se'n podien demanar trasllats, com el que es va fer el 1399 a la cort dels batlles d'Igualada respecte d'una obligació i escriptura de terç per la qual els síndics del castell de Vilademàger confessaven deure a Romeu Boldó 50 florins en concepte de préstec.²¹⁶ Els Bauló (o Boldú) de Rubió els trobem posteriorment formant part del col·lectiu de creditors de la baronia.

La documentació notarial consultada ens ofereix altres exemples de préstecs, en aquest cas expressats en forma de deutoris: el 1400 diversos prohoms de la Llacuna, en nom propi i també de la universitat del lloc, reconeixien que devien a un jueu de Santa Coloma de Queralt, Juceff de Bets (o Bees), 700 sous "*causa mutui*", a pagar en una determinada festa. L'any següent, Pere Puig, jurat de la Llacuna de Vilademàger (*sic*), juntament amb dos dels prohoms esmentats abans, actuant de part de la universitat, confessaven que devien al mateix prestamista hebreu 63 lliures, que havien de ser satisfetes (retornades) per Tots Sants.²¹⁷ Així doncs, durant tres anys successius trobem els

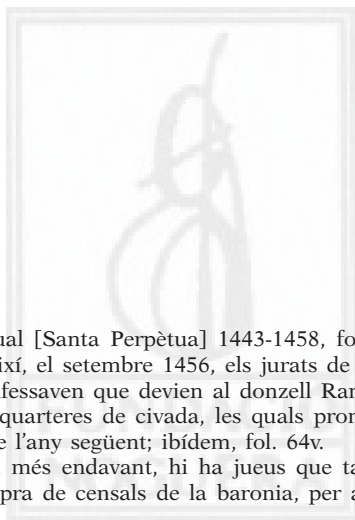
216. Referència inclosa en el capbreu dels censals de la baronia.

217. ACCB, Protocols de Santa Coloma de Queralt (notari Berenguer Gaià), Manual (1400-1401), fols. 25r i 64r.

prohoms d'aquella universitat fent reconeixements relatius a diferents préstecs.

Lògicament, el recurs al préstec també havia de ser emprat, amb més o menys assiduitat, per les altres universitats de la baronia. El març de 1447 els dos jurats de Santa Perpètua, juntament amb un altre prohom, que deia que actuava en nom propi, prometien pagar a un tal Bou, prevere de Rocafort, per la festa de Santa Maria d'agost, 15 florins que li devien "*ratione mutui*".²¹⁸

De tot això s'infereix que, molt avançat el segle xv, el recurs al préstec tradicional no havia estat desbancat completament pel censal. A més, els prestamistes no sols eren jueus —encara actius després dels fets de 1391—, sinó també religiosos dels pobles veïns o altres individus de la contrada.²¹⁹

218. AHPB, Manual [Santa Perpètua] 1443-1458, fol. 26r. En altres casos, no sabem si eren préstecs: així, el setembre 1456, els jurats de torn, de nou acompanyats per un altre prohom, confessaven que devien al donzell Ramon d'Aiguaviva, posseïdor del castell de Seguer, 30 quarteres de civada, les quals prometien pagar-li per la festa de Santa Maria d'agost de l'any següent; *ibídem*, fol. 64v.

219. Com veurem més endavant, hi ha jueus que també van intervenir en algunes operacions de compra de censals de la baronia, per al període anterior al 1391 (any del pogrom).

L'ENDEUTAMENT COL·LECTIU DE LA BARONIA (SEGONA MEITAT DEL SEGLE XIV)

A l'àmbit baronial que estudiem, l'emissió de deute públic, per mitjà de censals i violaris, es comença a documentar a partir de mitjan segle XIV.¹ Gràcies a la conservació d'alguns capbreus o memorials dels censals de la baronia podem fer un seguiment evolutiu d'aquest endeutament al llarg de la segona meitat del segle XIV i fins a principis del XV. Les fonts que utilitzarem són bàsicament de dos tipus, les dues relacionades amb l'activitat del notari Antoni Vinyes:

A. Un capbreu de censals en dues versions: l'un porta per títol "*capibrevium instrumentorum censualium et aliorum creditorum*" (localitzat a la bossa de l'anomenat "llibre de negocis") i es tracta d'un memorial d'aspecte bastant curós sobre els contractes que tenia en dipòsit el notari Antoni Vinyes, referents als censals venuts per les universitats de la baronia de Vilademàger, indicant, per aquest mateix ordre, el comprador, la renda o "annual", el preu i la notaria on es va fer (nom del notari i data del document en qüestió),² a més de la persona a la qual pertanyia aleshores el censal. Hi trobem anotats més d'una setantena de documents, però no tots es refereixen a vendes, ja que també s'hi registren altres documents justificatoris, com ara donacions, traspassos, sentències judicials..., bo i reconeixent en alguns casos que faltava la "carta principal".

A la mateixa bossa trobem un altre memoràndum que conté la mateixa llista d'instruments, si bé per regla general no s'indiquen els muntants de les pensions i sí, en canvi, els síndics que intervingueren en aquelles vendes. Atès que està escrit amb una lletra més cursiva, creiem que podria ser una mena d'esborrany preparatori del capbreu

1. Per tant, no gaire més tard del moment documentat en altres municipis catalans. Pel que fa a les universitats reials, a partir de les emissions de 1343-1344; vegeu M. SÁNCHEZ, "La Corona en los orígenes del endeudamiento censal...", pp. 239-273.

2. Hi ha notaris de Barcelona, Vilafranca del Penedès, Cervera, Tàrraga, Valls, Igualada, Santa Coloma de Queralt... i també de Vilademàger.

pròpiament dit.³ Nosaltres hem buidat aquell altre “capbreu”, però també hem tingut cura d’incorporar totes les informacions addicionals que figuren en aquesta altra versió.

B. Memorial de les cartes restituïdes pels creditors de la baronia (en un quadern localitzat al final del llibre d’èpoques de 1435-1442): s’indica, per regla general, el nom del comprador del censal (i l’actual receptor, almenys en alguns casos, amb anotacions marginals) i la renda contractada, de vegades afegint-hi altres dades, com els noms dels síndics o universitats que hi prengueren part i el preu del censal. En canvi, llevat de quatre casos, no s’indica l’any en què es va fer el contracte. Aquesta mancança pot superar-se en alguns casos a partir de la informació proporcionada pels referits capbreus. De fet, ha estat necessari creuar les informacions obtingudes d’ambdós tipus de fonts.⁴

La principal mancança de les fonts utilitzades és que no indiquen els motius que hi hauria darrere de cada una de les vendes realitzades; per saber-ho, caldria dur a terme una extensa recerca sobre les fonts notariales de diverses localitats implicades d’acord amb la procedència geogràfica de cada creditor a fi d’anar localitzant els diferents contractes ressenyats en aquestes fonts, però els resultats que se n’obtindrien serien bastant limitats.

Sigui com vulgui, ambdues fonts resulten de gran vàlua per poder conèixer el procés d’endeutament censal de la baronia.

Com arreu, aquest endeutament censal va anar *in crescendo* al llarg de la segona meitat del segle XIV, precisament durant el període que la pressió fiscal de la monarquia va assolir més intensitat. Anteriorment, ens hem referit a la proliferació de talles durant aquest període, algunes per pagar fogatges o altres demandes de la Corona, però el recurs a les talles seria insuficient, si a la urgència dels pagaments exigits s’hi afegien encara altres despeses importants...

Certament, tractant-se de sumes importants, no hi havia cap altra fórmula millor que endeutar-se per via del censal, tot i que també es continués utilitzant la via del préstec (o altres formes de manlleu a curt termini). En aquest apartat, gairebé tot el que direm es refereix al crèdit a llarg termini.

D’entrada, és important preguntar-se si la venda de censals fou duta a terme per iniciativa dels municipis o de la senyoria? Coneixem

3. Per força hauria de ser una mica anterior, per tal com encara esmenta el creditor Bertran Nicolau i no els seus hereus.

4. No en va tenir la sospita que tant el memorial de restitucions com el capbreu de censals guarden una relació, en el sentit que l’un hauria estat utilitzat per confegir l’altre.

el següent cas, que és previ a tot el procés d'endeutament que exposarem de seguida: el 1346 els homes i dones de Pontils van haver de fer fermança a Domènec de Montsuar, tutor dels fills de Vicenç de Montsuar, jurisperit difunt de Lleida, per mitjà de la qual es comprometien a respondre de les rendes que els Cervelló tenien assignades sobre els llocs de Pontils, Almenara i Tarassó per la paga d'un violari reconvertit en censal, que s'havia de pagar als Montsuar.⁵ En l'operació intervingueren Guillem de Cervelló, senyor de Pontils, i els seus fills Guerau i Ramon Alemany, aquest com a senyor d'Almenara i de Tarassó, d'aquí que també apareguin involucrats els habitants d'aquests dos llocs.⁶ Concretament, l'assignació realitzada per aquells nobles s'havia fet sobre tots els castells i viles dels tres llocs esmentats, i més concretament sobre els delmes, quèsties i tots altres drets procedents dels esplets i possessions, inclosos els anomenats "diuenges" (dominicatures), però no sols això des del moment que també s'estenia sobre els béns de les universitats d'aquells llocs. I és que, igual com s'observa en altres contrades nobiliàries, els senyors podien obligar els seus vassalls a avalar les seves operacions creditícies.

Sigui com vulgui, el fet és que, abans de 1350, alguns municipis pertanyents a jurisdiccions senyorials estaven sent encarrilats cap a l'endeutament censal pels seus senyors o a propòsit de deutes contrets per aquests.⁷ I aquesta forma d'actuació dels senyors havia de prosseguir en endavant.

Efectivament, en les emissions efectuades al llarg de la segona meitat del segle XIV, els senyors intervingueren en algunes operacions creditícies, juntament amb els síndics d'algunes universitats. Així, podríem referir-nos a sengles vendes de censals realitzades el 1381 i el 1398, en un cas pel procurador del noble Guerau (VIII) de Cervelló i els representants de Vilademàger i de Pontils, i en l'altre cas pel

5. Com podeu recordar, els Montsuar han estat mencionats abans a propòsit de la presa de possessió de les castlanies de Pontils i Santa Perpètua a mitjan segle XV.

6. Ambdós llocs pertanyen al terme d'Agramunt. L'operació, realitzada a l'Espluga de Francolí el 17 de juliol de 1346, està documentada a ACA, C, reg. 2777, fols. 72r-83v.

7. Operacions similars les trobem en relació amb alguns préstecs, com ara el *mutuum* realitzat per Brunissenda, esposa del *Bord de Cervelló* i el seu fill Bertran, senyor de Santa Perpètua, a favor de Berenguer de Bas de Figuerola, de 210 sous, en tant que també apareixen citats alguns prohoms del castell (els Bas han estat citats abans com a detentors d'una de les castlanies de Pontils). Molt més clarivent seria aquest altre *mutuum* en blat realitzat pels susdits senyors i els síndics de la universitat al jurisperit Jaume de Bondia, a qui, a més, es va haver d'empenyorar el lloc de Vilaperdius; AHAT, Manual [Santa Perpètua] 1341-1346, fols. 62v i 67v-68v.

mateix noble i la seva muller Beatriu i el síndic de Vilademàger.⁸ El tàndem senyor-universitat de Vilademàger es registra almenys en tres casos més.

Altres vegades els senyors traspassaren als seus vassalls censals que inicialment havien estat venuts pel seu compte; així, com es declara expressament a propòsit de la renda adquirida pel prevere Pere Palou, “e jacsia lo dit censal no fos venut per la universitat de Vilademàger, però la dita universitat se carregà ab carta pública feta al castell de Miralles”, tal com es reconeixia només dos dies després de la venda, efectuada el 3 de setembre de 1402.⁹

De fet, com es posa de manifest en certs casos, les universitats van ser “obligades” en alguns censals, i això ben bé ens indica que havien estat induïdes a fer emissions que altrament no haurien d’haver fet, si no fos, doncs, per coerció senyorial.¹⁰ En canvi, els possessors de les castlanies, en tant que només eren titulars de la baixa jurisdicció, no sembla que tinguessin aquesta mateixa capacitat d’obligar els habitants dels seus districtes castrals a endeutar-se a compte seu.

Certament, arran de la crisi demogràfica i econòmica del segle XIV i de la consegüent davallada de les rendes, cada vegada fou més difícil per als senyors de poder sostenir l’elevat tren de vida a què estaven acostumats; tothom, qui més qui menys, estava endeutat, però alguns més que altres.¹¹ Si, doncs, les càrregues senyorials tradicionals (com ara les quèsties) a què estaven obligats els habitants de la baronia no eren suficients per cobrir determinades despeses senyorials i calia recórrer a la venda de censals: ¿quina cosa millor, doncs, que descarregar aquestes obligacions creditícies damunt els seus vassalls a còpia d’involucrar totes o una part de les universitats que n’estaven sotmeses? I, així com a altres petits nobles no els quedaria cap més sortida que intentar elevar el llistó de les exigències senyorials (ho hem vist abans a propòsit dels pretesos abusos comesos pels castlans de Santa Perpètua a finals de la dècada de 1380; apartat “Les exaccions senyorials”), els

8. Aquests exemples són extrets del Memorial de restitucions, però també els capbreus ens informen en alguns casos de qui va intervenir en les vendes dels censals de la baronia.

9. Una de les vendes efectuades a favor del mercader barceloní Bertran Nicolau està encapçalada únicament per Berenguer Arnau de Cervelló, sense participació, en principi, de cap de les universitats de la baronia.

10. Així, en ambdós censals venuts a Simon Martorell el 1393 i el 1403, mitjançant intervenció del procurador de mossèn Pere de Cervelló, es diu que estaven “obligades en dits censals” les universitats de Vilademàger, Miralles i Pontils.

11. Sabem que un dels seus parents, Arnau de Cervelló, baró de Vallespinosa, va morir el 1408 carregat de deutes; cf. M. CARBONELL, “Els barons de Vallespinosa”, p. 26.

senyors de jurisdiccions haurien trobat en l'endeutament censal una via prou útil per compensar la davallada d'ingressos.

Tots els nobles, en tant que senyors de jurisdiccions sobre viles i llocs, intentaren, poc o molt, de traspassar el deute censal als seus vassalls, com així s'observa també en l'àmbit del comtat d'Urgell i vescomtat d'Àger.¹² I d'igual manera actuà el senyor de Queralt, a propòsit, per exemple, del censal que vengué el 1391 a Pere Destorrents, escrivà del bisbe de Barcelona, carregat sobre la vila de Santa Coloma i tots els castells i termes de la seva baronia.¹³ El mateix patró de comportament fou seguit pels ciutadans ennoblits com Francesc de Santcliment, que recorregué a la venda de censals amb la garantia dels seus senyorijs.¹⁴

Així doncs, també els Cervelló van vendre censals, arrossegant o fent-ne partícips les universitats dels llocs dependents. Tanmateix, ignorem quines eren les necessitats o urgències que hi havia al darrere d'aquelles emissions conjuntes entre senyoria i municipis. Com ha observat Andreu Galera, diversos llocs del comtat de Cardona van haver de recórrer de comú acord amb el comte al préstec censal per satisfer les seves demandes, d'aquí que el mateix comte o els seus procuradors encapçalin nominalment la venda de censals morts.¹⁵ A partir, però, de la documentació manejada, no tenim cap indicatiu de demandes pecuniàries realitzades pels Cervelló (llevat, és clar, dels ingressos que ja obtenien per les vies ordinàries: quèsties, delmes, censos, etc.).

Arran de la concòrdia signada el 1397, les universitats de la baronia prometeren de no tornar a vendre ni a obligar-se en cap altra

12. "per pagar los censals e violaris e altres càrrechs los quals les dites universitats se han carregat a pagar per lo senyor compte"; Llibre de Privilegis, fol. 2r (agraïm a P. Verdés aquesta informació). En un altre indret de les terres de Lleida, Almenar, hom registra diverses vendes de censals realitzades bé per la universitat sola o bé conjuntament amb el senyor de la localitat; vegeu J. FORNS, *Economia i societat en els regs històrics occidentals catalans: Almenar (Segrià) i la seva àrea (segles XIV-XV)*, Almenar - Abadía de Montserrat, 2004, p. 51.

13. AHPT, Pergamins (Santa Coloma de Queralt), núm. 675. El mateix senyor, Pere de Queralt, féu procura a un apotecari de Santa Coloma perquè pogués vendre censals en nom seu i de les universitats de la baronia, carregant-los sobre les seves propietats senyoriales (ibíd., núm. 680).

14. Censals carregats sobre diversos llocs pertanyents al seu senyorijs; M. T. FERRER MALLOL, "Flix, un port fluvial blader per a Barcelona. La compra de la baronia de Flix i la Palma l'any 1400", *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 23-24 (2002-2003), p. 473. Vegeu també l'exemple del censal venut el 1387 posant com a garantia, no sols els béns dels senyors, sinó també els dels municipis que constituïen el seu patrimoni i els dels seus habitants; ídem, "La població d'Alcarràs...", pp. 75-93.

15. Cf. A. GALERA, "Endeutament i fiscalitat senyorial...", p. 378. El mateix autor parla de les "penúries" que passaven els comtes de Cardona en relació amb l'endeutament de les universitats de la seva demarcació jurisdiccional.

venda de censal o violari “per fets de llur senyor” ni per cap altre deute del senyor de la baronia. Així mateix, Elisenda de Cervelló, en nom propi i del seu fill Berenguer Arnau, prometé a les universitats que no les obligaria a vendre nous censals per afers propis. Ens sembla que aquesta declaració és bastant explícita sobre la manera com s’havia estat generant aquell endeutament censal, almenys en alguns casos. I com és obvi, el pagament de les corresponents pensions era endossat a les universitats, les quals restaven obligades a pagar allò que d’una altra manera hauria d’haver satisfet la senyoria a partir de les rendes que rebia sobre els seus sotmesos, substituint, doncs, la renda tradicional per la renda censal.

Altres censals foren contractats sense intervenció, en principi, de la senyoria, ja que haurien servit per cobrir necessitats pròpies dels municipis (“per fets de les dites universitats”, com s’indica el 1397). Possiblement, aquests municipis s’haurien endeutat més per aquesta via que per l’altra, la qual cosa creiem que no treu importància a la part de responsabilitat que la senyoria tenia, unes vegades més directament, altres vegades potser més indirectament, en tot aquest procés.

D’altra banda, encara que alguns d’aquells deutes s’haguessin contret *motu proprio*, l’actuació dels municipis no era plenament autònoma, en el sentit que també calia comptar amb el permís de la senyoria; si més no, tenim constància d’algunes vendes de censals que es van fer amb el consentiment explícit dels Cervelló.¹⁶

Com veurem més endavant, els senyors intervingueren en els pactes establerts entre les universitats i els creditors i, més en general, van tenir un paper important en els processos que es va seguir a partir d’aleshores. Així, en un moment transcendent, com fou arran de la concòrdia establerta el 1413, la senyoria es va veure obligada a traspasar part de la seva “jurisdicció” als creditors, a més de fer la cessió d’un dels seus tributs: la quèstia que percebia al terme de Vilademàger-la Llacuna.¹⁷ Ho comentarem en el moment oportú.

Una altra qüestió que cal considerar en aquest apartat seria la diversitat de situacions que es donen respecte de les universitats que intervingueren en cada operació d’emissió de deute públic, cosa que també podria derivar de les assignacions realitzades pels senyors a

16. Així, per exemple, en sengles vendes realitzades separatament pels respectius síndics de Pontils i de Miralles, en el primer cas amb el consentiment del noble Guerau de Cervelló i la seva mare Elisenda i, en el segon cas, amb el consentiment de la mateixa Elisenda de Cervelló.

17. Tocant a la utilització d’aquest tribut senyorial en els processos d’endeutament de les universitats reials endegats a la dècada de 1340, podeu veure M. SÁNCHEZ, “La Corona en los orígenes del endeudamiento censal...”, pp. 239-273.

l'hora de comprometre una part dels seus vassalls en les seves operacions creditícies i en funció també de les dependències senyorials de cada moment, en una època que encara era prèvia a la definitiva configuració de la baronia.

El grau de participació de cada universitat de la baronia en l'endeutament col·lectiu va ser desigual; així com algun cop es dóna constància de vendes efectuades per les universitats i singulars de la baronia, implicant d'alguna manera tots els municipis d'aquell territori senyorial, altres vegades només hi prenen part algunes universitats. Podem esmentar els següents casos: el 1375 surt registrada una venda efectuada per dos prohoms del terme i castell de Vilademàger i els síndics del castell de Pontils, a favor de Berenguer Mateu, de Seguer. El mateix any trobem una altra venda realitzada pel síndic de Vilademàger, juntament amb les universitats de Pontils i Miralles, a favor d'un prevere de Vilafranca. En altres casos trobem associats Vilademàger-Pontils, o bé Miralles-Pontils, o encara Vilademàger-Miralles-Pontils. Altres vendes van ser fetes per una sola universitat, fos la de Vilademàger-la Llacuna, la de Miralles o la de Pontils, cadascuna, doncs, pel seu compte. Davant això, cal preguntar-se per què tots aquests censals van quedar consignats al conjunt de la baronia si, ben mirat, haurien de ser considerats com a deute privatiu de cada universitat? I com és que els prohoms d'algunes universitats van estar conformes a carregar-se amb una sèrie de censals en la creació dels quals no havien participat ni havien, per consegüent, d'estar-hi obligats?

Certament, qui redactà el capbreu dels censals de la baronia només hauria volgut fer aplec d'aquelles rendes que d'una manera o altra van passar a formar part de l'endeutament col·lectiu (al marge, doncs, d'altres censals que tingués obligats cada universitat pel seu compte),¹⁸ però alhora també estigué interessat a deixar constància de les diferents universitats que havien participat en algunes vendes i que, per alguna raó que no arribem a copsar, haurien acceptat fer-se càrrec d'aquest endeutament.

També és important destacar que hi ha contractes subscrits juntament amb altres universitats de fora la baronia, però que en el moment de la venda pertanyien als Cervelló: com, per exemple, el censal creat el 1350 a favor de la marmessoria de la muller de Bernat Andreu, on s'esmenten els síndics de les universitats de Vilademàger-la Llacuna, Miralles, Pontils, Valldeperes, Selmella, Rocamora i, així mateix, Foix.

18. El fet és que, com veurem en el cas de Santa Perpètua, hi hagué pensions de censals satisfetes en l'àmbit local al marge del deute censal assignat al conjunt dels pobles de la baronia.

Trobem els representants de Foix (de Torrelles) participant en una altra venda realitzada el 1359, quan encara es devia mantenir la seva vinculació a la senyoria dels Cervelló de Vilademàger. Això no obstant, aquesta universitat ja no surt esmentada en la concòrdia subscrita amb els creditors a finals del segle XIV (més endavant, tornarem a referir-nos a certa qüestió plantejada posteriorment a propòsit d'aquesta localitat). A més, aquesta concòrdia conté una interessant apreciació, quan s'al·ludeix als "creedors qui reeben censals morts sobre les dites universitats o alguna d'aquelles", amb la qual cosa es reconeixia, implícitament, que no totes les vendes de censals havien estat fetes de manera conjunta.

Recapitulant, de la més d'una cinquantena de vendes regestades al memorial, n'hi havia més o menys la meitat en què es compleix una o altra de les observacions fetes fins aquí, fos de censals contrets per només alguna de les universitats de la baronia, fos de vendes realitzades per la senyoria amb la implicació d'algunes universitats. Pel que fa a la resta, no s'indica res en aquest sentit.¹⁹ El memorial no dóna cap referent cronològic de la creació de cada renda. És, doncs, a partir de l'altra font que tenim disponible, el capbreu, que podem establir una cronologia aproximada de l'endeutament dels municipis de la baronia.

Les dades recollides es refereixen a una setantena de vendes realitzades entre 1350-1413.²⁰ A excepció d'una renda mixta (meitat violari, meitat censal) que es registra el 1377, la gran majoria del crèdit que estudiem provenia de la venda de censals, i diem la gran majoria perquè també hi figura algun préstec. Ara bé, aquesta llista, en tant que elaborada al segle XV, ja no podria incloure censals que haguessin estat amortitzats o d'alguna manera cancel·lats abans de 1413. Des d'aquest punt de vista, hi ha un cert risc de percebre una imatge esbiaixada de quina fou l'evolució "real" de l'endeutament, sobretot respecte al període inicial, quan, certament, ens fa l'efecte que el nombre de censals venuts hauria estat major del que podem comptabilitzar a partir de les fonts de referència.

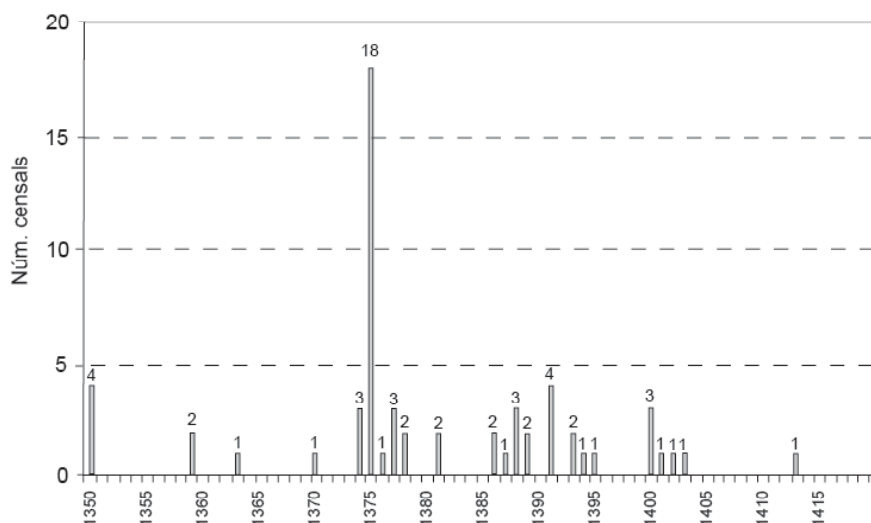
19. Curiosament, es tracta dels primers ítems registrats al memorial, com si el notari hagués volgut anotar en primer lloc els casos no problemàtics, deixant en segon terme els censals que havien estat contrets de diferent manera i que, per això mateix, podien plantejar algun tipus d'interrogant.

20. A títol comparatiu: a Vic, en un període similar (1366-1410) es vengueren 200 censals per un total de poc més de 45.000 lliures; cf. J. M. PASSOLA, "Introducció del censal i del violari en el Vic medieval", *Ausa*, XII/117 (1986), p. 120. La vila de Cervera registra un nombre similar (més de 200), si bé en un període més restringit: entre 1350-1387; cf. P. VERDÉS, "*Per ço que la vila no vage a perdició*"..., p. 309.

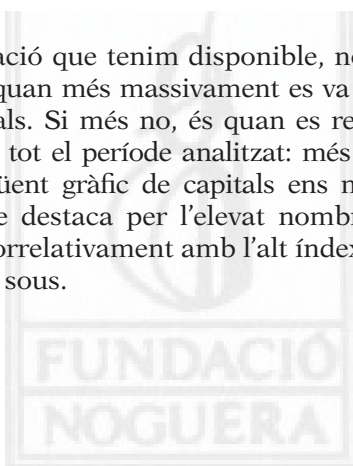
Les primeres dades corresponen a la dècada de 1350: aquest any es registren quatre emissions; la sèrie continua amb dues emissions més el 1359 i ja només una durant la dècada de 1360. Sens dubte, el nombre de rendes contractades al llarg d'aquests anys hauria estat més elevat, però aquí només tenim recollides les "supervivents", les d'aquells censals que encara eren vigents al segle xv.

GRÀFIC 2

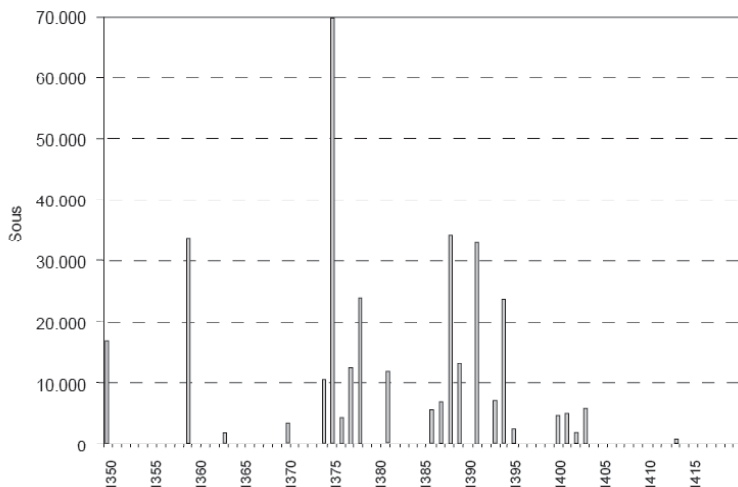
Censals contractats anualment (1350-1413)

Amb la informació que tenim disponible, no hi ha dubte que fou a la dècada de 1370 quan més massivament es va haver de recórrer a la contractació de censals. Si més no, és quan es registra l'índex d'endeutament més elevat de tot el període analitzat: més de 120.000 sous. Tant l'anterior com el següent gràfic de capitals ens mostren un punt àlgid entorn del 1375, que destaca per l'elevat nombre de rendes venudes (divuit aquell any), correlativament amb l'alt índex de capital manllevat, que frega els 70.000 sous.

GRÀFIC 3
Capitals manllevats anualment (1350-1413)

La venda de censals durant el bienni 1374-1375 probablement s'hauria d'associar amb la important carestia de blat que patí el Principat aquests anys (molts altres llocs van haver de recórrer a la venda de censals per fer front a la mala conjuntura), així com també a la demanda del *Princeps Namque* i potser també amb les despeses generades per les obres de fortificació.

Sigui com vulgui, hom arribà a contractar diversos censals en el mateix dia (24 de maig) i en un mateix lloc (Castellserà, localitat de l'Urgell): concretament 6 rendes i el mateix nombre de compradors, habitants del dit lloc, per preus que oscil·laven entre 2.400 i 6.000 sous.²¹ Sembla improbable que hom hagués acudit expressament a aquella localitat urgellenca si no era per realitzar compres de blat *in situ* o a altres pobles de la comarca.

No podem descartar que altres caresties posteriors justificuessin de nou el recurs al censal. Ara bé, la principal causa, i la que justificaria el recurs més assidu al censal al llarg del període contemplat, serien les demandes realitzades a la Corona.²² En aquest aspecte, no creiem

21. Aquestes vendes, signades pel notari Tomàs Marrades, foren escripturades en una gran carta formada per tres pergamins.

22. Si més no, la inclusió d'algun personatge de la cort com a comprador de censals podria tenir a veure amb alguna demanda reial. Com els dos censals adquirits pel tresorer Pere Desvallés el 1378, per un total de 24.000 sous.

que les universitats de la baronia de la Llacuna fossin cap excepció a la regla general. Potser també caldria afegir-hi algunes demandes senyorials (camuflades rere els “fets de lur senyor” a què hem fet al·lusió abans), cosa que no faria altra cosa que agreujar encara més la situació dels homes de la baronia, sotmesos tant al rei com als Cervelló.²³

Un altre aspecte que aquell capbreu permet estudiar són els tipus d'interès pels quals es contractaren aquelles rendes, almenys pel que fa a un cert nombre de casos.

Durant tot aquest període, l'evolució dels fors està en força consonància amb el que sabem d'altres llocs: la majoria de rendes es van contractar al 8,33% i 7,14% (figuren, respectivament, en 25 i 15 contractes del total de fors coneguts), la qual cosa no exclou algunes rendes de tipus més baixos, entre el 5-6,6%. En canvi, a diferència del que s'observa en altres municipis catalans, no hi ha cap renda avaluada al 10%.

DISTRIBUCIÓ DE CENSALS SEGONS EL TIPUS D'INTERÈS (PER DECENNIS)

Interès	1350- 1359	1360- 1369	1370- 1379	1380- 1389	1390- 1399	1400...	Totals*
5%			1			1	2
5,5%					1		1
6,25%				1			1
6,35%							+1
6,6%			1			1	2
6,92%					1		1
7,14%	6		4	3			13+2
7,16%					1	4	5
7,3%			1				1
7,69%				1	1		2
8%			2	1	2		5+1
8,33%			18	3	1	1	23+2
9,09%					1		1

* Afegim als totals altres rendes de les quals no coneixem l'any de la creació. Advertència: alguns dels tipus d'interès que tenim indicats s'han de considerar anòmals, ja que podrien ser el resultat de posteriors reduccions o renegociacions, i no del tipus contractat quan es va vendre.

23. D'altra banda, també els senyors eclesiàstics exigiren, dels seus dependents, prestacions de diversa mena; vegeu el cas de l'arquebisbe i altres senyors eclesiàstics de Tarragona a J. MORELLÓ, “Fiscalitat i poder jurisdiccional: el cas de l'Església de Tarragona (segles XIV-XV)”, *Bulletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, XIV (2003), pp. 43-67.

En definitiva, al llarg de més de seixanta anys (entre 1350 i 1413) s'haurien fet setanta o més emissions de censals, amb relació als quals tindríem implicats seixanta o més censalistes, i s'obtingueren capitals situats entre 550 sous i un màxim de 25.000 sous, amb un predomini dels tipus d'interès mitjanament alts (7,14% i 8,33%) (vegeu annex taula 1). D'acord amb el nombre de crèdits contractats, podem estimar que a la primeria del segle xv s'havien de pagar una setantena de pensions de censals, cosa que resulta bastant equiparable amb el nombre de pensions que havia de satisfer el municipi de Valls a principis del segle xv,²⁴ però bastant per sota de les xifres manejades en altres viles majors, com Cervera i Manresa, on es comptabilitzen al voltant de dues-centes pensions o més.²⁵

ELS COMPRADORS DE CENSALS

Un altre aspecte que cal considerar és tot el referent a la identitat dels compradors d'aquestes rendes i el seu origen geogràfic. Òbviament, la incorporació de censalistes es va fer de manera gradual, fins arribar a ser un nombre de més de seixanta. Alguns, com veurem, esdevingueren titulars de més d'una renda. En la nosta exposició seguirem un ordre cronològic.

Els primers censalistes de la baronia que tenim documentats (1350) eren de Barcelona. Es tracta de quatre censals que reportaren més de 17.000 sous de capital. Hom es pregunta què s'hauria pagat amb aquesta quantitat i si podria guardar relació amb alguna demanda reial?²⁶ Sigui com vulgui, sembla clar que les primeres emissions de certa importància haurien estat contretes a la Ciutat Comtal.²⁷ D'altra banda, també caldria fer notar el predomini de la presència femenina

24. Per la seva banda, Reus satisfieia una seixantena de pensions a mitjan segle xv; cf. J. MORELLÓ, *Fiscalitat i deute públic...*, p. 792 i 799. Curiosament, el nombre de focs comptabilitzats a la vila de Valls —el 1414— era de 228, si fa no fa com els que havien estat computats al conjunt de la baronia de la Llacuna d'ençà el 1378: 225. Però així com Reus pogué suportar bastant bé el pes de la càrrega censal, el municipi vallenc es veié obligat a fer una suspensió de pagaments el 1406, amb tot el que això comportà de trasbals per a la població d'aquesta vila.

25. A Cervera: 209 pensions el 1410 i 195 el 1462; cf. P. VERDÉS, "*Per ço que la vila no vage a perdició*"..., p. 244 i 249. A Manresa: 249 pensions el 1415 i al voltant de 230 pensions poc després (1417-18); cf. M. TORRAS, "El deute públic a la ciutat de Manresa", p. 175.

26. Recordem, però, que les Corts de Perpinyà es van iniciar el setembre d'aquell any, i els censals en qüestió es van vendre a mitjan juny.

27. Altres municipis catalans seguiren la mateixa pauta de contractar les seves primeres rendes a la Ciutat Comtal, com succeí a Manresa pel que fa a la dècada de 1340: vegeu M. TORRAS, "El deute públic a la ciutat de Manresa...", p. 179.

en les titularitats d'aquestes primeres emissions: es tracta de la muller d'Andreu Marquès, la de Francesc Burguès i la de Domingo Mateu, mentre que el notari Pere Ullastrell actuava com a marmessor de la muller de Bernat Andreu. I, pel que es veu, només una era vídua: la de Domingo Mateu. Ignorem, d'altra banda, les professions dels marits;²⁸ alguns, però, participaven en les institucions de govern de Barcelona.²⁹

A partir d'aquella data, s'incorporaren altres censalistes barcelonins, com Constança, muller del notari Ferrer de Conamina (1377), a la qual li fou venuda una renda mixta, en vida, pel que fa al violari, d'ella i del seu fill Bernadó.³⁰ Altres censalistes de la Ciutat Comtal foren Pere Desvalls, tresorer del rei (1378); Pere Traver, d'ofici perpunter (1381); Simon Martorell, argenter (1393; 1403); i, sobretot, Bertran Nicolau (1381, 1388, 1391, 1394), la professió del qual, encara que no s'indiqui, era la de mercader. D'ell s'hauria arribat a manllevar un total de 74.700 sous, una xifra situada molt per sobre de l'aconseguida per cap altre creditor d'entre tots els que tenim documentats. N'haurem de parlar més endavant bastant *in extenso*, per tal com esdevingué el principal creditor de la baronia.³¹

Com veiem, entre els components d'aquest grup seguim trobant moltes dones (en principi vídues) i persones d'una determinada extracció professional, per l'esment d'alguns notaris, funcionaris reials, mercaders i gent d'oficis bastant dispars, però tots ells representatius dels principals grups de la societat urbana.

El grup dels censalistes barcelonins, encara que no fos gaire nombrós, començà a tenir un pes específic, amb el qual s'havia de tractar en primera instància. No en va, a finals del segle XIV, hom feia distinció entre dos grups de creditors: els de la ciutat de Barcelona i la resta, que eren de fora Barcelona.³² Entre els censalistes d'altres procedències

28. D'entre els compradors barcelonins anotats per M. SÁNCHEZ, "La Corona en los orígenes del endeudamiento censal...", figura un representant de la família Andreu, de nom Berenguer, de professió mercader.

29. Andreu Marquès formà part del Consell de Cent i de Vint-i-cinc durant els anys cinquanta i fins almenys el 1360; igual o més intensa activitat política sembla haver tingut el seu coetani Francesc Burguès; vegeu C. BATLLE *et alii*, *El "Llibre del Consell" de la ciutat de Barcelona. Segle XIV: les eleccions municipals*, Barcelona, 2007.

30. Sondejant el fons de pergamins de l'ACVD trobem aquest Ferrer de Conamina actuant com a notari en set instruments compresos entre 1334-1354 i un altre, que no sabem si atribuir al mateix individu, del 1379.

31. A la nòmina de mercaders podem afegir-hi Francesc Clapers, que adquirí 300 sous dels 400 sous censals que hom vengué a la vídua de Domingo Mateu, al mateix for (Memorial de restitucions).

32. "creedors qui són en Barchinona / altres creedors qui són fora Barchinona"; "creedors axí dins la dita ciutat de Barchinona com de fora la dita ciutat" (concordia de 1397).

trobem persones de Vilafranca del Penedès, Cervera, Tàrrrega, Valls i Santa Coloma de Queralt; i d'altres llocs menors localitzats a la Segarra (Estaràs, Guàrdia Lada, Vilagrasseta), l'Urgell (Castellserà, Castelnou?) o a la veïna Baixa Segarra (Sant Gallard), i sobretot a la comarca de l'Anoia (Jorba, Orpí, Tous, Torre de Claramunt i Vilanova del Camí, dins el terme de Claramunt), a més del Penedès (Bonastre, Sant Pere de Riudebitlles).³³

De fet, no sempre devia caldre desplaçar-se fora de la baronia per trobar possibles compradors, des del moment que també trobem alguns censalistes de la Llacuna i de Miralles, o també de Seguer.³⁴ Ara bé, el nombre de censalistes pertanyents als pobles de la baronia era minoritari en comparació amb tots els altres.

Naturalment, respecte dels censalistes domiciliats als llocs més petits, calgué recórrer a notaries de les localitats més properes. Hom veu intervenir diferents notaris de Barcelona, Vilafranca del Penedès, Cervera, Igualada, Santa Coloma de Queralt, Valls, Tàrrrega i Jorba, a més dels propis de la baronia: de Vilademàger, concretament.³⁵ Si més no, les cartes dels censals van restar en poder de notaris vinculats a alguna d'aquestes places. Això no significa que tots aquests contractes es localitzin a la seu de la mateixa notaria perquè, almenys en alguns casos, el notari va haver de desplaçar-se a la baronia per fer l'escriptura.³⁶ Sovint seria molt més pràctic de fer-ho d'aquesta manera.

33. Alguns d'aquests llocs també són mencionats com a castells. Tractant-se de petites localitats, n'hi devia haver poques que poguessin ser considerades d'una altra manera, excepte quan es parla del lloc o vila de Jorba.

34. Aquest lloc pertanyia a la parròquia de Santa Perpètua de Gaià; castell senyorejat, com altres de la zona, per la família Montagut, abans de passar a mans dels Aiguaviva.

35. De Barcelona: Antoni Agustí (1387, 1391, 1394), Guillem Andreu (1377), Berenguer Badorc (1350, 1378), Antoni Bellver (1377), Arnau Sailles o Cesilles (1393), Arnau Lledó (1381), Pere Pellicer (1403), Antoni Sapllana (1381) (noteu la inclusió en aquesta llista de qui es convertí en el primer notari que s'ocupà dels afers de la baronia). De Cervera: Andreu d'Ardèvol (1375), Antoni de Rubió (1389), Jaume Sabater (1391), Francesc Sastre (1389). D'Igualada: Bernat Canaletes (1375, 1399), Francesc Rovires (1400, 1401, 1413), Huguet de Serrallonga (1387). De Jorba: Antoni Nanina (1359, 1375). De Santa Coloma de Queralt: Bernat Carbonell (1359, 1376), Jaume de Cortadelles (1388), Bernat de Muntanyola (1370, 1374, 1375). De Valls: Pere Domènec (1373), Guillem del Mas (1376). De Vilafranca del Penedès: Berenguer Alegret (1375), Joan de Cabrenys (1388, 1391), Francesc Gabiol (1374, 1399), Berenguer Mata (1363). De Vilademàger: Arnau Canyera (1374), Berenguer Sarroca (1386, 1391, 1393). Hi ha més notaris referenciats, però dels quals no sabem la localització geogràfica o bé són posteriors al 1413.

36. Per exemple, la carta del censal que comprà el prevere Pere Mirat es va fer a la Llacuna, on residia, malgrat ésser escripturat pel notari vilafranquí Berenguer Mata. La carta escripturada pel notari igualadí Francesc Rovires, respecte del censal venut a Pere Martí, de la Torre de Claramunt, es va fer al mas de n'Albareda, que era terme del castell de Montbui.

Abans hem esmentat les professions dels censalistes barcelonins. Entre els no barcelonins trobem alguns nobles. El principal de tots era el mateix senyor, Berenguer Arnau de Cervelló. En principi, no té res d'estrany que els senyors haguessin passat a ser creditors de les universitats de la baronia, a pesar o al marge de la seva part de responsabilitat en el procés d'endeutament. Abans de res, passem a veure quines rendes estaven vinculades als Cervelló:

	<i>Data de creació</i>	<i>Comprador originari</i>	<i>Preu</i>	<i>Pensió</i>	<i>Interès</i>
a.	27.I.1378	Pere Desvalls, tresorer del rei	12.000 s.	1.000 s.	8,33%
b.	25.VI.1381	Pere Traver, perpunter, de Barcelona ³⁷	4.800 s.	400 s.	8,33%
c.	[2.III.1392 sentència judicial] ³⁸	Berenguer Arnau de Cervelló	6.250 s.	500 s.	8%
			23.050 s.	1.900 s.	

Dels tres censals indicats, només un hauria estat venut directament al noble Cervelló; respecte dels altres dos (a, b), sabem a favor de qui foren creats, però no quan foren traspassats als senyors de la baronia.

Segons aquestes dades, el volum de deute (1.152,5 lliures) seria bastant important, almenys comparat amb els deutes contrets amb altres censalistes. Això no obstant, és molt probable que els Cervelló haguessin acaparat més rendes; d'acord amb les dades que tenim disponibles d'època posterior, devers el 1413 el volum del seu crèdit podia situar-se per damunt de les 2.500 lliures.

També el noble Pere de Cervelló (possiblement el germà de Gue-rau VIII i Berenguer Arnau II) tingué establerts lligams crediticis amb la baronia, com així es posa de manifest a propòsit dels censals adquirits el 1393 i el 1403 pel barceloní Simon Martorell.³⁹

En canvi, cal fer notar la no-inclusió de cap membre de les famí-lies castlanes posseïdores de castells o de feus dins la mateixa baronia,

37. Segons el Memorial de restitucions, aquest censal fou comprat després per Pere Marquet. Per tant, el noble Cervelló l'hauria adquirit d'aquest altre prohóm barceloní.

38. "Carta de sentència de condempnació feta en la cort del degà de Penedès per raó de la venda de censal, lo qual per dita universitat [no indica quina] fou venut al dit noble [Berenguer Arnau de Cervelló]."

39. Segons es declara al capbreu, ambdós censals "davallaven" d'aquells 2.000 sous de censal mort que el dit noble rebia sobre la baronia.

almenys pel que concerneix als Montagut, Boixadors, Montoliu... Així doncs, i a diferència dels senyors principals, aquests altres s'haurien mantingut ben bé al marge de l'endeutament de les universitats de la baronia.

A més dels Cervelló, també trobem alguns altres individus de la petita noblesa, com Jaume Sacelada, donzell resident a la vila de Valls.⁴⁰ S'hi vinculen dos censals contractats el mateix dia de 1359 pel mateix preu i for, però amb intervenció de dos notaris diferents: l'un de Jorba i l'altre de Santa Coloma de Queralt. Ambdós censals van seguir una trajectòria diferent pel que fa als titulars. Una part del segon, per exemple, va passar, al cap d'uns anys, a mans de dos prohoms valencs: Guillem de Bas i Arnau Safortesa. El 1376, els tudors de Guillemonet de Bas, de Figuerola, llogaret proper a Santa Coloma de Queralt (no confondre amb la població del mateix nom situada al Camp de Tarragona), traspasaren una altra part a Maria, vídua de Jaume d'Oluja, de Conesa. Els Oluja de Conesa, així com els Safortesa de Valls, encara els trobem com a censalistes ben avançat el segle xv, però, evidentment, no van ser els únics que recolliren l'herència dels censals contractats amb aquell donzell.

En el grup de no barcelonins també tenim referència a alguns notaris: com ara Francesc Sartre, de Cervera,⁴¹ i Alamanda, que era muller del notari Bernat Muntanyola, de Santa Coloma de Queralt, ell mateix interventor en les escriptures d'alguns contractes realitzats en aquesta localitat amb altres censalistes.

També hi fan acta de presència alguns mercaders, com Bernat Reixac, de Tàrrrega; Bernat Comí, de Santa Coloma de Queralt —com a tudor, però, d'un menor d'edat—; i Bartomeu Tàrrrega, que formaria part dels censalistes de Vilafranca del Penedès. Com veurem més endavant, els Tàrrrega eren una important família mercantil, que actuava al Penedès i a Barcelona.

En aquesta llista no hi manquen algunes persones representatives de la menestralia, concretament d'oficis del ram del tèxtil: un sastre de Santa Coloma de Queralt i un teixidor de Vilafranca del Penedès.

40. Era membre del grup de cavallers domiciliats o amb patrimoni a Valls, que trobem exercint de batlle dels senyors eclesiàstics de l'esmentada vila (arquebisbe i paborde de Tarragona) a la dècada de 1360. La dona de Jaume Sacelada apareix inscrita a les estimes vallenques de 1378 i en la declaració de béns contributius s'inclou la valoració de la seva riquesa rendal en 43 sous i escaig de "censals ab lou"; cf. J. MORELLÓ, "Les estimes de Valls de 1378: repartició de la riquesa i sistema contributiu", *Historia et Documenta*, 7 (2003), p. 59.

41. De Francesc Sastre, notari de Cervera, s'han conservat tres llibres compresos entre 1353-1356. Aquest mateix notari intervingué en el contracte del censal venut el mateix any (1389) als marmessors de Berenguer de Castelltort, de la mateixa població.

Figuren, d'altra banda, algunes marmessories, com la de Berenguer de Castelltort, mercader de Cervera (i ciutadà de Barcelona) fundador en aquesta vila de dos beneficis a l'església i hospital,⁴² i la d'Arnau Baget, fundador d'un benefici a l'església de Calaf. Com veurem suara mateix, els censals d'aquestes dues marmessories tenien adjudicades quantitats força importants.

Així mateix, hi apareixen religiosos, sobretot preveres i alguns rectors de parròquies, com Guillem Carbonell, que ho era de Guàrdia Lada, o Arnau Gassull, que ho era d'Orpí. Pel que sabem, el primer adquirir la renda com a persona laica, la qual cosa significa que podia ser transmesa a altres persones de la seva parentela, com així sabem que succeí. La condició de persona laica també sembla sobreentesa en el cas del segon i d'alguns altres.⁴³ En altres casos, es tracta de rendes vinculades a beneficis eclesiàstics: el 1354, Bernat de Santromà, rector de Miralles, comprà un censal a compte del benefici instituït a l'església del lloc (l'anomenat benifet de Sant Macari). Posteriorment, cal afegir-hi els beneficis vinculats als esmentats Arnau Baget, de Calaf, i Berenguer de Castelltort, de Cervera (censals de 1375 i 1389), així com el benefici de la Santa Creu instituït pel prevere Francesc de Plegamans a l'església d'Anglesola (censal de 1377).⁴⁴ Com veurem més endavant el nombre de beneficis anà en augment. En canvi, cal fer notar la no-incorporació de cap institució religiosa (monestirs o convents), ni tampoc de cap comunitat de preveres. Tot això contrasta amb la situació que trobarem configurada a la primera meitat del segle xv.

Anteriorment, hem parlat dels préstecs manllevats a jueus. Tocant a la compra de censals, també podem assenyalar la inclusió d'alguns jueus, com seria el cas de Regina, muller de Salamó Samuel Atzarell, de Santa Coloma de Queralt, actuant com a tudriu del seu fill Bondio, i Mair Domingo, de la mateixa localitat, a més de Vidal Bonjuà, aquest de la Llacuna, on, com ja sabem, hi havia una comunitat jueva més petita. Les relacions entre ambdues comunitats, la de la Llacuna i la

42. Aquest destacat mercader cerverí establert a la Ciutat Comtal va morir el 1389 destinant part de la seva fortuna a la creació d'un hospital: vegeu F. X. RIVERA, "Testament de Berenguer de Castelltort, mercader ciutadà de Barcelona, fundador de l'Hospital que porta el seu nom", *Miscel·lània cerverina*, 13 (1999), pp. 183-213.

43. Tant pel que fa al censal adquirit per Arnau Gassull, rector d'Orpí, el 1393, com pel que fa també al que havia adquirit el prevere Bernat Gener el 1374, es fa referència explícita a "els seus" (familiars). El prevere Pere Palou de Tous comprà el seu censal de 1402 com a laic.

44. Cal diferenciar els instituteuts de beneficis, fossin laics o religiosos, dels qui adquiriren censals en tant que preveres beneficiaris de beneficis preexistents, com seria el cas d'Huguet d'Anglesola, beneficiat de la capella del Sant Esperit (censal de 1395).

més important de Santa Coloma, devien ser molt estretes; que alguns d'ells volguessin participar també del mercat del censal no té res d'estrany, malgrat que es tracti, en els casos estudiats, de quantitats poc importants, parangonables en certa manera amb els cabals invertits en l'àmbit del crèdit a curt termini.

El censal que adquirí Vidal Bonjuà data del 1391, l'any del pogrom que deixà anorreades moltes de les jueries del Principat. Ignorem en quina mesura les turbulències d'aquells fets afectaren la comunitat hebrea de la Llacuna, però la situació potser no hauria estat gaire diferent de la viscuda a Santa Coloma de Queralt.⁴⁵ No sabem si d'ençà d'aleshores l'al·ludit Bonjuà va poder continuar cobrant la seva pensió de censal, ja que no tornem a tenir esment de cap més jueu, atès que la titularitat d'aquests censals va passar a les mans de cristians, o bé de conversos.⁴⁶

Entre els diferents compradors dels censals de la baronia n'hi ha un que s'ha de considerar a part de tots els esmentats fins ara, i és la universitat d'Estaràs. El 1391, els dos jurats d'aquest lloc, situat a la vegueria de Cervera, compraren un censal "a obs de la universitat de dit lloc".⁴⁷ Aquest cas posa de manifest que no hi havia cap prohibició que afectés els municipis per tal de poder realitzar inversions en aquest sentit, però cal reconèixer que la seva inclusió en les llistes de censalistes és molt poc habitual. D'altra banda, ignorem els motius que hi ha al darrere d'aquesta operació i si s'ha de considerar com un fet puntual o no, però, sigui com vulgui, no devia ser per cap mena de solidaritat intercomunitària. Aquest censal sobre la baronia fou adquirit pel preu de 5.000 sous.

D'altra banda, qualsevol que disposés d'un petit capital podia invertir en el mercat de rendes. Tenim el cas de Guillemona, vídua

45. A Santa Coloma emigraren alguns jueus com Mossé Cabrit, procedent de Valls. No hi ha constància documental de l'assalt al call de Santa Coloma, però se sap que es produïren bastants conversions, cosa que ens dóna a entendre que hi hagué, si no violència, almenys fortes pressions sobre aquella comunitat; cf. F. SECALL, *Les jueries medievals tarragonines*, Valls, 1983, pp. 505-506; ÍDEM, "Mosse Cabrit, draper filàntrop de Valls i de Sta. Coloma de Queralt. (ss. XIV-XV)", *Aplec de Treballs*, 6 (1984), pp. 63-95; E. MATEU, "Marginació i segregació de la minoria jueva a les comarques tarragonines: de finals del segle XIII fins a l'expulsió", dins D. PIÑOL (coord.), *La història dels altres. Exclusió social i marginació a les comarques tarragonines (segles XIII-XX)*, Tarragona, 2003, p. 53. Arran d'aquests fets, es produí una dispersió i el que algun autor ha anomenat la "ruralització" de la població jueva.

46. Com el prevere Arnau Prunera, signatari de la concòrdia de 1413 pel censal que primer fou del jueu Bondio Atzarell.

47. Els jurats foren, segons el memorial de restitucions, Bernat Millars i Mateu Lloberola.

de Pericó Domingo, d'Igualada, que comprà un censal per només 800 sous de capital, i no es tracta de l'únic censalista amb capitals situats per sota dels 1.000 sous. Aquella suma gairebé iguala la pensió dels principals censals contractats en aquesta època.

Si passem a avaluar els capitals dels censals, obtenim el següent rànquing de creditors: en primer lloc, el mercader barceloní Bertran Nicolau (74.700 sous), seguit pel donzell Jaume Sacelada, per dos censals que sumen 34.000 sous; el tresorer Pere Desvalls (24.000 s.); els Fontanies de Bonastre (16.675 s.);⁴⁸ la marmessoria d'Arnau Baget (10.000 s.) i la de Berenguer de Castelltort de Cervera, que té adjudicats en principi 8.000 sous, però que serien bastants més. Caldria afegir-hi Berenguer Arnau de Cervelló, adquirent de diversos censals, un dels quals era de 6.250 sous, o respecte dels que van ser traspassats als seus hereus, com els 12.000 sous procedents d'una de les rendes de Pere Desvalls. Ara bé, la majoria de quantitats manllevades es troben compreses entre els 1.000 i els 5.000 sous; per sota de 1.000 sous només trobem tres censals.

Tot plegat, a quant hauria pogut ascendir el deute dels municipis de la baronia? La suma obtinguda a partir de les dades del capbreu s'aproxima a les 18.000 lliures (un total de 356.037 sous), incloent-hi també aquells censals la data de creació dels quals no es pot determinar. Però aquesta xifra encara podria ser un xic superior per tal com hi ha alguns censals dels quals no tenim indicats els capitals; en tot cas, seria suficientment representativa del deute global que les universitats de la baronia van anar acumulant al llarg de l'etapa en què el cabdell es va anar fent més gros.

* * *

Així doncs, la xifra d'endeutament de la baronia començava a assolir cotes força elevades. A finals del segle XIV, la situació era preocupant, ja que, segons es reconeixia a la concòrdia que comentarem, hi havia moltes pensions sense pagar i ròssecs acumulats de temps passat que les universitats no podien satisfer. Tot plegat podia tenir greus conseqüències (hom fa al·lusió a la total destrucció i al despoblament del territori de la baronia), si no s'hi posava remei.

Si més no, les dificultats per pagar les pensions es fan paleses a través d'algunes actuacions judicials, cosa a la qual s'hi afegia l'ame-

48. Es tracta de 3 censals contractats, segons el cas, amb Pere Fontanies, amb el seu fill Pericó o amb tots dos.

naça espiritual quan els afectats eren institucions religioses. Així, el 1386, Bernat de Santdionís, ardiaca de Sant Fructuós i oficial de Tarragona, adreçà una comminatòria als rectors de Santa Perpètua i de Vallespinosa (recordem que ambdues esglésies pertanyien a la diòcesi tarragonina), per tal d'amonestar, públicament, tant els nobles Arnau de Cervelló i Violant, com els homes de Vallespinosa, Santa Perpètua i Vilaperdius, perquè, en el termini de deu dies, satisfessin 500 sous, que era la meitat de la pensió de censal pagadora al prior del monestir de framenors de Tarragona, per tal com refusaven fer-ho, segons es queixava l'indicat prior, Francesc Cescala; i per aquest motiu ja havien estat excomunicats. A més a més, haurien de comparèixer davant seu per exposar justes raons, si és que en tenien.⁴⁹

Aquest afer és interessant en la mesura que també serveix per posar en evidència que tant els senyors —en aquest cas els Cervelló de Vallespinosa— com les universitats dels seus senyorijs, estaven exposats per igual a les penes contemplades en els contractes crediticis que signaven conjuntament.

Pel que fa estrictament a les universitats de la baronia, sembla que també calgué dur a terme intervencions judicials, almenys en alguns casos: més amunt apuntàvem la sentència judicial dictada a la cort del degà del Penedès a propòsit d'un dels censals adquirits pel noble Berenguer Arnau de Cervelló, sentència que fou resolta condemnant la universitat que vengué el censal. En altres casos es fa referència a les confessions judicials realitzades a les corts vicarials de Vilafranca i de Cervera o també a la cort del degà d'aquesta mateixa vila. Aquestes actuacions judicials daten dels volts de 1390. Tot plegat és indicador de l'obertura de processos judicials per mor del pagament d'algunes pensions de censals o altres problemes que poguessin estar-hi relacionats. I, probablement, durant aquest anys s'haurien fet moltes més actuacions en aquest sentit que no tenim documentades.⁵⁰

A l'últim, calgué pactar amb els creditors de la baronia algunes possibles solucions als problemes que creava l'endeutament censal, tal com passarem a comentar tot seguit.

49. AHAT, Manuals [Pontils] 1418-30, s. f. Com hem vist, aquesta institució religiosa no figura entre els creditors de la baronia.

50. De fet, el redactor del capbreu es refereix a tals escriptures judicials només en aquells casos que no es trobava el contracte original de la venda del censal.

LA CONCÒRDIA DE 1397: LA PRIMERA REGULACIÓ DEL DEUTE CENSAL⁵¹

Ara per ara, no hem trobat cap altra concòrdia anterior. Per consegüent, aquesta hauria estat una primera fita en el procés que portà els homes de la baronia a cercar solucions consensuades amb els creditors per tal de fer front a la càrrega derivada de l'endeutament censal.

El document corresponent, que data del 6 d'abril, està encapçalat per Elisenda de Cervelló, vídua de Guillem Ramon de Cervelló, que actuava en nom propi i com a procuradora del seu fill Berenguer Arnau, aleshores absent del Principat. A continuació figuren les universitats de la baronia, però sense esmentar-ne cap síndic o representant (només s'enumeren els llocs constitutius de la baronia). Com bé es posa de manifest, la senyoria estava al marge de l'endeutament de les universitats: aquestes eren les que estaven carregades de deutes i les que estaven obligades a satisfer les pensions. El paper de la senyora de la baronia únicament era aprovar aquests capítols (Berenguer Arnau ho faria quan retornés al Principat), prometent de no interferir ni fer res que hi anés en contra. Si no, a l'igual de les universitats, quedaven subjectes a les penes imposades.

L'altra part concordant era la de tots aquells que percebien censals morts sobre les universitats i els singulars. Els noms d'aquests creditors no apareixen anotats, llevat dels qui signaren al final de tot, al marge del text de la concòrdia, en senyal d'aprovació: els Safortesa de Valls. Òbviament, aquest acte tingué lloc a la notaria d'aquesta vila i comptà amb la presència de dues persones més citades com a testimonis. El mateix acte degué realitzar-se a les notaries de totes aquelles altres localitats on hi havia creditors de la Llacuna; tot i així, és l'única còpia d'aquesta concòrdia que tenim localitzada.

El contingut d'aquesta concòrdia es pot resumir de la següent manera: en primer lloc hi ha la reducció dels interessos de les pensions al 5% (equivalent al for de 20 mil sous per mil) enfront dels diferents fors contractats fins aleshores. Sembla que la major part dels creditors estaven conformes a fer aquesta reducció, però en cas d'haver-n'hi algun que no volgués fer-la, es pensava recórrer a la cort del rei per tal que fos d'alguna manera obligat a reduir com la resta, "com sia cosa rahonable que tots los dits creedors sien en agualtat de reebre los dits censals e pensions de aquelles". En tot cas, l'acceptació de la

51. El text d'aquesta concòrdia fou publicada en un article previ: J. MORELLÓ, "Les universitats de la baronia de la Llacuna a la llum d'una concòrdia amb llurs creditors de l'any 1397", *Recull*, 10 (2007), pp. 105-118. Atesa la importància que té aquesta concòrdia, hem optat per presentar de nou el text transcrit dins l'apèndix documental.

majoria de creditors era condició *sine qua non* perquè aquests capítols tinguessin validesa. Les pensions reduïdes s'havien de continuar pagant en els terminis habituals (hom preveia elaborar un memoràndum per saber quantes pensions es feien i en quins terminis), de manera que a partir d'ara no es volia tolerar cap més retard; en cas contrari, els creditors perjudicats podien exigir retornar als fors antics.

Fins aleshores predominaven els tipus d'interès mitjanament alts (7,14% i 8,33%), si bé s'havien contractat algunes poques rendes al 5%. A l'hora de fer reduccions, aquest era el tipus d'interès que semblava més idoni perquè pogués ser acceptat per tots els creditors. Es tractava d'homologar els censals de la baronia al tipus que començava a ser prevalent en altres localitats del Principat.

En segon lloc, el descarregament del deute es preveia fer en dues fases: durant els quatre anys subsegüents a la signatura d'aquesta concòrdia es pagarien les pensions endarrerides a còpia de satisfer cada any una quarta part del muntant computat a cada creditor; passat aquell període quadriennal es preveia destinar una determinada quantitat anual, xifrada entre 5.000 o 6.000 sous (o sigui, entre 250-300 lliures), per redimir rendes, però la intenció sembla que era la d'iniciar una redempció gradual dels censals d'alguns creditors ("a aquells o aquell qui los serà ben vist fahedor V^m o VI^m sol. per remença dels dits censals [...] fins que tots los dits censals sien reemuts").⁵² En tot cas, constitueix un primer intent d'imposar un pla d'amortització, independentment de les llüicions que s'haguessin pogut fer abans de la signatura d'aquesta concòrdia, cosa que, d'altra banda, sembla bastant improbable. Així mateix, qualsevol nova venda de censal que es fes a partir d'aleshores havia de servir per redimir els censals pels quals estaven ara carregats i a més havia de tenir el consentiment dels creditors.

Aquests foren, en essència, els acords estipulats el 1397. La pregunta que ens fem és fins a quin punt aquests pactes van ser portats a la pràctica? O fins en quina mesura els senyors es preocuparen pel seu compliment (arribà a signar aquests capítols el titular principal de la baronia: Berenguer Arnau de Cervelló)?

Si més no, d'acord amb les dades proporcionades pels capbreus del segle xv, l'emissió de deute públic prosseguí els anys posteriors mitjançant la contractació d'alguns nous censals, cosa que es va fer sense seguir l'esperit de la concòrdia, perquè els tipus d'interès d'aquests censals —la majoria, de fet— es troben per sobre del 5% (o, precisa-

52. En aquest sentit, pot prefigurar el sistema implantat el 1413, d'acord amb la següent concòrdia establerta amb els creditors.

ment, perquè es tractava de noves emissions, no estaven obligades al tipus de reducció estipulat en aquella concòrdia?).

Entre 1400-1403 (respecte dels anys immediatament anteriors no tenim plena certesa tocant a la realització d'altres vendes) hi ha anotats sis censals de nova creació que reportaren un total de 17.800 sous (4.800 sous el 1400, 5.000 sous el 1401, 2.000 sous el 1402 i 6.000 sous el 1403). Ara bé, només un tenia establert el tipus al 5%; tots els altres ho eren per interessos superiors, incloent-ne un al 8,33%.

La pregunta és: ¿tenia sentit realitzar noves adquisicions de censals a uns tipus d'interès superiors al 5% per redimir altres censals ja reduïts al 5%? O potser era qüestió de lluir els censals d'aquells creditors que no havien volgut acatar aquella reducció?

De fet, el 1400 encara és inclòs dins el període que hom havia establert per tal d'anar satisfent les pensions endarrerides. Doncs bé, del setembre d'aquest any tenim localitzades dues èpoques per les quals Guillem de Rubió, dels Ferriols, i Berenguer Prunera, de Santa Coloma de Queralt, cadascú per separat, cobraren ròssecs que els devia la universitat de la Llacuna per les seves pensions de censal: el primer 6 lliures 5 sous i el segon 70 sous (en aquest cas a compte de dues pagues, però restant a pagar 5 sous).⁵³ Assenyalem que respecte del primer pagament, s'hi afegien 3 sous per les despeses que havia tingut el propietari del censal tocant a la reclamació d'aquella quantitat (abans o després de la concòrdia de 1397?). Sigui com vulgui, queda palès que, d'acord amb l'estipulat a la concòrdia, s'executava el programa de liquidació de ròssecs.

En qualsevol cas, sembla que el pagament d'aquestes pensions només incumbia la universitat de Vilademàger-la Llacuna (així i tot, es tracta de dos dels noms que figuren en posteriors llistes de creditors de la baronia). D'altra banda, hi ha un altre aspecte interessant d'aquests pagaments i és que es van fer a partir del producte de la quèstia i a través del seu col·lector. Com sempre, el dilema és saber si es fa referència al tribut senyorial (de resultes d'alguna cessió efectuada a favor d'aquella universitat?),⁵⁴ o si simplement és, com sembla més probable, una talla municipal?

La segona fase tocant a la redempció de censals es devia haver iniciat el 1401 o com a molt tard el 1402: probablement, el censal

53. ACCB, Protocols de Santa Coloma de Queralt (notari Berenguer Gaià), Manual (1400-1401), fol. 9v.

54. La quèstia que la senyoria percebia en aquell terme municipal passà a tenir un paper destacat en el procés d'amortització del deute de la baronia que s'inicià a partir del 1413.

contractat el 1403 devia servir per a aquest propòsit, en tant que suposà ingressar 6.000 sous, cosa que correspon a la quantitat anual de redempció que hom havia previst a la concòrdia, i a més es contractà al 5%. Segons es declara el 1397, la llució de censals només es farà si es té el consentiment dels creditors i si serveix per redimir censals, i no per cobrir despeses d'altra mena. Als creditors, d'altra banda, també se'ls havia de notificar prèviament totes les "remences fahedores". Tot plegat apunta vers un creixent intervencionisme d'aquest col·lectiu en el control i la gestió del deute contret per les universitats de la baronia, que trobarem més ben perfilat a partir dels pactes subscrits a la següent concòrdia.

Tot l'endeutament generat durant aquest període (o sigui, tot el que va ser recopilat en els dos capbreus confeccionats al segle xv) acabà revertint sobre el conjunt de la baronia, si bé a còpia de reagrupar, del tot o una part, una sèrie de censals en la creació dels quals observem una participació desigual de cada municipi. Molt probablement, algunes universitats s'haurien endeutat més que altres, de manera que seria injust que les unes fossin carregades amb els censals de les altres. No sabem si aquest deute es va redistribuir internament, de manera que a cada universitat li'n correspongués una part segons el grau d'endeutament. Hom podria haver actuat semblantment respecte al pagament de les pensions, de manera que cada universitat es responsabilitzés de pagar una part o fracció. Malauradament, a penes sabem res de les pensions satisfetes durant aquesta primera època, i desconeixem quin era el procediment seguit en la satisfacció d'aquestes pensions.⁵⁵

A partir d'aleshores, a banda de la submissió als Cervelló i al fet de passar a formar part d'una mateixa entitat baronial, els municipis d'aquesta senyoria van restar units per un nou vincle de submissió derivat del procés d'endeutament que els menà a compartir un mateix jou (la càrrega censal) i unes mateixes obligacions envers els creditors. Des d'aquest punt de vista, podem dir que l'endeutament censal, al marge de les conseqüències negatives que podia arribar a tenir (la "total destrucció" a què hom al·ludeix a la concòrdia de 1397), també acabà sent un element cohesionador o que en bona mesura coadjuvava a la cohesió territorial de la baronia, perquè obligà tots aquells municipis a actuar més o menys plegats per una qüestió que els afectava a tots, encara que fos sota la tutela de la senyoria.

55. Per a tot el període anterior al 1413, any de la signatura de la segona concòrdia, gairebé no tenim localitzada cap referència al pagament d'aquestes pensions, i això malgrat haver fer extensiva la recerca als fons notariais d'algunes de les viles més pròximes, on sabem que hi havia creditors de la baronia.

Malgrat això, cal recordar la inexistència d'un organisme comunal que pogués actuar en representació de tot el conjunt i que no sols fes d'interlocutor davant la senyoria o davant d'altri (per exemple, els creditors), sinó que també pogués gestionar de manera eficaç el deute que requeia sobre el conjunt de la baronia. Pel que hem vist, en aquests petits municipis no hi havia clavaries operatives, de manera que les funcions d'índole financera eren realitzades pels mateixos jurats. En aquestes circumstàncies, ¿es podia dur a terme una bona gestió del deute censal? Les dificultats per pagar les pensions potser no es deuen tant a un problema de manca de recursos, sinó a una gestió poc eficient i/o a una manca de coordinació entre les diferents universitats implicades. L'evolució ulterior de tot plegat portà els creditors a intervenir-hi de manera més directa, a través del nomenament d'un gestor; però això ja forma part del nou sistema ideat el 1413.

LA NOVA CONCÒRDIA DE 1413: LA BARONIA SOTA LA “SENYORIA” DELS CREDITORS

La rebaixa del muntant de les pensions a partir, doncs, de la reducció del for dels censals no era cap solució definitiva al problema plantejat pel deute censal, sinó tan sols una forma d'alleugerir la càrrega de les pensions, però sense alterar, en principi, el volum d'hipoteca que hom havia contret. Per solucionar el problema d'arrel, calia cercar altres fórmules o reorientar la política financera del municipi cap a uns altres objectius.

A la dècada de 1370 i a causa, doncs, del carregament de censals, la situació financera de molts municipis havia començat a ser preocupant. Ja a partir d'aleshores, es va creure que es podria solucionar el problema a força de recórrer a certes operacions financeres, consistents a traspasar a alguns mercaders o a algú altre —pertanyents o no al mateix grup dels creditors— una determinada partida dels ingressos municipals, procedent del producte de les imposicions o d'altres impostos del tipus onzè, amb la finalitat de poder liquidar la totalitat del deute censal (pensions i cabals) en un període de temps límit. En realitat, la iniciativa per dur a terme aquestes operacions corresponia no tant als dirigents municipals com als financers interessats a obtenir de tot plegat un cert plus de benefici, encara que això, en aquells tractes, no acostuma a fer-se explícit. D'altra banda, el municipi quedava alliberat de les angúnies que patia cada any per pagar les pensions a temps, a l'hora que deixava en mans de tercers la solució del problema del deute. Exemples d'això que estem dient no en falten.

El 1371, els dirigents municipals de Valls realitzaren gestions amb algunes persones, tant de la mateixa localitat com de fora, per tal de dur a terme una redempció global dels deutes, cosa que es pensava fer per mitjà de l'assignació del producte de les imposicions; concretament, s'acordà contractar amb qui pogués tirar endavant tal proposta en el mínim de temps possible, destinant-hi un total de 26.000 sous anuals. Amb tot, no sabem del cert si aquest acord s'arribà a executar de la

manera suara indicada.¹ Uns anys més tard (1394), s'intentà gestionar l'arrendament global d'un onzè per 33.000 sous, quantitat que havia de ser destinada a la redempció de censals.

A Tàrrrega, el 1378, es convingué amb un ciutadà barceloní l'arrendament d'un onzè per tal de redimir fins a 27.430 sous de capital de censals i violaris; el mateix ciutadà s'havia de comprometre a pagar les pensions corresponents durant quinze o setze anys.² Semblantment, a Agramunt (1391) es féu un pacte amb dos notaris i un mercader barcelonins pel qual aquests es comprometien a efectuar el pagament de les pensions de censals del municipi, així com també la seva amortització, durant disset anys, a canvi de fer-se càrrec, igualment, de la col·lecta d'un onzè.³

També a Cervera, ja des de la dècada de 1370, es documenten propostes de diferents individus de fora vila per tal de fer-se càrrec del pagament del deute censal del municipi, però finalment fou durant els anys 1404-1405 quan es concertà un pacte d'arrendament (dels "ingressos de la vila") amb diversos ciutadans barcelonins per un total de 95.000 sous i a canvi de satisfer les pensions durant catorze anys i amortitzar una determinada quantitat anualment.⁴ Tanmateix, aquest pacte es trencà el 1410 i tot seguit es declarà una suspensió de pagaments.

Semblantment, a Barcelona, l'any 1380, els consellers van fer un arrendament a Guillem Satorra per quinze anys amb el qual es pretenia lluir 10.000 lliures de pensions de censal mort.⁵

A Fraga es realitzà una operació, el 1391, per la qual es pretenia "transformar la mayor parte de su deuda a largo plazo en una obligación a medio plazo" mitjançant la liquidació de tots els títols de deute i llur substitució pel pagament de 25.000 sous jaquesos anuals durant divuit anys a quatre ciutadans de Lleida.⁶

1. J. MORELLÓ, "La crisi financera en una vila del Camp de Tarragona: Valls a principis del segle XV", dins M. SÁNCHEZ (ed.), *Fiscalidad real y finanzas urbanas...*, p. 229.

2. L. SARRET, *Privilegis de Tàrrrega*, p. 308, en nota.

3. M. T. FERRER, "El patrimoni reial i la recuperació dels senyorijs jurisdiccionals en els estats catalano-aragonesos a la fi del segle XIV", *Anuario de Estudios Medievales*, 7 (1970-1971), p. 398.

4. P. VERDÉS, "Barcelona, capital del mercat del deute públic, segles XIV-XV", dins M. SÁNCHEZ (COORD.), *El món del crèdit a la Barcelona medieval*, p. 296; ÍDEM, "Per ço que la vila no vage a perdició"..., p. 109 i s.

5. P. ORTÍ, "Les finances municipals de la Barcelona dels segles XIV i XV...", p. 270.

6. A. BERENQUER, *Censal mort. Història de la deuda...*, p. 43.

Encara un altre exemple: el 1409 el rei Martí aprovà els capitols acordats entre el comú de l'Arboç i els germans Tàrrega, drapers de Vilafranca (un d'ells, Bartomeu, era creditor de la baronia de la Llacuna), els quals prometeren deslliurar la dita vila "*in perpetuum*" de totes les pensions endarrerides, així com de tots els capitals dels censals, en un termini de deu anys i mig, a canvi del cobrament, al final d'aquest període, de 105.000 sous (5.250 lliures). Tanmateix, com indicava Rafael Conde, el projecte fracassà, i anys després la vila es trobava en la mateixa situació d'abans.⁷

També a Tarragona es tenen notícies de diverses ofertes encaminades a aconseguir una redempció global del deute censal.⁸ I encara podríem afegir-hi altres propostes "redemptores" plantejades a propòsit del deute contret a Mallorca amb els creditors barcelonins.⁹

Ara bé, cap d'aquests intents de redempció global no reeixí. Els municipis van continuar tant o més carregats de censals i la lluita contra aquesta pesada càrrega censal i la seva amortització es convertí en un objectiu primordial de les polítiques dutes a terme pels dirigents municipals al llarg del segle xv. El deute censal implicava tenir oberts dos fronts permanents, perquè mentre s'intentaven fer lluïcions de censals no es podien deixar de pagar les pensions. I amb aquesta finalitat calia destinar una bona part dels recursos fiscals (i altres no fiscals): així, el producte dels impostos ordinaris, com les impositions, es destinà a pagar les pensions dels censals, mentre que calgué recórrer a altres impostos (talles, onzens o determinades impositions) per poder realitzar lluïcions. Tot i així, el nivell d'ingressos no permetia avançar més decididament, mentre el problema s'eternitzava (era il·lús posar data a la fi del deute censal) i d'alguna manera quedava interioritzat com una despesa normal del mateix funcionament de les finances.

Allò, doncs, que per a altres municipis es convertí en una quimera, seria possible d'atènyer en el cas que estudiem? Com veurem, a la baronia de la Llacuna es partí d'un plantejament inicial diferent, sorgit de comú acord entre les universitats i els creditors.¹⁰ La nova

7. R. CONDE, "Joan Tàrrega: comerciante y hombre de negocios barcelonés del siglo xv", *Miscellanea Barcinonensia*, XLVII (1977), p. 85.

8. Com, per exemple, la postulada per Francesc Desplà de Barcelona el 1427-1428; vegeu F. CORTIELLA, *Una ciutat catalana...*, p. 231.

9. Vegeu J. MORELLÓ, "Els creditors barcelonins i la gestió del deute públic de Mallorca", dins M. SÁNCHEZ (COORD.), *El món del crèdit...*, pp. 337-340.

10. Certament, alguns elements presents en aquells pactes també els trobem en el cas que analitzem, així pel que fa al recurs a un impost sobre la renda o a la intervenció d'alguns mercaders en la gestió del deute o fins i tot a la manifesta voluntat de voler amortitzar completament el deute censal. Anticipant-nos a tot el que veurem

concordia de 1413 se situa al cor de la qüestió. Anem a veure tot seguit quin n'és el contingut:

Pròpiament, es tracta de "*capitula conventa inter universitates baronie ville de Mâger et creditores eiusdem*". Malauradament, el quadern on es van copiar aquests capítols està bastant malmès (hi ha molts folis estripats), la qual cosa ens impedeix poder fer un buidatge complet de totes les dades contingudes al manuscrit original. Ni tan sols sabem la data exacta en què es va fer aquesta concordia, llevat que hauria tingut lloc al mes de juny de 1413 (abans, en tot cas, del dia 20). Així i tot, és possible extreure bastant d'informació: una primera part del quadern conté una còpia dels referits capítols (estan tots enumerats en xifres romanes, de l'u fins al trenta-tres), després dels quals apareixen anotades les signatures dels homes de la baronia i les dels representants dels creditors, amb una sèrie d'actes datades en diferents anys. La darrera data anotada es correspon al 1460. Es tracta, de fet, d'escriptures complementàries afegides a posteriori pel mateix notari (P. Pellicer) o el seu successor (A. Vinyes), al qual anà a parar aquest quadern.

Aquests capítols van precedits d'un preàmbul, on s'al·ludeix a la crítica situació que travessava aleshores la baronia, fins al punt que els seus habitants haurien d'anar a viure a altres llocs, cosa que comportaria la "total destrucció" de la baronia (la mateixa expressió, com hem vist, figurava a la concordia de 1397) i la pèrdua, per part dels creditors, de "llurs deutes". Si a l'anterior concordia els creditors havien fet "gràcia" de poder reduir les pensions "havent compassió de les dites universitats", aquest cop devien sentir-se realment temerosos del que pogués passar.

Davant aquesta situació, la solució adoptada era semblant a la que altres localitats posaren en pràctica si fa no fa per la mateixa època, és a dir, l'establiment d'un impost sobre la renda, en aquest cas un vuitè. El producte d'aquest impost aniria destinat a redimir el deute de forma progressiva —o sigui, de l'obtingut cada any de la recaptació, un cop convertit en diners— i tot seguit seria distribuït proporcionalment entre els creditors a prorrata ("per sou i lliura").

Tant del sistema de repartiment del deute censal com de la recaptació del vuitè i la seva gestió, en parlarem extensament en els apartats vinents. Ara per ara, fixarem la nostra atenció en altres aspectes.

al llarg dels següents capítols, a la baronia de la Llacuna gairebé es va aconseguir la completa liquidació del deute censal, encara que calgué esmerçar en aquest objectiu bastant més temps.

Primera qüestió: de moment, únicament es fa referència a la devolució dels preus dels censals, però no es diu res tocant al pagament de les pensions, la qual cosa resulta bastant sorprenent. ¿És que, a banda de retornar els capitals, no s'havia de continuar pagant les pensions a les quals estaven obligats? Hom es pregunta si no estaria funcionant a part una altra administració que s'ocupés del pagament de les pensions, potser a partir del producte obtingut d'altres impostos; però aquesta altra administració, si hagués existit, no ha deixat cap petja documental. De fet, tampoc no hem trobat cap indici documental (àpoques o altres documents) que tals pensions es continuessin pagant d'aleshores ençà. I així havia de ser des del moment que els creditors acceptaren ser inclosos en la redistribució anual del producte del vuitè.

El dilema plantejat podria ser dilucidat a partir de l'exigència que feia un dels creditors quan fou requerit per signar els capítols: deia el prevere Pere Palou, del lloc de Tous, que, d'acord amb les obligacions contractuals, no se li podia fer cap perjudici ni res que pogués implicar alguna disminució, així en la propietat del censal com en les pensions, i retenia expressament la possibilitat de recórrer contra els venedors del censal en cas que no pogués haver la seva paga a través del vuitè "*et solutionibus comprehensis in suis loco et terminis*".¹¹ I és que, des del punt de vista dels creditors, la quantitat anual que prendrien del vuitè a partir d'aleshores passava a substituir la percepció de les seves pensions (una altra cosa serà veure si les quantitats percebudes anualment a partir del 1413 serien més o menys equivalents al que cobraven abans de pensió). Ara bé, com sembla que es desprèn de la condició formulada per l'esmentat creditor, si el sistema implantat sobre la percepció del vuitè deixava de funcionar de la manera com era previst que funcionés, s'havia de retornar a la situació d'abans, o sigui, al pagament de les pensions pròpiament dites.

D'altra banda, els pactes establerts amb les universitats de la baronia no afectaven aquells altres municipis com Foix (recordem que, en un altre temps, aquest lloc estava en possessió dels Cervelló de Vilademàger), que havien intervingut en algunes vendes de censals, i així ho deixava clar el prevere obtentor del benefici de Sant Just de Barcelona, des del moment que es retenia el dret a seguir percebent les pensions sobre la universitat i els singulars d'aquesta localitat.¹² Encara que sigui indirectament, aquest cas ens indica que hom pen-

11. Paper solt conservat al mateix quadern dels capítols.

12. "Tamen ex eo quod universitas et singulares castri Foxio est obligata ad predictum censuale et pro habendo [...] pensiones dicte censuales retinuit sibi jus quod [...] non sibi fiat perjudicium in habendo pensiones et missiones sibi debitas contra dictam universitate(m) castri de Foix."

sava seguir una altra via de cara a la satisfacció del deute censal de la baronia de la Llacuna.

I és que el sistema implantat arran de la concòrdia de 1413 significà reconvertir els censals en deute simple: “*de quoquidem censuali mortuo quod ad debitum simplex reductum fuit ex concordia et avinentia inde seguta inter nobilem Berengarium Arnaldum de Cervilione ... et dictas universitates, ex una parte, et creditores dicte baronie, ex parte altera...*”, es recordava en un document posterior (1457).¹³ Vist així, els censals deixaven de ser el que eren, en tant que crèdit atorgat a canvi del pagament de pensions anuals, i ja només es tindria en compte el capital que s’havia manllevat arran de la creació del censal o el que estigués pendent de liquidació quan es va signar la concòrdia. Això es va fer sense perjudici de poder incloure dins el programa de devolucions altres tipus de crèdits.¹⁴

La reconversió del deute censal en deute simple és una solució que ara per ara pot semblar força original en relació amb el que sabem d’altres localitats. Per regla general, la cerca de solucions a l’hora de voler amortitzar els censals, o d’intentar retornar part del capital manllevat, implicava que els creditors acceptessin reduir les pensions, com ja s’havia acordat a l’anterior concòrdia de 1397.¹⁵ Aquestes pensions, per bé que progressivament disminuïdes, *mai* no es podien deixar de pagar mentre no es retornés el capital que s’havia manllevat.¹⁶ Almenys això és el que teníem entès fins ara.

13. Coneixem un cas particular de conversió. En el traspass efectuat per Ponç Duc a favor de Berenguer Torner de 250 sous censals, es declara que foren reduïts a deute simple “per lo qual appar que en lo temps de la confecció d’aquesta carta” es devien 1.400 sous, però no pas els 3.500 que devia ser el preu d’aquell censal. Això implicaria que totes les pensions o els interessos satisfets fins aleshores es passarien a computar com a devolució del capital.

14. Un préstec fou l’origen del crèdit que s’havia de satisfer a Nicolau Bauló, de Rubió, com era anotat a l’apartat “Recursos fiscals i financers”. Hom inclou, així mateix, el crèdit anotat en una carta de comanda realitzada pels jurats de Vilademàger a favor de Pere Oruga (1399).

15. “Más que liquidar la deuda, la reducción es la operación fundamental del tratamiento de la deuda a largo plazo”, segons afirma A. BERENGUER, *Censal mort. Historia de la deuda...*, p. 52.

16. Això sí, a còpia de gestionar successives reduccions, es podien arribar a pagar pensions molt baixes. Al llarg de la primera meitat del segle xv, els fors de reducció negociats amb els creditors podien situar-se en taxes del 2,5% o fins i tot inferiors: per exemple, a Valls, en els anys posteriors a la fallida financera de principis de segle, es van començar a fer reduccions a la indicada taxa del 2,5%; el 1435, fins i tot del 2%, 1,6% i 1,25%; cf. J. MORELLÓ, *Fiscalitat i deute públic...*, p. 890. Un altre exemple inèdit: a Conesa, el 1434, els creditors passaven a percebre les seves pensions a raó de 40 mil per mil (2,5%); així, qui tingués un capital de 7.000 sous, havia de percebre 8 lliures 15 sous, com resulta de l’aplicació de la taxa; AHAT, Fons notarial de Conesa (1420-1435), s. f.

A la baronia de la Llacuna tot passà a dependre, a partir de llavors, de la devolució dels capitals deguts, prescindint, doncs, del pagament de cap renda o interès. Això vol dir que totes les pagues que es fessin cada any deixarien de ser-ho a fons perdut, ja que aquestes quanties s'havien de comptar com a amortització dels capitals manlevats. És clar que hom devia ser conscient que aquest procés d'amortització podia durar molt de temps. I ben bé no es podia saber els anys que caldria esmerçar-hi —per arribar a la devolució íntegra dels capitals— perquè tot depenia del rendiment que tingués l'impost en qüestió (d'això ens n'ocuparem més endavant). Només al final de tot (“en la final paga dels preus”, com es diu al capítol 33 de la concòrdia), es demanaria als creditors la restitució a les universitats de les cartes dels censals, si és que no s'optà per deixar-les en mans dels notaris del procés en tant que dipositaris.¹⁷

Aquests capítols posen sobre la taula una altra qüestió de gran interès: durant tot el temps que durés la percepció del vuitè, el senyor de la baronia cedia als creditors la jurisdicció sobre tots els seus homes, cosa que s'ha d'entendre com un traspàs de poders a favor d'aquells en tot el referent a l'exigència i percepció del vuitè i en previsió de qualsevol mesura de força que calgués dur a terme contra els contribuents.¹⁸

Ara bé, mentre el castell de Vilademàger i la Llacuna estaven sota dependència directa de Berenguer Arnau de Cervelló, els de Miralles i Pontils estaven obligats a la noble Elisenda, muller de Guillem Ramon de Cervelló, i mare de Berenguer Arnau, per la qual cosa d'ella s'esperava que, seguint l'exemple del seu fill, atorgués “semblant jurisdicció” als creditors per la part pertocant als castells esmentats; i el mateix requeriment s'adreçava a Martí Joan de Cervelló, respectivament fill i nét dels dos al·ludits, pels drets que pogués tenir sobre la baronia.

Així mateix, Berenguer Arnau de Cervelló es va comprometre davant els creditors (cap. 29) a no permetre que cap jueu prestés a usura als homes de la baronia, sinó únicament si aquests préstecs es

17. Tal com s'indica en cert memorial: Antoni Vinyes, notari de *Barchinona*, tenia en el seu poder les cartes dels censals en tant que “depositari per los crehadors o compradors dels dits censals”. El mateix notari confessava tenir tals contractes “fins los preus íntegrament sien restituits, e après totes aquestes cartes sien liurades a la baronia”.

18. També al comtat de Cardona fou convingut, el 1434, de traspasar als creditors tota la jurisdicció (civil i criminal, alta i baixa, mer i mixt imperi) com a forma d'assegurar-se el cobrament de les rendes hipotecades a compte del deute censal; vegeu A. GALERA, “Endeutament i fiscalitat senyorial...”, pp. 386-387.

feien sobre penyores, o sigui, sense obligació d'altres béns i persones.¹⁹ Si més no, es tractava de no interferir en la cessió de la jurisdicció a favor dels creditors d'aquests béns i persones.

Per la seva banda, tots els homes vassalls dels Cervelló havien de prestar "sagrament i homenatge" als creditors, bo i compromentent-se a respondre bé i lleialment de la recaptació de l'impost. Tocant al referit homenatge, el paràgraf (cap. 9è) diu així:

...los dits nobles (...) manen als dits pròmens que los dits sagrament e homenatge per les dites coses facen e presten als dits creedors o a lur procurador, e aquells absolguen de tota feeltat a què són tenguts a ells, dits nobles, e a cascú d'ells, pus lo dit sagrament e homenatge haien prestat als dits creedors (o lurs procuradors), axí que los dits creedors o lurs procuradors haien tota e aquella senyoria e jurisdicció en los dits pròmens e cas-cun d'ells aytant com toque les coses damunt dites (...), durant, emperò, lo dit vuytè...

Era un requisit legal necessari per si els creditors es veien obligats a emprendre accions judicials contra els homes de la baronia en cas d'incompliment. Des d'aquest punt de vista, tots els béns i persones de la baronia quedaven sotmesos als creditors. La pena d'incompliment era força elevada (2.000 lliures), i quedava repartida així: una meitat el veguer de Barcelona, o la cort que es fes càrrec d'executar-la, i l'altra meitat els creditors.

Així doncs, tots els homes de la baronia, i no sols els directament vassalls dels Cervelló sinó també els que depenien d'altres senyors (Santes Creus, Hospital de Sant Joan de Vilafranca, prior de la Llacuna), van haver de prestar el jurament i l'homenatge requerits, d'aquí la necessitat que tots els "prohoms" de cada lloc, si no la gran majoria, estiguessin presents a l'acte. Abans ens hem referit al nombre de caps de casa comptabilitzat a cada lloc (Vilademàger-la Llacuna, Miralles, Pontils i Rocamora, excepte Santa Perpètua). A pesar de no poder disposar del nom de tots els inscrits, calculem que la llista completa era d'unes 150 persones, inclosos els jurats. Eren, doncs, tots els homes que hi havia per damunt d'una determinada edat, en tant que almenys d'un s'indica que era major de setze anys;²⁰ en canvi, cal fer notar la no-inclusió de cap dona o vídua, com si aquest afer no fos de la seva

19. Entre els creditors de censals d'aquesta època ja no hi havia cap jueu explícitament indicat com a tal (respecte de préstecs obtinguts de jueus, vegeu l'apartat "Recursos fiscals i financers"). Recordem que en aquesta època tenia lloc la famosa *Disputa de Tortosa*, d'on dimanaren nombroses prohibicions encaminades a marginar definitivament la minoria hebrea.

20. Es tracta de Joan Ferrer, inscrit entre els prohoms de Pontils.

incumbència.²¹ Cada nom té sobreposada la indicació “jur.”, conforme van fer el jurament.²²

D'altra banda, els creditors van ser requerits un per un per subscriure la concòrdia en senyal d'acceptació (hom fa servir l'expressió “*fuit intimatum*”); qui no ho fes així, no tindria dret, en principi, a prendre part en els repartiments anuals del deute.²³ Hom preveia d'anar al darrere dels creditors “recusants” fins que haguessin signat la concòrdia. I per això calgué desplaçar-se als domicilis de cada un.

El periple s'inicià a Igualada, i després de fer una gran volta, passant per Calaf, Cervera, Tàrraga, Santa Coloma de Queralt i Montblanc, s'arribà, ja a finals del mes de juny, al Camp de Tarragona, des d'on es continuà cap a Vilafranca del Penedès. Durants els mesos centrals de l'estiu es féu cap a Barcelona, per tal de contactar amb els creditors d'aquesta ciutat. A finals d'agost de 1413, una bona part dels censalistes ja havia estat “intimat”, però l'operació havia de prosseguir en anys posteriors.

Aquesta tasca fou realitzada per un representant de les universitats de la baronia, que sovint comparegué a la porta dels mateixos domicilis dels creditors. Però no fou fàcil d'obtenir de tots la preciada signatura,²⁴ i, de fet, n'hi hagué que no volgueren signar (“*qui noluit firmare*”), mentre que alguns altres protestaren, posant traves o condicionants a la seva adhesió a l'estipulat a la concòrdia. Però no eren gaires. Molts més n'hi hagué que signaren “*ut alii (creditores)*”.

21. En canvi, a Artesa de Segre, en el jurament prestat el 1449 pels veïns respecte de la contribució d'un onzè, figuren gairebé tantes dones com homes. Però mentre ells reteren homenatge davant el notari, les dones, que de fet no formaven part del Consell, juraren damunt dels Evangelis; vegeu T. M. VINYOLES, “La crisi feudal, el poder de la burgesia i els camperols d'Artesa de Segre”, dins *Miscel·lània. Homenatge a Josep Lladonosa*, Lleida, 1992, pp. 411-26.

22. Ara bé, els prohoms del terme Vilademàger ho van fer amb una condició: “que en cas que algú d'ells mudave a habitació o domicili fora la dita baronia, que a la constricció del vuytè ni al sagrament e homenatge ni a la obligació [...] per rahó dels presents capítols no sien tenguts ne obligats en neguna manera de res que fora la dita baronia ladonchs conrearan”, cosa que els devia ser acceptada.

23. Hom no pensava actuar d'una altra forma al que s'havia estipulat en els pactes establerts en la venda de Flix a la ciutat de Barcelona, el 1400, quan es deia que si alguns creditors no volien confirmar els acords, la ciutat podria retenir una part de la quantitat destinada a pagar els deutes per satisfer un altre creditor que ja hagués donat el seu consentiment; cf. M. T. FERRER, “Flix, un port fluvial...”, p. 479.

24. No sempre es trobà la persona convenient per signar. Així, estant al domicili barceloní de la muller de Joan Maçana, aquesta respongué que no podia fer res sense el seu home, que llavors no era a ciutat. En altres casos, la persona requerida defugia tota responsabilitat, tot remetent la qüestió a altres persones.

Les signatures que faltaven es van anar recollint als anys següents (la darrera data indicada és del desembre de 1416). Cal suposar que, més tard o més d'hora, tots els creditors acabaren signant, però no podem estar-ne del tot segurs.²⁵

Quan es tractava de beneficis, calia tenir un permís obtingut de la corresponent autoritat eclesiàstica. Així, per exemple, el prevere Berenguer d'Anglesola signà a condició d'obtenir abans una llicència de l'arquebisbe de Tarragona. I semblantment havia de fer el rector de Pontils, Albert Batlle, amb relació al benefici que rebia a Selmella. El prevere vilafranquí Guillem Torroella obtingué llicència del vicari general del bisbe de Barcelona respecte d'una capellania instituïda al monestir de Valldonzella, que era territori de Barcelona.

Afegim, a l'últim, que en aquest procés també intervé el rector de Vilademàger, Berenguer Oller, el qual anà informant el notari barceloní Pere Pellicer de totes les incidències que s'anaven produint.²⁶

CREDITORS "INTIMATS" PER SIGNAR LA CONCÒRDIA DE 1413
(ORDENATS CRONOLÒGICAMENT)²⁷

<i>Data</i>	<i>Persona inquirida</i>	<i>Lloc</i>
20.VI.1413	Guillemoneta, que primer fou muller de [...] (il·legible)	Santa Coloma (probablement de Montbui)
	Berenguer Tort de Vilanova del Camí i Berenguer Revertit (amb relació al benefici instituït a l'església de Sant Miquel de Claramunt)	Igualada
	G. Muset, procurador de [...] (il·legible)	
22.VI	R. Saporta, prevere (a compte del benefici del qual era patró Domingo Baget)	Calaf
Íd.	Joan Gavarró, hereu de G., del mas Gavarró	Ídem
	[...] Vilallonga, senyor del lloc de [...] (Estaràs?)	

25. Podem esmentar el cas de Guerau d'Estalella, de Miralles, que, segons sembla, signà pels volts de 1425, si bé al cap d'uns anys el seu nom desapareix de la llista de creditors. La qüestió de si signaren tots o no sembla ressorgir a la dècada de 1450, pel que explicarem més tard.

26. Respecte de qui havia signat, el lloc i el dia de l'acte, a més dels testimonis, segons queda recollit en algunes cèdules conservades a la bossa del quadern. Una finalitza amb les següents paraules de cortesia: "Als per la present no notifich a vostra saviesa sinó que, si en negunes coses vos pusch servir, me manets a tot vostro voler."

27. No tots els individus d'aquesta llista serien pròpiament creditors, perquè alguns actuaven en representació d'altres. La llista, d'altra banda, s'ha de considerar incompleta, perquè no podem identificar tots els creditors a causa de l'estat de conservació del quadern.

<i>Data</i>	<i>Persona inquirida</i>	<i>Lloc</i>
	Agramuntell, clergue de Cervera	
	Bernat Pellicer de Cervera, tutor d'Eulàlia ... hereu de F. Sartre, notari de la vila	
	Bernat Llop	Cervera
	P. Domingo, Arnau Ninot i P. Amat, preveres beneficiats dels beneficis instituïts per Berenguer de Castellort, més P. Roig, mercader, i Jaume Muntull, dos dels capitans de la confraria de Sant Francesc, regidors de l'hospital de l'esmentat Castellort	Ídem
23.VI	P. Romeu, mercader, hereu de P., de Sant Gallard	Tàrrega
	Ídem, com a administrador de Guillemonet Romeu, amb relació al benefici instituït per Arnau Gassull, rector d'Orpí, a Montblanc (dret de patronat que li pertany com a marmessor del testament de l'esmentat Gassull)	
Ídem	Bernat de Reixac, abans habitant de Castellserà	Ídem
25.VI	Joan Burgaessa, fill i hereu de Jaume	Vilagrasseta
Ídem	Joan Carbonell, de la Guàrdia Lada, respecte al benefici instituït per G. Carbonell, rector d'aquest lloc, a la capella de Sant Antoni	
Ídem	Nadal Analla, de Savallà, respecte a Borràs Torres, absent, fill i hereu de G. Satorra	
Ídem	Montserrat d'Uluja, fill i hereu d'Arnau	Conesa
Ídem	Elisenda, muller de Berenguer Veciana, de Biure, titora de Berenguer Veciana, fill i hereu d'aquest	
Ídem	P. Mullerat, de Sant Gallart, fill i hereu de [...]	
26.VI	P. Comí, fill i hereu de P., procurador de G. Pasqual, fill de G.	Santa Coloma de Queralt
	Ídem, procurador de G. Pasqual, fill de G.	Ídem
	[Joan] de Cortadelles, fill i hereu de Jaume, notari	Ídem
	Berenguer Desclergue, procurador de Pericó, beneficiat a l'altar de Sant Bartomeu (església de Santa Coloma), per cessió (" <i>ex causa donationis</i> ") del censal de G. de Rubió, dels Ferriols	Ídem
Ídem	Arnau Prunera, prevere, hereu de Berenguer, germà (pel censal que primer fou del jueu Bondio Atzarell)	Ídem
Ídem	G. Ferrer, de Rocafort	
Ídem	Ponç Duc, fill de Berenguer, hereu de Simó Ponç	Rocafort
27.VI	Berenguer d'Anglola, prevere, beneficiat de la capella del Sant Esperit instituïda per Margarida, muller de G. de Miralles, a l'església major de Montblanc	Montblanc
	Joan Daudé i Antoni Castelló, preveres administradors de la Comunitat de Capellans de Montblanc	
Ídem	Bernat Garcia, de Cabra, hereu d'Elisenda, muller de G. M.	
Ídem	Guillem Arnau Safortea	Valls

<i>Data</i>	<i>Persona inquirida</i>	<i>Lloc</i>
28.VI	Elvira, muller de Berenguer de Riudecols, donzell	Reus
29.VI	Bartomeu Tàrrega	Vilafranca del Penedès
Ídem	P. Oruga	Ídem
Ídem	Bernat Roig, sabater, hereu de G. Crestià	Ídem
Ídem	G. Torroella, prevere	Ídem
1.VII	Jaume Vidal, rector d'Orpí, en nom propi i com a procurador dels aniversaris de l'església de la Llacuna	Casa del Pujol [la Llacuna]
14.VII	Joan Gavarró, prevere beneficiat a Calaf, hereu de G. Savall, beneficiat a l'església de Rubió	Barcelona
18.VII	Joan Burgaessa, de Vilagrasseta, en nom seu i com a procurador de Joan Carbonell de Guàrdia Lada	La Llacuna
1.VIII	Berenguer Quintana, en nom de Bernat Colomer, taverner de Barcelona, tutor dels hereus de Bernat de Conamina [Saconomina]	(Barcelona)
Ídem	G. Torró, prevere beneficiat, receptor dels aniversaris d'en Castellví de Barcelona	
2.VIII	Muller de Joan Maçana, ciutadà de Barcelona	
Ídem	Joan de Montbui, <i>militi</i>	Barcelona
26.VIII	Guillem de Masdovelles, donzell domiciliat a Barcelona, procurador de la seva germana Elvira, vídua de Berenguer de Riudecols, donzell de Reus	
(dates posteriors)		
2.VIII.1414	Arnau de Fontanies, de Bonastre	La Llacuna
6.VIII.1414?	Buldó, del terme del castell de Rubió d'Ardesa	Ídem
20.III.1415	Guillem Roig, de Valta	Igualada
23.III.1415	Jaume d'Abella, ciutadà de Balaguer, fill/hereu d'Andreu	Balaguer
Ídem	Guillem Miró, àlies Queixal, de Castellserà, fill d' <i>Aztorine</i> , muller de G. Miró	Ídem
Ídem	Jofre de Polunyo, procurador de P. Gaçol, beneficiat del benefici de Santa Creu	Anglesola
26.III.1415	Asbert Batlle, rector de Pontils, obtentor del benefici de Sant Antoni de Selmella	Quadra de Valdeperes
(ídem)	Fra P. Ombert, prior de Santa M. de la Llacuna	La Llacuna
27.III.1415	Bartomeu Tàrrega, draper	Vilafranca
26.IV.1415	Joan Tàrrega, mercader de Barcelona, germà de l'anterior	
24.IV.1415	G. Torroella, prevere de Vilafranca, per la capellania instituïda per Arnau Coniera, oriünd del terme de Castellvell de la Marca, a l'altar de Sant Gabriel del monestir de Vallonzella (territori de Barcelona)	
12.XII.1416	Pere Malet, canonge degà de la Seu de Barcelona, beneficiat del benefici de Sant Martí instituït per un tal Gener a l'església de Sant Quintí de Mediona	

<i>Data</i>	<i>Persona inquirida</i>	<i>Lloc</i>
	Arnau Bartomeu, prevere, per la capellania instituïda per na Corretgera a l'església de Sant Just de Barcelona, per censal que comprà n'Ullastrell	

La concòrdia de 1413 va haver de ser ratificada, anys més tard, pel nou senyor de la baronia, Arnau Guillem de Cervelló, donzell, fill de l'anterior. L'acte es protocol·litzà el 30 de desembre de l'any de la nativitat de 1444 (corresponent al 1443), mitjançant el qual aquest noble signà i jurà els predits capítols, i per ells prestà homenatge de boca i mans en poder de Berenguer Senyol (o Seiol), sotsveguer reial de la vegueria de Barcelona.

Al seu torn, al març de l'any següent (1444), els aleshores habitants de la baronia (els singulars de Vilademàger-la Llacuna i Miralles) van signar els mateixos capítols de la següent manera: d'una banda, prestaren el jurament en poder del notari barceloní Antoni Vinyes (o, en la seva absència, d'un escrivà); i d'una altra, reteren homenatge en poder del mercader Andreu Solsona, en tant que procurador dels creditors. En canvi, els singulars de Pontils signaren en poder del mateix procurador, en presència de la noble Antònia de Cervelló, vídua de Martí Joan de Cervelló, en tant que possessora del castell de Pontils. Aquesta reclamà, però, que no se li fes cap perjudici per raó d'aquests homenatges.

En ambdós actes figuren les signatures d'una cinquantena de prohoms: tretze habitants del terme del castell de Vilademàger, vuit de la vila de la Llacuna, set del terme del castell de Miralles, catorze del castell i terme de Pontils i vuit del lloc de Valldeperes, dins el mateix terme.

Si això es va dur a terme el 1444, setze anys després, concretament al març del 1460, el donzell Artau de Claramunt, com a procurador de la muller d'Arnau Guillem de Cervelló, o sigui, la noble Alieta, en tant que tutora del seu fill Berenguer Arnau, signà els mateixos capítols i prestà sagrament en poder del mateix notari (Antoni Vinyes) i homenatge de boca i mans en poder del batlle de Barcelona (Pere Joan Serra), qui ho rebé en nom del rei. En aquest cas, no hi ha les signatures dels habitants de la baronia, però aquests no devien tardar gaire a fer la corresponent prestació de sagrament i homenatge, com era de rigor (potser algun dia es podrà localitzar en algun altre volum notarial).

Sigui com vulgui, això ens indica que el procés endegat el 1413 encara no havia finalitzat, quan, de fet, ja havia transcorregut gairebé mig segle, període durant el qual es mantindria cedida la jurisdicció

de la senyoria, almenys pel que fa a totes les obligacions dimanades de les pagues que s'havien de fer als creditors. Durant dècades, les vides dels vassalls de la baronia de la Llacuna van estar pendents dels pactes establerts en aquella concòrdia. Parlem d'un procés que afectà, com a mínim, dues generacions dels habitants d'aquell territori. En el següent capítol intentarem resseguir les principals vicissituds d'aquest procés fins pels volts de 1450, veurem quin fou el funcionament administratiu del deute censal (o més ben dit excensal) i quins resultats es van obtenir de cara a la seva amortització.

L'ADMINISTRACIÓ DEL DEUTE DE LA BARONIA A PARTIR DE 1413

Arran de la concòrdia de 1413 començà a funcionar una administració específica, ocupada en la gestió tant de l'impost aplicat (el vuitè) com de la distribució del seu producte entre els creditors. La considerable producció documental generada per aquesta administració —documentació conservada a l'Arxiu de Protocols de Barcelona— constitueix ben bé el nucli de la nostra investigació, a partir de la qual podem seguir una bona part del procés dut a terme al llarg de diverses dècades del segle xv.

Abans de res, convindria saber amb un cert detall el tipus d'informació que podem extreure de les fonts que tenim a l'abast.

LES FONTS NOTARIALS, BASE PRIMORDIAL DE L'ESTUDI

Com ja hem indicat al principi d'aquest llibre, disposem de sis llibres notariais (ara per ara, ja no cal referir-se al quadern fragmentari que conté els capítols del vuitè de 1413): cinc llibres d'èpoques que abracen el període 1423-1459 (dates extremes) i un llibre anomenat de negocis de la baronia (1453-1462), a més de la documentació solta (cèdules, notes i alguns quaderns) que és a les bosses d'alguns d'aquests llibres.

De fet, no tots els volums generats per aquella administració s'han conservat: en aquest sentit, caldria lamentar la pèrdua del primer volum d'èpoques, el que comprenia entre els anys 1413-1422; així mateix, el llibre de negocis apareix etiquetat com a *Primus liber*, cosa que presuposa que seria el primer d'una sèrie de la qual no s'ha conservat cap més volum. De fet, no sabem quina continuïtat tingué aquesta administració més enllà de les dates finals indicades. Així doncs, bona part del que explicarem es basa en documentació pertanyent al període 1423-1462.

Aquests actes foren escripturats a Barcelona davant el notari o escrivà encarregat dels negocis de la baronia: durant la primera època,

fou Pere Pellicer (actuà fins als anys 1434-1435 i a ell pertanyen dos llibres d'èpoques), i després Antoni Vinyes (tres llibres d'èpoques i un de negocis). Recordem que, atesa la seva condició de notaris reials, tant l'un com l'altre podien exercir l'ofici per tot el Principat, a més de ser notaris de Barcelona. A través de la documentació manejada es comprova, atès que ja se sabia, que l'escrivania del notari Vinyes estava ubicada a la plaça de Sant Jaume.

Ja abans de 1413, Pere Pellicer havia estat actuant en la gestió dels afers del noble Berenguer Arnau de Cervelló;¹ així mateix, es tracta del mateix notari que portà les escriptures del deute del comtat de Cardona entre 1408-1433.² D'altra banda, Antoni Vinyes, considerat deixeble seu, també va estar treballant en els negocis de les universitats del comtat de Cardona,³ a més de les feines realitzades per compte d'alguns nobles o d'altres particulars, i per algunes institucions religioses i municipis, com Cervera, Tàrraga i Santa Coloma de Queralt.

Ambdós notaris estan molt relacionats: Pere Pellicer va morir el 1434 i va nomenar abans Antoni Vinyes com un dels seus marmessors, a qui li llegà, a més a més, les seves escriptures.

Antoni Vinyes era ciutadà de Barcelona, d'origen tarragoní,⁴ i és una figura força destacada, tant des del punt de vista de la seva professió (arribà a ser prior del Col·legi de Notaris de Barcelona) com també per la seva activitat i participació en afers polítics del seu temps, ja que actuà com a síndic de la ciutat a la cort napolitana d'Alfons el Magnànim, fins al seu nomenament com a quart conseller (1465) del govern bigaire.⁵ Sorprèn la seva dilatada carrera, ja que com a notari va estar actiu fins al 1489 (morí pels volts de 1490). Naturalment, aquí només ens interessa en tant que "notari de Barcelona i escrivà dels afers de la baronia de Vilademàger", tal com s'intitulava el 1436.⁶

1. Actuant com a procurador de Berenguer Arnau de Cervelló tenia plens poders per demanar o rebre tots els béns i rendes, censals morts i violaris, herències, comandes, dipòsits, préstecs, deutes i crèdits i qualsevol altre dret rebedor de particulars o universitats, i podia anul·lar, vendre, permutar, establir, arrendar, empenyorar o altres accions judicials, segons que figura en el renomenament que li fou fet el 1405, revocant per això l'anterior procura feta a ell mateix; BC, Pergamins, núm. 11755.

2. A. GALERA, "Endeutament i fiscalitat senyorial...", pp. 392-397.

3. A. GALERA, "Fiscalitat senyorial, endeutament censalista...".

4. Com així es desprèn d'algunes referències de la seva biografia. Si més no, hi ha anotats diversos Vinyes al registre tarragoní de la Passada del Mur de 1428.

5. Vegeu GUNZBERG, J. "Antoni Vinyes: notari, ambaixador i polític (Barcelona-Nàpols: 1424-1488)", dins *Actes del I Congrés d'Història del Notariat Català*, Barcelona, 1994, pp. 373-387.

6. AHPB, Primer Llibre d'Èpoques 1435-1442, bossa, Memorial de restitucions, fol. 3r.

- a. Encapçalament del primer llibre d'èpoques: “[1r] ...*primi libri apocarum et aliorum contractuum facientium pro baronia nobilis Berengarii Arnaldi de Cervilione mei Anthonii Vinyes, auctoritate regia notarii publici Barchinone.*”
 “[2r] *In Dei nomine. Ego, Anthonius Vinyes auctoritate regia notarius publicus Barchinone, incipio hunc primum librum sive capibrevium apocarum et aliorum contractuum facientium pro baronia que fuit nobilis Berengarii Arnaldi de Cervilione. Ideo, ego dictus notarius hic meum appono solitum artis notarie. Sig.+(signe).*”
- b. Encapçalament del segon llibre d'èpoques: “[1r] *Ego Anthonius Vinyes, auctoritate regia notarius publicus Barchinone, incipio hunc secundum librum apocarum et aliorum negotiorum universitatum castri de Vilademàger. Ideo ego dictus notarius hic meum appono solitum artis notarie. Sig.+(signe).*”
- c. Encapçalament del tercer llibre: “*Ego Anthonius Vinyes, notarius, incipio tertium librum apocarum et aliorum negotiorum universitatum castri de Vilademàger +(signe).*”
- d. Encapçalament del primer llibre de negocis: “*Ego Anthonius Vinyes, notarius, incipio hunc primum librum negotiorum super arrendamento reddituum et jurium octavi fructuum castri baronie de Vilademàger +(signe).*”

La documentació continguda als referits llibres presenta una major diversitat tipològica del que pot semblar a primera vista. D'acord amb el títol donat a cada volum, la major part dels folis contenen les pagues satisfetes a cada creditor; les èpoques són el que justifiquen el gruix de cada llibre. Ara bé, aquests instruments no sempre estan íntegrament escripturats, perquè, com és habitual en aquesta època, hom es limitava a escriure només els encapçalaments i algunes notes marginals, deixant molts espais en blanc, més o menys els que podria ocupar cada escriptura si s'hagués traslladat íntegrament. Amb tot, si comencem a fer un repàs més curós del contingut de cada llibre, també comencem a trobar alguns altres instruments notariaus intercalats, entre la munió d'èpoques, que tot seguit assenyalem:

1. Constitució de sindicats: o sigui, pel que fa al nomenament de síndics en representació de les diferents universitats de la baronia per tractar dels afers del deute, com eren les anades a Barcelona per assistir a l'audició de comptes del gestor... Generalment, s'insereix la llista dels veïns convocats de cada lloc, en presència del batlle i dels jurats respectius, especificant els noms de cada un;

2. Reconeixements efectuats per l'administrador dels creditors de les quantitats rebudes cada anyada de la recaptació del vuitè a partir dels lliuraments efectuats pels col·lectors;
3. Definicions dels comptes de l'administrador, a través de les quals es donen a conèixer les rebudes (i també despeses) de diverses anyades. Aquest acte, que era realitzat en presència dels procuradors dels creditors i dels síndics de la baronia i que sol ser bastant extens, conclou amb l'absolució del gestor i amb les signatures de tots els implicats;
4. Pagament de salaris o d'altres despeses del notari (per escriptures), dietes de desplaçaments a Barcelona (per fer les definicions de comptes),...;
5. Concòrdies, contractes o altres disposicions establertes amb participació, segons el cas, dels homes de la baronia, la senyoria, els creditors o altres interessats en els seus afers.

A més a més, disposem de la documentació localitzada a les bosses d'alguns d'aquests volums notariais. I és aquí on hem pogut recopilar informació tant o més interessant que la que es conté dins de cada volum, com ara els capbreus i memoràndums de censals que ja hem comentat més amunt. Una altra font documental bàsica localitzada a les bosses han estat les cèdules relatives als repartiments efectuats entre els creditors de la seva part proporcional, ja que ens han donat informació de gran interès en molts aspectes.

Així mateix, enmig d'aquesta documentació miscel·lània també trobem còpies o esborranys d'algunes de les concòrdies establertes amb els creditors així com altres documents relacionats amb instruments ressenyats més amunt, com els sindicats, i molts altres papers que contenen èpoques. Tot això s'entén com a transsumpte dels actes escripturats dins de cada volum, que devia servir als treballadors de l'oficina notarial com a documentació preparatòria o de suport; també hi ha comunicats realitzats entre el notari barceloní i els notaris i escrivans de la baronia i altres documents acreditatius o aclaratoris d'algunes pagues, i enmig de tot apareixen altres papers d'escriptures o anotacions no sempre relacionades amb els afers de la baronia. En canvi, altres papers que també hi tenen a veure els hem localitzat als llibres comuns dels mateixos notaris.

FUNCIONAMENT DEL SISTEMA IMPLANTAT EL 1413

L'administració que començà a rutllar a partir d'aleshores mereix ser estudiada amb un cert deteniment.

Com sabem, ja no es tractava de pagar les pensions de censals en els terminis anuals fixats a cada contracte, sinó de retornar els capitals dels diferents crèdits contrets fins aleshores. Desconeixem quins serien els cabals computats a l'inici (les primeres referències en aquest sentit ens porten al 1428-1429, una quinzena d'anys després de la concòrdia de 1413), però sens dubte havien de ser els que eren anotats en els contractes de venda; i, òbviament, qui tingués contractat més d'un censal, hauria començat a participar-hi en funció de la suma de tots els seus cabals, el que es pot entendre com una reunificació de crèdits.⁷ També els préstecs inclosos dins el programa de devolucions s'havien de regir pel mateix principi.⁸

El sistema implementat era anual (es computava des del 25 de juny fins al 24 de juny de l'any següent), i durant aquesta anualitat o "anyada" es duïen a terme una sèrie d'accions, segons el que hem intentat mostrar a través de l'esquema de la pàgina següent.

Òbviament, primer de tot calia procedir a la recaptació del vuitè, que començava a finals de juny i no s'acabava fins a la tardor, cobrint tots els mesos centrals de l'any (de la forma de percepció d'aquest impost en parlarem més endavant). El producte net del vuitè, un cop descomptades les despeses de la col·lecta, havia de ser redistribuït entre els creditors, cosa que donava lloc a l'anomenada "partió", element clau del procés de devolució. Per això, calia confeccionar la cèdula de "partiment", document que consta de dos fulls de paper, escrits per tres cares.

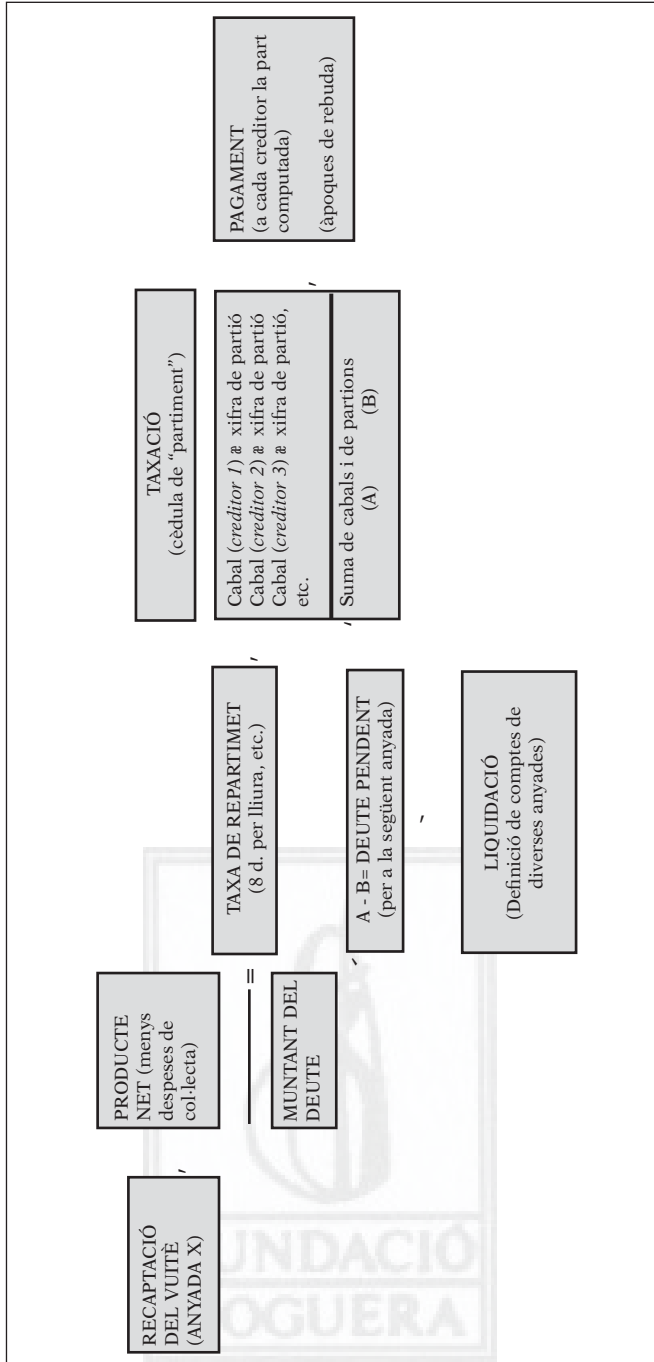
A l'encapçalament es dona constància de l'anyada, del capital i del "for" de repartiment amb la consegüent suma de partió; segueix la llista de tots els creditors, indicant de cada un el cabal i la quantitat de partió que tenia adjudicada, anotant sumes al peu de cada foli i altres sumes globals al final de tot.

Hem localitzat un total de 21 cèdules d'aquest tipus, compreses entre la 16a partió (1428-1429) i la 37a (1449-1459), de manera que,

7. Un exemple: Beatriu, muller de Pere Gener d'Igualada, es possessionà dels tres censals que havia comprat Berenguer Reverdit de Jorba per 2.420, 2.500 i 3.000 sous, cosa que reporta un total de 7.920 sous, equivalents a 395 lliures. Molt probablement, aquesta suma o una de molt similar seria la que se li adjudicà el 1413-1414, per tal com quinze anys després té consignades 245 lliures, a una mitjana de devolució —durant aquest període— de 10 lliures/any.

8. Els 50 florins del préstec realitzat a Romeu Boldó el 1399 equivalen a 27 lliures i mitja, i aquest devia ser el capital que es començà a reduir arran del procés obert el 1413; si més no, el 1428-1429, aquest cabal havia disminuït a 17 lliures (mitjana de devolució: 14 sous/any). Tanmateix, no sabem el que succeí en el període comprès entre 1399-1413: si tal préstec es mantingué com a tal o fou reconvertit a censal.

L'ADMINISTRACIÓ DEL DEUTE A LA BARONIA DE LA LLACUNA

entre ambdues anyades, tenim una sèrie completa amb l'única excepció de la partió 23a (1435-1436), que no hem localitzat. La resta és als següents volums:

—llibre d'èpoques (1432-1435): partions 16a, 17a, 18a, 21a, 22a, 24a, 26a i 27a;

—llibre d'èpoques (1435-1442): partions 19a, 20a i 25a;

—llibre d'èpoques (1449-1459): partions 28a, 29a, 30a, 31a, 32a, 33a, 34a, 35a, 36a, 37a i 38a.

Totes les cèdules de partió estan completes (o es poden completar), llevat de la 18a, que li falta la meitat d'una pàgina, amb la qual cosa es perd informació d'una part de la llista de creditors i d'una altra part de les partions.⁹

Aquesta cèdula, la funció primordial de la qual era deixar constància de la quantitat que corresponia retornar a cada creditor, acostumava a confeccionar-se uns dies abans de la festa nadalenca subsegüent a l'anyada corresponent, tal com queda registrat a partir de la 19a partió, però no pel que fa a les partions 16a i 17a, les primeres que tenim localitzades; ambdues cèdules de partiment, ja fos pel canvi de gestors, com sembla el més probable, o per alguna altra raó que de moment se'ns escapa, es van fer —ambdues— el març de 1431, cosa que implica un retard de poc més d'un any, en un cas, i d'uns pocs mesos, en l'altre cas si, doncs, s'haguessin hagut de confeccionar el desembre de 1429 i de 1430, respectivament.¹⁰

CALENDARI DE PARTIONS

<i>Anyada (partió)</i>	<i>Data de la partió</i>	<i>Anyada (partió)</i>	<i>Data de la partió</i>
1428-29 (16a)	15.III.1431	1439-40 (27a)	20.XII.1440
1429-30 (17a)	15.III.1431	1440-41 (28a)	23.XII.1441
1430-31 (18a)	?	1441-42 (29a)	20.XII.1442
1431-32 (19a)	18.XII.1432	1442-43 (30a)	21.XII.1443
1432-33 (20a)	22.XII.1433	1443-44 (31a)	22.XII.1444
1433-34 (21a)	22.XII.1434	1444-45 (32a)	23.XII.1445

9. Malgrat això, les quanties corresponents a aquestes partions podrien ser recuperades a partir de les dades de la precedent i la posterior partió que sí que coineixem.

10. No sabem si aquesta operació ja des de bon principi es feia al desembre o si va ser a partir, precisament, de l'anyada 1431-1432 quan es començà a dur a terme de forma sistemàtica el darrer mes de cada any.

<i>Anyada (partió)</i>	<i>Data de la partió</i>	<i>Anyada (partió)</i>	<i>Data de la partió</i>
1434-35 (22a)	22.XII.1435	1445-46 (33a)	23.XII.1446
1435-36 (23a)	?	1446-47 (34a)	23.XII.1447
1436-37 (24a)	20.XII.1437	1447-48 (35a)	23.XII.1448
1437-38 (25a)	18.XII.1438	1448-49 (36a)	24.XII.1449
1438-39 (26a)	19.XII.1439	1449-50 (37a)	24.XII.1450

Com ens mostra l'esquema situat més amunt, a partir de la simple divisió de la quantitat de la recaptació (del vuitè) pel total de cabal que hi hagués consignat llavors (o sigui, del cabal que faltava liquidar), s'obtenia la taxa de repartiment. Aquesta fórmula, aplicada a la 16a partió, reporta les següents xifres:

Per a l'anyada 1428-1429 (xifres convertides en diners): $113.704 \times 240 / 2.728.965 = 9,999$ (o sia, 10 diners per lliura)

= 473 ll. 15 s. 4 d. / 11.370 ll. 13 s. 9 d., "lo qual partiment se féu CCCCLXXIII ll. XV s. IIII, les quals són partides per XI^m CCCLXX ll. XIII s. VIII ds., vé per lliura a X ds." Per a les restants anyades, vegeu a l'annex la taula 2.

La taxa obtinguda d'aquesta manera s'havia d'aplicar tot seguit al muntant de cabal que cada creditor tenia adjudicat, segons que tenim exemplificat a partir de les quantitats anotades al següent creditor, que és el primer de la llista:

Pere Torrent (partió 16a / taxa: 10 d. per lliura = 10 d. per 240 d. El muntant inicial és de 185 ll. 13 s. 10 d., per tant:
 $44.566 \times 10 / 240 = 1.856,91 / 240 = 7,74$ (o sia, 7 ll. 14 s. 9 d., quantitat de devolució).

Fent un incís, cal dir que les xifres de devolució calculades a cada creditor són, per regla general, bastant baixes, però sempre dependent de la magnitud dels cabals considerats en cada cas. Si donem un cop d'ull a les taules confeigides per a cada un dels creditors (annex: taula 3), veurem que la majoria de les quantitats anotades són inferiors a 1 lliura, mentre que només unes poques se situen per damunt de les 50 lliures, en tant que es corresponen amb els crèdits de major volum. En aquest procés de devolució de capitals es manté una estricta proporcionalitat segons la taxa de repartiment: per tant, com més gran era el cabal remanent, més elevada era la quantitat calculada, i inversament, a menys cabal, més petita era la quantitat resultant.

Aquestes porcions de capital, ¿serien tant o més feixugues que les pensions que s'havien de pagar abans de la concòrdia de 1413? Intentarem de respondre-ho al final d'aquest apartat. Estem parlant d'un procés d'amortització, de manera que al cabal que tenia adjudicat cada creditor se li havia de descomptar el muntant calculat com a devolució.

Efectivament, la quantitat resultant es restava després del capital inicial, i la nova suma obtinguda passava a computar-se en el següent repartiment:

Ídem creditor (P. Torrent): 185 ll. 13 s. 10 d. - 7 ll. 14 s. 9 d. =177 ll. 19 s. 1 d. (xifra anotada com a cabal a la 17a partió)

Així doncs, sumant el cabal d'una determinada anyada per la quantitat de la partió precedent, hauríem d'obtenir la xifra corresponent al cabal de l'anyada anterior, i així es pot comprovar en la majoria de casos (amb tot, no sempre hi ha una exactitud matemàtica quant a les xifres aportades en cada una de les successives partions).

Com cal preveure, d'aquesta manera el muntant del deute censal anà disminuint any rere any: efectivament, si pel que fa a l'anyada 1428-1429 el cabal a repartir era de poc més d'11.370 lliures, al cap de vint anys (anyada 1449-1450) ja només era de 5.018 lliures.

Una altra qüestió és la relativa a les taxes obtingudes anualment, que, com és lògic (depenien del volum de recaptació del vuitè), experimentaren fluctuacions. Durant el període 1425-1449,¹¹ oscil·laren entre un mínim del 3,33% (8 diners per lliura) i un màxim del 6,04% (14 diners i malla per lliura). La taxa aplicada més vegades (sis cops) és la de 9 diners per lliura (3,75%). El següent quadre ens mostra les diferents taxes registrades segons l'anyada considerada:

11. En aquesta estadística incorporem algunes taxes imposades amb anterioritat al 1428: 8 diners per lliura (13a); 9 diners per lliura (14a); 9 diners per lliura (15a), corresponents a les anyades 1425-1426, 1426-1427 i 1427-1428.

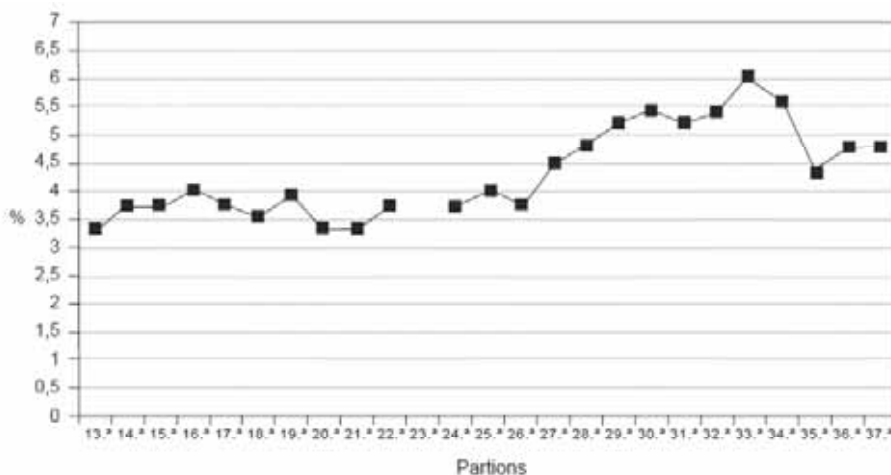
TAXES DE PARTIÓ (1425-1449)

8 d. (per lliura)	3,33%	3	1425-26, 1432-33, 1433-34
8 d. malla	3,54%	1	1430-31
9 d.	3,75%	6	1426-27, 1427-28, 1429-30, 1434-35, 1436-37, 1438-39
9 d. malla	3,95%	1	1431-32
10 d.	4,16%	2	1428-29, 1437-38
10 d. malla	4,37%	1	1447-48
11 d.	4,58%	1	1439-40
11 d. malla	4,79%	3	1440-41, 1448-49, 1449-50
12 d.	5,00%	-	
12 d. malla	5,21%	2	1441-42, 1443-44
13 d.	5,42%	2	1442-43, 1444-45
13 d. malla	5,62%	1	1446-47
14 d.	5,83%	-	
14 d. malla	6,04%	1	1445-46

A partir del gràfic 4, podem veure l'evolució que experimentaren les taxes al llarg d'aquests anys, cosa que ens permet diferenciar dues fases bastant marcades: la primera, entre les partions 13a-26a (de 1425 a 1438), amb taxes que no sobrepassen els 10 diners per lliura (4,16%); la segona, entre les partions 27a-37a (de 1439 a 1449), amb taxes més elevades: el màxim és assolit a la partió 33a, a partir de la qual tornen a baixar. ¿Significa això que, durant almenys uns anys d'aquesta segona fase, es produí una acceleració en el ritme de reducció del deute? De fet, aquestes taxes haurien d'haver seguit una tendència a l'alça molt més accentuada, tenint en compte que el muntant del deute —el cabal que hi havia per repartir— anava disminuint d'un any a l'altre, però tot plegat estava condicionat, com veurem més avall, pel comportament del vuitè.¹²

12. En aquest sentit, com més alta fos la xifra de recaptació (200/400 ll.), tant més ho seria la taxa de partió. D'altra banda, si el volum de recaptació de l'impost es mantingués sempre igual, la taxa s'aniria incrementant a mesura que el volum de capital disminuïa.

GRÀFIC 4
Evolució de les taxes de "partió" (1425-1449)

Òbviament, restava encara una fase ulterior, com era el pagament a cada creditor de la seva porció, d'acord amb les quantitats assenyalades a la cèdula de partiment. Això no obstant, aquests pagaments podien tardar anys a realitzar-se, la qual cosa esdevingué, pel que sembla, bastant habitual. D'altra banda, s'observa una tendència a concentrar pagaments corresponents a diverses partions.¹³ Aquests retards eren tolerats pels creditors, mentre no provoquessin el col·lapse del sistema de devolució; en aquest cas, segurament serien els primers a reclamar el cobrament, altre cop, de les pensions dels seus censals.

Amb això, retornem a la pregunta que havíem plantejat abans: les pagues que s'havien de portar a cap d'acord amb aquest nou sistema, ¿serien més elevades que les pensions que s'havien de pagar abans de la concòrdia de 1413? No tenim altra informació per saber-ho que el que es pot inferir de les quantitats anotades als contractes de venda com a interessos. Així, per exemple, la capellania de Pere Mirat havia de rebre, segons el contracte de venda, una pensió de 7 lliures 2 sous

13. Posem com a exemple les pagues realitzades als Ferrer: del 1439 són dues èpoques corresponents a les partions 24a i 25a (1436-1437/1437-1438); del 1441 són dues èpoques més sobre el pagament de les partions 26a-27a (1438-1439/1439-1440); a l'últim, trobem cinc pagues realitzades el 1452 de les partions compreses entre la 28a i la 32a (des del 1440-1441 fins al 1444-1445). No sabem fins a quin punt aquest exemple seria extrapolable a la resta, però en principi ens fa veure la dècada de 1440 com una etapa de dificultats.

10 diners, mentre que les quantitats anuals retornades a compte del capital entre 1428-1429 i 1449-1450 es troben taxades per sota de les 4 lliures. Però tot seguit cal recordar que a partir de 1397 s'imposà una reducció del 5% sobre totes les pensions de censals (en l'exemple suara esmentat, la pensió hauria quedat rebaixada a 5 lliures, per tal com respon a un censal que inicialment tenia estipulat un tipus del 7,14%). Així i tot, sembla que les devolucions difícilment podrien igualar el que aquelles universitats havien de satisfer a títol de pensió, si s'hagués mantingut l'anterior forma de funcionament.¹⁴

Tot sembla indicar que el nou sistema implantat el 1413 seria, per a les universitats de la baronia, bastant menys carregós, a banda de permetre la progressiva amortització del deute censal. En canvi, per als creditors suposava una renúncia, ja que cobrarien menys del que els corresponia segons l'antiga pensió, potser únicament a canvi de tenir garantida una paga anual que altrament hauria estat molt més difícil de cobrar.¹⁵ Si més no, podem observar com els creditors d'altres localitats també van estar disposats a fer importants renúncies,¹⁶ però es tractaria de situacions més aviat excepcionals.

ELS MERCADERS ADMINISTRADORS DEL DEUTE

Al capdavant de l'administració del deute de la baronia hi hagué, tothora, una persona designada pels creditors que actuava com a procuradora dels creditors. Com a tal, complia diverses funcions: en primer lloc, era receptor del producte del vuitè, de manera que s'encarregava de controlar l'actuació dels diferents col·lectors; d'altra banda, era distribuïdor del deute censal entre els creditors, cosa que

14. Per acabar-ho de corroborar, donem altres exemples: la marmessoria de Berenguer de Castellort (pel benefici instituït a l'hospital de Cervera) havia de rebre de bon principi una pensió de 25 lliures, mentre que la quantitat que calia retornar el 1428-1429 és de poc més de 22 lliures i per sota de les 20 lliures pel que fa a les subsegüents anyades. La pensió inicial de Pere Palou de Tous era de 7 lliures, 3 sous, 4 diners, i les quantitats anotades en el període 1428-1429/1449-1450 estan per sota de les 3 lliures. La universitat d'Estaràs havia de rebre inicialment 20 lliures 16 sous 8 diners; en canvi, totes les quantitats anotades a partir de la 16a partió se situen per sota de les 8 lliures.

15. Abans ja hem pràcticament descartat que aquestes pensions es poguessin cobrar al marge de l'administració que estem analitzant, puix que és molt estrany que, al llarg del període considerat ara, no es tingui ni el més mínim indici documental d'una altra administració paral·lela.

16. Així, en el cas de Flix i la Palma, d'ençà la seva compra per la ciutat de Barcelona, es procedí a pagar als creditors la meitat de les pensions endarrerides i del capital dels censals, amb la renúncia dels interessats al deute restant; vegeu M. T. FERRER, "Flix, un port fluvial...", p. 482.

implicava realitzar cada any la corresponent cèdula de partiment (a l'encapçalament s'indica "Partiment fet per mi [...] així com a procurador dels creadors de la baronia [...]"), i s'encarregava, a l'últim, de pagar a cada creditor els diners que tenia adjudicats de cada anyada.¹⁷

Efectivament, en les corresponents èpoques, l'administrador o procurador era la persona que efectuava el lliurament dels diners, per bé que el reconeixement de paga es feia, pel creditor o el seu representant, als prohoms i singulars de la baronia. En poques paraules, l'administrador era receptor del vuitè i distribuïdor entre els creditors del producte d'aquest impost.¹⁸ Òbviament, en aquesta feina no estava sol, per tal com comptava amb l'ajuda del notari, així pel que fa a la confecció de les èpoques i de totes les altres escriptures que calia fer.

Ocupant aquest càrrec trobem diversos mercaders, tots de Barcelona: primer, Pere Gibert, després de la mort del qual assumí l'administració, durant poc temps, el seu germà Berenguer Gibert,¹⁹ abans no fou designat Andreu Solsona; i a la mort d'aquest, al cap d'uns anys, es nomenà el seu fill, també anomenat Andreu, que tenia la mateixa professió que el seu pare. I mentre Pere Gibert va gestionar les quinze primeres anyades (i part de la corresponent a la 16a partió), o sigui, del 1413 al 1428, els Solsona (successivament pare i fill) van ser-ne gestors des de l'any indicat (a partir de la festa de Sant Joan Baptista) fins a l'anyada 1449-1450 (37a partió) i encara més enllà (com veurem, Andreu Solsona, fill, fou un dels posteriors arrendataris del vuitè-dotzè).

La intervenció de mercaders no té res de sorprenent, per tal com estaven familiaritzats amb les tècniques de comptabilitat mercantil. De fet, l'administració del deute de la baronia de la Llacuna no era l'únic afer que aquests mercaders van gestionar des de la Ciutat Comtal. Un Pere Gibert, mercader de Cardona, actua com a procurador del comte de Cardona, i com a tal també es va encarregar de formalitzar els pagaments que es feien a Barcelona de les pensions de censals a les

17. Del primer administrador es diu que havia estat "procurador de dits creditors i collidor, receptor i distribuïdor dels fruits del vuitè". Semblantment es diu d'un altre procurador dels creditors, matisant, però, que era per la procuració que actuava com a col·lector, receptor i distribuïdor dels diners procedents del vuitè.

18. A Cervera hi hagué un "receptor" encarregat de rebre els diners de les imposicions a la mateixa vila i un "distribuïdor" que tenia la comesa de distribuir aquest numerari entre els creditors censalistes de Barcelona; vegeu P. VERDÉS, "*Per ço que la vila no vage a perdició*"..., p. 133 i s.

19. "Subscripte apoce debent dirigi Berengario Gibert", com a hereu del seu germà Pere, difunt, "ad complementa solutionum XV partionis"; AHPB, llibre d'èpoques (1423-1432), fol. 116r.

quals estaven obligades les universitats del comtat.²⁰ Així mateix, Andreu Solsona, o més ben dit els Solsona, actuaren com a distribuïdors dels censals que el municipi de Cervera pagava a Barcelona.²¹ Per consegüent, la tasca desenvolupada a propòsit del deute de la Llacuna no seria gaire diferent de la que realitzaven a compte d'altres municipis.

Ara bé, així com Pere Gibert podia ser part directament implicada en el procés, si és que mai va arribar a pertànyer al col·lectiu de creditors de la baronia (el seu nom no apareix indicat entre els "intimatats" de 1413; en canvi, com veurem més endavant, els seus dos germans i hereus s'inclouen en la llista de creditors), en el cas dels Solsona no trobem establert cap vincle en aquest sentit.²²

Però, més enllà de la gestió i dels tractes d'aquests mercaders amb les qüestions de la baronia de la Llacuna, ¿què en podem saber de les seves altres activitats professionals o, així mateix, de les seves relacions familiars? En la mesura del possible seria interessant de poder-nos apropar al perfil de les successives persones que exerciren com a administradors del deute de la baronia, començant per la família de qui en fou el primer administrador.

Els Gibert

D'aquests mercaders barcelonins, en tenim diverses referències: per exemple, el 1392 surt esmentat un Berenguer Gibert, que intervé

20. A. GALERA, "Endeutament i fiscalitat senyorial...", pp. 380 i 384; ÍDEM, "Fiscalitat senyorial, endeutament censalista...". Registrat pel que fa als anys 1416, 1420 i 1431.

21. El 1427 fou requerit pels regidors per retre comptes de la seva gestió com a distribuïdor dels anys 1423-1426. De fet, la gestió d'Andreu Solsona estaria compresa entre els anys 1421-1440 i entre 1448-1480; cf. P. VERDÉS, "*Per ço que la vila no vage a perdició*"..., p. 136 (nota 234), pp. 388-390. Tanmateix, no es tractaria d'un sol individu sinó de pare i fill, del mateix nom. Com a la Llacuna, també a Cervera el fill assumí el càrrec del pare.

22. És clar que també percebien censals, però d'altres municipis. Andreu Solsona fou creditor de les universitats de la veïna baronia de Santa Coloma de Queralt per un censal que havia comprat Berenguer Solsona, respectivament pare i avi dels dos Andreu, per 12.000 sous de preu i 1.000 sous de pensió (8,33%); AHPT, fons de pergamins [Santa Coloma de Queralt], doc. núm. 726. Andreu Solsona també rebia pensions del municipi certerí: uns 872 sous el 1410, reduïts a uns 546 sous el 1415; cf. P. VERDÉS, "*Per ço que la vila no vage a perdició*"..., pp. 432 i 437. Així mateix, els Gibert també tenien establerts vincles crediticis amb Cervera: el 1398 Berenguer Gibert, mercader de Barcelona, comprà un censal de 1.000 sous de pensió pel preu de 14.000 sous. El 1403 tenia assignada, a banda de la indicada, una altra pensió de 700 sous. El 1415, són registrats Pere i Berenguer Gibert per una pensió de 466 sous i escaig; cf. íbidem, pp. 428, 436, 438, 499. I, com veurem més endavant, també percebien pensions del municipi de Mallorca.

en el comerç de la llana.²³ El juny de 1429 Pere i Berenguer Gibert mercadejaven amb saques de llana que havien de ser carregades a Tortosa per Ramon Gibert amb destí a Ragusa.²⁴ Es tractaria, doncs, d'una companyia familiar dedicada al tràfic d'una de les principals mercaderies de l'època. En aquest temps actua Pere Gibert, mercader de Cardona.²⁵ Tanmateix, no sabem si té relació amb els Gibert barcelonins i si és, per tant, el mateix individu que tingué cura de l'administració del deute de la Llacuna.

Els Gibert no sols es dedicaren al comerç sinó també a activitats d'una altra índole: un Pere Gibert surt esmentat com a perceptor de la quèstia de la universitat de Cubelles i Vilanova. Un altre Berenguer Gibert, mercader de Barcelona, prenia una pensió de censal mort sobre les rendes i drets de la batllia, al mateix terme del castell de Cubelles.²⁶ Així doncs, l'àmbit d'actuació d'aquesta família de mercaders es mouria entre Barcelona, Cardona, Cubelles... i també la Llacuna.

El nostre Pere Gibert féu testament el 8 d'agost de 1429, pel qual nomenà hereus els seus dos germans Berenguer i Valentí, però qui realment hauria agafat les regnes dels negocis familiars seria Berenguer, que devia ser el més gran, dels dos que restaven vius. Aquest devia estar poc interessat a continuar l'administració del difunt Pere, de manera que en tingué cura només el temps just per posar en ordre l'herència. Si més no, devia tenir aspiracions de més volada, per tal com esdevingué administrador de la Taula de Canvi el 1435. Ambdós Gibert (Berenguer i Valentí) van formar part del partit moderat de la Busca, en el govern municipal de Barcelona. Un d'ells exercí com a quart conseller el 1454.²⁷

Fem notar, a l'últim, la connexió dels Gibert amb la important família barcelonina dels Marc a través del matrimoni d'una filla de

23. Potser aquest individu seria el mateix que apareix esmentat posteriorment (1405) com a parçoner de vaixells; cf. C. CARRÈRE, *Barcelona 1380-1462: un centre econòmic en època de crisi*, I, Barcelona, 1977, pp. 314 i 221; citat de nou com a parçoner en un altre contracte d'assegurança de 1406 (A. GARCIA, M. T. FERRER, *Assegurances i canvis marítims medievals a Barcelona*, II, Barcelona, 1983, doc. 127, p. 468). En aquestes dates, també es té constància d'un altre Gibert mercader, de nom Jaume; cf. C. CARRÈRE, *Barcelona 1380-1462...*, II, p. 54.

24. Amb la intervenció de vint-i-cinc asseguradors; cf. A. GARCIA, M. T. FERRER, *Assegurances i canvis...*, II, doc. 155, pp. 500-501.

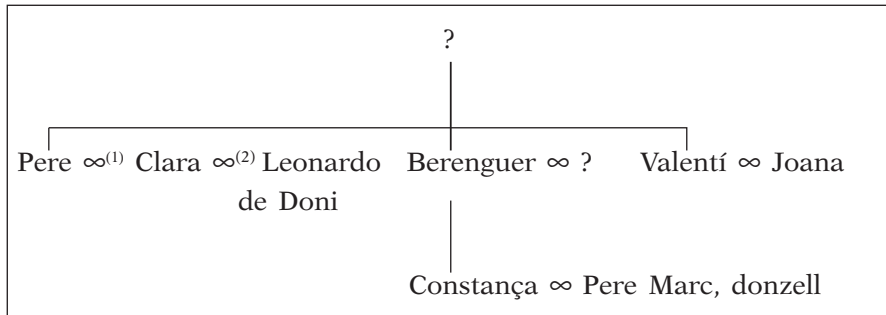
25. Posteriorment (1457), surt registrat un altre Pere Gibert, mercader cardoní i comerciant de safrà; cf. C. CARRÈRE, *Barcelona 1380-1462...*, I, p. 369.

26. M. SÁNCHEZ, "La estructura del dominio real...", pp. 248-249.

27. C. BATLLE, *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, CSIC, Barna, 1973, p. 278.

Berenguer.²⁸ Seria un exemple més de les aliances establertes en aquesta època amb la petita noblesa d'una família de mercaders en ascens.

Els Gibert

Dels Gibert tornarem a parlar-ne més endavant en tant que creditors de la baronia.

Els Solsona

D'aquesta família a penes hem pogut trobar cap referència sobre les seves activitats mercantils.²⁹ Com els Gibert, també els Solsona devien constituir una societat familiar dedicada a negocis de diversa índole.³⁰ Ambdós Solsona eren mercaders; en canvi, Berenguer Solsona, pare i avi, respectivament, dels dos al·ludits, fou jurisperit de Tàrrrega. D'aquesta vila procedien, doncs, els Solsona que estem estudiant.

Per indagar en qüestions de tipus familiar, tenim una font de primera mà, com és el testament d'Andreu Solsona, major, datat el 4 de gener de 1436.³¹

Com de costum, el document s'inicia amb el nomenament dels marmessors: a més de la seva muller Elionor, figura el seu cosí germà

28. En la llista de creditors de 1453 s'inclou el donzell Pere Marc, marit de Constança, juntament amb el procurador de les altres filles del difunt Berenguer Gibert, que també es deia Berenguer.

29. Pel que fa al 1419, hi ha documentat un Pere Solsona, mercader, comerciant de vi; cf. C. CARRÈRE, *Barcelona 1380-1462...*, II, p. 319. Però no sabem si estava relacionat amb els Solsona que estudiem.

30. El 1444 Andreu i Lluís Solsona són registrats com a asseguradors; cf. C. CARRÈRE, *Barcelona 1380-1462...*, II, p. 362. Suposem que fa referència a Andreu Solsona, júnior, i al seu oncle.

31. AHPB, Liber testamentorum [Antoni Vinyes] 1427-1480, fols. 14v-18r.

Berenguer Esteve —com el testador, també era mercader—, el seu cunyat Antoni Pont, de professió especier, i el seu germà Lluís Solsona. Com a sepultura escull ser enterrat al claustre de la Seu de Barcelona, al mateix vas on hi ha el cos del seu pare Berenguer. Un cop sepultat, s'han de dir trenta-tres misses, per les quals dóna 33 sous. Per a les despeses de l'enterrament i altres misses de rigor destina 25 lliures, amb les quals també s'han de pagar diverses deixes, tal com indiquem tot seguit:

Obra de la Seu	10 sous
Lluminària d'un altar de la Seu	10 sous
Bací de pobres vergonyants (parròquia de Sant Miquel)	20 sous
Hospital de la Santa Creu	10 sous
Redempció d'un captiu	20 sous
Confraria de Sant Nicolau	20 sous
Beatriu de Montfalcó, monja de Montalegre	(30 sous)
Frare Joan Oliver, confessor	20 sous

Tot el que sobra d'aquella quantitat és destinat a la celebració de més misses a la Seu. Així mateix, dóna 20 sous a cada un dels seus marmessors.

Acte seguit, s'especifica el que llega als seus germans: a Lluís Solsona li deixa 50 sous, i anota haver-li pagat 450 lliures (de les quals, 350 lliures per via de carta pública en poder del notari Pere Pellicer) en compliment de les disposicions testamentàries dels seus pares, de manera que tot el que li devia ho pagava dels seus béns. A la seva germana Caterina, vídua de Galceran Aguiló, també li deixa 50 sous. A una altra germana, de nom Violant, reconeix que li deu 200 florins i les pensions corresponents, cosa que el marit d'aquesta, l'esmentat Antoni Pont, li fa saber que no vol cobrar-les, "com no volgué que entre ell e mi coreguessen pensions per amistat e levar scrúpol de qüestió".

La seva muller Elionor queda instituïda com a usufructuària de tots els seus béns, a condició, com de costum, que no es torni a maridar i es mantingui casta, i amb iguals condicions li deixa els vestits i joies, si és que no reclama els seus drets. En cas contrari, aquests béns se li posaran a compte, i se li donaran 50 lliures. La seva muller tenia una germana casada amb el noble Bernat de Cruïlles, d'aquí que un dels testimonis presents en la publicació d'aquest testament fos el noble Pere Galceran de Cruïlles, titulat senyor del castell de Calonge.

S'anoten, d'altra banda, les diferents deixes que fa als seus fills: a Dalmau, destinat a la carrera eclesiàstica, 3.000 sous (150 lliures); a Maria, 4.000 sous (200 lliures); a Agnès, 3.000 sous més; i a Ramon, també 3.000 sous. En total, 13.000 sous (650 lliures) més 2.000 sous reservats a altres fills o filles que pogués tenir en el moment de la seva mort.

A l'últim, institueix hereu universal de tots els altres béns i drets el seu fill Andreu. Si aquest mor sense descendents, aquests drets passen als altres fills mascles (germans de l'hereu) o si no a les filles (germanes), i, si tot això falla, al germà i a la germana del testador, d'acord amb els preceptes de rigor que regien els drets successoris.

La possibilitat d'invertir part de la seva fortuna en la creació de censals també es troba contemplada en el cas que tractem, quan es diu que, finit l'usdefruit de la seva muller, tots els seus béns seran traspassats als administradors de l'almoina de la Seu, per la qual cosa dóna potestat a un dels majorals i a un dels bossers de la confraria de Sant Nicolau (institució adscrita a l'església dels frares menors de Barcelona) de poder vendre aquells béns a canvi d'adquirir rendes censals sobre la ciutat de Barcelona a raó de 30 mil per mil (3,33%) o més, per tal que les pensions obtingudes anualment es distribueixin d'aquesta manera: una tercera part en misses de rèquiem a la Seu (per la seva ànima i les dels seus) i dues terceres parts per a pobres del seu llinatge, si és que n'hi ha. A través d'aquesta previsió es fa explícita una de les funcions dels censals carregats sobre institucions públiques, a més de la vinculació d'aquestes deixes piadoses amb un tipus d'interès molt baix, com era la voluntat del testador.

Ignorem, d'altra banda, el detall i valor dels béns que constituïen la fortuna d'aquest mercader, llevat de la referència que es fa a certs drets que tenia sobre unes cases amb corral ubicades al carrer de les Cabres, que eren propietat dels successors d'un altre mercader. Tampoc no sabem res de les rendes que devia rebre d'altres persones o institucions, excepte la referència que es fa a propòsit del dot de la seva muller, pel que fa a una quantitat rebuda per un censal carregat, en aquest cas, sobre el General de Catalunya.

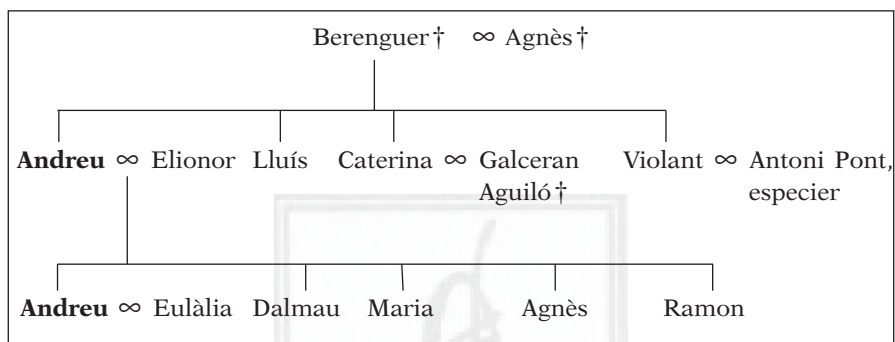
Finalment, assignava com a tutors dels seus fills i filles la seva muller Elionor i el seu germà Lluís. Pocs dies després, es degué produir la mort d'Andreu Solsona. El testament fou publicat el 12 de gener pel notari Antoni Vinyes, el mateix que ja coneixem amb relació als afers de la Llacuna. Segons s'indica ara mateix, la seva vídua i l'hereu del mateix nom vivien en un alberg ubicat al carrer dels Còdols.

En suma, el testament d'Andreu Solsona és el típic d'un mercader de la seva època, que ens mostra la natural imbricació entre els afers

familiars i els de la seva professió. Cal fer notar la intervenció en les seves darreres voluntats d'altres mercaders o persones d'oficis afins, tant entre els seus mateixos familiars com també en els dos testimonis anotats al final del document. També es fa palesa la seva relació amb els dos notaris barcelonins que portaven els afers de la baronia: Pere Pellicer i Antoni Vinyes.³² D'altra banda, sobren comentaris sobre el "barcelonisme" del finat, a propòsit de les diverses deixes realitzades a favor de diverses institucions religioses de la Ciutat Comtal, i especialment a favor de la Seu, per la qual devia sentir una especial devoció. Aquest lligam l'hauria continuat el seu hereu, per tal com es casà amb la neboda d'un canonge de la Seu.³³

Andreu Solsona, fill, formà part de l'estament dels mercaders del Consell de Cent barceloní. En les eleccions de càrrecs de finals de 1462, enmig de les agitacions de la guerra iniciada contra Joan II, fou nomenat mostassaf.³⁴ Però, a diferència dels Gibert, no ens consta que estiguessin tan directament involucrats en la lluita partidista que polaritzà les forces vives d'aquella ciutat.

La família Solsona (1436)

32. Com ja s'ha indicat, Antoni Vinyes fou qui redactà aquest testament. Pere Pellicer redactà el testament del seu pare Berenguer, que data del 13 de gener de 1403.

33. El 27 de juliol de 1453 Andreu Solsona i la seva muller Eulàlia confessaven rebre del canonge hebdomadari de la Seu, Ramon Riba, 50 florins dels 100 que s'havien atorgat a Eulàlia per raó del seu dot; AHPB, Llibre comú (Antoni Vinyes) 1452-1453, s. f. Al cap de poc, hom es refereix a la sentència donada pel mateix canonge a favor del marit de la seva neboda per una qüestió sorgida amb un candeler de cera.

34. S. SOBREQÜES i J. SOBREQÜES, *La guerra civil catalana...*, Barcelona, 1987², I, p. 417.

LA COL·LECTA DEL VUITÈ: FORMA DE PERCEPCIÓ

Els homes de la baronia van haver de recórrer a una fórmula fiscal que ja estava funcionant a molts altres llocs: els impostos sobre la producció agrària, que podríem considerar com a redelmes o agrers. Habitualment, l'impost rep el nom de la taxa que es vol aplicar, i que pot oscil·lar entre un vuitè (12,5%), com a molt, fins a un vintè (5%) o altres taxes més baixes, passant per fórmules intermèdies (desè = 10%; dotzè = 8,33%; setzè = 6,25%).

L'impost en qüestió començà a difondre's pel Principat a partir de la dècada de 1340, presumiblement des de la Catalunya Nord (Rosselló, Conflent), on potser ja era habitual de feia temps. El 1350 es documenta, per primer cop, un onzè a l'interior del Principat: concretament a Vilagrassa, prop de Tàrraga. Però fou a partir de la dècada de 1370 quan tingué lloc la gran expansió d'aquest impost, no sabem si influït d'alguna manera per la proposta realitzada pels síndics de les viles reials en el marc de les Corts de Barcelona de 1365 sobre una possible recaptació d'un onzè o redelme durant tres anys. L'impost s'ha pogut documentar en algunes viles majors, com Puigcerdà (ja el 1345), Cervera (el 1366), Vilafranca del Penedès (1379), Manresa (1416),... a banda de l'intent d'imposar-lo a Lleida (1366). Però sobretot s'expandí per viles i llocs més petits. Hom documenta un redelme a Piera (1377), un vintè a Moià (1378), un onzè a Reus (1379), un dotzè reconvertit en redelme a Santa Maria del Pla (1380), un desè a Constantí (1386), un onzè a Valls (1394), un desè a Vilaverd (1404), un onzè a Vallfogona (1412), un onzè a Mollerussa (1419),... per esmentar només alguns casos situats a les comarques més properes a la baronia que estudiem. De fet, la llista que vam publicar es pot ampliar amb altres casos que a poc a poc han anat sortint a la llum, i que confirma l'àmplia difusió que va tenir aquest impost arreu del Principat.³⁵ Durant el segle xv, i encara als segles posteriors, l'establiment d'onzens sobre la producció agrària esdevingué molt habitual —en algunes localitats es documenten successius períodes de col·lecta d'impostos d'aquest tipus—, encara que tendís a quedar circumscrit a les zones més rurals.³⁶

35. És curiós que aquest impost no s'estengués cap als altres territoris de la Corona d'Aragó. De moment, l'únic lloc documentat de fora Catalunya és Fraga, respecte a l'establiment (segona meitat del segle xv) de "oncenos sobre los frutos" i "veintenos"; cf. A. BERENGUER, "Censal mort". *Historia de la deuda pública del concejo de Fraga (siglos XIV-XVIII)*, Fraga, 1998, p. 60. I això segurament per les estretes relacions mantingudes per aquesta vila aragonesa amb el Principat.

36. Vegeu sobretot G. FELIU, *El funcionament del règim senyorial a l'Edat Moderna. L'exemple del Pla d'Urgell*, Lleida, 1990, especialment p. 135 i s. Malgrat tot, també es registra en petites localitats costaneres.

Sigui com vulgui, la difusió d'aquest impost no té fronteres jurisdiccionals, ja que tant es localitza dins el reialenc com en altres llocs. Però, mentre que a les viles de reialenc era el monarca qui havia d'autoritzar la percepció d'aquests impostos, als dominis baronials o de l'Església aquesta funció incumbia al corresponent senyor jurisdiccional: com ara a propòsit del desè autoritzat pel comte d'Urgell el 1373 sobre totes les universitats de la seva circumscripció (Balaguer, Agramunt, Àger i altres); o com ara l'onzè que fou atorgat pel vescomte Ramon Folc II de Cardona a les universitats de la baronia de Bellpuig d'Urgell, el 1457; per no parlar, igualment, dels diferents onzens o redelmes imposats a les viles del Camp de Tarragona amb el permís de l'arquebisbe o d'altres senyors eclesiàstics, malgrat que, a finals del segle XIV, s'originés un procés judicial a instàncies del fisc reial, que reclamà tenir un major control sobre aquestes exaccions. D'altra banda, cal remarcar l'abast territorial d'algunes d'aquestes concessions, en tant que realitzades a favor de totes les universitats que eren part integrant d'aquells espais baronials, la qual cosa es relaciona també amb el fenomen de l'endeutament col·lectiu que es gestà a instàncies de les respectives senyories, com en el cas que estudiem.

Si bé l'establiment d'onzens o d'altres impostos afins es podia plantejar com una opció més entre altres exaccions i justificar-se per motius diversos, progressivament va esdevenir una de les vies més utilitzades per fer front al deute municipal i, més específicament, a l'amortització dels censals (tot i que també fos utilitzat per finançar les redempcions jurisdiccionals d'aquelles localitats que volien retornar a la Corona i que, per la mateixa raó, van haver d'emetre deute públic); sovint passà a constituir una fiscalitat agregada a la que ja funcionava de forma més ordinària a partir dels impostos indirectes (cises, imposicions) o a partir també dels directes (talles). Un altre aspecte a recordar és que aquests impostos se solien establir per un nombre d'anys més aviat curt (entre un i cinc anys), de vegades per períodes un xic més llargs (deu, dotze o més anys); l'onzè concedit a Agramunt el 1391 ho fou per disset anys, tot i que encara es podrien esmentar altres casos a més llarg termini.³⁷

Aquest impost presenta dues cares diferents, i depenent de la que es miri es podria considerar que fou un impost avançat al seu temps o just tot el contrari: així, a les viles més grans, com Cervera, i en altres localitats com Valls i Reus, l'establiment d'onzens acostumà a contem-

37. Com l'onzè imposat el 1397 als homes de Montsonís i Foradada (comtat d'Urgell), teòricament durant vint anys; cf. J. FERNÁNDEZ TRABAL, L. CODERN, *El castell de Montsonís*, Lleida, 1994, p. 57.

plar com a objecte de gravamen, almenys en una primera etapa (fnals del segle xiv i primeria del xv), tot tipus de guanys, cosa que també comportava gravar els beneficis mercantils (cabals) i rendals (censos, censals, violaris...), la producció menestral, així com també jornals, salaris i retribucions de qualsevol mena, de conformitat amb el més ampli ventall socioeconòmic que existia en aquelles poblacions. En aquest sentit, podem parlar, sens dubte, d'“impostos sobre la renda”. En canvi, als nuclis més petits i de caràcter més marcadament rural, l'onzè era gairebé una reduplicació del delme, ja que es limitava a gravar la producció agropecuària seguint els mateixos esquemes que regien aquella altra exacció, d'aquí que l'etiqueta que millor li escaigui sigui la de redelme. Amb el temps, hom tendí a simplificar la percepció d'aquests impostos a les produccions agràries —en aquelles localitats que havien estat assajant un ventall de possibilitats molt més ampli— o només sobre els principals productes que es conreaven al terme: cereals, verema, safrà... Aquestes eren les principals fonts de renda de la pagesia, d'on n'esperaven obtenir els seus “guanys”.

Dit això, podem exposar alguns exemples no gaire distants a la baronia de la Llacuna: a Vilaverd, localitat de la Conca de Barberà que pertanyia a l'arquebisbe de Tarragona, el 1404 es preveia imposar un desè, per la qual cosa s'obligaria els seus habitants a pagar “la deheua part de tots blats, legums, als, cebes, carts, venema e qualsevulla conreu”, però també de retribucions salarials (“de tots guanys que facen en loguar-se”).³⁸

El 1418 eren els homes del castell i terme d'Argençola (localitat de l'Anoia, dins la vegueria de Cervera) els qui van arrendar per sis anys l'onzena part de tots els esplets, concretament de forment, mestall, ordí, civada, espelta, sègol “e de tots altres sements de blat”; de canèm, lli, safrà, alls, cebes, faves, ciurons, cols “e de tota altra spècia de legums e de ortalissa”; i també respecte de la verema, en aquest cas taxada a 3 sous per somada. Com de costum, l'impost també s'estenia sobre la criaça de bestiar (nadons de bestiar de llana o cabrum) i els seus productes (llana i formatges); i encara s'havia de cobrar 12 diners per l'aviram (polls).³⁹

A la dècada de 1430 tenim notícies del dotzè que satisfien els homes de Conesa (lloc pertanyent al monestir de Santes Creus) “de tots blats grossos e menuts, de venema, safrans, lanes, aylls, cànems, lins e totes altres coses que deume se'n costum donar”.⁴⁰

38. F. CORTIELLA, *Història de Vilaverd*, Vilaverd, 1982, pp. 149 i 192.

39. Capítols localitzats a ACCB, Protocols de Santa Coloma de Queralt (notari Bernat Giner), Manual (1413-1423), fol. 36v i s.

40. AHAT, Fons notarial (Conesa), Manual (1430-1434), fols. 14v-15r.

El darrer exemple pertany a una altra baronia, la de Bellpuig d'Anglesola, que també incloïa Sant Martí de Maldà, Vilanova de Bellpuig, Golmés i Castellnou de Seana, on, segons els capítols aprovats el 1457, s'havia de fer pagar un onzè "de tots blats grossos e menuts, venema, oli, çafrà, li, cànem, faves, cebes, aylls, dachça, mill, panissos, polls, pollins, porcells e de tots altres drets dels quals es pague delme".⁴¹

Malgrat que la taxa escollida pogués variar, hi ha moltes afinitats en la forma com es percebia. Nogensmenys, l'establiment d'onzens o d'altres impostos afins es percep com una de les fórmules més idònies perquè els petits municipis rurals poguessin fer front a despeses importants, com les plantejades pel deute censal. Però el cas que anem a estudiar presenta alguns trets originals d'acord amb la durada i l'objectiu a més llarg termini que tingué aquesta exacció.

El vuitè establert a la baronia de la Llacuna el coneixem parcialment a través dels capítols conservats el 1413. En principi, s'havia d'imposar sobre diversos productes agropecuaris: cereals, verema, olives, safrà, llegums, hortalisses, cànem,... i també sobre el bestiar (anyells i cabrits). I, com sol indicar-se en aquests casos, s'havia de percebre de forma semblant al delme i a la primícia ("promia"), respectant l'ordre de prelación, o sigui, després d'haver lliurat la part corresponent a aquests tributs.

El caràcter fragmentari del text dels capítols ens impedeix conèixer més detalls sobre la forma de percepció, excepte en els següents aspectes: de la garba de cereal se n'havia de fer una estimació a càrrec de dos prohoms de cada castell i després es lliurava el vuitè del blat que sortís de les eres. La verema havia de ser igualment estimada per dos prohoms. Quant al safrà, una vegada collit i colorat es pagava el vuitè, de manera que els creditors poguessin prendre la part que volien del producte ja sec.

Més en general, tots els fruits que es volguessin treure de la baronia haurien de ser estimats abans per dos prohoms de cada castell o terme, juntament amb algun procurador dels creditors, per tal de saber "quants seran dits fruits i en quina estima segons lo temps que-n exiran i el que valdran" (cap. 15). Ara sí i ara també, es remarca que els creditors havien de cobrar el vuitè íntegrament, sempre en espècie, deixant per a ells la mercantilització del producte del vuitè (la conversió en diners).

Quant al temps de col·lecta, la percepció de l'impost hauria de començar el mateix juny, just a l'inici de les collites dels cereals, i es

41. R. MIRÓ, "Pagar deutes, posar nous impostos. La riquesa dels insolvents poderosos", *Quaderns de El pregoner d'Urgell*, 9, pp. 13-36.

perllongaria fins als mesos de setembre i octubre, a l'època de veremar.

Els homes de la baronia pagarien l'indicat vuitè (12,5%), entès com a taxa general, però, com veurem tot seguit, s'establien altres taxes:

- a. els "qui no són de contribució als termes dels dits castells e viles", atès que eren d'altres senyors, pagarien un desè (al text: "delme de tots fruits") durant nou anys;
- b. els forasters que tenien conreus dins la baronia pagarien un dotzè (8,33%).

Una altra cosa eren els nouvinguts, establerts a la baronia, els quals pagarien només un setzè (6,25%) —la meitat de la taxa general—, tot i que si es possessionaven d'alguna heretat (per via de successió o de matrimoni) haurien de contribuir com ho feia la majoria: amb un vuitè. D'altra banda, segons es desprèn d'una condició manifestada pels prohoms de Vilademàger, l'obligació de pagar el vuitè seguiria recaient sobre tots aquells que canviessin de domicili fora de la baronia, però únicament per les terres que seguissin conreant dins.⁴²

Quant a la forma de gestió, de bon començament s'optà per la col·lecta directa, tot i que un dels capítols deixava la porta oberta, si així es veia convenient, a poder arrendar l'impost.

La duració d'aquest impost no quedava prefixada, excepte en el cas ja comentat dels homes vassalls d'altres senyors. La duració seria, per tant, indefinida, fins que no s'aconseguís liquidar tot el deute; com es deia anys després (capítols de 1436), aquest vuitè havia de servir "a pagar los preus dels dits censals e los deutes dessus dits tant e tant longament fins íntegrament e del tot fossen pagats".

L'impost del vuitè no era l'únic recurs posat en joc. El mateix senyor, "en augmentació del vuitè", assignà la quèstia de Vilademàger-la Llacuna, la qual es començaria a percebre passats cinc anys de la concòrdia. No sabem si la renúncia d'aquest tribut s'ha d'entendre com un acte de generositat de la senyoria o més aviat com una forma de compensació per la part de responsabilitat que tenia en l'endeutament de les universitats de la baronia. En tot cas, tal renúncia només concernia la part de la baronia sobre la qual Berenguer Arnau de Cervelló

42. El fet de seguir contribuint en el lloc d'origen podia ser parcialment compensat per les franqueses rebudes als llocs de nova residència. Coneixem el cas de Miquel Sapoda, de Pontils, que justament el 1413 va rebre del Consell de Valls franquesa de béns mobles per deu anys per tal d'establir-se en aquesta vila; cf. J. MORELLÓ, "Veinatge i exempció fiscal a Valls: a propòsit de les franqueses atorgades als segles XIV i XV", *Quaderns de Vilaniu*, 36 (1999), p. 63. No sabem si l'esmentat hauria hagut de contribuir, mentrestant, al vuitè de la baronia.

exercia el domini directament, però no la quèstia que es percebia als altres llocs. Tant si era cedit com si no, aquest tribut havia de seguir cobrant-se als diferents termes de cada demarcació castral.

Respecte de la col·lecta del vuitè, ja pel que fa a la primera anyada (1413-1414) coneixem el muntant de recaptació obtingut a cada terme. Es tracta de xifres netes (“abatudes masions dels stimadors e plegadors”):⁴³

<i>La Llacuna</i>	<i>Miralles</i>	<i>Pontils</i>	<i>Rocamora</i>	<i>Sta. Perpètua</i>
450 ll. 17 s. 3 d.	88 ll. 11 s. 2 d.	90 ll. 1 s. 9 d.	24 ll. 17 s. 8 d.	6 ll. 4 s. 7 d.
68,3%	13,4%	13,6%	3,8%	0,9%

En primer terme, sorprèn que aquesta recaptació fos tan desigual. La major part de l'impost s'extreia del terme de Vilademàger-la Llacuna (no en va, era la demarcació més poblada de la baronia), amb un 68,3% enfront del restant 31,7%. Però fins i tot aquesta part està repartida molt desigualment. Allò que més sorprèn és el poc que es va percebre al terme de Santa Perpètua, cosa que ens fa recelar si no va ser una col·lecta parcial o incompleta. Sigui com vulgui, aquesta informació resulta molt valuosa perquè d'ençà d'aleshores no tornem a tenir cap altre referent del que es recaptava a cada terme. Per tant, no podem saber si aquella desigualtat entre les cinc localitats següent tan marcada pel que fa a les següents anualitats.

El total d'aquesta recaptació fou de 660 lliures i escaig, cosa que assenyalava el punt d'inici de l'evolució que estudiarem després a partir de les xifres seriadades que coneixem d'exercicis posteriors, però el fet és que no tornarem a trobar cap altra xifra que superi la d'aquesta anyada. Segons l'exposat més amunt, aquesta primera recaptació del vuitè havia d'incloure el delme dels cultivadors vassalls d'altres senyors, la qual cosa es faria extensible, però, a les nou primeres anyades (fins a la de 1421-1422).

Durant els primers anys, tal com ja estava previst en els capítols de la referida concòrdia, l'impost del vuitè es recaptà directament, o sigui, mitjançant col·lectors reclutats al mateix territori (de cada un dels castells i llocs), però nomenats pels creditors o, més ben dit, pels de Barcelona, tal com es fa explícit al capítol 26 de la concòrdia. Aquests recaptadors havien de ser retribuïts cada any del producte del mateix impost. Coneixem els noms d'alguns “vuiteners” només pel que fa a

43. AHPB, notari Antoni Vinyes, *Vicesimum tercium manuale comune* (1444-1445), plec localitzat a la bossa.

sis anualitats (1428-1429/1433-1434) i encara no de forma completa, segons les dades extretes de les recepcions efectuades per Andreu Solsona sobre la col·lecta del vuitè:⁴⁴

<i>Partió/anyada</i>	<i>"Vuitener"</i>	<i>Localitat</i>
16a (1428-1429)	Berenguer Quintana i altres	La Llacuna
17a (1429-1430)	Francesc Valta i altres	La Llacuna
18a (1430-1431)	Francesc Valta i Guillem Cerdà	Vilademàger
	Pere Bartomeu	Miralles
	Pere de Barberà	Pontils
	Pere Tous	Rocamora
19a (1431-1432)	Pere d'Almúnia	Vilademàger
	Berenguer Espelt	Miralles
	Guerau Cugull	Pontils
	Pere Tous	Rocamora i Santa Perpètua
20a (1432-1433)	Asbert Granell	Vilademàger
	Nicolau Claramunt	Miralles
	Guillem Domingo	Pontils
	Guillem Blanc	Rocamora i Santa Perpètua
21a (1433-1434)	Berenguer Jovenar	Vilademàger
	Llorenç Ferrer	Miralles?
	[Guillem] Domingo	Pontils?
	Guillem Vidal	Rocamora (i Santa Perpètua)

Tots aquests col·lectors produïen registres comptables de la seva col·lecta, que després devien ser supervisats per l'administrador general, qui, si així ho veia pertinent, podia posar en quarantena algunes rebudes o postular dubtes o qüestions que requerien aclariments. Així, per exemple, hom mostrava tenir un cert recel sobre les rebudes anotades pel vuitè de Miralles del 1428, "per ço com en los llibres de Lorens Ferrer, qui fou cullidor, posa en rebudes 58 q. 5 p^o [quarteres i punyeyrons de forment] e P. Gibert no-n fa rebuda sinó de 41 q."⁴⁵

Respecte a la recaptació de la qüestia, tenim més dubtes que certes, ja que no sabem si estava inclosa en l'administració del vuitè, atès que es devia seguir el costum d'abans. En principi, s'havia de

44. AHPB, Llibre d'èpoques (1432-1435), s. f.

45. Full de comptes adjunt al Llibre d'èpoques (1435-1442).

començar a gestionar a partir del 1419 (transcorreguts els cinc anys indicats) i només a partir d'aleshores es podia afegir a la col·lecta del vuitè; i encara que es recaptés al marge, no sabem si aquest tribut també era inclòs en els còmputos realitzats sobre la col·lecta del vuitè, puix que no s'indica mai. El cert és que de la seva recaptació sabem ben poca cosa. Tan sols tenim esment dels col·lectors que operaren durant les primeres anyades de la dècada de 1430, corresponents a tres partions.

<i>Partió/anyada</i>	<i>Questier</i>
19a (1431-1432)	Guillem Roig
20a (1432-1433)	Pere Llorac
21a (1433-1434)	Berenguer Vidal, Pere Cunill i Antoni Prunell

Malgrat el silenci documental, la quèstia havia de continuar consignada als creditors durant tant de temps com durés el vuitè. I per valoracions posteriors, sabem que el seu muntant (la que es cobrava al terme de Vilademàger) era de 150 lliures. L'únic que podem afegir és que a la dècada de 1440 hi hagué dificultats en la col·lecta d'aquest tribut, quan es deixaren de pagar diverses anyades (ho veurem més endavant).

Tot el que es recaptés del vuitè (i, si també s'esqueia, de la quèstia) s'havia de lliurar al procurador dels creditors, en tant que administrador del deute de la baronia, el qual així ho reconeixia mitjançant un instrument notarial. Com es pot veure a la següent taula, hom acostumà a agrupar reconeixements de diverses anyades successives en una mateixa data (algun cop, fins a cinc anyades). En total, tenim esment de vint-i-vuit reconeixements repartits en deu diades diferents:

RECONeixEMENTS DE COL·LECTA

<i>Anyada (partió)</i>	<i>Data</i>	<i>Anyada (partió)</i>	<i>Data</i>	<i>Anyada (partió)</i>	<i>Data</i>
1419-1420 (7a)	18.III.1423	1429-1430 (17a)	Ídem	1439-1440 (27a)	Ídem
1420-1421 (8a)	Ídem	1430-1431 (18a)	Ídem	1440-1441 (28a)	12.IV.1445
1421-1422 (9a)	Ídem	1431-1432 (19a)	17.XII.1433	1441-1442 (29a)	Ídem
1422-1423 (10a)	7.I.1426	1432-1433 (20a)	Ídem	1442-1443 (30a)	Ídem

<i>Anyada (partió)</i>	<i>Data</i>	<i>Anyada (partió)</i>	<i>Data</i>	<i>Anyada (partió)</i>	<i>Data</i>
1423-1424 (11a)	14.XII.1428	1433-1434 (21a)	26.III.1435	1443-1444 (31a)	Ídem
1424-1425 (12a)	Ídem	1434-1435 (22a)	27.III.1438	1444-1445 (32a)	12.VI.1453
1425-1426 (13a)	Ídem	1435-1436 (23a)	Ídem	1445-1446 (33a)	Ídem
1426-1427 (14a)	Ídem	1436-1437 (24a)	Ídem	1446-1447 (34a)	Ídem
1427-1428 (15a)	?	1437-1438 (25a)	27.IV.1441		
1428-1429 (16a)	11.IX.1432	1438-1439 (26a)	Ídem		

Comparant aquestes dates amb les indicades més amunt pel que fa a les partions, sorprèn una cosa i és que la majoria de vegades en què la comparació és possible, tals reconeixements van ser efectuats a posteriori, poc o molt temps després d'haver efectuat les partions corresponents, la qual cosa planteja una contradicció: ¿és possible que el repartiment del vuitè entre els creditors es fes abans d'haver-ne rebut la recaptació? Lògicament, la resposta seria no. Aquest fet sembla evidenciar, doncs, una manca de correspondència entre l'actuació de l'administrador, que feia consignació d'aquestes recepcions, i la del notari encarregat de posar per escrit tots els afers de la baronia.

Evolució de la col·lecta

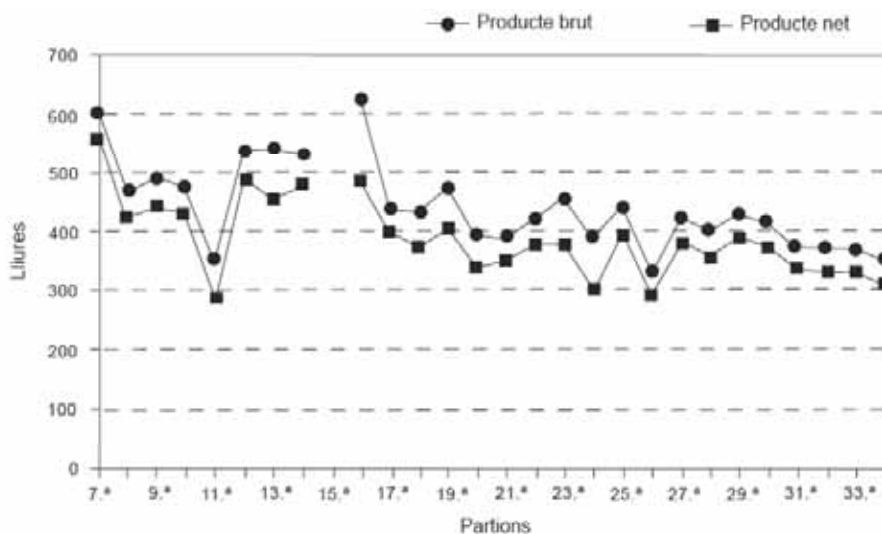
Naturalment, com més gran fos la recaptació del vuitè, major seria la quantitat que podia ser redistribuïda entre els creditors i, per consegüent, es podria avançar molt més en la reducció del muntant del deute global, bo i escurçant el temps que restava per arribar a la liquidació total. Per tant, interessa fixar-se més que res en les xifres de recaptació.

La comptabilitat que tenim a l'abast (reconeixements de col·lecta relatius a vint-i-set partions, gairebé totes les compreses entre les anyades 1419-1420 i 1446-1447) ens ofereix dos tipus de xifres: les corresponents al producte brut de recaptació i al producte net de recaptació. El diferencial sol ser d'unes 40 lliures, però hi ha anyades amb diferencials bastant més grans.

Les quantitats, pel que fa al producte brut, oscil·len entre un màxim de poc més de 626 lliures (anyada 1428-1429/partió 16a) i un mínim de 331 lliures i escaig (anyada 1438-1439/partió 26a). Pel que fa al producte net: entre un màxim de 559 lliures (1419-1420/partió 7a)

i un mínim de 286 lliures (1423-1424/partió 11a). En principi, caldria atribuir les caigudes que es donen en determinades anualitats a èpoques de males collites, tot el contrari d'aquelles altres que experimenten una notable alça. Però, malgrat les fluctuacions, sens dubte més accentuades durant la primera època, observem una clara tendència a la baixa en el rendiment d'aquest impost, que en cap moment hauria aconseguit situar-se al nivell obtingut a la primera anyada.

GRÀFIC 5
Rendiment del vuitè (1419-1447)

És clar que hi hauria un altre factor d'ordre fiscal. Si més no, la recaptació del vuitè no es mantingué sempre igual pel que fa als productes gravats o a la forma com havien de ser gravats. El 1436 s'acordà satisfer una quantitat fixa a compte del vuitè del safrà, considerant que era excessiu i que, en conseqüència, en desincentivava el conreu dels qui n'eren productors.

Els corresponents capítols, datats del 19 d'octubre,⁴⁶ es remetien, abans de res, als pactes establerts el 1413 sobre la imposició del vuitè

46. AHPB, Llibre d'èpoques (1435-1442), fol. 30v-31r. El mateix instrument (també inacabat) apareix copiat als fulls de la bossa d'aquest volum, amb lleugeres variacions en el text, incorporant, però, les signatures d'alguns dels creditors.

dels fruits (que eren forment, ordi, civada, mestall, espelta, verema, safrà, olives...). Ara per ara, les universitats de Vilademàger-la Llacuna, Miralles i Pontils enviaren els seus síndics a Barcelona per queixar-se davant els creditors dels perjudicis que els ocasionava el vuitè del safrà, “per tant com los pagesos qui conrehen lo dit safrà, vehent que de aquell havien a pagar quiscun any la vuytena part, los ne sobrave molt poch, attés lo gran treball e cultura que lo dit safrà ha necessari ans que sie vengut a sa perfecció de colrament...”; per tant, els quedava poc excedent que els permetés obtenir prou beneficis, per la qual cosa s’estimaven més deixar-lo de cultivar.⁴⁷ A més, amb prou feines podien pagar les qüestions i altres drets senyorials “per la gran pobresa e inòpia que és en la dita terra”. Per solucionar-ho, proposaren convertir el vuitè d’aquest producte en diners; d’aquesta manera, segons deien, podrien afrontar millor les seves obligacions i els pagesos que l’havien abandonat tornarien a instaurar aquell conreu.

Segons els capítols de 1413, els creditors podien prendre el safrà, una vegada colorat i sec, com volguessin (“la part que-s volrà”). I, com havíem dit, tota la mercantilització del producte del vuitè quedava a mercè dels creditors. Amb l’actual proposta, però, sembla que es donava més marge de maniobra als pagesos de la baronia.

Els creditors consideraren la proposta encertada perquè una major producció els beneficiaria en la redistribució del deute “e per consegüent abans seran luyts e quitats de lurs deutes e censals”, cosa que de retruc mostra un interès per part seva d’abreujar el procés amortitzador del deute. Els creditors convingueren, doncs, que a partir de l’any següent, concretament per la festa de Sant Andreu (31 de novembre), els pagesos paguessin al seu procurador 33 lliures en comptes del vuitè del safrà; si no ho feien així, aquest mateix procurador els compelliria a lliurar el vuitè de les seves collites, i sense deixar de banda el cobrament d’aquella quantitat.

Tal acord s’hauria aplicat com s’ha dit, almenys durant la següent anyada (1437-1438). De fet, no sabem si l’increment que es dona entre l’anterior anualitat (1436-1437) i aquesta es deu a la substitució acordada sobre el safrà.⁴⁸ Això no obstant, més endavant es decidí substituir aquella quantitat en diner per un dotzè (8,33%), aplicador altre cop a la collita del safrà.

47. Com se sap, el safrà era un producte molt cotitzat als mercats; vegeu P. VERDÉS, “Una espècia autòctona: el comerç de safrà a Catalunya durant el segle xv”, *Anuario de estudios medievales*, 31/2 (2001), pp. 757-785. El cas plantejat amb el vuitè del safrà de la Llacuna fou comentat per C. CARRÈRE, *Barcelona 1380-1462...*, I, pp. 371-372.

48. Pel que fa al producte brut: 389 lliures (anyada 24a) i 440 lliures (25a). Un diferencial, doncs, d’unes 50 lliures.

Segons els nous capítols, signats el 1438, com a màxim de tard a principis de setembre⁴⁹ (vegeu apèndix, doc. núm. 2), els homes de la baronia ja no trobaven gaire factible de seguir pagant les 33 lliures, per tal com abans hi contribuïen únicament els qui conreaven safrà i ara també hi havien de contribuir els qui no en conreaven. Si més no, aquesta era la justificació que donaven. És clar que, segons apuntava Claude Carrère, es produí un punt d'inflexió en el preu del safrà: si fins aleshores la tendència havia estat alcista, a partir, precisament, del 1437-1438 s'inicià una davallada de la cotització, cosa que hauria fet feixuc el pagament d'aquella quantitat. Fos per una raó o una altra, s'havia cercat un altre expedient, com era, doncs, la substitució del vuitè per un dotzè “e que si açòs faye los vassaylls de la dita baronia se metrien a conrear safrà en major quantitat que vuy no fan, e que pujarie tant o més lavons lo dit XIIè com fa vuy lo dit VIIIè”. Aquest argument convencé els creditors (“attès que per lo dit esguart molta gent se girarà a fer e conrear safrà que vuy non fa ne conrea”), de manera que van donar el vistiplau, de moment durant tres anys, després prorrogables com es volgués.

L'escriptura d'aquesta avinença resta incompleta, ja que, com abans, només hi ha anotats alguns creditors subscriuint els nous pactes. Sigui com vulgui, tots devien estar-hi conformes, tal com apareix indicat a la corresponent cèdula de partiment de 1436-1437: “*Item*, que prometen que del VIIIè del safrà paguen XIIè segons forma dels novells capítols”, però aquesta anotació probablement es va afegir posteriorment a la data de realització del partiment (20 de desembre de 1437) i potser va ser fruit d'un lapsus.⁵⁰ El susdit dotzè s'hauria començat a recaptar, com a molt aviat, a partir de la 25a partió. Passats els tres anys, probablement es va continuar satisfent com a dotzè. En canvi, pel que fa a la resta de productes, s'havia de mantenir la percepció del vuitè.

El fet és que la col·lecta d'aquest impost anà disminuint progressivament. Així podem observar-ho a partir de les dades que ens proporcionen les cèdules de partiment entre l'anyada 1428-1429 (partió 16a) i l'anyada 1449-1450 (partió 37a). Efectivament, també s'hi observa una disminució progressiva de les quantitats repartidores (gràfic 6): cap als anys cinquanta ja només es consigna la meitat més o menys del que apareix anotat vint anys abans. La davallada és especialment

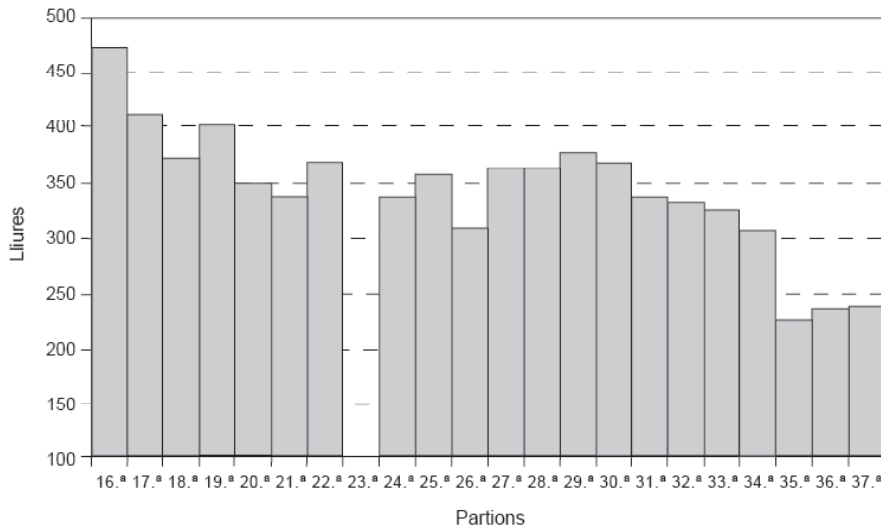
49. Si més no, la primera signatura dels creditors data del 9 d'aquest mes. Dins el mateix volum notarial tenim localitzat un altre instrument incomplet, en virtut del qual hom concedí als prohoms de la baronia que “del safrà no donaran sinó el dotzè o dotzena part” en lloc del vuitè; AHPB, Llibre d'èpoques (1435-1442), fol. 177r.

50. Així, l'anyada indicada en aquesta partió queda compresa entre el 25 de juny de 1436 i el 24 de juny de 1438 (*sic*).

manifesta pel que fa a les tres darreres anualitats (de 1447 a 1449), totes elles situades per sota de les 250 lliures.

Òbviament, aquest fet havia de crear males expectatives de cara a la reducció del deute, perquè imprimia una desacceleració en el procés d'amortització (cada vegada hi havia menys a repartir entre els creditors); pel que sabem després, les pagues als creditors començaven a retardar-se, generant ròssecs més enllà del que havia estat habitual. Davant d'això, calgué adoptar noves mesures: arribats a la dècada de 1450, s'optà per canviar la forma de gestió de l'impost. Però d'això i de tots els altres pactes acordats en aquesta nova etapa, en parlarem més endavant.

GRÀFIC 6
Sumes de les "partions"

LA GESTIÓ COMPTABLE

El gestor del deute de la baronia havia de comptabilitzar, d'una banda, les entrades provinents de la recaptació del vuitè o altres possibles ingressos (com la quèstia) i, d'una altra banda, les despeses derivades de la pròpia gestió. Tot això es posava per escrit segons els mètodes que s'aplicaven a la comptabilitat mercantil.⁵¹ Així, en el

51. A títol d'exemple, vegeu V. HURTADO, *Llibre de deutes, trameses i rebudes de Jaume de Mitjavila i companyia (1345-1370)*. Edició, estudi comptable i econòmic, Barcelona, 2005, pp. 377-378.

compte donat per Pere Gibert el 1414, corresponent a la primera anyada, les despeses es col·loquen a la pàgina de l'esquerra, sota l'enunciat "deu la baronia", i a la pàgina de la dreta les rebudes del vuitè sota l'enunciat "és degut a la dita baronia".⁵² Al peu de cada pàgina figuren les respectives sumes: a la quantitat dels ingressos (producte brut del vuitè) se li descomptava la quantitat de les despeses, per tal d'obtenir una suma global o resta (producte net de recaptació), "la qual fa partir per los creadors que an fermat".

Al marge d'això, la comptabilitat produïda per aquesta administració ens és coneguda a partir de tres fonts que en bona part ja han estat utilitzades en els apartats precedents. Ara ens interessarà remarcar el tipus d'informació que cada una proporciona per tal de saber fins a quin punt es poden interrelacionar les dades:

1. Reconeixements efectuats pel gestor als col·lectors del vuitè del que s'havia recaptat del vuitè, indicant, per a cada anyada, el producte obtingut d'aquest impost i el que quedava, un cop fetes les deduccions oportunes per les despeses realitzades. Localitzats dins els volums notariais de Pere Pellicer i Antoni Vinyes, hem aplegat dades relatives a 27 anualitats (entre la 7a i la 34a partió), amb una única mancança relativa a la 15a partió (1427-1428);

2. Partiments efectuats entre els creditors, on s'especifica, a l'encapçalament del document, la quantitat efectivament repartida entre el conjunt de creditors. Així, tenim tantes anyades com partiments hem pogut localitzar d'entre el garbuix documental que es troba al final d'alguns volums notariais: en total, 21 anyades (entre la 16a i 37a partió), amb la mancança de la 23a partió;

3. Les definicions de comptes realitzades pels representants dels creditors i de les universitats de la baronia al mateix gestor, on també se sol indicar, per a cada anyada, el que s'havia rebut del vuitè (producte brut) i el que restava disponible (producte net), a partir de la qual cosa es fa el còmput final de totes les anyades administrades, de cara a establir el corresponent saldo i absolució de l'administrador.

Durant el període analitzat van ser realitzades tres definicions de comptes relatives a 37 partions, amb el corresponent nombre d'anyades. Pel que fa a la primera i segona definició, s'indiquen les rebudes efectuades per a cada anyada, cosa que, malauradament, ja no es fa en l'instrument corresponent a la tercera definició; així, doncs, a partir d'aquesta font documental només tenim cobertes les primeres 23 anyades.

52. AHPB, notari Antoni Vinyes, *Vicesimum tercium manuale comune* (1444-1445), plec localitzat a la bossa.

des, des de 1413 fins al 1435, perquè pel que fa a les posteriors, fins 1449-1450, no disposem de les xifres corresponents a cada anualitat.

En suma, a partir de totes les dades disponibles obtenim l'estadística que figura a la següent taula:

RESULTATS COMPTABLES EN LA GESTIÓ DEL DEUTE DE LA BARONIA

Anyada	Recepcions de collecta		Definicions finals de comptes		"Partions"
	Producte brut	Producte net	Producte brut	Producte net	Quantitat repartida
1a (1413-1414)	660 ll. 12 s. 5 d.	490 ll. 10 s. 8 d.	676 ll. 3 s. 10 d.	490 ll. 10 s. 8 d.	
2a (1414-1415)			517 ll. 13 s. 4 d.	393 ll. 9 s. 4 d.	
3a (1415-1416)			523 ll. 4 s. 2 d.	422 ll. 12 s. 10 d.	
4a (1416-1417)			491 ll. 19 s. 9 d.	380 ll. 16 s. 1 d.	
5a (1417-1418)			419 ll. 7 s. 9 d.	347 ll. 3 s. 7 d.	
6a (1418-1419)			615 ll. 17 s. 9 d.	535 ll. 16 s. 3 d.	
7a (1419-1420)	600 ll. 16 s. 6 d.	559 ll. 6 s. 4 d.	642 ll. 3 d.	559 ll. 6 s. 4 d.	
8a (1420-1421)	468 ll.	425 ll. 6 d.	551 ll. 3 s. 8 d.	425 ll. 6 d.	
9a (1421-1422)	493 ll. 10 s.	444 ll. 3 s. 5 d.	533 ll. 15 s. 6 d.	444 ll. 3 s. 5 d.	
10a (1422-1423)	475 ll. 7 s. 2 d.	430 ll. 1 s. 2 d.	513 ll. 12 s. 2 d.	430 ll. 6 s. 2 d.	
11a (1423-1424)	353 ll. 10 s. 10 d.	286 ll. 16 s. 7 d.	392 ll. 4 s. 10 d.	286 ll. 16 s. 7 d.	
12a (1424-1425)	536 ll. 3 s. 7 d.	489 ll. 13 s. 7 d.	575 ll. 10 s. 8 d.	489 ll. 16 s. 7 d.	
13a (1425-1426)	540 ll. 19 s. 2 d.	456 ll. 15 s. 1 d.	580 ll. 6 s. 2 d.	456 ll. 8 s. 1 d.	
14a (1426-1427)	531 ll. 6 s. 6 d.	477 ll. 2 s. 3 d.	561 ll. 14 s. 6 d.	477 ll. 5 s. 3 d.	
15a (1427-1428)			587 ll. 2 s. 7 d.	502 ll. 6 s. 3 d.	
16a (1428-1429)	626 ll. 16 s. ⁵³	486 ll. 12 s. 3 d.	626 ll. 16 s.	486 ll. 12 s. 3 d.	473 ll. 15 s. 4 d.
17a (1429-1430)	438 ll. 19 s. 3 d.	301 ll. 7 s. 3 d.	438 ll. 19 s. 3 d.	401 ll. 7 s. 3 d.	412 ll. 14 s. 10 d.
18a (1430-1431)	432 ll. 5 s. 8 d.	376 ll. 11 s. 4 d. ⁵⁴	448 ll. 3 s. 11 d.	376 ll. 11 s. 4 d.	375 ll. 4 s. 7 d.
19a (1431-1432)	471 ll. 5 s. 3 d.	405 ll. 12 s. 10 d.	471 ll. 5 s. 3 d.	405 ll. 12 s. 10 d.	404 ll. 10 s.
20a (1432-1433)	394 ll. 5 s. 7 d.	341 ll. 9 s. 6 d.	394 ll. 5 s. 7 d.	341 ll. 9 s. 6 d.	351 ll. 3 s.
21a (1433-1434)	389 ll. 7 s. 3 d.	350 ll. 6 s. 9 d.	389 ll. 7 s. 3 d.	350 ll. 6 s. 9 d.	339 ll. 8 s. 10 d.
22a (1434-1435)	420 ll. 5 s. 5 d.	377 ll. 19 s. 11 d.	420 ll. 5 s. 5 d.	377 ll. 19 s. 11 d.	369 ll. 2 s. 10 d.
23a (1435-1436)	458 ll. 19 s. 9 d.	377 ll. 18 s. 3 d.	458 ll. 19 s. 9 d.	377 ll. 18 s. 3 d.	
24a (1436-1437)	389 ll. 6 d.	302 ll. 19 s. 10 d.			339 ll. 15 s. 4 d.
25a (1437-1438)	440 ll. 12 s. 11 d.	397 ll. 9 s. 1 d.			359 ll. 19 s. 5 d.
26a (1438-1439)	331 ll. 10 s. 3 d.	291 ll. 15 s. 3 d.			310 ll. 9 s. 5 d.
27a (1439-1440)	424 ll. 5 s. 7 d.	381 ll. 10 s. 7 d.			365 ll. 4 s. 7 d.
28a (1440-1441)	403 ll. 12 s. 11 d.	355 ll. 2 s. 8 d.			364 ll. 6 s. 8 d.
29a (1441-1442)	429 ll. 4 s. 9 d.	390 ll. 16 s. 9 d.			377 ll. 9 d.

53. Aquesta anyada coincidí amb el canvi de gestors: dels vuiteners només es van rebre 140 lliures, 12 sous, 1 diner, i la resta (383 lliures, 15 sous, 1 diner més 102 lliures, 8 sous, 10 diners) dels hereus de l'anterior administrador, P. Gibert.

54. O sigui, 360 lliures, 13 sous, 1 diner més unes restes de 1427.

Anyada	<i>Recepcions de col·lecta</i>		<i>Definicions finals de comptes</i>		<i>"Partions"</i>
	<i>Producte brut</i>	<i>Producte net</i>	<i>Producte brut</i>	<i>Producte net</i>	<i>Quantitat repartida</i>
30a (1442-1443)	417 ll. 9 s. 11 d.	375 ll. 9 s. 4 d.			371 ll. 14 s.
31a (1443-1444)	376 ll. 16 s. 7 d.	336 ll. 1 s. 7 d.			338 ll. 6 d.
32a (1444-1445)	374 ll. 7 d.	331 ll. 2 s. 8 d.			333 ll. 5 s. 2 d.
33a (1445-1446)	371 ll.	329 ll. 12 s.			327 ll. 6 s. 6 d.
34a (1446-1447)	353 ll. 10 s. 8 d.	309 ll. 8 d.			308 ll. 18 s. 6 d.
35a (1447-1448)					226 ll. 15 s. 1 d.
36a (1448-1449)					237 ll. 9 s. 9 d.
37a (1449-1450)					240 ll. 9 s. 7 d.

En principi, les dades extretes de cada una d'aquestes fonts haurien de ser coincidents o en bona part complementàries. Això no obstant, a l'hora de contrastar les dades, hi ha algunes xifres divergents (de vegades, les diferències són mínimes), cosa que podria ser per motius diversos.

En principi, les quantitats del producte brut de les definicions de comptes són més altes que les que es donen a les recepcions efectuades dels col·lectors del vuitè, i això es pot deure a l'afegiment, al còmput final, d'algunes restes o altres quantitats pendents d'altres anyades. Aquest desencaix s'observa entre les partions 7a-14a i també a la 18a, amb diferencials calculats, segons el cas, entre 16 i 83 lliures com a molt. En canvi, a les partions restants que es poden comparar (16a-17a; 19a<23a), les xifres, pel que fa al producte brut, són del tot coincidents.

D'altra banda, també existeixen algunes divergències pel que fa al producte net anotat a les primeres recepcions en relació amb els apuntats a les posteriors definicions de comptes: de fet, en aquest cas, les divergències són mínimes i pràcticament es redueixen a alguns sous de més o de menys.⁵⁵ Si el producte net era la quantitat que estava disponible per distribuir-la entre els creditors, de seguida podrem veure que no hi ha una correspondència amb les xifres dels "partiments", per tal com s'indiquen altres quantitats, tant per sota com per sobre del producte net anotat a les altres fonts d'informació (això sí, mai per

55. Per exemple, a la 10a partió, el producte net, segons el reconeixement de col·lecta, fou de 430 lliures, 1 sou, 2 diners, mentre que la xifra anotada a la definició assenyalava 6 sous en comptes d'1. Es poden fer apreciacions semblants de les partions 12a, 13a i 14a. En canvi, a la partió 17a, hom indica, en un cas, 301 lliures i en l'altre 401 lliures, cosa que podria deure's a un error de l'escrivà. Per això donem més credibilitat a la xifra anotada a la definició dels comptes.

damunt del producte brut), i tot i que hi ha algunes xifres força aproximades, no n'hi ha cap que sigui plenament coincident. Aquí també interferirien altres factors que se'ns escapen, en funció del que hom declarà a cada moment. En tot cas, les sumes anotades als "partiments" serien les que van ser efectivament distribuïdes entre els creditors i si restà alguna quantitat per distribuir es devia consignar a la següent anyada, i si, contràriament, mancava alguna quantitat més, es devia prendre d'alguna altra resta pendent.

Ara per ara, pertoca fer una evaluació sobre el còmput final a partir de la informació subministrada per les definicions de comptes:

El còmput final

Com ja hem dit, al llarg del període estudiat es van fer tres definicions de comptes. Aquests instruments, localitzats dins els volums notariais de la baronia, eren actes solemnes per mitjà dels quals s'aprovava la gestió duta a terme fins aleshores i, en conseqüència, es concedia l'absolució a l'administrador de torn.

El 8 de març de 1431 es féu definició als germans de Pere Gibert, en tant que eren els seus hereus, del període administrat per aquest: un total de quinze anyades (de 1413-1414 a 1427-1428), corresponents a les quinze primeres partions. Pere de Torrent, ciutadà de Barcelona, actuà com a procurador dels creditors.⁵⁶ Les universitats de la baronia van enviar els següents síndics: Francesc Valta, teixidor de draps de lli, de la Llacuna, Guerau d'Estalella, de Miralles, i Jaume Domingo, de Pontils.⁵⁷

El 27 de març de 1438 es féu la segona definició de comptes, aquest cop a favor d'Andreu Solsona, fill, de les anyades 1428-1429/1435-1436, equivalents a les partions 16a a 23a: ara bé, fins al 1434-1435 (22a partió) fou administrat pel seu pare i la darrera anyada, 1435-1436 (23a partió), per ell mateix. En total, es féu liquidació de vuit anualitats. De nou intervingué l'esmentat Pere de Torrent, de Barcelona, com a procurador dels creditors,⁵⁸ i per la part de les universitats: Pere Almúnia, mercader de la Llacuna (síndic de Vilademàger), Pere

56. Podria tractar-se del Pere Destorrents documentat al comtat de Cardona actuant igualment com a representant dels creditors d'aquest territori els anys 1433-1434 i encara posteriorment; cf. A. GALERA, "Endeutament i fiscalitat senyorial...", p. 388; també a ÍDEM, "Fiscalitat senyorial, endeutament censalista...".

57. AHPB, Llibre d'èpoques de Pere Pellicer 1423-32, fol. 140r i s.

58. Tenim localitzat un full en el qual els creditors donaven facultat a Pere de Torrent per auditar els comptes d'Andreu Solsona, del que havia rebut del vuitè. La data, però, és del 5 de març de 1437.

Urgell, sastre (Miralles) i Berenguer Balcells (Pontils), a més de Joan de Marimon, també de la Llacuna.⁵⁹

El 9 de juny de 1453 es féu una altra definició al mateix Andreu Solsona de les anyades 1436-1437/1446-1447 (partions 24a-34a) o, segons apunta el document, del període comprès entre el 25 de juny de 1436 i el 24 de juny de 1447. En total, onze anyades més. Aquest cop hi assistí el propi senyor de la baronia, Arnau Guillem de Cervelló, a més dels síndics Joan de Marimon, Francesc Felip i Pere Fons, menor (Vilademàger), Jaume Palau i Pau Urgell (Miralles) i Berenguer Llorac (Pontils).⁶⁰ Pel que fa als creditors, l'únic procurador documentat és el propi Andreu Solsona, però, a diferència de les anteriors definicions, aquesta vegada s'insereix una llista de creditors, encapçalada per Pere de Torrent, el qual uns dies abans (1 de juny de 1453) havia estat nomenat procurador per tal de poder assistir a l'audició d'aquests comptes i fer-ne la corresponent definició.⁶¹ Afegim que, si la liquidació tingué lloc el juny d'aquest any, al mes següent van ser subscrits amb els creditors els nous pactes (ara per ara, no se'ns diu perquè es decidí tancar l'audició el 1447, deixant fora les següents anyades).

De la primera definició, tot just iniciada el 1413, fins a la tercera, que es conclou el 1447, tenim anotades les següents dades:

<i>Partions</i>	<i>Total d'ingressos</i>	<i>Total menys "missions"</i>	<i>Total de despeses</i>	<i>Saldo</i>
1a<15a	8.181 ll. 16 s. 11 d.	6.642 ll. 7 s. 11 d.	[6.376 ll. 7 s. 10 d.] ⁶²	(+) 266 ll. 1 d.
16a<23a	3.648 ll. 2 s. 5 d.	3.117 ll. 18 s. 1 d.	3.140 ll. 9 s. 8 d.	(-) 22 ll. 11 s. 7 d.
24a<34a	-	3.800 ll. 1 s. 6 d.	3.796 ll. 10 d.	(+) 4 ll. 8 d.

El saldo obtingut, per a cada un dels tres períodes, ho és en relació amb el total net d'ingressos i el total de despeses. Hi ha dos saldos positius, en què els ingressos superen les despeses, i un de negatiu, amb ingressos inferiors a les despeses. En el primer cas (còmput excedentari), correspongué als hereus de Pere Gibert satisfer la quantitat sobrant, cosa que revertí a favor del nou administrador, Andreu Solso-

59. AHPB, Llibre d'èpoques d'Antoni Vinyes 1435-1442, fol. 90v-95v.

60. AHPB Llibre d'èpoques d'Antoni Vinyes 1449-1459, s. f.

61. En un full que hauria servit d'esborrany aquesta definició de comptes està encapçalada per Pere de Torrent, major, i no figura el senyor de la baronia sinó el seu procurador, el prevere Joan de Montroig.

62. Aquest total no figura a l'instrument, encara que es pot deduir de conformitat amb les altres xifres indicades.

na, pare;⁶³ en el segon cas (còmput deficitari), la diferència l'havia de cobrar el gestor, Andreu Solsona, fill; el darrer saldo computat havia estat mínim, tot i així el gestor estava obligat a retornar poc més de 4 lliures. Ara bé, el fet que els saldos fossin cada vegada més reduïts i que l'equilibri —entre ingressos i despeses— fos cada vegada més igualat: ¿era el resultat d'una gestió perfeccionada amb la pràctica dels anys, o d'una major eficiència en la gestió dels Solsona?

Per damunt de tot, importa valorar la magnitud assolida per aquesta comptabilitat. El volum d'ingressos manejats al llarg d'aquelles trenta-quatre anyades hauria estat superior a les 16.000 lliures, de les quals, un cop descomptades les despeses de gestió,⁶⁴ restaren com a ingressos nets 13.560 lliures, per invertir —teòricament— en la devolució dels capitals als creditors. La despesa total, segons les dades computades en aquestes liquidacions, puja a poc més de 13.312 lliures; més aviat seria aquesta xifra la que devia correspondre al capital transferit als creditors en el període comprès entre 1413-1435. Si més no, aquesta era la principal “despesa” encomanada als gestors del deute de la baronia i la raó de ser de la seva gestió.⁶⁵

Altrament, si tenim en compte les sumes realment distribuïdes entre els creditors, tal com es registren a les cèdules de partiment, tenim el següent: durant el període 1428-1449 (de la 16a partió a la 37a, amb l'única llacuna corresponent a la 23a partió) es va repartir

63. S'han conservat dues èpoques per les quals Andreu Solsona reconeixia rebre dels Gibert, d'una banda, 163 lliures, 11 sous, 3 diners i, d'una altra banda, 102 lliures, 8 sous, 10 diners, en total 266 lliures 1 diner, que és el saldo de les primeres quinze anyades. En la primera quantitat s'inclouïen diverses pagues consignades a diversos creditors, segons queda especificat a la mateixa època, on s'indica el nom del creditor i la quantitat deguda. Una altra qüestió té a veure amb l'administració de la setzena anyada, per tal com els Gibert (en Pere mentre vivia i després el germà Berenguer) ja havien rebut algunes quantitats per un total de 383 lliures, 15 sous, 1 diner, que igualment es va haver de traspasar a Andreu Solsona, però d'aquesta suma encara es descomptava certa quantitat (8 ll. 10 s. 4 d.) per “messions i desavanços de monedes”, de manera que a l'època corresponent hi ha consignades 375 lliures a favor de Solsona. Aquesta resta es va incloure al còmput de les rebudes d'aquella anyada, segons es fa constar a la posterior liquidació.

64. Seguint amb les dades anotades en aquella taula, tenim unes 1.539 lliures de “messions” de la primera definició i 531 lliures de la segona definició (de la tercera no coneixem el total brut d'ingressos), cosa que representa una mitjana, per al període estudiat, de 554 lliures per anyada.

65. Segons consta en un esberrany, 3.140 lliures, 9 sous, 8 diners (despeses de la 2a definició) era la resta que fou distribuïda per Andreu Solsona entre els creditors. Però dins els totals declarats s'hi podien incloure quantitats que encara no havien estat satisfetes, com així es reconeixia a propòsit de la mateixa definició de 1438, quan restaven poc més de 143 lliures per pagar a alguns creditors, que, malgrat això, foren admeses en el còmput com si s'haguessin pagat.

entre els creditors un total de 7.226 lliures, 14 sous, 8 diners, cosa que representa una mitjana anual de 344 lliures. Una altra cosa és que el nivell de les devolucions tendís a disminuir al llarg del període analitzat, entre el màxim de l'anyada 1428-1429 (473 lliures) i el mínim registrat el 1447-1448 (226 lliures), símptomes inequívocs de la davallada del rendiment del vuitè.

Les despeses de gestió

¿Quines eren les despeses generades per aquesta administració? Hi havia, en primer lloc, el que havien de cobrar els col·lectors del vuitè, tal com ja estava prescrit en els capítols de 1413: però d'aquests cobraments no en sabem res de res. Així mateix, també havien de ser remunerats els estimadors de les collites per la seva labor, però tampoc no en coneixem res.

Per sort, tenim el detall de les despeses comptabilitzades al compte donat per Pere Gibert el 1414: hom registra una desena d'ítems amb quantitats que oscil·len entre 2 i 44 lliures com a molt. Es tracta de pagaments de les escriptures del notari Pere Pellicer ("per los treballs del contracte" i per les èpoques), per diferents jornals realitzats per alguns homes de la baronia "per intimar" els creditors o per desplaçaments a Barcelona, i encara algunes pagues cobrades pel mateix gestor pels seus treballs i per anades a la baronia.

Tot plegat sumava poc més de 170 lliures, xifra que tot seguit fou descomptada dels ingressos obtinguts del vuitè d'aquella anyada. Ara bé, en els ingressos del vuitè ja figuren descomptades les despeses dels estimadors i plegadors, i així és indicat per Pere Gibert, però sense especificar cap quantitat. En tots els posteriors reconeixements realitzats per l'administrador a favor dels recaptadors del vuitè s'indica, sense cap altra precisió, que es feien deduccions de despeses i salaris. I així figura més o menys indicat a les successives definicions de comptes.

És a partir dels llibres d'èpoques del notari Antoni Vinyes que podem saber alguna cosa més concreta sobre les pagues realitzades per afers de caire administratiu.

El 1441 els creditors donaren potestat a Joan Lull, major, i Pere de Torrent per taxar els salaris dels procuradors i altres administradors de la baronia, així com també el notari (pels instruments i labors) i els col·lectors del vuitè (vuiteners); aquesta potestat també fou donada a Guillem Galceran de Ribes per part de diversos prohoms de les universitats de la baronia (concretament, de Vilademàger, Miralles i Pontils).⁶⁶

66. AHPB, Llibre d'èpoques 1435-1442, fol. 178v (instrument no desenvolupat, però ressenyat al marge).

Efectivament, d'una banda tenim les escriptures realitzades pel notari que tenia al seu càrrec els afers de la baronia. A finals del 1441, Antoni Vinyes confessava rebre dels prohoms de la baronia, a través del procurador dels creditors (Andreu Solsona), 5 lliures i mitja provinent del vuitè, pel salari de les èpoques de la 28a partió.⁶⁷ El mateix notari cobrà, d'altra banda, 8 florins (4 lliures, 8 sous) per una llicència feta pels creditors, segons li fou taxat pels diversos procuradors esmentats.⁶⁸

El 1445 el mateix notari seguia cobrant —pel salari de les èpoques de la 31a partió— 5 lliures i mitja.⁶⁹ I, pel que podem veure, anà cobrant el mateix per cada partió. Aquesta quantitat (5 lliures i mitja) s'hauria de considerar, doncs, una despesa fixa de cada anyada. A la qual cosa s'hi afegeix, de tant en tant, el cost d'alguna altra escriptura de caire més extraordinari, com ara les 3 lliures 17 sous que cobrà el 1449 pels capítols signats amb els creditors arran de la conversió del vuitè del safrà en dotzè (en relació, doncs, amb les avinences subscrietes uns quants anys enrere).

En darrer lloc, hem de considerar les pagues dels desplaçaments realitzats pels síndics de les universitats a Barcelona per ser presents a l'audició de comptes dels gestors. Així, per exemple, en un full tenim indicats els pagaments efectuats per Andreu Solsona a Pere d'Almúnia de la Llacuna per tretze jorns que va estar a l'audició dels seus comptes i per un altre dia que treballà en l'avinença del safrà. Per tot cobrà 2 lliures, 16 sous, comptant cada jorn a raó de 4 sous. Igualment, hom pagà a altres síndics de les universitats pels tretze jorns que van ser a l'audició. Tot plegat, suma 9 lliures, 6 sous.

El 1445 diversos prohoms de la baronia cobraren d'Andreu Solsona pels seus desplaçaments a Barcelona per tal d'assistir a l'audició dels comptes del mateix Solsona, durant sis dies, a raó de 4 sous/jorn qui hi anà a cavall —*equester*— i a raó de 2 sous/jorn els qui hi anaren a peu —*pedester*.⁷⁰ Tanmateix, ara per ara no sabríem dir quins comptes van ser auditats.

El 1453, com hem vist, va tenir lloc la tercera definició de comptes (la segona d'Andreu Solsona). Com de costum, es va haver de pagar als diversos prohoms que feren acte de presència a la Ciutat Comtal per aquest motiu, cadascun dels quals reberen d'Andreu Solsona 34 sous per salari dels disset dies esmerçats en aquest negoci, a raó de

67. AHPB, Llibre d'èpoques 1435-1442, fol. 189v.

68. AHPB, Llibre d'èpoques 1435-1442, fol. 189v-190r.

69. AHPB, Llibre d'èpoques 1442-1449, s. f.

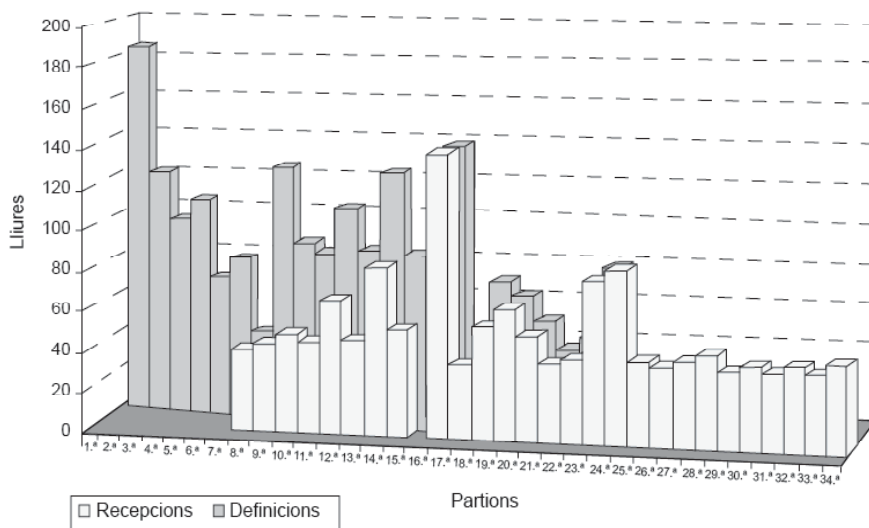
70. AHPB, Llibre d'èpoques 1442-1449, s. f.

2 sous/dia, per tal com van anar-hi a peu.⁷¹ Atès que es tracta de sis síndics, s'hauria despès un total de 10 lliures, 4 sous. El mateix any es féu època a favor dels mateixos síndics, a cada un 20 sous, per un salari de cinc dies, atès que van tornar a anar a Barcelona per donar el seu consentiment en certs tractes tinguts amb els creditors. Aquest cop es comptà a 4 sous/dia, per tal com utilitzaren cavalcadura. En total, una despesa de 6 lliures.⁷²

Aquestes despeses es realitzaven només quan tenia lloc una audiició de comptes i, com s'ha vist, no eren gaire elevades. Fos com fos, sempre s'havien de descomptar de les rebudes del vuitè.

A partir del gràfic 7 podem veure les fluctuacions que experimentaren aquestes restes, tant les anotades a propòsit de les recepcions del vuitè per l'administrador de torn, com les que foren declarades al còmput final de comptes, que durant els primers anys acostumaren a ser més elevades que les altres restes (així es fa palès quan disposem d'ambdues declaracions referents a un mateix exercici o anyada).

GRÀFIC 7
Despeses d'administració

71. AHPB, Llibre d'èpoques 1449-1459, s. f.

72. AHPB, Llibre d'èpoques 1449-1459, s. f.

Doncs bé, segons ens mostra el gràfic, les despeses administratives experimentaren força fluctuacions durant els primers anys, sense assolir, però, el màxim que es registra ja de bon principi, tocant a la primera anualitat: 186 lliures. Almenys fins a l'anyada 1428-1429 (16a partió), tals despeses oscil·len entre poc més de 40 lliures i prop de 140. A partir d'aquesta anyada s'observa una moderació de les despeses. En els darrers anys (de la 25a a la 34a partió), la despesa s'havia gairebé estabilitzat entorn de les 40 lliures.

En suma, fins que no s'arribà a aquesta segona fase de major estabilitat i moderació, degué haver-hi factors sobrevinguts que provocaven aquests alts i baixos, o, si no, caldria atribuir-los a la gestió de Pere Gibert.

Ara bé, encara no ens hem referit al salari de l'administrador. Aquest salari es descomptava al final de tot, almenys segons es fa constar a la definició de comptes realitzada a Andreu Solsona el 1438: hom restà de la quantitat global 530 lliures i escaig, que corresponien al salari de les vuit anualitats comptabilitzades, tant de l'administració del seu pare com de la d'ell mateix, cosa que equivaldria a unes 66 lliures per anyada.

Com es veu, la feina de l'administrador estava molt ben remunerada, molt per sobre de cap altra remuneració. Amb tota probabilitat, hauria estat la principal despesa derivada de la gestió del deute de la baronia.

EL PROCÉS D'AMORTITZACIÓ: BALANÇ DEL PERÍODE 1413-1450

Quan es va signar la concòrdia de 1413, el muntant del deute devia ascendir a quelcom més de 18.000 lliures, xifra que resulta de sumar les 11.370 lliures, 13 sous, 9 diners de la 16a partió al total de les quinze primeres partions, segons figura a la definició de comptes de Pere Gibert.⁷³ En el marc territorial que tractem, constituït per petits nuclis de població i un nombre reduït d'habitants, s'ha de considerar un deute força elevat: podria tocar a raó de 120 lliures per cada un dels prohoms que signaren la concòrdia.

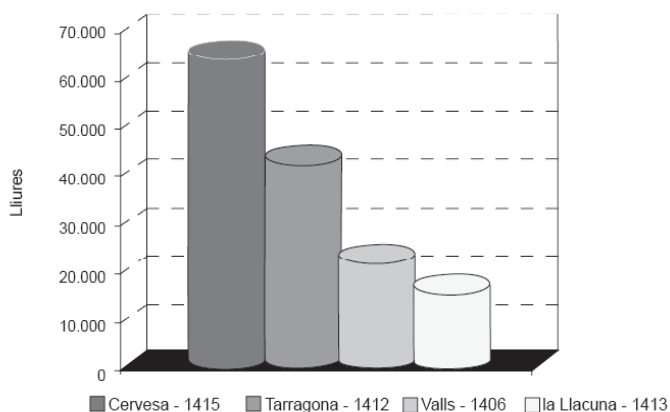
És clar que hi havia altres viles i ciutats del Principat molt més endeutades. A títol comparatiu, el deute de la baronia no seria gaire inferior al que tenia la vila de Valls el 1406, quan es decretà la suspensió de pagaments (hom calcula més de 22.500 lliures), però en aquest cas

73. De fet, a partir del capbreu analitzat més amunt, calculàvem aquest deute de prop de 17.000 lliures.

parlem d'un sol municipi.⁷⁴ A la ciutat de Tarragona, el deute censal es pot situar entre 42.000-44.000 lliures pel que fa al període 1408-1416.⁷⁵ Però un dels llocs on hauria assolit cotes més altes fou a la vila de Cervera, on devers el 1415 estaria situat en 65.000 lliures.⁷⁶

GRÀFIC 8

El deute censal municipal a principis del segle xv

L'any 1413 representa la màxima cota d'endeutament que havia assolit la baronia de la Llacuna, perquè a partir d'aleshores tendí a disminuir. Ara per ara, pot ser interessant de comptabilitzar aquesta disminució.

La dinàmica del sistema posat en funcionament a partir de 1413 implicava una reducció progressiva del deute, que, si res no ho aturava, havia de portar a la liquidació total. Si fem cas de les successives liquidacions de comptes presentades pels gestors de la baronia, entre la 1a i la 34a partió (anualitats compreses entre 1413-1446) es manejà una suma global neta de 13.560 lliures i escaig, que en principi havia d'haver-se emprat en la devolució dels capitals. Si va

74. J. MORELLÓ, *Fiscalitat i deute públic...*, p. 880.

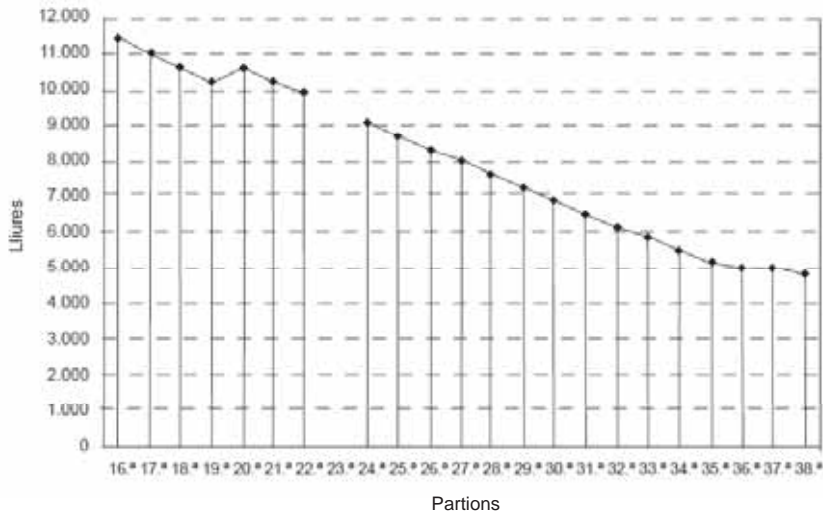
75. Anteriorment (1400), es dona una altra xifra encara més elevada (51.628 lliures); cf. F. CORTIELLA, *Una ciutat catalana...*, pp. 170 i 228 (vegeu també el gràfic de la pàg. 221).

76. Al cap d'uns anys (1457), la situació no havia millorat substancialment, en tant que se situava en 60.000 lliures; vegeu P. VERDÉS, *"Per ço que la vila no vage a perdició"...*, pp. 316-317.

anar així, el deute inicial es devia reduir ben bé a tres quarts parts del seu muntant.

GRÀFIC 9

Evolució del muntant del deute de la baronia (1428-1450)

Com ens mostra el gràfic 9, elaborat a partir dels cabals indicats a les cèdules de partiment, la disminució del deute de la baronia seguí una tendència a la baixa que només es veu alterada durant les anualitats de 1432-1433 i 1449-1450 (corresponents a les partions 20a i 37a), i això es deu a la incorporació d'alguns nous crèdits (3 i 1, respectivament).⁷⁷ Tanmateix, llevat potser de la darrera incorporació, no eren censals de nova adquisició, sinó deutes renegociats amb creditors que encara no havien signat la concòrdia de 1413. Aquestes rendes tenen adjudicats fors reduïts: un 3,3% pel que fa als “censals” de 1432-1433 i un 4,79% pel que fa al crèdit incorporat el 1449-1450.⁷⁸ Òbviament, la seva inclusió comporta una lleugera remuntada de caràcter puntual (720 lliures de més a repartir pel que fa a l’anualitat

77. Anyada 1432-1433: “En lo present compartiment han ffermat de nou III crehedós que munten los preus en suma de DCCXX ll.” Anyada 1449-1450: “En la present partió comença de rebre I creador, lo qual novament ha ffermat en lo dit VIIIè que és lo darrer possat en aquesta partió.”

78. A diferència dels altres crèdits que s’havien de repartir, el capital inicial està representat per una xifra rodona: 120 lliures en un cas i 300 lliures en els altres tres casos.

de 1432-1433 i 300 lliures afegides a l'annualitat de 1449-1450), que ni molt menys serví per capgirar la tendència general.

El deute remanent de 1428-1429 era d'un escaig de 11.370 lliures, cosa que suposa una reducció del 37% respecte del 1413. El 1449-1450 ja només era de 5.018 lliures (suposa una nova reducció del 56% entre aquelles dues dates). Així doncs, entre 1413-1414 i 1449-1450 s'haurien retornat prop de 13.000 lliures, una suma que no difereix gaire de la que hem assenyalat abans, i suposa, doncs, que només faltaria per liquidar poc més d'una quarta part del deute inicial.⁷⁹

En suma, si el 1413 el deute que tenien les universitats dels Cervelló de la Llacuna ascendia a un escaig de 18.000 lliures, al cap de quaranta anys havia quedat reduït al voltant de 5.000 lliures.⁸⁰ Seguint aquest ritme, caldria allargar el procés de liquidació uns quants anys més, possiblement entre quinze o setze anys.⁸¹ En aquest supòsit, s'haurien necessitat més de cinquanta anys per assolir l'objectiu final, com era, doncs, l'amortització del deute censal en la seva totalitat.

Molts altres municipis catalans haurien volgut aconseguir una reducció dels seus deutes en una proporció semblant; en canvi, continuaren suportant una elevada càrrega censal, la qual arrossegava les seves finances a periòdiques situacions de crisi, mentre havien de seguir pagant religiosament les pensions degudes als seus creditors i renegociar amb aquests successives reduccions dels fors o altres mesures paliatives. No hi hauria, en principi, cap altre municipi de l'època que hagués estat tan a prop d'aconseguir aquell objectiu final com ho van estar les universitats de la baronia de la Llacuna gràcies a haver pactat la conversió del deute censal en deute simple.⁸²

79. Un exemple individual: Pere Mullerat, arran de la concòrdia de 1413, tenia 250 lliures de capital. A la 37a partió, ja només restava retornar-li 59 lliures i escaig, cosa que implica que havia cobrat poc més de 190 lliures, ben bé les tres quartes parts del cabal inicial (76,2%).

80. Com veurem a través dels pactes subscrits el 1453, el deute computat fins a la 38a partió (1450-1451) era de 4.778 lliures, 5 sous, 3 diners, suma a la qual hem d'afegir-hi 750 lliures que es devien a alguns creditors que sembla que encara no havien signat. El total era, doncs, una mica més elevat: 5.528 lliures i escaig.

81. D'acord amb el següent càlcul: durant trenta-set anys (1413-1450) el deute quedà rebaixat en 13.235 lliures si fa no fa, d'on resulta una mitjana de 357,7. Multiplicant aquesta xifra per 15 i 16 hi surt compresa la quantitat restant el 1453, que és 5.528 lliures i escaig.

82. Un altre cas excepcional, gràcies a la implantació de la Taula de canvi, és Barcelona, on el deute censal es reduí pràcticament a la meitat en cinquanta anys (1393-1449): cf. P. ORTÍ, "Les finances municipals de la Barcelona dels segles XIV i XV...", p. 281.

La qüestió de la restitució de les cartes dels censals

Com era establert en una de les clàusules de la concòrdia de 1413, només quan s'arribés a la fi de tot el procés es podria dur a terme la restitució a les universitats dels contractes dels censals que estaven en poder de cada creditor (o del notari ocupat dels afers de la baronia). A propòsit d'això, es conserva un memorial que sembla, a primer cop d'ull, apuntar que aquest moment havia arribat.

El document en qüestió, que ja havíem fet servir en un capítol anterior complementant els capbreus de censals, porta per títol "Memorial de les cartes restituïdes pels creditors de la baronia de la vila de Màger" i és, doncs, una mena d'inventari de cadascun dels contractes realitzats amb els diferents creditors.⁸³ En aquest memorial trobem registrats una cinquantena de contractes que, d'acord amb aquell enunciat podrien haver estat restituïts.

Si fem una revisió més atenta del document veurem que al marge esquerre d'alguns dels ítems indicats s'insereix una anotació referent a la persona que va fer la restitució: com ara la carta restituïda per Clara, muller de Leonardo de Doni, o la restituïda pels marmessors d'en Castelltort (hospital de Cervera) i altres casos expressats de manera similar; en canvi, pel que fa als darrers ítems, s'optà per donar directament constància de la restitució ("*Item*, foren restituïdes tres cartes de censals..."). Ara bé, si tenim en compte únicament aquells contractes on consta aquest tipus d'anotació, comptabilitzem tan sols una tretzena de restitucions.⁸⁴

Malauradament, aquest memorial no està datat ni hi figura cap altre referent cronològic i, per tant, no sabem quan es van fer les restitucions. I, altrament, a qui van ser restituïdes aquestes cartes: a les universitats? al notari de la baronia? Com sabem, el notari s'havia erigit en dipositari d'aquests contractes; i volent exercir com a tal, Antoni Vinyes, que s'ocupà dels afers de la baronia a partir de 1435, hauria estat reclamant als creditors el lliurament d'aquelles cartes, o almenys als que encara no les havien lliurades al seu predecessor. Aquesta és la interpretació que creiem que és més plausible de tot aquest afer (a

83. De fet, tal com s'indica a propòsit dels censals vinculats a l'hospital de la Santa Creu, aquests contractes o cartes els custodiava el notari Antoni Vinyes, "les quals tench pel dit hospital fins los preus íntegrament sien restituïts e après totes aquestes cartes sien liurades a la baronia".

84. Afectant aquests altres creditors: el censal del canonge Pere Malet, la marmessoria de Pere de Mirambell (2 cartes), la marmessoria del prevere Bernat Llop, Arnau Torra, el benifet de Pere Mirat, la muller de Pere Gener (3 cartes), els aniversaris de Vilafranca i el benefici de n'Ullastrell. La majoria es relaciona amb eclesiàstics o amb els seus beneficis.

més, el memorial s'ha conservat al primer llibre d'èpoques d'Antoni Vinyes, tot i que això no ens assegura que hagués estat confeccionat en el període corresponent, de 1435 a 1442). Només trobem un cas de restitució de cartes que potser està relacionat amb la liquidació d'un crèdit: el pertanyent a la marmessoria del prevere Bernat Llop.⁸⁵

Així mateix, tenim notícies relatives a certes operacions de "restitució" efectuades durant els primers anys de la dècada de 1440. Aquestes restitucions es refereixen a diverses partions (des de la 25a fins, potser, la 29a partió),⁸⁶ i entre les quals trobem almenys una coincidència amb les dades del memoràndum pel que fa al censal que rebia el prevere Pere Vives (per l'aniversari de Vilafranca), corresponent a la 27a partió (1439-1440). Tanmateix, aquestes indicacions només figuren en els primers folis del volum i pel que fa a un reduït nombre de creditors. Ara per ara, no sembla que el procés de restitucions hagués continuat.

Sigui com vulgui, no trobem ningú dels implicats en aquest afer que no segueixi figurant a les cèdules de partiment efectuades durant aquella dècada. Per tant, si encara no se'ls havia retornat tot el capital, tampoc no se'ls podia demanar la devolució del contracte. A més, a la dècada de 1440, la liquidació del deute no havia arribat ni de bon tros a la fase final. Posteriorment, arran dels nous pactes subscrits amb els creditors el 1453, es tornarà a incidir en el fet de la restitució de les cartes dels censals, però "només" quan es fes el lliurament de la paga final; i, certament, el procés d'amortització gradual continuà al llarg de la dècada de 1450.

Això sí, la conservació de les cartes dels censals o, en el seu defecte, d'algun altre document justificatori, era de summa importància. Si més no, no tots els creditors del segle xv disposaven del corresponent document de venda, com així consta en el capbreu de censals quan s'al·ludeix a la falta de la carta principal.⁸⁷

85. Segons el memorial, la carta de venda fou restituïda per Bernat Cabirol, prevere de Cervera, un dels marmessors de l'esmentat Llop "ensems ab tres altres cartes", o sigui, "fent acompliment del contracte com altres transportacions que se són fetes". A les cèdules de partiment, aquesta marmessoria apareix anotada fins a la 24a partió (1436-1437), i ja no torna a mencionar-se més. Així mateix, en un full de comptes de 1438 consta que Andreu Solsona absolgué el senyor i les universitats de la baronia del censal de Bernat Llop.

86. Podem observar-ho a partir d'algunes indicacions marginals que figuren en algunes de les pagues anotades al segon llibre d'èpoques (dels anys 1442-1449), del tipus: "*restituit instrumentum/instrumenta*". En alguns casos es preveia que la restitució es fes més endavant; així, per exemple, de Pere Maçó, prevere beneficiat del benifet de Sant Quintí, es deia: "*in sequenti anno debet restituere instrumenta*".

87. Així apareix anotat pel que fa al censal corresponent a mossèn Ribes (pel deute procedent de Bartomeu Tàrrega), al de Francesc de Reixac i al de Joan Prunera.

La pèrdua del document original podia crear un cert trasbals a l'interessat: això és el que li ocorregué a Pere Mullerat, domiciliat a Sant Gallard, el qual va comparèixer davant la cort del veguer de Cervera tot exclamant-se perquè no trobava la carta del censal que rebia sobre la baronia de la Llacuna (“la carta del qual censal no sap en qual forma s’és perduda, la qual pèrdua redunde no en poch dan e perjuhi...”), per la qual cosa demanava que se li fes una reparació del contracte, o sigui que la hi fes el notari de Santa Coloma de Queralt, Jaume Maimó, que era qui tenia les escriptures de Bernat de Muntanyola, notari, difunt. Davant d’això, l’esmentat veguer es posà en contacte amb el batlle i els prohoms de la Llacuna per si volien comparèixer davant d’ell a Cervera i fer al·legacions en contra d’aquesta “reparació”. Aquesta missiva data del 12 de gener de 1440.⁸⁸ I probablement no era aliena a les requisicions que devia dur a terme el notari Antoni Vinyes per tenir sota control tots aquells documents en previsió del que s’escaigués fer més endavant.

Però a més dels tres esmentats, hi ha bastants casos en què hom va haver de recórrer a altres documents justificatius: cessions, donacions, sentències...

88. Full localitzat a la bossa del primer llibre d'èpoques d'Antoni Vinyes.

ELS CREDITORS DE LA BARONIA (PRIMERA MEITAT DEL SEGLE XV)

En aquest nou capítol, analitzarem els components del col·lectiu de creditors, si més no dels que tenim documentats durant la primera meitat del segle xv, arran del procés d'amortització iniciat a partir de 1413. En un capítol anterior hem parlat dels compradors dels censals que es van vendre durant la segona meitat del segle xiv i fins a la primavera del segle xv, cosa que hem pogut fer partint de la informació proporcionada per alguns capbreus confeccionats a posteriori. Ara per ara, caldrà veure qui eren els creditors de la baronia, tenint en compte també les connexions que hom pot establir envers els censals creats en l'anterior etapa.

En principi, una bona part dels censalistes que signaren la concòrdia de 1413 serien ja hereus dels compradors de censals de l'època anterior, bé ho fossin per línia directa familiar o no, en virtut d'uns títols o d'uns altres. Certament, alguns poden ser reconeguts fàcilment a partir de cognoms que ja tenim fixats abans. Però, en molts altres casos, aquesta connexió no és tan fàcil d'establir des del moment que trobem una llista nominal poc o molt canviada. En el nostre cas, a penes disposem d'instruments de llucidació, on se sol anotar l'historial i origen del censal redimit, tot i que una gran ajuda en aquest sentit és la informació que figura als mateixos capbreus, on també se sol indicar el darrer receptor que va estar en possessió del títol creditici.

Dit això, ens caldrà anar seguint els canvis operats al llarg del segle xv. Concernent a aquesta època, disposem d'un veritable cúmul d'informació, o sigui, de tota la que es troba recollida als llibres d'èpoques. Realitzar el buidatge d'aquesta imponent massa documental resulta ara per ara inviable i, ben mirat, innecessari, atès que disposem d'altres fonts d'informació molt més profitoses d'acord amb els objectius que ens hem marcat.

Realment, la principal informació per poder saber el nombre i nom de cada un dels creditors són les llistes de repartiment del crèdit

censal, conservades a partir de 1428. Com hem vist, disposem d'un total de 21 repartiments, amb una sola cèdula incompleta (la corresponent a la 18a partió). La llista, tal com es presenta en cada una d'aquestes cèdules, segueix un ordre similar al seu precedent, però al llarg del període abraçat (entre 1428-1429 i 1449-1450) es produeixen canvis de noms així com la incorporació d'algunes persones o institucions, per les raons que comentarem després.

Aquesta font d'informació planteja, amb tot, alguns problemes d'explotació. A priori, caldria suposar que aquestes nòmines estan completes i que gràcies a elles tenim registrats "tots" els creditors de la baronia; tanmateix, podria ser que no tots haguessin volgut acollir-se al sistema de distribució del deute implantat el 1413.¹ I, com veurem, alguns dels qui van signar la concòrdia fan acta de presència més endavant del 1428, que és quan comencem a tenir-los registrats.

D'altra banda, el tipus d'informació que ens proporcionen aquestes cèdules és molt escueta, en tant que es limiten a donar el nom del censalista i no gaire més que això. Ara bé, la recerca en altres fonts complementàries (com les mateixes èpoques o informacions extretes d'altres fons arxivístics) ens han permès obtenir una imatge més completa de la identitat de cada creditor, començant per dades bàsiques, com seria el lloc de residència, o també pel que fa a la condició social i professió de cada una de les persones referenciades.

Una altra tasca ha estat seguir els canvis nominals que s'anaven produint en les titularitats de cada censal, uns canvis que tenim bastant controlats almenys pel que fa al període cobert per la successió de la sèrie de cèdules de partiment que hem pogut localitzar entre 1428-1429 / 1449-1450. Partint de les dades obtingudes d'aquestes cèdules, hem confeït unes taules per a cada un dels creditors anotats, a partir de les quals podem seguir tant els canvis de titulars com l'evolució dels seus cabals i les porcions assignades al llarg d'aquell període (vegeu a l'annex la taula 3).

Aquestes llistes de censalistas, tot i ser molt valuoses, presenten encara un altre però: i és que, en alguns casos, no sembla que s'hagués fet cap actualització respecte dels titulars dels censals. De fet, Asbert Batlle, rector de Pontils, ja era mort el 1445 i, tot i així, el seu nom se segueix anotant en aquelles cèdules. D'altra banda, hem localitzat alguns creditors cobrant porcions del deute de la baronia que, tanmateix, no apareixen inclosos en aquelles llistes. Una possible explicació d'aquest fet és que hi hagué cessions realitzades per alguns creditors

1. A la 16a partió, de 1428, es fa la següent apreciació: "dels creedós de la baronia (...) que fermat an en lo contrachte del VIIIe de la present anyada", cosa que sembla donar a entendre que no tots ho haurien fet.

a favor d'altres persones amb caràcter temporal (més endavant comentarem alguna d'aquestes operacions), però això implica que el titular del crèdit continuava sent el mateix, per la qual cosa no calia efectuar cap substitució de noms. Certament, els creditors podien assenyalar a quina persona volien que es pagués la partió, bé perquè aquesta actués simplement com a procuradora o bé perquè tingués cedida aquella paga en virtut d'algun tipus de transacció. En principi, qualsevol traspàs o cessió havia de ser notificat als homes de la baronia o, més concretament, al gestor del deute. Aquest, de fet, no podia efectuar lliuraments a cap altra persona "estranya" o aliena als repartiments del deute de la baronia, si no comptava amb una prèvia notificació o autorització expressa del creditor implicat.

Ja hem advertit, d'altra banda, del decalatge que es donava entre l'anyada de la partió i els pagaments realitzats més tard, d'aquí també la manca de correlació que podia haver-hi entre els teòrics titulars que són anotats a les cèdules i els perceptors reals, segons apareixen indicats a les èpoques posteriors.

Després d'haver fet aquestes advertències, pensem dedicar bona part d'aquest capítol a l'estudi de la sociologia dels creditors, separats en diferent categories. Abans, però, intentarem respondre a dues qüestions aparentment tan simples com ara: quants creditors hi havia? D'on eren?

EL NOMBRE DE CREDITORS

Com hem vist, el nombre de censalistes anà *in crescendo* al llarg del període comprès entre 1350-1413: al final d'aquesta etapa, hem comptabilitzat una setantena de censals, però el nombre de censalistes devia ser inferior, ja que n'hi havia alguns que posseïen més d'una renda. Després, arran de la concòrdia de 1413, trobem signant prop de seixanta creditors.

Durant la primera meitat del segle xv podem xifrar el nombre de creditors entre una cinquantena i una seixantena. El nombre de crèdits consignats (a partir de les cèdules de partiment) presenta variacions segons l'annualitat considerada: 49 crèdits el 1428-1429, 50 entre 1429-1430 i 1431-1432, 53 entre 1432-1433 i 1435-1436, 55 el 1436-1437, 54 entre 1437-1438 i 1439-1440, 56 entre 1440-1441 i 1443-1444, 58 entre 1444-1445 i 1447-1448, 61 el 1448-1449 i, a l'últim, 62 el 1449-1450.²

2. Els llibres d'èpoques inclouen algunes llistes de creditors, però mai no semblen completes. Així, per exemple, el 1453, arran de la definició de comptes realitzada a Andreu Solsona, apareixen signant 35 creditors, però és obvi que no hi són tots.

És clar que alguns capitals eren adscrits a dues o més persones (en el cas de germans, hereus...), a banda, naturalment, de les institucions (comunitats de religiosos i altres ens jurídics).

De la sèrie intercalada suara s'infereix un increment en el nombre de crèdits, cosa que tindria més d'una explicació. Com ja hem indicat anteriorment, durant les anualitats de 1432-1433 i 1449-1450 (partions 20a i 37a) observem la inclusió d'alguns "nous" crèdits, no derivats de traspessos. Així, els individus incorporats durant l'anyada 1432-1433 no poden ser considerats ben bé com a nous creditors, ja que eren descendents d'un grup de censalistes anterior al 1413.³ Aquest vincle no el podem establir pel que fa als creditors incorporats el 1449-1450, per la qual cosa, i tenint en compte la distància cronològica, més aviat caldria pensar en una nova emissió de deute públic.⁴ De fet, no ens consta que s'hagués imposat cap prohibició als municipis de la baronia per poder vendre nous censals; altrament, resulta sorprenent que aquests altres fossin incorporats tan tard al procés d'amortització dels capitals.

En tot cas, la principal raó de l'increment de creditors té a veure amb la gradual atomització dels "censals" preexistents de resultes de les herències i els traspessos efectuats a tercers.⁵ Algunes de les porcions anotades els anys 1428-1429 van quedar dividides, en el decurs de les següents anyades, en dos, tres o més parts (més endavant, exposarem alguns casos concrets). En certa manera, es dona una paradoxa: el deute censal de la baronia era cada vegada menys voluminós al mateix temps que s'anava ampliant a un major nombre de beneficiaris.

LOCALITZACIÓ GEOGRÀFICA

Pel que fa a l'etapa de constitució del deute, ja hem vist com moltes de les persones amb les quals es contractaren censals eren de fora la baronia, i així s'havia de mantenir al llarg de la primera

3. Es tracta dels censals dels Miró i dels Folguera, ambdós de Castellserà, i de Francesc de Reixac, de Tàrrega però amb avantpassats procedents de la indicada localitat. El deute dels Folguera i els Reixac s'originà a partir de dos dels censals contractats a Castellserà el 1375 i el mateix origen cal atribuir al deute dels Miró, en relació amb altres censals que foren venuts a gent d'aquella localitat urgellenca. Per tant, s'ha de concloure que es tractava d'incorporacions tardanes.

4. És el censal adscrit a la marmessoria de Berenguer Badorc conjuntament amb la muller del mercader barceloní Guillem Bages (ignorem quin tipus de relació existia entre ambdós perceptors). El susdit Guillem no era mort, per tal com apareix signant en una llista de creditors de 1453.

5. Semblantment, a Manresa l'augment de les pensions satisfetes al darrer terç del segle XIV es vincula a la fragmentació de censals per mitjà de venda o de donació testamentària; vegeu M. TORRAS, "El deute públic a la ciutat de Manresa...", pp. 175-176.

meitat del segle xv. El 1428-1429 el 80% del capital es troba consignat a creditors forans, cosa que, lluny de minvar, es va incrementar una mica més el 1449-1450.

Els barcelonins tenien una presència més que notable. Com a tals, anotem Pere Destorrent, Pere Sacalm, els Gibert, els hereus de Bertran Nicolau i els de Bernat Saconamina, Jaume Grimau, Gabriel Salat, Mateu Desvalls..., o d'altres, com Joan Cortadelles (de Santa Coloma de Queralt), o Bartomeu Tàrrega (de Vilafranca del Penedès), ja que en un moment o altre també s'indica que eren o residien a Barcelona.⁶ De fet, n'hi havia bastants més dels que havíem registrat abans, al marge també de les institucions religioses que esmentarem més avall.

El 1428-1429, els censalistes barcelonins (incloses les institucions religioses) acaparaven un 33% del capital, percentatge que es veu incrementat a un 42,6% el 1449-1450. Així doncs, el pes dels creditors de Barcelona, lluny de minvar, anà apoderant-se d'una part més important del "pastís" creditici. I així com, durant el segle xv, altres municipis van tractar de desempallegar-se dels censals que satisfien a Barcelona, en el cas que estudiem, a falta de mesures d'aquest estil, podem veure com fou la mateixa dinàmica del mercat secundari de les rendes —per les transmissions efectuades entre els mateixos creditors i les seves relacions familiars o professionals amb la Ciutat Comtal— que expliquen la tendència. No oblidem, d'altra banda, que la gestió del deute de la baronia es feia des de Barcelona.

De més a més, seguim trobant censalistes de viles pròximes a la baronia, com Igualada, Santa Coloma de Montbui i Santa Coloma de Queralt, a més de Cervera, Balaguer, Tàrrega, Montblanc, Tarragona, Valls i Vilafranca del Penedès. Ara per ara, l'àrea geogràfica dels censalistes pot aparèixer una mica més ampliada, a partir de la incorporació de Montblanc, Tarragona, Santa Coloma de Montbui i Balaguer, que, a més de Barcelona, seria, en principi, el lloc més allunyat de la baronia. Aquesta dispersió geogràfica hauria estat un inconvenient afegit a les pagues que havien de fer les universitats, si no fos perquè, en l'etapa que analitzem, totes aquestes "pensions" (porcions de capital) eren satisfetes a Barcelona pel gestor dels mateixos creditors.

També la llista de nuclis menors s'incrementa en aquesta època: als llocs ja ressenyats abans (Bonastre, Calaf, Castellserà, Conesa, Estaràs, els Ferriols, Guardialada, Orpí, Rubió, Sant Gallard, Tous, Vilagrasseta...), en trobem alguns de nous com Rocafort (de Queralt), Savallà, les Piles

6. Alguns dels creditors barcelonins de la baronia de la Llacuna també figuren com a censalistes a la veïna baronia de Queralt: aquest és el cas de Bertran Nicolau i Pere Destorrent.

i els Ferriols (terme de Queralt). La incorporació d'altres viles i llocs s'hauria d'explicar de resultes del mercat secundari, que portà a la dispersió de les "rendes" que es rebien sobre la baronia.

Dels sis censals que es vengueren a Castellserà el 1375 (operació comentada al capítol "L'endeutament col·lectiu de la baronia"), en restaven uns quants en poder de censalistes habitants del lloc, des que trobem indicats els Reixac i els Folguera, a més dels Miró, si bé en aquest cas desconeixem amb quins dels compradors de 1375 caldria relacionar-los. Allò que ens crida l'atenció és que tots tres censalistes fan acte de presència a partir de la 20a partió (1432-1433). Altrament, tenen anotades xifres rodones i que es corresponen amb els capitals pels quals es van contractar aquells censals. Sembla clar, doncs, que aquests tres censalistes s'incorporaren més tard al repartiment del deute de la baronia, tot i que no podem al·legar per això que ho fessin perquè estaven disconformes amb la concòrdia de 1413, en tant que almenys dos dels tres figuren com a signataris (vegeu la llista de creditors "intimats" al capítol "La nova concòrdia de 1413"). Sigui com vulgui, sembla que aquesta incorporació no responia a noves emissions de censals realitzades llavors.⁷

De la mateixa baronia trobem pocs creditors, la majoria de la Llacuna: així, a més del rector de Pontils, hi havia una capellania instituïda a l'església de Santa Maria de la Llacuna, uns aniversaris —adscrits a la mateixa església—, i el convers Pere de Cervelló.⁸ Però dins d'aquest grup també s'han d'incloure els senyors de la baronia (Berenguer Arnau de Cervelló en una primera etapa; el seu fill Arnau Guillem de Cervelló després), els quals eleven un índex percentual que, si no, seria poc rellevant.

Així doncs, entre aquests creditors no n'hi havia cap (si exceptuem el referit Pere)⁹ que alhora formés part del grup de prohoms de la baronia que estava endeutat. D'altra banda, també trobem alguns habitants de la baronia que rebien pensions de censals de municipis forans.¹⁰

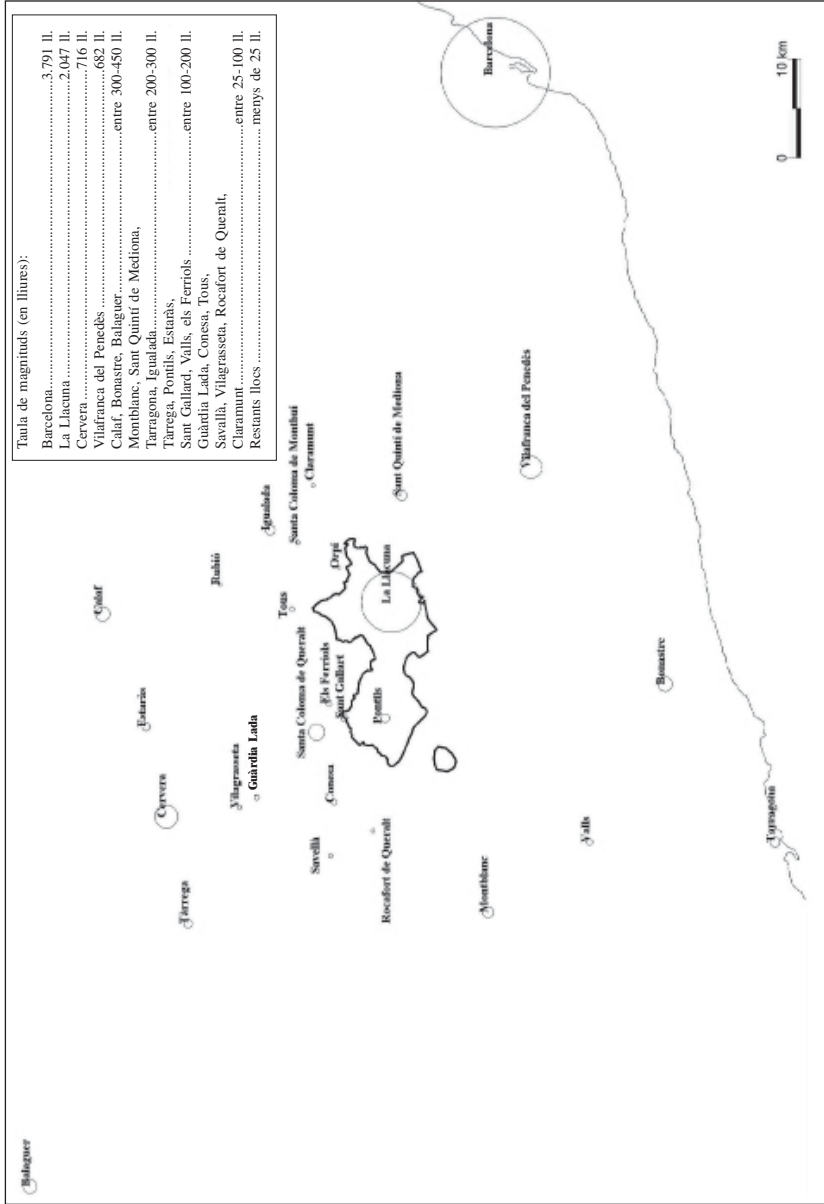
7. No sabem si cal pensar igual del censal incorporat a l'anyada 1449-50 pel que fa a la marmessoria de Berenguer Badorc i la muller de Guillem Bages, amb una xifra de partença igualment rodona.

8. No sembla casual que hom adoptés el cognom dels senyors de la baronia, els quals d'alguna manera haurien pogut "apadrinar" el seu bateig. Coneixem el cas de la jueva Bonadona, de Santa Coloma de Queralt, que es convertí amb el nom d'Elionor de Queralt; cf. G. SECALL, *La comunitat hebrea de Santa Coloma de Queralt*, Tarragona, 1986, pp. 111-112.

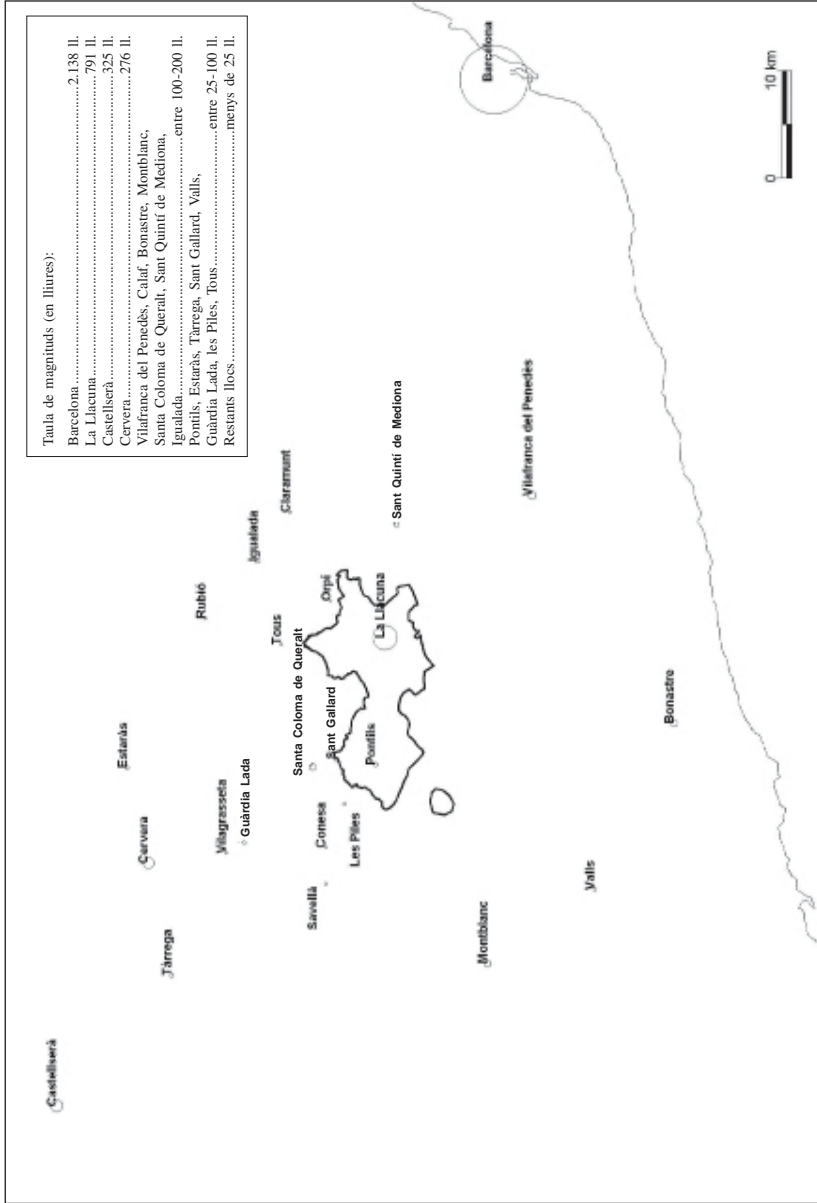
9. Pere de Cervelló assistí a les convocatòries de la universitat de la Llacuna de 1437 i 1459.

10. Aquest seria el cas de les pensions satisfetes pel municipi vallenc als Balcells de Pontils i al rector de Santa Perpètua. Els Balcells també van tenir relacions credití-

MAPA 2A
 Distribució geogràfica de capitals (1428-1429)

MAPA 2B
Distribució geogràfica de capitals (1428-1430)

DISTRIBUCIÓ DE CAPITALS
(anyada 1428-1429 - 16a partió)

Creditors de la baronia	19,7%	Forans	80,3%
Barcelona	33,3% del total (41,5% dels forans)	Restants llocs	66,7%

DISTRIBUCIÓ DE CAPITALS
(anyada 1449-1450 - 37a partió)

Creditors de la baronia	17,3%	Forans	82,7%
Barcelona	42,6% del total (51,5% dels forans)	Restants llocs	57,4%

ANÀLISI PER CATEGORIES SOCIOPROFSSIONALS

Farem aquesta anàlisi considerant cinc grups diferents: a) mercaders; b) nobles; c) professions liberals; d) altres laics; e) Església. Creiem que aquesta classificació és la més adient per al cas que tenim entre mans, la qual cosa no ha de ser cap impediment per poder considerar alguns subgrups dins de cada epígraf. Òbviament, també hi havia dones perceptores de porcions de capital, però preferim comptabilitzar-les segons la professió o l'estatus social dels seus marits, sempre que això sigui conegut.¹¹ I així com algunes dones eren vídues, i com a tals usufructuàries dels crèdits dels seus esposos difunts, algunes altres apareixen anotades com a hereves o propietàries de crèdits, de manera que l'usdefruit corresponia als marits.

D'altra banda, el càlcul de percentatges ha estat fet a partir dels capitals adscrits a cada creditor, i no pas a partir de les porcions, en el benentès que aquestes, en tant que serveixen una estricta proporcionalitat envers els capitals, haurien de donar uns mateixos resultats percentuals. Dit això, podem passar a fer algunes valoracions generals:

Pel que fa a l'anyada 1428-1429, no observem grans desigualtats en la distribució de capitals, per bé que es pot inferir una certa preeminència del grup dels mercaders, amb una participació relativament

cies amb la universitat de Tarragona: el 1401 un síndic d'aquesta ciutat féu lluçió d'un censal a Arnau Balcells de Pontils per 350 lliures. Curiosament, aquest mateix capital és el que tingué consignat a propòsit del censal contractat amb la universitat de Valls, segons s'indica en un capbreu de 1406. Un Baucell, probablement l'esmentat Arnau, s'inclou en la llista dels prohoms que signaren la concòrdia de 1413.

11. Com veurem, es dona el cas d'algunes dones desplaçades d'un grup a un altre pel fet d'haver tingut dos marits amb diferent professió.

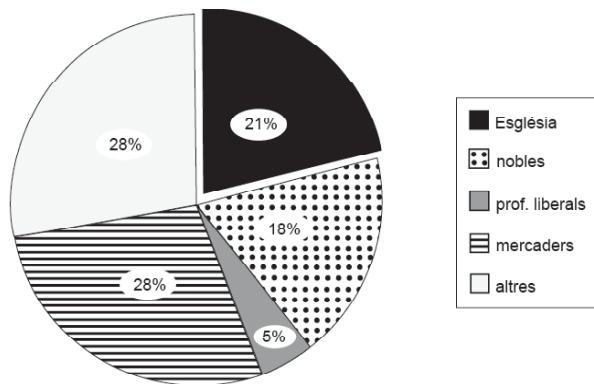
secundària de l'Església i de la noblesa (vegeu gràfic 10a). És clar que també hi ha un important percentatge adjudicat a "altres" creditors laics. Fossin del grup que fossin, el fet és que gairebé un 80% dels capitals es trobava en mans d'aquests.

D'altra banda, també podríem tenir en compte les mitjanes obtingudes dins de cada grup (les resultants de dividir el nombre de creditors pel volum del capital), per saber qui retenia un nivell major de capital. Segons això, l'ordre seria el següent: en primer lloc, els nobles (1.035), seguit dels mercaders (592), els representants de professions liberals (172) i, en darrer lloc, l'Església (145) i altres laics (142).

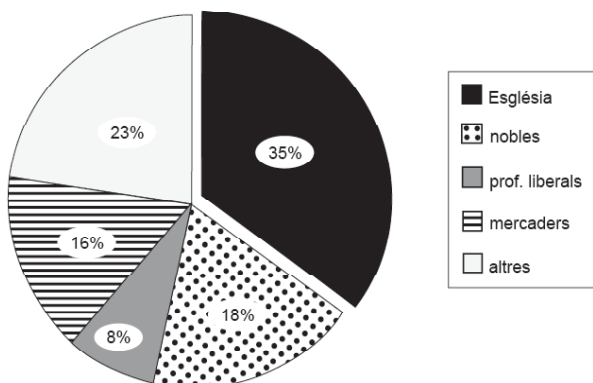
Al cap de vint anys, la distribució de capitals ja no era ben bé la mateixa. Ara per ara, observem una neta preeminència de l'Església (amb un 35% del total) i un repartiment un xic més igualitari entre els grups de laics, que suposen el restant 65% (vegeu gràfic 10b). Tanmateix, no hem d'oblidar que, entre 1428-1429 i 1449-1450, el volum de capital davallà a més de la meitat (gairebé un 56%), paral·lelament a l'increment dels titulars de crèdits (de 49 a 62), de manera que les xifres de mitjana són molt més baixes.

El càlcul d'aquestes mitjanes segueix situant en primer lloc els nobles (309), seguit ara de les professions liberals (108), els mercaders (77), l'Església (73) i altres laics (54). Es manté la mateixa ordenació que abans, llevat, doncs, de la inversió que es dona entre mercaders i professions liberals. Aquest grup, tot i que segueix sent minoritari, havia experimentat un ascens, contràriament al que esdevé amb el grup dels mercaders.

GRÀFIC 10A
Distribució de capitals 1428-1429 (16a partió)

GRÀFIC 10B
Distribució de capitals 1449-1450 (37a partió)

Comparant els gràfics resultants de les dues anualitats, cal destacar com a mínim dues coses:

D'una banda, el notable increment percentual de la part que pertoca a l'Església, que passa, doncs, del 21% al 35%,¹² cosa que s'ha de contraposar amb l'adjudicada als laics, que es redueix en la mateixa proporció que augmenta aquella part, i així passa d'un 79% a un 65%; això, com veurem, bàsicament es deu a la incorporació de les institucions religioses que esdevingueren beneficiàries de l'herència del mercader B. Nicolau, a més d'altres transmissions efectuades en el mateix sentit (de mans laiques a eclesiàstiques).

L'increment de l'Església té l'altra part de la balança en la notable davallada dels mercaders en el "pastís" creditici de la baronia, ja que de tenir un 29% passen a gairebé la meitat: 16%. Percentualment, els mercaders foren superats per l'Església, que augmentà, i la noblesa, que mantingué el percentatge igual.

12. Aquests percentatges solen ser més elevats en aquells altres casos en què es prefeix comptabilitzar segons la seva participació en el nombre de rendes, tal com ho ha fet Pere Verdés en el seu estudi sobre Cervera, P. VERDÉS, "Per ço que la vila no vage a destrucció"..., p. 322.

DISTRIBUCIÓ DE CAPITALS
(16a partió)

Església	21%	laics			79%
Distribució del 79% dels laics:					
Nobles	18%	Prof. liberals	5%	Mercaders	28%
				Altres	28%

DISTRIBUCIÓ DE CAPITALS
(37a partió)

Església	35%	laics			65%
Distribució del 65% dels laics:					
Nobles	18%	Prof. liberals	8%	Mercaders	16%
				Altres	23%

Dins de cada grup, centrarem l'atenció en els principals censalistes, la qual cosa intentarem complementar, sempre que sigui possible, amb altres informacions relatives als lligams crediticis establerts per alguns d'ells amb altres municipis. Certament, seria d'una gran ajuda que poguéssim disposar d'un bon nombre de prosopografies i estudis biogràfics. Ara per ara, només podem fer menció de dos treballs que han sigut de gran utilitat, si bé referits a persones del mateix grup social, o sigui, el dels mercaders.¹³ A això cal afegir-hi altres dades espigolades d'alguns estudis realitzats sobre institucions religioses o assistencials. Citarem cada un en el moment oportú.¹⁴

Mercaders

Dins aquest grup hem d'incloure tots els representants familiars dels Gibert (capital el 1428-1429: 753 lliures, comptant-hi també la vídua Clara) i Bartomeu Tàrrega (354 ll. de capital), a més dels hereus de Bertran Nicolau (1.909 lliures), entre altres. Hom troba sobretot mercaders de Barcelona (un d'ells, Gabriel Salat, es dedicava al comerç de blat, en tant que apareix etiquetat com a formenter), i alguns altres de Tàrrega, Cervera i Vilafranca del Penedès.

En aquest apartat també comptabilitzem els familiars o hereus de mercaders. Anteriorment ja ens hem referit a la família Gibert, a

13. És un dels grups que ha rebut més atenció historiogràfica des de fa més temps. Hom pot remetre's a l'estudi monogràfic de J. AURELL, *Els mercaders catalans al quatre-cents: mutació de valors i procés d'aristocratització a Barcelona (1370-1470)*, Barcelona, 1996.

14. Ara per ara, els creditors dels quals sabem més coses, puix que ens n'hem ocupat als primers capítols d'aquest estudi, són els propis senyors de la baronia.

propòsit de qui fou el primer administrador del deute de la baronia. En el període comprès entre 1428-1449, hom pot seguir el procés de subdivisions i repartiments efectuats entre els membres d'aquesta família.

El capital inicialment degut a Pere Gibert es dividí, després de la seva defunció, entre la seva vídua Clara i els seus dos germans, Berenguer i Valentí, que es possessionaren de més del 80% del capital disponible. La part de la seva esposa continuà adjudicat a ella malgrat haver contret un nou matrimoni amb Leonardo de Doni, mercader barceloní d'origen italià, de qui enviduà, però, al cap de poc temps. Entretant, ambdós germans es repartiren la seva porció de manera desigual, pel que es veu a partir de la 32a partió (1444-1445): les tres quartes parts del capital restaren en poder de Berenguer i la part restant en mans de Valentí. Coincidint amb la 36a partió, es produí un nou repartiment, aquest cop entre les filles de Berenguer Gibert: una, Constança, casada, s'emportà tres cinquenes parts del crèdit, la resta fou per a les seves germanes.

Així, quan arribem a la 37a partió trobem fins a quatre titulars de porcions procedents del capital que havia detingut Pere Gibert: Valentí Gibert, la seva excunyada Clara, vídua de Leonardo de Doni, la seva neboda Constança, muller de Pere Marc, i les altres filles de Berenguer Gibert. Aquestes últimes eren les que conservaren la porció més alta (107 lliures). Anys després (1455-1456) trobem un membre de la família, també dit Berenguer, actuant com a procurador seu.

Un altre cas interessant és Bartomeu Tàrrega, exponent d'una família de mercaders bastant coneguda. Per això ens hem de basar en l'estudi que fa temps realitzà Rafael Conde sobre els Tàrrega.¹⁵

Joan i Bartomeu Tàrrega eren fills d'un draper de Vilafranca del Penedès, mort el 1400. Ambdós Tàrrega són a la llista de creditors signataris de la concòrdia de 1413, l'un, Bartomeu, com a draper i l'altre, Joan, com a mercader. Dels dos germans, Bartomeu és el que es relaciona més amb la població d'on era la seva família,¹⁶ i, de bon principi, heretà el càrrec del seu pare com a dipositari de les rendes reials de la vegueria i batllia de Vilafranca: gairebé en fou l'únic compra-

15. R. CONDE, "Joan Tàrrega: comerciante y hombre de negocios barcelonés del siglo XV", *Miscellanea barcinonensia*, XLVII (1977), pp. 55-95.

16. L'altre germà s'establí a la Ciutat Comtal. Ambdós surten esmentats com a marmessors d'un jurista vilafraquí, el 1418: Bartomeu apareix indicat com a draper de Vilafranca i Joan, com a mercader de Barcelona, acompanyat per un altre mercader d'aquesta ciutat; ACVD, Fons de pergamins, sig. 19-2-04 (E-1).

dor durant el període 1400-1425.¹⁷ Estava casat, des de finals del segle XIV, amb Claret, filla de Bernat de Santmartí i Elisenda, ciutadans de Tarragona, una família destacada d'aquesta ciutat.¹⁸ Aquest matrimoni tingué quatre filles i dos fills (un d'ells, del mateix nom, es féu càrrec de certs negocis a Flandes, però morí abans que el seu pare). Com es mostra en aquell estudi, la societat dels Tàrrega s'estructurà en tres cases: la de Barcelona, al capdavant de la qual hi havia Joan Tàrrega, la de Vilafranca, dirigida per Bartomeu; i la de Bruges, encomanada a un factor.

Ara bé, la fortuna dels Tàrrega es basava en diverses fonts, no únicament en les concernents als seus negocis mercantils. Una d'elles eren les inversions realitzades en censals. A la mort de Joan Tàrrega (1422), aquesta família posseïa un total de 25 censals per un capital global de 2.173 lliures i escaig, xifra dins la qual hauríem d'incloure les més de 400 lliures que tenien adscrites aleshores sobre la baronia de la Llacuna. Entre els pagadors de censals hi havia diversos municipis: el comú de Vilafranca del Penedès (800 lliures de capital) i el de Miralles (350 lliures).¹⁹ Segons una anotació, el censal d'aquest comú no es pagava, però acte seguit es fa remissió a un "onzè" (i, certament, com ja sabem, no s'havia de pagar la pensió, sinó el capital a partir d'un vuitè!).

Els Tàrrega també tingueren relacions amb alguns Cervelló: el 1415, Joan Tàrrega, en nom seu i com a procurador del seu germà Bartomeu, liquidaren un censal amb un cavaller, marit de Violant, filla d'Arnau de Cervelló, pel preu de 25.000 sous, cosa que es va fer, però, mitjançant carregament d'un nou censal de 13.000 sous, condonant la resta del capital. Anteriorment, ja hem parlat de la intervenció d'ambdós germans en l'intent de solucionar l'endeutament de la vila de l'Arboç. Els Tàrrega també eren creditors dels senyors de Castellet. Bona part de la seva activitat sembla que es va desenvolupar, doncs, a l'àrea del Penedès.

A la mort de Joan Tàrrega (novembre 1422), Bartomeu es féu càrrec de la tutela del seu nét Bernat Bartomeu Ferrer, fill del primer

17. El 1424 les comprà a dos anys, pel preu anual de 550 sous; cf. M. SÁNCHEZ, "La estructura del dominio real...", p. 212 i nota 42.

18. Trobem aquest Bernat de Santmartí exercint el càrrec de cònsol el 1385; essent justament cònsol, vengué forment a la ciutat, raó per la qual adquirí un censal de 50 lliures de renda, a cobrar, doncs, del municipi tarragoní; cf. *Actes Municipals*, vol. 5, pp. 161 i 163.

19. Bartomeu Tàrrega, com el seu pare Francesc, també rebien pensions de censal sobre el municipi de Tarragona, segons consta el 1399. També ens consta que van comprar un censal de 40 lliures de pensió a la universitat de Vallespinosa, el 1381, censal que posteriorment els germans Joan i Bartomeu van cedir als Armengol, potser quan ja eren senyors d'aquest lloc; AHPB, Pergamins, B-239.

matrimoni de la seva neboda Maria. Al cap d'uns anys, sorgiren discrepàncies familiars. A partir del 1438, l'esmentat Ferrer promogué un plet contra Bartomeu Tàrrega, de l'època que havia exercit com a tutor, per qüestions d'herència. Al llarg d'aquest procés, calgué empenyorar el castell de Bellvei —al Penedès— a un creditor de Bartomeu Tàrrega, a qui se li adjudicà la meitat del senyoriu.

Seguint la trajectòria del deute de la baronia de la Llacuna, anotem dos canvis: a partir, justament, de la 26a partió (1438-1439), el capital de Bartomeu Tàrrega passà a ser compartit amb un petit noble. Així, el 31 de juliol de 1438 Bartomeu, en paga de la quantitat que devia a Rafaela, muller del cavaller Guillem Galceran de Ribes, li féu "lloc i cessió", així com a tudriu del seu fill Maurici, de fins a 123 lliures sobre el que percebia a la baronia de la Llacuna, amb la qual cosa hom cedia el dret a rebre les pagues del vuitè fins a la plena satisfacció d'aquella quantitat.²⁰ Això no obstant, és a partir de la 28a partió (1440-1441) quan es dona constància d'haver-se produït una divisió —probablement arran de la mort de Bartomeu Tàrrega—, divisió entre, d'una banda, Joan Maurici de Ribes, que se n'adjudicà una meitat, i, d'una altra, Bernat Bartomeu Ferrer, àlies Tàrrega, i el seu germanastre Pere Tàrrega, àlies Llull, a qui correspongué l'altra meitat, en compliment dels drets d'herència o, si més no, arran d'haver guanyat aquell plet. Entre 1440-1441 i 1449-1450, Joan Maurici arribà a cobrar unes 45 lliures, de manera que hauria d'esperar bastants més anys abans de poder haver tota la suma que li fou traspasada al seu favor.

MERCADERS

<i>1428-1429</i>	<i>1449-1450</i>
Els Gibert (Berenguer i Valentí), de Barcelona	Hereves de Berenguer Gibert i Valentí Gibert Constança, filla de Berenguer Gibert i muller de P. Marc
Hereus de Bertran Nicolau, de Barcelona Pere Romeu, de Tàrrega	Guillem Romeu Joan Prunera, de Tàrrega Cristòfol Comí, de Santa Coloma de Queralt

20. AHPB, Llibre d'èpoques (1435-1442), full solt. Anotat igualment en el capbreu de censals, fol. 6r.

1428-1429	1449-1450
Clara, vídua de Pere Gibert	Clara, vídua de Leonardo de Doni (abans de P. Gibert)
Gabriel Salat, formenter de Barcelona	Hereus de Gabriel Salat
Bartomeu Tàrrega [de Vilafranca] (de Barcelona: 1436-1437)	Gaspar Tomàs, de Barcelona ²¹
	Eulàlia, muller de Gabriel Cristòfol de Montbrió, de Cervera
	Elionor, muller de Guillem Bages, mercader de Barcelona (censal compartit amb la marmessoria de Berenguer Badorc)

També formant part del grup que analitzem ara, tenim el cas de Bertran Nicolau. Es tracta d'un ric prohòmic barceloní, el qual s'ha fet mereixedor d'un estudi biogràfic molt complet.²²

Bertran Nicolau destaca pel grau d'enriquiment que arribà a assolir: hom calcula que, en el moment de la seva mort, devia tenir unes 70.000 lliures de fortuna. ¿D'on procedia la seva riquesa?

Aquest mercader barceloní es revela com un cas força interessant, que hom estaria temptat de posar com a paradigma del pas del mercader al rendista, ja que, segons sembla, hauria deixat aparcats els seus negocis comercials, dels quals, tot sigui dit, a penes se'n sap res, en pro de les inversions rendals o patrimonials, de les quals es tenen força dades.²³ A nosaltres, aquest mercader ens interessa més que res per la seva activitat com a comprador o receptor de censals, la qual cosa és testimoniada en llocs molt diversos de l'àmbit de la Corona d'Aragó.

Efectivament, els censals adquirits per Bertran Nicolau es reparteixen per diferents parts de la geografia catalana i també s'estenen per l'Aragó i regnes de València i Mallorca. A més d'alguns particulars, destaca la presència de diverses institucions públiques: la Diputació del

21. Precedit (entre la 24a i la 20a porció) per Ramon Tomàs, igualment mercader de Barcelona, potser pare de l'esmentat Gaspar.

22. C. DIAZ, *Bertran Nicolau, fundador de Sant Jeroni de la Murtra*, Badalona, 2006.

23. Des d'aquest punt de vista, semblaria confirmar la tesi segons la qual els censals foren els responsables de la desviació dels capitals de l'economia productiva pel rendisme (tesis defensades per J. Vicens Vives i P. Vilar), tot i que el més probable és que tals inversions no haguessin suposat deixar de banda la pràctica comercial.

General d'Aragó i alguns municipis, tant de centres urbans (Mallorca, Lleida, Vic...) com algunes viles com Berga (i altres de fora el Principat, com Pertusa), i poblacions de zones rurals (Lluçà, Cubells...), a més d'algunes aljames jueves, com la de Terol. Entre aquests censataris cal fer notar la presència de diverses entitats baronials, com el marquesat de Camarasa, el comtat de Cardona i, naturalment, també la baronia Vilademàger; i encara cal afegir-hi una altra baronia, no inclosa en aquella llista, com la de Queralt.²⁴ De fet, és en el marc d'aquesta baronia on es poden documentar les primeres adquisicions de censals: ja des de la dècada de 1380. Efectivament, consta la compra realitzada pel mercader Bertran Nicolau el 1380 de 1.000 sous censals pel preu de 14.000 sous (7,14%), que li vengué Dalmau de Queralt (i el seu fill Pericó), senyor del castell de Queralt i del lloc de Santa Coloma, conjuntament amb la universitat representada pel síndic Guillem de Lauró. Aquest censal s'havia de pagar el 13 de març de cada any dins el domicili barceloní de Bertran Nicolau, situat prop del carrer del Mar.²⁵ Aquest censal tingué una vida molt breu, ja que fou redimit el 1388.²⁶

Pel que fa al comtat de Cardona, Bertran Nicolau figura com un dels principals censalistes, pel que fa als anys 1416-1420, cobrador de pensions situades entre 1.200-4.000 sous.²⁷

Però on més inversions realitzà fou a Mallorca. Hem tingut l'oportunitat d'estudiar directament la situació de l'endeutament censal en aquesta illa a partir d'un capbreu i altres fonts documentals. Aclarim, d'entrada, que aquest endeutament no sols concernia la ciutat de Mallorca sinó també les viles foranes, o sigui, tot el conjunt de l'illa.

24. B. Nicolau també figura involucrat en els pactes establerts entre els Santcliment i els seus creditors, a propòsit de la compra realitzada per la ciutat de Barcelona de Flix i la Palma, el 1400; concretament, se l'esmenta com un dels quatre procuradors dels creditors de la "veu" de Barcelona; cf. M. T. FERRER, "Flix, un port fluvial...", p. 481. Això pressuposa que ell mateix era un dels creditors dels deutes que tenia pendents el senyoriu de Flix.

25. Fet a la parròquia de Santa Gràcia de Montcada; AHPT, Fons de pergamins de Santa Coloma de Queralt, docs. núm. 643 i 644 (època corresponent).

26. Redimit a través dels arrendadors dels dominis de Pere de Queralt, ja difunt el seu pare. Hom satisfé, doncs, els diners del preu (14.000 sous) més la part pendent de la pensió (738 sous 10 diners). Com a testimonis d'aquest acte, formalitzat a Barcelona, s'esmenten Joan Carbó, mercader, Francesc Castellet i Simon Gilbert, "*comorantes cum dicto*" B. Nicolau; AHPT, Fons de pergamins de Santa Coloma de Queralt, doc. núm. 671.

27. El 1417 es venia a B. Nicolau un nou censal de 4.000 sous de pensió i 72.000 sous de preu; cf. A. GALERA, "Endeutament i fiscalitat senyorial...", pp. 377 (nota 47), 392 i 394.

El 1399 B. Nicolau adquirí un censal preuat en 1.650 lliures, d'on, a una taxa del 9,09%, derivava una pensió de 150 lliures cobradors anualment el mes de juny, cosa que el situava com el rendista més destacat, no sols entre el grup dels mercaders —el grup que més renda extreia de Mallorca—, sinó també entre tots els documentats en aquesta època de transició del segle XIV al XV.²⁸

Posteriorment (1431), es registra la marmessoria de B. Nicolau, com a receptora de 125 lliures de pensió, que se situa com una de les rendes més altes que havia de pagar el municipi illenc.²⁹ Ara bé, aquesta era només la pensió principal de les tres que estaven adscrites a aquesta marmessoria,³⁰ amb un total de 172 lliures i escaig, corresponents a un capital de més de 4.000 lliures, desglossat de la següent manera:

<i>Pensió</i>	<i>Data de pagament</i>	<i>Capital</i>	<i>Interès</i>	<i>Ref. capbreu</i>
10 ll. 8 s.	25 maig	249 ll. 12 s.	4,16%	19v (1a Part)
125 ll.	6 juny	3.000 ll.	4,16%	57r (2a Part)
37 ll. 6 s. 5 d. ³¹	1 agost	895 ll. 15 s. 5 d.	4,16%	78v (3a Part)
172 ll. 14 s. 5 d.		4.145 ll. 7 s. 5 d.		

Respecte del mateix capbreu de Mallorca, hem de fer notar la presència d'altres censalistes barcelonins que també foren perceptors de censals a la baronia de Vilademàger, com seria el cas de Pere Destorrent (rebia a Mallorca quatre pensions per un total de 65 lliures 14 sous), els germans Berenguer i Valentí Gibert (dues pensions per poc més de 15 lliures)..., i institucions religioses com el convent de Sant Agustí (quatre pensions per 322 lliures i escaig), el de Montalegre (1 pensió de 34 lliures 12 sous 7 diners) i l'hospital de la Santa Creu (set

28. Amb un 19% del total; cf. J. MORELLÓ, "Els creditors barcelonins i la gestió del deute públic de Mallorca", dins M. Sánchez (coord.), *El món del crèdit...*, pp. 342-343 i 349 de l'Apèndix.

29. Cf. J. MORELLÓ, "Mallorca i la seva dependència financera del Principat...", pp. 143 i 162.

30. Com a marmessors veiem actuar els següents: fra Ramon Joan, prior del convent de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron, Nadal Garriga, prior de Santa Maria del Carme de Barcelona, frare Joan Gener, prior del monestir de Sant Agustí, i Francesc Mas, vicari perpetu de Santa Maria del Mar.

31. Tocant a aquesta pensió, s'indica que només es pagaven 14 lliures, 5 sous, 4 diners als frares menors de Barcelona i 14 lliures, 3 sous, 4 diners al convent del Carme, cosa que suma menys d'aquella xifra: 28 lliures, 8 sous, 8 diners.

pensions per un total de 78 lliures 11 sous 11 diners, a més d'una altra pensió compartida amb el convent del Carme).³²

A part de Mallorca, l'altre gran censatari del mercader barceloní era el General d'Aragó (per un capital calculat en 14.650 lliures). En canvi, la baronia de Vilademàger, on, segons C. Díaz, tenia invertit un capital de 34.000 sous (1.700 lliures), ocuparia un lloc molt més discret, tot i que la xifra és bastant superior a la de molts altres censataris. ¿Què podem dir-ne a partir de la recerca realitzada sobre aquesta baronia?

Per començar, cal dir que la seva implicació en el deute de la Llacuna potser no era del tot aliena al fet de procedir de Sant Pere de Castellet, lloc situat al Penedès.³³ En aquest sentit, es pot establir un cert paral·lelisme amb el cas del mercader Bartomeu Tàrrega.

De conformitat amb els capbreus i el memorial de restitucions, trobem diversos censals vinculats a aquest mercader barceloní, la relació creditícia amb el qual s'inicià a partir de 1381 (si fa no fa per la mateixa època que les inversions realitzades a la veïna baronia de Queralt) i prosseguí durant els darrers anys del segle XIV. Per tant, es confirma el que dèiem abans: que les inversions realitzades per Bertran Nicolau en la compra de censals es van fer, en bona part, entre 1380-1400, durant una etapa primerenca de la seva trajectòria vital, en paral·lel a l'enriquiment que es pogués derivar de la seva activitat comercial.

La relació de censals és:

	<i>Data de creació</i> ³⁴	<i>Comprador primer</i>	<i>Preu</i>	<i>Pensió</i>	<i>Interès</i>
a.	26.VI.1381	Bertran Nicolau	7.200 s.	600 s.	8,33%
b.	7.II.1387	Mair Domingo, jueu de Santa Coloma de Queralt	7.200 s.	554 s.	7,69%

32. De fet, hom constata un tràfic o mercadeig de rendes entre totes aquestes institucions eclesiàstiques. Així, la pensió consignada al monestir de Montalegre havia estat cedida (1432) al convent del Carme. D'altra banda, quan es va redactar el capbreu, una part de la pensió la prenia l'hospital de la Santa Creu. Quelcom similar observarem pel que fa a les rendes percebudes a la baronia de la Llacuna.

33. Com diu C. Díaz, tot i residir habitualment a Barcelona, continuà molt vinculat a la seva terra nadiua; cf. C. Díaz, *Bertran Nicolau: fundador...*, p. 33.

34. Alguns dels censals esmentats en aquesta relació van ser venuts pels síndics de les universitats de la Llacuna-Vilademàger, Miralles i Pontils (c, f), o bé conjuntament amb la senyoria (a), altres ven ser contractats pel senyor tot sol (d), o bé obligant-hi les universitats (e, g); pel que fa al censal de 1387 (b), intervenen les universitats (en plural!) de Santa Perpètua-Vilaperdus.

c.	2.III.1388	[Pere de Cervelló, noble] ³⁵	25.000 s.	2.000 s.	8%
d.	10.XI.1391	Bertran Nicolau	18.750 s.	1.500 s.	8%
e.	2.IV.1393	Simon Martorell, argenter, ciudadà de Barcelona	5.500 s.	500 s.	9,09%
f.	24.VIII.1394	Bertran Nicolau	23.750 s.	1.900 s.	8%
g.	10.VII.1403	Simon Martorell, argenter, ciudadà de Barcelona ³⁶	6.000 s.	300 s.	5%
			93.400 s.	7.354 s.	

Per tant, tenim, en principi, tres censals comprats per Bertran Nicolau amb taxes d'interès bastant similars, i per un total de 40.700 sous (2.485 lliures). Però aquesta quantitat només seria una part de tota la inversió censal, atenent les rendes adquirides inicialment per altres persones i que, a partir d'un moment o altre, van passar a les mans d'aquest mercader.

Així doncs, els censals vinculats d'una manera o altra a l'herència de Bertran Nicolau donen els totals indicats a la taula, o sigui, un màxim de 4.670 lliures de capital i 367 lliures, 14 sous de renda. Sens dubte, es tracta d'un deute censal bastant més elevat del que assenyalava C. Díaz en el seu estudi. Si fa no fa, aquell capital era el que es devia començar a retornar a partir de 1413, a propòsit de l'establiment del vuitè (les vuit primeres anyades, fins a la seva mort, el 1421). En tot cas, a les cèdules de partiment, conservades a partir de 1428-1429, ja únicament trobem anotats els hereus de Bertran Nicolau. Dels afortunats que van convertir-se en beneficiaris del seu llegat en parlarem en un apartat posterior.

Nobles

Dins aquest grup hem d'incloure més que res nobles de baixa categoria, com ara alguns cavallers o donzells.

Podem destacar el cas de Joan de Torres, donzell de Tarragona, a qui havia anat a parar un dels censals que havia adquirit el donzell

35. El preu i la pensió d'aquest censal, que segons el memorial de restitucions es va vendre a Pere de Cervelló, sense indicar-ne la data, i que apareix inscrit just abans dels tres que comprà Bertran Nicolau, sembla que corresponen als del censal venut el 1388 i del qual, quan es confeccionà el capbreu, n'era perceptor el mateix mercader.

36. Ambdós censals vinculats a aquest argenter procedien d'aquell altre que el noble Pere de Cervelló rebia sobre la baronia. El problema que se'ns planteja és si aquestes quantitats estaven incloses o no en el censal de 1388.

vallenc Jaume Sacelada. Pel que sembla, aquest Joan de Torres adquirí la ciutadania tarragonina a principis del segle xv.³⁷ El 1428-1429 el capital que tenia adscrit era de 248 lliures. A partir de la 19a partió (1431-1432), ja apareix inscrita la seva filla Joaneta, una menor que estava sota la tutela de la seva mare Isabel. Després, aquesta Joana es casà amb mossèn Bernat Saportella, personatge conegut sobretot per la seva actuació política durant la posterior guerra civil.³⁸ Tot plegat constitueix un bon exemple dels lligams teixits entre famílies de la petita noblesa en l'àmbit d'una mateixa contrada.

Un altre petit noble incorporat després (arran del traspàs efectuat pel mercader Bartomeu Tàrrega) és el ja esmentat Joan Maurici, fill de Guillem Galceran de Ribes. Aquest últim encara era viu el 1441, quan fou comissionat, entre d'altres, per taxar els salaris dels gestors de la baronia.³⁹ Els Ribes podrien pertànyer a una vella família feudal que en aquesta època devia haver vingut a menys.⁴⁰

A partir de la 34a partió (1446-1447) s'incorporà el donzell de Bonastre, Lluís Fontanies. El seu pare, Arnau, es casà amb la filla d'un donzell vilafranquí, d'aquí que el fill hagués heretat la mateixa condició.⁴¹ La porció percebuda sobre la baronia era una de les més rellevants.

Però, per damunt de tot, cal destacar la inclusió dels senyors de la baronia. Òbviament, la família noble dels Cervelló ocupava un

37. "Com l'onrat Johan de Torres novellament se fos fet ciutadà de Tarragona", s'indica el 1404; cf. *Ordinacions mesa del vi / Actes 1396*, vol. 10, Tarragona, 1995, p. 86. Suposem, doncs, que és la mateixa persona.

38. Quan passà a presidir una Diputació del General reialista a Tarragona; vegeu F. CORTIELLA, *Una ciutat catalana...*, pp. 368-369. Bernat Saportella comprà devers 1437 el senyoriu de Vilaseca de Solzina, però del seu matrimoni només se sabia que estava casat amb una tal Joana; cf. M. FUENTES, "Vila-seca de Solcina: evolució d'un senyoriu (s. XII-XVI)", dins M. C. MAS, E. A. SOLER (eds.), *Recull Ignasi Mallol i Casanovas (1892-1940)*, Tarragona, 1991, p. 84. Sobre la descendència, vegeu també S. J. ROVIRA, "La història dels Saportella, de Jeroni Pujades, i Bernat de Saportella", *TAG. Revista del Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Tarragona*, 37 (2005), pp. 6-8.

39. Podem observar una relació bastant estreta entre Guillem Galceran de Ribes i Arnau Guillem de Cervelló, no en va fou un dels tutors nomenats per Berenguer Arnau de Cervelló en el seu testament del 1432, d'aquí que hom el trobi acompanyant aquest en diversos actes notariais. En un, corresponent a l'any 1443, l'esmentat Ribes figura domiciliat a la ciutat de Manresa.

40. Aquests Ribes devien descendir del Ponç de Ribes que el 1258 testà a favor del seu nebot Berenguer de Ribes els castells de Ribes, la Geltrú, Sitges, Miralpeix i Banyeres; cf. R. M. URPI, J. A. RESINA, *El castell i terme de Banyeres del Penedès: dels seus orígens al segle XIV*, Banyeres del Penedès, 1991, p. 287.

41. Capítols matrimonials localitzats en un protocol notarial de l'AHCVP amb data, segons sembla, del 1402. Posteriorment (1453) Lluís Fontanies consta com a ciutadà de Barcelona.

estatus bastant superior al dels petits nobles esmentats fins ara. Quant als censals que haurien anat a parar a les mans de Berenguer Arnau, el 1428-1429 el capital era de 1.909 lliures, cosa que el situa com un dels principals censalistas dins la seva pròpia baronia, a més, doncs, de totes les rendes que rebia com a senyor dominical. Lògicament, aquests censals, malgrat que no són referenciats en el corresponent testament redactat el 1432, formarien part de l'herència traspasada al seu fill Arnau Guillem, el nom del qual apareix inscrit a partir de la 20a partió (1432-1433).

Aquest fill i hereu no era l'únic, però, que tingué traspasats drets sobre aquests censals. El 1436, el donzell Manuel de Corbera, procurador de Joana, vídua de Berenguer Arnau de Cervelló, requerí Andreu Solsona perquè la paga pertocant als hereus o successors d'aquell noble sobre la 22a partió, es partís entre la mateixa Joana i els tutors d'Arnau [Guillem] de Cervelló, aleshores hereu de 16 anys, a la qual cosa Andreu Solsona es mostrà conforme.⁴² Aquest acord no es veu reflectit, però, en els corresponents fulls de les partions, on, des de la 20a partió, sempre es fa constar Arnau Guillem de Cervelló com a teòric i únic receptor. Això no obstant, tenim localitzada una època per la qual la referida vídua confessà rebre del mercader Andreu Solsona 46 lliures i escaig corresponents a la 34a partió.⁴³

NOBLES

1428-1429	1449-1450
Berenguer Arnau de Cervelló, noble	Lluís Fontanies, [donzell], de Bonastre Arnau Guillem de Cervelló, noble, fill de l'anterior
Joan de Torres, donzell de Tarragona	Joan Maurici, fill de Guillem Galceran de Ribes, cavaller

Un cas a part, i que hem preferit comptabilitzar dins l'apartat "altres creditors", és Martí Pere de Tapioles, el qual apareix compartint la seva porció amb uns mercaders barcelonins (entre les partions 24a-32a: 1436-1437/1444-1445). Per altres fonts d'informació sabem que era senyor del castell de Montfalcó, situat a la vall alta del Sió. Tanmateix,

42. AHPB, Llibre d'èpoques (1435-1442), fol. 15v.

43. AHPB, Llibre d'èpoques (1442-1449), s. f. (data: 16.XII.1448). Més amunt ens hem referit a una possible manca d'actualització de les nòmines que figuren a les cèdules de partiment, tal com aquest mateix cas posa en evidència.

mai no s'indica que fos noble; i potser més aviat s'hauria de considerar com un exponent dels burgesos enriquits que van passar a invertir en la compra de senyoriis rurals; a més, tenim constància de l'adquisició de censals sobre altres universitats.⁴⁴

Professions liberals

Dins aquest apartat hi ha dos subgrups: juristes d'una banda i notaris d'una altra.

Respecte dels primers, cal comentar en primer lloc el cas de Pere Sacalm, el qual encara vivia a propòsit de les primeres partions realitzades (comptabilitzat fins a l'anyada 1429-1430, partió 17a), a partir d'on ja només tenim documentats els seus hereus, sense cap més precisió. El seu censal devia provenir d'aquell altre que fou comprat el 1350 a la muller de Francesc Burgués, de Barcelona.⁴⁵ Al llarg de la segona meitat del segle XIV, hi ha documentat un Pere Sacalm actuant com a jurista, ambaixador i conseller de Barcelona.⁴⁶ Però és possible que el P. Sacalm indicat a la documentació que estudiem fos un fill d'aquell altre (també jurista de professió?).

Pere Sacalm fou senyor, entre altres possessions lleidatanes, dels castells del Palau d'Anglesola i Sidamon (que va comprar a l'infant Joan, comte d'Empúries, el 1376, pel preu de 8.000 florins); i com a tal senyor surt esmentat en el contracte de venda d'un censal, efectuat per les universitats de la baronia de Queralt el 1398 (preu d'11.750 florins) a compte del deute que el senyor de la baronia (Pere de Queralt) havia contret amb ell arran de la compra de la jurisdicció d'aquells llocs.⁴⁷ Si més no, seria un nou exemple de la participació de les universitats en els deutes dels senyors! Això no obstant, aquestes possessions van ser adquirides finalment (1405) per l'orde dels hospitalers.⁴⁸ Sigui com vulgui, a través d'aquella venda trobem el dit Sacalm intervenint,

44. A propòsit d'un censal adquirit el 1439 del cavaller Gaspar de Casaldàliga i del ciutadà barceloní Jaume de Soldevila, censal que havia de satisfer la universitat de Ponts; ACVD, Fons de pergamins, sig. 29-2-06 (B-1).

45. Censal passat a cobrar per la muller de mossèn Guerau de Gualba, que primer fou muller de P. Sacalm.

46. Així, per exemple, el 1380 acompanyà el més famós jurista Guillem de Vallseca en l'ambaixada realitzada a Roma i Avinyó per la qüestió del cisma. Per aquest motiu, seguí realitzant ambaixades per compte del rei d'Aragó tant a Avinyó com també a París. Fou conseller de la ciutat de Barcelona almenys dues vegades (1381 i el 1393 o 1394).

47. ACVD, Fons de pergamins, 24-1-18 (A-6), entre altres referències.

48. Passant a forma part de la comanadoria de l'Espluga Calba; vegeu P. BERTRAN, "Els orígens de la comanadoria hospitalera de l'Espluga Calba. Dues butlles de Benet XIII del 1405 i 1415", dins DD. AA., *Jornades sobre el Cisma d'Occident a Catalunya, les Illes i el País Valencià (Segona Part)*, Barcelona, 1988, pp. 383-384.

com ja s'ha vist d'altres censalistes de la Llacuna, a la veïna baronia de Queralt. L'actuació de P. Sacalm (del pare o del fill?) durant les primeres dècades del segle xv ens és totalment desconeguda. La biografia d'aquest jurista presenta elements de prou interès com perquè algun dia se li faci un estudi monogràfic, que ara per ara trobem a faltar.

Si Pere Sacalm era jurista o fill d'un jurista no ho podem acabar d'escatir. Per comptes d'això, veiem que intervenen dos juristes pertanyents a la mateixa família barcelonina: es tracta de Pere Ferrer, doctor en lleis, i Joan Ramon Ferrer, doctor en ambdós drets, el primer actuant com a tutor testamentari del segon, en tant que hereu del donzell Ramon Ferrer.⁴⁹ Els Ferrer, de fet, no apareixen mencionats a les cèdules de partiment, raó per la qual no els podem incloure en aquest apartat (el teòric titular de les seves porcions era el convers Pere de Cervelló).

Pel que fa als notaris, tenim referenciades algunes famílies: els Saconamina (a les nostres fonts aquest cognom apareix escrit *Saconomina*) eren, segons sembla, una nissaga de notaris barcelonina. Bernat Saconamina, del qual no s'indica la professió, era aquell Bernadó que el 1377 apareix acompanyant la seva mare Constança, vídua del notari Ferrer Saconamina, contractant un censal-violari. A l'època de referència (període 1428-1450), només trobem indicats els hereus de Bernat Saconamina, sense cap altra precisió. Per altres fonts, sabem que aquest Bernat estigué casat amb Elisenda, que encara vivia el 1435. També sabem que el fill d'aquest matrimoni fou Honorat Saconamina, el qual trobem exercint de notari a la Ciutat Comtal entre 1430 i 1474 (dates extremes de la seva producció documental), l'activitat del qual en part va desenvolupar-se al servei del monestir de Pedralbes.⁵⁰ Així doncs, de tres Saconamina indicats, almenys dos es dedicaren a la professió notarial.

De l'altre notari barceloní, Joan de Casagualda, incorporat a partir de l'anyada 1444-1445, prenent el relleu a la filla del donzell tarragoní Joan de Torres, pràcticament no en tenim cap referència; en la llista de creditors de 1455-1456, surt esmentat, simplement, com a notari de Barcelona.⁵¹ El que sí que sabem és que, posteriorment, els drets

49. En les èpoques de 1439 i 1441, s'esmenta Pere Ferrer, en tant que tutor de Joan Ramon Ferrer. Posteriorment (èpoques de 452) aquest Joan Ramon Ferrer apareix actuant sol, i és aleshores quan se n'indica la professió jurídica.

50. Almenys a partir de 1439, segons l'inventari conservat a l'arxiu d'aquest monestir (AMSMP).

51. Efectivament, Joan de Casagualda, ciutadà de Barcelona, apareix actuant com a notari en un instrument de 1450, pel qual la universitat de Ciutadilla (arquebisbat de

de Joan de Casagualda van ser transferits al dot de la seva filla Joana, casada amb Antoni Ferrer, batxiller en medicina, de Lleida.

Tenim, d'altra banda, una altra herència relacionada amb el cerverí Francesc Sartre, que també podria formar part d'una nissaga de notaris.⁵² L'hereva d'aquest Francesc fou Eulàlia, que es casà amb un mercader de la mateixa població, segons apareix especificat a partir de l'anyada 1436-1437. Per aquesta raó, no la incloem en aquest apartat sinó dins el grup dels mercaders.

D'un altre creditor, Joan de Cortadelles, la professió del qual no s'especifica, sabem, en canvi, que era fill d'un notari de Santa Coloma de Queralt.

PROFESSIONS LIBERALS

<i>1428-1429</i>	<i>1449-1450</i>
Hereus de Bernat Saconamina, de Barcelona	Hereus de Bernat Saconamina [Honorat Saconamina, notari de Barcelona]
Pere Sacalm, [jurista] de Barcelona	Hereus de Pere Sacalm ⁵³
Hereva de Francesc Sartre, notari de Cervera	Joan de Casagualda, notari de Barcelona Marmessoria de Berenguer Badorc, escrivà reial

Finalment, hi ha la marmessoria d'un escrivà reial, Berenguer Badorc, per un censal que era compartit amb la muller d'un mercader barceloní. Anteriorment, un altre Berenguer Badorc, notari de Barcelona, havia intervingut en alguns dels contractes de censals de la baronia (entre 1350-1378).⁵⁴

Un altre funcionari reial era Jaume Grimau (per un censal procedent d'un altre notari de Santa Coloma de Queralt, Bernat Muntanyola),

Tarragona) nomena procuradors per vendre, juntament amb els senyors d'aquesta vila, un censal mort; ACVD, Fons de pergamins, sig. 25-4-16 (E-8).

52. Francesc Sartre surt documentat com a notari la dècada de 1350. Hauria estat aquest mateix o un fill seu homònim, també notari, qui adquirí el censal de la baronia el 1389.

53. La porció de Pere Sacalm fou heretada pel seu germà Joan, d'aquí que posteriorment aparegui esmentada la vídua d'aquest, Ginebra, casada de nou amb el donzell Jaume Bertran, també de Barcelona.

54. A partir de documentació extreta del fons de l'ACVD, el trobem en actiu entre 1346-1387.

que apareix identificat com a porter. Per raó del seu ofici, hem preferit incloure'l al següent apartat.

Altres creditors laics

D'algunes persones a penes podem saber res més enllà del simple enunciat. O el que en sabem ens dóna més incerteses que certeses. Aquest és el cas de l'individu que encapçala totes les nòmines de creditors: Pere Destorrent.⁵⁵ D'acord amb la porció que rebia, ocupa un lloc relativament discret en el corresponent rànquing de creditors.

En consideració a la magnitud de la seva porció, centrarem l'atenció en Arnau Fontanies de Bonastre, el fill del qual ha estat ressenyat a l'apartat dels nobles. El 1428-1429, la porció de Pere Fontanies era de poc més de 400 lliures, situant-se en la cinquena posició del rànquing de creditors.

Menor porció tenien els Safortesa de Valls (Arnau i Joan), pertanyents a una de les famílies més riques d'aquella vila.⁵⁶ Hom troba els Safortesa participant en el govern local de Valls, ocupant càrrecs importants.⁵⁷ I ells mateixos eren perceptors de diversos censals sobre

55. Aquest Destorrent apareix amb el tractament d'honorable (des de la partió 20a) i com a mossèn (des de la partió 24a). Però la documentació que tenim disponible només indica que era de Barcelona, ciutat on es documenten dos Pere Destorrent, senyor i júnior; com a mercaders de la Busca. Ambdós moriren el 1462; el més jove fou ajusticiat acusat d'haver participat en el complot de Sant Maties; cf. C. BATLLE, "Una familia barcelonesa: los Destorrent", *Anuario de Estudios Medievales*, 1 (1964), pp. 471-87; J. BUSQUETA, "Destorrent", dins J. MESTRE (dir.), *Diccionari d'història de Catalunya*, Barcelona, 1992, pp. 342-343. En tot cas, hauríem de remuntar-nos a un altre Pere Destorrent, pare i avi, respectivament, dels dos mencionats, que morí devers 1430. Pere Destorrent fou un dels tres mercaders que intervingué en els pactes realitzats a Cervera el 1404-1405; cf. P. VERDÉS, "*Per ço que la vila no vage a perdició*"..., p. 111. També trobem registrat un Pere Destorrents, ciutadà de Barcelona, com a creditor de la baronia de Queralt, entre 1402-1439 (cal no confondre'l, però, amb un altre individu del mateix nom que s'identifica com a escrivà del bisbe de Barcelona, esmentat més amunt a propòsit d'altres censals venuts pels comtes de Queralt i que també participà en l'arrendament de l'onze d'Agramunt de 1391). I encara hi havia un Pere Destorrent, major de dies, ciutadà de Barcelona, entre els creditors del comtat de Cardona (esmentat els anys 1433 i 1444); cf. A. GALERA, "Fiscalitat senyorial, endeutament censalista..."; ÍDEM, "Endeutament i fiscalitat senyorial...", p. 394. Pere Destorrent també surt actuant com a procurador del noble Pere de Cervelló en el censal comprat pel barceloní Simon Martorell el 1403.

56. Arnau Safortea figura, el 1378, com el prohoms més rics de la vila, amb més de 29.000 sous de riquesa declarada, de la qual un 15% era avaluada a partir de diverses rendes; vegeu J. MORELLÓ, "Les Estimes de Valls de 1378: repartició de la riquesa i sistema contributiu", *Historia et Documenta*, 7 (2003), pp. 9-74.

57. Arnau Safortesa fou jurat, com a mínim, els anys 1400-1401, 1405-1406, 1407-1408, 1414-1415 i 1421. I Joan Safortesa fou batlle de Valls entre 1458-1460.

la universitat val·lenca.⁵⁸ Però en cap moment no trobem especificada la professió dels membres de la família, encara que potser no aniríem errats si diguéssim que es dedicaven a negocis mercantils.

Respecte de la identificació professional dels creditors, tenim explicitades algunes professions més (o tal com ens han revelat altres fonts documentals): és el cas d'Antònia, muller del cirurgià (o barber) Joan Castellet, que s'apropià de la porció que abans rebia el porter reial Jaume Grimau. També ens apareix un hostaler, Pere del Portal, per la meitat del deute del mercader Joan de Cortadelles (a partir de la 32a partió), posteriorment substituït (35a partió) per la seva muller Margarida.

Així mateix, també figuren alguns menestrals: és el cas de Pere Oruga, sabater vilafranquí, que era fill d'un teixidor. També era teixidor, però domiciliat a Igualada, el marit d'Antònia, vídua de Ramon Aguilera, que apareix incorporada a partir de la 24a partió succeint Guillemona, que estava casada amb un mestre de cases de Santa Coloma de Montbui.⁵⁹ Com en altres grups, també aquí s'observen estretes relacions entre les persones que eren d'un nivell o extracció social similar.

En aquest apartat també caldria referir-se al convers de la Llacuna, Pere de Cervelló, teòric beneficiari del censal que havia comprat un jueu de la mateixa vila.⁶⁰ El seu nom —sense especificar que era convers— apareix invariablement al llarg de totes les cèdules de partiment que coneixem; en cap cas no s'indica que la seva porció anés a parar a les mans d'altri, que és precisament el que hem descobert a partir d'altres fonts. Almenys pel que fa a algunes anualitats, el receptor fou l'hereu del donzell Ramon Ferrer, Joan Ramon, de Barcelona; així, tenim localitzades nou èpoques entre 1439-1452 referents a les partions 24a-32a. Potser era una cessió temporal, perquè altrament

58. En el capbreu val·lenc de 1397, Arnau Safortesa (probablement el pare de Joan Safortesa) rebia tres pensions per un capital d'11.900 sous. Aquestes mateixes pensions, rebaixades, segueixen registrant-se en les claveries del segle xv a favor, de primer, d'Arnau Safortesa (coetani al de la baronia) i, després, de Joan Safortesa.

59. Pere Aguilera, fill, surt esmentat en una època com a hereu de Guillemoneta, muller de Francisc Riera, i perceptor de la porció de capital pel que fa a les partions 19a a 21a, o sigui, unes anyades abans de quan s'anota la seva mare com a beneficiària a les cèdules de repartiment. Un cop més, es tractaria d'una manca d'actualització de la llista de censalistes?

60. Concretament de Vidal Bonjuà, censal creat el 18 de novembre de 1391, posteriorment en mans de Pere de Cervelló de la Llacuna, "succeint al dit jueu". Tot i així, potser seria el mateix individu, un cop convertit a la religió dominant.

s'hauria fet la substitució d'un nom per l'altre.⁶¹ Sigui com vulgui, aquest censal fou transferit per una via o una altra a la família barcelonina dels Ferrer, tot i que cap d'ells apareix esmentat a les cèdules suara objecte d'anàlisi.

De la majoria de censalistes laics no en sabem la professió, però d'antuvi cal pensar que també hi havia camperols poc o molt rics, com ho podien ser alguns dels localitzats als nuclis més rurals. Efectivament, n'hi havia que eren pagesos, segons apareix explicitat en la documentació posterior (dècada de 1450).⁶²

D'altra banda, seguim trobant la universitat d'Estaràs com a perceptora de la seva porció. Els homes d'aquell lloc eren vassalls de senyoria noble, concretament de la família Vilallonga, d'aquí que aparegui el donzell Joan de Vilallonga actuant com a procurador d'aquella universitat el 1453, potser ell mateix part interessada en el corresponent cobrament. El capital manllevat a aquella universitat era de 5.000 sous. El 1428-1429, el capital pendent de liquidació era, en xifres exactes, de 3.411 sous, 7 diners, xifra que el 1449-1450 s'havia reduït a 1.318 sous, 5 diners, de manera que ja només faltaria liquidar una quarta part del capital inicial. Això mateix seria extrapolable a la resta de capitals deguts.

ALTRES CREDITORS

<i>1428-1429</i>	<i>1449-1450</i>
Pere Destorrent, de Barcelona Jaume Grimau, porter reial	Pere Destorrent Antònia, muller de Joan Castellet, cirurgià
Pere Comí, de Santa Coloma de Queralt	
Pere Mullerat, de Sant Gallart Guillemona, muller de Francesc Riera, de Santa Coloma de Montbui	Mateu Mullerat Antònia, vídua de Ramon Aguilera, d'Igualada

61. Almenys una de les èpoques es refereix al censal que rebia Pere de Cervelló de la Llacuna, a partir de la qual cosa hem pogut establir la connexió. Això no obstant, aquest censal va ser adquirit, molt probablement, pel mateix Ramon Ferrer, pare de Joan Ramon. A les èpoques datades el 1439 i 1441 rebé la paga Antoni Puig, prevere beneficiari a la Seu de Barcelona, en tant que procurador de Pere Ferrer, tutor de l'hereu Joan Ramon; les èpoques de 1452 foren atorgades pel mateix Joan Ramon Ferrer, de professió jurista.

62. Aquest era el cas d'Antoni Bartomeu, de les Piles, i de Guillem Miró, àlies *Queixal*, de Castelserà.

1428-1429	1449-1450
Pere Oruga, de Vilafranca	Hereus de Nicolau Bauló (o Boldú)
Nicolau Bauló, de Rubió	Hereus de Mateu Desvalls
Mateu Desvalls, de Barcelona	Antoni Bartomeu, de les Piles
Montserrat d'Oluja, de Conesa	Beatriu, vídua de Pere Gener
Beatriu, muller de Pere Gener, d'Igualada	
Joan Cortadelles, de Santa Coloma de Queralt	Margarida, muller de Pere del Portal, hostaler
Ponç Duc, de Rocafort	Gabriel Torner, de Conesa
Arnau Fontanies, de Bonastre	
Pere de Rubió, dels Ferriols	
Joan Burgaressa, de Vilagrasseta	Joan Burgaressa, de Vilagrasseta
Berenguer Roig, de Vilafranca	
Joan Carbonell, de Guàrdia Lada	Llorenç Carbonell
Pere de Cervelló, convers, de la Llacuna	Pere de Cervelló, de la Llacuna
Jaume d'Abella, de Balaguer	
	Pere Tàrrega, àlies <i>Llull</i> , i Bernat Bartomeu Ferrer, àlies <i>Tàrrega</i>
Borràs Torra, de Savallà	Arnau Torra
	Antoni Genovès, de Tous
Homes del lloc d'Estaràs	Homes d'Estaràs
Ramon Saporta, de Calaf	
Arnau Safortesa, de Valls	Joan Safortesa, de Valls
Francesc de Reixac, de Tàrrega	Francesc de Reixac, de Castellserà
Hereus de Guillem Miró (Joan i Guillem), de Castellserà	Els Miró, de Castellserà
Hereus de Pere Folguera (Pere i Bernat), de Castellserà	Els Folguera, de Castellserà

L'Església

Com hem vist al començament d'aquest apartat, el grau de participació de l'Església en el negoci censal s'incrementà en el període comprès entre 1428-1429 i 1449-1450, gràcies a la incorporació d'una sèrie d'institucions eclesiàstiques com a nous beneficiaris.

D'entrada, trobem ressenyats bastants preveres, a més d'alguns rectors de parròquies, com els de Mirambell, Orpí i, dins la mateixa baronia, Pontils. No sempre és fàcil de saber quan aquests religiosos actuaven com a persones laiques (recordem el cas ja comentat anteriorment de Guillem Carbonell, rector de Guàrdia Lada), o quan

ho feien com a beneficiaris de capellanies, ja que això, a les cèdules de partiment, no sempre es fa explícit. Per exemple, sabem que l'esmentat rector de Pontils, Asbert Batlle, si surt registrat és perquè era perceptor del benefici instituït a l'església de Selmella, segons apareix indicat en la llista de creditors que signaren la concòrdia de 1413 i en documentació posterior.

El cas del prevere Arnau Prunera era diferent: la seva porció l'havia heretada del seu germà Berenguer, com a hereu del seu pare d'igual nom, mercader de Santa Coloma de Queralt, provinent del censal que fou del jueu Bondio Atzarell.⁶³ Al seu torn, la seva porció passà a mans (a partir de la 28ª partió) d'un altre familiar, Joan Prunera, de professió mercader, domiciliat a Tàrrega. Arnau Prunera sovint actuà com a procurador de la Comunitat de Preveres de Santa Coloma de Queralt però no seria, doncs, en representació d'aquest col·lectiu que figura a la llista de creditors de la Llacuna.

Hi ha un altre religiós que podria haver passat totalment desapercebut: si més no, sabem que la muller de Ramon Genovès, de Tous, esdevingué hereva del seu germà Pere Palou, que es diu que era prevere.⁶⁴ Això no obstant, a les cèdules de partiment no hi ha indicada mai la seva condició de religiós! I, ben mirat, potser no hi havia necessitat de fer-ho explícit, atès que es relaciona amb una herència familiar.

Alguns laics acabaren renunciant o llegant la seva porció a favor de religiosos: podem assenyalar el cas de Pere Vives, prevere de Vilafranca, a qui, a partir de la 29a o 30a partió, se li traspassà la porció que rebia el sabater Pere Oruga, de la mateixa població, i això s'explica per la cessió que li va fer aquest menestral, que era fill del primer titular; tanmateix, el motiu del traspàs no el sabem.⁶⁵ Coneixem el cas d'altres rendes que passaren per diverses mans fins a restar en possessió d'altres representants del clergat.⁶⁶

63. Segons traspàs efectuat el 1376 per la tudriu de l'esmentat Bondio a favor, doncs, de Berenguer Prunera, pare.

64. Ho sabem a través del nomenament que Caterina, la muller, va fer al seu fill Antoni (15 de setembre de 1428) per demanar diferents tipus de crèdits (*debita, deposita, credita, comandas, pensiones censualium et violariorum*) de qualsevol universitat o singulars; AHCI, Liber notularum de F. Rovires (1424-28), fol. 226r-v.

65. Carta de cessió (sense datar) feta per P. Oruga, sabater de Vilafranca, a Pere Vives, prevere de Vilafranca, de 68 lliures, 8 sous, 8 diners restants a pagar de 110 lliures de comanda (memorial de restitucions).

66. El censal adquirit el 1388 per Guillem Guàrdia, de Santa Coloma de Queralt, passà després a Pere Esteve (que succeí Guillem), de la mateixa localitat, el qual en féu cessió al mercader cerverí Joan Meia. I, finalment, anà a parar a la marmessoria de Bernat Llop, prevere de Cervera. Curiosament, aquesta marmessoria no s'inclou a la cèdula de la partió 16a, sinó entre les partions 17a-24a.

Un altre cas seria el del prevere de Santa Coloma de Queralt, Antoni Devesa, el qual passà a rebre la meitat del deute del mercader Joan de Cortadelles (l'altra meitat, com hem vist, fou traspasada a un altre laic: Pere del Portal). I això s'explica, en aquest cas, per una condemna judicial dictada sobre aquest mercader a la cort d'aquella vila.⁶⁷ El traspàs s'hauria efectuat, doncs, com a persona laica.

Un altre exemple de canvi de mans (de laic a clergue) ens el proporciona el prevere Bernat Santacana (en substitució de Pere de Rubió a partir de la 34a partió), cosa que no sabem si s'ha de relacionar amb la percepció d'un benifet.⁶⁸ En tot cas, la transferència de rendes de mans laiques a l'Església es mostra molt millor a propòsit de l'herència de Bertran Nicolau.

Llevat, doncs, dels casos apuntats fins ara, en els restants es tractaria de religiosos vinculats a la percepció de beneficis eclesiàstics. No sempre s'indica que siguin titulars d'algun benifet; altrament, s'indica el benifet però no qui n'era el beneficiari. Així mateix, la forma de referir-se a un benifet no es basa en un mateix criteri, sinó que pot anar variant en cada cas, tant si està referenciat amb el nom del sant de la capella, el nom del fundador o amb la ubicació de l'església beneficiària.⁶⁹

Així doncs, cal parar molta atenció als beneficis eclesiàstics entre tres elements diferents (fundador del benefici, església on s'ubica i prevere beneficiari), ja que els tres poden tenir localitzacions diverses: ara bé, atès que el fundador ja era mort, i que els preveres beneficiaris anaven canviant, l'únic element que es manté inamovible és el del lloc on s'havia fundat el benifet. En el còmput corresponent, hem tingut en compte, generalment, el lloc de l'església amb la qual es relaciona. Saber, però, tots els agents implicats en un benefici eclesiàstic no és fàcil d'esbrinar en tots els casos. Així i tot, hem pogut elaborar el següent quadre:

67. "Lo dit Johan Cortadelles és stat condempnat a pagar al dit mossèn Anthoni Devesa per sentència donada en la cort de la dita vila de Sta. Coloma"; AHPB, Llibre d'èpoques (1442-1449), s. f. (notificació datada del 10 de desembre de 1445). La incorporació d'Antoni Devesa s'inicià, en tot cas, a partir de la partió 32a (1444-1445). Altrament, aquest prevere era beneficiat a l'església major de Santa Coloma de Queralt.

68. Anteriorment, 1413, s'esmenta Berenguer Desclergue com a procurador de Pericó, beneficiat de l'altar de Sant Bartomeu (església de Santa Coloma), per cessió "*ex causa donationis*" del censal de Guillem de Rubió, dels Ferriols. Que tal cessió fou temporal és fora de dubte des que trobem Pere de Rubió del Ferriols com a perceptor entre les partions 16a-34a.

69. Hom pot tenir en compte els treballs de C. BORAU, "El sistema benefical en la Barcelona del segle XIV: La conjunció de la religiositat, l'economia i l'art", *Anuario de Estudios Medievales*, 28 (1998), pp. 709-728; ÍDEM, *Els promotors de capelles i retaules a la Barcelona del segle XIV*, Barcelona, 2003.

BENEFICIS ECLESIASTICS*

<i>Fundador</i>	<i>Lloc de fundació</i>	<i>Advocació (capella)</i>	<i>Preveres beneficiaris</i>
Arnau Gassull, rector d'Orpí [29a>37a: benifet o almoina]	Montblanc	?	Capellans de Montblanc (1428-1450) [censal partit amb els Romeu de Tàrrrega]
Pere de Mirambell , prevere (beneficiat a la Seu de Barcelona)	Santa Coloma de Queralt	Sant Joan baptista	Antoni Espanya, canonge de Vic (1441)
Margarida, muller de G. de Miralles	Montblanc (església major)	Sant Esperit	Berenguer d'Anglesola , prev. de Montblanc (1428-1435); Arnau d'Anglesola (1436-1447); Joan Fuster , prev. (1447-1450)
(Berenguer Tort, de Vilanova del Camí, terme de Claramunt)	Claramunt	Sant Miquel	Joan Copons, prev. (1423-1430); Berenguer Tort, prev. (1428-1435); Pere Vallès, prev. (1436-1446); Pere Mas, prev. (1446-1450)
Arnau Coniera, prev., oriünd del terme de Castellvell de la Marca	Monestir de Valldonzella (territori de Barcelona)	Sant Gabriel	Guillem Torrella, prev. de Vilafranca (1428-1446); Pere Sala, prev. (1445-1447); Pere Guasc, prev. (1447-1450)
Blanca de Cervelló	Selmella	Sant Antoni	Asbert Batlle, rector de Pontils ; Pere Batlle, rector (1445)
Bernat Gener, vicari de Sant Pere de Riudebitlles	Sant Quintí de Mediona	Sant Martí	Pere Malet, canonge de Barcelona (1428-1435); Pere Maçó, prev. (1436-1450)
Elisenda, muller de Bernat Andreu, corretger, de Barcelona [censal comprat per Pere Ullastrell, notari de Barcelona, com a marmessor d'Elisenda]	Barcelona (parròquia de Sant Just / capellania 6a anomenada d'Ullastrell)	Santa Maria	Bernat Brugal, prev. (1428-1435); Joan Guàrdia, prev. (1436-1443); Antoni Boleda, prev. (1443-1450) o Antoni Balmes, prev. (1446-1447; 1453; 1455)
Arnau Baget, de Calaf	Calaf (església de Sant Jaume)	Sant Bartomeu	Ramon Saporta, prev. (1428-1439) o Joan Palau, prev. de Cervera (1439-1443); Simon Porta, clergue de Cervera (1443-1450)

<i>Fundador</i>	<i>Lloc de fundació</i>	<i>Advocació (capella)</i>	<i>Preveres beneficiaris</i>
Berenguer de Castellort , de Cervera	Cervera (capella de l'hospital)	Santa Trinitat	Joan Palau, prev. (1434); Pau Maçana (1453-1456)
Ídem	Cervera (església de Santa Maria)	Sant Jaume	
(Pere Mirat , prev. estant a la Llacuna)	La Llacuna (priorat de Santa Maria)	Sant Jaume	Guillem Satorre, prev. (1428-1447); Antoni Almúnia, prev. (1447-1450)

Altres beneficis (no inclosos a les cèdules de partiment):

Bernat de Santromà, rector de Miralles	Miralles	Sant Macari	Miquel Marcili, degà del Vallès (1457-1459)
Francesc de Plegamans, prev. d'Anglesola	Anglesola	Santa Creu	
Francesc de Muntalt, notari de Barcelona	Barcelona (Seu)	Sant Jeroni	Mateu Jovenat, prev. (1453-1457)

* En negreta, el nom amb el qual surt referenciat el benefici.

Pel que es veu, no tots els censals vinculats a beneficis eclesiàstics prenen part en les distribucions efectuades entre els creditors, almenys pel que fa al període estudiat. Pel que fa, per exemple, al benifet de Sant Macari, aquesta absència pot explicar-se pel fet, potser, que només incumbia la universitat de Miralles o pel fet de ser una renda cobrada en espècie? Altrament, la seva incorporació al sistema redistributiu s'hauria produït després de 1450;⁷⁰ o bé es procedí a fer-ne liquidació, d'acord amb els pactes establerts el 1453, que comentarem més endavant, i on es fa menció expressa dels tres beneficis que ara hem anotat separatament del quadre principal.

70. El beneficiat del benifet de Sant Macari, Miquel Marcili, signà el 1457 en els capítols de la concòrdia establerta (més de quaranta anys abans!) entre Berenguer Arnau de Cervelló i les universitats de la baronia, d'una banda, i els creditors, d'una altra, per raó d'una pensió de censal de 13 quarteres de forment bo i de xeixa segons mesura de la Llacuna, que rebia de la universitat de Miralles; AHPB, Tercer llibre d'èpoques (1449-1459), s. f. Hom indica que aquest censal fou creat el 1354, tal com també apareix anotat als capbreus. Per la seva banda, el benifet de la Santa Creu fou creat a la dècada de 1370. El 1415, el procurador de Pere Gassol, llavors beneficiat d'aquest benifet, signà els capítols de 1413; tot i així, no s'inclou a les posteriors cèdules de partiment.

Comptant-hi també els tres casos ressenyats a part, el nombre total de beneficis seria d'una quinzena. La majoria estaven adscrits a preveres (o simples clergues), encara que també trobem referenciats alguns canonges, com Pere Malet (pel benefici de Sant Quintí de Mediona), que era degà de la Seu de Barcelona.

Alguns religiosos tenien adscrites quantitats bastant importants: Pere Malet tenia adjudicat un capital de 270 lliures i escaig el 1428-1429; Guillem Torrella, prevere de Vilafranca, tenia adscrits, llavors, 216 lliures. En l'extrem oposat, trobem religiosos com a receptors de porcions molt minses: per exemple, el prevere Jaume Vidal tenia adscrites menys de 9 lliures a propòsit de la 16a partió (1428-1429), cosa que s'havia reduït a 3 lliures, 6 sous quan saltem a la 37a partió (1449-1450). Realment, es tracta de quantitats molt baixes, tot i que no estem parlant de pensions sinó de devolucions de capital!

ESGLÉSIA: REPRESENTANTS DEL CLERGAT

<i>1428-1429</i>	<i>1449-1450</i>
Arnau Prunera, prevere, de Santa Coloma de Queralt	
Berenguer d'Anglesola, prevere de Montblanc	Joan Fuster, prevere (del benefet del Sant Esperit)
Berenguer Tort, prevere (beneficiat del benefet de Sant Miquel de Claramunt)	Pere Mas, prevere (del benefet de Sant Miquel de Claramunt)
Jaume Vidal, rector d'Orpí	Pere Vives, prevere de Vilafranca Jaume Vidal, prevere Antoni Devesa, prevere Bernat Santacana, prevere
Joan Gavarró, rector de Mirambell (beneficiat de Calaf)	Joan Gavarró, rector de Mirambell (beneficiat de Calaf)
Guillem Torrella, prevere de Vilafranca	Pere Guasc, prevere
Asbert Batlle, rector de Pontils	[Asbert Batlle, rector de Pontils]
Pere Palou, [prevere] de Tous	
Pere Malet, canonge de Barcelona (del benefet de Sant Quintí de Mediona)	Pere Maçó, prevere (del benefet de Sant Quintí)
Bernat Brugal, prevere (del benefet d'Ullastrell)	Antoni Boleda, prevere (del benefet d'Ullastrell)

1428-1429	1449-1450
Ramon Saporta, [prevere] de Calaf	Simon Porta, clergue de Cervera (en el lloc de Joan Palau, prevere)
Guillem Satorre, prevere (capellania de P. Mirat)	Antoni Almúnia, prevere (capellania de P. Mirat)

A l'últim, quant als aniversaris n'hi havia dos: els de Vilafranca i els de la Llacuna. Pel que sembla, de la percepció d'aquests se n'encarregava el rector d'Orpí,⁷¹ mentre que el cobrament dels aniversaris de Vilafranca devia realitzar-se a través del procurador de la comunitat de preveres d'aquella localitat.⁷²

També es fa referència als capellans de Montblanc, els quals de primer surten esmentats compartint porció amb els Romeu de Tàrraga; a partir de la 29a partió (1441-1442), van retenir la part principal (si fa no fa la fracció 5/7, equivalent a 165 lliures), en relació amb el benifet i almoïna d'Arnau Gassull.⁷³ La mateixa comunitat de capellans de Montblanc també era titular d'una altra porció de censal, si bé molt inferior a aquella altra.

En suma, hi havia un considerable nombre de preveres o capellans que prenien part en els crèdits anuals de la baronia de la Llacuna, bé a títol individual o col·lectiu. És clar que l'origen d'aquestes percepcions s'ha de cercar en els censals que altres religiosos o persones laïques van comprar en època anterior a la signatura de la concòrdia de 1413, quan la participació eclesiàstica semblava que tenia un rol bastant més discret (cf. l'apartat "Els compradors de censals").

Quant a monestirs i convents, la seva aparició és més tardana (pel que fa a la 16a partió, no se'n menciona cap): el monestir de Montalegre i el convent de frares menors de Barcelona fan acta de presència a partir de la partió 24a (1436-1437); el convent de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron i el de Sant Agustí de Barcelona, juntament amb l'hospital de la Santa Creu de la mateixa ciutat, s'incorporaren

71. El 1413 figura Jaume Vidal, rector d'Orpí, actuant com a procurador dels aniversaris de l'església de la Llacuna. A les cèdules de partiment, ell mateix apareix anotat a la llista just abans dels aniversaris.

72. La comunitat de Vilafranca constituïa una de les més grans de la zona: a la dècada de 1430, el nombre de preveres beneficiats superava la quarantena; cf. A. MASSANELL, "Petites coses de la vida vilafranquina (Segles xv al xvii)", *Miscel·lània penedesenca*, V (1982), p. 127.

73. Arnau Gassull, prevere rector de l'església de Sant Miquel d'Orpí, figura en dues vendes de censals efectuades, una el 1393 (per 1.675 sous de preu) i una altra el 1401 (per 5.000 sous). Aquest censal, el de la segona venda, quedà partit meitat per meitat entre la comunitat de preveres de Montblanc i Pere Romeu.

des de la partió 36a (1448-1449). Si més no, totes aquestes institucions es relacionen amb l'herència del mercader Bertran Nicolau, cosa que requereix fer-ne un estudi a part.

ESGLÉSIA: INSTITUCIONS

1428-1429	1449-1450
Capellans de Montblanc (censal compartit amb Pere Romeu, de Tàrraga) Comunitat de capellans de Montblanc	Capellans de Montblanc (benifet/ almoïna d'Arnau Gassull) Comunitat de capellans de Montblanc Monestir cartoixà de Montalegre Monestir de frares menors de barcelona Convent de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron Convent de Sant Agustí, de Barcelona

Dins aquest apartat també cal incloure dos hospitals: a més de la Santa Creu de Barcelona, des d'un principi trobem participant del deute de la baronia l'hospital de Cervera conegut pel nom del seu fundador (el mercader Berenguer de Castelltort, ciutadà de Barcelona), el qual es relaciona, pel que sembla, amb dos o més beneficis.⁷⁴ Durant el període que estudiem, aquest hospital ocupa una posició força destacada: el 1428 el capital computat per retornar era de 544 lliures i escaig, cosa que pressuposa que a l'inici del procés de devolució, el 1413, devia estar per damunt de les 800 lliures.⁷⁵

74. El censal de 1389, per un capital de 8.000 sous, havia estat venut als marmessors de Berenguer de Castelltort, "a obs", com es diu al capbreu, "del benifet instituït a la capella de Sant Jaume de l'església (major) de Santa Maria (de Cervera)". Això no obstant, un altre benefici provinent de la dita herència es relaciona amb la construcció d'una capella a l'hospital del fundador sota l'advocació de la Santa Trinitat. Recordem, d'altra banda, que com a signataris de la concòrdia de 1413 s'anotaven tres preveres (a compte de tres beneficis?). L'administració d'aquest hospital estava encomanada als capitans de la confraria de Sant Francesc.

75. L'hospital de Castelltort rebia diverses pensions de censals del municipi cerverí: vegeu P. VERDÉS, "Per ço que la vila no vage a perdició"..., pp. 428, 436 i 444, entre altres referències.

HOSPITALS

1428-1429	1449-1450
Hospital de Berenguer de Castelltort, de Cervera	Hospital de Berenguer de Castelltort, de Cervera Hospital de la Santa Creu (herència de Bertran Nicolau)

D'acord amb els diferents percentatges que hem anotat més amunt entre les anualitats 1428-1429 i 1449-1450, hom pot inferir una transició en l'evolució dels crèdits de la baronia, entre una primera etapa o període en què l'element dominant hauria estat la classe mercantil, i una segona, en què comencen a tenir un paper destacat els rendistes eclesiàstics (el protagonisme creixent de l'Església com a censalista també s'observa en altres localitats com Reus, Valls...). Es tracta d'un fenomen relacionat amb la captació de rendes per les institucions religioses, al marge, doncs, de les polítiques o estratègies financeres dels dirigents municipals. En aquest cas, la causa principal la trobem en el que succeí amb el llegat del mercader barceloní Bertran Nicolau.

L'HERÈNCIA DEL MERCADER BERTRAN NICOLAU

Bertran Nicolau és conegut per les quantioses deixes que va fer a favor de diverses institucions religioses, i això fou així per la senzilla raó que no va tenir descendència. Quan va morir, el 1421, va nomenar hereu universal l'hospital de la Santa Creu, a banda de disposar ajudes a favor de diverses institucions religioses.⁷⁶

A partir d'aleshores, calgué fer diferents tractes amb els administradors religiosos d'aquesta herència que foren nomenats marmessors: els priors dels convents del Carme, Sant Agustí i Sant Jeroni de la Vall d'Hebron, a més del vicari de la parròquia de Santa Maria del Mar. Tots els veiem actuar en diversos moments per qüestions relacionades

76. Aquest ric mercader instituí beneficis a favor dels monestirs de Sant Jaume de Vallparadís (cartoixans) i Sant Jeroni de la Vall d'Hebron (jerònims), i dels convents barcelonins del Carme, Sant Agustí i Sant Francesc; cf. C. DÍAZ, *Bertran Nicolau: fundador...*, p. 69. Respecte del monestir dels jerònims, és interessant d'assenyalar la participació de la noble Elionor de Cervelló, que oferí la torre de Bellesguard per a l'establiment d'una comunitat a partir de la fusió —finalment no duta a terme— entre les comunitats establertes a la Vall d'Hebron i a la Murtra, aquesta última fundada per Bertran Nicolau. Afegim, a l'últim, que també el notari Antoni Vinyes, en el seu testament redactat el 1488, nomenà hereu universal l'hospital de la Santa Creu; cf. J. GUNZBERG, "Antoni Vinyes: notari...", p. 387.

amb aquesta herència, juntament amb els administradors de l'hospital de la Santa Creu.⁷⁷

El deute pendent ascendia, el 1428, a més de 1.900 lliures,⁷⁸ però uns anys després, concretament a la 24a partió, aquest capital apareix reduït a poc més de 700 lliures, fent evident una gran davallada respecte de l'anterior partió coneguda, que és la 22a. Aquest fet hauria de ser explicat segons les següents operacions: el 27 de gener de 1434 els marmessors de Bertran Nicolau, juntament amb els administradors de l'hospital de la Santa Creu, van fer cessió al convent de frares menors de Barcelona de 115 lliures del deute percebut sobre la baronia de Berenguer Arnau de Cervelló, mitjançant el pagament de 7 lliures de dues partions passades, de manera que restaven per liquidar 108 lliures.⁷⁹

Al cap de poc, el 8 de febrer (segons un document aportat per C. Díaz), els mateixos marmessors de Bertran Nicolau i els mateixos administradors de la Santa Creu, en paga de 700 lliures, que era prorata de 2.900 que devien a la cartoixa de Santa Maria de Montalegre de l'herència de Bertran Nicolau per certa avinença,⁸⁰ transferiren a Joan de Nea, procurador de la cartoixa, tots els drets sobre el vuitè que es collia a la baronia de Vilademàger, per 700 lliures de les 1.730 que restaven per cobrar. A partir d'aleshores, els cartoixans podien exigir la prorrata que els pertoqués anualment fins que el cabal s'hagués satisfet íntegrament.

De resultes de tals operacions, trobem una sèrie de canvis operats a les cèdules de partiment, entre la 22a i la 24a partió (respecte de la 23a partió, no conservada, podem inferir algunes de les possibles xifres en joc).

77. Òbviament, aquesta institució hospitalària percebia censals d'altres universitats, com, per exemple, Anglesola, segons traspàs efectuat el 1404 a una vídua; vegeu N. CASTEJÓN, *Aproximació a l'estudi de l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona. Repertori documental del segle xv*, Barcelona, 2007, pp. 33, 235-236.

78. Concretament, 1.909 lliures, 9 sous, 9 diners. La xifra de partença —el 1413— podria ascendir ben bé a 2.125 lliures, que és la suma resultant dels preus de dos censals (Memorial de restitucions).

79. AHPB, Llibre d'èpoques (1435-1442), full solt localitzat entre els folis 27v-28r.

80. D'aquelles 4.500 lliures que Bertran Nicolau llegà al monestir per comprar 150 lliures de censal mort, amb la qual cosa hom pensava ordenar sis frares preveres per celebrar misses per l'ànima del difunt i de la seva primera dona, i també d'aquelles 100 lliures restants a pagar al monestir de les 200 que Bertran Nicolau llegà per a la construcció de les cel·les dels sis frares; vegeu C. DÍAZ, *Bertran Nicolau: fundador...*, doc. núm. 58, pp. 203-207.

<i>Hereus de Bertran Nicolau (marmessoria)</i>	<i>Monestir de Montalegre</i>	<i>Frares menors de Barcelona</i>
(22a) 1.524 ll. 14 s. 3 d. (23a) ? (24a) 701 ll. 17 s. 4 d.	(23a) 700 ll. (24a) 602 ll. 1 s. 3 d.	(23a) 108 ll. (24a) 99 ll. 8 s.

A partir d'aquest moment, el deute de la marmessoria es reduí pràcticament a la meitat, ja que l'altra meitat (701 lliures, 9 sous, 3 diners) quedà repartida entre els dos nous partícips.

Però, el 1448, el deute pendent d'aquella herència fou transportat a l'hospital de la Santa Creu de Barcelona, deixant dues porcions més a favor del convent de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron i del de Sant Agustí de Barcelona:

Santa Creu	335 ll. 15 s. 8 d.
Convent de Sant Jeroni	37 ll. 19 s. 7 d.
Convent de Sant Agustí ⁸¹	13 ll. 15 s. 8 d.
Total	387 ll. 10 s. 11 d. (deute pendent de la partió 35a un cop descomptada la porció)

I així arribaríem al final d'aquest complicat procés: el 5 de maig de 1451 els marmessors de Bertran Nicolau (apareixen esmentats el prior del Carme, el de Sant Agustí i el vicari de Santa Maria del Mar) reconeixien als administradors de l'hospital de la Santa Creu “com totes les coses ordenades e lexades per lo dit Bertran en son darrer testament són stades complides”, per la qual cosa restituïen la dita heretat a la Santa Creu “per a fer d'aquí avant a tota lur voluntat d'aquella”.⁸²

Així doncs, la important herència de Bertran Nicolau anà a parar, a partir de successives divisions o transferiments, a diverses institucions religioses. Si intentem reagrupar tot el capital dispers entre els diferents titulars indicats, trobem que encara en restaria per liquidar, pels volts del 1450, un total de 737 lliures i escaig. Si no fos per aque-

81. Això no obstant, si fem cas d'una altra informació, els marmessors havien realitzat anteriors transferències al convent, concretament de 28 lliures, 17 sous, òbol, que, un cop aplicada la taxa corresponent a la 32a partió, quedava reduïda a 16 lliures, 3 sous, 8 diners, òbol. El 1450 el prior del monestir estenia àpoca de 18 lliures, 3 sous per la 33a partió en paga de les 16 lliures i escaig. Una vegada més, sembla que hi ha un notable retard entre la cronologia de cada anyada i els pagaments efectuats.

82. AHPB, Llibre d'èpoques (1449-1459), s. f.

lles divisions, seguiria sent el muntant principal carregat damunt la baronia de la Llacuna.

BALANÇ FINAL: ELS PRINCIPALS CREDITORS

Com queda establert el rànquing de creditors d'acord amb els capitals que tenien dipositats a la baronia? Un cop més, podem prendre com a punt de comparació les dues anyades extremes per a les quals disposem de llista de censalistes i que, òbviament, corresponen a dos estadis diferents pel que fa a capitals:

Comencem pel 1428-1429. Els cabals més grans són els relacionats amb els hereus de Bertran Nicolau i el senyor de la baronia (el noble Berenguer Arnau de Cervelló), els quals aleshores tenien adscrits 1.909 i 1.820 lliures i escaig, respectivament. A menys de la meitat d'aquestes xifres hi ha els dos germans Gibert, així com l'hospital de Berenguer de Castelltort, i Arnau Fontanies. Els creditors restants estan situats per sota de les 400 lliures. I, en darrer lloc, hi ha el rector d'Orpí, que tenia adjudicades poc més de 8 lliures. Per tant, les diferències en el *pecking order*, o sigui, entre tots els qui tenien dret a percebre una part del repartiment, eren considerables.

Aquest rànquing, lluny de romandre invariable, el trobem poc o molt canviat a l'anyada 1449-1450, si més no pel que fa a les primeres posicions. En aquest cas, el deute més alt era el que tenia adscrit el senyor de la baronia: Arnau Guillem de Cervelló. El seu capital (703 lliures i escaig) duplica amb escreix els dels creditors posicionats a continuació. Amb poc més de 300 lliures hi havia dos dels beneficiaris de la porció de Bertran Nicolau: l'hospital de la Santa Creu de Barcelona i el monestir de Montalegre, a més de la recentment incorporada marmessoria de Berenguer Badorc. L'hospital de Berenguer de Castelltort només perd una posició, en passar del quart al cinquè lloc. En canvi, els Gibert estan molt més avall de resultes de la fragmentació de la seva porció.

Així doncs, la principal càrrega creditícia era la del senyor de la baronia. De fet, els Cervelló esdevingueren primers en el rànquing a partir de la 24a partió, quan ja s'havia produït la desfragmentació del capital que tenia adjudicat l'herència de Bertran Nicolau.

RÀNQUING DE CREDITORS (anyada 1428-1429, partió 16a)

	<i>Creditor</i>	<i>Capital degut</i>
1.	Hereus de Bertran Nicolau	1.909 ll.
2.	Berenguer Arnau de Cervelló, noble	1.820 ll.
3.	Berenguer i Valentí Gibert	623 ll.

	<i>Creditor</i>	<i>Capital degut</i>
4.	Hospital de Berenguer de Castelltort, de Cervera	544 ll.
5.	Arnau Fontanies, de Bonastre	402 ll.
6.	Pere Romeu, de Tàrrega / capellans de Montblanc	300-400 ll. (5)
7.	Jaume d'Abella, de Balaguer	
8.	Bartomeu Tàrrega, mercader	
9.	Ramon Saporta, de Calaf	
10.	Mateu Desvalls, de Barcelona	
11.	Benifet de Sant Quintí, de Mediona	200-300 ll. (6)
12.	Joan de Torres, de Tarragona	
13.	Beatriu, muller de Pere Gener, d'Igualada	
14.	Guillem Torrella, prev. de Vilafranca	
15.	Hereus de Bernat Saconomina	
16.	Pere Comí, de Santa Coloma de Queralt	
17.	Asbert Batlle, rector de Pontils	100-200 ll. (13)
18.	Pere Destorrent, de Barcelona	
19.	Hereva de Francesc Sartre	
20.	Homes d'Estaràs	
21.	Pere Mullerat, de Sant Gallart	
22.	Jaume Grimau, porter	
23.	Pere de Cervelló, de la Llacuna	
24.	Clara, vídua de Pere Gibert	
25.	Pere Sacalm	
26.	Benifet de Pere de Mirambell	
27.	Arnau Safortesa, de Valls	
28.	Pere de Rubió	
29.	Benifet d'Ullastrell	
30.	Joan Cortadelles, de Santa Coloma de Queralt	-100 ll. (20)
31.	Joan Carbonell, de Guàrdia Lada	
32.	Montserrat d'Uluja, de Conesa	
33.	Capellania de Mirat	
34.	Berenguer d'Anglesola, prev.	
35.	Pere Oruga, de Vilafranca	
36.	Pere Palou, de Tous	
37.	Joan Gavarró, de Calaf	
38.	Borràs Torra, de Savallà	
39.	Joan Burgaressa, de Vilagrasseta	
40.	Ponç Duc, de Rocafort	
41.	Berenguer Roig, de Vilafranca	
42.	Gabriel Salat, de Barcelona	
43.	Arnau Prunera, prev.	

	<i>Creditor</i>	<i>Capital degut</i>
44.	Benifet de Sant Miquel, de Claramunt	
45.	Guillemona, muller de Francesc Riera, de Santa Coloma de Montbui	
46.	Capellans de Montblanc	
47.	Nicolau Bauló de Rubió	
48.	Aniversaris de la Llacuna	
49.	Jaume Vidal, prev.	

RANQUING DE CREDITORS
(anyada 1449-1450, partió 37a)

	<i>Creditor</i>	<i>Capital degut</i>
1.	Arnau Guillem de Cervelló, noble	703 ll.
2.	Hospital de la Santa Creu de Barcelona	319 ll.
3.	Monestir de Santa Maria de Montalegre de Cartoixa	316 ll.
4.	Marmessoria de Berenguer Badorc, escrivà reial / Elionor, muller de Guillem Bages, mercader de Barcelona	300 ll.
5.	Hospital de Berenguer de Castelltort, de Cervera	210 ll.
6.	Lluís Fontanies, de Bonastre	100-200 ll. (9)
7.	Gaspar Tomàs, mercader	
8.	Pere i Bernat Folguera, de Castellserà	
9.	Francesc Reixac	
10.	Simon Porta, clergue de Cervera	
11.	Hereus de Mateu Desvalls	
12.	Capellans de Montblanc (benifet d'A. Gassull)	
13.	Hereves de Berenguer Gibert	
14.	Pere Masó, prev. (benifet de Sant Quintí)	
15.	Joan de Casagualda, notari	
16.	Beatriu, vídua de Pere Gener	
17.	Pere Guasc, prev.	
18.	Hereus de Bernat Saconomina	
19.	Cristòfol Comí de Santa Coloma de Queralt	
20.	[Asbert Batlle, rector de Pontils]	
21.	Constança, muller de Pere Marc, filla de Berenguer Gibert	
22.	Pere Destorrent de Barcelona	
23.	Joan Maurici, de Ribes	
24.	Pere Tàrrega, àlies Llull, i Bernat Bartomeu Ferrer, àlies Tàrrega	

	<i>Creditor</i>	<i>Capital degut</i>	
25.	Eulàlia, hereva de Francesc Sartre, muller de Cristòfol de Montbrió de Cervera	50-100 ll. (20)	
26.	Homes d'Estaràs		
27.	Valentí Gibert, mercader		
28.	Mateu Mullerat, de Sant Gallart		
29.	Joan i Guillem Miró, àlies Caxal, de Castellserà		
30.	Antònia, muller de Joan Castellet, cirurgià		
31.	Monestir de frares menors de Barcelona		
32.	Pere de Cervelló, de la Llacuna		
33.	Clara, vídua de P. Gibert i de Leonardo de Doni		
34.	Hereus de Pere Sacalm		
35.	Benifet de Pere de Mirambell		-50 ll. (28)
36.	Joan Safortesa, de Valls		
37.	Guillem Romeu, mercader		
38.	Bernat Santacana, prev.		
39.	Antoni Boleda, prev. (benifet d'Ullastrell)		
40.	Convent de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron		
41.	Llorenç Carbonell, de Guàrdia Lada		
42.	Antoni Bartomeu, de les Piles		
43.	mossèn Antoni Almúnia (capellania de Mirat)		
44.	Joan Fuster, prev.		
45.	Pere Vives, prev. de Vilafranca		
46.	Antoni Genovès, de Tous		
47.	Joan Gavarró, de Calaf		
48.	Arnau Torra, de Savallà		
49.	Antoni Devesa, prev.		
50.	Margarida, muller de Pere del Portal, hostaler		
51.	Gabriel Torner, de Conesa		
52.	Joan Burgaressa, de Vilagrasseta		
53.	Aniversaris de Vilafranca		
54.	Joan Prunera, de Tàrraga		
55.	Hereus de Gabriel Salat		
56.	Convent de Sant Agustí, de Barcelona		
57.	Pere Mas, prev. (benifet de Sant Miquel)		
58.	Antònia, vídua de Ramon Aguilera, d'Igualada		
59.	Capellans de Montblanc		
60.	Hereus de Nicolau Bauló, de Rubió		
61.	Aniversaris de la Llacuna		
62.	Jaume Vidal, prev. de la Llacuna		

* En ambdós quadres, la numeració de cada creditor segueix estrictament l'ordre segons el volum de capital consignat, independentment dels blocs constituïts a la dreta del quadre.

REPLANTEJAMENT DEL SISTEMA D'AMORTITZACIÓ: NOUS PACTES AMB ELS CREDITORS A LA DÈCADA DE 1450

El sistema implantat el 1413 va funcionar durant quaranta anys gairebé sense canvis, llevat, com hem vist, de la transformació del vuitè del safrà en un dotzè. Si més no, es mantingué el mateix mètode de recaptació directa de l'impost. Ara bé, a la dècada de 1450, una sèrie de circumstàncies propiciaren l'establiment de nous pactes amb els creditors, que portà a l'aparició en escena de nous agents i al canvi de gestió del vuitè, bo i apostant, a partir d'aleshores, per l'arrendament d'aquest impost i per una major diversificació de les taxes aplicades. Una bona part dels documents principals relatius als processos endegats en aquesta dècada apareixen copiats al Llibre de negocis del notari Antoni Vinyes.

L'ARRENDAMENT DEL VUITÈ

Aquest arrendament es féu el 1453 a favor de tres persones de fora la baronia, la identitat dels quals ja podem donar a conèixer: es tractava de Joan de Barberà, paborde del Papiol (altres voltes qualificat com a prevere o rector del Papiol),¹ Guerau de Barberà, donzell, nebot de l'anterior,² i el ja conegut Andreu Solsona, mercader de Bar-

1. El 1457 surt esmentat com a rector de Sant Martí Sarroca.

2. Aquest donzell tenia una casa a la Llacuna, segons ens consta més endavant (1460). Els Barberà eren una nissaga de cavallers del Penedès. El 1412, Pericó de Barberà, donzell, fill i hereu d'Asbert de Barberà, figura com a castlà de Castellví de la Marca; AHCVP, Protocols (Francesc Gabiol), Llibre de notes (1412-1413), s. f. El 1415, Eliseneta, vídua de Galceran de Barberà, era castlana de Vilafranca i del castell de Cubelles; cf. A. MASSANELL, "Els Masdovelles i Vilafranca", *Miscel·lània penedesenca*, XV (1991), p. 319. El 1427 trobem esmentats els hereus de mossèn Pere de Barberà, cavaller; AHCVP, Comunitat de Preveres, Llevador de censals (1424-1427), fol. 41v. Vers 1430, tenim esment de Joan de Barberà, cavaller domiciliat a Vilafranca, i del seu germà difunt, Bernat de Barberà, també cavaller; AHCVP, Protocols (Vidal Bartomeu), *Tercius decimus liber comunis* (1456-1463), fulls solts. Joan de Barberà, cavaller, és esmentat al capbreu reial de 1425 com a titular de diversos drets sobre les rendes del terme de Cubelles-Vilanova; cf. M. SÁNCHEZ, "La estructura del dominio real...", pp. 248-249.

celona. O sigui, tres persones representatives de tres estaments socials: un eclesiàstic, un noble i un mercader. Com els Solsona, tampoc els Barberà havien format part del col·lectiu de creditors de la baronia de la Llacuna. Prèviament a l'arrendament, ambdós Barberà nomenaren procurador seu el mateix Andreu Solsona "*ad acceptandum pro nobis et nomine nostro arrendamentum per creditores recipientes censualia mortua super castro et singularibus baronie de Villa de Mâger*".³ Com es veu, els creditors encara eren considerats cobradors de censals morts, malgrat tot el que hem explicat tocant a la conversió del deute censal en simple (cf. capítol "La nova concòrdia de 1413"). Hom es pregunta si, arran dels nous pactes establerts amb els creditors d'aquesta època, hauria canviat alguna cosa en aquest sentit?

En data del 16 de juliol de 1453 tenim dos instruments diferents: un pel qual els creditors efectuaren l'arrendament pròpiament dit del vuitè, cosa que apareix titulat (a la còpia de la bossa del llibre) com a "*Arrendamentum octavi fructuum castri de Vilademàger, factum per honorabiles creditores baronie dicti castri honorabilibus Johanni de Barbarano, preposito de Papiolo, et Geraldo de Barbarano, domicello, et Andree Solsona, mercatori, civi Barchinone*"; un altre referent als capítols concordats entre el senyor de la baronia (Arnau Guillem de Cervelló) i els prohoms de Vilademàger, Miralles, Pontils i Rocamora, amb els tres arrendataris indicats, mitjançant el qual es regulen diversos aspectes sobre la manera com s'havien de regir a partir d'aleshores.

Les disposicions contingudes en ambdós instruments (apèndix documental, doc. núms. 3 i 4), convenientment complementades amb altres fonts d'informació, són cabdals per entendre la nova situació creada, en tant que incideixen en múltiples aspectes; creiem, per tant,

3. AHPB, Liber negotiorum, fol. 12r. Ambdues procures foren realitzades per separat: en el cas de Joan de Barbarà, "*ad acceptandum pro me et nomine meo (...) de octavi et questia ipsius castri michi et vobis fiendam et Geraldo de Barbarano, ad illud videlicet tempus et pro illo pretio et pro illas soluttiones quibus vobis videbitur, et inde instrumenta cum pactis, paccionibus, stipulationibus, provisionibus bonorum obligacionibus jurium renunciacionibus fori sub missionibus juramentis et aliis clausulis et cautelis inde necessariis faciendum nomine meo et firmandum, promittentes etc.*"; i, per altra banda, "*ad inhiendum et concordandum et fieri quevis capitula cum nobili G^o Ar^o de Servilione, domino dicti castri et universitatibus dicte baronie super quibusvis provisionibus inde per vos et me fiendis super luicione censualium et onerum dicte baronie*". El seu nebot Guerau de Barbarà, domiciliat a la vegueria del Penedès, subscriuí la dita procura "*ad obligandum ipsum tam principaliter quam fideiussorio nomine in predictis arrendamento et aliis capitulis et concordia et inde instrumenta necessaria cum pactis supra obligando bona et persona ipsius etc. Et quia minor est XXV annis maior XX annis renunciavit beneficio minoris etatis jurando etc.*"; AHPB, Llibre comú (notari Antoni Vinyes) 1452-1453, s. f. (datat el 10.VII.1453).

que val la pena de fer-ne un comentari detallat, encara que a voltes pugui resultar un xic enutjós.

El primer instrument remet, primer de tot, als capítols que s'havien fet en un altre temps entre el senyor i els prohoms de la baronia de Vilademàger tocant a l'establiment d'un vuitè sobre diferents fruits, en al·lusió, òbviament, al pacte subscrit el 1413. Hom insereix una còpia del capítol 32è, on s'establia la possibilitat de canviar el sistema de gestió si entre les dues parts, de comú acord, es veia més profitós arrendar aquell impost, cosa que fins aleshores no s'havia posat en pràctica. Hi ha una sèrie de circumstàncies que justificaven el canvi en la forma de gestió, ja que la situació dels darrers anys no havia estat gaire bona a causa de les mortalitats (reducció del nombre de contribuents) i de les males collites (anys estèrils) que haurien afectat considerablement la recaptació del vuitè i n'haurien provocat la minva. De fet, aquesta disminució era qualificada d'extrema! A conseqüència d'això, hi havia pendents de liquidació moltes pagues (en certa manera recorda la situació descrita el 1397, a propòsit dels ròssecs de pensions). Per tant, havia arribat el moment de posar en pràctica aquella altra opció, considerant que tal arrendament seria profitós, no sols als creditors sinó també als habitants de la baronia.

El canvi de gestió havia de fer-se sense alterar, en principi, el sistema de redistribució proporcional del deute entre els creditors ("e lo preu del dit arrendament que serà cert sie e puixe ésser cascun any entre los dits creadós compartit a *sol.* e a *llra.* de llurs crèdits segons és acostumat"). Els arrendataris s'encarregarien, igualment, que es continués recaptant l'impost, d'acord amb els procediments habituals.

Així les coses, els creditors havien cercat algunes persones que poguessin estar interessades en l'arrendament de l'impost, i trobaren com a més idònies les tres esmentades més amunt. I d'acord amb els sis prohoms o síndics elegits per les universitats (en comptes dels dos prohoms que assenyalava la concòrdia de 1413), van efectuar l'arrendament, dins el qual també s'inclouïa, juntament amb el vuitè dels fruits, la quèstia ("tot íntegrament").

Arran d'aquest pacte, els creditors traspassaven a favor dels dits arrendataris "tota aquella potestat que los dits honorables creadors han en virtut dels dits capítols" sobre la dita col·lecta. Així doncs, totes les actuacions judicials ("compulsions e execucions") que abans eren de la competència dels creditors, a partir d'aquest moment quedaven a les mans dels tres arrendataris; i, si abans qui administrava la col·lecta era el procurador dels creditors, des d'ara ho seria el procurador dels arrendataris.

El preu de l'arrendament fou de 240 lliures a l'any. Així mateix, aquesta era la quantitat que s'havia de repartir entre els creditors, els quals, per la seva banda, prometien no interferir en la recaptació del vuitè i de la quèstia, a condició que se'ls pagués cada any aquella suma de diners, independentment del que es recaptés, que podria estar per sobre o per sota d'aquella quantitat. D'altra banda, si els arrendataris havien de despendre diners per qüestions plantejades a propòsit de l'exacció d'aquells impostos, podrien descomptar les despeses del preu, cosa que repercutiria a la baixa sobre la quantitat que s'havia de distribuir entre els creditors. I descomptes similars es feien extensibles a propòsit de qualsevol plet que pogués sorgir entre la baronia i alguns dels creditors, o per qualsevol despesa que calgués sostenir en defensa, segons es diu, de la baronia i dels seus singulars. És clar que els creditors potser serien els menys interessats, doncs, a promoure plets que poguessin anar en detriment del que havien de rebre de la redistribució.

La redistribució es començaria a executar el novembre de 1454, i així cada any, en el mateix mes. Al principi, no es marcava cap temps límit; al contrari, el nou sistema duraria fins que s'aconegués la redempció de tots els censals ("fins ells, dits creadors, sien del tot remuts e quitats en los preus e propietats dels dits lurs censals e crèdits"). Entretant, tots els contractes dels censals seguirien "en lur força e valor", de manera que encara no es podia procedir a la seva restitució.⁴

En el cas que els arrendataris incomplissin el pagament de la quantitat acordada, els creditors podrien recuperar la seva potestat sobre els impostos per tal de poder redistribuir —ells mateixos— la recaptació. Això no obstant, es podria fer excepció d'un any (només un) en el cas que la recaptació d'ambdós impostos resultés insuficient per cobrir el preu acordat, a condició, però, que els mateixos arrendataris suplissin la part que faltés dels seus propis béns.

El preu anual d'arrendament (240 lliures) sembla una xifra força realista segons el rendiment que fins aleshores havia tingut el vuitè (344 lliures de mitjana): de fet, en la darrera dècada de 1440, el rendiment d'aquell impost havia disminuït a 312 lliures. Amb tot, ens sembla que el marge de benefici que quedaria per als arrendataris seria força notable, comparable amb el salari que rebia abans l'administrador (66 lliures), amb una important diferència i és que, a partir d'ara, s'hauria de repartir entre tres.

4. Recordem el que ja hem explicat més amunt sobre una hipotètica restitució dels contractes dels censals.

Una altra qüestió pendent de resolució era, com hem dit, els ròssecs, cosa que afectava diferentment cada creditor: “per tant com alguns dels dits creadors rosseguen algunes pagues o partions més que alguns altres...”, es declara al text de la concòrdia. Davant això, es convingué igualar tots els creditors fins a la 37a partió, satisfent-los del que estava pendent de pagament, mentre que les quantitats que havien estat “compartides” per les dues següents anyades o partions (38a-39a) i per la d’aquell any (40a), es carregarien al deute principal, de manera que serien “tornats a la massa dels dits crèdits” per tal que cada creditor sabés què se li devia i què li corresponia en l’arrendament del vuitè-dotzè. I això, segons es diu, fou acordat d’aquesta manera per tal d’alleujar els ròssecs de les qüestions de sis anyades que devien els prohoms de Vilademàger-la Llacuna (un total de 662 lliures 7 sous 6 diners) i també pel que devien els homes de Santa Perpètua.⁵

Tocant als ròssecs de la qüestia, tenim constància que el mateix dia, però al marge dels capítols que estem comentant, els síndics de les universitats, juntament amb el senyor de la baronia, van reconèixer haver fet aquesta altra concòrdia o pacte:

Entre els prohoms de Vilademàger, d’una banda, i els prohoms de Miralles, Pontils i Rocamora, d’una altra banda, es convingué que, d’aquelles 662 lliures i escaig de ròssecs, es col·locarien 440 lliures a compte del deute dels creditors de la baronia. Però, un cop hagués finalitzat el període de l’arrendament, els homes de Vilademàger tindrien dos anys afegits per retornar a les altres universitats 220 lliures, que és, doncs, la meitat d’aquella quantitat (“e que cascun dels dits castells stigue sobre les dites coses a compte e a vescompte segons més o menys cascun castell haurà fet”).

Així doncs, segons aquest altre pacte, una part del deute de la qüestia fou consignada als pagaments que s’havien de fer als creditors, però, tot i que aquest tribut només competia els homes de Vilademàger i aquests no el devien poder pagar, se cercà la solidaritat de les altres universitats de la baronia perquè contribuïssin temporalment a la satisfacció d’aquell muntant en concepte, podríem dir, de bestreta.

Com a fermancer d’aquest pacte, els prohoms de Vilademàger presentaren el mateix senyor, Arnau Guillem de Cervelló, el qual prometé de grat atènyer-se a l’estipulat, obligant els seus béns propis; i el mateix van fer els síndics del castell o universitat pels béns dels seus

5. Tanmateix, aquesta localitat no apareix citada en els subsegüents pactes signats amb els creditors. En el darrer capítol d’aquest treball ens ocuparem de la situació i les vicissituds que travessà aquesta vila a propòsit dels seus deutes.

singulars.⁶ D'una manera o altra, tot allò que es recaptés de la quèstia havia de continuar servint per reforçar el que s'ingressava del vuitè.

Pel que fa als capítols de l'arrendament, no hi ha res més per comentar; tan sols caldria afegir que van ser signats pel senyor de la baronia (Arnau Guillem de Cervelló) i la seva muller (Alieta), els quals prometeren als compradors o arrendataris no interferir per a res en el que era acordat, ni que hi hagués una raó de pes, com podien ser els drets de dot i espoli de la dona.⁷ També van signar els altres interessats en aquest afer: els arrendataris i les respectives mullers, els síndics de les universitats i els creditors, per bé que la llista d'aquests resta incompleta i algunes signatures es van anar incorporant durant els anys subsegüents.

LA CONCÒRDIA DE 1453

El mateix dia que es va fer l'arrendament del vuitè, es redactà un segon instrument notarial, en aquest cas amb la participació de la baronia (senyor i universitats) i els arrendataris del vuitè. Així doncs, aquesta concòrdia fou signada entre, d'una banda, el noble Arnau Guillem de Cervelló i els síndics i, d'una altra banda, els dos Barberà i Andreu Solsona, i tot i que no s'indica de bon principi la raó de la concòrdia, podríem dir que fou "per lluçió feta a cert temps dels censals i altres càrrecs a què és tinguda dita baronia", segons apareix documentat en una altra banda.⁸

Abans de res, la nova concòrdia es remet a l'arrendament efectuat pels creditors, tant del vuitè com de la quèstia, a les tres persones que ja coneixem, arrendament que s'havia fixat en 240 lliures/any i que havia de durar "fins a tant que los censals e altres crèdits... sien luyts e quitats". El deute era estimat aleshores en 4.778 lliures i escaig, xifra que està plenament d'acord amb la tendència a la baixa que havíem calculat fins al 1450. Aquesta era, doncs, la quantitat que faltava retornar i que els homes de la baronia desitjaven liquidar al més aviat possible, per la qual cosa atorgaven als arrendataris les següents coses: durant un període de dotze anys, començant l'any a partir del 24 de juny (fins al juny, doncs, de 1465), donarien la dotzena part dels cereals ("partint

6. AHPB, Llibre d'èpoques (1449-1459), s. f. Els síndics foren Joan de Marimon, Francesc Felip i Pere Fons, menor, del terme de Vilademàger; Jaume Palau i Pau Urgell, de Miralles; i Berenguer Llorac, de Pontils.

7. En aquest aspecte, tenim el precedent de la concòrdia de 1397, quan Elisenda de Cervelló va haver de prometre de no contravenir l'estipulat, ni per raó del seu dot ni altres drets hipotecaris que pogués al·legar sobre la baronia.

8. A propòsit de les escriptures remunerades al notari Antoni Vinyes.

en garbes o a la era”), més la dotzena lliura de safrà (“en bri sech e acolorat”), més 3 diners per somada de verema i encara una quantitat en metàl·lic (14 lliures 7 sous) per “menuderies”. A diferència del 1413, en aquesta nova concòrdia no s’apunta res sobre altres produccions agrícoles ni tampoc sobre la cria de bestiar. Sembla, per tant, que hi havia una intenció de voler simplificar la recaptació limitant-la a les produccions dels principals conreus, una tendència que també s’observa en els successius onzens imposats en altres localitats. D’altra banda, observem una moderació de les taxes, no sols per la substitució del vuitè per un dotzè (en el cas dels cereals i del safrà, que ja era taxat així d’abans), sinó també pel que fa al gravamen sobre la verema (el 1413 cada somada era gravada amb 3 sous!).

De l’aplicació de totes aquestes taxes s’esperava que se’n podrien extreure 400 lliures/any, compreses les 150 lliures de la quèstia del castell de Vilademàger (per tant, sense comptar aquest tribut, la quantitat resultant s’aproximaria bastant al preu fixat en l’arrendament). A més a més, al final d’aquell període de dotze anys, havien de lliurar “en diners comptans” 200 lliures (a part, doncs, de les 4.800 lliures que ja haurien pagat).

Malgrat, doncs, la disminució del grau d’exacció, el rendiment que hom esperava obtenir-ne (400 lliures/any) significava resituar la col·lecta en uns nivells força acceptables en relació amb la recaptació del vuitè dels primers temps. Cal preguntar-se de nou quins serien els beneficis obtinguts pels arrendataris? Si 240 lliures era la quantitat que els arrendataris havien de lliurar anualment als creditors, i 400 lliures era la quantia que podia proporcionar la recaptació d’aquell impost múltiple, incloent-hi la quèstia, el benefici podria ser, amb tota lògica, de 160 lliures/any, si bé aquesta era una suma que havia de ser repartida entre els tres arrendataris.

Hom preveia, d’altra banda, que si la recaptació era excedentària (o sigui, si el producte del dit dotzè i de la quèstia sobrepassava les 400 lliures indicades), en aquest cas els arrendataris posarien el sobrant a compte de la següent anyada. Inversament, si la recaptació se situava per sota d’aquella quantitat, caldria mirar de recuperar el que faltava durant l’anyada vinent.⁹

Revalidant el que ja es deia a l’altre instrument, s’indica que els arrendataris tenien reconeguda plena “facultat e senyoria” a l’hora d’exigir i collir aquells impostos “que han los dits creadors per raó del

9. Hom preveia la possibilitat fins i tot de poder duplicar la recaptació, de manera que sobressin 400 lliures, que aleshores es podrien comptabilitzar a favor de l’anyada següent.

dit vuytè”, però sense que això pogués anar en perjudici dels antics capítols (1413) ni tampoc del contracte d'arrendament, “en tant com tocha exacció de senyoria”.

Precisament, hi ha altres apartats de la concòrdia que regulen la forma de recaptació dels impostos: en principi, les despeses de col·lecta anaven a càrrec dels tres arrendataris, però qualsevol despesa suplementària que haguessin d'esmerçar per dificultats sorgides durant la percepció, es posaria a càrrec de la part contribuent. Així fou disposat en el cas de la quèstia, que es podia plegar en blat o en diners: si algú no podia pagar-la, ni d'una forma ni de l'altra, li serien embargats els béns mobles fins a la quantitat requerida i, si no tenia béns mobles, hauria de pagar-la dels seus béns propis, o sigui, dels immobles que tingués.

Per dur a terme la col·lecta, calia valorar la producció de cereal de tota la baronia, cosa que feien uns estimadors escollits pels arrendataris (un prohoms de cada castell), els quals cobrarien 22 sous/any (“e no pus”). Aquests estimadors, juntament amb algun dels arrendataris o representants d'aquests, havien de fer un recorregut per la baronia “per estimar e partir los dits blats”. La forma de percepció del dotzè del blat era “partint en garbes o a la era”, cosa que implicava intervenir en la batuda, operació per la qual se separava el gra de la palla. Als arrendataris els corresponia fer tirar el blat en gra.¹⁰ Pel que fa a la quèstia, es pagava a l'era, bé en diners o en blat, “de aquella sort de blat bo e rebador que plaurà als dits prohòmens”. El preu d'aquest cereal, tant el procedent de la quèstia com del dotzè, havia de ser estimat segons els tres mercats d'Igualada compresos entre el 15 de març i l'1 d'abril, a partir d'on es fixava un preu mitjà, que era l'aplicat al blat que havien de prendre els arrendataris, evitant qualsevol frau. En canvi, respecte a la percepció del dotzè del safrà o de la col·lecta de la verema no es fa cap comentari o precisió, raó per la qual cal inferir que tot seguiria com abans.

D'altra banda, si durant el període de l'arrendament, algun prohoms de la baronia se n'anava a habitar en un altre lloc, calia prendre mesures per tal de seguir conreant les seves terres, a fi que la recaptació del dotzè i de la quèstia no minvés. I si algú volgués conrear masos abandonats (“alberchs rones o altres torres vaguants”), es donava la

10. Segons Gaspar Feliu, quan hom delmava en garba, el frau era més difícil, perquè calia o bé transportar part de la collita d'amagat o bé deixar-ne part a terra per a espigar-la després; i encara que significués una sèrie de despeses addicionals, tots els posseïdors de delmes volien fer-ho d'aquesta manera; cf. G. FELIU, *El funcionament del règim senyorial...*, p. 41.

possibilitat d'establir-los-hi en canvi de satisfer qualsevol agrer. D'una forma o d'una altra, es tractava de mantenir en explotació les terres de la baronia sobre les quals es fonamentava aquella fiscalitat.

Els restants capítols de la concòrdia tenen a veure amb la satisfacció del deute: als arrendataris corresponia pagar les èpoques que calia realitzar a compte del muntant indicat abans, en el qual no s'inclouïen 750 lliures degudes a alguns creditors "qui encara no han fermat".¹¹ Així doncs, afegint-hi aquesta altra quantitat, el total del deute ascendia a 5.528 lliures.

Aquest cop, hom preveia fer lluïcions de censals. Així, a la fi dels dotze anys, els Barberà i Andreu Solsona havien de cedir als prohoms i al senyor de la baronia tots els contractes realitzats per lluïcions; si no han pogut liquidar tots els deutes dels creditors, se'ls donarà un major marge de temps (vint-i-cinc anys, comptant a partir del dia de la mateixa concòrdia) per lliurar-los tots els contractes, àdhuc els d'aquells que no haguessin estat redimits, fent aleshores "loch e cessió... de tots los dits crèdits". Aquesta seria la data límit de finalització del llarg procés d'amortització del deute de la baronia segons les actuals previsions. De fet, sobre això trobem dues visions confrontades: una d'optimista, que esperava aconseguir liquidar tot el deute en dotze anys, i una altra no tant optimista, però segurament més realista, que preveia que el procés s'allargaria un quart de segle més.

D'altra banda, si els arrendataris havien de manllevar alguna quantitat per fer lluïcions, era possible dur-ho a terme posant com a obligació la recaptació del dotzè-quèstia; així mateix, també els prohoms de la baronia podien realitzar lluïcions o anul·lar alguns contractes crediticis: aleshores, aquests crèdits serien descomptats pels arrendataris d'acord amb les sumes retornades ("per prorata a sou e liura").

Qualsevol litigi que sorgís entre els homes de la baronia i alguns dels creditors, s'havia de costejar amb les 240 lliures que els arrendataris havien de lliurar als creditors, tal com, més o menys, era indicat en el corresponent contracte realitzat el mateix dia.

A l'últim, tocant a la senyoria, s'inclouïa la promesa del baró de no maltractar ni vexar els seus vassalls, si no era per causes justes,

11. Es tractava del benifet de la Santa Vera Creu de l'església d'Anglesola (300 lliures) i de la marmessoria de Francesc de Muntalt, pel benefici de Sant Jeroni de la Seu de Barcelona (450 lliures). Els respectius preveres beneficiats van acabar signant el febrer de 1457, com a molt tard, a l'igual del beneficiat del benefici de Sant Macari de l'església de Miralles, el qual no surt esmentat en aquesta concòrdia; AHPB, Llibre d'èpoques (1449-1459), s. f. Potser pel fet que eren benifets eclesiàstics, es devia esperar algun permís o tràmit de l'autoritat religiosa competent.

al llarg dels dotze anys que havia de durar l'arrendament. La muller d'Arnau Guillem de Cervelló, Alieta, també havia de prometre no contravenir per a res, ni per reclamar els seus drets matrimonials, en al·lusió, un cop més, al seu dot i espoli, tal com se li havia exigint en l'anterior contracte.

El mateix dia, a Barcelona, Arnau Guillem de Cervelló i els síndics de totes les universitats, excepte la de Santa Perpètua, signaren aquesta nova concòrdia, per la qual cosa van haver de prestar homenatge de boca i mans a un porter del rei. Andreu Solsona signà en nom propi i com a procurador dels Barberà, els quals ho van fer al cap d'uns dies a la casa de Riudefoix, al terme de Sant Martí Sarroca. Poc temps després signava la noble Alieta, al castell de Miralcamp (vegueria de Tàrraga).

En suma, aquests van ser els nous pactes estipulats a través de la intermediació dels arrendataris del vuitè, reconvertit en dotzè.

Entre els arrendataris calgué clarificar alguns aspectes subscrits en l'arrendament, ja que la lletra dels acords presos s'adreçava a tots tres, quan en realitat se n'havien d'ocupar només els dos de més edat: Joan de Barberà i Andreu Solsona. Així, el 25 de juliol, el jove Barberà (tenia entre vint i vint-i-cinc anys) cedí als altres dos tots els drets que eren competència d'ell, bo i acceptant de quedar al marge de tots els guanys, o també de qualsevol perjudici, que es pogués derivar d'aquests pactes.¹² Atenent aquesta mena de renúncia, en els posteriors instruments notariais només apareixen esmentats, si així s'escau, els noms dels dos arrendataris.

Però la cosa no s'acaba aquí. Poc després, el 29 de juliol, la senyoria i els municipis de la baronia estipularen, en relació amb el que s'havia acordat abans amb els creditors, el següent:¹³

1. tocant a la restitució, per part dels creditors, de les cartes dels censals, el senyor, en tant que potser tenia cedit el dret a rebre tals cartes, prometia que no utilitzaria la dita "cessió" ni contra les universitats o singulars de la baronia ni contra els creditors ni, més en general, contra ningú que pogués moure una demanda judicial o extrajudicial;

2. respecte del pagament de la quèstia, que estava fixada en 150 lliures l'any pagadores per la gent que habitava al terme de Vilademàger, el mateix senyor els condonava 25 lliures a títol perpetu, cosa

12. AHPB, Llibre comú (notari Antoni Vinyes), s. f. Ambdós Barberà firmaren aquest acord, una vegada més, a la casa de Riudefoix, mentre que Andreu Solsona ho féu l'endemà.

13. Aquests acords es van fer dins l'hospital de la vila de la Llacuna (instrument localitzat a la bossa del Llibre d'èpoques de 1449-1459). El mateix instrument, sense desenvolupar, es troba al llibre comú del mateix notari.

que s'acompanyava d'una altra remissió, aquesta de caràcter temporal, en virtut de la qual els concedia que deixessin de pagar 25 lliures més del tribut durant els tretze anys subsegüents al període establert en el dotzè (un cop finida, per tant, la col·lecta d'aquest impost). O sigui, que durant aquests tretze anys (que estaven compresos entre 1465-1478, si fa no fa), només havien de pagar, en concepte de quèstia, 100 lliures i, un cop esgotat aquest període, passarien a satisfer 125 lliures, que és la quantitat que també haurien de pagar mentre durés el dotzè (fixem-nos que dotze i tretze sumen vint-i-cinc anys, el mateix període de temps que tenien assignat els arrendataris per tal de liquidar tots els crèdits i de poder retornar els contractes). Certament, durant tot aquest temps la senyoria havia de percebre menys del seu tribut consuetudinari, però això no sembla que comportés cap alleujament per als homes de la baronia, que estaven obligats a fer valer les seves produccions per les 400 lliures fixades anualment; en tot cas, la disminució de la quèstia havia de servir per incrementar el rendiment del dotzè, compensant per una part el que es treia per l'altra.

De tot el que hem vist fins ara, queda clar que s'havia encetat una nova etapa —paral·lelament a l'inici d'una nova sèrie documental exemplificada en l'anomenat llibre de negocis—, durant la qual hom esperava poder acomplir el gran objectiu anhelat de bon començament, com era la liquidació final del deute censal que les universitats de la baronia encara tenien pendent. Després de tots els anys esmerçats en aquest afer, els devia semblar que s'estava arribant al final del túnel o, si més no, que ja es començava a veure la llum de la sortida. Però cal comprovar en la pràctica si totes les mesures adoptades el 1453 van servir realment per aconseguir aquell objectiu. Com sempre, el fet que tot depengués d'un impost sobre la producció agrària tenia uns riscos evidents derivats de les inclemències del temps, que podien malmetre les collites, que és, precisament, el que succeí a finals de la dècada de 1450.

INTRODUCCIÓ DE MESURES CORRECTORES (1459-1460)

El 1459 calgué introduir una sèrie de canvis en relació amb el pla dissenyat uns anys abans, tal com queda recollit en uns nous capítols signats el 19 d'abril, ara per ara competint únicament la universitat del terme de Vilademàger, que es congregà a la Llacuna per aprovar les noves disposicions.¹⁴

14. Transcrits a l'apèndix documental (doc. núm. 5). Capítols localitzats a l'endemig del llibre de negocis, així com en una cèdula de la bossa en el mateix volum, i també

Primer de tot cal recordar que, segons els capítols signats el 16 de juliol de 1453, hom havia promès als arrendataris —els tres que ja coneixem— de fer valer el dotzè per un total de 400 lliures anuals, compreses les 150 lliures de la quèstia que havien de pagar els homes del terme (una altra cosa eren els pactes interns que s'havien fet amb les altres universitats de la baronia tocant a la satisfacció d'aquesta quantitat); el problema era que no s'havia pogut donar compliment a aquell compromís a causa de la baixa producció dels anys anteriors: “com vuy la dita universitat o singulars per rahó dels anys stérils, los quals en aquella se són seguits, no pogués suplir en complir lo que segons forma dels dits capítols del dotzè era tenguda sens gran dan e total destrucció dels singulars de aquella.” Efectivament, a Catalunya, la mala conjuntura del segon quinquenni de la dècada de 1450 s'explica en bona part per una mala collita el 1456, en el context d'una agudització de la crisi del segle xv.¹⁵ El territori de la baronia de la Llacuna patí, doncs, una crisi productiva, que trasbalsà les previsions i donà lloc a alguns endarreriments. Hom reconeixia que es devien 50 lliures de l'any 1455, del 1458 també 50 lliures i “per algunes vagues de la dita questa e menudaries” 50 lliures més; en total, doncs, 150 lliures.

Davant d'això, es convingué amb els arrendataris del dotzè que d'entrada, la universitat de Vilademàger quedaria eximida de pagar les 150 lliures que devien, disposant que, pel que fa als sis anys restants del període prefixat pel dotzè (fins al 1465), només hagués de pagar, en concepte de quèstia, 100 lliures cada any. Així doncs, entre les 150 lliures condonades del sexenni passat i les 50 lliures rebaixades pel que restava del temps prefixat, quedaven deslliurats d'un total de 450 lliures. Ara bé, tal “gràcia”, si es pot dir així, es feia amb una condició: que es continués recaptant un dotzè similar durant tres anys més, després de 1465 (o sigui, entre 1466-1468), pagant també 100 lliures a l'any a compte de la quèstia. Per tant, no es condonava res sinó que es concedia un espai de temps més ampli per poder satisfer unes sumes a les quals els homes de Vilademàger seguien estant obligats. D'una forma o d'una altra, els arrendataris cobrarien tot allò que els havien promès, encara que els calgués esperar més temps. Tal pròrroga era

al manual comú del notari Antoni Vinyes, on figura l'encapçalament, amb la llista dels prohoms assistents a la reunió, però es deixa sense copiar el text dels capítols.

15. La crisi frumentària de 1456 provocà, l'any següent, un notable augment en el preu del cereal, tot posant fi al període d'estabilitat que havia estat la tònica dominant en els darrers temps; cf. M. del TREPPO, *Els mercaders catalans i l'expansió de la corona catalano-aragonesa al segle xv*, Barcelona, 1976, p. 320.

tolerada pels creditors —per utilitzar el mateix verb emprat al document— atesa la mala conjuntura.

Aquesta concòrdia conté un altre capítol pel qual s'estableixen diverses possibilitats de pagament, en funció del que hom pogués obtenir de les recaptacions durant el temps que restava: si la col·lecta del dotzè i la quèstia, durant els sis anys esdevenidors sols bastava per cobrir el total de 4.550 lliures a què estaven obligades les universitats de la baronia,¹⁶ ultra les 450 lliures que tenien condonades, es mantindria el dotzè i les 100 lliures de quèstia durant els tres anys suplementaris; si resultava que la recaptació realitzada durant aquell sexenni excedia la quantitat de 4.550 lliures, aleshores, en funció del volum d'aquest sobrant, segons si permetia cobrir les 450 lliures condonades, s'anul·larien els tres anys suplementaris de recaptació; si el sobrant només permetia cobrir 300 lliures d'aquelles 450, el temps suplementari seria, per comptes de tres anys, de tan sols un any; si el sobrant només cobria 150 lliures, el temps suplementari seria de dos anys: "E axí per prorata de la dita quantitat deguda per les dites 450 ll. se haze a compensar lo temps dels dits tres anys a sou e a liura."

Així doncs, l'addició de tres anys depenia del nivell de recaptació que s'assolís durant el sexenni inicial: si tot anava bé, com era la segona opció, no caldria afegir cap any suplementari.

Tot això es feia mantenint, durant aquell trienni, les mateixes competències tocant a jurisdicció i seguretats penals i d'hostatges, a les quals els arrendataris podien recórrer en virtut dels anteriors pactes. La universitat escollí com a síndics o procuradors Berenguer Oller, causídic, i Bartomeu Blanc, escrivà, "per fermar lo dit homenatge per los dits ostatges e altres obligacions, si necessàries seran". Així mateix, la universitat s'obligà a preservar el compliment d'aquestes noves disposicions davant de qualsevol persona que posés algun impediment o que dificultés la percepció del dotzè o quèstia; i també es feia càrrec de totes les despeses sostingudes pels arrendataris per aquest motiu.

Aquesta avenença es va fer "ab exprés consentiment e voluntat" d'Alieta, muller d'Arnau Guillem de Cervelló i tudriu del seu fill Berenguer Arnau. Al final de tot figuren les dues signatures d'Arnau Guillem de Cervelló i Alieta, així com la de Berenguer Quintana, un dels jurats de Vilademàger, i les de Joan de Barberà i Andreu Solsona, en tant que arrendataris.

16. No escatim a veure ben bé com s'obté aquest total. Abans d'introduir aquests canvis, l'obligació era pagar, entre dotzè i quèstia, 400 lliures a l'any, quantitat que multiplicada per dotze (els anys assignats al període d'arrendament) dóna 4.800 lliures.

Al cap de més de cinc mesos tingué lloc l'acte d'homenatge que exigia l'establiment dels nous pactes: així, el 9 d'octubre, Berenguer Oller, causídic de Barcelona i síndic de les universitats de la baronia de Vilademàger, prestà homenatge de boca i mans al batlle reial de Barcelona, Pere Joan Serra, bo i prometent servir tots aquells capítols. Aquest acte es va fer amb el consentiment del senyor de la baronia i d'Alieta i de les altres parts implicades, incloent-hi Guerau de Barberà, que signà uns dies més tard.

Naturalment, aquests nous pactes tingueren repercussions sobre el pagament de la quèstia de la senyoria. D'acord amb els enfranquiments realitzats, la universitat de Vilademàger, un cop finalitzat el període de recaptació del dotzè, el 1465, havia de pagar a la senyoria 100 lliures de quèstia. En cas que es perllongués el període compromès amb els arrendataris tres anys més, la universitat prometia pagar durant els sis anys posteriors 25 lliures a l'any ultra aquelles 100. Contràriament, si finalment no s'aplicava cap pròrroga sobre el dotzè-quèstia, el pagament es mantenia en aquelles 100 lliures. Ara bé, en funció del que durés la pròrroga de l'arrendament, el temps es reduiria, proporcionalment (sempre "havent sguard tostemps en lo que dels dits tres anys se pagarà de la dita quèstia"), a quatre, dos o un any, segons el que mostrem a la següent taula:

<i>Temps prorrogat dotzè-quèstia</i>	<i>Temps suplementari</i>	<i>Quèstia per satisfer a la senyoria</i>
3 anys	6 anys (25 ll./any)	125 ll.
2 anys	4 anys (25 ll./any)	Íd.
1 any	2 anys (25 ll./any)	Íd.
mig any	1 any (25 ll./any)	Íd.
-	-	100 ll.

És el que es desprèn de l'instrument que es copià al manual comú del notari Antoni Vinyes, redactat la mateixa data (19 d'abril de 1459) en què es féu la concòrdia amb els arrendataris.¹⁷ En definitiva, la senyoria vetllava pels seus interessos a l'hora de mantenir els drets sobre la quèstia que havia de percebre dels seus vassalls de Vilademàger, quan finalitzés el transferiment als creditors.

17. AHPB, Manual comú d'Antoni Vinyes (1458-1459), fol. 97v. Tenim localitzat un full a la bossa del llibre de negocis que és una mena d'esborrany del mateix instrument, per bé que presenta certes variacions: si el temps d'arrendament es perllongava dos anys, s'afegirien tres anys (i no quatre) i es pagarien 125 lliures/any. També es té en compte el temps de dos anys i d'un any, però no de mig any.

Tot plegat pot semblar un tripijoc constant per tal d'intentar adequar cada nova situació als interessos dels arrendataris, com també dels de la senyoria, si més no pel que fa a la forma com s'havia de cobrar la quèstia. Seria bo saber si, quan va ser l'hora, calgué afegir aquell trienni al període d'arrendament dels dotze anys o quina de les altres possibles vies intermèdies (dos anys, un any o cap) fou la que finalment es va posar en pràctica. Tot depenia, és clar, del rendiment del dotzè, amb el qual s'associava la quèstia, durant els anys esdevenidors.

Malauradament —per als homes de la baronia—, les dificultats persistiren. El 1459 fou un any de carestia general, que afectà no sols la producció cerealística sinó també altres, si més no a l'àmbit del terme de Vilademàger. En aquestes circumstàncies, resultava impossible complir els pactes establerts amb els arrendataris. El 30 de març de 1460 es tornà a congregar el Consell a la Llacuna, amb l'assistència d'una trentena de prohoms, en referència a la "gràcia" que els havia estat concedida pels arrendataris del dotzè i per la qual aquests deixaven de banda el cobrament de les 100 lliures de la quèstia d'aquell any, però a canvi, afegien un altre any al temps de recaptació del dotzè.¹⁸ D'aquesta manera, el període d'arrendament de dotze anys no finalitzaria el 1465 sinó el 1466, a partir de quan es podria afegir o no el trienni acordat el 1459. Però, una vegada més, es posposaven les pagues pendents a còpia de concedir noves pròrrogues. I no sabem si això també havia acabat per anul·lar o modificar el contingut dels altres pactes que hi havia en joc, tant els establerts amb la senyoria com també el que fou acordat entre Vilademàger i les altres universitats de la baronia.

LA GESTIÓ DEL DEUTE FINS AL 1462

Mentrestant, cal preguntar-se quins haurien estat els resultats obtinguts sobre el muntant del deute d'ençà el canvi de gestió operat a partir de 1453?

En certa manera, l'arrendament efectuat aquest any significà traspassar tot el deute pendent (4.778 lliures o més) als Barberà i a Andreu Solsona, puix eren ells els qui s'encarregaven d'anar liquidant les pagues dels creditors a partir del que s'arreplegava del dotzè i de la quèstia, i, com abans, hom havia de seguir realitzant redistribucions anuals a partir de la quantitat assignada en el recent pacte d'arrendament. Però, a causa, probablement, del major grau de privatització d'aquesta

18. Novament, es tracta d'un full localitzat a la bossa del llibre de negocis.

gestió, ja no tenim cap més informació relativa a les noves partions realitzades durant aquesta nova etapa.

En essència, el funcionament del sistema seguia sent el mateix: any rere any, es continuà satisfent a cada creditor una part del capital degut, i, també com abans, per mitjà del mercader Andreu Solsona. Només detectem una diferència: si a les anteriors èpoques intervenien els prohoms de la baronia, a partir d'ara els únics referenciats seran els arrendataris. Així, per exemple, a finals del 1454, Gaspar Tomàs, mercader de Barcelona, confessava rebre de Joan de Barberà i Andreu Solsona, 6 lliures, 3 sous, 2 diners "*pro prima, scilicet, solutione / ratione dicti arrendamenti*", com a paga de la quantitat més grossa que li faltava cobrar en concepte de restitució del preu d'un censal mort. Com ja sabem, aquests pagaments s'havien de fer dels diners procedents del preu de l'arrendament (240 lliures).

Tal com prescrivien els capítols subscrits entre els creditors i els arrendataris, la distribució de la quantitat prefixada es faria cada any el mes de novembre, començant per l'any 1454. En el corresponent llibre de negocis s'anoten pagaments corresponents a set pagues diferents, que ens porten a la dècada de 1460: primera, 1454-1455; segona, 1455-1456; tercera 1456-1457; quarta 1457-1458; cinquena 1458-1459; sisena 1459-1460; setena 1460-1461; i fins i tot la vuitena (1461-1462).¹⁹ S'havia entrat, d'aquesta manera, en un nou cicle, la duració del qual ignorem, per tal com hauria pogut perllongar-se més temps, o sigui, en subsegüents llibres de negocis, si és que tingué continuïtat.

Una vegada més, el principal contingut d'aquest "nou" volum (a més d'incloure una còpia de les diferents concòrdies establertes amb els creditors i alguns altres instruments que comentarem després) són les èpoques corresponents a les devolucions derivades de la distribució del deute entre els creditors. Però, com era habitual en anteriors llibres notariais, d'aquests instruments només se sol escriure l'encapçalament i el nom dels testimonis, a la part final, amb algunes anotacions marginals relatives a les quantitats en joc i a la tanda corresponent.

19. Recordem que la redistribució, segons la concòrdia de 1453, s'havia de fer el novembre. Les primeres referències al canvi de tanda es donen en les següents dates: la segona tanda, a partir del 18 de desembre de 1455; tercera tanda: 22 de desembre de 1456; quarta tanda: 29 de desembre de 1457; cinquena tanda: 6 de gener de 1459; sisena tanda: 1 de febrer de 1460; setena tanda: 9 d'abril de 1461, i vuitena tanda: 14 de gener de 1462. Com es veu, s'observa un retardament progressiu. A banda d'això, i malgrat els successius canvis de tanda, hi ha moltes pagues intercalades corresponents a tandes anteriors, i aquesta barreja de tandes encara s'accentua més quan s'arriba a la darrera, cosa que podria ser indicatiu de disfuncions en la gestió.

Hem fet el seguiment de les pagues realitzades a favor del mercader barceloni Valentí Gibert (un dels hereus del primer administrador del crèdit de la baronia), tal com mostra la següent taula:

<i>Data</i>	<i>Tanda</i>	<i>Diners computats</i>	<i>Pagament</i>
17 d'abril de 1455	1a	57 ll. 6 s. 5 d.	2 ll. 9 s. 11 d.
8 de novembre de 1456	2a	54 ll. 16 s. 6 d.	2 ll. 9 s. 11 d.
22 d'agost de 1458	3a	52 ll. 6 s. 7 d.	2 ll. 9 s. 11 d.
Ídem	4a	49 ll. 16 s. 8 d.	2 ll. 9 s. 11 d.
4 de novembre de 1461	5a	47 ll. 6 s. 9 d.	2 ll. 9 s. 11 d.
Ídem	6a	44 ll. 16 s. 10 d.	2 ll. 9 s. 2 d.

D'aquesta estadística se'n poden inferir diverses coses:

— primer, que les quantitats de partions van ser gairebé uniformes, si més no al llarg de les cinc primeres anyades; això només hauria variat pel que fa a la 6a tanda, per bé que de forma poc significativa;

— segon, els pagaments són bastant irregulars, ja que no s'observa un calendari fix, mentre que, d'altra banda, trobem algunes pagues endarrerides, anotades a les pagues del següent any;

— tercer, seguint el mateix ritme de devolució anual, caldria afegir moltes més pagues per arribar a liquidar tot el muntant que restava per retornar als Gibert.

Per la seva part, el mercader targarí Joan Prunera, a través del seu procurador, passà a rebre tot d'un cop (el maig de 1459) cinc pagues del procedent del preu de l'arrendament, segons es mostra a continuació:

<i>Tanda</i>	<i>Diners computats</i>	<i>Pagament</i>
1a	15 ll. 18 s. 10 d.	13 s. 10 d.
2a	15 ll. 5 s.	13 s. 10 d.
3a	14 ll. 11 s. 2 d.	13 s. 10 d.
4a	13 ll. 17 s. 4 d.	13 s. 10 d.
5a	13 ll. 3 s. 6 d.	13 s. 10 d.

Almenys en alguns casos es continuava amb la mateixa dinàmica de l'etapa anterior, a força d'agrupar diferents pagues.

Afegim-hi encara un altre exemple: la comunitat de preveres de Montblanc només tenia pendents de cobrament poc més de 8 lliures arran de la 37a partió. Dins el nou cicle de devolucions, trobem el prevere Joan Redon, procurador de la comunitat, com a receptor, tot de cop, de quatre pagues, tal com segueix:

<i>Tanda</i>	<i>Diners computats</i>	<i>Pagament</i>
3 ^a	7 ll. 3 s. 7 d.	6 s. 10 d.
4 ^a	6 ll. 16 s. 9 d.	6 s. 10 d.
5 ^a	6 ll. 9 s. 10 d.	6 s. 10 d.
6 ^a	6 ll. 3 s. 1 d.	6 s. 9 d.

Aquest altre exemple mostra, igualment, una petita variació pel que fa a la 6a paga, amb una lleugera disminució de la quantitat que s'havia estat pagant en les tandes precedents.²⁰ Malgrat que el total de diners a retornar era molt disminuït, també en aquest cas caldria esperar bastants anys abans de poder liquidar el deute que hom tenia pendent envers aquella institució religiosa: al voltant de divuit anys, segons els nostres càlculs.

Al llibre de negocis, a més de les esmentades èpoques, també trobem registrats alguns altres instruments que no podem passar per alt. Concretament, tenim localitzada el que, segons tota l'aparença, és una lluçió; de fet, es tracta de la primera operació d'aquest tipus des de l'inici del procés d'amortització, el 1413! Sortosament, l'instrument en qüestió, encara que incomplet, està bastant desenvolupat per saber quina mena de tracte s'estava fent: Pere Pont, com a procurador d'Antoni Carbonell, de Guàrdia Lada, que era fill del difunt Antoni Carbonell, nebot del també difunt Llorenç Carbonell, reconeixia haver rebut dels jurats i prohoms de les universitats de la baronia, 12 lliures i 14 sous per lluçió de les poc més de 34 lliures que restaven de capital (34 lliures, 3 sous, 2 diners era, de fet, la quantitat que havia quedat pendent a partir de la 37a partió). Com es recorda, el censal en qüestió havia estat venut a Llorenç Carbonell, que havia estat rector de Guàrdia Lada, si bé actuant en aquest cas com a persona laica, segons un instrument redactat a la Llacuna el 1375: aleshores fou comprador de 100 sous censals pel preu de 1.500 sous (6,6%).²¹

Aquesta època es féu "*pro luycione, quitancia seu redemptione*". Aquesta quantitat es pagà a Barcelona, al comptat, una part a través d'Andreu Solsona i una altra part a través de Joan de Barberà, soci d'aquell altre. Així doncs, es tractava d'una amortització parcial perquè

20. Cal advertir de la no-correspondència exacta entre les quantitats detractades a cada tanda i les indicades com a total resultant.

21. Això no obstant, en el corresponent capbreu tenim anotada la venda efectuada a Guillem Carbonell, rector de Guàrdia Lada, juntament amb Jaume Burgaessa, de Vilagrasseta, pel preu de 4.500 sous i el for indicat. Llorenç Carbonell no fou, per tant, qui comprà aquest censal, sinó que en fou receptor a partir de l'anyada 24a o, més pròpiament dit, de la 28a (1440-1441), en substitució de Joan Carbonell.

encara restava una part del deute per retornar (un 63% enfront del 37% satisfet fins ara).

Encara caldria afegir-hi un altre acte notarial, del qual, malauradament, només en coneixem l'inici, segons el qual Arnau Guillem de Cervelló, com a senyor de la baronia, vengué a Joan de Barberà i Andreu Solsona, perpètuament, "*tota illa censualia mortua ... in pretiis seu proprietatibus eorumdem nobis restant ad luendum, tradendum seu restituendum*". Aquest acte tingué lloc el 21 de juliol de 1453, poc dies després, doncs, de la concòrdia d'aquell any.²²

Per la seva banda, els representants de la Llacuna consentiren a la venda efectuada pel senyor de la baronia a favor dels arrendataris, de tots els censals morts o deutes que restava restituir-li, cosa que arribava aleshores a poc més de 669 lliures.²³ Per tant, es tractava d'una transacció que afectava el deute particular del senyor, en tant que creditor. El que no sabem és si aquesta transacció suposava renunciar als seus drets com a creditor o si més aviat s'ha d'entendre com un traspàs formal a favor dels nous gestors del deute de la baronia? I si realment es tractava d'una lluïció, cal entendre que s'havia pagat la quantitat pendent —prou elevada, com veiem—, a més d'haver procedit a restituir a l'interessat els corresponents contractes de censals?

Sigui com vulgui, Arnau Guillem de Cervelló no va ser l'únic creditor que formalitzà aquest tipus de transacció, altres en seguiren, d'alguna manera, l'exemple, com veurem tot seguit.

Tornant al llibre de negocis, trobem una sèrie d'instruments que, si jutgem pel que figura als encapçalaments i a les anotacions situades al marge, s'han de situar a part de les èpoques de què hem parlat més amunt, en tant que es defineixen com a "vendicions", és a dir vendes.

Els primers casos documentats daten del gener de 1455, i entre aquesta data i el febrer de 1460 trobem registrats una vintena de casos (vegeu quadre més avall). D'acord amb aquest tipus d'instrument, el creditor venia o concedia "*ex causa venditionis*" als dos arrendataris (Joan de Barberà i Andreu Solsona), amb caràcter perpetu, el preu del censal o la resta pendent de lluïció ("*restantes ad luendum sive quitandum*", s'indica un cop), a canvi d'una determinada quantitat. Per

22. AHPB, Llibre de negocis (1453-1460), fol. 12v (aquest instrument no està redactat, com tampoc apareix desenvolupat al manual comú al qual es remet, des d'on es fa remissió al llibre de negocis amb la següent anotació: "*venditio censualium que habet super dicta baronia*").

23. Concretament, 669 lliures, 15 sous, 2 diners (full localitzat a la bossa del llibre de negocis). A la partió 37a, el deute era una mica superior a les 700 lliures.

exemple, amb el convent de Sant Agustí es féu transacció a compte d'11 lliures, 19 sous (preu o resta de censal), "*quod pretium dicti emptores habuerunt pro V ll.*". Així doncs, la quantitat lliurada al creditor hauria estat de 5 lliures.

En conseqüència, aquest instrument de venda havia d'anar acompanyat d'una àpoca, segons es fa constar en alguns casos. Així, per exemple, els administradors de l'hospital de la Santa Creu van rebre 127 lliures (a compte de les poc més de 304 lliures que tenien pendents de devolució). Si bé la transacció fou efectuada el 27 de maig de 1457, l'època corresponent surt registrada molt més tard, el 16 d'abril de 1459, i en aquest cas fins i tot s'indica la forma com es va pagar aquella quantitat.²⁴

VENDICIONS REALITZADES A FAVOR D'ALGUNS CREDITORS (1455-1460)

<i>Data</i>	<i>Creditor concernit</i>	<i>Capital pendent</i>	<i>Quantitat liquidadora</i>	<i>Percentatge</i>
7.I.1455	Joan Safortesa, de Valls	45 ll. 13 s. 3 d.	16 ll. 10 s.	33,4%
31.I.1455	Antoni Genovès, de Tous	24 ll. 7 s. 10 d.	9 ll.	36,9%
25.II.1455	Cristòfor Comí, mercader de Santa Coloma de Queralt	86 ll. 18 s. 3 d.	30 ll. 17 s. 3 d.	35,5%
6.II.1456	Antoni Devesa, prevere beneficiat a Santa Coloma de Queralt	17 ll. 18 s. 11 d.	7 ll.	39%
14.II.1456	Gaspar Tomàs, mercader de Barcelona	135 ll. 14 s. 6 d.	55 ll.	40,5%
18.II.1456	Antoni Bartomeu, pagès de les Piles	20 ll. 19 s. 8 d.	no s'indica	?
13.IV.1456	Pere Gener i Beatriu, d'Igualada	94 ll. 13 s. 11 d.	35 ll.	37%
6.IX.1456	Guillem Miró, àlies Queixal, pagès	49 ll. 8 s. 1 d.	16 ll. 10 s.	33,4%
9.IX.1456	Antònia, muller de Pere Brugal de la Tallada, filla/ hereva de Nicolau Buldó [Bauló] de Rubió	6 ll. 5 s. 4 d.	2 ll. 4 s.	35,1%
27.V.1457	Hospital de la Santa Creu, de Barcelona	304 ll. 7 s. 5 d.	127 ll.	41,7%

24. A l'abril de 1457, hom portà 55 lliures al canvista Gaspar Olzina; al maig del mateix any, 27 lliures i mitja; i les restants 54 lliures i mitja es pagaren el 6 de febrer de 1458 en forment.

<i>Data</i>	<i>Creditor concernit</i>	<i>Capital pendent</i>	<i>Quantitat liquidadora</i>	<i>Percentatge</i>
9.III.1458	Convent de Sant Agustí, de Barcelona	11 ll. 19 s.	5 ll.	41,8%
9.IV.1458	Monestir de Sant Jeroni, de la Vall d'Hebron	no s'indica	no s'indica	?
3.X.1458	Pere Tàrrega, àlies Llull, i Bernat Bartomeu Ferrer	no s'indica	no s'indica	?
s. d.	Joan Maurici de Ribes	no s'indica	no s'indica	?
29.III.1459	convent de frares menors, de Barcelona	47 ll. 11 s. 8 d.	20 ll.	42%
31.III.1459	Miquel Marcili, beneficiat del benefici de Sant Macari (Miralles)	45 ll. 10 s.	17 ll.	37,4%
17.VIII.1459	Gabriel Torner, de Conesa	no s'indica	no s'indica	?
11.II.1460	Susanna, filla de Gaspar Olzina, mercader de Barcelona	98 ll.	no s'indica	?

Així doncs, hi hagué alguns creditors, cadascú per la part que li competia, que van passar a subscriure el mateix tipus de transacció que des d'un principi s'havia estipulat amb el senyor de la baronia, però, segons sembla, amb una important diferència: a aquest se li restituïa tot el capital que se li devia, mentre que les quantitats satisfetes en cada un dels casos anotats estan per sota de la meitat del preu marcat (fluctuen entre un 33% i un 42%) i, per això mateix, cal entendre que es tractaria d'amortitzacions parcials, cosa que, ara per ara, no implica la restitució dels contractes dels censals. És clar que el senyor bé es mereixia un més bon tracte en consideració a la cessió de la quèstia i altres "gràcies" que havia concedit als seus vassalls.

Recordem, d'altra banda, que el 1453 s'acordà liquidar tots els crèdits pendents fins a la 37a partió, a fi de poder establir l'inici del període de l'arrendament a partir de la 38a partió. Alguns dels cabals anotats al quadre es corresponen amb les quantitats calculades pel que fa a la 37a partió, si bé en la majoria de casos no es dóna aquesta coincidència, sinó que són només un xic superiors o inferiors a les que tenim consignades d'aquesta partió.²⁵ A cada creditor, doncs, se li

25. Per exemple, Cristòfor Comí té anotades 86 lliures, 18 sous, 3 diners, que correspondrien, no a la 37a partió, sinó a la 36a; l'hospital de la Santa Creu té anotades poc més de 304 lliures, enfront de les 319 lliures, 13 sous, 10 diners de la 37a partió, cosa que implica que s'havia avançat fins a una ulterior partió. En el cas de Joan Saforresa, d'Antoni Devesa i Pere Gener, les sumes indicades es corresponen amb les de la 37a partió.

computava una fase de partió diferent, depenent de les devolucions que hom havia realitzat fins aleshores. En cap cas, però, s'hauria retornat tot el capital pendent.

Aquestes vendicions també es poden interpretar d'una altra manera, entenent que fossin el resultat d'algun tipus de composició efectuada pels arrendataris amb els creditors, és a dir, que alguns d'aquests haguessin acceptat liquidar definitivament els seus crèdits, encara que fos per menys del que realment els corresponia rebre, en el supòsit, doncs, que estiguessin disposats a condonar-ne la resta. Si més no, cap dels anotats a la llista de la taula precedent va tornar a beneficiar-se de les devolucions practicades sobre el preu de l'arrendament, amb la qual cosa se situen al marge de les habituals i més modestes devolucions practicades a la resta de creditors.

D'altra banda, d'on s'obtingueren les quantitats liquidades d'aquesta altra forma (amb les dades disponibles, a la fi del període, el 1460, la xifra de capitals amortitzats podria ascendir a més de 400 lliures): dels sobrants del dotzè?, del muntant de la quèstia?, o d'altres fonts de finançament? Si més no, cal recordar que, d'acord amb la concòrdia de 1453, es deixà oberta la possibilitat de "menlevar alguna quantitat per luyr...". Com es veu, els arrendataris tenien permís per manllevar i per fer lluçions. Prova d'això serien, doncs, les susdites vendicions.

Sigui com vulgui, el fet és que s'havia obert un nou front d'actuació, a còpia de realitzar devolucions més substancioses de capitals —més substancioses que les quantitats que havien de retornar-se amb comptagotes de conformitat amb el preu de l'arrendament—, aprofitant també que les sumes degudes a cada creditor havien disminuït força en els darrers temps. Amb tot, l'altra cara de la moneda seria la incapacitat per dur a terme devolucions íntegres del capital. En cas que fossin amortitzacions parcials, almenys s'aconseguia accelerar el procés en marxa, ja que es podia escurçar el temps que restava per liquidar el crèdit. En cas que s'hagués realitzat uns altres tipus de composicions que comportessin l'extinció total d'aquells crèdits —suposant que els creditors volguessin renunciar a una part important del que encara tenien pendent de cobrament—, ens situaríem pràcticament a la recta final del llarg procés. I, certament, al llarg d'aquesta darrera etapa, el nombre de creditors hauria pogut disminuir en més d'una quarta part (al marge, però, dels possibles creditors incorporats de nous manlles que no tenim provats documentalment).

Entretant, calia seguir remunerant algunes feines de gestió. Ni que sigui també a través de les anotacions posades al marge d'instruments dels quals només figura l'encapçalament, trobem indicades algunes pagues que havia de cobrar el notari Antoni Vinyes per al-

gunes escriptures que havia fet.²⁶ Es tracta, en tot cas, de despeses molt puntuals.

El darrer instrument anotat en aquest volum data del 28 de desembre de 1462 (1463 de la Nativitat) i es correspon a la 7a anyada de la vídua de Ramon Aguilera, d'Igualada. En aquests darrers fulls, tenim localitzades quatre èpoques relatives a la 8a anyada, intercalades amb altres corresponents a tandes anteriors. De fet, les pagues s'han interromput el maig d'aquell any, concretament el darrer dia d'aquest mes. Aquesta interrupció, ha estat causada per l'esclat de la guerra civil? (el conflicte esclatà al maig, quan el Consell del Principat aixecà un exèrcit per dirigir-se a Girona, on estaven refugiats la reina Joana Enríquez i el seu fill Ferran).

Certament, l'administració iniciada amb l'arrendament del vuitè dotzè hauria d'haver prosseguit en els següents llibres de negocis de la baronia, però fos per culpa de la guerra tot just iniciada, o per altres circumstàncies, el fet és que no s'ha conservat cap més volum que ens pugui informar del procés ulterior. Dissortadament, el nostre estudi no pot anar gaire més enllà d'aquesta data.

No sabem, per tant, de quina manera les turbulències de la guerra civil van afectar les previsions realitzades anteriorment. Tot i així, podem preveure una situació similar a la d'altres localitats. Recordem, abans que res, que el senyor de la baronia de Vilademàger es mantingué lleial al rei. Aquesta lleialtat mereixia ser recompensada d'alguna manera: de Balaguer estant, Joan II atorgà, el juliol de 1462, al noble Arnau Guillem de Cervelló tots els béns, mobles i drets que tenien els rebels sobre la baronia i, encara que no s'indiqui de manera expressa, cal suposar que també s'inclouien les rendes censals.²⁷ Òbviament, aquesta mesura afectaria sobretot els creditors barcelonins, els quals, mentre no se solucionés el contenciós creat arran de les confiscacions, haurien estat exclosos del sistema redistributiu del deute. Vist així, el procés de liquidació del deute censal de la baronia hauria restat mig paralitzat, si no del tot, durant els deu anys que durà la guerra civil i encara més enllà, fins a l'entronització del fill de Joan II (a Cervera, els creditors barcelonins van estar durant vint anys sense cobrar ni un diner de la vila).

26. En un cas per la redacció dels capítols de la concòrdia del dotzè (cost repartit a parts iguals entre els arrendataris i les universitats, cada part 9 lliures, 18 sous) i en un altre cas respecte de certa bestreta que havia fet a propòsit dels contractes dels censals de la baronia.

27. ADMC, Casa Aitona, secc. Castro, "Reials cèdules, privilegis i mercès (1112-1762)", L 10/1, fotograma 361.

Només arran de les disposicions donades pel nou rei Ferran s'hauria pogut restablir la situació anterior, a força de restituir en els seus drets els creditors barcelonins o altres perjudicats per les confiscacions;²⁸ a partir d'aquí s'hauria pogut reemprendre el procés de devolució dels capitals que encara hi havia pendents. Però, de moment, no tenim gaire més informació a l'abast per poder saber què succeí exactament amb el problema del deute censal al llarg de tota aquesta etapa que, d'altra banda, es preveu interessant en molts altres aspectes.

* * *

A principis de la dècada de 1460 es conclou una llarga etapa, durant la qual les universitats de la baronia de la Llacuna van realitzar un esforç fiscal més que considerable per intentar desempallegar-se del deute censal, utilitzant el vuitè com a principal expedient.

L'impost establert el 1413 es va anar collint, en forma de vuitè, o de dotzè, o d'altres taxes, durant diverses dècades seguides, o sigui, fins a l'època de la guerra civil. Això suposa prop de mig segle, període durant el qual aquest impost esdevingué *de facto* regular i com a tal hauríem de considerar-lo.²⁹ No hi ha, en principi, cap altre lloc on es documenti un període tan llarg de percepció d'un impost d'aquest tipus com el que hem estat avaluant.³⁰

Òbviament, la percepció del vuitè es va estendre a tots els homes de la baronia. Ara bé, pel que sembla, qui va fer un major esforç contributiu van ser els homes de Vilademàger-la Llacuna (en aquest punt, tenim present els resultats de recaptació de la primera anyada, l'única que coneixem tocant al repartiment intern de la col·lecta). A això cal adjuntar-hi la quèstia cedida pel senyor sobre els homes del mateix terme castral. En canvi, no sabem res quant a la recaptació de

28. Sobre això, la pragmàtica de 1481 estipulà el cobrament de les rendes dels censals en proporcions variables, depenent de l'adscripció política dels creditors/deutors: així, un creditor "desafecte" respecte d'un deutor "afecte" cobrava només el 60% de la pensió, però la normativa general podia ser readaptada pels nous pactes establerts entre creditors i deutors a escala local; vegeu S. SOBREQUÉS i J. SOBREQUÉS, *La guerra civil catalana...*, p. 348; P. VERDÉS, "Per ço que la vila no vage a perdició"..., pp. 196-202.

29. El recurs als impostos sobre la producció agrària continuà en època moderna, si més no amb caràcter extraordinari. En la seva monografia local, Marcel·lí Valls documenta l'establiment, el 1610, d'un "quarantè" per finançar l'obra de l'església nova de la Llacuna, i un de posterior (segle XVIII) utilitzat per redimir "censos" pendents del Comú; cf. M. VALLS, *Cronologia històrica...*, pp. 150 i 178.

30. Això si deixem de banda la percepció regularitzada al segle XV de "milenars" (impost híbrid entre les talles i els onzens) en algunes localitats com Valls; vegeu J. MORELLÓ, *Fiscalitat i deute públic...*, p. 708 i s.

les imposicions de la Llacuna, almenys durant el període 1418-1439, quan aquests impostos indirectes van ser destinats al sosteniment dels "càrrecs" d'aquesta vila; però, justament per això, no sembla que aquesta fiscalitat estigui relacionada amb el deute contret pel conjunt de la baronia, ni hem trobat el més mínim indici en aquest sentit.

Malgrat la important disminució del deute censal, tal com s'observa en la llarga durada, és evident que, a les portes de la guerra civil iniciada el 1462, encara no s'havia aconseguit l'objectiu final que hom perseguia, que era la liquidació total del deute. El problema continua sent el de poder saber exactament quan va finalitzar el llarg procés d'amortització del deute censal, si és que mai s'arribà a concloure del tot.

Sigui com vulgui, la baronia va estar atrapada o, si es prefereix, enredada en aquest "negoci" durant una bona part del segle xv. I, malgrat totes les dificultats apuntades fins ara (anys de males collites, abandó de terres, disminució de la població...), hi hagué una bona disposició dels creditors per arribar a nous pactes en la dècada de 1450, gràcies als quals es va poder salvar una situació difícil. I no sols es continuà garantint el bon funcionament del sistema redistributiu practicat fins aleshores, des que també es van començar a realitzar algunes amortitzacions de censals, encara que fos de manera parcial; d'una manera o d'una altra, s'evità passar per altres situacions "vergonyants", com la que van viure els homes de Santa Perpètua de Gaià.

LES CONSEQÜÈNCIES DE LA INSOLVÈNCIA: LES TRIBULACIONS DELS HOMES DE SANTA PERPÈTUA

D'entrada, és convenient assenyalar que la participació de la universitat de Santa Perpètua en el procés sostingut amb els creditors de la baronia no sempre és un fet corroborable. Més d'una vegada ens fa l'efecte que aquesta universitat estava exclosa d'aquest procés, ja que almenys en un cert nombre de documents no apareix mencionada.

Així, per exemple, si bé figura —com també Selmella— en els capítols concordats el 1397, en els posteriors de 1413, en virtut dels quals es posà en marxa tot el procés de devolució dels capitals, ja no hi prengué part, com tampoc no prengué part en els subsegüents sindicats que va fer cada universitat per subscriure l'acord. Tot i així, s'inclou en la col·lecta del vuitè de la primera anyada, malgrat que presenta una recaptació molt baixa, i igualment apareix esmentada a propòsit de les recepcions efectuades pel primer administrador del vuitè (Pere Gibert), i en la definició de comptes que es féu als seus hereus el 1431 respecte dels primers quinze anys de gestió, malgrat que tampoc no figura en els sindicats realitzats prèviament. Almenys fins a les èpoques de la 26a partió (1438-1439), Santa Perpètua hi és inclosa juntament amb els altres llocs de la baronia. Com ja havíem indicat, durant els anys 1431-1432/1433-1434 (19a/21a) s'esmenten vuiteners dels castells de Rocamora i de Santa Perpètua, els quals haurien realitzat la col·lecta a un i altre terme. Però, una vegada més, aquest lloc no apareix en la llista de síndics que intervingueren en la definició de comptes efectuada sobre la gestió d'Andreu Solsona el 1437. Tampoc no se l'esmenta a propòsit del pacte subscrit el 1436 respecte del vuitè del safrà. En canvi, se seguia incloent en les recepcions del vuitè efectuades per aquest gestor durant les anyades corresponents a les partions 22a, 23a i 24a, però no a les posteriors 32a, 33a i 34a. A partir de 1440, les èpoques ja no solen donar la llista dels llocs que formaven part de la baronia i, per consegüent, no podem rastrejar la inclusió o no de Santa Perpètua.

En la definició de comptes realitzada el 1453, la universitat de Santa Perpètua torna a estar-ne absent, i passa el mateix en els diferents pactes establerts amb els creditors aquell mateix any i el 1459, llevat de la indicació que es fa en el contracte d'arrendament signat amb els Barberà, referent al deute que els homes d'aquesta localitat tenien pendent, cosa que s'afegeix als deutes de la quèstia de Vilademàger-la Llacuna.

Però és que si retrocedim a l'etapa anterior al 1413, comprovarem que el lloc de Santa Perpètua no es troba explícitament indicat en la relació dels contractes de censals que estaven en el poder del notari del procés, amb una sola excepció: el censal que fou venut el 1387 a un jueu de Santa Coloma de Queralt sobre les universitats de les viles (*sic*) de Santa Perpètua i de Vilaperdius, un censal que fou transferit després al mercader barceloní Bertran Nicolau. Si aquesta localitat estava inclosa o no en altres vendes realitzades sobre el conjunt de la baronia, ja no ho sabem.

¿Què cal inferir de tot això? Que els homes de Santa Perpètua només fins a cert punt van estar involucrats en els afers de la baronia (a causa, potser, del contenciós que planava entre els barons de la Llacuna i la vídua de Martí Joan de Cervelló?); així, de les principals decisions preses al segle xv que afectaven la baronia n'haurien quedat sempre al marge. Per contra, també s'hi va recaptar el vuitè, com així es fa palès en diferents lliuraments fets als mercaders gestors de la baronia, i també era contemplada en les distribucions efectuades entre els creditors, però aquesta universitat mai no envià síndics a les definicions de comptes, si no fos que estiguessin tàcitament representats pels síndics d'una altra localitat, cosa que no és gaire versemblant, o que s'haguessin escripturat a part i/o a través d'altres notaris. Així mateix, l'índex de contribució tan baixa que se li adjudicava arran de la primera anyada del vuitè (1413-1414), reflectiria la seva contribució real o més aviat seria indicatiu de la seva petita part d'implicació en l'endeutament de la baronia?

Sigui com vulgui, entenem que la universitat de Santa Perpètua també participà, encara que fos en menor mesura, en el corresponent procés de redempció del deute censal, perquè altrament no sembla lògic que s'hi pogués recaptar el vuitè, cosa que havia de comptar amb el consentiment d'Antònia de Cervelló, a l'igual del que concedí a la universitat de Pontils.

Ara bé, els homes d'aquesta localitat estaven obligats a respondre dels seus deutes a una sèrie de persones, la identitat de les quals, pel que veurem després, no es corresponen amb la dels creditors de la baronia. Disposem d'algunes dades que apunten en aquest sentit. Així, el

gener de 1415, Bartomeu Fonoll, en nom dels jurats de la universitat del castell de Santa Perpètua, pagà 6 lliures a Bartomeu Brunet, d'Igualada, que hom li devia pel censal que havia d'haver cobrat la proppassada festa de Sant Bartomeu.¹ L'esmentat Brunet no es troba en la nòmina de censalistes de la baronia ni tampoc entre tots aquells que foren requerits per signar els capítols del vuitè de 1413, però un descendent d'aquest Brunet, de nom Gaspar, figura a la llista que comentarem tot seguit. Per a això, haurem de situar-nos a la dècada de 1440.

Les dificultats sorgides durant aquesta dècada a causa d'algunes caresties i altres factors adversos, van provocar una davallada en el rendiment del vuitè, cosa que semblava haver repercutit en el pagament puntual de les partions computades, donant lloc a endarreriments i a certes disfuncions en el sistema de devolució. Davant d'això, hom cercà establir nous pactes amb els creditors, els quals acceptaren reformular algunes de les condicions estipulades a l'inici per tal que el sistema ideat el 1413 pogués continuar rutllant. Així mateix, la senyoria estigué disposada a brindar algunes facilitats de cara a fer més sostenidores les obligacions contretes pels homes de la baronia. Tanmateix, malgrat totes les dificultats, en cap moment no s'havia plantejat de dur a terme una "cessió de béns", com sí que es plantejà, en canvi, en el cas de Santa Perpètua, on el 1448 es començà a endegar el típic procés que derivava de la insolvència d'una comunitat.

El 12 de novembre d'aquell any, Jaume Andreu i Guillem Vilar, jurats del castell i terme de Santa Perpètua, van comparèixer personalment davant el batlle, Antoni Torres, que ho era per Elionor de Montagut, la vídua de Berenguer Arnau de Montagut (família detentora de la castlania), i, patèticament (*"lacramabiliter dicentes"*), van comunicar-li quina era la seva situació, tal com van fer posar per escrit:

Quod dicta universitas castri de Sancte Perpetua est diversis creditoribus obligata in tantum quod non valet propter inopiam et despulationem populi solvere creditoribus quibus est obligata, ac etiam quare habitantes in dicto castro sunt ita pauperes quod vix possunt vitam ducere in humanis. Et cum dicta universitas sit vexata et tribulata per suos creditores et non valet nec potest solvere credita in quibus est eis obligata, cupiantque ac velint dicti jurati quod dicti creditores, secundum eorum prioritatem et potioritatem, solvantur de bonis dicte universitatis et aliud, per tanto, dicti jurati recurunt, nomine dicte universitatis, ad flebile remedium cessionis

1. AHCI, Manual de Joan Tarragó (1414-1416), fol. 8v.

bonorum coram nobis, baiulo dicti castris de Santa Perpetua, etiam posse nostro cedunt illa bona que dicta universitas habet [et] in manibus nostris ponunt ut satisfiat suis creditoribus; petentes et requirentes dictam bonorum cessionem per nos admitti, et admissam cum nostris literis, intimari honorabilibus vicaris circumvicinis nostris ac etiam creditoribus dicte universitatis; et aliud petunt et requirunt in predictis fieri per nos complementum justicie nostrum benignum officium inplorando quatenus inplorandum existit.

Així doncs, la situació era crítica. Com sol succeir en aquests casos, hom es refereix a la pobresa de la gent que habitava en aquella localitat així com a la despoblació que havia patit per culpa de les obligacions que tenien concrets amb els creditors. Hom pot pensar fins a quin punt s'estava dramatitzant o exagerant a posta per tal d'aconseguir deslliurar-se d'alguna manera dels deutes que tenien; tot plegat podia obeir a alguna mena de conxorxa entre els prohoms i el batlle per tal d'"impressionar" els creditors. Caldrà veure, així mateix, si aquests deutes al·ludeixen únicament a la càrrega censal o se n'inclouen d'altres tipus. Respecte a la pretesa pobresa i despoblació del lloc, serà a partir de quan passem a analitzar l'exposició de fets que segueix a aquest requeriment, que tindrem més elements per jutjar-ho millor.

Exagerant o no, el fet és que la universitat del lloc havia de procedir a una "cessió de béns", cosa que podia ser copsada com l'única sortida possible quan s'estava al caire d'una suspensió de pagaments. En això no es feia altra cosa que seguir els procediments de rigor en els casos d'insolvència que es plantejaven en l'àmbit privat i que també podia fer-se extensiu a l'àmbit municipal. Si més no, coneixem altres "cessions de béns" que foren decretades en algunes localitats no gaire distants de Santa Perpètua, com fou el cas de Vilaverd (Conca de Barberà), entre 1403-1404, i de Valls, el 1406 (casos estudiats, respectivament, per Francesc Cortiella i per mi mateix),² ambdues localitats pertanyents a la senyoria de l'arquebisbe de Tarragona. Abans de res, valdria la pena revisar l'un i l'altre cas de cara a poder establir similituds en relació amb els fets de Santa Perpètua.

La població de Vilaverd passà de tenir una cinquantena de focs —el 1378— a només quinze —el 1414—, i això potser fou a conseqüència de la situació crítica que es posa de manifest a principis del segle xv. Atès que el municipi rebia contínues reclamacions a compte

2. F. CORTIELLA, *Història de Vilaverd*, Vilaverd, 1982, p. 143 i s.; J. MORELLÓ, "La crisi financera en una vila del Camp de Tarragona...", pp. 219-254; ÍDEM, *Fiscalitat i deute públic en dues viles del Camp de Tarragona...*, pp. 873-887.

dels deutes que tenia, a iniciativa del vicari general de Tarragona s'ordenà que tots els béns dels habitants passessin a mans del batlle local, acte al qual es fa referència com a "cessió de béns", que era el pas previ per tal que aquell funcionari procedís a executar-lo, o sigui, realitzés la venda d'aquells béns, amb la qual cosa es podria obtenir diner líquid per satisfer els deutes. Aquesta intenció va haver de comunicar-se a cada un dels creditors, en els diferents llocs on residien. Però, a propòsit d'això, s'inicià un procés durant el qual els creditors presentaren diverses queixes respecte a qui tenia competències jurisdiccionals en aquell afer (tocant a una possible usurpació, per part del batlle local, de la jurisdicció del veguer de Montblanc) i altres qüestions respecte de la forma com s'havia dut a terme la cessió, ja que, per començar, no havien estat convocats a l'acte. Hom es queixava, d'altra banda, que hi havia béns no inclosos en l'inventari —contràriament al que era exigint en aquests casos—, amb referència expressa al bestiar i als paraments de llit. A parer d'aquests creditors també calia inventariar els vestits de vàlua i sols conservar els imprescindibles per anar vestit, cosa que no s'havia fet en aquest cas; a més, consideraven que no es podia seguir fent cap ús dels béns "cessionats", cosa que tampoc no s'havia respectat. I encara al·legaven que també calia empenyorar els béns de les mullers segons les disposicions contemplades en els contractes dels censals. Per tot això i més, consideraven que l'operació s'havia d'anul·lar i que era preferible arribar a una solució de compromís.

I així fou: per mediació de l'arquebisbe, es redactaren uns capítols entre l'esmentada universitat i els creditors, amb la qual cosa s'esperava aconseguir el redreç de les finances en aquesta localitat, i, concretament, a través de l'establiment d'un desè sobre els conreus, en principi durador fins que s'haguessin pagat tots els deutes, o sigui "los cabals e fruïts deguts fins al dia present", la qual cosa entenem com a amortització dels censals. Hom nomenà una comissió constituïda tant per representants de la senyoria com dels creditors per tal de fer el seguiment del pagament dels deutes, tot i que no s'indica res tocant als mateixos censals, com hauria estat la reducció dels fors o altres possibles vies d'actuació.

A Valls, durant el 1405, s'estava estudiant la possibilitat de tirar endavant una "cessió de béns", per la qual cosa es reclamà el parer de diversos juristes de Lleida, que respongueren que era un acte lícit; a més, es va anar a Santa Maria del Pla per fer còpia de certa "cessió" que aquesta vila —també de la senyoria tarragonina— havia enllestit no feia gaire. I segurament també es tingué present el que havia passat a Vilaverd.

L'estudi sobre el que succeí a Valls ens és conegut en bona part gràcies a la conservació d'un volum titulat "Llibre dels béns de la universitat", on s'exposa una part del procés dut a terme en aquella vila, si més no al començament. Aquest llibre s'inicia amb la cèdula de cessió que presentà el representant del municipi, on s'exposava la situació de màxima pobresa en què es trobava la vila per culpa dels molts deutes que arrossegava, i la despoblació que se'n podia seguir a causa de les caresties i les darreres morts provocades per la pesta. Hom xifrava aleshores el deute global de la vila en més de 22.500 lliures.

Acte seguit, el llibre conté l'inventari de tots els béns i drets que posseïa la universitat, des de les escriptures que es guardaven a l'arxiu municipal fins a diversos estris, com les mesures dels mostassafs, i diversos béns patrimonials de la vila, inclosos alguns forns, patis i trossos de terra, a més dels censos percebuts sobre alguns habitatges i terres. També hi apareixen consignats tots els deutes que tenien alguns particulars envers la universitat per raó d'impostos, administracions pretèrites o altres motius. Cada ítem o apartat apareix comptabilitzat de cara a poder calcular, doncs, el muntant pel qual la universitat i singulars de Valls podrien respondre del seu deute. Segueix després l'inventari de tots els béns, mobles i immobles, de diversos prohoms considerats "principals" (més d'una cinquantena), cada un dels quals va haver de declarar tots els béns que posseïa, tant els béns mobles que tenien dins casa com també els béns seients, àdhuc els béns dotals de les mullers, i tots els deutes que havien de cobrar d'altres persones. També podia donar-se el cas que no tots els béns haguessin estat declarats, cosa que, a parer del síndic de la vila, s'hauria fet de forma no intencionada, en previsió, si més no, d'una de les queixes o peròs que podrien ser formulats pels creditors en contra d'aquell procés.

Tot el que es pogués extreure dels béns inventariats, tant els propis de la universitat com els dels particulars, havia de servir per poder satisfer, doncs, les pensions de censals del municipi. Per aquesta raó, la cort del batlle designà un curador amb facultat d'administrar tots els drets pertanyents al municipi, cosa que incloïa l'arrendament de les imposicions.

Els creditors van haver de donar la seva conformitat, tot i que, com en el cas de Vilaverd, al·legaren diversos inconvenients tocant a la jurisdicció del batlle local, per considerar que no havien estat declarats tots els béns i que alguns béns mobles havien estat transportats a altres llocs en frau dels creditors... Els qui més problemes plantejaren foren els censalistes barcelonins, que a través del veguer de la Ciutat Comtal exigiren el lliurament d'ostatges. Diversos prohoms vallencs (una trentena) van ser conduïts i retinguts a Barcelona com

a ostatsges durant uns mesos, i finalment alliberats quan la universitat va ser condemnada a pagar una multa i a comprometre's a satisfer totes les pensions. En tot cas, la solució, a la qual s'hi van anar adherint els diversos creditors, fou pactar una reducció global de totes les pensions a raó del 40 mil per mil (2,5%). Pel que fa a l'esmentat curador de la vila, aquest hauria estat actuant durant pocs anys, almenys mentre va durar la situació d'excepcionalitat. Ara bé, el trasbals ocasionat per aquest procés judicial fou considerable i a partir d'aleshores les finances del municipi van ser en bona part intervingudes pels creditors. De fet, a partir de les subsegüents reformes introduïdes a les finances municipals, que havien quedat pràcticament paralitzades durant els anys més crítics, la major part dels ingressos van ser consignats al pagament del deute censal. Interessa remarcar que un dels mitjans utilitzats fou l'establiment d'un dotzè destinat a la lluçió de censals.

També seria interessant de saber com es desenvolupà la cessió realitzada a Vallespinosa, en primer lloc, perquè es tracta d'una localitat veïna a Santa Perpètua i amb la qual, recordem-ho, havia compartit una mateixa senyoria durant el segle XIV; i, en segon lloc, perquè, per datació, s'apropa molt més al moment en què tingué lloc la cessió a Santa Perpètua.³

A Vallespinosa, la situació era tan dolenta que hom es veié forçat a recórrer "*ad illud flebile et miserabile remedium cessionis bonorum*" (fixem-nos en l'ús d'adjectius similars als que exposaven els jurats de Santa Perpètua). I, com a Valls, també calgué assignar uns curadors dels béns cedits. En aquest procés, el batlle, que representava Elionor, muller de Francesc Armengol,⁴ tingué un paper primordial, puix que li competia "posar ordre" als drets al·legats pels diferents creditors. No és ara moment, però, d'entrar a fons en el procés desenvolupat en aquesta localitat.

Tant del que succeí a Valls com a Vilaverd (i, així mateix, del que també podem deduir del cas de Vallespinosa), hi ha un fet a tenir molt present: que la cessió de béns es féu a iniciativa de la part deutora, davant la disconformitat dels creditors, que més aviat es mostraven

3. Del 1434 és una primera sentència dictada pel batlle de Vallespinosa tocant a l'admissió de la cessió de béns. Posteriorment, el 1446, es féu una altra "Sentència per a la graduació de creditors dictada pels singulars i comú de Vallespinosa, en el procés de cessió de dita vila", segons el regest de J. M. MADURELL, *Archivo General de Protocolos de Barcelona. Índice cronológico-alfabético*, III, Barcelona, 1959, doc. núm. 221, p. 384; doc. núm. 239, p. 386.

4. Aquest Francesc era fill del Guillem Armengol que casà amb Violant de Cervelló, de la línia del *Bord* de Cervelló; vegeu M. CARBONELL, "Els barons...", p. 64.

recelosos i qüestionaven la legalitat d'aquest tipus d'operació. Ja hem vist, però, com el dictamen dels juristes era favorable als municipis que volien seguir aquesta via i que, per tant, a priori no hi havia impediments legals per invalidar el procés. De fet, les "cessions de béns", a diferència del que succeïa en els casos particulars, no sembla que acabessin portant-se fins a les últimes conseqüències, com hauria estat, doncs, la venda o subhasta pública dels béns en cessió.

Ara bé, un procés com aquest implicava informar les corts de tots els llocs on hi havia creditors. En el cas que estudiem, el batlle de Santa Perpètua s'havia de posar en contacte amb els veguers de Montblanc i de Vilafranca del Penedès per informar-los del procés obert en aquella localitat. Prèviament, nomenà assessor un jurista de Montblanc, dit Bernat Esblada, "*de cuius consilio intendit procedere in predictis*" (justament, es tracta del mateix jurista que havia assessorat el batlle de Vallespinosa en el procés endegat anteriorment en aquesta localitat). Així mateix, ens consta que un dels jurats anà a Vilafranca del Penedès per demanar consell a un tal micer Busquet.⁵

Hom esperava respondre als creditors a partir dels béns de la pròpia universitat i de les persones privades. A imatge i semblança del que hem vist a Valls, s'havia de procedir a inventariar tots aquests béns. Per això se seguí el següent ordre: en primer lloc figura la declaració que van fer els jurats dels béns que posseïa la universitat; en segon lloc, les pensions que satisfieien comunitàriament als creditors, seguit de la relació dels capitals, i després els censos que pagaven als diferents senyors; en tercer lloc, figuren els censos satisfets pels habitants de la localitat a títol particular, especificant tant el capital com el cens o renda; a continuació trobem una relació dels homes que habitaven al castell i terme, i una altra relació dels que l'havien habitat uns trenta-cinc anys abans. Finalment, es copiaren els inventaris dels béns que posseïa cada veí de Santa Perpètua, tasca iniciada el 28 de novembre pel lloctinent del batlle, Joan Domènec. Malauradament, la font consultada és incompleta i només figuren els inventaris de dues cases i una part de la d'un tercer, però la informació és suficient per poder inferir aspectes interessants de la situació en què es trobaven aquells homes.

Anem pas a pas.

El primer apartat ens informa dels béns de la universitat de Santa Perpètua: a penes alguns objectes (armes i eines relacionades amb la forja de metalls, possiblement per reparar les armes) dels quals ni tan

5. AHAT, lligall, c. 2, núm. 6c, s. f.

sols se n'indica el valor, ans al contrari, se'n remarca el mal estat (dels dos pavesos ressenyats, un estava esclafat; les manxes no funcionaven) i la manca d'alguns elements (ballestes sense corda ni nou, un baix nombre de passadors sense "empents" i sense ferros...). Tot això, ¿podia servir de res als creditors per recabalar-se dels crèdits? Indubtablement no. D'altra banda, els censos que rebia la universitat es reduïen a un de sol, que només reportava 17 sous. Segons manifestaven els jurats, no hi havia més béns per respondre davant dels creditors. La pobresa del patrimoni de la vila era ben manifesta. Vist així, els jurats imploraven mercè i que no fossin vexats per la seva insolvència, bo i reclamant justícia del batlle.

Tot seguit, se'ns indiquen les diferents rendes que els homes de Santa Perpètua satisfieien comunitàriament. En la corresponent relació, trobem indicades una desena de censals, que ascendien a un total de 2.012 sous pel que fa a les pensions i un capital situat al voltant de 27.000 sous, que havia de ser bastant més elevat si s'hi pogués incloure el principal de tots, el que es relaciona amb la senyora, Antònia de Cervelló, i amb mossèn Joan de Boixadors, al document etiquetat d'"*honorabilis dominus*" (atès que era castlà major de Pontils, potser també devia tenir drets sobre Santa Perpètua). Com a creditors figuren altres mossens (cavallers o religiosos), una institució religiosa, com era Santa Maria de Bell-lloc, de l'orde de la Mercè (terme de Santa Coloma de Queralt), així com un benifet —localitzat a Miralles— i un aniversari, que estava repartit entre l'església de Santa Perpètua i la d'Orpí. Les taxes d'interès d'aquests censals es poden calcular entre un mínim del 2% i un màxim del 5%. Ben bé, són taxes bastant o molt baixes, cosa que pressuposa anteriors processos de reducció.⁶

A propòsit d'alguns dels creditors referenciats, uns mesos abans, concretament el 29 de novembre de 1447, es presentà a Santa Perpètua un prevere d'Igualada, de nom Lluç Ferrer, en tant que beneficiari del benefici de Sant Salvador de l'església parroquial de Miralles, i lliurà al rector-notari Pere Desclergue una cèdula en la qual protestava contra l'actuació del comanador de Santa Maria de Bell-lloc o del seu procurador o ecònom, el qual havia instat el batlle de Santa Perpètua a empenyorar la universitat i homes d'aquesta localitat i a vendre

6. Un exemple aclaridor: anteriorment, Constança, muller de Berenguer de Montagut, confessà rebre certes quantitats corresponents a les pensions de 1399 i 1400 per aquells 500 sous que la universitat li feia cada any per Santa Maria de febrer; AHAT, Fons notarial [Pontils] 1418-1430, s. f. Quan es va fer la cessió, hom satisfieia a Violant —pels hereus de mossèn Berenguer de Montagut— 300 sous. Essent el capital de 6.000 sous, s'havia passat del 8,33% al 5%.

les penyores a compte de la pensió que aquesta universitat havia de satisfer al comanador. Aquest prevere, en tant que beneficiari també d'una pensió, al·legava ser el primer (“*primum temporis*”) de tots els creditors de la universitat, i per mostrar-ho estava disposat a ensenyar el contracte.⁷ De fet, en la relació de 1448, el benifet de Miralles està anotat abans que el censal de Santa Maria de Bell-lloc, si és que això responia a algun criteri d'ordre. Per tant, tornant al document de 1447, hom requeria al batlle que no tirés endavant l'execució de penyores. D'altra banda, el prevere Lluç Ferrer es queixava que se li devien moltes pensions.

Així doncs, ja abans, com mostra aquest incident, els creditors de Santa Perpètua havien recorregut a la via judicial per tal d'intentar cobrar les pensions endarrerides. Un cop més, si no fos pels manuals notarials que s'han conservat d'aquesta vila, a penes sabríem res del que succeïa en l'àmbit local.

En la nòmina de creditors de Santa Perpètua també figura Arnau Safortesa, de Valls, un parent del qual era creditor (o ell mateix ho havia estat abans) de la baronia. Però és l'única coincidència en aquest sentit. Cal inferir, doncs, que parlem de creditors privatis de la universitat de Santa Perpètua i que, vist així, es tractava d'un procés intern d'aquest municipi, desvinculat del procés que s'estava seguint en l'àmbit de la baronia. Tindríem, per tant, dos nivells diferents d'endeutament: el que afectava totes les universitats pertanyents a la baronia i el que cada localitat havia contret pel seu compte. Així, no cal estranyar-se quan, en la mateixa llista, també es fa referència als “crehadors de Villa de Màger”.⁸ Potser a través d'aquesta “cessió de béns” s'intentava de no incidir en l'esperada resolució del deute col·lectiu de la baronia, a força de bregar amb un altre grup més minoritari de creditors, i de creditors que també eren més pròxims que aquells altres (ara per ara, no se n'inclou cap de Barcelona ni de llocs gaire distants d'aquella localitat). En cert sentit, resulta difícil de creure que aquestes obligacions creditícies, si eren totes les que tenia contretes la universitat, haguessin generat una situació d'insolvència. A més, també s'havia de fer front al deute de la baronia, per la part que devia pertocar a la localitat, per bé que d'aquestes altres obligacions creditícies no se'n diu res en aquest procés.

Cal afegir-hi els pagaments (en espècie) que s'havien de fer a la senyoria, cosa que reportava més de tretze quarteres de forment (o

7. AHPB, Manual de Santa Perpètua (1443-1458), fol. 29r.

8. Recordem, d'altra banda, que els homes de la Llacuna pogueren destinar el producte de les seves imposicions a pagar els càrrecs de la vila, cosa que també s'ha de desvincular del procés de la baronia.

quelcom més de trenta, si comptem el que pagaven els homes de Vilaperdius), trenta d'ordi i quaranta-vuit de civada, més cinquanta-tres gallines i dotze conills.

D'altra banda, hi havia els "censals" que els homes del castell satisfien particularment: hom fa llista de disset ítems diferents (un dels quals en blanc) amb relació a deu censataris, per un total que podem calcular en 4 lliures, 17 sous, 4 diners, corresponent a 88 lliures de capital, al marge d'alguns censos que eren satisfets en espècie que sumen dues quarteres. Hi havia alguns homes que estaven obligats a diversos censos: el que més, Guillem del Grau (satisfesia quatre censos per un total de 30 sous, incloent-hi els 5 sous deguts a la vila de Santa Perpètua). Entre els beneficiaris, destaca com a principal perceptora l'església de Santa Perpètua: rebia set censos per un global de 39 sous i una quartera; la resta eren satisfets a l'hospital (de Santa Perpètua, se suposa), a Sant Magí (de Rocamora) i a gent de Vilaperdius i altres llocs de la baronia (Pontils, la Llacuna) o de fora (Tàrrega). Tots els censos consignats en diners apareixen taxats al 5%, tal com correspon als censos de caràcter emfitèutic.

Després d'això, segueix la relació dels homes que habitaven aleshores al castell o terme, la qual cosa planteja un problema de caire demogràfic. En aquesta relació només figuren anotades setze persones (de les quals, quatre eren de Vilaperdius, dos de la Vall i un habitant dels masos). Ara bé, això s'acompanya d'una segona relació dels habitants que havia tingut el terme trenta-cinc anys abans, cosa que ens portaria a l'any 1413! En aquesta altra relació s'hi fa constar un mínim de seixanta habitants (dels quals n'hi havia quinze a Vilaperdius i nou que vivien en masos). Si aquesta informació fos realment certa, la despoblació del terme va ser més que considerable, ja que gairebé havia minvat en tres quartes parts respecte del nombre d'habitants que hi havia al començament del segle xv.

Això no obstant, també podem pensar que s'estava falsejant la realitat; i diem això perquè el nombre de contribuents anotats a la quèstia de 1440, només vuit anys enrere, era d'una quarantena, encara que no tots habitants del terme. De fet, si considerem únicament aquells contribuents que van satisfer alguna quantitat a compte d'allò pel qual eren taxats, aleshores el nombre no arribava a la vintena (de la resta, no se n'indica res, si és que van pagar mai la seva contribució, ja fos per insolvència o perquè havien emigrat). També pel que fa als muntants de contribució, observem una important davallada entre les recaptacions de principis del segle xv, quan el nombre de contribuents (inclosos alguns forasters) s'aproximava a la setantena, i la quèstia

de 1440.⁹ En aquest sentit, tot i que no podem refiar-nos gaire de la nòmina afegida al document de la cessió, per tal com es volia causar una impressió de commiseració entre els creditors, sembla indubtable que hi havia menys població que abans i que la tendència seguí a la baixa per tot el que resta de segle (en el fogatjament de 1496-1497, sols es computen vuit caps de casa, a més del rector i d'una vídua): tenir menys pobladors significa que la càrrega fiscal que havien de suportar els qui seguien residint en aquella contrada era més elevada. Ens preguntem, però, si l'endeutament de la vila va ser la causa principal de la despoblació.¹⁰

Com menys població, menor era el nombre de braços per conrear les terres. A través d'una altra font d'informació, sabem que es lliuraren al saig les terres dels "auberchs rònechs".¹¹ Potser es pretenia establir-les perquè fossin conreades, a semblança del que hem vist indicat a la concòrdia subscripta per les universitats de la baronia amb els creditors el 1453. El fenomen de la despoblació devia haver tingut major impacte entre la població dispersa del terme que no pas entre els habitants del nucli.

Però la "cessió de béns" no s'acaba aquí. Seguint el procediment de rigor, també s'havien d'inventariar els béns que cada particular posseïa, incloent-hi les rendes que pagaven. Així, en el següent (i probablement darrer) apartat es fa l'inventari del que es trobà a les cases de cada veí: en primer lloc, s'anà a la casa d'Antoni Ferrer; després, a la d'Antoni Clarassó; i a l'últim la casa d'en Guillem Vilar. Els tres devien ser de la vila de Santa Perpètua, tot i que el segon, curiosament, no figura en la nòmina d'habitants intercalada abans.¹²

9. Quèstia de 1392: 2.523 sous 4 diners; quèstia de 1414: 2.608 sous; en canvi, la quèstia de 1447: 1.804 sous, 2 diners. Així mateix, sembla que s'han incrementat els muntants de les anomenades "quèsties perdudes" (de contribucions problemàtiques que no s'havien cobrat al moment): el 1414, la suma de quèstia perduda era de 85 sous, 6 diners, mentre que el 1447, tot i el menor nombre de contribuents, pujava a més de 100 sous (en concret, 103 sous, 9 diners).

10. El cas d'Alcarràs sembla apuntar en aquest sentit: consta que uns quaranta veïns marxaren d'aquest lloc el 1423 (això en una localitat que anys enrere comptabilitzava no gaire més d'un centenar de caps de família) a causa primordialment de l'opressió dels deutes col·lectius i, lligat amb això, pel fet d'estar gravats per imposicions extraordinàries. La pèrdua de població fou general a tots els llocs dels Santcliment i només Flix, que passà a ser baronia de Barcelona, es va poder recuperar a la fi del segle xv; cf. M. T. FERRER, "La població d'Alcarràs...", pp. 75-93.

11. AHAT, lligall, c. 2, núm. 6c.

12. Antoni Ferrer figura el primer en la nòmina de la quèstia de 1440 (amb 50 sous, 2 diners de contribució); G. Vilar ocupa el quart lloc (49 sous), mentre que en tercer lloc trobem un Clarassó, de nom Joan, amb 66 sous, 2 diners de contribució. Els tres se situen en el grup dels set contribuents principals. I, com s'ha vist, G. Vilar era un dels jurats de 1448.

D'acord amb la descripció que es fa de cada casa, a dins de cada una hi havia les següents dependències: cuina, menjador (pel que fa almenys a la segona casa) i dues cambres, i altres annexos: corrals, estable (casa d'Antoni Ferrer) i celler. Aquests inventaris no són gaire extensos i hi trobem referenciats béns mobles molt corrents (no hi ha res que fos de luxe, signe de riquesa o de distinció social), cada cosa situada a la corresponent dependència: diversos estris de cuina (en cap casa no hi falta una pastrera) o eines agrícoles de diferent tipus, algunes armes (ballestes, espases), paraments de llit i mobiliari, sobretot bancs i taules, tot l'indispensable. Alguns d'aquests objectes no es trobaven en gaire bon estat d'acord amb els adjectius anotats: un sobrellit dolent, un gramalló esquinçat, un arquibanc dolent... No sembla que qui va fer l'inventari hagués pogut passar per alt certs béns, la majoria dels quals eren molt comuns i la seva vàlua, tot i que no s'indiqui, devia ser ínfima.

La veritable riquesa d'aquestes llars es troba en altres dependències: als corrals i als cellers, on hi havia cups i tot el referent al transport del raïm i a l'emmagatzematge de vi. Tant la primera com la segona casa comptabilitzen el mateix estoc de cereal: sis quarters de forment. Ambdós moradors tenien dues mules, que devia ser l'animal utilitzat per llaurar o per altres menesters, encara que es tractés de mules velles. A més, a cada corral hi havia aviram, principalment gallines (justament, era una de les prestacions més comunes que es feien als senyors de la vila), a més d'un gall, a la segona casa. Finalment, també trobem inventariat un cert nombre de caps de bestiar: en un cas, vint ovelles i deu cabres; en l'altre, quinze ovelles i sis cabres.

En canvi, no es diu res de les terres que posseïa cada cap de casa, si no és que les haguessin anotat en un altre apartat que no s'ha conservat del quadern. Només els estocs agrícoles emmagatzemats a cada habitatge serveix d'indicador indirecte del tipus d'activitat productiva. I, així mateix, pel que fa a la tinença de bestiar oví i caprí.

Tot plegat dóna idea d'una economia basada tant en la producció agrícola com ramadera, que devia generar pocs excedents, per mantenir i alimentar la família, pagar les rendes al senyor o altres censos (en el cas d'Antoni Ferrer, els 7 sous, 4 diners que lliurava a una tal Muntanyola; i, pel que fa a Antoni Clarassó, els 5 sous i mig que satisfieia a l'església de Santa Perpètua) i portar el que en sobrava al mercat setmanal. No s'anota res sobre el nombre de moradors que habitaven cada casa o, el que seria el mateix, de la composició de cada unitat familiar. Però encara que no es faci referència als altres membres de la família, s'inclou roba tant d'home com de dona.

És una llàstima que no s'hagi conservat tot el document del procés, per tal com només així tindríem una imatge completa de les llars de tots els habitants de la vila i del terme, amb molts més elements per comparar i per poder copsar majors diferenciacions de riquesa; en aquest sentit, potser hi havia llars molt més pobres que les anotades en primer lloc.

En conclusió, la "*inopiam et despopulationem populi*" esgrimida al preàmbul de la cessió de béns es pot corroborar a través de les informacions aportades en el mateix procés, tot i que són dades que s'han de prendre amb una certa cautela. Dissortadament, no sabem gaire cosa més de com continuà aquest afer,¹³ ni de si els homes de Santa Perpètua van poder fer front, a partir del valor que hom pogués adjudicar als seus béns, als deutes que tenien contrets amb els creditors. ¿Van obtenir algun tipus de "gràcia" o d'exoneració dels creditors o de la senyoria? En cas de no haver-hi pogut posar remei, i a manca d'expectatives, el despoblament del terme devia continuar. I així com les universitats dels Cervelló de la Llacuna van reeixir en els esforços constantment encaminats a solucionar el seu problema, quines altres mesures es devien posar en marxa en el cas que ara estudiem?

Una vegada més, sembla que els homes de Santa Perpètua només tenien el poc o molt que podien extreure dels seus terrossos per satisfer els deutes;¹⁴ i és que tot just l'any següent —el 1449— tenim documentat l'establiment d'un desè, cosa que relacionem amb el procés descrit fins ara. Sobre això s'ha conservat un memorial que porta per títol: "Llibre dels blats estimats per los pròmens de Sta. Perpètua per rahó del deè en l'ay de mil CCCC XXXX e nou", sense cap més precisió sobre el motiu que podia haver-hi al darrere, ni tampoc sobre la persona que estava al càrrec d'aquesta col·lecta; i, malgrat l'enunciat, no es tracta d'un llibre, sinó d'un quadern de només dos fulls.

13. Llevat de la següent notícia: "A XXX de julioll any MCCCCL dos, tots los pròmens del castell e terme de Sta. Perpètua, exceptat A. Martí, aplegats (...) e tots ab un coratge miren compte an Jachme Andreu per rahó de totes rebudes e dates que fetes agués per la cessió". Hom esmenta diversos llocs (Perpinyà, Barcelona, Vilafranca, Igualada, Cervera, Montblanc, Valls i Santa Coloma), a on Jaume Andreu devia haver anat pels afers de la cessió, no sabem si per parlar amb les autoritats, per rebre consell dels juristes o per negociar amb alguns creditors. Havia de tornar a la vila 67 sous, però en fou eximit per la "gràcia" que havien promès de fer-li; AHAT, Manual de Santa Perpètua 1302-1389, full solt.

14. Semblantment al que es declarava a la baronia de Bellpuig el 1457: "com (...) no hagen ni haver pusquen diners ni altres facultats ab les quals pusquen satisfer los dits crehedors (...) e no hagen trobada ni tropien millor forma e manera (...) que ab imposició de un onzè"; cf. R. MIRÓ, "Pagar deutes...", p. 21.

El producte d'aquest nou impost cobrador en espècie hauria servit per pagar els deutes indicats en el procés de 1448, si tal era, doncs, el motiu que en justificava l'establiment. En aquest punt, podem recordar el que hem dit respecte del que s'esdevingué tant a Vilaverd com a Valls, per no parlar, òbviament, del vuitè que s'havia estat recaptant en anys passats al mateix terme: d'alguna manera, aquesta exacció es va decidir arran d'algun conveni establert amb els creditors.

Fos com fos, el fet és que, un cop més, apareix en escena el recurs als impostos sobre la producció agrària, i, de forma més específica, sobre la producció cerealícola. Anteriorment, ens hem referit a una talla imposada sobre els cereals en aquesta localitat el 1403, amb la qual presenta evidents analogies, per tal com llavors es parlava de fer una "estima de tots los blats" i ara també es parla dels "blats estimats"; però, a diferència d'aquell impost, en aquest no s'indiquen els fors estipulats per a cada tipus de cereal ni la suma calculada a cada contribuent en diners, ni molt menys el valor total calculat dels béns subjectes a contribució.

El memorial anota els noms d'una tretzena de veïns (només en part coincident amb la llista d'habitants que es donava a la "cessió") i uns quants "forastés". Per tant, el més probable és que sigui un document conservat parcialment, en el sentit que sigui una part d'un llibre o d'un quadern més extens. De cada un dels inscrits es donen les quantitats taxades segons diferents tipus de cereals (forment, espelta, ordi, civada, mestall).¹⁵ Aquestes taxacions oscil·len entre només mig punyeró i dues quarteres com a màxim. El document no aporta cap suma o total.

En definitiva, l'establiment de desens o d'altres impostos similars podia haver servit per pagar els deutes d'aquesta localitat. Com ja hem vist en el contracte efectuat amb les universitats de la baronia el 1453, "lo deute degut" per Santa Perpètua era computat en poc més de 69 lliures, però no sabem de quina manera això estava relacionat, si és que ho estava, amb els deutes anotats a la cessió de béns, que estaven circumscrits exclusivament a l'àmbit d'aquesta localitat, i si aquest desè, d'altra banda, suplantava o s'havia d'afegir al vuitè-dotzè que es percebia als altres termes municipals de la baronia.

Probablement, la cessió de béns no havia arribat a les últimes conseqüències, però la situació dels homes de Santa Perpètua difícilment hauria experimentat una millora substancial que capgirés la tendència.

15. Hom fa algunes precisions com ara "forment ab al<s>gus grans de spelta" o altres barreges: "mestaly ordiós", "mestaly espeltós".

Res no va poder evitar la decadència del que antany havia arribat a ser una petita vila, i que, a les acaballes del segle xv, ja només comptava amb unes poques cases habitades.

CONCLUSIONS

L'objecte primordial d'aquest estudi ha estat analitzar la forma de gestió del deute públic en el marc d'una petita senyoria. Com tothom sap, l'endeutament municipal té el seu origen en l'increment de les exaccions reials al llarg del segle XIV. La percepció fiscal de la monarquia s'estengué a tots els súbdits del regne, no sols als vassalls directes (en l'àmbit del reialenc), sinó també als que vivien en els dominis de l'Església i de la noblesa. No hi va haver cap comunitat o municipi, per tant, que no n'estigués afectat poc o molt. En el cas que estudiem es tracta d'un endeutament plurimunicipal, ja que hi havia diverses "universitats" implicades, que tingué una evolució semblant a la que s'observa en altres localitats o territoris, tant des del punt de vista cronològic com pel que fa al rerefons històric i a les característiques i formes d'endeutament. Així, mentre els senyors —els barons de la Llacuna— maldaven per incrementar el seu poder jurisdiccional, els municipis d'aquella senyoria, obligats per unes circumstàncies o altres, van haver d'endeutar-se preferentment per la via del censal. Com hem vist, el tipus de subjecció jurisdiccional no va suposar cap escut protector; al contrari, els senyors van intervenir o influir molt directament en tot aquell procés, que finalment portà a la supeditació dels seus vassalls als creditors dels censals. En aquest sentit, creiem que l'interès del nostre estudi rau, no tant en les analogies o els paral·lelismes apuntats respecte d'altres localitats, que, òbviament, són molts, sinó més aviat en les singularitats o especificitats que presenta el nostre cas i que es manifesten sobretot al segle XV, en el període (1413-1460) durant el qual els homes de la baronia van estar treballant afanyadament a fi i efecte d'aconseguir la completa "remença" dels censals. Aquest fou un treball que els havia de costar moltes suors —i mai més ben dit, pel fet que es va haver de contribuir mitjançant un impost sobre la producció agrària.

Al llarg de l'extens capítol segon, hem donat a conèixer alguns aspectes relatius tant a la senyoria com al territori sobre els quals

s'ha basat aquesta investigació. Pertoca ara recordar-ne les principals qüestions.

L'època és la de la constitució de la baronia de la Llacuna, arran de l'adquisició del mer imperi (1325). Aquest fet fou precedit de la transferència patrimonial del darrer representant de la línia troncal dels Cervelló, mort a principis del segle XIV sense descendència legítima, a favor de Guillem III, iniciador d'una nova línia que a partir d'aleshores es constituí en la principal branca del llinatge Cervelló. La concessió de 1325 atorgava amplis poders jurisdiccionals, però no tants com arribarien a tenir els membres d'aquest llinatge arran de la sèrie de prerrogatives que van anar incorporant a partir dels privilegis sol·licitats als posteriors monarques, generalment a canvi o com a premi dels serveis militars prestats. Des d'aquest punt de vista, entenem que la configuració d'aquesta baronia no es pot circumscriure a una sola data ni a un sol fet puntual —la concessió del mer imperi feta sobre dues úniques fortaleses: Vilademàger i Pontils—, sinó que més aviat s'ha d'entendre com un procés de traspàs gradual de jurisdicció a favor d'aquella branca dels Cervelló, procés que hauria quedat d'alguna manera tancat arran de la concessió efectuada pel rei Martí, el 1410, de tot el domini directe i alodial que tenia sobre els castells de Vilademàger i Pontils, a més del de Santa Perpètua. Òbviament, aquesta transferència de drets reials anava en detriment de les regalies de la monarquia, que posteriorment intentà de recuperar, probablement sense èxit. Així doncs, la baronia en qüestió apareix definitivament configurada a principis del segle XV, constituint una peça més de l'aleshores ja extens mosaic de jurisdiccions baronials configurades a la Catalunya baixmedieval.

A aquesta baronia pertanyien una sèrie de llocs o castells, cadascun amb els respectius termes castrals, que també incloïen algunes quadres. Els Cervelló n'eren senyors jurisdiccionals, però per sota seu hi havia els castlans, detentors de la baixa jurisdicció. Hom té identificades diverses famílies castlanes relacionades jeràrquicament: ho hem vist sobretot pel que fa a les quatre castlanies configurades a Pontils. Entre la diversitat d'exaccions senyorials que apareixen documentades en aquest domini, cal destacar el delme (els castlans en serien els principals perceptors) i la quèstia exigida col·lectivament, mitjançant una quantitat fixa de diners, a més d'altres tipus de prestacions com les anomenades "civades" i els censos, en diner o en espècie, cobrats damunt les terres i les cases o també per l'ús dels monopolis banals.

Dins la baronia hi havia encara diverses dominatures pertanyents a altres senyors, sobretot eclesiàstics, que, almenys en alguns casos, constituïen espais immunes a la jurisdicció d'aquells nobles, malgrat els intents d'aquests per incorporar-los al seu "imperi". Això no obstant,

la major part de la població domiciliada dins els límits de la baronia depenia dels Cervelló.

D'altra banda, no podem passar per alt l'existència de les parròquies (n'hi havia cinc), al capdavant de les quals trobem rectors que també exercien com a notaris; al llarg del segle XIV, s'observa una proliferació de beneficis eclesiàstics vinculats a aquelles parròquies, en alguns casos creats a instància dels mateixos senyors, i assistits pels corresponents preveres beneficiats.

Els pobladors de la baronia vivien en nuclis situats a recer dels castells o d'alguns establiments religiosos (com el priorat de la Llacuna, que passà a tenir algunes funcions parroquials), però també hi havia molt de poblament dispers, com posen de manifest els nombrosos masos documentats a cada terme. Aquesta població, que a finals del segle XIV es pot xifrar en més de dos-cents focs, experimentà una forta davallada al llarg de la següent centúria fins a situar-se en només un centenar de focs, d'acord amb les dades subministrades pels fogatjaments. La Llacuna no era un dels llocs més poblats, però acabà per donar nom a la baronia, potser d'ençà la residència habilitada pels senyors al segle XV, i al fet que estigués situada en un lloc més planer i més accessible per als habitants del terme, en contraposició a l'emplaçament ocupat per l'antic castell de Vilademàger, terme al qual pertanyia la vila; a més, aquesta havia esdevingut seu d'un mercat i d'una fira en virtut dels privilegis obtinguts abans de la Pesta Negra (era l'única vila-mercat de la baronia), hi havia constituïda una aljama i la seva població era més variada, amb presència d'alguns menestrals i altres categories professionals. Dels diferents llocs configurats dins aquest territori, la Llacuna era el que tenia la fisonomia més pròpia d'una vila, convertida d'alguna manera en la capital d'aquesta senyoria.

Dins la baronia, apareixen configurades diverses universitats (Vilademàger-la Llacuna, Miralles, Pontils, Santa Perpètua de Gaià), les quals, malgrat tenir cadascuna un funcionament autònom en el si dels seus propis Consells (cada assemblea de prohoms es reunia pel seu compte, de manera que no hi havia cap organisme supramunicipal que representés totes les universitats), van passar a compartir, no sols la submissió a una mateixa senyoria, sinó també la càrrega censal que cada una havia anat contraient, per separat o conjuntament amb altres universitats vinculades als Cervelló (com Foix, que no arribà a formar part de la baronia). L'endeutament censal propicià un nou vincle de supeditació de les universitats d'aquest territori envers el col·lectiu format pels creditors de censals, amb els quals calgué establir una sèrie de pactes o concòrdies (1397, 1413, 1438, 1453 i 1459).

EL PAPER DE LA SENYORIA

Com a titulars de la baronia, els Cervelló van tenir un paper de primer ordre en algunes de les qüestions que han centrat aquest estudi. La seva actuació es pot sintetitzar de la següent manera: primer, com a agents impulsors de l'endeutament de les universitats de la baronia, les quals van fer partícips de les vendes de censals; i és que aquest endeutament fou instigat, almenys en alguns casos, pels mateixos senyors, com ja podem documentar a Pontils el 1346 i al llarg de la segona meitat del segle XIV, quan altres universitats dependents van ser obligades a vendre censals per deutes o afers propis dels senyors, encara que desconeixem els aspectes concrets que hi havia darrere de cada emissió de censals. Es tracta d'un tipus d'actuació igualment observada en altres jurisdiccions senyorials de l'època, i la raó de fons d'aquest comportament és atribuïble a la mateixa crisi del segle XIV (la caiguda de la renda senyorial), que també empenyé els senyors a endeutar-se per via del censal, més d'un cop posant com a garantia els patrimonis, rendes i drets que tenien sobre els seus senyorius, amb la qual cosa involucraven les comunitats situades sota la seva jurisdicció, que eren les qui havien d'assumir el pagament dels corresponents interessos; seria una forma, si més no, de descarregar sobre les seves espatlles l'impacte de la crisi. ¿Es comportava la monarquia diferentment a l'hora de forçar els seus súbdits a endeutar-se per subvenir al pagament de donatius?

Segon, els senyors van quedar altrament obligats pels censals transferits als seus sotmesos, i no sols intervingueren en els successius pactes i concòrdies establerts amb els creditors —fent costat d'alguna manera a les universitats de la baronia— d'ençà que també van haver d'acceptar certs compromissos envers els membres d'aquell col·lectiu. Així, arran de la concòrdia establerta el 1413, els senyors realitzaren la "cessió" de la jurisdicció a favor dels creditors (igual es féu després a favor dels arrendataris del vuitè) i, així mateix, també van fer la cessió d'un tribut consuetudinari (la quèstia del terme de Vilademàger) perquè pogués servir de complement a la recaptació d'aquell impost. Però, al cap i a la fi, eren els mateixos vassalls els qui havien de suportar tot el pes de la càrrega censal i els qui havien de seguir pagant les quèsties, tant si el seu producte restava en poder del senyor natural com si anava a parar a les butxaques d'altri.

Tercer, els Cervelló formaren part, al seu torn, del col·lectiu de creditors (a partir dels censals comprats per Berenguer Arnau de Cervelló o que adquiriren d'altres censalistes) i fins i tot se situaren, més avançat el segle XV, en el primer lloc del rànquing de creditors. De manera que la pròpia senyoria no sols apareix com a part inductora d'una part de

l'endeutament censal de les universitats dependents, sinó també com a part directament beneficiada del negoci censalístic (no sembla, però, que les pagues rebudes a compte dels seus censals poguessin servir per compensar el que deixaren de cobrar de la quèstia cedida).

Per tot plegat, es pot considerar que els vassalls de la baronia van restar sotmesos a un doble senyoriu: el del senyor natural —el baró de la Llacuna o, segons el cas, d'algun altre representant de la família Cervelló— i el dels creditors de censals, als quals es transferí la jurisdicció (o, si més no, la potestat per actuar contra els vassalls dels Cervelló en virtut de les obligacions contemplades en els pactes subscrits amb els creditors), cosa que, malgrat que es va fer de forma temporal, es va anar allargant indefinidament. D'acord amb l'estipulat el 1413, els homes de la baronia van haver de prestar homenatge als creditors, creant un tipus de lligam que es va haver de renovar posteriorment, com ara arran dels nous pactes subscrits la dècada de 1450, mantenint-se, doncs, la “senyoria i jurisdicció” sobre els dits homes mentre va durar la recaptació del vuitè; per consegüent, mentre no es va poder posar fi al procés de devolució dels capitals. Creiem que des d'aquest punt de vista es justifica plenament el títol donat a aquest llibre.

A més a més, els creditors van haver de ser rescabats dels capitals que havien prestat als homes de la baronia a partir del producte obtingut d'un redelme (impost sobre les collites), juntament a una porció de la quèstia senyorial, cosa que es pot entendre com una forma de reassignació de rendes a favor del “senyoriu” transferit a aquest col·lectiu. Dit d'una altra manera, la senyoria dels creditors fou exercida damunt els impostos que ells mateixos van passar a gestionar (de forma directa o a través d'arrendataris), i sobre el producte d'aquests impostos es va basar el sistema de repartició dels seus crèdits. I en tant que tal gestió fou duta a terme des de Barcelona (els creditors barcelonins van tenir un paper primordial en tot el procés), també podríem considerar-ho com una mostra de la supeditació del camp a la ciutat, com una forma més de penetració o intervenció de l'element ciutadà a les zones rurals i de la consegüent reconducció de l'excés agrari i de la renda feudal cap a les elits urbanes.

UNA FISCALITAT EN AUGE

Certament, la qüestió del deute públic no es pot tractar de forma unilateral i al marge del sistema financer i fiscal que es va desenvolupar en el si dels diferents municipis que integraven aquesta entitat senyorial, atès que el recurs al censal es justificava per la insuficiència

d'altres ingressos. I, realment, els recursos eren molt migrats, a part el fet que no hi hagués constituïdes clavaries i que la gestió financera fos duta a terme pels mateixos jurats o per un d'ells; la liquidació anual dels comptes, cosa que es feia davant una comissió integrada pels nous jurats i altres prohoms, reflecteix un moviment de cabals molt minso. La forma d'organització era, de fet, molt elemental.

En consonància amb el tipus de municipi analitzat, la principal font d'ingresos, des del punt de vista fiscal, era la talla. Hem observat com en algunes localitats de la baronia (concretament, Santa Perpètua) es produí una intensificació de la fiscalitat durant la segona meitat del segle XIV, que es concreta en nombroses col·lectes realitzades per motius diversos: demandes reials, obres de murs, plets... Aquestes talles eren extraordinàries, però hi havia altres col·lectes, anomenades quèsties, que tindrien un caràcter més ordinari. I més aviat caldria parlar d'una talla-quèstia, atès que apareix relacionada amb el tribut anual que la comunitat havia de satisfer als senyors. En tot cas, pel que fa al segle XV, el producte d'aquesta talla —ja completament municipalitzada, en tant que era gestionada pel municipi— servia per pagar despeses de diversa índole, a més de la quèstia senyorial; àdhuc es pagaven algunes pensions de censals, tot i que això té més a veure amb el deute privatiu d'aquella localitat i no pas amb el que afectava totes les universitats de la baronia.

Els contribuents d'aquestes talles-quèsties eren taxats de forma diferenciada d'acord amb una evaluació prèvia dels seus béns. Tanmateix, hem descobert que hi havia una altra modalitat de talla que era cobrada en espècie, mitjançant gravàmens imposats sobre els cereals declarats per cada contribuent, cosa que en certa manera prefigura el posterior vuitè.

En canvi, el recurs als impostos indirectes només es documenta a la Llacuna, i encara de forma tardana (a partir de la concessió de 1408); no en va era l'única localitat de la baronia on hi havia mercat (i fira), encara que no sabem (per mancances documentals?) si la recaptació d'aquestes imposicions s'havia iniciat molt abans de la primera concessió. Els períodes de concessió d'aquests impostos abasten un total de vint-i-cinc anys de conformitat amb els privilegis atorgats els anys 1408, 1418 i 1429.

Sobretot és durant la primera meitat del segle XV quan més podem observar la convergència de diverses vies fiscals: primerament, la recaptació, a escala local, de la talla-quèstia, destinada a cobrir necessitats de diversa mena (pagaments a la senyoria, obres públiques, missatgeries, deute públic...); les imposicions que s'havien de collir a la Llacuna, destinades a pagar, a partir de la segona concessió de 1418,

la càrrega censal d'aquella vila (entès, una vegada més, com a deute privatiu); i, finalment, a partir del 1413, el vuitè que es començà a collir al terme de cada castell per subvenir a l'amortització del deute censal en el conjunt de la baronia.

D'altra banda, també es va haver de recórrer a la forma més tradicional del crèdit: els préstecs concedits per jueus o altres persones. Però aquests manlleus, perquè eren efímers i es feien sobre quantitats menors, no van tenir les conseqüències que deriven del recurs al censal. De fet, a penes tenim documentats manlleus en comparació amb tot el que sabem de les emissions de deute públic.

L'ENDEUTAMENT CENSAL EN EL PERÍODE DE GESTACIÓ

En el cas estudiat, gairebé no coneixem els motius d'aquest endeutament, la cronologia del qual es pot fer remuntar a mitjan segle XIV (les primeres emissions documentades són del 1350, cosa que no exclou emissions realitzades abans), encara que, el procés seguit no sembla diferir gaire del que coneixem d'altres municipis.

Hem vist com durant la segona meitat del segle XIV sovintejaren les emissions de deute públic, en la seva gran majoria de censals morts (la cronologia ha estat refeta gràcies a les dades recollides dels capbreus confeccionats al segle XV). La compra de blat, arran de la carestia de 1374-1375, apareix, presumptament, com la principal causa de la concentració d'emissions que s'observa durant aquests anys (suposen més d'un 20% del total de capital manllevat al llarg de tot el període estudiat), però es tracta d'un fet conjuntural. Pel que fa a la resta d'emissions, caldria cercar altres motius, com ara els donatius reials (potser també algunes demandes senyoriales) i les obres de reforma de les fortificacions. Malauradament, no disposem dels contractes originals per saber el motiu concret de cada emissió. Sortosament, sí que coneixem altres dades com són els tipus d'interès pels quals es contractà cada renda, a partir d'on s'infereix una evolució molt similar a l'observada en altres municipis, o sigui, amb un predomini inicial dels tipus moderadament alts: 7,14% i 8,33%.

L'endeutament censal anà *in crescendo* al llarg de la segona meitat del tres-cents, sobretot pel que fa al darrer terç d'aquest segle, fins arribar a acumular prop de 18.000 lliures, si bé aquesta xifra, pel que sabem d'altres fonts, podia haver estat major; i el fet és que, a finals d'aquella centúria, la situació, com a molts altres municipis catalans, començà a ser complicada per a les universitats de la baronia. Un símptoma evident d'aquestes dificultats és que començaren a sovintejar els endarreriments en el pagament de les pensions. Això portà a subs-

criure el que hauria estat, amb molta probabilitat, la primera concòrdia establerta per les universitats d'aquella baronia amb els creditors.

La concòrdia de 1397 seria el primer intent per redreçar la situació i bàsicament suposà posar en pràctica el que molts altres municipis ja estaven fent: la reducció de tots els censals al for 20 mil per mil, equivalent a una taxa del 5% (respecte de les taxes més elevades vigents fins aleshores); tanmateix, no sembla que les mesures acordades en aquest moment haguessin servit de gran cosa i potser ni tan sols s'arribaren a posar en pràctica, almenys pel que fa al pla d'amortització que hom preveia iniciar al cap de quatre anys, després de fer cara al pagament dels endarreriments. D'aquí que calgués establir una nova concòrdia el 1413, en virtut de la qual s'ideà una altra manera de resoldre el problema del deute, acompanyat de la posada en funcionament d'un "nou" tipus de fiscalitat.

L'AMORTITZACIÓ GRADUAL DEL DEUTE

Sens dubte, tingué majors implicacions la segona concòrdia que la primera. Si més no, hi va haver un abans i un després de 1413: el procés d'endeutament desenvolupat en l'etapa anterior, exemplificat a través del recurs massiu al censal, s'oposa al procés d'amortització iniciat a partir d'aleshores de cara a la devolució dels capitals manllevats (pel que hem vist, durant aquesta nova etapa, no tenim constància de cap més venda de censals).

En principi, els tipus de pactes i solucions donades al problema del deute censal són bastant semblants als que es poden observar en altres municipis, però en el cas estudiat apareixen en escena alguns aspectes de gran interès pel seu caràcter innovador. Si més no, la solució finalment adoptada hauria estat força original, des que hom procedí a la conversió del deute censal en deute simple (ara per ara, una conversió d'aquest tipus no es documenta enlloc més). Això significà deixar de pagar les pensions com a tals, que foren substituïdes per altres pagues consignades a compte dels capitals prestats; d'aquesta manera, hom passava a satisfer el que podríem anomenar una "pensió amortitzadora", malgrat ser una *contradictio in terminis*, perquè una pensió de censal mai no es podia computar com a devolució del capital prestat; amb tot, es tractava d'una amortització a molt llarg termini, de manera que no s'arribà a fixar cap límit tocant al temps que es trigaria a retornar els capitals (per trobar una previsió en aquest sentit, ens hem de situar en els posteriors pactes d'arrendament del vuitè).

La pregunta és obligada: per què els creditors acceptaren renunciar a les seves pensions? Potser per temor a deixar de cobrar? Per evitar

més maldecaps? Perquè en altres llocs, on la situació era tant o més crítica que la que devien tenir els municipis de la dita baronia, no es pensà adoptar aquest mateix tipus d'arranjament? És clar que el nou sistema que començà a rutllar d'ençà el 1413, tot i les reticències en un primer moment d'alguns a subscriure l'acord, no era gaire perjudicial per als creditors, ja que durant força temps seguirien cobrant dels municipis de la baronia quantitats anuals, malgrat que es tractés de quantitats més baixes que les que tenien consignades en les seves antigues pensions, fins i tot després de ser reduïdes al 5%. En certa manera, la baronia de la Llacuna hauria servit com una mena de "camp de proves", d'experimentació d'una nova via, potser sense saber gaire bé, a priori, com podia resultar.

En tot cas, l'amortització dels capitals implicà un procés bastant llarg. La devolució dels capitals depenia en bona mesura del producte obtingut anualment del vuitè. El fruit de la recaptació era redistribuït entre tots els creditors —de tots aquells, la majoria, que signaren la concòrdia de 1413 (alguns, pel que hem vist, van tardar anys a fer-ho, d'aquí que apareguin incorporats més tard a les cèdules de partiment)—, i a cada un en funció del muntant de capital que tenia consignat.

Any rere any, el volum d'aquest deute anà disminuint i a llarg termini els resultats aconseguits van ser importants, amb una disminució que tenim calculada en un 72% entre 1413-1450. En aquesta última data només faltava retornar poc més de 5.000 lliures, en contrast amb les més de 18.000 lliures que hom pot calcular que seria el muntant del deute col·lectiu de la baronia devers el 1413, fent retrospectiva de les dades obtingudes a partir de les cèdules de partiment. El problema és saber quan finalitzà aquest procés d'amortització, si és que arribà a finalitzar en algun moment?

Per poder efectuar les pagues als creditors, el mitjà utilitzat fou, doncs, l'establiment d'un vuitè, impost que a l'inici no devia ser gaire diferent dels delmes que es percebien a la baronia, ni de les talles cobrades en espècie. Com arreu, l'adopció d'un impost sobre la producció agrària sembla haver estat la fórmula més idònia per fer front a les exigències que hi havia plantejades aleshores tocant a l'amortització del deute censal. En això, es podia seguir l'exemple de molts altres municipis i, de fet, no cal anar gaire lluny per trobar altres localitats —pròximes a la baronia de la Llacuna— on es van establir impostos d'aquest tipus, també pels problemes derivats de l'endeutament col·lectiu. La diferència era que, en aquells altres llocs, el producte d'aquests impostos era utilitzat per seguir pagant les pensions de censals o per poder fer algunes amortitzacions d'acord amb els paràmetres habituals.

Cal destacar, en tot cas, l'elevada taxa aplicada a l'àmbit de la baronia (un vuitè equival a un 12,5%), que ja no és gaire freqüent de trobar en altres llocs. Tots els homes habitants de la baronia, independentment de l'adscripció senyorial, havien de contribuir a aquest impost, però si bé la taxa general era un vuitè, aplicable a tots els vassalls dels Cervelló, hom contemplava un tracte de favor respecte dels homes dependents d'altres senyors dominicals, els quals havien de ser gravats amb un delme i només per nou anys. Malgrat no tenir cap responsabilitat en l'endeutament col·lectiu, també es feia contribuir els forasters que tenien conreus dins la baronia: a aquests se'ls aplicà una taxa menor (dotzè), que s'hauria mantingut tant de temps com va durar el vuitè.

L'aplicació d'aquest impost en forma de vuitè havia de resultar, doncs, força oneros i d'això se'n podia ressentir la producció d'alguns conreus, tal com s'ha vist a propòsit de les queixes formulades pels homes de la baronia que conreaven safrà. Entre 1436-1438, hom reclamà als creditors una moderació de la taxa sobre aquell cultiu, que finalment es concretà en l'aplicació d'un dotzè (en comptes de la commutació de la taxa en diners); i més endavant (1453) aquest dotzè passà a gravar també els cereals. En aquest moment s'optà per moderar-ne les taxes i per focalitzar el gravamen sobre els principals productes conreats a la baronia (cereals, safrà i verema), acompanyant això d'altres pagaments en metàl·lic, de la forma que més devia convenir als arrendataris, als quals fou traspasada la gestió de la col·lecta.

Parlem d'un impost esdevingut pràcticament regular, recaptat durant unes quantes dècades seguides, i aquest és un altre fet diferencial respecte dels onzens i redelmes imposats en altres localitats durant períodes de temps més curts. A la baronia de la Llacuna la durada d'aquest impost fou indissociable del llarg procés d'amortització que hi havia en marxa des del 1413, i així continuà en virtut dels nous pactes establerts a la dècada de 1450 i fins, com a mínim, a les portes de la guerra civil.

Com arreu, aquest impost depenia de les collites: les caresties (n'hi hagué sobretot a mesura que ens aproximem al 1450) eren al darrere d'algunes davallades significatives del muntant de recaptació d'aquest impost, però al marge d'això, el fet és que es detecta una progressiva davallada del rendiment del vuitè (potser també com a resultat de les rebaixes d'alguns gravàmens), cosa que tenia com a conseqüència evident l'alentiment del ritme d'amortització. I, tal com ja havia passat a les acaballes del segle XIV, començaren a produir-se notables endarreriments en les pagues consignades a alguns creditors. Tot plegat portà a introduir alguns canvis a la dècada de 1450.

Tot i així, el sistema ideat el 1413 sembla que funcionà raonablement bé. El procurador o gestor nomenat pels creditors tenia una doble funció: com a receptor del vuitè i com a distribuïdor dels capitals. Al llarg d'aquella etapa, hi hagué successius administradors (de primer Pere Gibert, després Andreu Solsona, pare, i Andreu Solsona, fill); tots eren mercaders i, com a tals, experts en tasques de gestió. I així com els Gibert, germans de Pere, foren censalistes de la baronia, els Solsona no tingueren establert cap tipus de lligam en aquest sentit, encara que eren perceptors de censals d'altres localitats. La seva implicació transcendeix el marc local que tractem des del moment que també tenien cura de la gestió del deute d'altres municipis, com Cervera; i el mateix es pot dir pel que fa als dos notaris (de primer Pere Pellicer i després el seu deixeble Antoni Vinyes) que van estar treballant en els afers de la baronia.

Aquesta administració fou dirigida des de Barcelona: d'aquí n'eren els gestors-mercaders, així com el notari de torn, que s'ocupava de redactar les corresponents escriptures i de confeccionar els llibres d'èpokes. Barcelona fou igualment la ciutat on es feien les liquidacions dels comptes, actes que comptaven amb la presència dels representants dels creditors i dels síndics tramesos per les diferents universitats de la baronia. Al llarg del període estudiat se'n registren tres (1431, 1438 i 1453), cobrint des de la primera partió fins a la 34a; hom calcula que haurien quedat disponibles poc més de 13.500 lliures, que és la suma que hipotèticament s'hauria pogut invertir en l'amortització dels capitals o, en tot cas, no gaire menys (al voltant de 13.000 lliures és el diferencial dels volums del capital computats entre la 1a i la 37a partions).

Les despeses de gestió (salaris i altres remuneracions o dietes de desplaçaments) no devien haver estat gaire importants quantitativament. Aquestes despeses eren descomptades ja de bon principi del muntant de la recaptació anual del vuitè (precedides per altres deduccions realitzades sobre la recaptació obtinguda al terme de cada lloc per raó de la retribució dels estimadors i plegadors del vuitè). En canvi, la remuneració cobrada pels indicats gestors, que hom podia esperar a deduir del còmput final, era força elevada; en el cas d'Andreu Solsona, hem calculat una mitjana de 66 lliures l'any, una xifra que només algun cop es veuria superada per les pagues adjudicades als principals creditors de la baronia.

Al final de cada anyada (o sigui, al desembre), es confeccionava la cèdula de partiment, a partir de quan es podia saber quina porció de capital havia de rebre cada creditor. Amb tot, aquestes pagues podien trigar a materialitzar-se uns quants mesos o fins i tot anys, per tal

com esdevingué habitual de realitzar el pagament conjunt de diverses partions alhora. Aquests endarreriments potser foren més freqüents en la darrera època prèvia a l'arrendament, arran de les caresties que afectaren la recaptació del vuitè, i per això es convingué introduir algunes modificacions, que en cap cas significà un replantejament del sistema, i ni molt menys que es volgués tornar a la situació d'abans. En aquest sentit, creiem que hauria estat gairebé impossible de poder fer marxa enrere.

A partir de 1453 s'inicià una nova etapa. El vuitè fou reconvertit en dotzè i passà a ser arrendat. El període d'arrendament era de dotze anys (si calia, seria prorrogat alguns anys més), i el preu de 240 lliures/any, que era la quantitat destinada a ser repartida entre els creditors, a la qual s'hi ha d'afegir la quèstia dels homes de Vilademàger (150 lliures), que ben bé podria equivaler al benefici obtingut pels arrendataris. La recaptació global que hom podia esperar obtenir del vuitè-dotzè de la baronia era d'un es 400 lliures, però els pactes establerts amb els arrendataris eren prou flexibles i previsors respecte de les fluctuacions anuals de la col·lecta que poguessin ser causa de desajustaments.

En certa manera, aquest canvi no suposà variar gran cosa, si pensem que el mètode de redistribució del deute seguí funcionant de la mateixa forma i que un dels tres arrendataris als quals es traspassà el vuitè fou Andreu Solsona, el darrer gestor del deute de la baronia, funció que continuà desenvolupant en representació dels seus socis arrendataris —ja un de sol, Joan de Barberà, després que el nebot d'aquest hi renunciés.

Arran dels pactes de 1453, es començà a parlar per primera vegada de dur a terme lluçions. Si aquestes es posaren en pràctica (com sembla que fou així durant el període 1455-1460), només es va poder fer de forma parcial, és a dir, afectant només una part (entre una tercera i dues cinquenes parts) dels capitals que aleshores hi havia pendents de devolució. Hom féu transaccions d'aquest tipus amb una vintena de creditors, mentre la resta continuava rebent pagues anuals procedents de l'arrendament. Tot plegat hauria permès accelerar el procés de liquidació del deute censal de la baronia, tot començant a albirar un final.

De fet, es creia que vint-i-cinc anys seria el temps màxim que hom podia trigar per finalitzar tot el procés, segons les previsions dels pactes de 1453. I potser s'hi hauria arribat si no fos per les persistents dificultats de la darrera època (noves caresties) i per la situació creada al Principat arran de la guerra civil iniciada el maig de 1462. De fet, l'administració del deute de la baronia s'interromp just en aquesta data (el llibre de negocis, creat arran de l'arrendament del vuitè, no hauria tingut continuïtat, segons sembla).

ELS CREDITORS DE LA BARONIA

Al llarg del capítol “Els creditors de la baronia (primera meitat del segle xv)” hem intentat fer una radiografia del col·lectiu de creditors (de tots aquells que es van beneficiar dels repartiments anuals del deute de la baronia) gràcies al fet que disposem d’una magnífica font seriada compresa entre les anyades 1428-1429 i 1449-1450: les cèdules de partiment. Això no obstant, a través dels capbreus de censals també hem pogut conèixer en bona part quins van ser els compradors de rendes en l’etapa anterior al 1413.

La presència de censalistes barcelonins es troba a partir de les primeres emissions realitzades a mitjan segle xiv i, de fet, alguns dels principals creditors que tingué la baronia durant tota aquesta primera etapa eren d’aquesta ciutat, com el tresorer Pere Desvalls i el mercader Bertran Nicolau. Arran de la concòrdia subscripta el 1397, els creditors de Barcelona, si bé numèricament no eren gaires, ocupaven un lloc preeminent dins aquell col·lectiu, i aquesta preeminència en comptes de minvar es mantingué al llarg de la subsegüent etapa, tal com es veu reflectit en tots els aspectes relacionats amb l’administració del deute.

Altres creditors estan ubicats en tot el que seria l’àmbit espacial més pròxim a la baronia. Efectivament, n’hi havia de les viles de tot el territori circumdant (Igualada, Montblanc, Santa Coloma de Queralt, Valls, Vilafranca del Penedès, etc.); altres eren domiciliats en petits llocs rurals disseminats per les diferents comarques veïnes: la conca d’Òdena, la Segarra, la Conca de Barberà i el Penedès. També hem destacat una creixent dispersió geogràfica dels censalistes, explicable pels successius canvis de mans i la fragmentació d’algunes rendes per herències, traspessos o vendes a tercers. Entre els creditors locals —dins la baronia— n’hi va haver de la Llacuna i de Pontils, així com també de Miralles.

La baronia arribà a tenir una seixantena de creditors, majoritàriament de fora la senyoria, de manera que un percentatge molt elevat del capital que s’havia de retornar a cada anyada, o sigui, de prop d’un 80% o més, depassava els límits locals, i entre un 40-50% d’aquest percentatge anava a parar a creditors de Barcelona. Els mateixos senyors eren creditors, i com a tals perceptors d’una substancial porció de capital, només superats pels hereus de Bertran Nicolau.

A més dels Cervelló, també hi havia diversos representants de la petita noblesa (cavallers/donzells), alguns dels quals beneficiaris d’importants porcions. Però el grup més ben posicionat era el constituït pels mercaders: n’hi havia tant de Barcelona com d’altres localitats. Un

dels més coneguts és Bartomeu Tàrrega, pertanyent a una família de Vilafranca del Penedès amb importants negocis a la Ciutat Comtal. Però, per damunt de tots, destaca el mercader Bertran Nicolau, barceloní si bé d'origen també penedesenc, que es convertí en el principal creditor de la baronia, en tant que cobrador de diversos censals per un total (de capital) de 4.670 lliures. Ara bé, els censals adquirits a la baronia de la Llacuna representaven només una mínima part del conjunt d'inversions realitzades per aquest individu sobre altres particulars i institucions del Principat, així com de Mallorca i Aragó. Bertran Nicolau esdevé un prototip del mercader de la seva època, actiu ja des d'un bon principi en la inversió en rendes censals i no pas, com massa sovint es creu, al final de tota una vida dedicada als negocis.

També hi havia alguns notaris, juristes, àdhuc alguns funcionaris reials, i altres individus situats més avall de l'escala social, com ara menestrals i pagesos, a més d'alguns jueus o, ja pel que fa al segle xv, un convers. La llista es completa amb algunes dones —no totes vídues—, un parell de marmessories —una de les quals, la del ric mercader Berenguer de Castelltort, fundador d'un hospital a Cervera— i una universitat corresponent a un petit nucli de la ruralia segarrenca (Estaràs). Tot plegat ens mostra que no hi havia cap mena de restricció a l'hora de comprar rendes d'aquest tipus, fins i tot si el comprador era un municipi.

Pel que fa als eclesiàstics (preveres i rectors de parròquies), n'hi havia alguns que rebien censals com a persones privades i altres com a beneficiaris de capellanies o benifets, cosa que anà guanyant terreny al segle xv. Així mateix, la incorporació, com a creditors de la baronia, d'algunes institucions religioses (monestirs/convents) és un fet més tardà, per tal com té a veure amb les transferències testamentàries d'algunes persones laiques.

Així, si els mercaders (al capdavant dels quals se situa Bertran Nicolau) van ser el col·lectiu de creditors predominant de la baronia, a mesura que avancem en la primera meitat del segle xv, qui passà a ocupar aquest primer pla fou l'Església: a mitjan segle la seva quota percentual en la redistribució del capital era d'un 35%, situant-se per damunt de la resta de grups (aquest fenomen de transferiment dels mercaders als eclesiàstics s'observa en molts altres llocs, com Cervera).¹

1. Com assenyala Pere Verdés, una possible explicació del fenomen seria la baixa rendibilitat de les rendes contractades al segle xv, ja que només aquest grup social estava disposat a sacrificar la rendibilitat en canvi de la seguretat i perpetuïtat que li oferia una institució pública com era el municipi; cf. P. VERDÉS, "Per ço que la vila no vage a perdició"..., p. 322.

És clar que una bona part d'aquesta progressió es deu, concretament, a l'herència de Bertran Nicolau, que fou traspassada a l'hospital de la Santa Creu de Barcelona, amb deixes suplementàries a favor d'algunes altres institucions religioses barcelonines o de la seva òrbita. A causa, justament, d'aquesta fragmentació, el primer lloc del rànquing de creditors passà a ocupar-lo el senyor de la baronia: l'hereu de Berenguer Arnau, o sigui, Arnau Guillem de Cervelló.

Arran del procés de liquidació dut a terme a la dècada de 1450, alguns, entre els quals el mateix baró, haurien deixat de ser creditors, o això és el que cal entendre a propòsit de la sèrie de "vendicions" registrades al llibre de negocis. No sabem el criteri pel qual aquests creditors —en total, una vintena— s'avingueren a fer aquest tipus de transacció amb els arrendataris del vuitè-dotzè; la resta havia de continuar com fins aleshores, com a receptors de les pagues redistributives, a l'espera d'una més llunyana amortització final dels seus capitals.

LA INSOLVÈNCIA DE SANTA PERPÈTUA

En darrer lloc, hem tractat el tema de la insolvència a propòsit del que succeí a Santa Perpètua de Gaià. Aquesta universitat també pertanyia a la baronia, malgrat que els seus representants acostumen a estar absents d'alguns dels actes i assemblees que es van fer al segle xv per la qüestió del deute.

Com hem vist, el moment crític es produí el 1448, quan els homes d'aquesta localitat reconeixien que no podien pagar els deutes —el que la universitat tenia contrets particularment—, i per això es va dur a terme una cessió de béns. Coneixem processos similars endegats en altres municipis de l'època, a partir dels quals hem pogut establir algunes similituds quant als procediments i accions acostumades a fer en aquests casos. Santa Perpètua seria un exemple més, que s'afegeix als altres que tenim més o menys coneguts (Vilaverd, Valls) o dels que també podrien ser estudiats (Vallespinosa). Malgrat el recel que a tot arreu manifestaven els creditors, la cessió de béns era una via legal, que comptava, doncs, amb l'aprovació dels professionals del dret.

Una cessió de béns podia ser una solució *in extremis* davant d'una situació realment crítica, però també podia ser una estratagema dels rectors municipals, conxorxats amb els agents senyorials (batlles), per tal d'"impressionar" els creditors de cara a aconseguir significatives rebaixes en les pagues dels censals o per arribar a algun tipus d'acord que l'habitual intransigència dels creditors no permetia de tirar endavant.

Considerant el que apareix inventariat al document de la cessió, aquesta localitat tenia obligades una desena de rendes que pujaven a

poc més de 2.000 sous pel que fa a les pensions anuals, una quantitat que podria semblar bastant irrisòria si no fos perquè estem parlant d'una vila que havia vingut a menys, i que aleshores comptava amb una població poc o molt disminuïda respecte de la que havia tingut en un altre temps. A més, també cal tenir en compte la pressió impositiva de les prestacions senyoriales i les rendes que hom havia de satisfer individualment. En canvi, si Santa Perpètua va entrar a formar part dels pactes establerts per les universitats de la baronia amb els seus creditors, com així sembla malgrat alguns dubtes que es plantegen sobre la seva participació, el cert és que el procés posat en marxa el 1448 no fa cap menció d'aquestes altres obligacions; si més no, el col·lectiu de creditors estava constituït per altres persones (els Safortesa de Valls eren els únics creditors "comuns" a un col·lectiu i a l'altre).

Certament, la contribució de la vila de Santa Perpètua al procés de la baronia era molt minsa, segons es desprèn de la primera anyada de recaptació del vuitè (1413-1414). La cessió de 1448 ens ha posat en evidència la pobresa dels seus habitants i el procés de despoblació que s'hauria anat produint al llarg de la primera meitat del segle xv. Els motius serien diversos (pestes, caresties, exigències senyoriales, pressió fiscal del municipi...); tot conjuminat podia haver portat aquells homes, en la seva majoria pagesos amb pocs recursos (llur subsistència depenia, en bona mesura, de la productivitat de les collites de cereals i de l'explotació d'alguns caps de bestiar, com ens mostren els inventaris de béns realitzats d'algunes cases), a una situació realment difícil, però no desesperada (les reaccions violentes, com les que es documenten en altres contrades, eren conseqüència de situacions més desesperades).² Malauradament, no sabem ben bé quin fou el procés ulterior a aquesta cessió de béns, llevat del subsegüent establiment d'un desè, que probablement estava destinat a pagar aquells deutes.

Cal preguntar-se, finalment, fins a quin punt la supeditació de la baronia a tot aquest procés, juntament amb els altres factors agreujants (com les caresties durant el segon quinquenni de la dècada de 1450), no esperonà els homes d'aquesta contrada, o famílies senceres, a emigrar fora de la baronia, a la recerca de millors condicions de vida. Tal emigració podria explicar, més que cap altre factor, la important davallada que experimentà la població de la baronia al segle xv. També l'existència de finques abandonades —masos rònecs— és un clar símptoma de l'empobriment del camp i de la fugida de mà d'obra. Sovint es diu que la pagesia fou la principal perjudicada per la crisi

2. Respecte de les resistències dels homes de la vall de Lord, vegeu A. GALERA, "Fiscalitat senyorial, endeutament censalista...".

del segle XIV; en el cas estudiat, ens fa l'efecte que la pagesia va aguantar totes les sotragades del segle precedent (pestes, caresties, increment de la pressió fiscal i/o senyorial) per acabar sucumbint durant la primera meitat del segle XV, en el període previ a la guerra civil.

La disminució de la població agreujava la situació de la resta de contribuents, que havia de seguir satisfent les exaccions. A les tradicionals càrregues degudes a la senyoria (com la quèstia), s'hi afegia el pagament del deute censal a partir dels nous impostos establerts sobre la producció agrària (el manteniment, durant dècades, d'un vuitè, que era una taxa força elevada), i això potser hauria esdevingut més oneros que cap altra prestació. A la zona estudiada no ens consta que existissin les servituds pròpies de la pagesia de remença de més al nord, però, en canvi, es creà una altra mena de servitud que també comportà realitzar un considerable esforç pecuniari —a bastant llarg termini— per poder tirar endavant el “rescat” dels censals.

APÈNDIX DOCUMENTAL

CRITERIS DE TRANSCRIPCIÓ

Pel que fa a la puntuació, l'accentuació i l'ús de les majúscules, i també pel que fa a l'ús de l'apòstrof i el guionet, hem seguit els criteris actuals.

—Utilitzem el punt volat per les elisions i les aglutinacions de paraules;

—hem regularitzat l'ús de la *u* i de la *v* segons el seu valor fonètic; també hem regularitzat l'ús de la *ç*;

—hem respectat les consonants dobles situades al mig i al final de la paraula;

—hem normalitzat l'ús de la *i* i la *j*;

—en els textos llatins, hem transcrit la *i* llarga com *i* (llevat dels noms de persona i de lloc); davant l'alternativa *t* o *c*, hem optat per *t*.

1

1397, abril, 6. [Valls]

Capítols concordats entre Elisenda de Cervelló i les universitats de la baronia de Berenguer Arnau de Cervelló, d'una banda, i els creditors, d'una altra, disposant, entre altres coses, la reducció del for dels censals al 20 mil per mil.

AHCV, protocols notariais (1397) [notari Bernat Morató], fols. 18r-20v.

Die veneris sexta mensis Aprillis Anno a Nativitatis Domini MCCC^oXC^oVII^o.

En nom de Déu sie e de la Verge Sancta Maria. Amén.

Tractat e avengut és entre la nobla dona Elicsèn de Cervelló, mul-
ler del noble en G. Ramon de Cervelló, *quondam*, en nom seu propi
e axí com a procuradoradriu [*sic*] del noble en Berenguer Arnau de
Cervelló, fil seu, e les universitats dels castells e lochs de la baronia del
dit noble en Berenguer Arnau, ço és, del castel de Villa de Màger, de
la Lacuna, de Miralles, de Pontils, de Sancta Perpètua, de Rochamora
e de Çalmella, e los singulars d'aquella, de una part, e los creadors
havents e rehebents censals morts en e sobre les dites universitats e
singulars d'aquelles, de la altra part, ésser feta la deiús escrita covinença,
per rahó e ocasió de la qual són estats fets, concordats e avenguts
los capítols següents.

Primerament, per tal com les dites universitats e singulars de
aquelles són tan carregats de^a diverses censals morts que en temps
passat han venuts que no poden bastar a pagar les pensions anuals dels
dits censals, ans en lo present die deuen e roceguen moltes pensions
de temps passat, les quals, e ja degudes e d'aquí avant devedores, per
res no porien complir ne pagar si·ls dits creadors no·ls feyen la gràcia
deiús^b escrita, ans serie ventura que les dites universitats no·s aguessen
a despoblar e venir a total destrucció, per ço los dits creadors, havent
compassió de les dites universitats e singullars de aquelles, atorguen e
fan a les dites universitats e singulars la gràcia següent, sots la forma,
emperò, pactes e condicions e retencions deiús expressades, ço és, que
los dits censals que·s reeben^c sobre les dites universitats e singullars
d'aquelles o alguna o algunes d'aquelles a qualsevol preu los dits censals
sien estats venuts, reduïxen e tornen a rahó de XX^m *sol.* per milenar
de pensió, axí que les dites universitats e singulars d'aquelles e altres
qualsevol qui en les vendes dels dits censals morts sien obligats no
hajen ni sien tenguts de pagar d'aquí avant per les pensions dels dits
censals si no a la dita rahó de XX^m *sols.* per milenar.

Item, que les dites universitats e singulars d'aquelles^d o altres
en los dits censals obligats o qui sien tenguts^e aquells a pagar e suc-
cehidors d'aquelles, hajen e sien tenguts de pagar les dites pensions
reduïdes a la dita rahó o for de XX^m *sols.* per mil als dits creadors
e lurs succehidors en los dits censals, ço és saber, a cascun d'aquells
creadors en lo terme o térmens contenguts en les cartes de les vendes
dels dits censals. *Et* que los dits creadors pusquen les dites pensions
reduïdes demanar, exhigir e haver en los dits terminis per vigor de les
dites vendes, scriptures judicials e obligacions e seguretats per rahó
d'aquelles fetes, axí que totes les dites obligacions, pactes e promissi-
ons, penes, renunciacions, seguretats e cauteles fetes, contengudes e
promeses per rahó de les dites vendes romanguen en tota lur força,
virtud *et* per vigor d'aquelles se puïxen demanar e exhigir les dites

pensions reduïdes, salaris e penes e altres coses en les dites vendes promeses e contengudes, axí que aquelles per la present avinença no sie fet alcun perjudici, novació o derogació sinó aytant com toque la dita reducció a menor pensió.

Item, que les dites^f universitats e singulars d'aquelles *et* altres en les dites vendes obligats qui sien tenguts a aquelles a pagar les dites pensions reduïdes dia adiat en los dits terme o térmens convenguts en les cartes de les dites vendes axí com damunt és dit, *et* si per ventura no pagaven dia adiat en après feta requesta per part dels dits creedors o d'alcun d'aquells a les dites universitats o jurats d'aquelles sobre la paga de les dites pensions o alguna d'aquelles, les dites universitats o alguna d'aquelles cessaven o tardaven de pagar les dites pensions o alguna d'aquelles sens volentat dels dits creedors qui haurien feta fer la dita requesta per spay de tres mesos comptadors après lo dia de la requesta feta, que los dits creedors, ço és, aquelles o aquells al qual o als quals sie tardada o cessada la dita paga, poguessen en tot o per tot tornar als primers contractes, *et* partir-se de tot de la present avinença, la qual en res no sien, si-s volran, tenguts servir.

Item, com per les dites universitats sien degudes als dits creedors diverses pensions de temps passat, fon convengut entre les dites parts que les dites universitats e singulars d'aquelles e los altres tenguts de pagar aquelles hajen e sien tenguts pagar íntegrament e sens alcuna defalcació totes les pensions degudes de temps passat als dits creedors dins IIII anys primers vinents pagant cascun any la quarta part de les pensions degudes als dits crehedors per sou e per liura comptant ço que és degut a cascú dels dits creedors de les dites pensions.

Item, les dites universitats e singulars d'aquelles, atenen per los dits creedors a ells ésser atorgada gràcia de rembre los dits censals en la forma deiús^g contenguda, per ço volents-se astrènyer a la dita rempte en la dita forma per tal que^h dels dits censals se puixen descarregar de lur bon grat e de bona volentat, prometen e convenen als dits creedors que, passats los dits IIII anys, en après cascun any, pagaran als dits creedors, ço és, a aquells o aquell qui los serà ben vist fahedor, V^m o VI^m sol. per remença dels dits censals; *et* açò cascun any fins que tots los dits censals sien reemuts, *et* los preus als quals foren venuts sien entegrament retuts e pagats a cascun dels dits creedors; axí, emperò, que cascun any, feta la paga dels dits V^m o VI^m sols., ces la pensió prorata d'aquells als dits creedorⁱ o creedors als quals o qual seran pagats.

Item, per tal que les coses en los presents capítols contengudes, les quals les dites universitats e singulars són tengudes fer, pus fàcilment sien complides e servades, e que les dites universitats e singulars d'aquelles se puixen descarregar dels censals e càrrechs a què són tenguts, la

dita nobla dona Elicsen de Cervelló, en nom seu propi e en nom de procuració del dit noble en Berenguer Arnau de Cervelló, fill seu, *et* les dites universitats e singulars d'aquelles, prometen e convenen als dits creadors que les dites universitats o alcuna d'aquelles o singulars d'elles durants los dits censals morts que vuy fan als dits creadors o algun d'aquells, *et* fins que aquelles sien del tot reemuts per si ni per síndich o altre en nom lur; no vendran neguns altres censals ne violliaris ne obligaran en alguna venda de censal ne de violari per fets de lur senyor e de les dites universitats o per qualsevol altres persones, ne encare no-s obligaran per algun deute de la dita^a dona o del senyor de la dita baronia, ne que la dita nobla dona o lo dit fil seu no faran ne permetran les dites universitats e singulars d'aquelles obligar per rahó de vendes d'alcuns censals o violaris o per altres qualsevol que sien, *directe vel indirecte*, per affers propiis de la dita nobla dona o del dit noble en Berenguer Arnau en qualsevol manera, si donchs les dites vendes e obligacions no-s fahien ab volentat e consentiment de tot los dits creadors o de persona havent poder sobre açò d'aquells, o no-s fahie per reembre los dits censals los quals fan vuy als dits creadors. *Et* que de fet la quantitat de què farien venda o se'n obligarien fos convertida en reempçó dels dits censals. *Et* d'açò la dita noble en los noms damunt dits *et* cascun d'aquells e les dites universitats *et* cascuna d'aquelles e singulars d'aquelles *in solidum* faran obligació sots pena de XX^m sols., guanyadora als dits creadors si contra ere fet. *Et* ab sagrament e^k homenatges prestador en nom del dit noble *et* en nom de les dites universitats e singulars en poder del vaguer de Barchinona. *Et* que la dita obligació sie dictada largament a profit dels dits creadors.

Item, per tal que ls dits creadors qui són en Barchinona, sien dels altres creadors qui són fora Barchinona, ni quins ne quantes pensions de censals fan les dites universitats e singulars d'aquelles^l cascun any, *et* perquè sàpien qui són primers en temps, la dita nobla, en los noms damunt dits, *et* les dites universitats e singulars d'aquelles o lur síndich o síndichs havent a açò poder, prometran als dits creadors sots la dita pena que dintre spay d'un any e mig primer vinent los dits nobles e les dites universitats e singulars d'aquelles o altres en nom e per part d'ells notificaran als dits creadors qui reeben censals morts sobre les dites universitats o alcuna d'aquelles, *et* quantes pensions los fan *et* en quins térmens *et* per quins preus e per quins títols.

Item, que la dita nobla dona e lo dit noble fil seu e les dites universitats e singulars d'aquelles sien tenguts de notifficar cascun any als dits creadors o aquells qui per ells hi seran elets totes e sengles reemences per los dits nobles e universitats dels dits censals fahedores a qualsevol dels dits creadors, *et* specialment d'aquelles qui-s faran dels

dits V^m o VI^m *sols.*, los quals cascun any són a convertir en la dita reemença segons que damunt és dit.

Item, la dita nobla en los dits noms *et* les dites universitats e singulars d'aquelles convendran e prometran sots la pena damunt dita expressada als damunt dits creadors que curaran e daran obra ab acabament que lo dit noble en Berenguer Arnau de Cervelló, lo qual ara és absent del Principat de Cathalunya, dins tres messos après que sie personalment en lo dit Principat de Catalunya, fermarà, loarà e aprovarà los presents capítols e les coses en aquells contengudes, *et* prometrà e jurarà de tenir e complir e servir aquells aytant com ell toquen, *et* no contravenir-hi per alcuna rahó ho manera sots la dita^m pena; *et* que d'açò farà per si o son procurador sacrament e homenatge en poder del dit vaguer de Barchinona o son lochtinent.

Item, que la dita nobla en los dits noms e les dites universitats e singulars d'aquelles sien tengudes de dar obra ab acabament que tots e qualssevol altres creadors, axí dins la dita ciutat de Barchinona habitants com de fora la dita ciutat, havents e reebents censals morts sobre les dites universitats, los quals de present no fermen aquests capítols, hagen dintre un any primer vinent haver feta semblant reducció de lurs censals. *Et* que hagen fermats los presents capítols e les coses en aquells contengudes, com sia cosa rahonable que tots los dits creadors sien en agualtat de reebre los dits censals e pensions de aquelles a sou e liura segons que-y reebren. *Et* si per ventura hi havie algú o alguns dels dits creadors qui no volguessen fermar la dita reducció e capítols, que lo dit noble e les dites universitats e singulars d'aquelles procuren ab la cort del senyor rey que los contradients afermar hagen a consentir e fermar en los presents capítols, com açò sie cosa rahonable, pus la maior part dels dits creadors hi consenten. Emperò, que los dits creadors qui ara fermen lo present contracte, en cas que requests ne sien per part dels dits noble e universitats e singulars, hagen e sien tenguts d'aydar al dit noble e universitats e singulars e procurar en tant com en ells sie ab la cort del senyor rey que los dits contrastants hi hagen a fermar e consentir. Emperò, que açò se haje a fer a messions del dit noble e universitats e singulars; en altra manera, si tots los dits creadors de les dites universitats o la major partida d'aquells no fahien la dita reducció e no fermaven los presents capítols e coses en aquells contengudes o alcuna d'aquelles, encare com per ells se deuen tenir, complir e servir, no feyen, tenien e servaven íntegrament e complida axí com damunt se conté, o si contra alcuna d'aquelles venien en alcuna manera, *directe vel indirecte*, e per si o per interpossada persona, que en aquestsⁿ cases e cascun d'aquests, ultra les dites penes en les quals fossen encorreguts los dits nobles e universitats e singulars d'aquelles,

los dits creadors qui la dita reducció e los presents capítols haurien fermats e cascuns d'els, puixen e·ls sia legut, si·s volran, de tornar a les lurs primeres obligacions, a les quals no puixe ésser fet perjudici, novació o derogació segons que damunt és dit, *et* usar en tot o per tot d'aquelles axí en demanar, exhigir e haver les pensions íntegres dels dits censals segons que·ls foren venuts com en altra manera; *et* no fosen tenguts de tenir ne servir la dita reducció e altres coses en los presents capítols contengudes.

Item, és convingut que dels presents capítols *et* cascun d'aquells puxe ésser feta carta e cartes públiques dictadores largament a conexença del notari, en poder del qual los presents capítols se fermaran, *et* d'un savi eligidor per los dits creadors ab totes renunciacions o clàusules, cauteles e seguretats a çò necessàries, no res menys que la dita nobla dona, a la qual per son dot e altres drets seus la dita baronia o partida d'aquella se diu ésser obligada, promet^o e jur que los presents capítols e les coses en aquells contengudes e cascuna d'aquelles tendrà e no contra vendrà per rahó de son dot, screix e ypotheca ne altres drets seus o en altra manera renunciant quantes a aquestes coses al dret de la sua ypotheca e a tots altres drets e constitucions qui hi poguessen aydar.

Fuerint firmata et iurata dicta capitula per venerabilem dominam Francischam, uxorem Arnaldi Çaforteia, quondam, et Arnaldum Çaforteia, filium Petri, ville de Vallibus, creditores in et super universitatibus locorum predictorum in dictis pensionibus censualium, presentibus discreto Arnaldo Ambertat, presbiter, et Francischus Comes, ville de Vallibus.

a. *Segueix pagar, ratllat.* — b. *deiús, després de deiús, ratllat.* c. *reeben, precedit de reb-, ratllat.* d. *aquelles, escrit aquellers.* e. *tenguts, precedit de teig-, ratllat.* f. *Segueix avinences, ratllat.* g. *Segueix escrita, ratllat.* h. *Segueix el, ratllat.* i. *creedor, escrit amb -s, ratllada.* j. *Segueix nobla, ratllat.* k. *e, seguit de ab, ratllat.* l. *aquelles, escrit aquellers.* m. *dita, interlineat.* n. *Segueix coses, ratllat.* o. *promet, interlineat damunt de pertinent, ratllat.*

2

[1438]

Els creditors, en consideració a les reclamacions formulades per les universitats de la baronia de la Llacuna, accepten convertir la taxa del vuitè del safrà en un dotzè.

AHPB, Llibre d'èpoques (1435-1442) [notari Antoni Vinyes], quadern solt de dos fulls.

En nom de Jesús.

Com en lo contracte dels capítols fets e fermats entre lo molt noble baró mossèn Berenguer Arnau de Cervelló, cavaller, senyor de la baronia del castell de Vilademàger e les universitats e singulars dels castells, vila e lochs de la dita baronia, de una part, e los creadors reebens censals e havents deutes sobre la dita baronia, de la part altra, de e sobre la avinença feta entre les dites parts per rahó de lurs deutes e censals, fos pactat e concordat que los hòmens e vassalls de la dita baronia daren e feren un vuytè dels fruyts que cascun any collirien e déus donare en los dits castells, ço és, de forment, ordi, avena, mestall, spelta, venema, saffrà, olives, etc., que servís a pagar los preus dels dits censals e los deutes dessus dits tant e tant longament fins íntegrament e del tot fossen pagats, segons pus largament appar en los capítols sobre les dites cosas fermats entre les dites parts en poder del discret en P. Pellicer, *quondam*, notari de Barchinona, sots diversos kalendaris, lo primer dels quals és a XVIII de juny, any mil CCCCXIII. E, com après,^a en l'any proppassat, per part de las dites universitats fos exposat als dits creadors que lo vuytè del dit saffrà ere molt dampnós als dits hòmens e vassalls, e encare als dits creadors; e açò per tant com los pagesos qui conrehen lo dit safrà, vehent que d'aquell havien a pagar cascun any la vuytena part, los ne sobrave molt poch, atès lo gran treball e cultura que lo dit saffrà ha necessari ans que sie vengut a sa perfecció de colrament, se jaquien e cessaven ja en bona part de correar lo dit safrà, e per ço demanaren que lo dit^b VIIIe del dit safrà los fos convertit en diners. E de fet, instans als uns pròmens de la dita baronia en nom dels dits vassalls, havien obtengut dels dits creadors que cascun any los dits vassalls de la dita baronia en^c loch del dit VIIIe del dit safrà paguassen e donassen al procurador dels dits creadors XXXIII lrs. *barchns.*, segons açò pus largament se pot veure en uns capítols daquèn fets e fermats en poder d'en Anthoni Vinyes, notari^d de Barchinona deiúscrit, sots diverses kalendaris, lo primer dels quals és XVIII d'octubre any MCCCCXXXVI; e com are novellament per part dels singulars de la dita baronia sie stat exposat als dits creadors que la dita concòrdia o avinença de las dites XXXIII lrs. no-s pot praticar entre los dits vassalls, per ço com, paguant-ho axí en diners hi haurien a contribuir no solament los qui conrean lo dit safrà, més encare^e tots los^f altres qui no-n conrean,^g en tant que és stat encerchat algun expedient qui fos soportable als dits vassalls e no dampnós als dits creadors,^h ço és, queⁱ los dits creadors permetessen que axí com los dits vassalls paguen VIIIe del dit saffrà paguen XIIe, e que si açòs feye los vassaylls de la dita baronia se metrien a conrear safrà en maior quantitat que vuy no fan, e que puijarie tant o més lavons lo dit XIIe com^j fa vuy lo dit VIIIe; e los dits^k creadors, cobejant lo ben abenir de la dita baronia e dels vassalls d'aquella, e axí mateix

fiant que pagant^l los dits vassalls lo dit XIIe del saffrà dins poch temps puijarà a tan gran quantitat o major^m com feye lo dit VIIIe, attès que per lo dit esguart molta gent se girarà a fer e conrear saffrà que vuy no-n fa ne conrea,ⁿ per ço los dits^o creadors, sens perjudici, novació e derogació de la dita avinença e dels dits capítols, consenten e prometen que los dits vassaylls^p e altres personas que eren tengudes e estretes a pagar lo dit vuytè del dit^q saffrà paguen lo dotzè del saffrà que conrearan bé e leyalment, e que aquest consentiment e permissió dur d'ací a tres anys primer vinents, e après per tant temps com los dits creadors volran e permetran e no pus avant.

a. *Segueix per part, ratllat.* b. *Segueix saf, ratllat.* c. *Segueix lo, ratllat.* d. *Segueix d., ratllat.* e. *Segueix altres, ratllat.* f. *los, interlineat.* g. *qui non conrean, interlineat.* h. *Segueix e és aquest, ratllat.* i. *Segueix q, ratllat.* j. *tant o, interlineat.* k. *com, interlineat damunt de que no, ratllat.* l. *que, interlineat.* m. *o maior, interlineat.* n. *que vuy no-n fa ne conrea, interlineat damunt de pus en loch del dit vuytè ne paguen lo dotzè.* o. *dits, interlineat.* p. *vassaylls, escrit vassayalls.* q. *dit, interlineat.*

3

1453, juliol, 16

Contracte que els creditors de la baronia fan amb Joan de Barberà, paborde del Papiol, Guerau de Barberà, donzell, i Andreu Solsona, mercader de Barcelona, sobre l'arrendament del vuitè de la baronia de Vilademàger.

AHPB, Primer llibre de negocis (1453-1462) [notari Antoni Vinyes], sense foliar (hi ha una altra còpia en una cèdula de la bossa).

En nom de Jhesús.

Com molts anys ha passats, entre lo molt noble baró mossèn Berenguer Arnau de^a Cervelló, cavaller, senyor de la baronia del castell de Vila de Màger e los prohòmens habitants en la dita baronia, de una part, e los creadors reebents censals e havents deutes sobre la dita baronia, de la part altre, sien stats fets e fermats certs capítols de certa concòrdia entre les dites parts sobre los dits censals e deutes fermade, en los quals capítols entre les altres coses és stat offert per part dels dits prohòmens dar e assignar cascun any [*reclam a la part de full estripada*] als dits creadós un vuytè dels fruyts que cascun any culliran e Déus darà en los castells de la dita baronia e vila e térmens de aquells, ço és, de forment, ordi, avena,^b mestall, spelta e de tots altres blats e de tots legums de qualsevol spècia sien que los dits^c prohòmens cascun anys culliran. *Item*, de verema, safrà, olives e de anyells e cabrits, e entre les altres coses contengudes en los dits capítols ha un capítol qui és de la tenor següent: "*Item*, és concordat que si los creadós o perso-

na o persones eletes per ells e dos prohòmens^d de la dita baronia, los quals dos prohòmens hagen alegrir los prohòmens^e de la dita baronia, concordaven o conexien que fos pus útil arrendar lo dit vuytè que no cullir, lo que ho puxen fer los dits creadors una vegada e moltes a^f profit del dit vuytè^g e creadós. E que los dits creadós puixen si-s volran lo dit vuytè reebra e haver en extima o en garba o en la era, en aquella forma que-s volran; e sie açò en ellecció dels dits creadós.”

E com fins ací seguint la forma dels dits capítols lo dit vuytè per lo dits creadós o lur procurador se sie cullit e aquell entre los dits creadors distribuït, e de alguns temps ençà se sie seguit e per experiència atrobat que, axí per causa de mortalitats com per anys stèrils subseguits, los poblats en la dita baronia són venguts a tanta de inòpia que lo dit vuytè és vengut en una extrema disminució en tant que los dits creadós ja de present rosseguen moltes pagues o porcions acostumades de fer entre ells del proceït^h del dit vuytè, e per ço los dits creadors, havents sobre açò alguns parlaments o colloquis en los prohòmens de la dita baronia o en los síndichs de aquella per aquest acte entre los altres constituïts e creats, considerada e atesa la concurrència del temps han concordat e conegut ésser pus expedient, saludable e útil, no solament a ells, dits creadós, més encare alsⁱ poblats en la^j dita baronia que lo dit vuytè sie per los dits creadós arrendat a algunes persones que aquell cullir o fer cullir facen segons d’ací atràs és acostumat, e lo preu del dit arrendament que serà^k cert sie e puixe ésser cascun any entre los dits creadós compartit a *sol.* e a lliura de llurs crèdits segons és acostumat.

Per la qual raó los dits creadors ab *summa cura* e diligència han encercat algunes persones a les quals lo dit arrendament a tot profit dels dits creadors e prohòmens de la dita baronia pusqués ésser fet en tant que fins ací no han trobat persones algunes que ab lur perer ab més aventatge puixen contractar que ab los honorables mossèn Johan de Barbarà, pabordre del Papiol, e Garau de Barbarà, donzell, nebot seu, e n’Andreu Solsona, mercader ciutedà de Barchinona.

Per ço los dits honorables creadors, no solament ab concòrdia e saber dels dits dos prohòmens que segons forma del preinsert capítol per los dits prohòmens de la dita baronia per semblant acte se havien alegrir, més encare de sis prohòmens o síndichs per les universitats dels dits castells per açò *et aliud* alets, havent los dits honorables creadors segons forma dels dits capítols de açò plena potestat, sens emperò perjudici e lesió de llurs contractes e obligacions, los quals fins del tot sie remuts stiguen e romangen en lur força e valor, e encare dels dits capítols *primitus* de la festa de Sent Johan del mes de juny proppassada en avant fins ells, dits^l creadors, sien del tot remuts e quitats en los

preus o propietats dels dits lurs censals e crèdits, venen e arrenden als dits honorables mossèn Johan de Barbarà, Guerau de Barbarà e Andreu Solsona, e a qui ells per lo dit temps volran, tot íntegrament, los dits vuytè e questa, los quals vuytè e questa los dits arrendadós, per ells e llurs procuradors o^m colectors, puixen demanar, exhigir, reebre, collir e haver e ferⁿ fer aquelles compulsions, forces e anantaments que los dits creadors en virtut dels dits capítols poden e han facultat, car los dits creadors de^o e ab los presents^p capítols e contracte donen e liuren e transporten als dits arrendadors o a lurs collectors sobre les dites recepció e collecta, compulsions e execucions, tota aquella potestat que los dits honorables creadors han en virtut dels dits capítols.

E lo dit arrendament fan los dits creadors als dits honorables mossèn Johan de Barbarà,^q Guerau de Barberà e Andreu Solsona, axí com mils dir-se pot e entendra, a sa e bon enteniment de ells e dells seus. És lo preu del dit arrendament CCXXXX lls. *barchns.* per cas-cun any.

Les quals CCXXXX lls. los dits compradors o arrendadors pagaran e distribuïran entre los dits creadors en Barchinona en e segons la forma e manera que lo procurador dels dits creadors, seguint la forma dels dits capítols del vuytè, ha acostumat de pagar, de compertir^r lo proceït^s de aquells dits vuytè e questa.

Item, los dits honorables creadors convenen e prometen als dits arrendadors o compradós que ells, segons forma dels dits capítols, daran hobra ab acabament, tota excepció remoguda, que los dits^t compradós e arrendadós rebran lo dit vuytè e questa en e per la forma e manera que los dits creadós^u aquells deuen, poden o han acostumat reebre. E per altre o consenblant o major o menor preu no perturbaran lo^v dit arrendament, pagant emperò ells, dits compradors o arrendadós, cas-cun any lo dit preu de^w CCXXXX ll. segons dit és. E més, los dits honorables creadors prometen als dits mossèn Johan e Garau de Barbarà e Andreu Solsona, arrendadors demunt dits, que si debat ni qüestió los ere feta are o en sdevenidor en la exetzió^x dels dits vuytè e questa, per lo qual los convengés fer ne sostenir^y messions algunes en juy o fora juy, que aquelles dites mesions^z los dits honorables creadors los hagen a deffalcar de les dites CCXXXX lls. E que los dits arrendadors en aquell any no sien tenguts de compertir sinó la quantitat que restaria de les dites CCXXXX ll.,^{aa} deduhides les dites messions, car cosa és rahonable que pus los dits arrendadors donen compliment a la paga que han a fer cas-cun any de les dites CCXXXX lls., que també agen los dits vuytè e questa sens debat ne messions algunes, e per açò attendra e complir los dits creadors ne obligen, ço és, cas-cun per son crèdit o porció, tots lurs béns mobles e immobles, haüts e per aver, e ho juren.

E los dits honorables mossèn Johan de Barbarà e Guerau de Barbarà e Andreu Solsona, acceptant lo dit arrendament sots la dita forma, convenen e prometen als dits honorables creadors que, collint e reebent ells los dits vuytè e questa segons forma dels dits capítols, ells cascun any sots la dita forma pagaran les dites CCXXXX lirs. e aquelles distribuiran entre los dits creadors segons demunt se conté en lo mes de nohembre any mil CCCC cinquanta quatre, e axí d'aquí avant cascun any en lo dit mes; e per major seguretat de les dites coses ne donen per fermances la honorable madona Alvira, muller del dit Guerau de Barbarà, e la honorable madona Eulària, muller del dit n'Andreu Solsona, e cascun<a> d'elles per lo tot.

E les dites fermances accepten aquella de bon grat *etc.*

Item, és convengut entre les dites parts que si en sdevenidor exia algun plet o qüestió entre la dita baronia e algú o alguns creadors de aquella o per altres que s-i donassen dret o volguessen fer execució contra aquella, que hagen fermat o no fermat en los capítols del dit vuytè, que en aquell cars totes messions e despeses que se hagen a fer per los dits plets e qüestions en deffensió de la dita baronia e singulars de aquella e béns llurs se agen a pegar dels béns de la dita baronia ço és, de les dites CCXXXX lirs. que los dits arrendadors han a donar als dits creadors; e que aquestes dites messions hagen e pugen pagar e bastraure los dits arrendadors de les dites CCXXXX lirs., feta emperò de açò paraula e denunciat als dits honorables creadors residents en Barchinona o a la major part de aquells.

Retenen-se, emperò, los dits creadors que en cars que los dits mossèn Johan de Barbarà, Guerau de Barbarà e Andreu Solsona, no complien cascun any en la forma demunt dita la dita paga de les dites CCXXXX lliures, que pus requests ne sien los dits mossèn Johan e Guerau de Barbarà e Andreu Solsona, migençant carta pública, que donen compliment a la dita paga, e dos mesos après següents la dita paga complidament no hauran feta, que en tal cars sie en facultat dels dits creadors recobrar los dits vuytè e questa e aquells entre ells compertir en e per la forma e manera que vuy de present lo tenen e compertexen; e en cars que los dits honorables creadors recobrassen per la dita forma los dits vuytè e questa, e aquells collits no bestaven íntegrament a les dites CCXXXX lirs., que per aquell any tan solament que la dita recuperació se farà dels dits VIIIe e quístia,^{bb} los dits honorables arrendadors de llurs béns propis hagen e sien tenguts fer compliment a aquelles dites CCXXXX lirs., e ultra açò sien tenguts a pagar e satisfer dels dits creadors tot ço e quant hauran despès en cullir o fer cullir per aquell any los dits vuytè e questa, en cars que no bastàs a les dites CCXXXX lirs.;^{cc} emperò, la hora e quant los dits

arrendadors hagen dat compliment a les dites CCXXXX lls. per any, que los dits arrendadors hagen facultat de recobrar segons forma del present arrendament los dits vuytè e questa en llurs mans, si recobrar ho volran, segons la forma del present arrendament.

E per tant com alguns dels dits creadors rosseguen algunes pagues o partions més que alguns^{dd} altres per causa dels deutes deguts de la dita baronia per vuytanes [*sic*] e quístias, per ço són axí de acort les dites parts e axí als dits creadors plau que del que procheinà^{ee} dels dits deutes tots los dits creadors sien agolats per lo dit Andreu Solsona, procurador dels dits creadors en la collecta e distribució dels dits vuytè e questa ffins en la XXXVII^a partió a messions, emperò segons forma dels dits capítols dels dits vuytè e questa, e la quantitat compartida en la XXXVIII^a e XXXVIII^a partions, que és de la collecta del dit vuytè per los anys principiats, ço és, lo primer any a XXIII del mes de juny any MCCCCL que fenex lo dit die any LI, e lo segon principiats lo dit die any mil CCCCLI e finí lo dit^{ff} die any mil CCCCLII, e més l'any LII que fenex^{gg} en LIII, lo qual fins al Nadal propvinent no-s devia pertir, són contents los dits creadors que los dits dos anys compertits e encare lo un any que feya pertir sien tornats a la massa dels dits^{hh} crèdits en tant que los dits creadors sapien distintament ço que cascú hage haver per rahó del dit arrendament la quantitat qui-s mostrarà ésser-lus deguda axí com se amostraⁱⁱ en la dita XXXVIII pertió particularment a cascú e a tots en summa que munta III^m DCCLXXVIII ll. V s. III (d.), pagats^{jj} e satisfets, emperò, tots los dits creadors fins en la dita XXXVII^a pertió dels ròssechs deguts dels dits vuytanes [*sic*] e quísties de la dita baronia, les quals IIIes anyades se adossen e-s carregen al deute principal de la dita baronia per alleujar los ròssechs de les quèsties de VI anyades degudes per los singulars del castell de Vilademàger e vila de la Lecuna, e encare lo deute degut dels hòmens de Sancta Perpètua, que per tot munta, ço és, lo degut per les dites quèsties DCLXII ll. VII s. VI (d.) e per los dits hòmens de Sancta Perpètua LXVIII ll. II s., que serie per tot DCCXXXI ll. VIII s. VI (d.).

E jascie que segons forma dels dits capítols del dit vuytè los dits creadors per lur pròpia auctoritat puxen fer lo present arrendament, però encare a major cautela los molt nobles en Guillem Arnau de Cervalló, senyor de la dita baronia o castell de Vilademàger, e la senyora dona Elieta, consors sua, fermen e consenten en los presents capítols de arrendament e convenen e prometen ensemps e cascun per si als dits compradors o arrendadors que lo present arrendament hauran per accepta e agradable e contra aquell no faran ne vendran, ço és, la dita senyora per son dot, espoli e altres drets, e ells abdosos per altres qualsevol drets, títols, causa o rahó, obligant-ne cascun per lo

tot tots lurs béns *etc.*; e renunciem a tot dret largament e ho juren; e que aquest consentiment sie e puxe ésser ordenat largament e bestant a tot profit dels dits compradors a conexença del notari dels^{kk} presents capítols, substància del fet no mudada.

E volen les dites parts que dels presents capítols e de cascun de aquells sien e puxen ésser fetes una e moltes cartes ab totes e sengles renunciacions, juraments, pactes, obligacions e altres clàusules e cauteles a conexença del notari dels presents capítols, substància del fet no mudada.

Testes firmarum reverendi fratris Berengarius Solsona, magister in sacra pagina gardiani monasterii fratruum minorum Barchinone, Petri Marchi, domicelli, Valentini Gibert, mercatoris, Honorati Seconomina, notarius, et Gasparis Thome, mercatoris, civium Barchinone, creditorum Andree Solsona, arrendatoris predicti, nec non Johannis de Marimon, loci de Rolfes, et Francisci Filipi, ville de la Lacuna, et Petri de Fons, minoris dierum, mansi de Fons, et Jacobi Palau, et Pauli Urgell, castri de Miralles, et Berengarii Lorach, loci de Valldeperes, procerum ac procuratorum, sindicorum et actorum ad hec specialiter et alia legitime constituorum^{ll} et ordinatorum ab universitatibus et singularibus dicti castri de Vila de Màger,^{mmm} scilicet, ab universitatiⁿⁿ et singularibus dicti castri, et universitate et singularibus dicti castri de Miralles, et dictorum castrorum de Pontils et de Roca Mora, ut constat de ipsis procuracione, sindicatu et actoria per instrumentum publicum inde factum et actum in dictis castris sub diversis calendariis, quorum primum fuit quinta-decima die madii proxime lapsi, et clausum per discretum Franciscum Orpí, presbiterum, rectorem et notarium publicum ecclesie parrochialis castri Sancti Petri de Vilademàger, qui firmarunt in civitate Barchinone, intus ortum logie mercatorum, die lune sextadecima iulii M^oCCCC^oL^o tertio, venerabilis Johannes Font, minor dierum, et Bartholomeus Ferrarii, mercatores, cives Barchinone.

Testes firme dictorum honorabilis Petri de Torrente, maioris dierum, civis Barchinone, et Bernardi Sentacana, presbiterii, qui firmarunt^{oo} proxime dicta die, discreti Johannes Ginabret et Bartholomeus Bosch, notarius, cives Barchinone.

Testes firme dicti nobilis Arnaldi Guillermi de Cervilione, ut creditores dicte baronie qui firmarunt in civitate Barchinone die martis decima-septima iulii anno predicto, Bernardus Pinós, sutor, civis, et Bernardus Vendrell, scriptor Barchinone.

Testes firmarum dicti Johannis de Casagualda, qui firmavit decima-septima iulii anno predicto, venerabilis Jacobus de Valle, mercator, civis, Anthonius Palomeres et Franciscus Johannes Fuster, scriptores Barchinone.

Testes firmarum dicti Guillermi Romei, qui firmavit vicesima prima iulii, Gabriel Quintana, faber, civis, et Franciscus Johannes Fuster, scriptor Barchinone.

Testes firmarum dictorum honorabilium Johannis de Barberà, Geraldi de Barberà et Alvire, eius uxor, qui firmavunt vicesima quinta mensis iulii anno predicto millesimo CCCC^oL^o tertio intus domum de Riudefoix, termini castri Sancti Martini de Rupe, Petrus Refegues, Anthonius Ferrer, comorantes cum dicto honorabili Johanne de Berberano, et Franciscus Johannes Fuster, scriptor Barchinone.

Testes firmarum honorabilis Anthonii Januarii, magistri in sacra pagina, canonici ecclesie Barchinone, Jacobi Çapila et Petri Cestrada, civium Barchinone, administratorum hospitalis Sancte Crucis Barchinone, qui firmarunt die sabbati decima novembris anno predicto M^oCCCC^oL^o tertio, discretus Petrus Holler, pre<s>biter benefficiatus in sede et Johannes de Capdevila, hostallerius, cives Barchinone.

Testes firmarum Ludovici Fontanies, civis Barchinone, qui firmavit die lune duodecima novembris anno predicto, venerabilis Johannes de Aguilar, civis Barchinone, olim habitator ville Cardone, et Michael Yranço, spasserius, cives Barchinone.

Testes firme honorabilis domine Eularie, uxoris venerabilis Andree Solsona, qui firmavit decima septima novembris anno a Nativitatis Domini M^oCCCC^oL^o tertio, venerabilis Christoforus Stiu, mercator, civis, Gaspar Fuster et Franciscus Johannes Fuster, scriptores Barchinone.

Testes firme dicti honorabilis Petri Lull, alias Tarrega, civis Barchinone, qui firmavit XII^a marcii anno a Nativitatis Domini M^oCCCC^oL^o quarto, discretus Franciscus Sbert, rector ecclesie Sancti Marcialis de Terrossala, diocesis Barchinone, et Franciscus Johannes Fuster, scriptor Barchinone.

Testes firme Bernardi Folguera, loci de Castri Seran, diocesis urgellensis, ut procuratorem Bernardi Folguera, patris sui, [reclam] et Petri Folguera ac Bernardo Folguera, filiorum et heredum Petri Folguera, quondam, consobrinorum mei, dicti Bernardi Folguera, ut constat de ipsa procuracione instrumento publico inde facto in dicto Castro Serran in posse discreti Johannis Jornerii alias Clariovalle Acrimontis regiaque auctoritate notarii publici per totam terram et dominationem domini regis Aragonum decima septima die septembris anno a Nativitatis Domini M^oCCCC^oXXXX^o. [acaba el reclam] firmarunt septima die januarii anno a Nativitatis Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo quarto, Bernardus Vendrell et Franciscus Johannes Fuster, scriptores Barchinone.

Testes firme Christofori Comí, mercatoris Ville Sancte Columbe de Queralto, qui firmavit die decima ianuarii anno proxime dicto a Nativitatis Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo quinto, Bernardus Vendrell et Franciscus Johannes Fuster, scriptores Barchinone. Testes firme Francisci de Rexach, habitator ville Tarrage, qui firmavit die sextadecima die ianuarii anno predicto a Nativitatis Domini millesimo CCCCL quinto, presentibus testibus honorabilibus Ynamio de Sancto Minato, milite, domino castris de Sancto Minato, Petro Peralagri, hostalerio, habitatore ville Sancti Andree de la Barcha, diocesis Barchinone.

Testes firme Monserratis Mullarat, qui firmavit octava februarii anno predicto certis nominibus predictum arrendamentum, ut in certa apocha apparebit honorabilis Jacobus Agramuntell, penarius ville Cervarie, et Franciscus Johannes Fuster, scriptor Barchinone.

Testes firme Anthonii Balmes, presbiteri, qui firmavit decima februarii anno predicto, venerabilis Anthonius Guardia, mercator, civis et Franciscus Johannes Fuster, scriptor Barchinone.

Testes firme honorabilis Bernardi Ferrarii, qui ut procurator heredum Gabrielis Salat firmavit XVIII februarii anno predicto a Nativitatis Domini MCCCCL quinto, Michael Yranço et Franciscus Johannes Fuster, scriptores Barchinone.

Testes firme discreti Raymundi Avella, presbiterii, qui ut procurator venerabilis comunitatis Montisalbi firmavit XVIII marci anno predicto Bernardus Vendrell et Franciscus Johannes Fuster, scriptores Barchinone.

Testes firme Berengarii Porta, qui ut curator Nicholai Porta, filii sui, firmavit XXII marci anno predicto Bernardus Vendrell et Franciscus Johannes Fusterii, scriptores Barchinone.

Testes firme honorabilis Valentini Gibert, qui firmavit XVII^a aprilis anno predicto, venerabilis Guillermus Bages, mercator, civis, et Franciscus Johannes Fusterii, scriptor Barchinone.

Testes firme dicti discreti Petri Maçó, presbiteri obtinentis beneficium constructum in ecclesia monasterii Sancti Quintini de Mediona, diocesis Barchinone, qui XXVI februarii anno M^oCCCCL sexto firmavit, Bartholomeus Blanch et Bernardus Vendrell, scriptores Barchinone.

a. *Segueix Cervalló, ratllat.* b. *avena, repetit.* c. *dits, interlineat.* d. *Segueix ens, ratllat.* e. *Segueix ens, ratllat.* f. *Segueix vuy, ratllat.* g. *Segueix reebra, ratllat.* h. *proceït, escrit procheit.* i. *Segueix dits, ratllat.* j. *la, interlineat.* k. *Segueix sere, ratllat.* l. *Segueix Ca, ratllat.* m. *o, interlineat.* n. *e fer, repetit.* o. *de, interlineat.* p. *Segueix capítols poden e han facultat car los dits creadors de ab sos los presents, ratllat.* q. *Guerau de Barberà, interlineat.* r. *Segueix de procheit compertir, ratllat.* s. *proceït, escrit procheit.* t. *Segueix creadors, ratllat.* u. *compradós e arrendadós rebran lo dit vuytè e questa en e per la forma e manera que los dits creadós, interlineat.* v. *Segueix lo, ratllat.* w. *Segueix*

CCCC, *ratllat*. x. exetzió, *interlineat*. y. *Segueix* missions, *ratllat*. z. algunes en juy o fora juy, que aquelles dites mesions, *interlineat*. aa. E que los dits arrendadors en aquell any no sien tenguts de compertir sinó la quantitat que restaria de les dites CCXXXX ll., *interlineat*. bb. quístia, *escrit amb s final, ratllada*. cc. *Segueix* per any, *ratllat*. dd. alguns, *escrit algunes, amb la e ratllada*. ee. procehirà, *escrit procheirà*. ff. *Segueix* any, *ratllat*. gg. fenex, *interlineat damunt fenix, ratllat*. hh. *Segueix* creadors, *ratllat*. ii. amostra, *afegit a final de paraula ra, ratllat*. jj. pagats, *escrit pagatas*. kk. dels, *interlineat*. ll. Constitutorum, *precedit per costitorum, ratllat*. mm. Màger, *interlineat damunt Mages, ratllat*. nn. Universitati, *corregit de universitatibus*. oo. *Segueix* die dicta die, *ratllat*.

4

1453, juliol, 16

Concòrdia establerta entre, d'una banda, Arnau Guillem de Cervelló, senyor de la baronia de la Llacuna, i els prohoms de Vilademàger, Miralles, Pontils i Rocamora, i, d'una altra, Joan de Barberà, paborde del Papiol, i el seu nebot Guerau, i Andreu Solsona, mercader de Barcelona, respecte de la forma de gestionar el producte de l'arrendament del vuitè i la quèstia.

AHPB, Primer llibre de negocis (1453-1462) [notari Antoni Vinyes], sense foliar (hi ha una altra còpia en una cèdula de la bossa).

*Die lune XVI julii anno a Nativitatis Domini M^oCCCC^oL^o tertio.
In Dei nomine.*

En nom de Déu sie e de nostra dona sancta Maria. Amén.

Capítols fets, inhits e concordats entre lo molt noble Arnau Guillem de Cervalló, senyor de la baronia del castell de vila de Màger, de Miralles, de Pontills e de Rocamora, e los prohòmens dels dits castells, de una part, e los honorables mossèn Johan de Barberà, pabordre del Papiol e Guerau de Barberà, donzell, e n'Andreu Solsona, mercader ciutedà de Barchinona, sobre les coses^a dejús scrites, de la part altre, en la forma següent:

Primo, que com los honorables creadors de la dita baronia ab intervenció dels dits noble e prohòmens hajan arrendat als dits mossèn Johan de Barberà e Guerau de Barberà e Andreu Solsona de la festa de Sent Johan de juny propessada fins a tant que los censals e altres crèdits que los dits creadors que fins a la jornada de vuy se mostren haver fermat e ésser en possessió de reebra han sobre la dita baronia, sien luyts e quitats, lo vuytè dels fruits e questa que los dits creadors reeben cascun any sobre los singulars de la dita baronia, lo qual arrendament han fet per preu o quantitat de CCXXXX ll. per any, e com los singulars de la dita baronia cobegen molt si possible serà

que ells e la dita baronia en breu temps sien desliures e quitats dels dits censals e altres deutes qui vuy pugen fins en quantitat de IIII^m DCCLXXVIII lirs. sinch sous e tres, per ço les dites parts són venguts sobre les dites coses al pacte e concòrdia següents, ço és, que los dits prohòmens dels dits castells de la dita baronia ab sciència e beniplàcit del dit noble baró senyor lur dels fruyts que Déu los darà donen e atorguen als sobredits mossèn Johan de Barberà e Guerau de Barberà e Andreu Solsona per temps e spay de XII anys primer vinents, qui comensen a córrer a XXIII de junt propessat e finiran en lo dit dia del any MCCCCLX sinch, la dotzena part dels blats, partint en garbes o a la era, e la dotzena liura de safrà, en bri sech e acolorat, tres dinés per quascuna somade de vanema e XIII lirs. VII s. per manudaries; e ultra les dites coses los donen e hajan a dar en diners comptans, a la fi del dit temps, docentes liures *barchns.*, lo qual dotzè los dits senyors e prohòmens los hajan a fer e feran valer cascú any CCCC lirs. *barchns.*, comprenint-hi CL lirs. de la quèsta del castell de Vilademàger.

Item, és concordat e avengut entre los demunt dits que si era cars que los dits dotzè e quèsta muntàs l'any a més de les dites CCCC lliures que l'any après següent los dits mossèn Johan de Barberà e Guerau de Barberà e Andreu Solsona los haguessen a pendre en compte lo que seria més avant, e si axí matex he falia res, que l'any següent com dit és hi aguessen affer compliment, e si era cars que les anyades pujaven a quantitat de CCCC lliures, ultra les dites CCCC lirs. per any, que per aquelles CCCC lliures qui sobrarian que los dits mossèn Johan e Guerau de Barberà e Andreu Solsona los haguessen sparar l'any après següent per aver rapòs mills los dits prohòmens de lurs deutes.

Item, és concordat entre les dites parts que los dits mossèn Johan de Barberà, Guerau de Barberà e Andreu Solsona hajan a plegar los dits dotzè e quèsta aquella quèsta però que pagar an en blat o diners en la era e totes messions qui.s faran en cullir aquelles, però que si cars era que alguns no haguessen blat o diners en la era per la dita quèsta, que lavors los dits prohòmens hajan a demostrar tants béns mobles de aquells desembergats per poder aquells executar que basten a pagar la part aquells pertanyent, e on tals béns mobles no trobasen, que en tal cars los dits prohòmens a lur cost e messió dins aquell any ho hajan a pagar de lurs béns propis sens dilació alguna ensemps ab totes messions e despesses que los dits mossèn Johan e Guerau e Andreu solsona ne haguessen fetes e sostengudes, e axí matex los dits mossèn Johan e Guerau de Barberà e Andreu Solsona hajan a pagar als stimadors quascun any per stimar los blats XXXII s. e no pus, los quals stimadors hi hajan a metre los dits prohòmens, ço és, un prom de cascun castell, e que tots tres prohòmens o dos hajan anar ab los

dits mossèn Johan e Guerau de Barberà o Andreu Solsona o altra persona o persones per ells eleta o elletas una vegada o moltes per stimar e partir los dits blats de tota la dita baronia, e si lo blat se avia a batre, ço és, que volguessen pendre en garba que los dits prohòmens fossen tenguts de tirar e batre les dites garbes per la palla, e los dits mossèn Johan e Guerau e Andreu hajan a fer tirar lo dit blat en gra e axí matex els dits mossèn Johan e Guerau e Andreu Solsona hajan a pegar les diffinicions e èpoques dels pagaments que faran dels dits III^{or} DCCLXXVIII lirs. V s. III drs. E més encare pegar DCCL lirs. degudes a alguns creadors qui encare no han fermat qui són, ço és, lo banifet de la sancta Vera Creu de Anglola CCC lirs.; e la marmasoria de Ffrancesch de Muntalt, *quondam*, notari de Barchinona per dos contractes qui munten CCCCL lirs., los quals en cert títol demana mossèn Matheu Jovenat, prevera beneficiat del benifet de sent Jerònim constituït en la església de la Seu de Barchinona. E al cap o fi dels dits XII anys los dits mossèn Johan e Guerau e Andreu Solsona ajen a dar loch e cessió als dits senyor e prohòmens de açò que auran quitat o luyt sença evicció ne obligació de lurs béns sinó per contractes propis; e si dins los dits XII anys los dits mossèn Johan e Guerau e Andreu no hauran quitats tots los dits creadors, que del dia present a XXV anys primervinents los dits mossèn Johan e Guerau e Andreu Solsona sien tenguts de donar als dits senyor e prohòmens tots los contractes dels dits crèdits e de fer-los los dits loch e cessió com dit és de tots los dits crèdits o de aquells qui restarien.

Item és concordat que per los presents capítols no sie fet perjudici, novació o derogació als capítols primitius dels vuytè ne encare del dit arrendament en tant com tocha exacció de senyoria, domini e exacció de haver e axhagir aquell.

E més és concordat e avengut entre les dites parts que los dits mossèn Johan e Guerau e Andreu Solsona hajan aquella facultat e senyoria en aver, cullir e exhagir lo dit dotzè e questa que han los dits creadors per raó del dit vuytè, e que los dits capítols del vuytè e encare del dit arrendament per corroboració e validació dels presents romanguan en lur força e valor los presents capítols no contrestant en alguna manera.

Item més és concordat que si algú o alguns prohòmens de la dita baronia durant lo dit temps del arrendament se mudaven o se-n anaven de la dita baronia, que lo senyor e prohòmens o aquells que alegiran pusquen fer, conrear e metre a lauró les terres de aquells qui se-n irien per pagar lo dit dotzè e questa, e que lo dit senyor e los dits prohòmens sien tenguts de present per ells o lurs síndichs o procuradors de prestar sagrament e homenatge en poder de algun official reyal de

fer, haver, tenir e complir tots e sengles coses en los presents capítols contengudes, e sen inpossen pena de CC llrs. *barchns.* adquisidores per la meytat als dits mossèn Johan de Barberà e Guerau de Barberà e Andreu Solsona, e per l'altre meytat a la cort qui'n faria la exequció e que axí matex los dits mossèn Johan de Barberà e Guerau de Barberà, nabot seu, e la dona na Alvira, muller sua, e Andreu Solsona e la dita dona na Eulària, muller sua, sien tenguts de fer segurs los dits senyor e prohòmens de fer e complir totes coses per ells demunt promeses, sots la dita pena en la forma demunt dita adquisidora, les quals penas sien comeses tantes vagades com seria contrafet *etc.*, e la qual pena comesa o no o graciosament remesa en tot cars cascuna de les dites parts sie tenguda fer e complir totes e sengles coses en los presents capítols contengudes, tant com a cascuna part se guarda.

Item és convengut que lo dit senyor promete e jur are de present e encare en virtut del dit sagrament e homenatge que prestarà que durant lo dit temps dels dits XII anys ell directament ne indirecta no maltractarà ne vaxerà los dits seus vassalls sinó justícia migensant.

Item que la dita questa se haja a pegar en diners o en blat a la era de aquella sort de blat bo e rebador que plaurà als dits prohòmens, e que lo blat de la questa e dotzè sia stimat per tres marquats de Agolada, comensants a XV de març tro lo primer die d'abril e que los dits mossèn Johan e Guerau e Andreu hajen a pendre lo dit blat al dit for tots los tres marquats ensemps compessats sens frau e barat algun que pogués ésser comès directament ne indirecta palasament o amagada, per algú o alguns de les dites parts, e si algú o alguns de les dites parts cometien lo dit ffrau o barat que aquell tall sie incorregut en pena de cent lliures *barchns.* guanyadores per la meytat a la part qui lo frau no farà e per l'altre meytat en aquella cort o official que'n farà la exequció.

Item és concordat que si los dits mossèn Johan e Guerau e Andreu havien a menlevar alguna quantitat per luyr los dits creadors, que en aquell cars pusquen obligar lo dit dotzè e questa per lo dit temps que aquells sensalistes e creadors qui'ls protestarien aquella quantitat.

Item és avengut que, si en sdevenidor axia algun littigi entre la dita baronia e alguns creador o creadors de aquella o per altres qui s'i donassen dret o volguessen fer execució contra aquells, los quals no hajen farmat o hajen fernet en los capítols del dit vuytè, que an aquell cars totes messions e despeses qui se hajen a fer per los dits plets e qüestions en deffenció de la dita baronia e singulars de aquella e béns lurs se hajen a pegar de la dita baronia, ço és, de aquelles CCXL lrs. que los dits arrendadors són tenguts donar als dits creadors segons forma dels capítols del dit arrendament, la qual quantitat qui's ferà de

messions los dits prohòmens hajan a pagar als dits mossèn Johan e Guerau e Andreu Solsona, ultra la quantitat de les dites dotze anyades e CC llrs. més avant, reyalment e de fet, sens dan ne messions dels dits mossèn Johan e Guerau e Andreu ne dels seus.

Item, que si cars era que los dits prohòmens poguessen anullar alguns contractes dels qui vuy se paguen, que en aquell cars lo profit se sguardàs a ells, e los dits mossèn Johan e Guerau e Andreu Solsona los haguessen a defalcgar lo temps dels dits XII anys e CC llrs. per prorata a sou e liura.

Item, que si cars era que alguns volien conrear alguns alberchs rones o altres torres vaguants, que dos prohòmens pusquen stablir aquells a aquell agrer que-s volran a coneguda lur.

Item, és concordat entre les dites parts que la molt noble senyora dona Elieta, muller del dit molt noble n'Arnau Guillem de Cervalló, ferme e consente en les dites coses totes e sengles demunt expressades e promete e jur que no-y contravindrà per son dot, espoli e altres drets que ha axí en special con en general sobre los béns del dit noble marit seu, e que aquest consentiment e ferme sie e puxe ésser ordonat largament e bestant ab obligació de béns, renunciacions, jurament e altres clàusules e cautelles a conexença del notari dels presents capítols.

E volen les dites parts que dels presents capítols e de cascun de aquells sien e puxen ésser fetes^b una e moltes cartes ab totes e sengles renunciacions, juraments, pactes, obligacions e altres clàusules e cauteles necessàries, a conexença del notari dels presents capítols, s<u>bstància del fet no mudada.

Testes firmarum dictorum nobilis Arnaldi Guillermi de Cervilioneac etiam Johannis de Marimon, loci de Rolfes et Francisci Philipi, ville de la Lacuna et Petri de Fons, minoris dierum, mansi de Fons, et Jacobi Palau ac Petri Urgell, castri de Miralles et Berengarius Lorach, loci de Valdeperes, procerum ac procuratorum, sindicorum et actorum ad hec specialiter et alia legitime constitutorum et ordinatorum ab universitatibus et singularibus universitatum castrorum dicte baronie, scilicet, castri de Vilademàger et castri de Mirales et castrorum de Pontils et de Rocamora, ut constat de ipsis procuracione, sindicatu et actoria instrumento publico inde facto et acto in dictis castris sub diversis kalendariis, quorum primum fuit quinta decima die madii proxime lapsi, et clauso per discretum Franciscum Orpí, presbiterum, rectorem et notarium publicum ecclesie parrochiale castri Sancti Petri de Vilademàger, qui in civitate Barchinone firmarunt et iurarunt ac etiam predicti nobiles et dicti syndici etiam nomine proprio, ut probi homines et singulares dictorum castrorum prestarunt homagium ore et manibus comendatum in posse Alfonsi de Fita, domini regis porterii, ipsum nomine domini Regis recipiente etc. die lune sexta decima

julii anno a Nativitatis Domini M^oCCCC^oL^o tertio, venerabiles Jacobus de Avinyó et Johannes de Avinyó, eius filius, domicelli et discretus^c Johannes de Montroig, presbiter beneficiatus in sede Barchinone.

Et etiam eodem instanti, in presentia dictorum testium, dictus venerabilis Andreas Solsona, nomine proprio et ut procurator ad hec specialiter legitime constitutus et ordinatus a dictis venerabilis Johanne de Barberà et Geraldo de Barberà, ut constat de ipsa^d procuracione instrumento inde recepto in posse Anthonii Vinyes, notarii subscripti, die sextadecima presentis mensis julii, firmavit et iuravit predicta capitula et omnia et singula in eis contenta.

Testes firmarum dictorum honorabilis Johannis de Barberano, Geraldi de Barberano et Alvire,^e qui firmavit XXV iulii anno predicto a Nativitatis Domini M^oCCCC quinquagesimo tertio intus domum de Riudefoix, termini castri Sancti Martini de Rupe, Petrus Ràfegues, Anthonius Ferrer, comorantes cum dicto honorabile Johannes de Barberano, et Franciscus Johannes Fuster, scriptor Barchinone.

Testes firmarum dicte nobilis domine Aliete, uxoris dicti nobilis Arnaldi Guillermi de Cervilione, que firmavit et consentiit XXVII^a dicti mensis julii anno predicto, intus castrum de Miralcamp, vicarie Tàrrege, Johannes Navaro, civis Illerde, Bartholomeo^f Claramunt, ville de la Lecuna, Bartholomeus Paschasii, eiusdem ville, et Franciscus Johannes fuster, scriptor Barchinone.

Testes firmarum venerabilis domine Eulalie, uxoris venerabilis Andree Solsona, mercatoris, civis Barchinone, qui firmavit decima septima novembris anno predicto a Nativitatis Domini M^oCCCC^oL^o tertio, venerabilis Christoforus Stiu, mercator, civis Barchinone, Gaspar Fuster et Franciscus Johannes Fuster, scriptores Barchinone.

a. Segueix devall, ratllat. b. Segueix moltes, ratllat. c. discretus, interlineat. d. ipsa, precedit per ipsia, ratllat. e. Segueix interlineat etiam ad cautelam (?). f. Bartholomeo, interlineat damunt Bernardus, ratllat.

5

1459, abril, 19

Nova concòrdia establerta entre els arrendataris del vuitè i els prohoms de la baronia de la Llacuna introduint una sèrie de canvis respecte dels anteriors pactes.

AHPB, Primer llibre de negocis (1453-1462) [notari Antoni Vinyes], sense foliar (hi ha una altra còpia en una cèdula de la bossa).

En nom de^a Déu sia e de la Verga Sancta Maria. Amén.

Com en los capítols fets e fermats entre lo noble n'Arnau Guillem de Cervelló, ladonchs senyor de la baronia de Vilademàger, las universitats e singulars dels castells e baronia de Vilademàger, de Miralles e de Pontills e de Rocamora, de una part, e los honorables mossèn Johan de Barberà, prevera, paborde del Papiol, Guerau de Barberà, donzell, e Andreu Solsona, mercader, ciutadà de Barchinona, de la part altre, sobre lo dotzè e questa, lo qual vuy se cull en los dits castells, las dites universitats hagen promès als dits mossèn Johan, Guerau de Barberà e Andreu Solsona fer valer lo dotzè quiscun any CCCC llrs. *barchns.*, comprenent-hi en aquellas CL llrs. de la dita moneda, las quals per la dita universitat e singulars del castell de Vilademàger se havia a donar cascun any per rahó de la questa del dit castell a compliment de las ditas CCCC llrs., segons que aquestas coses e altres pus largament són contengudas en los dits capítols, dels quals fonch reebut instrument en poder d'en Anthoni Vinyes, notari de Barchinona, a XVI de juliol any^b MCCCCLIII, als quals las dites parts se referen.

E com per rahó de las dites CL llrs. de la dita questa sien degudes als dits mossèn Johan de Barberà, Guerau de Barberà e Andreu Solsona per l'any mil CCCCLV cinquanta llrs. e per l'any MCCCCLVIII altres cinquanta liuras, e per algunes vagues de la dita questa e menudaries altres cinquanta llrs., salvat error de compte, que per tot prenen suma de cent cinquanta llras., per ço, las dites parts, de e ab exprés consentiment e voluntat de la molt nobla senyora dona Elieta, muller del dit molt nobla n'Arnau Guillem^c de Cervelló, tudriu qui és del noble en Berenguer Arnau de Cervelló, fill comú dells dits nobles n'Arnau Guillem e Elieta, e vuy senyor de la dita baronia, e encara a cautela qui n'aurà, no sol ab voluntat e consentiment del dit molt noble n'Arnau Guillem de Cervelló,^d *olim* senyor de la dita baronia, sens emperò perjudici, novació, derogació, lesió, mutació ne infracció dels capítols fets e fermats sobre lo vuytè qui en la dita baronia se solia collir, ne encara dels capítols predits fermats entre las dites parts, ne encara dels contractes principals dels censals dels creadors de la dita baronia, a les quals los dit mossèn Johan, Guerau e Andreu^e succehexan, ne encara de^f altres qualsevol^g contractes ne concòrdies fins lo die present per rahó de las dites coses fets e fermats, ne sens encara perjudici de la prioritat de temps e milloria de dret que los dits mossèn Johan, Guerau e Andreu Solsona per rahó dels dits capítols, contractes e concòrdies han en los béns de la dita universitat e singulars, ans a tota validació, corroboració e augmentació de aquells són venguts a las avinença, concòrdia e pacte següents:

Primerament, los dits mossèn Johan de Barberà, Guerau de Barberà e Andreu Solsona ab les dites e dejús scrites salvetats, condicions

e pactes e no sens aquelles *alias non facturi*, són contents e los plau que per al present la dita universitat del dit castell de Vilademàger, o los singulars de aquella, no sie ne puscha ésser compellida ne forçada en dar-los les dites cent cinquanta liures per ella o los singulars de aquella^h per la dita rahó deguda. E més són contents e los plau que per los sis anys restants, los quals finiran en l'any mil CCCCLXV, a compliment de aquell dotzè, los quals totes les dites universitats dels dits castells los són tenguts pagar lo dit dotzè fahent valer aquell les dites CCC liures, comprenent-hi les dites CL liures de la dita questa de Vilademàger, la dita universitat e singulars de Vilademàger no-ls sie tenguda de pagar per rahó de la dita questa sinó cent liures per any dels dits sis anys restants.

E las dites coses fan e fermen los dits mossèn Johan de Barberà, Guerau de Barberà e Andreu Solsona, sots emperò tal pacte e condició: que la dita universitat o singulars del dit castell de Vilademàger per rahó del dit comport que ara de present los és fet sien tenguts e obligar, finit lo dit any de mil CCC sexanta-sinch, donar-los per tres anys, ladonchs contínuament següents, un altre semblant dotzè que de present los donen e més, per quiscun dels dits tres anys, cent liures per rahó de la dita questa; e que per haver los dits dotzè e questa dels dits tres anys los dits mossèn Johan, Guerau e Andreu puxen usar de tota juredicció que vuy podien e poden segons forma dels capítols del dit vuytè e dotzè.

E la dita universitat e singulars del dit castell e terme de Vilademàger, acceptant de bon grat lo dit comport que per los dits mossèn Johan de Barberà, Guerau de Barberà e Andreu Solsona damunt los és fet, lo qual redunda en evident utilitat e profit de la dita universitat, com vuy la dita universitat o singulars per rahó dels anys stèrils, los quals en aquella se són seguits, no pogués suplir en complir lo que segons forma dels dits capítols del dotzè era tenguda sens gran dan e total destrucció dels singulars de aquella, per tant convenen e en bona fe prometen als dits mossèn Johan de Barberà, Guerau de Barberà e Andreu Solsona que, finit lo dit temps dels dits sis anys, la dita universitat o singulars d'aquella los pagarà lo dit dotzè e cent liures de la dita questa per los dits tres anys lavors contínuament següents; e açò sots les obligacions e seguretats axí de hostatges com penals com d'altres contengudes e expressades axí en los dits capítols del dit vuytè com encara dels dits capítols del dit dotzè. E per fermar lo dit homenatge per los dits hostatges e altresⁱ obligacions, si necessàries seran, la dita universitat e singulars per los presents, absents e sdevenidors, ne fan e n constituhen en síndich, procurador e actor lur e de la dita universitat, en Berenguer Oller, causídich, e Barthomeu Blanch, scrivent, e quiscun d'ells per lo tot *etc.*

Item, és concordat entre les dites parts que si per ventura per rahó del dit comport o alguna de les coses contengudes en los presents capítols era o serà feta qüestió o empatxament qualsevol per qualsevol persones als dits mossèn Johan Guerau e Andreu, per lo qual o quals seran empatxats en la recepció del dit dotzè e cent liures de questa dels dits tres anys, que la dita universitat o singulars en los dits cassos sie tenguda e obligada, en totes les coses dels presents capítols e en fer-los haver lo dit dotzè e questa dels dits tres anys, gordar-los de tot dan e dampnatge que per rahó del dit impediment o qüestió los ne convengués sostenir, e açò sots les dites obligacions axí penals com altres contengudes, narrades o referides en lo propdit capítol, e restituir-los totes missions que·ls ne convengués fer o sostenir.

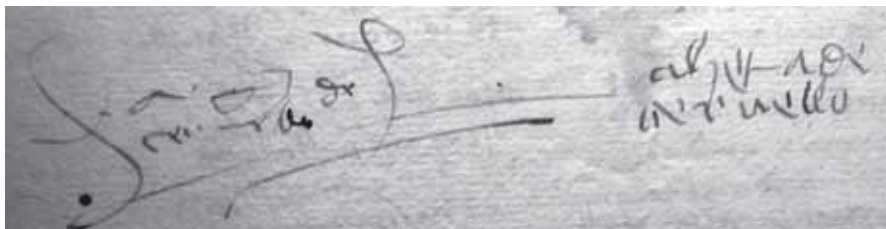
Item, és més concordat entre les dites parts que si per ventura lo dit dotzè qui·s cull en los dits castells de Vilademàger, de Miralles, de Pontils e de Rochamora, e les dites cent liures de la dita questa de Vilademàger, dins los dits sis anys restants, bastaven solament a compliment de aquelles quatre milia sinchcentes cinquanta liures que las dites universitats e singulars de aquelles són tengudes de pagar als dits mossèn Johan, Guerau e Andreu, ultra les dites quatrecentes cinquanta liures, les quals en virtut dels presents capítols e per los dits sguard se són comportades e·s comporten e tollerades e·s tolleraren, que en aquell cars los dits mossèn Johan de Barberà, Guerau de Barberà e Andreu Solsona hagen haver e rebre los dits dotzè e cent liures de questa per los dits tres anys; e si per ventura los dits sis anys de dotzè e cent liures de questa bastave a pagar a més de les dites quatre milia sinchcentes cinquanta liures, que ço que hi serà de més, si bastave a les dites quatrecentes cinquanta liures, que en aquell cars los dits mossèn Johan, Guerau e Andreu Solsona no hagen ne puxen demanar ne rebre los dits tres anys del dit dotzè e cent liures de questa. E si no bastave sinó a CCC liures de aquelles CCCCL liures, que en aquell cars los dits mossèn Johan, Guerau e Andreu hagen haver e rebre lo dit dotzè e cent llrs. de questa per temps de un any tansolament, e açò per rahó de les cent cinquanta liures que·ls restarien a pagar a compliment de les dites quatrecentes cinquanta^j liures. E si no bastave sinó a cent cinquanta liures, que en aquell cars haguessen haver e rebre los dits mossèn Johan, Guerau e Andreu dos anys los dits dotzè, cent liures e questa per rahó de mil trecentes liures que·ls restarien a pagar; e axí per prorata de la dita quantitat deguda per les dites quatrecentes cinquanta liures se hage a compensar lo temps dels dits tres anys a sou e a liura.

E volen les dites parts que dels presents capítols e de quiscun de aquells sien fetes tantes cartes quantes la qualitat de quiscun capítol volrà ab aquelles clàusules, cauteles, renunciacions e obligacions.

A. G. de Cervelló

/

Alieta de Cervelló

Berenguer Quintana, jurat / Jo, Johan de Barberà atorch axí ésser fermat / Andreu Solsona ídem.

[el text següent figura a la còpia localitzada a la bossa]

Die martis, VIII octobris anno predicto, Berengarius Oller, causidicus, civis Barchinone, syndicus, procurator et actor universitatum et singularium baronie de Villademager, vigore dicte concordie et capitulorum supradictorum prestitit homagium ore et manibus in posse honorabilis Petrii Johannis Serra, baiuli Barchinone, nomine dicte domini regis iuxta usaticos Barchinone et constitutiones Cathalonie generales, comendatum recipientis vigore cuius iuramenti et homagii promisit nomine dictorum suorum principalium predicta omnia et singula tenere et servare ut in eisdem capitulis latius est videre. Obligavit personas et bona dictorum suorum principalium etc. Et iuravit in animas illorum, presentibus testibus Anthonio Sola, parrochie Sancti Andree de Palomario, et discreto Jacobo Martini, notario, cive Barchinone.

Testes firme dicti nobilis, consentientis, et singularium dicte universitatum predictorum, et Johannis de Barberano et Andree Solsona, firmantium qui firmarunt et iuravunt dicta die, sunt Barnabé de Fustes, scriptor, et Petrus Canid, predictorum.^k

Testes firme dicte nobilis Eliete de Cervilione, consentiente predicte, qui firmavit predicta die, sunt proxime dicti et in castro del Puiol, termini de la Lacuna, Bernardus Vendrell.

Testes firme dicti Geraldi de Barberano, qui firmavit die veneris XX dicti mensis in castro de Riudefoix, vicarie Villefranche Penitensium, sunt Jacobus Figueras, magister domorum, et Petrus Tristany, molinerius, habitatores parrochie Sancti Martini Saroca, dicte vicarie Villefranchi, et Bernardus Vendrell, scriptor.

a. Segueix Ihesus, ratllat. b. Segueix MCCCCLX tres, ratllat. c. Segueix de Cervelló, ratllat. d. Segueix tudriu qui és, ratllat. e. Segueix succhese, ratllat. f. Segueix qualsevol,

ratllat. g. qualsevol, *interlineat*. h. *Segueix* no sie ne puscha ésser, *ratllat*. i. e altres,
 repetit. j. *Segueix* liuris, *ratllat*. k. *Segueix* qui firmarunt et jurarunt dicta die sunt, *ratllat*.

6

1448

Els homes de Santa Perpètua, a causa de la seva insolvència, fan cessió de béns en mans del batlle Antoni Torres, per la qual cosa es redacta un inventari dels seus béns i deutes, tant individualment com col·lectivament.

AHAT, Fons parroquial de Santa Perpètua de Gaià, Lligall (s. xiv-xv), caps 2, núm. 6/f, quadern en octau.

Noverint universi quod die martis que computabatur duodecima mensis novembris anni presentis MCCCCXXXVIII, Jacobus Andreu et Guillelmus Vilar, iurati anni presentis castris et termini de Sancta Perpetua, comparuerunt personaliter in iudicio in dicto castro ubi talia pertractantur coram me, Anthonio Torres, commoranti in castro de Pontils, ut baiulo in hiis actibus pro honorabili domina Elienori de Monteacuto,^a tenente curiam et omnia bona alia que quondam fuerunt honorabilis Berengarii Arnaldi de Monteacuto, militis, pro suis juribus iuxta laudabilem constitutionem Perpeniani, et dicti iurati nomine dicte universitatis et eius singularium presentarunt et coram me legi fecerunt quamdam papiri cedula tenori sequentis:

“Coram vobis, honorabili domino baiulo de Sancta Perpètua per multum honorabili domina Elienori de Monteacuto, ut tenente et possidente curiam et casstrum per sui dote et sponsalio et aliud in vestro iudicio ei suis melioribus formis et modis quibus congruentius deci et aptari possit, dicunt iurati dicti castris et exponunt lacramabiliter dicentes quod dicta universitas castris de Sancta Perpètua est diversis creditoribus obligata in tantum quod non valet propter inopiam et despopulationem populi solvere creditoribus quibus est obligata ac etiam quare habitantes in dicto castro sunt ita pauperes quod vix possunt vitam ducere in humanis. Et cum dicta universitas sit vexata et tribulata per suos creditores et non valet nec potest solvere credita in quibus est eis^b obligata, cupiantque ac velint dicti iurati quod dicti creditores^c secundum eorum prioritatem^d et potioritatem solvantur de bonis dicte universitatis et aliud. Per tanto, dicti iurati recurunt nomine dicte universitatis ad flebile remedium cessionis bonorum coram nobis, baiulo dicti castris de Sancta Perpetua, etiam posse nostro cedunt illa bona que dicta universitas habet in manibus nostris ponunt ut satisfiat suis creditoribus; petentes et requirentes dictam bonorum cessionem per nos admitti et admissam

cum nostris literis, intimari honorabilibus vicaris circumvicinis nostris ac etiam creditoribus dicte universitatis, et aliud petunt et requirunt in predictis fieri per nos complementum iustitie nostrum benignum officium implorando quantum implorandum existit."

Et dictus baiulus per honorabili castlano dicti castri de Sancta Perpetua, volens in predictis iuste et juridice procedere, asumpsit in predictis in assessorem honorabilem Bernardum Sblada decretorum doctorem, habitatorem ville Montisalbi, de cuius consilio intendit procedere in predictis:

Et dictus baiulus de consilio dicti sui assessoris concessit copiam in predictis pretensis creditoribus et ordinavit scribi vicario Montisalbi ac Villefranche Penitensis per suam literam ut sequitur:

"Et similiter dicti iurati nomine dicte universitatis dicti castri confident nomine ipsius quod abent et possident bona et iura que sequuntur:

Primo, I^a gombarda patita. Item, dues balestes de fust d'estrep sens cordes e nou. Item, II pavesos, la I sotill e l'altre sclafat. Item, I^a caxeta ab uns pochos de pasadós sens empents e las dues sens feros. Item, una anclusa no gayre gran e I mayll, I martell, unes manxes que no poden servir, que no aturen vent.

Item, prenen los dits hòmens XVII sous de cens que prenen Arbocedes, los quals olim eren d'en Bernat Farer.

Et cum dicta universitas seu iurati ipsius non abent alia bona seu iura in quibus predicti creditores valeant satisfieri, per tanto et aliud petunt et requirunt amplius non vexari, et aliud petunt et requirunt iustitiam eis nomine dicte universitatis fieri et servari nostrum benignum officium implorando.

Post modum vero sequuntur interessa et anualia que homines pupulati seu habitatores in dicto castro et terminio Sancte Perpetue faciunt anno quolibet creditoribus prout sequuntur, primo in comunitate et postea in singularitate:

Primo, a senyor major e a mossèn Johan de Boxadós: M s.;

Item, als hereus de mossèn Berenguer de Montegut que ara pren madona Violant de Conesa: CCC s.;

Item, a mossèn^e G. de Blanes: CC s.;

Item, a mossèn Gaspar Prunet, prevere: CLI s. V (d.);

Item, I benifet de Mirales: CIII s.;

Item, per en Mayr, los quals prenen los crehadors de Villa de Màger: CXXXII s.;

Item, an A. Çaforteia de Vals: L s.;

Item, a mossèn Luys de Yvora e a Sancta Mª de Belloch: LV s.;

Item, per l'ànima d'en Balcells, los quals la sglésia de Sancta Perpètua e de Orpí prenen: XX s.;

Postea sequuntur pretia seu capitalia dictorum fructum seu anualia, excepto de illis mille solidis quos recipiunt nobilis domina Anthonia^f de Cervellione et honorabilis dominus Johannes de Boxadós, que non possunt apreciari.

Primo, de mossèn G. de Blanes: X^m s.;

Item, de madona Violant: VI^m s.

Item, de mossèn Prunet: IIII^m LXX s.;

Item, de la talla d'en Mayr: CCC florins;

Item, d'en A. Çafortea:^s MDX s.;

Item, de mossèn Loys de Yvora e de Sancta Mª de Belloch: II^m s.;

Item, los de la ànima d'en Balcells: DCCC s.;

Sequuntur census que faciunt homines habitatores in dicto castro^h et termino de Sancta Perpetua prout inferius continetur:

Primo, fan de guayta a senyor major, tots anys, ordi: XXX q.;

Item més, de civades de cens: XXX q.;

Item, forment: VIII q. VIII p.;

Item, fan galines a senyor: XXIIII galines.

Etiam faciunt castlano maiori census infrascripti:

Primo, forment: V q.;

Item, civades: XVIII q.;

Item, galines: VII.

Postmodum sequuntur census sive censualia que faciunt filie honorabili Berengarii Arnaldi de Montecacuto, quondam, milite, prout sequitur:

Primo, galines : XXII;

Item, conills: XII;

Item, faciunt homines quadre Villeperditum Sancto Benedicto de Bages, forment: XVII q. VIII p.

Sequuntur censualia seu interessa que faciunt homines dicti castri de Sancta Perpetua, primo in singularitate per modum inferius scriptum:

Primo, fa n'Anthoni Ferer del dit loch a na Muntanyola de censal per set liures: VII s. IIII (d.);

Item, Anthoni Clereçó fa a la sglésia del dit castell de Sancta Perpètua per CX s. fa: V s. VI (d.);

Item, n'Arnau Martí fa a l'espital del pont per set liures: VII s.;

Item més, fa lo dit A. Martí per fermança a la dita sglésia per deu liures: X s.;

Item, fa en P. Mas censal a la dita sglésia per deu liures: X s.;
Item, fa P. Domingo censal a la dita sglésia per L s.: II s. VI (d.);

Item més, fa lo dit P. Domingo censal an G. Domingo de Pontils per C s.: V s.;

Item, fa en P. Alió censal a la dita sglésia, forment: I q.;

Item, fa en G. del Grau a-n P. Romeu de Tàrregua censal per XII liures: XII s.;

Item més, fa lo dit G. a-n G. Roqua de Viladepèrdius censal per set liures: VII s.;

Item més, fa lo dit G. a la villa o loch de Sancta Perpètua per I pola (?): V s.;

Item més, fa lo dit G. a la dita sglésia censal per VI liures: VI s.;

Item, fa en Jacme Andreu de Villadepèrdius censal: (en blanc);

Item, fa en Berenguer Farer censal a-n P. de Cervelló per X liures, forment: I^a q.;^j

Item més, fa el mateix a Sent Magí per X liures: X s.;

Item, fa el mateix a la sglésia censal per C s.: V s.;

Item, fa Johan Monserrat censal a na Granella de la Lecuna per C s.: V s.;

Sunt homines que huy habiten en lo castell o^k terme^l los qui-s seguexen: *Primo*, Anthoni Ferer, Anthoni Nadall, G. Villar, A. Martí, P. Domingo, A. Alió, G. del Grau, Berenguer Batlle, P. Mas; Villadepèrdius: *Primo*, Jacme Andreu, Bernat Domènech, G. Roqua e Berenguer Farer; a la vall: Guerau Nadall, P. Andreu; en los massos: Jacme Ortollà.

Solien ésser los habitants en lo dit castell o terme de Sancta Perpètua no ha XXXV anys los qui-s seguexen: *Primo*, Bernat Farer, Ramon Carbonell, R. Roqua, Berenguer Térmens, Berthomeu Fonoll, P. Sentjacme, Jacme Alió, Anthoni Jeronès, Johan Batlle, Berenguer Graula, G. del Grau, Bernat Senginés, Berenguer Nadall, G. Carbonell, G. Nadall, Thomàs de Riudescales, A. del Clergue, Berenguer Andreu, Bernenguer Alió, Nicholau Scolà, March Gilida, Berenguer Martí, Nadal Clareto, P. Prim, G. Farer, Francesch de Molins, P. Barberà, (P.) Carbonell, G. del Clergue, Macià Martí, Berenguer Oller, A. Roqua, G. Artús, Jacme Montserrat, Aymarich Torres, P. Farer.

Los massos:

Primo, G. Martí, Berenguer Alió, G. Alió, G. Artús, Ramon Nabot, G. Nadall, Berenguer Barberà, G. de Senginés, G. Tosquella.

A Villadepedius: *primo*, Bertran Roqua, P. Calvet (?), R. de Valbona, G. Pont, R. Roqua, P. Roqua, P. Villar, P. Roqua, P. Farer, G. Pedrosa, P. Valbona, P. Blanc, Bernat Valbona, G. Alió, G. Artús, lo^m mas d'en Spayoll e lo mas de la Alquiara (?).

Bona habitantium sive singularium dicti castris et termini Sancte Perpetue sunt ea que sequuntur:

Postea vero die veneris que computabatur XXVIII^a mensis novembris anni predicti fuit inceptum inventarium per Johannem Dominici, locumtenentis dicti Anthoni Torres, de bonis (...) singularium castris de Sancta Perpetua per modum ut sequitur:

Primo, fonch atrobat a casa d'en Antoni Ferrer, en la primera casa: I^a post, I banch; en l'astable: I càvech, I albarda, I^a destrall; en lo corall: I scala, III galines; en la cuyna: I^a caldera, I^a ola de coure, I^a paella, I^a taula, II banchs, I^a (lota) cominal; en I^a cambra trobam I^a post, I garbell, I (tous), I banch, I sobrelit dolent, I^a boraça cominal; en I altra cambra trobam I arthibanch dolent, I^a pastera, scudeles, miga dotzena e miga de talladors. *Item*, III lançols, I sobrelit, I^a boraça, I sedaç, I^a fopa de dona, I^a balesta de cer e I^a spasa, I^a gonila d'om, I grameló squinçat, II quilmes, II ampoles, I cànter, I^a dotzena de taces de vidre; en lo celer: I cup, I^a bóta, I^a tona ab vi, II portadores. *Item*, forment VI q. *Item*, dues mules veles. *Item*, XX oveles, X cabres.

Eodem die fonch trobat en casa d'en Anthoni Clereçó: *primo*, I albarda, I (...); en lo celer: I cup, I^a bóta, II tones la una ab vi, II portadores; en lo menjador: I^a taula, I carbel, I spador, miga dotzena d'escudelles, III plats; en la cuyna: I^a paella, I banch, I^a caldera, I morter de terra, I saló, I^a ola de terra, I^a panistra, I cistela, I cànter; en I^a cambra: I^a pastera, I sedaç, I lit, endues boraces, I lançoll, I^a spasa, I broquer; en altra cambra: I lit ab I sobralit, I lançoll, I^a fopa e gonela de burel de dona, I^a cota d'om de burel, II quilmes; en lo coral: III galines, I gal. *Item*, forment VI q. *Item*, dues mulles cominals, XV ovelles, VI cabres.

Eodem die fuit factum inventarium in domo G. Vilar et primo fonc trobat en l'altrada I^a bregadora, II feys de canes; en la cuyna: I^a taula, I banch, I^a caxa, I^a pastera, I cànter, I^a ola de coure, sis scudeles, III galadas, I losa, I cabaç, I^a panistra, I cistela, I palay, II quilmes, I saló, I torn, II bots... [continuaria]

a. *Segueix militis, ratllat.* b. *eis, precedit de eius, ratllat.* c. *creditores, corregit de creditoribus.* d. *prioritatem, escrit prioritatem.* e. *Segueix Loys, ratllat.* f. *Anthonia, escrit Anthona.* g. *Çafortea, escrit Çaforter.* h. *Segueix de, ratllat.* i. *Segueix deu, ratllat.* j. *Al dessota X s., ratllat.* k. *o seguit de de, ratllat.* l. *terme, seguit de de, ratllat.* m. *lo escrit los.*

ANNEX

TAULA 1
ELS COMPRADORS DELS CENSALS DE LA BARONIA
(Per ordre cronològic)

<i>Nre.</i>	<i>Data / Lloc</i>	<i>Comprador</i>	<i>Preu</i>	<i>Pensió</i>	<i>For</i>	<i>Receptor posterior</i>
1.	1350 (16.VI)	Sibil·la, muller d'Andreu Marquès	4.200 s.	300 s.	7,14%	Mateu Desvalls
2.	1350 (16.VI)	Claramunda, muller de Francesc Burgués, ciutadà de Barcelona	4.200 s.	300 s.	7,14%	Muller de mossèn Guerau de Gualba, que primer fou muller de Pere Sacalm
3.	1350 (16.VI)	Clara, vídua de Domingo Mateu, ciutadà de Barcelona	5.600 s.	400 s.	7,14%	Clara, muller de Leonardo de Doni, que primer fou muller de Pere Gibert
4.	1350 (16.VI)	Pere Ullastrell, notari de Barcelona, marmessor d'Elisenda, muller de Bernat Andreu	3.080 s.	220 s.	7,14%	6è beneficiat de la capellania de Santa Maria (església de Sant Just de Barcelona)
5.	1354 (6.IV) / Miralles data del traspàs	Guillem de Santromà i altres de la vila i terme del castell de Miralles, traspasat a Bernat de Santromà, rector de Miralles	950 s.	13 q. de forment de xeixa	[7,69%]	Benifet de Sant Macari (església de Miralles)
6.	1359 (18.XII)	Jaume Sasalada, donzell	17.000 s.	1.214 s.	7,14%	Joana, muller de mossèn Bernat Saportella, filla de Joan de Torres
7.	1359 (18.XII)	Jaume Sasalada, donzell	17.000 s.	1.214 s.	7,14%	(en part) marmessors de Pere de Mirambell
8.	1363 (16.XII) / la Llacuna	Pere de Mirato, prevere de la Llacuna	2.000 s.	142 s. 10 d.	7,14%	Guillem Satorra, prevere
9.	1370 (10.II)	Guillem de Rubió	3.500 s.	250 s.	7,14%	Pere Rubió
10.	1373 (8.I) data del traspàs	Jaume Sasalada, donzell de Valls, traspasat a Guillem de Bas i Arnau Safortesa	3.500 s.	250 s.	7,14%	

<i>Nre.</i>	<i>Data / Lloc</i>	<i>Comprador</i>	<i>Preu</i>	<i>Pensió</i>	<i>For</i>	<i>Receptor posterior</i>
11.	1374 (25.IV)	Bernat Gener, prevere i vicari perpetu de Sant Pere de Riudebitlles	1.150 s.	82 s. (2) d.	7,14%	Micer Pere Malet, beneficiat de Sant Martí (priorat de Sant Quintí)
12.	1374 (12.VIII)	Maria, vídua de Pere Romeu, de Sant Gallard	2.400 s.	200 s.	8,33%	Comunitat de preveres de Montblanc
13.	1374 (23.XI)	Arnau Coniera, prevere	7.000 s.	500 s.	7,14%	Guillem Torrella, prevere de Vilafranca
14.	1375 (2.II) / Santa Coloma de Queralt	Berenguer Mateu, del castell de Seguer	3.000 s.	250 s.	8,33%	Arnau de la Torra
15.	1375 (2.II)	Gueraula de Muntargull	3.000 s.	250 s.	8,33%	Arnau Cortadelles
16.	1375 (23.II)	Pere Fontanies i Pericó de Fontanies, de Bonastre	6.000 s.	500 s.	8,33%	Pere (de) Fontanies
17.	1375 (13.III)	Montserrat Mullerat	5.000 s.	416 s. 8 d.	8,33%	Successors de Pere Mullerat i Bernat Agustí
18.	1375 (13.III)	Maria, muller de Pere Romeu de Sant Gallard	3.600 s.	300 s.	8,33%	
19.	1375 (28.III)	Berenguer Reverdit, àlies Mulner, de Jorba	2.420 s. (o 2.400 s.)	177 s. 4 d.	7,32%	Beatriu, muller de Pere Gener d'Igualada
20.	1375 (3.IV) / la Granada	Ferrer Rafart, prevere de Vilafranca del P.	1.400 s.	100 s.	7,14%	Pere Vives, prevere
21.	1375 (5.IV) / la Llacuna	Guillem Carbonell, rector de l'església de la Guàrdia Lada, com a laic (dos terços) / Jaume Burgaessa, de Vilagrasseta (un terç)	4.500 s.	300 s.	6,66%	Joan Carbonell i Joan Burgaessa
22.	1375 (5.IV)	Domènec Baget, del lloc de Sant Intoli [Antolí], hereu, i Pere Giscafré, marmessor d'Arnau Baget, per la capella que Arnau ha manat fer a l'església de Sant Jaume de Calaf	10.000 s.	500 s.	5%	Beneficiat del benifet de Sant Bartomeu
23.	1375 (24.V) / Castellserà	Bernat Bassa, de Castellserà (bisbat d'Urgell)	4.800 s.	400 s.	8,33%	
24.	1375 (24.V) / Castellserà	Estranya, muller de Berenguer Salgar, de Castellserà	2.400 s.	200 s.	8,33%	
25.	1375 (24.V) / Castellserà	Pere Folguera, de Castellserà	6.000 s.	500 s.	8,33%	
26.	1375 (24.V) / Castellserà	Gueraldona, muller de Pere Novell, de Castellserà	2.400 s.	200 s.	8,33%	
27.	1375 (24.V) / Castellserà	Lledona, vídua de Ramon Belluga, de Castellserà	2.400 s.	200 s.	8,33%	Proper beneficiat del benifet de la Santa Creu d'Anglesola

<i>Nre.</i>	<i>Data / Lloc</i>	<i>Comprador</i>	<i>Preu</i>	<i>Pensió</i>	<i>For</i>	<i>Receptor posterior</i>
28.	1375 (24.V) / Castellserà	Bernat de Reixac, de Castellserà	6.000 s.	500 s.	8,33%	
29.	1375 (11.IX)	Berenguer Reverdit, àlies Mulner, de Jorba	2.500 s.	199 s. 2 d.	7,96%	Beatriu, muller de Pere Gener d'Igualada
30.	1375 (15.XI)	Guillem Vilardell, del castell de Tous	2.000 s.	160 s.	8%	Guerau d'Estallega, del castell de Miralles
31.	1376 (6.II) data de traspàs	Regina, muller de Salamó Samuel Atzarell, jueu de Santa Coloma de Queralt, tudriu de Bondio Atzarell, fill, traspasat a Berenguer Prunera, mercader de Santa Coloma	1.400 s.	116 s. 8 d.	8,33%	Joan Prunera
32.	1376 (29.IV)	Alamanda, muller de Bernat Muntanyola, notari de Santa Coloma de Queralt	4.200 s.	350 s.	8,33%	Antic Castellar i després Joan Castellet, barber
33.	1376 (5.VIII) data de traspàs	Tutors/curadors de Guillemonet de Bas, de Figuerola, traspasat a Maria, vídua de Jaume d'Oluja, de Conesa	2.800 s.	200 s.	7,14%	Antoni Bartomeu, de Conesa
34.	1377 (17.II)	Constança, muller de Ferrer de Conomina, notari de Barcelona	9.000 s. [6.000 +3.000]	1.000 s.	8,33% / 16,6%	Elisenda Saconomina i Honorat, fill
35.	1377 (3.IV)	Francesc de Plegamans, prevere beneficiat a l'església de Castellnou	3.600 s.	300 s.	8,33%	Benifet de la Santa Creu (església d'Anglesola)
36.	1378 (27.I)	Pere Desvalls, tresorer del rei, ciutadà de Barcelona	12.000 s.	1.000 s.	8,33%	Mateu Desvalls
37.	1378 (27.I) / Barcelona	Pere Desvalls	12.000 s.	1.000 s.	8,33%	Hereus del noble Berenguer Arnau de Cervelló
38.	1381 (25.VI)	Pere Traver, perpunter, ciutadà de Barcelona	4.800 s.	400 s.	8,33%	Hereus del noble Berenguer Arnau de Cervelló
39.	1381 (26.VI)	Bertran Nicolau	7.200 s.	600 s.	8,33%	Hereus de Bertran Nicolau
40.	1386 (6.IV)	Guillem Savall, prevere [nadiu del mas d'en Gavarró], de Rubió	2.000 s.	143 s.	7,15%	Joan Gavarró, de Miralles
41.	1386 (2.X)	Pericó de Fontanies, fill de Pere, de Bonastre	3.675 s. (o 3.500 s.)	35,5 q. de forment de xeixa	—	Lluís Munterols
42.	1387 (7.II)	Mayir Boningo, jueu de Santa Coloma de Queralt	7.200 s.	554 s.	7,69%	Bertran Nicolau
43.	1388 (2.III)	Bertran Nicolau	25.000 s.	2.000 s.	8%	Hereus de Bertran Nicolau

<i>Nre.</i>	<i>Data / Lloc</i>	<i>Comprador</i>	<i>Preu</i>	<i>Pensió</i>	<i>For</i>	<i>Receptor posterior</i>
44.	1388 (22.V)	Pere de Fontanies [fill de Pere], de Bonastre	7.000 s.	500 s.	7,14%	Pere de Fontanies
45.	1388 (27.V) / Cervera	Guillem Guàrdia, sastre de Santa Coloma de Queralt	2.200 s.	157 s. 2 d.	7,14%	Marmessors de mossèn Bernat Llop, prevere
46.	1389 (31.VIII)	Francesc Sartre, notari de Cervera	5.100 s.	424 s.	8,31%	Cristòfol Montbrió, de Cervera
47.	1389 (2.XII)	Marmessors de Berenguer de Castellort, pel benifet de Sant Jaume (església de Santa Maria de Cervera)	8.000 s.	500 s.	6,25%	Beneficiat del benifet
48.	1391 (30.VI)	Bernat Comí, mercader de Santa Coloma de Queralt, tudor de Pericó Comí	6.887 s.	383 s.	5,5%	Pere Comí, de Santa Coloma de Queralt
49.	1391 (10.XI)	Bertran Nicolau	18.750 s.	1.500 s.	8%	Hereus de Bertran Nicolau
50.	1391 (24.XI)	jurats del lloc d'Estaràs (vegueria de Cervera)	5.000 s.	416 s. 8 d.	8,33%	Jurats de la universitat de la vila d'Estaràs
51.	1391 (18.XII)	Vidal Bonjuà, jueu de la Llacuna	2.600 s.	200 s.	7,69%	Pere de Cervelló, de la Llacuna
52.	1392 (2.III) data de confessió judicial	Berenguer Arnau de Cervelló (noble)	—	500 s.	—	Berenguer Arnau de Cervelló
53.	1392 (2.III) data de sentència	ídem	6.250 s.	500 s.	8%	ídem
54.	1393 (24.II)	Arnau Gassull, rector de Sant Miquel d'Orpí	1.675 s.	120 s.	7,16%	
55.	1393 (2.IV)	Simon Martorell, argenter, ciutadà de Barcelona	5.500 s.	500 s.	9,09%	Hereus de Bertran Nicolau
56.	1394 (24.VIII)	Bertran Nicolau	23.750 s.	1.900 s.	8%	Hereus de Bertran Nicolau
57.	1395 (23.IV)	Huguet d'Anglesola, prevere beneficiat de la capella del Sant Esperit	2.600 s.	180 s.	6,92%	Benifet del Sant Esperit
58.	1399 (16.IX) data de comanda	Pere Oruga, teixidor de Vilafranca del Penedès	—	2.200 s.	?	Pere Vives, prevere de Vilafranca
59.	1399 (3.XII) data de trasllat	Romeu Boldó, del lloc del Pla	550 s.	—	?	Ramon Boldó
60.	1400 (8.III) / Miralles	Berenguer Tort, de Vilanova del Camí (terme de Claramunt)	1.000 s.	71 s. 8 d.	7,16%	Benifet de Sant Miquel (església del castell de Claramunt)
61.	1400 (8.III)	Berenguer Reverdit, àlies Mulner, de Jorba	3.000 s.	250 s.	8,33%	Beatriu, muller de Pere Gener, d'Igualada

<i>Nre.</i>	<i>Data / Lloc</i>	<i>Comprador</i>	<i>Preu</i>	<i>Pensió</i>	<i>For</i>	<i>Receptor posterior</i>
62.	1400 (8.III)	Guillemona, vídua de Pericó Domingo, d'Igualada	800 s.	57 s. 4 d.	7,16%	
63.	1401 (24.XI)	Arnau Gassull, rector d'Orpí	5.000 s.	333 s. 4 d.	6,66%	Comunitat de preveres de Montblanc i Pere Romeu (meitat a cada un)
64.	1402 (3.IX)	Pere Palou, prevere del castell de Tous	2.000 s.	143 s. 4 d.	7,16%	Caterina, muller de Ramon Genovès, de Tous
65.	1403 (10.VII)	Simon Martorell, argenter, ciutadà de Barcelona	6.000 s.	300 s.	5%	Hereus de Bertran Nicolau
66.	1413 (27. II) / mas de n'Albareda (terme de Montbui)	Pere Martí, del lloc de la Torre (terme de Claramunt)	1.000 s.	71 s. 8 d.	7,16%	Pere Perdigó
67.	1423 (23.XII) data de cessió	Ponç Duc, cedit a Berenguer Torner	[1.400 s.]	—	?	Gabriel Torner
68.	1429 (25.I) / Tàrrega data de donació	Bernat Reixac, mercader de Tàrrega, traspasat a Francesc de Reixac, fill	6.000 s.	500 s.	8,33%	Francesc de Reixac
69.	31.VII.1438 data de cessió	Bartomeu Tàrrega, cedit a Rafela, muller de Guillem Galceran de Ribes, tudriu de Joan Maurici, fill	2.460 s.	—	?	Fill de mossèn Ribes

TAULA 2

CALCUL DE LA TAXA DE REPARTIMENT

<i>Anyada 1428-1429 / partió 16a</i> $113.704 \times 240 / 2.728.965 = 9,999$ (o sia, 10 diners per lliura)	<i>Anyada 1438-1439 / partió 26a</i> $74.513 \times 240 / 1.987.029 = 8,99$ (o sia, 9 diners per lliura)	<i>Anyada 1448-1449 / partió 36a</i> $56.997 \times 240 / 1.189.495 = 11,5$ (o sia, 11 diners malla per lliura)
<i>Anyada 1429-1430 / partió 17a</i> $99.058 \times 240 / 2.641.660 = 8,999$ (o sia, 9 diners per lliura)	<i>Anyada 1439-1440 / partió 27a</i> $87.655 \times 240 / 1.912.516 = 10,99$ (o sia, 11 diners per lliura)	<i>Anyada 1449-1450 / partió 37a</i> $57.715 \times 240 / 1.204.498 = 11,5$ (o sia, 11 d. malla per lliura)
<i>Anyada 1430-1431 / partió 18a</i> $90.055 \times 240 / 2.542.602 = 8,5$ (o sia, 8 diners malla per lliura)	<i>Anyada 1440-1441 / partió 28a</i> $87.440 \times 240 / 1.824.861 = 11,49$ (o sia, 11 diners malla per lliura)	

<i>Anyada 1431-1432 / partió 19a</i> 97.080 x 240 / 2.452.547 = 9,5 (o sia, 9 diners malla per lliura)	<i>Anyada 1441-1442 / partió 29a</i> 90.489 x 240 / 1.737.421 = 12,49 (o sia, 12 diners malla per lliura)	
<i>Anyada 1432-1433 / partió 20a</i> 84.276 x 240 / 2.528.270 = 8 (o sia, 8 diners per lliura)	<i>Anyada 1442-1443 / partió 30a</i> 89.208 x 240 / 1.646.932 = 12,99 (o sia, 13 diners per lliura)	
<i>Anyada 1433-1434 / partió 21a</i> 81.466 x 240 / 2.683.994 = 7,28 (en canvi, 8 diners per lliura)	<i>Anyada 1443-1444 / partió 31a</i> 81.126 x 240 / 1.557.724 = 12,5 (o sia, 12 diners malla per lliura)	
<i>Anyada 1434-1435 / partió 22a</i> 88.594 x 240 / 2.362.528 = 8,999 (o sia, 9 diners per lliura)	<i>Anyada 1444-1445 / partió 32a</i> 79.982 x 240 / 1.476.598 = 12,99 (o sia, 13 diners per lliura)	
	<i>Anyada 1445-1446 / partió 33a</i> 78.558 x 240 / 1.396.616 = 13,5 (en canvi, 14 diners malla per lliura)	
<i>Anyada 1436-1437 / partió 24a</i> 81.544 x 240 / 2.174.451 = 9,00 (o sia, 9 diners per lliura)	<i>Anyada 1446-1447 / partió 34a</i> 74.142 x 240 / 1.318.058 = 13,5 (o sia, 13 diners malla per lliura)	
<i>Anyada 1437-1438 / partió 25a</i> 86.393 x 240 / 2.073.422 = 10,00 (o sia, 10 diners per lliura)	<i>Anyada 1447-1448 / partió 35a</i> 54.421 x 240 / 1.243.916 = 10,49 (o sia, 10 diners malla per lliura)	

TAULA 3

PAGUES ASSIGNEDES A CADA CREDITOR (1428/1429 – 1449-1450)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Pere Destorrent, de Barcelona	185	13	10	7	14	9	1428/29 (16a)
	177	19	1	6	13	6	1429/30 (17a)
	—	—	—	—	—	—	1430/31 (18a)
	165	4	3	6	10	9,5	1431/32 (19a)
	158	13	6	5	5	9	1432/33 (20a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
	153	7	9	5	2	3	1433/34 (21a)
	148	5	6	5	11	2	1434/35 (22a)
	—			—			—
	136	9	6	5	2	4	1436/37 (24a)
	131	7	2	5	9	6	1437/38 (25a)
	125	17	8	4	14	5	1438/39 (26a)
	121	3	3	5	11	1	1439/40 (27a)
	115	12	2	5	10	10	1440/41 (28a)
	110	1	4	5	14	8	1441/42 (29a)
	104	6	8	5	13	0	1442/43 (30a)
	98	13	8	5	2	10	1443/44 (31a)
	93	10	10	5	1	4	1444/45 (32a)
	88	9	6	4	19	7	1445/46 (33a)
	83	9	11	4	13	11	1446/47 (34a)
	78	16	0	3	8	11	1447/48 (35a)
	75	7	1	3	12	2	1448/49 (36a)
	71	14	11	3	8	9	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Hereus de Bernat Saconomina [de Barcelona]	214	12	10	8	18	11	1428/29 (16a)
	205	14	0	7	14	3	1429/30 (17a)
	—			—			1430/31 (18a)
	190	19	6	7	11	2,5	1431/32 (19a)
	183	8	4	6	2	3	1432/33 (20a)
	177	6	1	5	18	3	1433/34 (21a)
	171	7	10	6	8	7	1434/35 (22a)
	—			—			—
	157	14	11	5	18	4	1436/37 (24a)
	151	16	7	6	5	8	1437/38 (25a)
	145	10	11	5	9	2	1438/39 (26a)
	140	1	9	6	8	5	1439/40 (27a)
	133	13	4	6	8	1	1440/41 (28a)
	127	5	3	6	12	7	1441/42 (29a)
	120	12	8	6	10	8	1442/43 (30a)
	114	2	0	5	18	10	1443/44 (31a)
	108	3	2	5	17	2	1444/45 (32a)
	102	6	0	5	15	1	1445/46 (33a)
	96	10	11	5	8	7	1446/47 (34a)
	91	2	4	3	19	9	1447/48 (35a)
	87	2	7	4	3	6	1448/49 (36a)
	82	19	1	3	19	6	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Pere Sacalm, [jurista] de Barcelona	130	0	1	5	8	4	1428/29 (16a)
	124	11	9	4	13	5	1429/30 (17a)
Hereus	—	—	—	—	—	—	1430/31 (18a)
	115	13	5	4	11	7	1431/32 (19a)
	111	1	10	3	14	0	1432/33 (20a)
	107	7	10	3	11	7	1433/34 (21a)
	103	16	3	3	17	11	1434/35 (22a)
	—	—	—	—	—	—	—
	95	10	11	3	11	8	1436/37 (24a)
	91	19	3	3	16	8	1437/38 (25a)
	88	2	7	3	6	1	1438/39 (26a)
	84	16	6	3	17	9	1439/40 (27a)
	80	18	9	3	17	7	1440/41 (28a)
	77	1	2	4	0	3	1441/42 (29a)
	73	0	11	3	19	2	1442/43 (30a)
	69	1	9	3	12	0	1443/44 (31a)
	65	9	9	3	11	0	1444/45 (32a)
	61	18	9	3	9	9	1445/46 (33a)
	58	9	0	3	5	9	1446/47 (34a)
	55	3	3	2	8	3	1447/48 (35a)
	52	15	0	2	10	7	1448/49 (36a)
	50	4	5	2	8	1	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Els Gibert (Berenguer i Valenti), mercaders [de Barcelona]	623	4	10	25	19	4	1428/29 (16a)
	597	5	6	22	8	0	1429/30 (17a)
	—	—	—	—	—	—	1430/31 (18a)
	554	10	4	21	18	11,5	1431/32 (19a)
	532	11	5	17	15	1	1432/33 (20a)
	514	16	4	17	3	3	1433/34 (21a)
	497	13	1	18	13	3	1434/35 (22a)
	—	—	—	—	—	—	—
	458	0	9	17	3	6	1436/37 (24a)
	440	17	3	18	7	5	1437/38 (25a)
	422	9	10	15	16	11	1438/39 (26a)
	406	12	11	18	12	9	1439/40 (27a)
	388	0	2	18	11	10	1440/41 (28a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Berenguer Gibert (part principal)	369	8	4	19	4	9	1441/42 (29a)
	350	3	7	18	19	4	1442/43 (30a)
	331	4	3	17	5	0	1443/44 (31a)
	235	9	5	12	15	1	1444/45 (32a)
	222	14	4	12	10	7	1445/46 (33a)
	210	3	9	11	16	6	1446/47 (34a)
	198	7	3	8	13	7	1447/48 (35a)
Hereves de Berenguer Gibert	112	16	6	5	8	2	1448/49 (36a)
	107	8	4	5	2	11	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Valentí Gibert (altra part)	78	9	10	4	5	0	1444/45 (32a)
	74	4	10	4	3	6	1445/46 (33a)
	70	1	4	3	18	10	1446/47 (34a)
	66	2	6	2	17	10	1447/48 (35a)
	63	4	8	3	0	7	1448/49 (36a)
	60	4	1	2	17	8	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Constança, filla de Berenguer Gibert i muller de Pere Marc	76	17	2	3	13	8	1448/49 (36a)
	73	3	6	3	10	1	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Hereus de Bertran Nicolau, [mercader de Barcelona]	1909	9	9	79	11	3	1428/29 (16a)
	1829	18	6	68	12	5	1429/30 (17a)
	—	—	—	—	—	—	1430/31 (18a)
	1698	18	7	67	5	0,5	1431/32 (19a)
	1631	13	7	54	7	10	1432/33 (20a)
	1577	5	9	52	11	6	1433/34 (21a)
	1524	14	3	57	3	7	1434/35 (22a)
	—	—	—	—	—	—	—
	701	17	4	26	6	5	1436/37 (24a)
	675	10	11	28	2	11	1437/38 (25a)
	647	8	0	24	5	7	1438/39 (26a)
	623	2	5	28	11	2	1439/40 (27a)
	594	11	3	28	9	9	1440/41 (28a)
	566	1	6	29	9	8	1441/42 (29a)
	536	11	10	29	1	4	1442/43 (30a)
	507	10	6	26	8	8	1443/44 (31a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Hospital de la Santa Creu (part principal)	481	1	10	26	1	2	1444/45 (32a)
	455	0	8	25	11	11	1445/46 (33a)
	429	8	9	24	3	2	1446/47 (34a)
	405	5	7	17	14	8	1447/48 (35a)
	335	15	8	16	1	10	1448/49 (36a)
	319	13	10	15	6	5	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Prior i convent de Sant Jeroni, de la Vall d'Hebron	37	19	7	1	16	5	1448/49 (36a)
	36	3	2	1	14	8	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Prior i convent de Sant Agustí, de Barcelona	13	15	8	0	13	3	1448/49 (36a)
	13	2	5	0	12	7	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Jaume Grimau, porter reial (I per ell la muller de Joan Castellet, cirurgià) Antònia, muller de Joan Castellet, cirurgià	136	3	4	5	13	6	1428/29 (16a)
	130	9	11	4	17	10	1429/30 (17a)
	—	—	—	—	—	—	1430/31 (18a)
	121	3	2	4	15	10	1431/32 (19a)
	116	7	4	3	17	7	1432/33 (20a)
	112	9	9	3	15	0	1433/34 (21a)
	108	14	9	4	1	7	1434/35 (22a)
	—	—	—	—	—	—	—
	100	1	7	3	15	1	1436/37 (24a)
	96	6	6	4	0	8	1437/38 (25a)
	92	5	10	3	9	3	1438/39 (26a)
	88	16	7	4	1	5	1439/40 (27a)
	84	15	2	4	1	3	1440/41 (28a)
	80	13	11	4	4	0	1441/42 (29a)
	76	9	11	4	2	11	1442/43 (30a)
	72	7	0	3	15	4	1443/44 (31a)
	68	11	8	3	14	3	1444/45 (32a)
	64	17	5	3	12	11	1445/46 (33a)
	61	4	6	3	8	11	1446/47 (34a)
	57	15	7	2	10	7	1447/48 (35a)
55	5	0	2	12	11	1448/49 (36a)	
52	12	1	2	10	5	1449/50 (37a)	

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Pere Romeu de Tàrrega i capellans de Montblanc (hereus de Pere Romeu i capellans)	389	18	11	16	4	11	1428/29 (16a)
	373	14	0	14	0	3	1429/30 (17a)
	—	—	—	—	—	—	1430/31 (18a)
	346	18	11	13	14	8	1431/32 (19a)
	333	4	3	11	2	2	1432/33 (20a)
	322	2	1	10	14	9	1433/34 (21a)
	311	7	4	11	13	6	1434/35 (22a)
	—	—	—	—	—	—	—
	286	11	8	10	14	11	1436/37 (24a)
	275	16	9	11	9	10	1437/38 (25a)
	264	6	11	9	18	3	1438/39 (26a)
	254	8	8	11	13	3	1439/40 (27a)
	242	15	5	11	12	8	1440/41 (28a)
	Guillem Romeu, mercader	65	8	2	3	8	1
62		0	1	3	7	2	1442/43 (30a)
58		12	11	3	1	1	1443/44 (31a)
55		11	10	3	0	3	1444/45 (32a)
52		11	7	2	19	2	1445/46 (33a)
49		12	5	2	15	10	1446/47 (34a)
46		16	7	2	0	11	1447/48 (35a)
44		15	8	2	2	11	1448/49 (36a)
42		12	9	2	0	10	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Capellans de Montblanc (benifet i almoïna d'Arnau Gassull)	165	14	7	8	12	8	1441/42 (29a)
	157	1	11	8	10	2	1442/43 (30a)
	148	11	9	7	14	9	1443/44 (31a)
	140	17	0	7	12	7	1444/45 (32a)
	133	4	5	7	9	10	1445/46 (33a)
	125	14	7	7	1	5	1446/47 (34a)
	118	13	2	5	3	10	1447/48 (35a)
	113	9	4	5	8	9	1448/49 (36a)
	108	0	7	5	3	6	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Benifet de Pere de Mirambell	120	16	0	5	0	8	1428/29 (16a)
	115	15	4	4	6	10	1429/30 (17a)
	—	—	—	—	—	—	1430/31 (18a)
	107	9	7	4	5	1	1431/32 (19a)
	103	4	6	3	8	10	1432/33 (20a)
	99	15	8	3	6	6	1433/34 (21a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
	96	9	2	3	12	4	1434/35 (22a)
	—			—			—
	88	15	7	3	6	7	1436/37 (24a)
	85	9	0	3	11	3	1437/38 (25a)
	81	17	9	3	1	6	1438/39 (26a)
	78	16	3	3	12	3	1439/40 (27a)
	75	4	0	3	12	1	1440/41 (28a)
	71	11	11	3	14	8	1441/42 (29a)
	67	17	3	3	13	6	1442/43 (30a)
	64	3	9	3	6	10	1443/44 (31a)
	60	16	11	3	5	11	1444/45 (32a)
	57	11	0	3	4	9	1445/46 (33a)
	54	6	3	3	1	1	1446/47 (34a)
	51	5	2	2	4	10	1447/48 (35a)
	49	0	4	2	6	11	1448/49 (36a)
	46	13	5	2	4	9	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>	
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>		
Arnau Prunera, prevere de Santa Coloma de Queralt	43	5	11	1	16	1	1428/29 (16a)	
	41	9	10	1	10	11	1429/30 (17a)	
	—			—			1430/31 (18a)	
	38	10	8	1	10	5,5	1431/32 (19a)	
	37	0	3	1	4	8	1432/33 (20a)	
	35	15	7	1	3	10	1433/34 (21a)	
	34	11	9	1	5	11	1434/35 (22a)	
	—			—			—	
	31	16	8	1	3	10	1436/37 (24a)	
	30	12	10	1	5	7	1437/38 (25a)	
	29	7	3	1	1	9	1438/39 (26a)	
	28	5	6	1	5	11	1439/40 (27a)	
	Joan Prunera, de Tàrraga	26	19	7	1	5	10	1440/41 (28a)
		25	13	9	1	6	9	1441/42 (29a)
24		7	0	1	6	4	1442/43 (30a)	
23		0	8	1	4	0	1443/44 (31a)	
21		16	8	1	3	8	1444/45 (32a)	
20		13	0	1	3	3	1445/46 (33a)	
19		9	9	1	1	11	1446/47 (34a)	
18		7	10	0	16	1	1447/48 (35a)	
17		11	9	0	16	10	1448/49 (36a)	
16		14	11	0	16	1	1449/50 (37a)	

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Pere Comí, de Santa Coloma de Queralt	214	3	4	8	18	6	1428/29 (16a)
	205	4	11	7	13	11	1429/30 (17a)
	—	—	—	—	—	—	1430/31 (18a)
	190	11	1	7	10	10	1431/32 (19a)
	183	0	3	6	2	0	1432/33 (20a)
	176	18	3	5	17	11	1433/34 (21a)
	171	0	4	6	8	3	1434/35 (22a)
	—	—	—	—	—	—	—
	157	8	0	5	18	1	1436/37 (24a)
	151	9	11	6	6	3	1437/38 (25a)
	145	3	8	5	8	11	1438/39 (26a)
	139	14	9	6	8	1	1439/40 (27a)
	133	6	8	6	7	9	1440/41 (28a)
	126	18	11	6	12	3	1441/42 (29a)
	120	6	8	6	10	5	1442/43 (30a)
	113	16	3	5	18	7	1443/44 (31a)
	107	17	8	5	16	10	1444/45 (32a)
	102	0	10	5	14	9	1445/46 (33a)
	96	6	1	5	8	4	1446/47 (34a)
Cristòfol Comí, de Santa Coloma de Queralt	90	17	9	3	19	6	1447/48 (35a)
	86	18	3	4	3	3	1448/49 (36a)
	82	15	0	3	19	4	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>	
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>		
Berenguer d'Anglesola [prevere de Montblanc]	80	9	0	3	7	1	1428/29 (16a)	
	77	2	0	2	17	10	1429/30 (17a)	
	—	—	—	—	—	—	1430/31 (18a)	
	71	11	7	2	16	8	1431/32 (19a)	
	68	14	11	2	5	10	1432/33 (20a)	
	66	9	1	2	4	4	1433/34 (21a)	
	64	4	9	2	8	2	1434/35 (22a)	
	—	—	—	—	—	—	—	
	Arnau d'Anglesola	59	2	6	2	4	4	1436/37 (24a)
		56	18	2	2	7	6	1437/38 (25a)
54		10	8	2	0	11	1438/39 (26a)	
52		9	9	2	8	2	1439/40 (27a)	
50		1	7	2	8	0	1440/41 (28a)	
47		13	7	2	9	8	1441/42 (29a)	
45		3	11	2	8	11	1442/43 (30a)	
42		15	0	2	4	6	1443/44 (31a)	
40		10	6	2	3	11	1444/45 (32a)	
38		6	7	2	3	1	1445/46 (33a)	
36	3	6	2	0	8	1446/47 (34a)		

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Joan Fuster, prevere	34	2	10	1	9	11	1447/48 (35a)
	32	12	11	1	11	4	1448/49 (36a)
	31	1	7	1	9	9	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Clara, vídua de Pere Gibert [mercader de Barcelona]	130	0	1	5	8	4	1428/29 (16a)
	124	11	9	4	13	6	1429/30 (17a)
	—	—	—	—	—	—	1430/31 (18a)
Ídem, ara muller de Leonardo de Doni	115	13	4	4	11	7	1431/32 (19a)
	111	1	9	3	14	1	1432/33 (20a)
	107	7	8	3	11	7	1433/34 (21a)
	103	16	1	3	17	10	1434/35 (22a)
	—	—	—	—	—	—	—
	Ídem, vídua de Leonardo de Doni	95	10	9	3	11	8
91		19	1	3	16	8	1437/38 (25a)
88		2	5	3	6	1	1438/39 (26a)
84		16	4	3	17	9	1439/40 (27a)
80		18	7	3	17	7	1440/41 (28a)
77		1	0	4	0	3	1441/42 (29a)
73		0	9	3	19	2	1442/43 (30a)
69		1	7	3	12	0	1443/44 (31a)
65		9	7	3	10	11	1444/45 (32a)
61		18	8	3	9	9	1445/46 (33a)
58		8	11	3	5	9	1446/47 (34a)
55		3	2	2	8	3	1447/48 (35a)
52		14	11	2	10	6	1448/49 (36a)
50	4	5	2	8	1	1449/50 (37a)	

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Gabriel Salat, [mercader] de Barcelona	43	5	11	1	16	1	1428/29 (16a)
	41	9	10	1	11	1	1429/30 (17a)
	—	—	—	—	—	—	1430/31 (18a)
	38	10	6	1	10	6	1431/32 (19a)
	37	0	0	1	4	8	1432/33 (20a)
	35	15	4	1	3	10	1433/34 (21a)
	34	11	6	1	5	11	1434/35 (22a)
Hereus de Gabriel Salat	—	—	—	—	—	—	—
	31	16	6	1	3	10	1436/37 (24a)
	30	12	8	1	5	6	1437/38 (25a)
	29	7	2	1	2	0	1438/39 (26a)
	28	5	2	1	5	11	1439/40 (27a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
	26	19	3	1	5	11	1440/41 (28a)
	25	13	4	1	6	8	1441/42 (29a)
	24	6	8	1	6	4	1442/43 (30a)
	23	0	4	1	4	0	1443/44 (31a)
	21	16	4	1	3	8	1444/45 (32a)
	20	12	8	1	3	2	1445/46 (33a)
	19	9	6	1	1	11	1446/47 (34a)
	18	7	7	0	16	1	1447/48 (35a)
	17	11	6	0	16	10	1448/49 (36a)
	16	14	8	0	16	0	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Pere Mullerat, de Sant Gallard	153	14	2	6	8	1	1428/29 (16a)
	147	6	1	5	10	5	1429/30 (17a)
	—	—	—	—	—	—	1430/31 (18a)
	136	15	3	5	8	3	1431/32 (19a)
	131	7	0	4	7	7	1432/33 (20a)
	126	19	5	4	4	8	1433/34 (21a)
	122	14	9	4	12	1	1434/35 (22a)
Mateu Mullerat	—	—	—	—	—	—	—
	112	19	2	4	4	9	1436/37 (24a)
	108	14	5	4	10	7	1437/38 (25a)
	104	3	10	3	18	2	1438/39 (26a)
	100	5	8	4	11	11	1439/40 (27a)
	95	13	9	4	11	8	1440/41 (28a)
	91	2	1	4	14	11	1441/42 (29a)
	86	7	2	4	13	7	1442/43 (30a)
	81	13	7	4	5	1	1443/44 (31a)
	77	8	6	4	3	11	1444/45 (32a)
	73	4	7	4	2	5	1445/46 (33a)
	69	2	2	3	17	9	1446/47 (34a)
	65	4	5	2	17	1	1447/48 (35a)
	62	7	4	2	19	9	1448/49 (36a)
	59	7	7	2	16	11	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Comunitat de capellans de Montblanc	21	7	7	0	17	10	1428/29 (16a)
	20	9	9	0	15	5	1429/30 (17a)
	—	—	—	—	—	—	1430/31 (18a)
	19	0	4	0	15	1	1431/32 (19a)
	18	5	3	0	12	2	1432/33 (20a)
	17	13	1	0	11	9	1433/34 (21a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
	17	1	4	0	12	10	1434/35 (22a)
	—	—	—	—	—	—	—
	15	14	1	0	11	10	1436/37 (24a)
	15	2	3	0	12	7	1437/38 (25a)
	14	9	8	0	10	10	1438/39 (26a)
	13	18	10	0	12	9	1439/40 (27a)
	13	6	1	0	12	9	1440/41 (28a)
	12	13	4	0	13	2	1441/42 (29a)
	12	0	2	0	13	0	1442/43 (30a)
	11	7	2	0	11	10	1443/44 (31a)
	10	15	4	0	11	8	1444/45 (32a)
	10	3	8	0	11	5	1445/46 (33a)
	9	12	3	0	10	10	1446/47 (34a)
	9	1	5	0	7	11	1447/48 (35a)
	8	13	6	0	8	4	1448/49 (36a)
	8	5	2	0	7	11	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Guillemona, muller de Francesc Riera, de Santa Coloma de Montbui	24	15	3	1	0	7	1428/29 (16a)
	23	14	8	0	17	10	1429/30 (17a)
	—	—	—	—	—	—	1430/31 (18a)
	22	0	8	0	17	5	1431/32 (19a)
	21	3	3	0	14	1	1432/33 (20a)
	20	9	2	0	13	8	1433/34 (21a)
	19	15	6	0	14	10	1434/35 (22a)
Antònia, vídua de Ramon Aguilera, d'Igualada	—	—	—	—	—	—	—
	18	4	0	0	13	8	1436/37 (24a)
	17	10	4	0	14	7	1437/38 (25a)
	16	15	9	0	12	7	1438/39 (26a)
	16	3	2	0	14	10	1439/40 (27a)
	15	8	4	0	14	9	1440/41 (28a)
	14	13	7	0	15	3	1441/42 (29a)
	13	18	4	0	15	1	1442/43 (30a)
	13	3	3	0	13	8	1443/44 (31a)
	12	9	7	0	13	6	1444/45 (32a)
	11	16	1	0	13	3	1445/46 (33a)
	11	2	10	0	12	6	1446/47 (34a)
	10	10	4	0	9	3	1447/48 (35a)
	10	1	1	0	9	8	1448/49 (36a)
	9	11	5	0	9	2	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>	
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>		
Benifet de Sant Miquel (església de Claramunt), Berenguer Tort, prev.	30	19	1	1	5	10	1428/29 (16a)	
	29	13	4	1	2	4	1429/30 (17a)	
	—	—	—	—	—	—	1430/31 (18a)	
	27	10	10	1	1	10	1431/32 (19a)	
	26	9	0	0	17	8	1432/33 (20a)	
	25	11	4	0	17	1	1433/34 (21a)	
	24	14	3	0	18	6	1434/35 (22a)	
	—	—	—	—	—	—	—	
	Pere Vallès, prev. beneficiat	22	15	0	0	17	1	1436/37 (24a)
		21	17	11	0	18	3	1437/38 (25a)
20		19	8	0	15	9	1438/39 (26a)	
20		3	11	0	18	6	1439/40 (27a)	
19		5	5	0	18	6	1440/41 (28a)	
18		6	11	0	19	1	1441/42 (29a)	
17		7	10	0	18	10	1442/43 (30a)	
16		9	0	0	17	2	1443/44 (31a)	
15		11	10	0	16	11	1444/45 (32a)	
14		14	11	0	16	7	1445/46 (33a)	
Pere Mas, prev. beneficiat	13	18	4	0	15	8	1446/47 (34a)	
	13	2	8	0	11	6	1447/48 (35a)	
	12	11	2	0	12	1	1448/49 (36a)	
	11	19	1	0	11	6	1449/50 (37a)	

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Pere Oruga de Vilafranca	68	2	6	2	16	9	1428/29 (16a)
	65	5	9	2	8	11	1429/30 (17a)
	—	—	—	—	—	—	1430/31 (18a)
	60	12	4	2	8	0	1431/32 (19a)
	58	4	4	1	18	10	1432/33 (20a)
	56	5	6	1	17	6	1433/34 (21a)
	54	8	0	2	0	9	1434/35 (22a)
	—	—	—	—	—	—	—
	50	1	5	1	17	7	1436/37 (24a)
	48	3	10	2	0	2	1437/38 (25a)
	46	3	8	1	14	8	1438/39 (26a)
	44	9	0	2	0	9	1439/40 (27a)
	42	8	3	2	0	8	1440/41 (28a)
	40	7	7	2	2	1	1441/42 (29a)
	Pere Vives, prev. de Vilafranca	38	5	6	2	1	6
36		4	0	1	17	8	1443/44 (31a)
34		6	4	1	17	2	1444/45 (32a)
32		9	2	1	16	6	1445/46 (33a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
	30	12	8	1	14	5	1446/47 (34a)
	28	18	3	1	5	3	1447/48 (35a)
	27	13	0	1	6	6	1448/49 (36a)
	26	6	6	1	5	3	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Jaume Vidal, prevere, rector d'Orpí	8	10	7	0	7	1	1428/29 (16a)
	8	3	6	0	6	2	1429/30 (17a)
	7	17	4	0	5	7	1430/31 (18a)
	7	11	9	0	6	0	1431/32 (19a)
	7	5	9	0	4	10	1432/33 (20a)
	7	0	11	0	4	8	1433/34 (21a)
	6	16	3	0	5	1	1434/35 (22a)
	—	—	—	—	—	—	—
	6	5	6	0	4	9	1436/37 (24a)
	6	0	9	0	5	0	1437/38 (25a)
	5	15	9	0	4	4	1438/39 (26a)
	5	11	5	0	5	1	1439/40 (27a)
	5	6	4	0	5	1	1440/41 (28a)
	5	1	3	0	5	3	1441/42 (29a)
	4	16	0	0	5	2	1442/43 (30a)
	4	10	10	0	4	9	1443/44 (31a)
	4	6	1	0	4	8	1444/45 (32a)
	4	1	5	0	4	7	1445/46 (33a)
	3	16	10	0	4	4	1446/47 (34a)
	3	12	6	0	3	2	1447/48 (35a)
3	9	4	0	3	4	1448/49 (36a)	
3	6	0	0	3	2	1449/50 (37a)	

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Aniversaris de la Llacuna	11	12	1	0	9	8	1428/29 (16a)
	11	2	5	0	8	5	1429/30 (17a)
	10	14	0	0	7	7	1430/31 (18a)
	10	6	5	0	8	2	1431/32 (19a)
	9	18	3	0	6	7	1432/33 (20a)
	9	11	8	0	6	5	1433/34 (21a)
	9	5	3	0	6	11	1434/35 (22a)
	—	—	—	—	—	—	—
	8	10	7	0	6	5	1436/37 (24a)
	8	4	2	0	6	10	1437/38 (25a)
	7	17	4	0	5	11	1438/39 (26a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
	7	11	5	0	6	11	1439/40 (27a)
	7	4	6	0	6	11	1440/41 (28a)
	6	17	7	0	7	2	1441/42 (29a)
	6	10	5	0	7	1	1442/43 (30a)
	6	3	4	0	6	5	1443/44 (31a)
	5	16	11	0	6	4	1444/45 (32a)
	5	10	7	0	6	3	1445/46 (33a)
	5	4	4	0	5	10	1446/47 (34a)
	4	18	6	0	4	3	1447/48 (35a)
	4	14	3	0	4	6	1448/49 (36a)
	4	9	9	0	4	4	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Nicolau Bauló, de Rubió	17	0	7	0	14	2	1428/29 (16a)
	16	6	5	0	12	2	1429/30 (17a)
	15	4	3	0	11	1	1430/31 (18a)
	15	3	2	0	12	0	1431/32 (19a)
	14	11	2	0	9	8	1432/33 (20a)
	14	1	6	0	9	5	1433/34 (21a)
	13	12	1	0	10	2	1434/35 (22a)
	—			—		—	
Hereus de Nicolau Bauló	12	10	6	0	9	6	1436/37 (24a)
	12	1	0	0	10	1	1437/38 (25a)
	11	10	11	0	8	8	1438/39 (26a)
Hereu de Nicolau [Boldú]	11	2	3	0	10	2	1439/40 (27a)
	10	12	1	0	10	2	1440/41 (28a)
	10	1	11	0	10	6	1441/42 (29a)
	9	11	5	0	10	4	1442/43 (30a)
	9	1	1	0	9	5	1443/44 (31a)
	8	11	8	0	9	4	1444/45 (32a)
	8	2	4	0	9	1	1445/46 (33a)
	7	13	3	0	8	7	1446/47 (34a)
	7	4	8	0	6	4	1447/48 (35a)
	6	18	4	0	6	8	1448/49 (36a)
6	11	8	0	6	4	1449/50 (37a)	

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Mateu Desvalls de Barcelona	315	13	9	13	3	1	1428/29 (16a)
	302	10	8	11	6	11	1429/30 (17a)
	291	3	9	10	6	3	1430/31 (18a)
	280	17	6	11	2	4	1431/32 (19a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Hereus de Mateu Desvalls	269	15	2	8	19	10	1432/33 (20a)
	260	15	4	8	13	10	1433/34 (21a)
	252	1	6	9	9	1	1434/35 (22a)
	—			—			—
	232	0	2	8	14	0	1436/37 (24a)
	223	6	2	9	6	1	1437/38 (25a)
	214	0	1	8	0	6	1438/39 (26a)
	205	19	7	9	8	10	1439/40 (27a)
	196	10	9	9	8	4	1440/41 (28a)
	187	2	5	9	15	0	1441/42 (29a)
	177	7	5	9	12	2	1442/43 (30a)
	167	15	3	8	14	9	1443/44 (31a)
	159	0	6	8	12	3	1444/45 (32a)
	150	8	3	8	9	2	1445/46 (33a)
	141	19	1	7	19	9	1446/47 (34a)
	133	19	4	5	17	3	1447/48 (35a)
	128	2	1	6	2	9	1448/49 (36a)
121	19	4	5	16	11	1449/50 (37a)	

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Montserrat d'Oluja, de Conesa	87	2	8	3	12	7	1428/29 (16a)
	83	10	1	3	2	7	1429/30 (17a)
	80	7	6	2	16	11	1430/31 (18a)
	77	10	7	3	1	4	1431/32 (19a)
	74	9	3	2	9	8	1432/33 (20a)
	71	19	7	2	8	0	1433/34 (21a)
	69	11	7	2	12	2	1434/35 (22a)
	—			—			—
	64	0	10	2	8	0	1436/37 (24a)
	61	12	10	2	11	4	1437/38 (25a)
	59	1	6	2	43		1438/39 (26a)
	56	17	3	2	12	2	1439/40 (27a)
	54	5	1	2	12	0	1440/41 (28a)
	51	13	1	2	13	9	1441/42 (29a)
	48	19	4	2	13	1	1442/43 (30a)
	46	6	3	2	8	3	1443/44 (31a)
	43	18	0	2	7	6	1444/45 (32a)
41	10	6	2	6	9	1445/46 (33a)	
Antoni Bartomeu, de les Piles	39	3	9	2	4	1	1446/47 (34a)
	36	19	8	1	12	5	1447/48 (35a)
	35	7	3	1	13	11	1448/49 (36a)
	33	13	4	1	12	3	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Joan de Torres, [donzell], de Tarragona	248	17	8	10	7	5	1428/29 (16a)
	238	10	3	8	18	10	1429/30 (17a)
	229	11	5	8	2	0	1430/31 (18a)
Filla de Joan de Torres, de Tarragona	221	9	5	8	15	4	1431/32 (19a)
	212	14	1	7	1	10	1432/33 (20a)
	205	12	3	6	17	1	1433/34 (21a)
	198	15	2	7	9	1	1434/35 (22a)
	—	—	—	—	—	—	—
	182	18	9	6	17	2	1436/37 (24a)
	176	1	7	7	6	9	1437/38 (25a)
	168	14	10	6	6	7	1438/39 (26a)
	162	8	3	7	8	10	1439/40 (27a)
	154	19	5	7	8	7	1440/41 (28a)
	147	10	10	7	13	8	1441/42 (29a)
	139	17	2	7	11	6	1442/43 (30a)
	132	5	8	6	17	9	1443/44 (31a)
	Joan de Casagualda, notari	125	7	11	6	15	10
118		12	1	6	13	5	1445/46 (33a)
111		18	8	6	5	11	1446/47 (34a)
105		12	9	4	12	5	1447/48 (35a)
101		0	4	4	16	10	1448/49 (36a)
96		3	6	4	12	2	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Beatriu, muller de Pere Gener, d'Igualada	245	2	9	10	4	3	1428/29 (16a)
	234	17	6	8	16	2	1429/30 (17a)
	226	1	4	8	0	1	1430/31 (18a)
	218	1	3	8	12	7	1431/32 (19a)
	209	8	8	6	19	7	1432/33 (20a)
	202	9	1	6	15	0	1433/34 (21a)
	195	14	1	7	6	9	1434/35 (22a)
	—	—	—	—	—	—	—
	180	2	6	6	15	1	1436/37 (24a)
	173	7	5	7	4	6	1437/38 (25a)
	166	2	11	6	4	7	1438/39 (26a)
	159	18	4	7	6	7	1439/40 (27a)
	152	11	9	7	6	2	1440/41 (28a)
	145	5	7	7	11	4	1441/42 (29a)
	137	14	3	7	9	2	1442/43 (30a)
	130	5	1	6	15	8	1443/44 (31a)
	123	9	5	6	13	9	1444/45 (32a)
116	15	8	6	11	5	1445/46 (33a)	

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
	110	4	3	6	4	0	1446/47 (34a)
	104	0	3	4	11	0	1447/48 (35a)
	99	9	3	4	15	4	1448/49 (36a)
	94	13	11	4	10	9	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>	
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>		
Joan Cortadelles, de Santa Coloma de Queralt	92	17	10	3	17	5	1428/29 (16a)	
	89	0	5	3	6	9	1429/30 (17a)	
	85	13	8	3	0	8	1430/31 (18a)	
	82	13	0	3	5	6	1431/32 (19a)	
	79	7	6	2	12	11	1432/33 (20a)	
	76	14	7	2	11	2	1433/34 (21a)	
	74	3	5	2	15	7	1434/35 (22a)	
	—			—			—	
Ídem, de Barcelona	68	5	4	2	11	2	1436/37 (24a)	
	65	14	2	2	14	9	1437/38 (25a)	
	62	19	5	2	7	3	1438/39 (26a)	
	60	12	2	2	15	7	1439/40 (27a)	
	57	16	7	2	15	4	1440/41 (28a)	
	55	1	3	2	17	4	1441/42 (29a)	
	52	3	11	2	16	6	1442/43 (30a)	
	49	7	5	2	11	5	1443/44 (31a)	
	Pere del Portal, hostaler (per la meitat del deute de Joan Cortadelles)	23	8	0	1	5	4	1444/45 (32a)
		22	2	8	1	4	11	1445/46 (33a)
20		17	9	1	3	6	1446/47 (34a)	
Margarida, muller de Pere del Portal	19	14	3	0	17	3	1447/48 (35a)	
	18	17	0	0	18	1	1448/49 (36a)	
	17	18	11	0	17	2	1449/50 (37a)	

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Antoni Devesa, prevere (per l'altra meitat)	23	8	0	1	5	4	1444/45 (32a)
	22	2	8	1	4	11	1445/46 (33a)
	20	17	9	1	3	6	1446/47 (34a)
	19	14	3	0	17	3	1447/48 (35a)
	18	17	0	0	18	1	1448/49 (36a)
	17	18	11	0	17	2	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Ponç Duc, de Rocafort	46	8	8	1	18	8	1428/29 (16a)
	44	10	0	1	13	4	1429/30 (17a)
	42	16	8	1	10	4	1430/31 (18a)
	41	6	4	1	12	9	1431/32 (19a)
	39	13	7	1	6	5	1432/33 (20a)
	38	7	2	1	5	7	1433/34 (21a)
	37	1	7	1	7	10	1434/35 (22a)
	—	—	—	—	—	—	—
	34	2	6	1	5	7	1436/37 (24a)
	32	16	11	1	7	4	1437/38 (25a)
	31	9	7	1	3	7	1438/39 (26a)
	30	6	0	1	7	9	1439/40 (27a)
	28	18	3	1	7	8	1440/41 (28a)
	27	10	7	1	8	9	1441/42 (29a)
	26	1	10	1	8	3	1442/43 (30a)
	24	13	7	1	5	8	1443/44 (31a)
	23	7	11	1	5	4	1444/45 (32a)
	22	2	7	1	4	11	1445/46 (33a)
	Gabriel Torner, de Conesa	20	17	8	1	3	6
19		14	2	0	17	3	1447/48 (35a)
18		16	11	0	18	1	1448/49 (36a)
17		18	10	0	17	2	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Arnau Fontanies, de Bonastre	402	6	7	16	15	3	1428/29 (16a)
	385	11	4	14	9	2	1429/30 (17a)
	371	2	2	13	2	10	1430/31 (18a)
	357	19	4	14	3	5,5	1431/32 (19a)
	343	15	11	11	9	2	1432/33 (20a)
	332	6	9	11	1	7	1433/34 (21a)
	321	5	2	12	0	11	1434/35 (22a)
	—	—	—	—	—	—	—
	295	13	8	11	1	9	1436/37 (24a)
	284	11	11	11	17	2	1437/38 (25a)
	272	14	9	10	4	7	1438/39 (26a)
	262	10	2	12	0	8	1439/40 (27a)
	250	9	6	12	0	1	1440/41 (28a)
	238	9	5	12	8	5	1441/42 (29a)
	226	1	0	12	4	11	1442/43 (30a)
	213	16	1	11	2	8	1443/44 (31a)
	202	13	5	10	19	6	1444/45 (32a)
	191	13	11	10	15	8	1445/46 (33a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Lluís Fontanies, de Bonastre	180	18	3	10	3	7	1446/47 (34a)
	170	14	8	7	9	5	1447/48 (35a)
	163	5	3	7	16	5	1448/49 (36a)
	155	8	10	7	8	11	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Pere de Rubió, dels Ferriols [terme de Queralt]	108	8	3	4	10	4	1428/29 (16a)
	103	17	11	3	17	11	1429/30 (17a)
	100	0	0	3	10	10	1430/31 (18a)
	96	9	2	3	16	4	1431/32 (19a)
	92	12	10	3	1	9	1432/33 (20a)
	89	11	1	2	19	8	1433/34 (21a)
	86	11	5	3	4	11	1434/35 (22a)
	—	—	—	—	—	—	—
	79	13	7	2	19	9	1436/37 (24a)
	76	13	10	3	3	11	1437/38 (25a)
	73	9	11	2	15	2	1438/39 (26a)
	70	14	9	3	4	10	1439/40 (27a)
	67	9	11	3	4	8	1440/41 (28a)
	64	5	3	3	6	11	1441/42 (29a)
	60	18	4	3	6	0	1442/43 (30a)
	57	12	4	3	0	0	1443/44 (31a)
	54	12	4	2	19	2	1444/45 (32a)
51	13	2	2	18	1	1445/46 (33a)	
Bernat Santacana, prevere	48	15	1	2	14	10	1446/47 (34a)
	46	0	3	2	0	3	1447/48 (35a)
	44	0	0	2	2	2	1448/49 (36a)
	41	17	10	2	0	2	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Berenguer Arnau de Cervelló (noble)	1820	15	3	75	17	4	1428/29 (16a)
	1744	18	0	65	8	8	1429/30 (17a)
	1679	9	4	59	9	7	1430/31 (18a)
	1619	19	9	64	2	7	1431/32 (19a)
Arnau Guillem de Cervelló (noble, fill de l'anterior)	1555	17	2	51	17	3	1432/33 (20a)
	1503	19	11	50	2	8	1433/34 (21a)
	1453	17	3	54	10	5	1434/35 (22a)
	—	—	—	—	—	—	—
	1338	2	5	50	3	7	1436/37 (24a)
	1287	18	10	53	13	4	1437/38 (25a)
1234	5	6	46	5	8	1438/39 (26a)	

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
	1187	19	10	54	9	0	1439/40 (27a)
	1133	10	10	54	6	4	1440/41 (28a)
	1079	4	6	56	4	2	1441/42 (29a)
	1023	0	4	55	8	3	1442/43 (30a)
	967	12	1	50	7	11	1443/44 (31a)
	917	4	2	49	13	8	1444/45 (32a)
	867	10	6	48	16	0	1445/46 (33a)
	818	14	6	46	1	1	1446/47 (34a)
	772	13	5	33	16	1	1447/48 (35a)
	738	17	4	35	8	0	1448/49 (36a)
	703	9	4	33	14	2	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Joan Gavarró, de Calaf [rector de Mirambell]	61	18	2	2	11	7	1428/29 (16a)
	59	6	7	2	4	5	1429/30 (17a)
	57	2	2	2	0	5	1430/31 (18a)
	55	1	9	2	3	7	1431/32 (19a)
	52	18	2	1	15	3	1432/33 (20a)
	51	2	11	1	14	1	1433/34 (21a)
	49	8	10	1	17	1	1434/35 (22a)
	—	—	—	—	—	—	—
	45	10	2	1	14	1	1436/37 (24a)
	43	16	1	1	16	6	1437/38 (25a)
	41	19	7	1	11	6	1438/39 (26a)
	40	8	1	1	17	0	1439/40 (27a)
	38	11	1	1	16	11	1440/41 (28a)
	36	14	2	1	18	3	1441/42 (29a)
	34	15	11	1	17	8	1442/43 (30a)
	32	18	3	1	14	3	1443/44 (31a)
	31	4	0	1	13	10	1444/45 (32a)
	29	10	2	1	13	2	1445/46 (33a)
	27	17	0	1	11	4	1446/47 (34a)
	26	5	8	1	3	0	1447/48 (35a)
25	2	8	1	4	1	1448/49 (36a)	
23	18	7	1	2	11	1449/50 (37a)	

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Joan Burgaressa, de Vilagrasseta	46	9	1	1	18	8	1428/29 (16a)
	44	10	5	1	13	4	1429/30 (17a)
	42	17	1	1	12	4	1430/31 (18a)
	41	4	9	1	12	7,5	1431/32 (19a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
	39	12	2	1	6	5	1432/33 (20a)
	38	5	9	1	5	6	1433/34 (21a)
	37	0	3	1	7	9	1434/35 (22a)
	—			—			—
	34	1	4	1	5	7	1436/37 (24a)
	32	15	9	1	7	4	1437/38 (25a)
	31	8	5	1	3	7	1438/39 (26a)
	30	4	10	1	7	9	1439/40 (27a)
	28	17	1	1	7	8	1440/41 (28a)
	27	9	5	1	8	7	1441/42 (29a)
	26	0	10	1	8	2	1442/43 (30a)
	24	12	8	1	5	7	1443/44 (31a)
	23	7	1	1	5	4	1444/45 (32a)
	22	1	9	1	4	10	1445/46 (33a)
	20	16	11	1	3	6	1446/47 (34a)
	19	13	5	0	17	2	1447/48 (35a)
	18	16	3	0	18	0	1448/49 (36a)
	17	18	3	0	17	2	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Berenguer Roig, de Vilafranca	43	7	0	1	16	2	1428/29 (16a)
	41	10	11	1	11	2	1429/30 (17a)
	39	19	9	1	8	4	1430/31 (18a)
	38	11	5	1	10	6	1431/32 (19a)
	37	0	11	1	4	8	1432/33 (20a)
	35	16	3	1	3	10	1433/34 (21a)
	34	12	5	1	6	0	1434/35 (22a)
	—			—			—
Aniversaris de Vilafranca	31	17	3	1	3	11	1436/37 (24a)
	30	13	4	1	5	7	1437/38 (25a)
	29	7	9	1	2	0	1438/39 (26a)
	28	5	9	1	5	11	1439/40 (27a)
	26	19	10	1	5	11	1440/41 (28a)
	25	13	11	1	6	9	1441/42 (29a)
	24	7	2	1	6	4	1442/43 (30a)
	23	0	10	1	4	0	1443/44 (31a)
	21	16	10	1	3	8	1444/45 (32a)
	20	13	2	1	3	3	1445/46 (33a)
	19	9	11	1	1	11	1446/47 (34a)
	18	8	0	0	16	1	1447/48 (35a)
	17	11	11	0	16	10	1448/49 (36a)
	16	15	1	0	16	1	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Joan Carbonell, de Guàrdia Lada	92	17	0	3	17	4	1428/29 (16a)
	88	19	8	3	6	9	1429/30 (17a)
	85	12	11	3	0	7	1430/31 (18a)
	82	12	4	3	5	5	1431/32 (19a)
	79	6	11	2	12	11	1432/33 (20a)
	76	14	0	2	11	2	1433/34 (21a)
	74	2	10	2	15	7	1434/35 (22a)
	—			—			—
Llorenç Carbonell, de Guàrdia Lada Joan Carbonell	68	4	10	2	11	2	1436/37 (24a)
	65	13	8	2	14	9	1437/38 (25a)
	62	18	11	2	7	3	1438/39 (26a)
Llorenç Carbonell	60	11	8	2	15	6	1439/40 (27a)
	57	16	2	2	15	4	1440/41 (28a)
	55	0	10	2	17	4	1441/42 (29a)
	52	3	6	2	16	6	1442/43 (30a)
	49	7	0	2	11	5	1443/44 (31a)
	46	15	7	2	10	8	1444/45 (32a)
	44	4	11	2	9	9	1445/46 (33a)
	41	15	2	2	7	0	1446/47 (34a)
	39	8	2	1	14	6	1447/48 (35a)
	37	13	8	1	16	1	1448/49 (36a)
	35	17	7	1	14	5	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>	
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>		
Pere de Cervelló, de la Llacuna	130	14	7	5	8	11	1428/29 (16a)	
	125	5	8	4	13	11	1429/30 (17a)	
	120	11	9	4	5	5	1430/31 (18a)	
	116	6	4	4	12	1	1431/32 (19a)	
	111	14	3	3	14	6	1432/33 (20a)	
	107	19	9	3	12	0	1433/34 (21a)	
	104	7	9	3	18	3	1434/35 (22a)	
		—			—			—
	96	1	7	3	12	1	1436/37 (24a)	
	92	9	6	3	17	1	1437/38 (25a)	
	88	12	5	3	6	5	1438/39 (26a)	
	85	6	0	3	18	2	1439/40 (27a)	
	81	7	10	3	18	0	1440/41 (28a)	
	77	9	10	4	0	9	1441/42 (29a)	
	73	9	1	3	19	7	1442/43 (30a)	
	69	9	6	3	12	5	1443/44 (31a)	
	65	17	1	3	11	4	1444/45 (32a)	
	62	5	9	3	10	1	1445/46 (33a)	

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
	58	15	8	3	6	1	1446/47 (34a)
	55	9	7	2	8	7	1447/48 (35a)
	53	1	0	2	10	10	1448/49 (36a)
	50	10	2	2	8	5	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Guillem Torrella (o Torroella), prevere de Vilafranca	216	12	11	9	0	7	1428/29 (16a)
	207	12	5	7	15	9	1429/30 (17a)
	199	16	8	7	1	6	1430/31 (18a)
	192	15	2	7	12	7	1431/32 (19a)
	185	2	7	6	3	5	1432/33 (20a)
	178	19	2	5	19	4	1433/34 (21a)
	172	19	10	6	9	9	1434/35 (22a)
	—	—	—	—	—	—	—
	159	4	5	5	19	5	1436/37 (24a)
	153	5	0	6	7	9	1437/38 (25a)
	146	17	3	5	10	2	1438/39 (26a)
	141	7	1	6	9	7	1439/40 (27a)
	134	17	6	6	9	3	1440/41 (28a)
	128	8	3	6	13	9	1441/42 (29a)
	121	14	6	6	11	11	1442/43 (30a)
	115	2	7	5	19	11	1443/44 (31a)
109	2	8	5	18	3	1444/45 (32a)	
103	4	5	5	16	1	1445/46 (33a)	
Pere Sala, prevere	97	8	4	5	9	7	1446/47 (34a)
Pere Guasc, prevere	91	18	9	4	0	5	1447/48 (35a)
	87	18	4	4	4	3	1448/49 (36a)
	83	14	1	4	0	3	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Jaume d'Abella, de Balaguer	385	14	7	16	1	5	1428/29 (16a)
	369	13	2	13	17	5	1429/30 (17a)
	355	15	9	12	12	0	1430/31 (18a)
	343	3	9	13	11	9	1431/32 (19a)
	329	12	0	10	19	9	1432/33 (20a)
	318	12	3	10	12	5	1433/34 (21a)
	307	19	10	11	11	0	1434/35 (22a)
	—	—	—	—	—	—	—
Ramon Tomàs, [mercader] de Barcelona / Martí Pere de Tapioles	283	9	5	10	12	7	1436/37 (24a)
	272	16	10	11	7	4	1437/38 (25a)
	261	9	6	9	16	1	1438/39 (26a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Gaspar Tomàs, [mercader] de Barcelona / ídem Martí Pere	251	13	5	11	10	8	1439/40 (27a)
	240	2	9	11	10	1	1440/41 (28a)
	228	12	8	11	18	2	1441/42 (29a)
	216	14	6	11	14	9	1442/43 (30a)
	204	19	9	10	13	7	1443/44 (31a)
Gaspard Tomàs, mercader	194	6	2	10	10	6	1444/45 (32a)
	183	15	8	10	6	9	1445/46 (33a)
	173	8	11	9	15	2	1446/47 (34a)
	163	13	9	7	3	3	1447/48 (35a)
	156	10	6	7	10	0	1448/49 (36a)
	149	0	6	7	2	10	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Bartomeu Tàrrega, mercader de Barcelona	354	14	2	14	15	7	1428/29 (16a)
	339	18	7	12	14	11	1429/30 (17a)
	327	3	8	11	11	9	1430/31 (18a)
	315	11	11	12	9	10	1431/32 (19a)
	303	2	1	10	2	2	1432/33 (20a)
	292	19	11	9	15	4	1433/34 (21a)
	283	4	7	10	12	5	1434/35 (22a)
	—			—			—
Ídem / Guillem Galceran de Ribes, cavaller Pere Tàrrega, àlies Llull / Bernat Bartomeu Ferrer, àlies Tàrrega	260	13	8	9	15	6	1436/37 (24a)
	250	18	2	10	9	0	1437/38 (25a)
	240	9	2	9	0	4	1438/39 (26a)
	231	8	10	10	12	2	1439/40 (27a)
	110	8	4	5	5	10	1440/41 (28a)
	105	2	6	5	9	6	1441/42 (29a)
	99	13	0	5	8	0	1442/43 (30a)
	94	5	0	4	18	2	1443/44 (31a)
	89	6	10	4	16	10	1444/45 (32a)
	84	10	0	4	15	1	1445/46 (33a)
	79	14	11	4	9	9	1446/47 (34a)
	75	5	2	3	5	10	1447/48 (35a)
	71	19	4	3	9	0	1448/49 (36a)
68	10	4	3	5	8	1449/50 (37a)	

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Joan Maurici, fill de Guillem Galceran de Ribes	110	8	4	5	5	10	1440/41 (28a)
	105	2	6	5	9	6	1441/42 (29a)
	99	13	0	5	8	0	1442/43 (30a)
	94	5	0	4	18	2	1443/44 (31a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
	89	6	10	4	16	10	1444/45 (32a)
	84	10	0	4	15	1	1445/46 (33a)
	79	14	11	4	9	9	1446/47 (34a)
	75	5	2	3	5	10	1447/48 (35a)
	71	19	4	3	9	0	1448/49 (36a)
	68	10	4	3	5	8	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Asbert Batlle, rector de Pontils	193	3	1	8	0	11	1428/29 (16a)
	185	2	2	6	18	10	1429/30 (17a)
	178	3	4	6	6	2	1430/31 (18a)
	171	17	2	6	16	0	1431/32 (19a)
	165	1	2	5	10	0	1432/33 (20a)
	159	11	2	5	6	4	1433/34 (21a)
	154	4	10	5	15	8	1434/35 (22a)
	—	—	—	—	—	—	—
	141	19	4	5	6	6	1436/37 (24a)
	136	12	10	5	13	11	1437/38 (25a)
	130	18	11	4	18	3	1438/39 (26a)
	126	0	8	5	15	6	1439/40 (27a)
	120	5	2	5	15	3	1440/41 (28a)
	114	9	11	5	19	3	1441/42 (29a)
	108	10	8	5	17	7	1442/43 (30a)
	102	13	1	5	6	11	1443/44 (31a)
	97	6	2	5	5	5	1444/45 (32a)
	92	0	9	5	3	7	1445/46 (33a)
	86	17	2	4	17	9	1446/47 (34a)
	81	19	5	3	11	9	1447/48 (35a)
78	7	8	3	15	1	1448/49 (36a)	
74	12	7	3	11	6	1449/50 (37a)	

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Borràs Torra, de Savallà	49	15	1	2	1	6	1428/29 (16a)
	47	13	8	1	15	9	1429/30 (17a)
	45	17	11	1	12	6	1430/31 (18a)
	44	5	5	1	15	0	1431/32 (19a)
	42	10	5	1	8	4	1432/33 (20a)
	41	2	1	1	7	5	1433/34 (21a)
	39	14	8	1	9	10	1434/35 (22a)
	—	—	—	—	—	—	—
	Arnau Torra	36	11	4	1	7	5
35		3	11	1	9	4	1437/38 (25a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
	33	14	7	1	5	4	1438/39 (26a)
	32	9	3	1	99		1439/40 (27a)
	30	19	6	1	9	8	1440/41 (28a)
	29	9	10	1	10	9	1441/42 (29a)
	27	19	1	1	10	4	1442/43 (30a)
	26	8	9	1	7	6	1443/44 (31a)
	25	1	3	1	7	2	1444/45 (32a)
	23	14	1	1	6	8	1445/46 (33a)
	22	7	5	1	5	2	1446/47 (34a)
	21	2	3	0	18	6	1447/48 (35a)
	20	3	9	0	19	4	1448/49 (36a)
	19	4	5	0	18	5	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Pere Palou, [prev.] de Tous	66	6	7	2	15	3	1428/29 (16a)
	63	11	4	2	7	8	1429/30 (17a)
	61	3	8	2	3	3	1430/31 (18a)
	59	0	4	2	6	8,5	1431/32 (19a)
	56	13	7	1	17	9	1432/33 (20a)
	54	15	10	1	16	6	1433/34 (21a)
	52	19	4	1	19	9	1434/35 (22a)
	—			—			—
Caterina, muller de Ramon Genovès, de Tous	48	15	0	1	16	7	1436/37 (24a)
	46	18	5	1	19	1	1437/38 (25a)
	44	19	4	1	13	9	1438/39 (26a)
	43	5	7	1	19	8	1439/40 (27a)
	41	5	11	1	19	7	1440/41 (28a)
	39	6	4	2	1	0	1441/42 (29a)
	37	5	4	2	0	4	1442/43 (30a)
	35	5	0	1	16	9	1443/44 (31a)
	33	8	3	1	16	2	1444/45 (32a)
	31	12	1	1	15	7	1445/46 (33a)
	29	16	6	1	13	7	1446/47 (34a)
28	2	11	1	4	8	1447/48 (35a)	
Antoni Genovès, de Tous	26	18	3	1	5	9	1448/49 (36a)
	25	12	6	1	4	7	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Benifet de St. Quintí (Pere Malet, canonge de Barcelona)	270	6	9	11	5	3	1428/29 (16a)
	259	1	6	9	14	4	1429/30 (17a)
	249	7	2	8	16	7	1430/31 (18a)
	240	10	7	9	10	5	1431/32 (19a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Pere Maçó, prevere de Sant Quintí de Mediona	231	0	2	7	14	0	1432/33 (20a)
	223	6	2	7	8	10	1433/34 (21a)
	215	17	4	8	1	11	1434/35 (22a)
	—	—	—	—	—	—	—
	198	13	7	7	9	0	1436/37 (24a)
	191	4	7	7	19	4	1437/38 (25a)
	183	5	3	6	17	5	1438/39 (26a)
	176	7	10	8	1	8	1439/40 (27a)
	168	6	2	8	1	4	1440/41 (28a)
	160	4	10	8	6	11	1441/42 (29a)
	151	17	11	8	4	7	1442/43 (30a)
	143	13	4	7	9	7	1443/44 (31a)
	136	3	9	7	7	7	1444/45 (32a)
	128	16	2	7	4	11	1445/46 (33a)
	121	11	3	6	16	9	1446/47 (34a)
	114	14	6	5	0	4	1447/48 (35a)
	109	14	2	5	5	1	1448/49 (36a)
104	9	1	5	0	1	1449/50 (37a)	

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Benifet d'Ullastrell (Bernat Brugal, prevere)	102	3	10	4	5	2	1428/29 (16a)
	97	18	8	3	13	5	1429/30 (17a)
	94	5	3	3	6	9	1430/31 (18a)
	90	18	6	3	11	11	1431/32 (19a)
	87	6	7	2	18	3	1432/33 (20a)
	84	8	4	2	16	3	1433/34 (21a)
	81	12	1	3	1	2	1434/35 (22a)
	—	—	—	—	—	—	—
Joan Guàrdia, prevere beneficiat	75	2	2	2	16	4	1436/37 (24a)
	72	5	10	3	0	3	1437/38 (25a)
	69	5	7	2	11	11	1438/39 (26a)
	66	13	8	3	1	2	1439/40 (27a)
	63	12	6	3	0	11	1440/41 (28a)
	60	11	7	3	3	1	1441/42 (29a)
	57	8	6	3	2	2	1442/43 (30a)
Antoni Boleda, prevere beneficiat	54	6	4	2	16	7	1443/44 (31a)
	51	9	9	2	15	10	1444/45 (32a)
	48	13	11	2	14	9	1445/46 (33a)
	45	19	2	2	11	9	1446/47 (34a)
	43	7	5	1	17	11	1447/48 (35a)
	41	9	6	1	19	9	1448/49 (36a)
	39	9	9	1	17	10	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Homes d'Estaràs	170	11	7	7	2	1	1428/29 (16a)
	163	9	6	6	2	7	1429/30 (17a)
	157	6	11	5	11	5	1430/31 (18a)
	151	15	6	6	0	2	1431/32 (19a)
	145	15	4	4	17	2	1432/33 (20a)
	140	18	2	4	13	11	1433/34 (21a)
	136	4	3	5	2	2	1434/35 (22a)
	—	—	—	—	—	—	—
	125	7	5	4	14	0	1436/37 (24a)
	120	13	5	5	0	6	1437/38 (25a)
	115	12	11	4	6	8	1438/39 (26a)
	111	6	3	5	2	0	1439/40 (27a)
	106	4	3	5	1	10	1440/41 (28a)
	101	2	5	5	5	4	1441/42 (29a)
	95	17	1	5	3	10	1442/43 (30a)
	90	13	3	4	14	5	1443/44 (31a)
	85	18	10	4	13	1	1444/45 (32a)
	81	5	9	4	11	5	1445/46 (33a)
	76	14	4	4	6	3	1446/47 (34a)
	72	8	1	3	3	4	1447/48 (35a)
69	4	9	3	6	4	1448/49 (36a)	
65	18	5	3	3	2	1449/50 (37a)	

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Ramon Saporta, de Calaf	341	11	3	14	4	7	1428/29 (16a)
	327	6	8	12	5	6	1429/30 (17a)
	315	1	2	11	3	2	1430/31 (18a)
	03	18	0	12	0	7	1431/32 (19a)
	291	17	5	9	14	7	1432/33 (20a)
	282	2	10	9	8	1	1433/34 (21a)
Ídem (per un benifet de Joan Palau, prevere de Cervera)	272	14	9	10	4	7	1434/35 (22a)
	—	—	—	—	—	—	—
	251	0	6	9	8	3	1436/37 (24a)
	241	12	3	10	1	4	1437/38 (25a)
	231	10	11	8	13	8	1438/39 (26a)
Joan Palau, prevere de Cervera	222	17	3	10	4	4	1439/40 (27a)
	212	12	11	10	3	9	1440/41 (28a)
	202	9	2	10	10	10	1441/42 (29a)
Simon Porta, clergue de Cervera	191	18	4	10	7	11	1442/43 (30a)
	181	10	5	9	9	1	1443/44 (31a)
	172	1	4	9	6	5	1444/45 (32a)

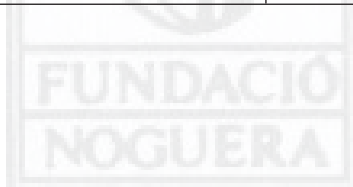
<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
	162	14	11	9	3	2	1445/46 (33a)
	153	11	9	8	12	10	1446/47 (34a)
	144	18	11	6	6	10	1447/48 (35a)
	138	12	1	6	12	10	1448/49 (36a)
	131	19	3	6	6	6	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Hereva de Francesc Sartre [de Cervera]	172	14	5	7	3	11	1428/29 (16a)
	165	10	6	6	4	2	1429/30 (17a)
	159	6	4	5	12	10	1430/31 (18a)
	153	13	6	6	1	10	1431/32 (19a)
	147	11	8	4	18	5	1432/33 (20a)
	142	13	3	4	15	1	1433/34 (21a)
	137	18	2	5	3	5	1434/35 (22a)
	—			—			—
Eulàlia, muller de [Gabriel] Cristòfol de Montbrí de Cervera	126	18	6	4	15	3	1436/37 (24a)
	122	3	4	5	1	10	1437/38 (25a)
	117	1	6	4	7	10	1438/39 (26a)
	112	13	8	5	3	3	1439/40 (27a)
	107	10	5	5	3	1	1440/41 (28a)
	102	7	4	5	6	7	1441/42 (29a)
	97	0	9	5	5	1	1442/43 (30a)
	91	15	8	4	15	7	1443/44 (31a)
	87	0	1	4	14	3	1444/45 (32a)
	82	5	10	4	12	7	1445/46 (33a)
	77	13	3	4	7	4	1446/47 (34a)
	73	5	11	3	4	1	1447/48 (35a)
	70	1	10	3	7	2	1448/49 (36a)
	66	14	8	3	3	11	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>	
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>		
Arnau Safortesa, de Valls	118	37		4	18	6	1428/29 (16a)	
	113	5	2	4	4	11	1429/30 (17a)	
	109	0	3	3	17	2	1430/31 (18a)	
	105	3	1	4	3	3	1431/32 (19a)	
	100	19	10	3	7	4	1432/33 (20a)	
	97	12	6	3	5	1	1433/34 (21a)	
	94	7	5	3	10	9	1434/35 (22a)	
		—			—			—
	86	17	2	3	5	2	1436/37 (24a)	
	83	12	0	3	9	8	1437/38 (25a)	

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Joan Safortesa, de Valls	80	2	4	3	0	1	1438/39 (26a)
	77	2	3	3	10	8	1439/40 (27a)
	73	11	7	3	10	6	1440/41 (28a)
	70	1	1	3	13	0	1441/42 (29a)
	66	8	1	3	11	11	1442/43 (30a)
	62	16	2	3	5	5	1443/44 (31a)
	59	10	9	3	4	6	1444/45 (32a)
	56	6	3	3	3	4	1445/46 (33a)
	53	2	11	2	19	9	1446/47 (34a)
	50	3	2	2	3	11	1447/48 (35a)
	47	19	3	2	6	0	1448/49 (36a)
	45	13	3	2	3	9	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Hospital de Berenguer de Castelltort, de Cervera	544	2	11	22	13	6	1428/29 (16a)
	521	96		19	11	1	1429/30 (17a)
	501	18	5	17	15	6	1430/31 (18a)
	484	2	11	19	3	4	1431/32 (19a)
	464	19	7	15	10	0	1432/33 (20a)
	449	9	7	14	19	8	1433/34 (21a)
	434	9	11	16	5	11	1434/35 (22a)
	—	—		—	—		—
	399	18	1	14	19	11	1436/37 (24a)
	384	18	2	16	0	9	1437/38 (25a)
	368	17	5	13	16	7	1438/39 (26a)
	355	0	10	16	5	5	1439/40 (27a)
	338	15	5	16	4	8	1440/41 (28a)
	322	10	9	16	16	0	1441/42 (29a)
	305	14	9	16	11	3	1442/43 (30a)
	289	3	6	15	1	3	1443/44 (31a)
	274	2	3	14	16	11	1444/45 (32a)
	259	5	4	14	11	8	1445/46 (33a)
	244	13	8	13	15	3	1446/47 (34a)
	230	18	5	10	2	1	1447/48 (35a)
	220	16	4	10	11	8	1448/49 (36a)
	210	4	8	10	1	5	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Capellania de Pere Mirat [església de Santa Maria de la Llacuna]: Guillem Satorre, prevere beneficiari	84	8	1	3	10	4	1428/29 (16a)
	80	17	9	3	0	8	1429/30 (17a)
	77	17	1	2	15	1	1430/31 (18a)
	75	2	0	2	19	5	1431/32 (19a)
	72	2	7	2	8	1	1432/33 (20a)
	69	14	6	2	6	6	1433/34 (21a)
	67	8	0	2	10	7	1434/35 (22a)
	—	—	—	—	—	—	—
	62	0	8	2	6	6	1436/37 (24a)
	59	14	2	2	9	9	1437/38 (25a)
	57	4	5	2	2	11	1438/39 (26a)
	55	1	6	2	10	6	1439/40 (27a)
	52	11	0	2	10	4	1440/41 (28a)
	50	0	8	2	12	1	1441/42 (29a)
	47	8	7	2	11	4	1442/43 (30a)
	44	17	3	2	6	9	1443/44 (31a)
	42	10	6	2	6	1	1444/45 (32a)
40	4	5	2	5	3	1445/46 (33a)	
37	19	2	2	2	9	1446/47 (34a)	
Antoni Almúnia, prevere beneficiari	35	16	5	1	11	4	1447/48 (35a)
	34	5	1	1	12	10	1448/49 (36a)
	32	12	3	1	11	3	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Marmessors (o hereus) de Bernat Llop, prevere de Cervera	110	0	0	4	2	6	1429/30 (17a)
	105	17	6	3	15	0	1430/31 (18a)
	102	2	6	4	0	10	1431/32 (19a)
	98	1	8	3	5	5	1432/33 (20a)
	94	16	3	3	3	2	1433/34 (21a)
	91	13	1	3	8	9	1434/35 (22a)
	—	—	—	—	—	—	—
	84	7	1	3	3	3	1436/37 (24a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Francesc de Reixac, fill i hereu de Francesc, de Tàrraga	300	0	0	10	0	0	1432/33 (20a)
	290	0	0	9	13	4	1433/34 (21a)
	280	6	8	10	10	3	1434/35 (22a)
	—	—	—	—	—	—	—
Hereus de Pere de Reixac, de Castellersà	258	0	4	9	13	6	1436/37 (24a)
	248	6	10	10	6	11	1437/38 (25a)
	237	19	11	8	18	6	1438/39 (26a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Francesc de Reixac, de Castellserà	229	1	5	10	10	0	1439/40 (27a)
	218	11	5	10	9	5	1440/41 (28a)
	208	2	0	10	16	9	1441/42 (29a)
	197	5	3	10	13	8	1442/43 (30a)
	186	11	7	9	14	4	1443/44 (31a)
	176	17	3	9	11	7	1444/45 (32a)
	167	5	8	9	8	2	1445/46 (33a)
	157	17	6	8	17	7	1446/47 (34a)
	148	19	11	6	10	5	1447/48 (35a)
	142	9	6	6	16	7	1448/49 (36a)
	135	12	11	6	10	0	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Joan i Guillem Miró, àlies Quexal (fills i hereus de Guillem Miró), de Castellserà	120	0	0	4	0	0	1432/33 (20a)
	116	0	0	3	17	4	1433/34 (21a)
	112	2	8	4	4	1	1434/35 (22a)
	—	—	—	—	—	—	—
	103	4	2	3	17	5	1436/37 (24a)
	99	6	9	4	2	10	1437/38 (25a)
	95	3	11	3	11	5	1438/39 (26a)
	91	12	6	4	4	0	1439/40 (27a)
	87	8	6	4	3	10	1440/41 (28a)
	83	4	8	4	6	10	1441/42 (29a)
	78	17	10	4	5	7	1442/43 (30a)
	74	12	3	3	17	8	1443/44 (31a)
	70	14	7	3	16	7	1444/45 (32a)
	66	18	0	3	15	3	1445/46 (33a)
	63	2	9	3	11	0	1446/47 (34a)
	59	11	9	2	12	1	1447/48 (35a)
	56	19	8	2	14	7	1448/49 (36a)
	54	5	1	2	12	0	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Pere i Bernat Folguera (fills i hereus de Pere Folguera), de Castellserà	300	0	0	10	0	0	1432/33 (20a)
	290	0	0	9	13	4	1433/34 (21a)
	280	6	8	10	10	3	1434/35 (22a)
	—	—	—	—	—	—	—
	258	0	4	9	13	6	1436/37 (24a)
	248	6	10	10	6	11	1437/38 (25a)
	237	19	11	8	18	6	1438/39 (26a)
229	1	5	10	10	0	1439/40 (27a)	

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
	218	11	5	10	9	5	1440/41 (28a)
	208	2	0	10	16	9	1441/42 (29a)
	197	5	3	10	13	8	1442/43 (30a)
	186	11	7	9	14	4	1443/44 (31a)
	176	17	3	9	11	7	1444/45 (32a)
	167	5	8	9	8	2	1445/46 (33a)
	157	17	6	8	17	7	1446/47 (34a)
	148	19	11	6	10	5	1447/48 (35a)
	142	9	6	6	16	7	1448/49 (36a)
	135	12	11	6	10	0	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Monestir de Montalegre de Cartoixa	602	1	3	22	11	7	1436/37 (24a)
	579	9	8	24	2	11	1437/38 (25a)
	555	6	9	20	16	6	1438/39 (26a)
	534	10	3	24	10	0	1439/40 (27a)
	510	0	3	24	8	9	1440/41 (28a)
	485	11	6	25	5	10	1441/42 (29a)
	460	5	8	24	18	8	1442/43 (30a)
	435	7	0	22	13	6	1443/44 (31a)
	412	13	6	22	7	1	1444/45 (32a)
	390	6	5	21	19	1	1445/46 (33a)
	368	7	4	20	14	5	1446/47 (34a)
	347	12	11	15	4	2	1447/48 (35a)
	332	8	9	15	18	7	1448/49 (36a)
	316	10	2	15	3	4	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Monestir de frares menors de Barcelona	99	8	0	3	14	7	1436/37 (24a)
	95	13	5	4	0	1	1437/38 (25a)
	91	13	4	3	8	10	1438/39 (26a)
	88	4	6	4	0	10	1439/40 (27a)
	84	3	8	4	0	8	1440/41 (28a)
	80	3	0	4	3	6	1441/42 (29a)
	75	19	6	4	2	4	1442/43 (30a)
	71	17	2	3	14	10	1443/44 (31a)
	68	2	4	3	13	9	1444/45 (32a)
	64	8	7	3	12	5	1445/46 (33a)
	60	16	2	3	8	5	1446/47 (34a)
	57	7	9	2	10	3	1447/48 (35a)
	54	17	6	2	12	7	1448/49 (36a)
	52	4	11	2	10	1	1449/50 (37a)

<i>Creditor</i>	<i>Evolució del capital</i>			<i>Capital amortitzat</i>			<i>Anyada</i>
	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	<i>ll.</i>	<i>s.</i>	<i>d.</i>	
Marmessoria de Berenguer Badorc, escrivà reial / Elionor, muller de Guillem Bages, mercader de Barcelona	300	0	0	14	7	6	1449/50 (37a)

BIBLIOGRAFIA

- ÀLVAREZ, M. del C., *La Baronía de la Conca d'Òdena*, Fundació Noguera, Barcelona, 1990.
- BENET, A., "L'origen de les famílies Cervelló, Castellvell i Castellet", *Acta Historica Archaeologica Mediaevalia*, 4 (1983), pp. 67-85.
- BERENGUER GALINDO, *Censal mort. Historia de la deuda pública del concejo de Fraga (siglos XIV-XVIII)*, Instituto de Estudios Altoaragoneses/Ayuntamiento de Fraga, 1998.
- CARBONELL, M., "Els barons de Vallespinosa", dins ANGLÈS, F., FUGUET, J. (eds.), *Vallespinosa i el seu patrimoni monumental i artístic conservat (segles XII-XVIII)*, Diputació de Tarragona, 2002, pp. 19-69.
- CARCELLER, G., *La baronía de Queralt al segle xv: organització del territori i gestió econòmica d'un espai feudal*, Consell Comarcal de la Conca de Barberà, Montblanc, 1998.
- "Mercat de bestiar, mecanismes de crèdit i xarxes de comerç local a la baronía de Queralt durant el segle xv", *Recull*, 8 (2003), pp. 67-81.
- CONDE, R., "Joan Tàrrega: comerciante y hombre de negocios barcelonés del siglo xv", *Miscellanea Barcinonensia*, XLVII (1977), pp. 55-95.
- CORTIELLA, F., *Història de Vilaverd*, Ajuntament de Vilaverd, 1982.
- DD. AA., *Catalunya Romànica*, vol. XIX: *El Penedès, l'Anoia* i vol. XXI: *El Tarragonès, el Baix Camp, l'Alt Camp, el Priorat i la Conca de Barberà*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1992 i 1995.
- DD. AA., *Els castells catalans*, vols. IV i V, Rafael Dalmau, Barcelona, 1973-1976, 1993²-1997².
- DD. AA. *Geografia Comarcal*, vol. 5: *L'Alt Penedès, el Baix Penedès, el Garraf i l'Anoia* i vol. 9: *La Segarra, l'Urgell i la Conca de Barberà*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1982.
- DÍAZ MARTÍ, C., *Bertran Nicolau: fundador de Sant Jeroni de la Murtra*, Museu de Badalona, 2006.

- FELIU, G., *El funcionament del règim senyorial a l'Edat Moderna. L'exemple del Pla d'Urgell*, Institut d'Estudis Ilerdencs, Lleida, 1990.
- FERRER MALLOL, M. T., "Flix, un port fluvial blader per a Barcelona. La compra de la baronia de Flix i la Palma l'any 1400", *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 23/24 (2002-2003), pp. 46-507.
- "La població d'Alcarràs, Montagut, Sarroca, Llardecans, Flix i la Palma, dominis dels Santcliment, el 1386", *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, XX (2002), pp. 75-93.
- FIGUERAS, L. M., *El senyoriu de Celma. Lesquema funcional*, Institut d'Estudis Vallencs, Valls, 1999.
- FLUVIÀ, A. DE, "Las baronías del Principado de Cataluña", *Hidalguía*, 292-293 (V-VII/2002), pp. 459-463.
- "Naturalesa jurídica de la baronia de Rocafort de Queralt", *Paratge*, 15 (2003), pp. 61-65.
- FURIÓ, A., "Deuda pública e intereses privados. Finanzas y fiscalidad municipales en la Corona de Aragón", *Edad Media. Revista de Historia*, 2 (1999), pp. 35-79.
- GALERA, A., "Endeutament i fiscalitat senyorial a la Catalunya del segle XV. El cas del comtat de Cardona (1419-1433)", dins SÁNCHEZ, M. (ed.), *Fiscalidad real y finanzas urbanas en la Cataluña medieval*, CSIC, Barcelona, 1999, pp. 363-397.
- "Fiscalitat senyorial, endeutament censalista i alçaments populars en el cas del comtat de Cardona i la Vall de Lord (any 1459)", *Anuario de estudios medievales*, en premsa.
- GUNBERG, J. "Antoni Vinyes: notari, ambaixador i polític (Barcelona-Nàpols: 1424-1488)", dins *Actes del I Congrés d'Història del Notariat Català*, Fundació Noguera, Barcelona, 1994, pp. 373-387.
- LLENAS, R., *Apunts històrics de la Llacuna*, Cambra Agrària de la Llacuna, la Llacuna-Vilanova i la Geltrú, 1980.
- MIQUEL, J., "El llinatge dels Cervelló", *La Resclosa*, 4 (2000), pp. 33-52.
- "Els Cervelló, barons de Querol-Muntagut a l'Edat Mitjana", *Miscel·lània Penedesenca*, 26 (2001), pp. 165-201.
- "Estratègies senyorials per a la formació d'un domini: els Cervelló a l'Edat Mitjana", *Miscel·lània Penedesenca*, 25 (2000), pp. 317-357.
- MIRÓ, R., "Pagar deutes, posar nous impostos. La riquesa dels insolvents poderosos", *Miscel·lània d'estudis d'Economia, vida i societat. Quadern El pregoner d'Urgell*, 9, pp. 13-36.
- MORELLÓ, J., "Els impostos sobre la renda a Catalunya: redelmes, onzens i similars", *Anuario de Estudios Medievales*, 27/2 (1997), pp. 903-968.

- MORELLÓ, J., *Fiscalitat i deute públic en dues viles del Camp de Tarragona: Reus i Valls, segles XIV-XV*, CSIC, Barcelona, 2001.
- “La problemàtica d’un impost a finals del segle XIV: la imposició de l’onzè a Valls el 1394”, *Miscel·lània de Textos Medievals*, 8 (1996), pp. 249-282.
- “Les universitats de la baronia de la Llacuna a la llum d’una concòrdia amb llurs creditors de l’any 1397”, *Recull (Associació Cultural Baixa Segarra)*, 10 (2007), pp. 105-118.
- NEGRE PASTELL, P., “La casa de Caramany i el castell de Vallespinosa”, *Annals Gironins*, 22 (1974), pp. 231-257.
- ORTÍ, P. “Les finances municipals de Barcelona: del censal a la Taula de Canvi”, dins SÁNCHEZ, M. (coord.), *Seminari d’Història de Barcelona: El món del crèdit a la Barcelona medieval / Barcelona. Quaderns d’Història*, 13 (2007), pp. 257-282.
- PASSOLA, J. M., “Introducció del censal i del violari en el Vic medieval”, *Ausa*, XII/117 (1986), pp. 113-123.
- SABATÉ, F., *El territori de la Catalunya medieval. Percepció de l’espai i divisió territorial al llarg de l’edat mitjana*, Fundació Salvador Vives i Casajuana, Barcelona, 1997.
- “Estructura socio-econòmica de l’Anoia (segles X-XIII)”, *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 13 (1992), pp. 175-238.
- RUBIO, D., “El Penedès dins el mercat creditici a llarg termini de Barcelona (segle XIV). Noves aportacions”, *Miscel·lània Penedesenca*, XXV (1996), pp. 381-399.
- “El Penedès en el mercat de capital creditici a llarg termini de Barcelona (s. XIV)”, *Miscel·lània Penedesenca*, XXII (1995), pp. 135-145.
- “L’estructura diplomàtica dels censals morts i el violaris”, dins DD. AA., *El territori i les seves institucions històriques. Actes (Ascó, 28, 29 i 30 de novembre de 1997)*, II, Barcelona, 1999, pp. 843-863.
- “L’evolució dels censals morts a l’Alta Edat Moderna”, *Pedralbes*, 13-II (1993), pp. 65-70.
- “Terrassa dins el mercat creditici a llarg termini de Barcelona (segle XIV)”, *Terme*, 11 (novembre de 1996), pp. 30-34.
- SÁNCHEZ MARTÍNEZ, M., “Algunas consideraciones sobre el crédito en la Cataluña medieval”, dins SÁNCHEZ, M. (coord.), *Seminari d’Història de Barcelona: El món del crèdit a la Barcelona medieval / Barcelona. Quaderns d’Història*, 13 (2007), pp. 9-26.
- “Deuda pública, monarquía y ciudades en los países de la Corona de Aragón (siglos XIV y XV)”, dins SÁNCHEZ, M., *Pagar al rey en la Corona de Aragón durante el siglo XIV*, CSIC, Barcelona, 2003, pp. 523-561.

- SÁNCHEZ MARTÍNEZ, M., "El mundo del crédito en la Corona de Aragón", dins PÉREZ JIMÉNEZ, A. i CRUZ ANDREOTTI, G. (eds.), *Hijos de Mercurio. Banqueros, prestamistas, usureros y transacciones comerciales en el mundo mediterráneo*, Ediciones Clásicas & Charta Antiqua, Madrid-Màlaga, 2006, pp. 343-374.
- *El naixement de la fiscalitat d'Estat a Catalunya (segles XII-XIV)*, Eumo, Girona-Vic, 1995.
- "La Corona en los orígenes del endeudamiento censal de los municipios catalanes (1343-1344)", dins MENJOT, D. i SÁNCHEZ, M., *Fiscalidad de Estado y fiscalidad municipal en los reinos hispánicos medievales*, Casa de Velázquez, Madrid, 2006, pp. 239-273.
- "Fiscalidad y finanzas de una villa señorial catalana: Castelló d'Empúries, 1381-1382", dins SÁNCHEZ, M. (ed.), *Fiscalidad real y finanzas urbanas en la Cataluña medieval*, CSIC, Barcelona, 1999, pp. 301-362 (ara a SÁNCHEZ, M., *Pagar al rey en la Corona de Aragón durante el siglo XIV*, CSIC, Barcelona, 2003, pp. 461-522).
- TORRAS I CORTINA, M., *El manual del notari Pere Pau Solanelles de l'escrivania pública d'Igualada (1475-1479)*, 2 vols., Fundació Noguera, Barcelona, 2003.
- TORRAS RIBÉ, J. M., *Camins i viatgers a la comarca de l'Anoia (1494-1834)*, Rafael Dalmau, Barcelona, 1991.
- (coord.), *Història de l'Anoia*, vol. II, Edicions Selectes, Manresa, 1990-1991.
- TORRAS I SERRA, M., "El deute de la ciutat de Manresa l'any 1365", dins *III Congrés internacional d'història local de Catalunya: Funcionament de les finances locals al llarg de la història (Barcelona, 17-18 de novembre de 1995)*, L'Avenç, Barcelona, 1996, pp. 199-204.
- "El deute públic a la ciutat de Manresa a la baixa edat mitjana", dins SÁNCHEZ, M. (ed.), *Fiscalidad real y finanzas urbanas en la Cataluña medieval*, CSIC, Barcelona, 1999, pp. 155-183.
- VALLS, M., *Cronologia històrica de la Llacuna*, Ajuntament de la Llacuna, 1984.
- VERDÉS, P., "Barcelona, capital del mercat del deute públic català, segles XIV-XV", dins SÁNCHEZ, M. (coord.), *Seminari d'Història de Barcelona: El món del crèdit a la Barcelona medieval / Barcelona. Quaderns d'Història*, 13 (2007), pp. 283-311.
- "Per ço que la vila no vage a perjudicó". *La gestió del deute públic en un municipi català (Cervera, 1387-1516)*, CSIC, Barcelona, 2004.

ÍNDIX ONOMÀSTIC I TOPONÍMIC

En aquest índex no s'inclouen els noms inserits en els diversos quadres intercalats al llarg de l'obra, ni tampoc els que apareixen a les transcripcions de l'apèndix documental i a les taules de l'annex.

- Àger, vescomtat d', 111
Àger, vila, 167
Agramunt, vila, 134, 167, 220 n. 55
AGUILERA, Pere, 221 n. 59
AGUILERA, Ramon, vídua de (Antònia), 221, 261
Aguiló, castell d', 51 n. 57, 73 n. 141
AGUSTÍ, Antoni, notari, 120 n. 35
Aidu di Turdu (Sardenya), batalla d', 42 n. 23
AIGUAVIVA, els, llinatge, 120 n. 34
AIGUAVIVA, Ramon d', donzell, 105 n. 218
Aitona, casa nobiliària d', 29, 73
ALAGÓ, Antònia d': vegeu Cervelló, Antònia de
ALAGÓ, barons d'Alfajarín, 72
ALAMANY, Antoni, mercader, 84 n. 173
ALAMANY, Antoni (de les Clotes), jurat de Vilademàger-la Llacuna, 91 n. 189
ALAMANY, Montserrat, batlle de Vilademàger-la Llacuna, 53 n. 67
Alandalús, 36
Albareda, mas de n', 120 n. 36
Alcarràs, lloc, 276 n. 10
ALEGRET, Berenguer, notari, 120 n. 35
ALFONS, infant (fill de Jaume II), 42
ALFONS III EL BENIGNE, rei de Catalunya-Aragó, 82
ALFONS IV EL MAGNÀNIM, rei de Catalunya-Aragó, 101, 102, 148
ALIÓ, Andreu, 94
ALIÓ, Guillem, 97 n. 205
ALIÓ, Pere, jurat de Santa Perpètua, 91 n. 192
Almenar (Segrià), 111 n. 12
Almenara, lloc (terme d'Agramunt), 109
ALMÚNIA, Pere, 89 n. 184
ALMÚNIA, Pere, jurat de Vilademàger-la Llacuna, 91 n. 189
ALMÚNIA, Pere, mercader, 84 n. 173, 182, 186
Alquiara, mas de l', 78
Alt Camp, comarca, 35
Alt Penedès, comarca, 6
Ancosa, granja d', 55 n. 75, 58-60
Ancosa, plana d', 85
Ancosa, serra d', 35
ANDREU, Berenguer, mercader, 119 n. 28
ANDREU, Bernat, muller de, 113, 119
ANDREU, Guillem, notari, 120 n. 35

- ANDREU, Jaume, 278 n. 13
 ANDREU, Jaume, jurat de Santa Perpètua, 92, 267
 ANGLÉSOLA, Berenguer d', prevere, 142
 ANGLÉSOLA, els, llinatge, 70 n. 127
 ANGLÉSOLA, Huguet d', prevere, 123 n. 44
 Anglesola, lloc, 123, 232 n. 77, 247 n. 11
 ANGUERA, Bertran d', castlà, 53 n. 61
 Anoia, comarca, 35, 36, 120, 168
 Anoia, riu, 35, 36, 85
 Aragó, camí reial d', 85
 Aragó, regne d', 210, 294
 Arboç, l', vila, 135, 208
 Arbocetes, tros o partida, 91 n. 193
 ARDÈVOL, Antoni d', notari, 120 n. 35
 Argençola (Anoia), 168
 ARGENTONA, Ramon d', donzell, 75 n. 152
 Armengol, els, senyors de Vallespinosa, 208 n. 19
 ARMENGOL, Francesc, muller de (Elionor), 271
 ARMENGOL, Guillem d', senyor de Marçà, 49 n. 46, 271 n. 4
 Artesa de Segre, lloc, 141 n. 21
 ARTÚS, Guillem, jurat de Santa Perpètua, 94
 ARTÚS, Guillem, plegador, 93
 Arxiu de la Corona d'Aragó, 28, 32
 Arxiu del Castell de Vilassar de Dalt, 32
 Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona, 30
 Arxiu Històric Comarcal de la Conca de Barberà, 32
 Arxiu Històric Comarcal de Valls, 24, 31, 68 n. 120
 Arxiu Històric Comarcal de Vilafranca del Penedès, 32
 Arxiu Històric Comarcal d'Igualada, 31
 Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, 24, 25, 27, 147
 Arxiu Històric Provincial de Tarragona, 32
 Arxiu Medinaceli, 29, 73
 ATZARELL, Bondio, jueu, 123, 124 n. 46, 224
 ATZARELL, Salamó Samuel, muller de (Regina), 123
 Avinyó, ciutat, 217 n. 46
 BADORC, Berenguer, escrivà reial, 219
 BADORC, Berenguer, marmessoria de, 198 n. 4, 200 n. 7, 234
 BADORC, Berenguer, notari, 120 n. 35
 BAGES, Guillem, mercader, muller del, 198 n. 4, 200 n. 7
 BAGET, Arnau (marmessoria d'), 123, 125
 Baixa Segarra, 35, 120
 Balaguer, ciutat, 91, 167, 199, 261
 BALCELLS, Arnau, 203 n. 10
 BALCELLS, Arnau, batlle de Pontils, 54
 BALCELLS, Berenguer, batlle de Pontils, 53 n. 67, 54 n. 71
 BALCELLS, Berenguer, síndic de Pontils, 183
 BALCELLS, els, de Pontils, 200 n. 10
 BALCELLS, Guillem, jurat de Santa Perpètua, 91 n. 192
 Banyeres, lloc, 215 n. 40
 BARBERÀ, Asbert de, 239 n. 2
 BARBERÀ, Berenguer, 78 n. 161
 BARBERÀ, Bernat de, cavaller, 239 n. 2
 BARBERÀ, els (Joan i Guerau), 244, 247, 253, 266
 BARBERÀ, Galceran de, vídua de (Eli-seneta), 239 n. 2
 BARBERÀ, Guerau de, donzell, 239, 240, 248, 252
 BARBERÀ, Joan de, cavaller, 239 n. 2
 BARBERÀ, Joan de, paborde del Papiol, 239, 240, 248, 251, 254, 257, 292
 Barberà, mas d'en, 78
 BARBERÀ, Pere de, cavaller, 239 n. 2
 BARBERÀ, Pericó de, donzell, 239 n. 2
 Barcelona, ciutat, 16, 20, 23, 27, 38, 65 n. 114, 85, 88, 107 n. 2, 111, 118-120, 122, 123, 134, 135 n. 8,

- 137, 141, 142, 147, 149, 150, 158
n. 16, 159-161, 164-166, 171, 176,
185-187, 191 n. 82, 199, 206-208,
211 n. 24 i n. 26, 213 n. 33, 215
n. 41, 217-219, 221, 229, 248,
252, 254, 270, 274, 276 n. 10, 278
n. 13, 285, 291, 293, 294
- Barcelona, Col·legi de Notaris, 148
Barcelona, comtat de, 36
Barcelona, diòcesi de, 61, 62 n. 101
i 102
Barcelona, església de Sant Francesc
de (convent de framenors), 66, 72,
164, 212 n. 30, 229, 232
Barcelona, Seu de, 163-165, 222 n. 61,
228, 247 n. 11
Barcelona, veguer/vegueria de, 140,
145, 270
- BARTOMEU, Antoni, 222 n. 62
BAS, Berenguer, 109 n. 7
BAS, Berenguer de, 74 n. 143
BAS, els, llinatge, 74, 109 n. 7
BAS, Francesc de, prevere de Santa
Coloma de Queralt, 52 n. 58, 56,
74 n. 143
BAS, Guillem de, 122
BAS, Guillemonet de, 122
BATLLE, Albert (o Asbert), rector de
Pontils, 62, 63 n. 104, 142, 196,
200, 224
BATLLE, Joan, 57 n. 83
BATLLE, Joan, de Santa Perpètua, 93
Batlle, mas d'en, 79
BATLLE, Pere, prevere, 62, 64
BATLLE, Pere, rector de Pontils, 63
n. 104
BAULÓ, Nicolau, 138 n. 14
BAULÓ (o BOLDÚ), els, 104
BEATRIU, muller de Guerau VIII de
Cervelló, 110
BEATRIU, muller de Pere Gener, 151
n. 7
Bellera, baronia de, 42 n. 21
Bellesguard, torre de, 231 n. 76
Bellfort, lloc, 70
Bell-lloc: vegeu Santa Maria de Bell-
lloc
- Bellpuig d'Anglesola, lloc, 169
Bellpuig d'Urgell, baronia de, 167, 267
n. 14
Bellvei, castell de, 209
Bellver, Antoni, notari, 120 n. 35
BENITO I MONTCLÚS, Pere, historiador,
55
Berga, vila, 211
BERTRAN, Jaume, donzell, 219 n. 53
BETS, Juceff de, jueu, 104
Bitlles, riu de: vegeu Mediona, riera
de
BIURE, Berenguer de, cavaller, 65
n. 114
Biure, lloc, 86
BLANC, Bartomeu, escrivà, 251
BOIXADORS, Berenguer de, 52
BOIXADORS, Bernat de, 52
BOIXADORS, els, llinatge castlà, 52,
122
BOIXADORS, Joan de, castlà de Pontils,
73, 75 n. 150, 76 n. 153, 101,
273
BOIXADORS, Teresa de, muller de Beren-
guer Arnau de Cervelló, 67, 68
BOLDÓ, Romeu, 104, 151 n. 8
BONADONA, jueva, 200 n. 8
Bonastre, lloc, 120, 125, 199, 215,
220
BONDIA, Jaume de, jurista, 109 n. 7
BONFILL, Bernat, 60 n. 93
BONJUÀ, Vidal, jueu, 84 n. 175, 123,
124, 221 n. 60
Bord de Cervelló, muller del (Brunis-
senda), 109 n. 7
BOU, en, prevere, 105
Brufaganya, serra de, 35
Brufaganyes, quadra de, 51, 52
Bruges, ciutat, 208
BRUNET, Bartomeu, 267
BRUNET, Gaspar, 267
BURGARESSA, Jaume, 256 n. 21
BURGUÈS, Francesc, muller de, 119,
217
Busca, la, 161, 220 n. 55
BUSQUET, Arnau, jurat de Vilademàger-
la Llacuna, 91 n. 189

- BUSQUET, micer, 272
- CABIROL, Bernat, prevere de Cervera, 193 n. 85
- CABOT, Ramon, jurat de Santa Perpètua, 92
- CABRENYS, Joan de, notari, 120 n. 35
- Cabres, carrer de les (Barcelona), 164
- CABRIT, Mossé, jueu, 124 n. 45
- Calaf, vila, 123, 141, 199
- Calonge, castell de, 163
- Camarasa, marquesat, 211
- CANALETES, Bernat, notari, 120 n. 35
- CANYERA, Arnau, notari, 120 n. 35
- CARBÓ, Joan, mercader, 211 n. 26
- CARBONELL, Antoni, fill d'Antoni, 256
- CARBONELL, Berenguer, teixidor, 84 n. 173
- CARBONELL, Bernat, notari, 120 n. 35
- CARBONELL, Guillem, jurat de Santa Perpètua, 91, 92
- CARBONELL, Guillem, rector de Guàrdia Lada, 123, 223, 256 n. 21
- CARBONELL, Joan, 256 n. 21
- CARBONELL, Llorenç, 256
- CARCELLER, Gerard, historiador, 86 n. 180
- Cardona, comtat, 20 n. 18, 23, 111, 139 n. 18, 148, 161, 182 n. 56, 211, 220 n. 55
- CARDONA, Ramon Folc (II) de, 167
- Cardona, vescomtat/vescomtes de, 41 n. 20, 44
- Carme, riera del, 35
- Carme (Santa Maria del), convent (Barcelona), 212 n. 30, 213, 231, 233
- CARRÈRE, Claude, historiadora, 177
- CASAGUALDA, Joan de, notari, 218, 219
- CASALDÀLIGA, Gaspar de, cavaller, 217 n. 44
- CASES, Pere de, prevere, 63 n. 105
- CASTELL, Martí del, 93
- Castella, regne de, 42 n. 22, 68 n. 122
- Castellar, puig, 35
- Castellet, els, llinatge noble, 38, 208
- CASTELLET, Francesc, 211 n. 26
- CASTELLET, Joan, cirurgià, muller de (Antònia), 221
- Castellnou, lloc, 120
- Castellnou de Seana, lloc, 120
- Castelló d'Empúries, vila de, 23 n. 30
- Castellserà (Urgell), 116, 120, 198 n. 3, 199, 200, 222 n. 61
- CASTELLTORT, Berenguer de, hospital de (Cervera), 230, 234, 294
- CASTELLTORT, Berenguer de, mercader (marmessoria), 122 n. 41, 123, 125, 158 n. 14, 192
- Castellvell de la Marca, baronia de, 42 n. 21
- Castellví de la Marca, lloc, 239 n. 2
- CASTELLVÍ, els, llinatge noble, 38
- CASTRE-PINÓS, Alieta de: vegeu Cervelló, muller d'Arnau Guillem I
- CASTRE-PINÓS, Joana de, 72
- Catalunya (Principat de), 15 n. 9, 16, 20, 24, 27, 36, 38, 39, 41, 44, 58, 65, 67, 70, 82, 116, 124, 127, 128, 148, 166, 188, 211, 250, 282, 292, 294
- Catalunya, Biblioteca de, 32
- CATERINA, muller de Ramon Genovès, 224
- CATERINA, vídua de Galceran Aguiló, 163
- CATERINA BENETA, filla de Martí Joan de Cervelló, 69, 71, 101 n. 209
- Celada, sa, 60 n. 93
- CERDÀ, Guillem, jurat de Vilademàger-la Llacuna, 91 n. 189
- CERVELLÓ, Alemany de, 38
- CERVELLÓ, Antònia de, muller de Martí Joan de Cervelló, 54 n. 67, 57, 67, 69, 71, 75, 76 n. 153, 89, 90, 101, 145, 266, 273
- CERVELLÓ, Arnau de, 42 n. 22, 49 n. 46, 53 n. 63
- CERVELLÓ, Arnau de, fill d'Arnau, 110 n. 11, 126
- CERVELLÓ, Arnau de, filla d' (Violant), 208
- CERVELLÓ, Arnau de, muller d' (Violant), 126

- CERVELLÓ, Arnau de (donzell), 48
- CERVELLÓ, Arnau Guillem (I) de, 46, 64 n. 110, 66, 69, 70, 72, 78, 145, 183, 200, 215 n. 39, 216, 234, 240, 243, 244, 248, 251, 257, 261, 295
- CERVELLÓ, Arnau Guillem (I) de, muller de (Alieta), 70 n. 127, 145, 244, 248, 251, 252
- Cervelló, baronia de, 42 n. 21, 43 n. 26, 44
- CERVELLÓ, Berenguer Arnau (II) de, 28, 45, 46, 49 n. 45, 54 n. 68, 66-68, 70-73, 85 n. 176, 101, 102, 110 n. 9, 112, 121, 125-128, 138, 139, 148, 149, 170, 200, 215 n. 39, 216, 227 n. 70, 232, 234, 295
- CERVELLÓ, Berenguer Arnau (II) de, vídua de (Joana), 216
- CERVELLÓ, Berenguer Arnau (III) de, 70 n. 130, 71, 72, 145, 251
- CERVELLÓ, Bertran de, fill del *Bord*, 109 n. 7
- CERVELLÓ, Blanca de, 63, 64 n. 111
- Cervelló, capella d'en, 67, 72
- Cervelló, castell de (Baix Llobregat), 38
- CERVELLÓ, Elionor de, 231 n. 76
- CERVELLÓ, Elisenda de, àlies de Queralt, 47, 48, 66, 68 n. 121, 71 n. 131, 76 n. 152, 92, 112, 126, 139, 244 n. 7
- CERVELLÓ, els, llinatge noble, 38, 44 n. 28; Cervelló de Querol-Montagut, 38, 41 n. 19, 43 n. 24, 44; Cervelló de Santa Perpètua-Vallespinosa, 39, 44, 126; Cervelló de Vilademàger-la Llacuna, 24, 29, 32, 33, 35, 36, 39, 42, 43, 45-49, 52, 53, 55, 57 n. 83, 58, 60, 61 n. 96, 64, 65, 70 n. 128, 71-73, 75, 76, 83 n. 171, 101, 109, 111-114, 117, 121, 122, 130, 137, 140, 191, 215, 234, 278, 282-285, 290, 293
- CERVELLÓ, Guerau (VII) de, 38, 39, 47 n. 40
- CERVELLÓ, Guerau (VIII) de, 44, 48, 49, 59, 60, 66, 67, 68 n. 121, 69, 73, 84, 109, 112 n. 16, 121
- CERVELLÓ, Guerau de (donzell), 45
- CERVELLÓ, Guerau de, fill de Guillem IV, 109
- CERVELLÓ, Guerau Alemany (V) de, 38
- CERVELLÓ, Guerau Alemany de, governador general de Catalunya, 66
- CERVELLÓ, Guerau Alemany de, senyor de Querol (marit de Caterina Beneta), 70 n. 128, 71, 101 n. 209
- CERVELLÓ, Guerau de, 43 n. 24
- CERVELLÓ, Guillem (I) de, 38 n. 6, 65 n. 115
- CERVELLÓ, Guillem (III) de, 39, 43, 47, 63, 64 n. 111, 82, 282
- CERVELLÓ, Guillem (IV) de, 42, 43, 63, 82, 109
- CERVELLÓ, Guillem de (*Bord de Cervelló*), 39, 42 n. 22, 47, 48, 49, 271 n. 4
- CERVELLÓ, Guillem Arnau: vegeu Cervelló, Arnau Guillem (I)
- CERVELLÓ, Guillem Ramon (II) de, 47, 48 n. 43, 68 n. 121, 127
- CERVELLÓ, Guillem Ramon de, fill de Jeroni, 72 n. 138, 75 n. 148
- CERVELLÓ, Hug I, 38
- CERVELLÓ, Jeroni de, 75 n. 148
- CERVELLÓ, Lluís Alemany de, fill d'Arnau de Cervelló, 48, 49 n. 46, 50
- CERVELLÓ, Macià de, fill de Guillem, 67 n. 117
- CERVELLÓ, Maria de, 65, 69
- CERVELLÓ, Martí Joan de, 57, 67-69, 71, 72, 74, 101, 139, 145
- CERVELLÓ, Martí Joan de, fill de Caterina Beneta, 72
- CERVELLÓ, Pere de, convers, 200, 218, 221, 222 n. 61
- CERVELLÓ, Ramon Alemany de, fill de Guerau Alemany V, 38 n. 6
- CERVELLÓ, Ramon Alemany de, fill de Guillem IV, 109

- CERVELLÓ, Ramon Alemany de, governador de Catalunya, 41 n. 19
- CERVELLÓ, Violant de, muller de Guillem d'Armengol, 49, 271 n. 4
- CERVELLÓ (i de Queralt), Pere de, 45, 66, 67, 110 n. 10, 121, 214 n. 35 i 36, 220 n. 55
- CERVELLÓ (i de Vilafranca), Arnau de, fill del *Bord*, 47, 48, 50, 53
- CERVELLÓ (i de Vilafranca), Arnau de, muller d' (Gueraula), 47 n. 41
- Cervera, vegueria/veguer de, 49 n. 47, 124, 168, 194
- Cervera, vila, 20 n. 18, 21 n. 19, 23, 45 n. 34, 64, 65 n. 114, 107 n. 2, 114 n. 20, 118, 120, 122, 123, 126, 134, 141, 148, 158 n. 14, 159 n. 18, 160, 166, 167, 189, 192, 194, 199, 205 n. 12, 206, 220 n. 55, 230, 261, 278 n. 13, 291, 294
- CESCALA, Francesc, prior del convent de framenors de Tarragona, 126
- Cesilles: vegeu Sailles
- Ceuta, lloc, 73 n. 142, 120
- Ciudadilla, lloc, 218 n. 51
- CLAPERS, Francesc, mercader, 119 n. 31
- Claramunt, Artau de, donzell, 145
- CLARAMUNT, els, llinatge noble, 38
- CLARAMUNT, Nicolau, jurat de Miralles, 91 n. 190
- CLARAMUNT, Ramon, jurat de Miralles, 91 n. 190
- CLARASSÓ, Antoni, 276, 277
- CLARASSÓ, Antoni, jurat de Santa Perpètua, 92
- CLARASSÓ, Joan, 91 n. 193, 276 n. 11
- CLARASSÓ, Joan, qüestier, 101
- CLARASSÓ, Nadal, síndic de Santa Perpètua, 94
- CLARETA, muller de Bartomeu Tàrrega, 208
- Clotes, mas de les, 78
- Còdols, carrer dels (Barcelona), 164
- Codonyer, mas de, 78
- COMÍ, Bernat, mercader, 122
- COMÍ, Cristòfor, 259 n. 25
- CONAMINA, Ferrer de, muller de (Constança), 119, 218
- CONAMINA, Ferrer de, notari, 119 n. 30 (vegeu també Saconamina)
- Conca de Barberà, comarca, 35, 36, 168, 293
- Conca d'Òdena, 35, 293
- Conca d'Òdena, baronia de la, 44
- CONDE, Rafael, historiador, 135, 207
- Conesa, vila, 31, 122, 138 n. 16, 168, 199
- Conflent, comarca, 166
- Conill, mas de, 78
- CONILL, Pere, jurat de Vilademàger-la Llacuna, 91 n. 189
- Consell del Principat, 261
- Constantí, en, plegador, 93
- Constantí, vila, 166
- CORBERA, Manuel de, donzell, 216
- Corona d'Aragó, 24, 166 n. 35
- CORTADELLES, Jaume de, notari, 120 n. 35
- CORTADELLES, Joan de, mercader, 199, 219, 221, 225
- Cortadelles, lloc o quadra de, 51
- CORTIELLA I ÒDENÀ, Francesc, historiador, 23, 268
- CRUÏLLES, Bernat de, noble, 163
- CRUÏLLES, Pere Galceran de, noble, 163
- CRUÏLLES, Jofre Gilabert de, muller de (Margarida), 69
- Cubelles, lloc o castell de, 161, 239 n. 2
- Cubells (la Noguera), 211
- CUGULL, Guerau, jurat de Pontils, 91 n. 191
- Daroca, mas d'en, 79
- DESCLERGUE, Berenguer, 225 n. 68
- DESCLERGUE, Pere, rector de Santa Perpètua, 63 n. 106, 273
- DESPLÀ, Francesc, 135 n. 8
- DESTORRENT, Pere, ciutadà de Barcelona, 199, 212, 220
- DESTORRENTS, Pere, escrivà del bisbe de Barcelona, 111, 220 n. 55

- DESVALLS, Francí, cavaller, 73 n. 142
 DESVALLS, Mateu, 199
 DESVALLS, Pere, tresorer reial, 116 n. 22, 119, 125, 293
 DEVESA, Antoni, prevere, 225, 259 n. 25
 DÍAZ, Carles, historiador, 213, 214, 232
 DOMÈNEC, Bernat, jurat de Santa Perpètua, 92
 DOMÈNEC, Joan, lloctinent del batlle de Santa Perpètua, 272
 DOMÈNEC, Pere, notari, 120 n. 35
 DOMINGO, Jaume, jurat/síndic de Pontils, 91 n. 191, 182
 DOMINGO, Mair, jueu, 123
 DOMINGO, Pere, jurat de Santa Perpètua, 91 n. 192
 DOMINGO, Pericó, vídua de (Guillemona), 125
 DONI, Leonardo de, mercader, 207
 DONI, Leonardo de, muller de/vídua de Pere Gibert (Clara), 192, 206, 207
 DUC, Ponç, 138 n. 13

 EIMERIC, n', plegador, 93
 Eivissa, illa d', 70
 EIXIMENIS, Francesc, frare, 14 n. 3
 Erill, baronia d', 41 n. 21
 ESBLADA, Bernat, jurista, 272
 Esblada, plans d', 35
 Espanyol, mas de n', 78
 ESPELT, Berenguer, jurat de Miralles, 91 n. 190
 Espluga Calba, comanda, 217 n. 48
 Espluga d'Ancosa: vegeu Ancosa, granja de
 Espluga de Francolí, l', lloc, 109 n. 6
 ESTALELLA, Berenguer d', jurat de Miralles, 91 n. 190
 ESTALELLA, Guerau d', 142 n. 25, 182
 Estalella, mas d', 78
 Estaràs, lloc, 120, 124, 158 n. 14, 199, 222, 294
 ESTEVE, Berenguer, mercader, 163
 ESTEVE, Pere, 224 n. 66

 EULÀLIA, filla de Francesc Sartre, notari, 219
 EULÀLIA, muller d'Andreu Solsona, júnior, 165 n. 33

 FEBRER (o Ferrer), Joan, batlle de Miralles, 53 n. 67
 FELIP, Bernat, jurat de Vilademàger-la Llacuna, 91 n. 189
 FELIP, Francesc, jurat/síndic de Vilademàger-la Llacuna, 91 n. 189, 183, 244 n. 6
 FELIU I MONTFORT, Gaspar, historiador, 40, 246 n. 10
 FERNÁNDEZ DE CÓRDOVA, els, llinatge noble (ducs de Medinaceli), 72
 Ferran I, rei de Catalunya-Aragó, 92, 102
 Ferran II, rei de Catalunya-Aragó, 22, 261, 262
 Ferrayx, béns de, 93
 FERRER, Antoni, 276, 277
 FERRER, Antoni, batxiller en medicina, 219
 FERRER, Antoni, muller d'filla de Joan de Casagualda (Joana), 219
 FERRER, Arnau, ferrer, 84 n. 173
 FERRER, Bernat, 91 n. 193, 93
 FERRER, Bernat, jurat de Miralles, 91 n. 190
 FERRER, Bernat Bartomeu, àlies Tàrrer-ga, 208, 209
 FERRER, els, llinatge, 157 n. 13, 222
 FERRER, Guillem, de Riufred, plegador, 94
 FERRER, Joan, de Pontils, 140 n. 20
 FERRER, Joan Ramon, jurista, 218, 221, 222 n. 61
 FERRER, Llorenç, vuitener, 172
 FERRER, Lluc, prevere, 273, 274
 FERRER, mas, 91 n. 189
 FERRER, Pere, 91 n. 193
 FERRER, Pere, jurista, 218, 222
 FERRER, Ramon, donzell, 218, 221, 222 n. 61
 FERRER, Ramon, rector de Pontils, 79 n. 164

- FERRER I MALLOL, Maria Teresa, historiadora, 25, 88 n. 182
- FERRIOLS, els, 129, 199, 200, 225 n. 68
- Ferrix, mas d'en, 78
- Figuerola, lloc (terme de Santa Coloma de Queralt), 73 n. 140, 74, 109 n. 7, 122
- Flandes, ciutat, 208
- Flix, lloc, 88 n. 182, 141 n. 23, 158 n. 16, 211 n. 24, 276 n. 10
- Florençola, mas de, 78
- FLUVIA, Armand de, historiador, 39, 43 n. 26
- Foix (de Torrelles), lloc o castell de, 43 n. 24, 44, 46, 68 n. 122, 113-114, 137, 283
- FOLGUERA, els (Pere i Bernat), 198 n. 3, 200
- FONOLL, Bartomeu, jurat de Santa Perpètua, 91, 267
- Fonoll, en, plegador, 9
- Fons, mas de, 78
- FONS, Pere, menor, síndic de Vilademàger, 183, 244 n. 6
- FONTANIES, Arnau, 215, 220, 234
- FONTANIES, Lluís, donzell, 215
- FONTANIES, Pere, 125
- FONTANIES, Pericó, fill de l'anterior, 125 n. 48
- Fontpregona, mas de, 78
- Font-rubí, castell de, 46
- Foradada, lloc, 167 n. 37
- Fraga, vila, 134, 166 n. 35
- FRANCESCA, filla de Ramon de Timor, 52
- FRANCESCA, muller de Ponç de Jorba, 76 n. 152
- FURIÓ, Antoni, historiador, 17 n. 11
- GABIOL, Francesc, notari, 120 n. 35
- GAIA, riu, 35, 56, 58, 65, 85
- GALERA, Andreu, historiador, 23, 111
- GALLACH, Bernat de, receptor reial, 45 n. 34
- GARCÍA MARSILLA, Juan Vicente, historiador, 15
- GARRETA, portal d'en (la Llacuna), 83 n. 171
- GARRIGA, Nadal, prior del convent del Carme, 212 n. 30
- GASSOL, Pere, prevere, 227 n. 70
- GASSULL, Arnau, rector d'Orpí, 123, 229 n. 73, 234
- GAVER, Joan, sastre de la Llacuna, 54 n. 68
- GELIDA, Marc, 100
- Geltrú, la, lloc, 215 n. 40
- GENER, Bernat, prevere, 123 n. 43
- GENER, Joan, prior de Sant Agustí, 212 n. 30
- GENER, Pere, 259 n. 25
- GENER, Pere, muller de, 192 n. 84
- General, Diputació del, 211, 213 (Aragó); 164, 215 n. 38 (Catalunya)
- GIBERT, Berenguer, filla de (Constança), 207
- GIBERT, Berenguer, mercader de Barcelona, 159, 160 n. 22, 161, 162, 184 n. 63, 207
- GIBERT, els, llinatge, 165, 199, 206
- GIBERT, Jaume, mercader, 161 n. 23
- GIBERT, Pere, germans/hereus de (Berenguer i Valentí), 88, 182, 183, 212, 234, 291
- GIBERT, Pere, mercader de Barcelona, 159-161, 172, 179, 184 n. 63, 185, 188, 207, 265, 291
- GIBERT, Pere, mercader de Cardona, 159, 161
- GIBERT, Ramon, 161
- GIBERT, Valentí, mercader, 161, 207, 255
- GILBERT, Simon, 211 n. 26
- GILL, Francesc, paraire, 54 n. 68, 84 n. 173
- GINEBRA, muller de Joan Sacalm (després de Jaume Bertran, donzell), 219 n. 53
- Girona, ciutat, 70 n. 129, 261
- Golmés, lloc, 169
- Granada, la, lloc, 85 n. 178
- GRANELL, Berenguer, jurat de Vilademàger-la Llacuna, 91 n. 189

- Granel, carrer del (la Llacuna), 84
 GRAU, Guillem del, 275
 GRAU, Guillem del, jurat de Santa Perpètua, 91 n. 193, 92
 GRAU, Pere del, mas, 78
 GRIMAU, Jaume, porter reial, 199, 219, 221
 GUAITES, Guillem, batlle de Pontils, 53 n. 67
 GUALBA, Guerau de, muller de, 217 n. 45
 GUÀRDIA, Guillem, 224 n. 66
 Guàrdia Lada, lloc, 120, 123, 199, 223, 256
 GUDA, Miquel, batlle de Santa Perpètua, 55
 Guialmons, lloc, 52 n. 59, 86
 Guitart, mas, 78
- Hospital, orde de l', 59, 60
 Hospital, quadra de l', 51, 59
- Igualada, vila, 31, 65 n. 114, 82, 85, 86, 91, 104, 107 n. 2, 120, 125, 141, 151 n. 7, 199, 221, 246, 261, 267, 273, 278 n. 13, 293
- Jaume II, rei de Catalunya-Aragó, 38, 42, 49 n. 48, 82
 Jaume, comte d'Urgell, 92
 Jaume de Mallorca, infant (fill de Jaume III de Mallorca), 44
 Joan I, rei de Catalunya-Aragó, 44, 45, 84
 Joan II, rei de Catalunya-Aragó, 70, 85 n. 178, 165, 261
 Joan, infant, comte d'Empúries, 45, 217
 Joan, infant, muller de l' (Violant), 45
 Joan, Ramon, prior del convent de la Vall d'Hebron, 212 n. 30
 Joana Enríquez, reina, 261
 JORBA, Guillem Ramon de, 75 n. 152
 JORBA, lloc, 120, 122, 151 n. 7
 JOVENAT, Berenguer, teixidor, 84 n. 173
 Jueus, carrer dels (la Llacuna), 84
- LAURÓ, Guillem de, síndic de Santa Coloma de Queralt, 211
 Llacuna, aniversaris de la, 229
 Llacuna, baronia (o barons) de la, 31, 32, 43, 60, 66, 67, 72, 85, 117, 118 n. 24, 135, 138, 139, 146, 159-161, 164, 168, 169, 189, 191, 194, 199 n. 6, 208, 209, 218, 224, 229, 234, 240, 250, 262, 266, 281, 282, 285, 289, 290, 294
 Llacuna, la, vila, 35, 36, 47, 57-59, 63 n. 107, 64, 65 n. 114, 68 n. 121, 69, 70, 72, 77, 78, 80-87, 89-92, 101-104, 120, 123, 124, 127, 129, 139, 140, 145, 170, 176, 182, 183, 194, 200, 213 n. 34, 227 n. 70, 239 n. 2, 248 n. 13, 249, 253, 257, 262 n. 29, 263, 274 n. 8, 275, 283, 286, 293
 Llacuna, Santa Maria de la (priorat), 59-61, 64, 68, 69, 200, 283
 Llacuna, vall de la, 35
 Llagostera, baronia de, 42 n. 21
 LLEDÓ, Arnau, notari de Barcelona, 120 n. 35
 Lleida, ciutat, 85, 109, 134, 166, 211, 219, 269
 LLOBEROLA, Mateu, jurat d'Estaràs, 124 n. 47
 LLOP, Bernat, prevere (marmessoria), 192 n. 84, 193, 224 n. 66
 LLORAC, Berenguer, síndic de Pontils, 183, 244 n. 6
 Lluçà, lloc, 211
 LLULL, Joan, major, 185
 LUNA, Eiximèn de, arquebisbe de Tarragona, 82 n. 167
- MAÇANA, Joan, muller de, 141 n. 24
 MACIP, Pere, jurat de Miralles, 91 n. 190
 MAÇÓ, Pere, prevere, 193 n. 86
 MAIMÓ, Jaume, notari de Santa Coloma de Queralt, 194
 MALET, Pere, canonge (degà de la Seu de Barcelona), 192 n. 84, 228

- MALLENDRIC, Pere, jurat de Vilademàger-la Llacuna, 91 n. 189
- MALLORCA, ciutat (illa i regne) de, 20 n. 18, 24 n. 32, 101 n. 210, 135, 210-213, 294
- MANRESA, ciutat, 20 n. 18, 23, 45 n. 34, 118, 166, 198 n. 5, 215 n. 39
- Manyaneta, mas de, 78
- Mar, carrer del (Barcelona), 211
- MARC, els, llinatge barceloní, 161
- Marc, en, plegador, 93
- MARC, Pere, donzell, 162 n. 28
- MARC, Pere, muller de (Constança), 162 n. 28, 207
- MARCILL, Miquel, prevere, 227 n. 70
- Maria, reina, muller d'Alfons el Magnànim, 46
- MARIMON, Guillem, jurat de Vilademàger-la Llacuna, 91 n. 189
- MARIMON, Joan de, síndic de Vilademàger, 183, 244 n. 6
- MARIMON, Ramon, jurat de Vilademàger-la Llacuna, 91 n. 189
- MARQUÈS, Andreu, muller d', 119
- MARRADES, Tomàs, notari, 116
- Martí I l'Humà, rei de Catalunya-Aragó, 46, 67, 101, 103, 135, 282
- MARTÍ, A., 278 n. 13
- MARTÍ, Albert, historiador, 23 n. 30
- MARTÍ, Bartomeu, jurat de Miralles, 91 n. 190
- MARTÍ, infant, 68 n. 122
- MARTÍ, Pere, 120 n. 36
- MARTINET, Arnau, jurat de Santa Perpètua, 91 n. 192
- MARTORELL, Simon, argenter, 110 n. 10, 119, 121, 220 n. 55
- MAS, Francesc, vicari de Santa Maria del Mar, 212 n. 30
- MAS, Guillem del, notari de Valls, 120 n. 35
- MAS, Pere, batlle de Santa Perpètua, 54 n. 67, 71 n. 133
- MAS, Pere, prohom, 92, 97 n. 205
- MAS, Ramon, obrer, 65 n. 113
- MATA, Berenguer, notari de Vilafranca del Penedès, 120 n. 35
- MATEU, Berenguer, 113
- MATEU, Domingo, 119
- MEDINACELI, llinatge noble, 29
- MEDIONA, Pere, vicari i notari de Pontils, 63 n. 105
- Mediona, riera de, 35
- MEIA, Joan, mercader, 224 n. 66
- MERCADER, mas, 78, 84 n. 173
- Mercè, orde de la, 65, 66
- MILLARS, Bernat, jurat d'Estaràs, 124 n. 47
- Miralcamp, lloc, 70, 248
- Miralles, capella de, 95, 97
- Miralles, coll de, 85
- Miralles, lloc o castell de, 35, 38 n. 6, 43 n. 24, 44, 47, 49, 51, 52 n. 58, 53, 60, 64 n. 112, 65 n. 115, 69, 70, 75, 77, 78, 80, 81, 83-85, 87-91, 110, 112 n. 16, 113, 120, 139, 140, 142 n. 25, 145, 172, 176, 182, 183, 185, 208, 213 n. 34, 227, 240, 243, 273, 274, 283, 293
- Miralles, notaria de, 63
- MIRALLES, Pere Galceran de, donzell, castlà de Miralles i senyor de les Roques, 51 n. 57
- MIRALLES, Pere Galceran de, vídua de (Sibil·la), 51
- Miralles, riera de, 35
- Miralles, parròquia de (Santa Maria), 61, 63 n. 107, 64, 87, 247 n. 11, 273
- Miralles, serra de, 35
- Miralles, vall de, 35
- Miralpeix, lloc, 215 n. 40
- Mirambell, lloc, 223
- MIRAMBELL, Pere de (marmessoria), 192 n. 84
- MIRAT, Pere, prevere (capellania o benifet), 64, 120 n. 36, 157, 192 n. 84
- MIRÓ, els (Joan i Guillem), 198 n. 3, 200
- MIRÓ, Guillem, àlies Queixal, 222 n. 62
- Moià, vila, 166
- Mollerussa, vila, 166

- MONTAGUT, Berenguer Arnau de, castlà de Pontils, 56, 74
- MONTAGUT, Berenguer de, 53 n. 66, 74, 95, 273 n. 6
- MONTAGUT, Berenguer de, hereva de (Violant), 273 n. 6
- MONTAGUT, Berenguer de, muller de (Constança), 97, 273 n. 6
- MONTAGUT, Bernat de, 53
- MONTAGUT, Bernat de, castlà de Santa Perpètua i de Pontils, 52, 54 n. 70, 55, 73 n. 140, 74
- MONTAGUT, Bernat de, vídua de (Gue-raula), 55
- MONTAGUT, Bernat Ramon de, donzell, 74, 84 n. 175
- MONTAGUT, Dalmau de, 52
- MONTAGUT, Elionor de, vídua de Berenguer Arnau de Montagut, 267
- MONTAGUT, Elionor de, vídua d'Honorat de Montsuar, 54 n. 67, 74, 75
- MONTAGUT, els, llinatge castlà, 48 n. 42, 52, 53, 57, 74, 76 n. 154, 120 n. 34, 122
- MONTAGUT, Guillem de, donzell, 54
- MONTAGUT, Joan de, fill de Bernat, 53
- MONTAGUT, lloc i castell de, 43 n. 24
- Montalegre, mas de, 78
- Montalegre, quadra de, 48, 50 n. 52, 51
- Montalegre (Santa Maria de), monestir cartoixà, 163, 212, 213 n. 32, 229, 232, 234
- Montblanc, capellans de, 229, 255
- Montblanc, sotsveguer de, 43 n. 24
- Montblanc, veguer de, 269, 272
- Montblanc, vegueria de, 49, 50, 72, 74 n. 145, 86
- Montblanc, vila, 31, 82, 85, 86, 91, 141, 199, 272, 278 n. 13, 293
- Montbui, castell, 120 n. 36
- Montcada, baronia de, 41 n. 21
- Montcada, marquesos d'Aitona, 72
- Montclar, camí de, 86
- Montclar, castell de, 38 n. 6, 45, 48, 49 n. 48, 51
- Montclar, tossa de, 35, 36
- MONTFALCÓ, Beatriu de, monja, 163
- Montfalcó, castell, 216
- Montlleó, 52 n. 59
- MONTOLIU, Bertran de, castlà, 52
- MONTOLIU, els, llinatge de cavallers, 122
- MONTOLIU, Gabriel de, donzell, 52 n. 58
- Montroig, Joan de, prevere, 183 n. 61
- Montroig, Joan de, rector de Vilademàger, 68
- Montserrat, monestir, 60, 65 n. 114, 85
- Montsonís, lloc, 167 n. 37
- MONTSUAR, Domènec de, 109
- Montsuar, els, llinatge, 74, 109
- MONTSUAR, Joan Dalmau de, donzell, vídua de (Isabel), 74
- MONTSUAR, Manuel de, 74 n. 146
- MONTSUAR, Vicenç de, jurista, 109
- MULLERAT, Pere, 191 n. 79, 194
- MUNTALT, Francesc de, marmessoria de, 247 n. 11
- MUNTANYOLA, Bernat, muller de (Alamanda), 122
- MUNTANYOLA, Bernat de, notari, 120 n. 35, 122, 194, 219
- Muntanyola, na, 277
- MUR, Dalmau de, arquebisbe de Tarragona, 67, 68
- Murtra, la, convent, 231 n. 76
- Nadal, en, plegador, 93
- NANINA, Antoni, notari, 120 n. 35
- NEA, Joan de, cartoixà, 232
- NEGRE, Pere, notari, 21
- NICOLAU, Bertran, hereus de, 199, 206, 214, 234, 293, 295
- NICOLAU, Bertran, marmessoria de, 212, 232
- NICOLAU, Bertran, mercader de Barcelona, 108 n. 3, 110 n. 9, 119, 125, 210-214, 225, 230, 231, 233, 266, 293, 294
- Òdena, llinatge noble, 38
- OLIVELLA, Bartomeu, prevere, 54 n. 68
- OLIVER, Joan, frare, 163

- OLLER, Berenguer, notari i rector de Vilademàger, 63 n. 105, 84 n. 173, 142
- OLLER, Berenguer, causídic, 251, 252
- OLLER, Berenguer, síndic de Santa Perpètua, 94
- OLUJA, Jaume d', vídua de (Maria), 122
- OLZINA, Gaspar, canvista, 258 n. 24
- OMBERT, Pere, prior de la Llacuna, 60 n. 92
- Orcau, baronia d', 42 n. 21
- Orpí, lloc, 120, 123, 199, 223, 229, 273
- ORTÍ I GOST, Pere, historiador, 15, 25
- ORUGA, Pere, sabater, 138 n. 14, 221, 224
- Osset, mas d', 78
- PAGAROLAS, Laureà, arxiver, 25
- País Valencià, 24 n. 31 i n. 32
- PALAU, Berenguer, jurat de Miralles, 91 n. 190
- PALAU, Jaume, síndic de Miralles, 183, 244 n. 6
- Palau d'Anglesola, castell, 217
- Pallars, comarca, 93
- Palma, la, lloc, 158 n. 16, 211 n. 24
- PALOU, Pere, prevere, 110, 123 n. 43, 137, 158 n. 14, 224
- Papiol, el, lloc, 239
- París, ciutat, 217 n. 46
- Passada del Mur (Tarragona), 148 n. 4
- PASSOLA, Josep M., historiador, 23
- Pedralbes, monestir, 218
- PELLICER, Pere, notari de Barcelona, 27, 88, 120 n. 35, 136, 142, 148, 163, 165, 179, 185, 291
- Penedès, comarca, 36, 120, 122, 208, 213, 239 n. 2, 293
- Penedès, degà del, 121 n. 38, 126
- Penedès, vegueria del, 49, 240 n. 3
- Pere III el Cerimoniós, rei de Catalunya-Aragó, 42 n. 22, 47, 49 n. 48, 50, 64, 68 n. 122, 83
- Perpinyà, ciutat, 118 n. 26, 278 n. 13
- Pertusa, ciutat, 211
- Piera, vila, 166
- Piles, les, 52 n. 59, 73, 199, 222 n. 62
- Pinós, baronia de, 41 n. 21
- PLEGAMANS, Francesc de, prevere, 123
- Poblet, monestir de, 29, 85
- PONÇ, Bernat, jurat de Pontils, 91 n. 191
- PONT, Antoni, especier, 163
- PONT, Antoni, muller d' (Violant), 163
- PONT, Pere, 256
- Pont d'Armentera, poble, 35, 36
- Pontils, església o parròquia de (Sant Sadurní), 30, 61, 63 n. 107, 66
- Pontils, lloc o castell de, 31, 35, 36, 38 n. 6, 42-49, 50 n. 52, 51-54, 56, 57, 59, 60, 63, 64, 67, 68, 70-75, 76 n. 152, 77-80, 83-91, 93 n. 197, 97, 109, 110, 112 n. 16, 113, 139, 140, 142, 145, 170 n. 42, 176, 182, 183, 185, 200 n. 10, 213 n. 34, 223, 224, 240, 243, 266, 275, 282-284, 293
- Pontils, notaria de, 63
- PONTILS, Pere Arnau de, 52
- Ponts, lloc, 217 n. 44
- PORTAL, Pere del, hostaler, 221, 225
- PORTAL, Pere del, muller de (Margarida), 221
- Portugal, regne de, 68 n. 122
- PRATS, mas d'en, 79
- PRIM, Guerau, 98 n. 206
- PRIM, Guerau, jurat de Santa Perpètua, 91, 92
- PRIM, Joan, jurat de Santa Perpètua, 91, 92
- PRIM, Joan, síndic, 94
- PRUNERA, Arnau, prevere, 124 n. 46, 224
- PRUNERA, Berenguer, 129, 224
- PRUNERA, Joan, mercader, 193 n. 87, 224, 255
- Puebla de Castro, marquesat de la, 29
- PUIG, Antoni, prevere, 222 n. 61
- PUIG, Pere, jurat de la Llacuna, 104

- PUIG, Pere de, hostaler, 84 n. 173
 Puigcerdà, vila, 166
 Puiggròs, lloc, 74
 PUIG I SALELLAS, Josep M., notari, 25
 Pujol, casa del, 68, 72
- QUERALT, Antoni, jurat de Santa Perpètua, 91 n. 192
 QUERALT, baronia de (Santa Coloma de), 42 n. 21, 44, 49 n. 47, 55, 56, 76 n. 154, 78 n. 158, 79, 97, 111, 160 n. 22, 199 n. 3, 211, 213, 217, 218, 220 n. 55
 QUERALT, Dalmau de, 211
 QUERALT, Elionor de, conversa, 200 n. 8
 QUERALT, Elisenda de: vegeu Cervelló, Elisenda de,
 QUERALT, els, llinatge noble, 38, 44 n. 28, 56 n. 81
 Queralt, mas d'en, 79
 QUERALT, Pere de, 111 n. 13, 211, 217
 Queralt, seira de, 35
 Querol, baronia de, 71
 Querol, lloc o castell de, 35, 43 n. 24
 Querol, mas d'en, 79
 QUINTANA, Berenguer, batlle de Vilademàger-la Llacuna, 53 n. 67
 QUINTANA, Berenguer, jurat de Vilademàger-la Llacuna, 91 n. 189, 251
 QUINTANA, Francesc, barber, 84 n. 173
 RAFAELA, muller de Guillem Galceran de Ribes, cavaller, 209
 Ragusa, ciutat, 161
 RAJADELL, Beatriu de, muller de Berenguer Arnau de Cervelló, 68
 REDON, Joan, prevere, 255
 REIXAC, Bernat, mercader, 122
 Reixac, els, 200
 REIXAC, Francesc de, 193 n. 87, 198 n. 3
 Reus, vila, 16 n. 10, 23, 24, 118 n. 24, 166, 167, 231
 REVERDIT, Berenguer, 151 n. 7
 RIBA, Ramon, canonge, 165 n. 33
 RIBES, Berenguer de, 215 n. 40
 Ribes, castell, 215 n. 40
 RIBES, Guillem Galceran de, 185
 RIBES, Joan Maurici de, fill de Guillem Galceran, 209, 215
 Ribes, mossèn, 193 n. 87
 RIBES, Ponç de, 215 n. 40
 RIERA, Francesc, mestre de cases, muller de (Guillemona o Guillemoneta), 221 n. 59
 Riudefoix, lloc, 248
 RIUDESCALES, Tomàs de, jurat de Santa Perpètua, 92
 ROCA, Antoni, batlle de Pontils, 53 n. 67, 71 n. 133
 ROCA, Antoni, ferrer, 57
 ROCA, Berenguer, 57
 ROCA, Guillem, prohóm, 92
 ROCA, Guillem, jurat de Santa Perpètua, 91
 ROCA, Guillem, *qüestier*, 97, 100
 Roca, mas d'en, 79 n. 162
 Rocafort (de Queralt), lloc, 105, 199
 Rocamora (de Sant Magí), lloc o castell de, 36, 43 n. 24, 44, 47, 49-52, 60, 65, 67, 70, 75, 88-90, 97, 101, 113, 140, 240, 243, 265
 Rocamora, església o parròquia de (Sant Jaume), 61, 62, 65 n. 113
 Rofes (o Rolfes), lloc, 78, 91 n. 189
 ROIG, Antoni, sabater, 84 n. 173
 Roma, ciutat, 217 n. 46
 ROMEU, els (Pere i Guillem), 229
 Rosselló, comarca, 44, 166
 ROUSTIT, Yves, historiador, 23
 ROVIREs, Francesc, notari d'Igualada, 120 n. 35
 RUBIÓ, Antoni de, notari, 120 n. 35
 RUBIO, Daniel, historiador, 18 n. 13
 RUBIÓ, Guillem de, 129, 225 n. 68
 Rubió, lloc, 52 n. 59, 104, 138 n. 14, 199
 RUBIÓ, Pere de, 225
 SABATÉ, Flocel, historiador, 36, 40, 55
 SABATER, Jaume, notari de Cervera, 120 n. 35
 Sabater, mas d'en, 79

- SACALM, Joan, 219 n. 53
 SACALM, Pere, jurista, 199, 217, 218
 SACLADA, Jaume, donzell, 122, 215
 SACLADA, Ramon, cavaller, 60 n. 93, 125
 SACIRERA, Ramon Arnau, vídua de (Gue-
 raulona), 52, 53
 SACONAMINA, Bernat, 218
 SACONAMINA, Bernat, hereus de, 199, 218
 SACONAMINA, Bernat, muller de (Elisen-
 da), 218
 SACONAMINA, Honorat, notari, 218
 SACOSTA, Pere, batlle general, 53 n. 63
 SAFORTESA, Arnau, 122, 220, 221 n. 58, 274
 SAFORTESA, els, llinatge, 127, 296
 SAFORTESA, Joan, 220, 221 n. 58, 259 n. 25
 SAGARRIGA, Pere, arquebisbe de Tarragona, 66
 SAGÍ, Bernat, de Valls, 54 n. 72
 SAILLES, Arnau, notari de Barcelona, 120 n. 35
 Salada, casa de la, 65
 SALADA, els, llinatge de cavallers, 60
 Salada, quadra d'en, 51
 SALAT, Gabriel, mercader de Barcelona, 199, 206
 Sal-la de Santa Perpètua, 59 n. 88
 SANAHUJA, Joan, picapedrer, 84 n. 173
 SANAHUJA, Pere, sabater, 84 n. 173
 SÁNCHEZ MARTÍNEZ, Manuel, historiador, 23, 25
 SANS I TRAVÉ, Josep M., historiador, 25
 SANTACANA, Bernat, jurat de Vilademàger-la Llacuna, 91 n. 189
 SANTACANA, Bernat, prevere, 225
 SANTACANA, Pere, jurat de Vilademàger-la Llacuna, 91 n. 189
 Santa Coloma de Montbui, vila, 85, 199, 221
 Santa Coloma de Queralt, comunitat de preveres, 73 n. 142
 Santa Coloma de Queralt, església de, 56 n. 81
 Santa Coloma de Queralt, hospital de, 81
 Santa Coloma de Queralt, vila, 31, 32, 35, 66, 82, 85, 86, 91, 104, 107 n. 2, 120, 122-124, 129, 141, 148, 199, 200 n. 8, 211, 219, 224, 225, 266, 273, 278 n. 13, 293
 Santa Creu, hospital de la (Barcelona), 163, 192 n. 83, 212, 213 n. 32, 229-234, 258, 259 n. 25, 295
 Santa Gràcia de Montcada, parròquia, 211 n. 24
 Sant Agustí, convent (Barcelona), 212, 229, 231, 233, 258
 Santa Maria de Bell-lloc, convent mercedari, 56 n. 81, 273, 274
 Santa Maria de Bell-lloc, comanador de, 66
 Santa Maria del Mar, parròquia de Barcelona, 212 n. 30, 231, 233
 Santa Maria del Pla, vila, 166, 269
 Santa Maria de Natzaret, àlies de l'Hospital, església o capella, 81, 87, 275
 Santa Perpètua de Gaià, església o parròquia (Santa Maria), 30, 53, 61, 62, 63 n. 107, 92, 120 n. 34, 275, 277
 Santa Perpètua de Gaià, lloc o castell de, 28, 35, 36 n. 3, 38 n. 6, 44-53, 57, 59, 60, 67, 70-78, 79 n. 163, 81 n. 166, 83, 84 n. 175, 86, 87, 90, 91, 93, 94, 97, 98, 101, 105, 109 n. 5 i 7, 110, 126, 140, 171, 213 n. 34, 243, 248, 263, 265-268, 271-275, 278, 279, 282, 283, 286, 295, 296
 Santa Perpètua de Gaià, notaria, 63
 Santa Perpètua de Gaià, rector de, 200 n. 10
 Sant Benet de Bages, monestir, 59, 76
 SANTCLIMENT, els, llinatge, 88 n. 182, 211 n. 24, 276 n. 10
 SANTCLIMENT, Francesc de, 111
 SANTDIONÍS, Bernat de, ardiaca de Sant Fructuós (Seu de Tarragona), 126

- Santes Creus, monestir, 35, 55 n. 75, 56 n. 81, 58, 59, 73 n. 142, 85, 88 n. 183, 140, 168
- Sant Francesc, confraria de (Cervera), 230 n. 74
- Sant Francesc, convent (Barcelona), 231 n. 76 (vegeu també Barcelona, framenors)
- Sant Gallard, lloc, 85, 86, 91, 120, 194, 199
- SANTGENÍS, Guerau de, batlle de Miralles, 53 n. 67
- SANTGENÍS, Guillem de, 78 n. 161
- Santgenís, mas d'en, 78, 94, 95
- Sant Jaume, plaça de (Barcelona), 148
- Sant Jaume de Vallparadís, monestir cartoixà, 231 n. 76
- Sant Just, parròquia de Barcelona, 137
- Sant Llorenç del Munt, 59
- Sant Magí de Brufaganya, capella de, 65, 275
- Sant Magí de Brufaganya, vall de, 35
- SANTMARTÍ, Bernat de, ciutadà de Tarragona, 208
- SANTMARTÍ, Bernat de, muller de (Eli-senda), 208
- Sant Martí de Maldà, lloc, 169
- Sant Martí d'Esglesioles, 54 n. 68
- Sant Martí Sarroca, lloc o castell de, 85 n. 178, 239 n. 1, 248
- Sant Maties, complot de, 220 n. 55
- Sant Miquel, capella de, 36
- Sant Miquel, parròquia de Barcelona, 163
- Sant Miquel, punta de, 35
- Sant Nicolau, confraria de (Barcelona), 163, 164
- Sant Pere de Castellet, lloc, 213
- Sant Pere de Riudebitlles, lloc, 120
- Sant Quintí de Mediona, lloc, 228
- SANTROMÀ, Antoni de, 78 n. 157
- SANTROMÀ, Antoni de, jurat de Miralles, 91 n. 190
- SANTROMÀ, Bernat de, rector de Miralles, 64, 123
- Sant Romà, capella de, 87
- Sant Romà (terme de Miralles), 35, 78
- Sant Valentí de les Cabanyes, comanda hospitalària, 59
- SAPLANA, Antoni, notari, 120 n. 35
- SAPODA, Miquel, 170 n. 42
- SAPORTELLA, Bernat, donzell, 215
- Sardenya, illa, 38, 42
- SARROCA, Berenguer, notari de Vilademàger, 120 n. 35
- SASTRE (o Sartre), Francesc, notari, 120 n. 35, 122, 219
- SATORRA, Antoni, ferrer, 84 n. 173
- SATORRA, Guillem, 134
- Savallà, lloc o castell de, 52 n. 59, 73, 199
- Segarra, comarca, 35, 36, 120, 293
- Seguer, lloc o castell de, 35, 51, 53, 61, 91, 105 n. 218, 113, 120
- Selmella, lloc o castell de, 36, 38 n. 6, 43 n. 24, 44, 47, 49 n. 46 i 48, 59, 60, 64, 67, 70, 75, 113, 142, 224, 265
- SENYOL, Berenguer, sotsveguer de Barcelona, 145
- SERRA, Pere Joan, batlle de Barcelona, 145, 252
- SERRALLONGA, Huguet de, notari, 120 n. 35
- Seu d'Urgell, bisbe de la, 45 n. 35
- Sevilla, ciutat de, 29
- Sicília, regne de, 67, 101
- Sidamon, castell, 217
- Sió, riu, 216
- Sitges, lloc, 215 n. 40
- Solà d'en Bas (terme de Pontils), 87
- Solanelles, en, plegador, 93
- SOLDEVILA, Jaume de, ciutadà de Barcelona, 217 n. 44
- SOLIVELLA, Pere, notari i vicari de Santa Perpètua, 63 n. 106
- SOLSONA, Andreu, mercader de Barcelona, 69 n. 123, 89, 145, 159, 160, 162, 164, 172, 183, 184, 216, 291
- SOLSONA, Andreu, fill de l'anterior, mercader de Barcelona, 159, 162, 164,

- 165, 182-184, 186, 188, 193 n. 85,
197 n. 2, 239, 240, 244, 247, 248,
251, 253, 254, 257, 265, 291, 292
/ fills restants (Dalmau, Maria, Ag-
nès, Ramon), 164
- SOLSONA, Andreu (major), muller d'
(Elionor), 162, 163, 164
- SOLSONA, Berenguer, jurista, 160 n. 22,
162, 163, 165 n. 32
- SOLSONA, Joan, prevere, 71 n. 134
- SOLSONA, Lluís, 162 n. 30, 163, 164
- SOLSONA, Pere, mercader, 162 n. 29
- TAGAMANENT, Joan de, sastre, 84 n. 173
- TAMARIT, Bernat de, donzell, 54 n. 72
- TAPIOLES, Martí Pere de, senyor de
Montfalcó, 216
- Tarassó, lloc (terme d'Agramunt), 109
- Tarragona, arquebisbe de, 62, 64, 117
n. 23, 142, 168, 219 n. 51, 268
- Tarragona, Camp de, 35, 85, 87, 103
n. 214, 141, 167
- Tarragona, ciutat, 23, 31, 65 n. 114,
91 n. 193, 135, 189, 199, 203
n. 10, 208, 214, 215 n. 37 i 38
- Tarragona, convent de framenors de,
126
- Tarragona, diòcesi de, 30, 61, 62
n. 101, 126
- Tarragona, vicari general de, 269
- TÀRREGA, Bartomeu, mercader/draper,
122, 135, 193 n. 87, 199, 206-209,
213, 215, 294
- TÀRREGA, Bartomeu, neboda de (Ma-
ria), 209
- Tàrrega, els, drapers de Vilafranca del
Penedès, 135
- TÀRREGA, Francesc, 208 n. 19
- TÀRREGA, Joan, mercader, 207, 208
- TÀRREGA, Pere, àlies Lull, 209
- Tàrrega, vegueria de, 70 n. 127, 248
- Tàrrega, vila, 82, 107 n. 2, 120, 122,
134, 141, 148, 162, 166, 198 n. 3,
199, 206, 224, 275
- Terol, aljama de, 211
- Timor, els, castlans de Pontils, 52
- TIMOR, Francesca de, 52 n. 59, 73
- Toledo, ciutat, 29
- TOMÀS, Gaspar, mercader, 254
- TOMÀS, Ramon, mercader, 210 n. 21
- TORNER, Berenguer, 138 n. 13
- TORNER, Francesc, batlle de Vilade-
màger-la Llacuna, 53 n. 67, 54
n. 68
- TORRA, Arnau, 192 n. 84
- TORRAS I CORTINA, Miquel, arxiver, 32
- TORRAS I SERRA, Marc, historiador, 23
- Torrebusqueta, lloc o mas, 78, 89
n. 185
- Torre de Claramunt, lloc, 120
- TORRELLA, Guillem, prevere, 228
- TORRENT, Pere de, ciutadà de Barce-
lona, 182, 183, 185 (vegué també
Destorrent, Pere)
- TORRENTS, Bernat, pentinador, 84 n. 173
- TORRES, Antoni, batlle de Santa Perpè-
tua, 54 n. 67, 267
- TORRES, Joan de, donzell, 214, 215, 218
- TORRES, Joan de, filla de (Joana o Jo-
aneta), 215
- TORRES, Joan de, muller de (Isabel),
215
- TORROELLA, Guillem, prevere, 142
- Tortosa, ciutat, 161
- Tortosa, Disputa de, 140 n. 19
- TOSQUELLA, Guillem, 78 n. 161
- TOSQUELLA, Jaume, jurat de Vilademà-
ger-la Llacuna, 91 n. 189
- Tosquella, mas d'en, 78
- Tous, lloc, 120, 123 n. 43, 137, 158
n. 14, 199, 224
- TRAYER, Pere, perpunter, 119
- TURULL I RUBINAT, Max, historiador,
23
- Ullastrell, benefici de n', 192 n. 84
- ULLASTRELL, Pere, notari, 119
- Urgell, comarca o pla de l', 55 n. 73,
70 n. 127, 116, 120
- Urgell, comtat/comte d', 111, 167
- URGELL, Pau, síndic de Miralles, 183,
244 n. 6
- URGELL, Pere, sastre, 183

- València, ciutat, 54 n. 68
València, regne de, 38, 210
Vall, la (terme de Santa Perpètua), 275
VALLBONA, Ramon de, jurat de Santa Perpètua, 94
Valldaura, 58
Vall de Lord, 296 n. 2
Valleperes, lloc o quadra de, 51, 56, 64, 78, 86, 113, 145
Vall d'Hebron (Sant Jeroni de la), convent, 212 n. 30, 229, 231, 233
Valldonzella, monestir, 142
Vallespinosa, barons o baronia de, 39, 44, 49 n. 46
Vallespinosa, lloc, 36, 38 n. 6, 42 n. 22, 48-50, 53, 86, 126, 208 n. 19, 271, 272, 295
Vallfogona de Riucorb, lloc, 35 n. 1, 166
Vallmoll, lloc, 75 n. 152
VALLS, Marcel·lí, historiador, 262 n. 29
Valls, vila, 16 n. 10, 21 n. 19, 23, 24, 31, 71, 74 n. 143, 82, 85, 107 n. 2, 118, 120, 122, 124 n. 45, 133, 138 n. 16, 166, 167, 170 n. 42, 188, 199, 200 n. 10, 220, 231, 262 n. 30, 268-272, 274, 278 n. 13, 279, 293, 295, 296
VALLSECA, Guillem de, jurista, 217 n. 46
VALLSECA, Jaume de, jurista, 53 n. 63
VALTA, Antoni, ferrer, 84 n. 173
VALTA, Francesc, teixidor, 84 n. 173, 182
Valta, lloc o mas, 78
Valtanell, lloc, 78
VALTANELL, Ramon, jurat de Vilademàger-la Llacuna, 91 n. 189
Vedell, en, plegador, 93
Vedell, mas d'en, 79
VEDELL, Pere, jurat de Santa Perpètua, 91 n. 193, 92
VEDELL, Berenguer, batlle de Santa Perpètua, 54 n. 67
VELLA, Berenguer, paraire, 84 n. 173
VENDRELL, Bernat, plegador, 93
VERDÉS I PIJUAN, Pere, historiador, 23, 25, 205 n. 12, 294 n. 1
Verdú, lloc, 85 n. 178
Vic, ciutat, 23, 114 n. 20, 211
Vic, diòcesi de, 61 n. 96
VICENS VIVES, Jaume, historiador, 210 n. 23
VIDAL, Berenguer, fuster, 84 n. 173
VIDAL, Berenguer, teixidor, 84 n. 173
VIDAL, Guillem, teixidor, 84 n. 173
VIDAL, Jaume, prevere, 228, 229 n. 71
Vilademàger, barons de, 49
VILADEMÀGER, Bernat de, 51 n. 54
Vilademàger, castlans de, 55 n. 75
Vilademàger, notaria de, 63, 107 n. 2, 120
Vilademàger (de la Llacuna), castell o baronia de, 27, 28, 38 n. 6, 42-49, 51, 53, 58-60, 65 n. 115, 67-70, 72, 75, 76, 78, 80, 81, 83, 84, 86 n. 180, 87-91, 101, 102, 104, 107, 109, 110, 112-114, 129, 136, 138 n. 14, 139, 140, 141 n. 22, 145, 148, 149, 170, 171, 173, 176, 182, 183, 185, 192, 211-213, 232, 240, 241, 243, 245, 248-250, 252, 253, 261, 262, 266, 274, 282-284, 292
Vilademàger, església o parròquia de (Sant Pere), 36, 61, 63 n. 107
VILADEURES, Guillem de, rector de Pontils, 63 n. 105
VILAFRANCA, Gabriel de, donzell, 57, 73 n. 140, 74
Vilafranca (del Penedès), aniversaris, 192 n. 84, 193
Vilafranca (del Penedès), comanador de, 59
Vilafranca (del Penedès), hospital de Sant Joan de, 88 n. 183, 140
Vilafranca del Penedès, veguer de, 46 n. 38, 48 n. 44, 272
Vilafranca del Penedès, vegueria de, 47, 49 n. 47, 50, 72, 208
Vilafranca del Penedès, vila, 31, 82, 85, 86, 91, 107 n. 2, 113, 120, 122, 126, 141, 166, 199, 206-208, 224,

- 228, 229, 239 n. 2, 272, 278 n. 13,
293, 294
- Vilagrassa, lloc, 166
- Vilagrasseta, lloc, 120, 199, 256 n. 21
- VILALLONGA, Joan de, donzell, 222
- VILALLONGA, Ramon, ferrer, 84 n. 173
- VILANOVA, Joana de, muller de Beren-
guer Arnau de Cervelló, 69
- Vilanova (Garraf), 161, 239 n. 2
- Vilanova de Bellpuig, lloc, 169
- Vilanova del Camí, lloc, 120
- Vilaperdius, lloc o quadra de, 51,
59, 76, 78, 94, 109 n. 7, 126, 213
n. 34, 266, 275
- Vilaplana, lloc (diòcesi de Lleida),
70
- VILAR, Guillem, 276
- VILAR, Guillem, jurat de Santa Perpètua,
91 n. 192, 92, 267
- Vilar, mas, 78
- VILAR, Pierre, historiador, 210 n. 23
- Vilaseca de Solzina, lloc, 215 n. 38
- Vilaverd (Conca de Barberà), 166, 168,
268-270, 279, 295
- VINYES, Antoni, notari de Barcelona,
27, 28, 107, 136, 139 n. 17, 145,
148, 149, 164, 165, 179, 185, 186,
192 n. 83, 192, 194, 231 n. 76,
239, 244 n. 8, 250, n. 14, 252,
260, 291
- VIVES, Pere, prevere, 193, 224

ÍNDIX DE MAPES I DE GRÀFICS

MAPES

Mapa 1: La baronia de la Llacuna al segle xv	37
Mapa 2a: Distribució geogràfica de capitals (1428-1429).	201
Mapa 2b: Distribució geogràfica de capitals (1428-1430).	202

GRÀFICS

Gràfic 1: La població de la baronia de la Llacuna.	80
Gràfic 2: Censals contractats anualment (1350-1413)	115
Gràfic 3: Capitals manllevats anualment (1350-1413)	116
Gràfic 4: Evolució de les taxes de “partió” (1425-1449)	157
Gràfic 5: Rendiment del vuitè (1419-1447)	175
Gràfic 6: Sumes de les “partions”	178
Gràfic 7: Despeses d’administració	187
Gràfic 8: El deute censal municipal a principis del segle xv	189
Gràfic 9: Evolució del muntant del deute de la baronia (1428-1450)	190
Gràfic 10a: Distribució de capitals 1428-1429 (16a partió)	204
Gràfic 10b: Distribució de capitals 1449-1450 (37a partió)	205

